LÉO TAXIL
A SZÓRAKOZTATÓ BIBLIA

A francia eredeti címe:
Léo Taxil
La Bible Amusante
Paris, 1897

Előszó

Taxil Léo (1854-1907) marseille-i francia író, újságíró, a régi francia ateista hagyományok, a nagy felvilágosítók méltó örököse. Már fiatalon bekapcsolódott az ateista mozgalomba. XIII. Leó pápa egyik körlevele után nyilvános "bűnbocsánat"-ot tartott és visszatért a katolikus egyházba. Ekkor "Diana Vaugham" címen a szabadgondolkodókat támadó könyvet írt. XIII. Leó pápa személyes magánkihallgatáson is fogadta. 1897 tavaszán jelentette be, hogy "megtérése" nem volt őszinte, 12 éven keresztül csapta be az egyházat és a pápát, akinek csalhatatlanság a 1870 óta elfogadott hittétel. 1897 nyarán adta ki a "Szórakoztató bibliá"-t, ezt a szellemes olvasmányt, amit ezúton nyújtunk át a magyar olvasóközönségnek.

A KIADÓ

Ajánlás a csalatkozhatatlan szentatyának

LEGSZENTEBB ATYÁM![1]

Úgy hírlik, ön elégedetlen ez év április 19-e óta, dicsőséges főpásztorkodásának huszadik esztendejében. Vidám, derűs bolondozásom gyümölcse, a sajtóban megjelent nyilatkozatom – mint állítják – roppant haragra gerjesztette önt, akárcsak valami egyszerű nyárspolgárt. Módfelett kellemetlen ugyanis az a tudat, hogy valakit tizenkét éven át lóvá tett egy

1 XIII. Leo pápáról van szó (1810-1903), 1878 óta volt pápa. Eredeti neve: Gioacchino Pecci. – *Szerk.*

szkeptikus szabadgondolkodó, különösen akkor, ha ez a valaki a szentlélek letéteményese, s közvetlenül, állandóan az isteni galamb sugallatát követi. Az a tudat pedig, hogy e nevetséges helyzet világszerte ismeretessé vált – a bosszúság netovábbja. Ó, pápa atyám, minő "betetőzése" ez az ön csalhatatlansági dogmájának!…

Egy marseille-i élcfaragó gúnyt űzött az ön tiszteletre méltó személyéből – szörnyűség! És gondoskodott róla, hogy elménckedése végül is olyan zajt csapjon, mint a bombarobbanás, és lármája visszhangra leljen mindkét félteke sajtójában – ezer átok!

Joachim, kedves öreg Joachim,[2] én megértem az ön szent haragját.

Szinte látom, hogy elfintorítja az arcát, amikor olvassa a szórakoztató cikket, amelyben Henri Rochefort[3]* oly találóan foglalja össze a helyzetet: "A legszentebb atya, aki magánkihallgatáson fogadta az élcfaragót, nem tagadhatja, hogy egy húron pendül vele; különben azonnyomban szertefoszlana a csalhatatlansága, amelyből dogmát faragott. Mivel nem vette észre, milyen tréfát akar űzni vele látogatója, ugyan hová lett az a mennyei világosság, amelyen – a katolicizmus agyalágyult hívei szerint – Szent Péter utódainak hatalma nyugszik?

Léo Taxil fittyet hányt neki, ő azonban fittyet hányt nekünk; s míg az előbbi tizenkét éven át bolondította a püspököket, az utóbbi tizenkét század óta töm bennünket a maga badarságaival.

Vagy a nevezett Pecci sem csalhatatlanabb, mint önök vagy jómagam, és akkor nincs más választása, mint hogy haladéktalanul lemondjon arról, hogy egy olyan istennek legyen képviselője, amelyet semmiképp sem képvisel;

Vagy csalhatatlan létére társául szegődött egy tréfacsinálónak, S arra használja, hogy pénzt csaljon ki a szabadkőművesség ellenfeleiből; ez esetben pedig nincs más teendő, mint utasítást adni a csendőröknek, hogy szálljanak ki palotájába és tartóztassák le, bizalommal való visszaélés és fondorlatos sikkasztás miatt."

Sajna, de való! Jó öreg Joachim, íme, ez a dilemma, amelyet egy jeles pamfletíró önnek szegezett, a karzat éljenzése közepette. És a világsajtó Párizstól New Yorkig, Londontól Montevideóig felkapta ezt a dilemmát; s mindenütt tapsvihar dübörgött, mindenütt hahotáztak az ön szégyenén, és mindenfelől gúnyos szamárfület mutogattak az ön hármas koronája felé. És ön azon tűnődik, Szent Leók között a tizenharmadik, vajon nem lidércnyomás ez az egész!…

---

2 Gioacchino – magyarul Joachim. – *Szerk.*

3 Henri *Rochefort* (1830-1913) francia politikus, újságíró. Napóleon uralmát támadja. 1870-ben részt vesz a köztársasági kormányban. 1871-ben a párizsi kommünben. Száműzik. Hazatérése után jobboldali csoporthoz csatlakozik. – *Szerk.*

Szó sincs lidérces álomról. Ön kétségtelenül ébren van, és a hatalmas kacaj, amely megrázta a földgolyót, bosszantó valóság volt.

Szentatyám, meg kell vigasztalnom önt.

Az istentelenség hulláma napról napra nő:

valóságos dagály ez, amely szüntelenül emelkedik. A kedves Franciaországban, amely az egyház idősebbik leánya, az oktatás már jó néhány éve világi lett; úgyhogy az állami iskolákban nevelkedő új nemzedékek nem ismerik a szentírásnak még az első szavát sem.

Több alkalommal kimondhatatlan fájdalommal állapítottam meg, hogy a fiataloknak fogalmuk sincs Ábrahám, Izsák, Jákób, József, Mózes, Józsué, Gideon, Sámson, Sámuel, Boáz, Saul, Dávid, Salamon, Éliás, Elizeus, Jónás, Ezékiel, Eszter, Tóbiás, Judit, Dániel és mások épületes kalandjairól. E híres és tiszteletre méltó nevekről legfeljebb halvány sejtelmük van. Amikor a minap egy derék pap megkérdezte: "Ismeri-e a Makkabeusokat?" – ezt a választ kapta: "Futólag, csak kétszer jártam a hullaházban." Ez a helyzet igen kínos. Hová jutnánk – ó egek! –, ha a biblia jámbor történeteinek ismerete elenyészik, ha a hajdan az isteni galambtól sugallt írások feledésbe merülnek? …Legfőbb ideje, hogy cselekedjünk, szentatyám.

Ezért látok neki, hogy újra közzétegyem a szentírást. Nem hagyok ki semmit, s igyekezem a lehető legvonzóbb olvasmánnyá tenni. Majd meglátja. Legközelebbi római utam alkalmával pedig különleges áldásért folyamodom szentséges kezéből, becses gyűjteményem gyarapítására.

Ha azonban rám bízza a döntést, s látogatásomat meg sem várva, arra méltat, hogy elküldi nekem kivételes áldását – akkor csak ne zavartassa magát, szentatyám.

Örömöm, hogy bolonddá tettem önt, egy cseppet sem csökkenti buzgalmamat azon örök, nagy igazságok terjesztése iránt, amelyeken az a fenséges vallás alapszik, melynek ön a legfőbb főpapja. Nem mondom, hogy "A szórakoztató biblia" nagymértékben elősegíti a hit megszilárdítását. Egy vitathatatlan előnye lesz: eljut az iskolák államosításának áldozatai közé, s azok fogják olvasni, akik jelenleg egyáltalán nem ismerik mindezeket a nagyszerű dolgokat, vagy csak halvány fogalmuk van róluk. Ezáltal feltárja előttük, hogy hinni kell ahhoz, hogy valaki a katolikus, apostoli, római egyház fiának nevezhesse magát.

Ha pedig ezek után egyesek hajlandók elismerni, hogy egy ember három napig cethal gyomrában élhet, nem beszélve a többi bibliai csodáról, akkor ön forró hálával tartozik nekem, öreg Joachim, mert nem remélt újoncokat szereztem önnek.

Nos, ugye nem haragszik, amiért bolonddá tettem, nemde?… Ez a könyv bizonyára meg fogja vigasztalni, és megint jó barátok leszünk, mint április 19-

e előtt voltunk.
Ugyan, ne keresd magad, Leó! Küldj nekem egy kis áldáselőleget, postafordultával!
Párizs, 1897. június 20.

LÉO TAXIL

ELSŐ FEJEZET

A teremtés és a földi paradicsom

Tudják meg mindenekelőtt, mit sugallt isten lelke Mózesnek, az állítólagos szent szerzőnek, akinek a papok, a teológusok és a hivők a szentírás első kötetét tulajdonítják. Sakkor lépten-nyomon megállapíthatják, hogy isten lelke – hacsak nem rútul tudatlan – valójában hazudozó, sokkal inkább az, mint "Diana Vaughan" szabadkőműves nagymesternő kieszelője.

Isten örökké való; az idők kezdetén azonban egyedül volt a semmiben. Nem létezett semmi, csak ő, akit akkor *Elohim*nak hívtak. Ezzel a héber névvel jelöli a biblia első sora. Ez a név többes számban van, ami meglehetősen egyedülálló jelenség egy teljesen egyedül levő úriembernél.

Elohim tehát – aki egyúttal Jehova, Zebaoth, Adonaj, mint ezt később látni fogjuk – keservesen unatkozott (vagy unatkoztak) a káosz közepette; az erre vonatkozó "tohuvabohu" bibliai kifejezés összevisszaságot jelent.

Mivel az örökkévalóság mérhetetlenül hosszú, Elohim mester sok milliárd évszázadon át unatkozott. Végül egy ötlete támadt: lévén isten, azaz mindenható, úgy vélte, ha mindig unatkozik és semmit sem csinál, ez az ostobaság netovábbja lenne, s elhatározta, hogy teremteni fog.

Egyszerre is megteremthetett volna mindent. De nem; úgy gondolta, jobb, ha nem siet. És megalkotta az eget és a földet, vagy – helyesebben szólva – akaratának puszta kifejezésére megjelent az anyag: alaktalan, üres, zavaros anyag, még teljesen "tohuvabohu", és csupa nedvesség. "Isten Lelke lebeg vala a vizek felett"; így áll ez szó szerint, az olvasó nem köteles megérteni.

A hibák elkerülése végett elsősorban arra volt szükség, hogy világosan lásson; így joggal állapítható meg, hogy az előző évmilliárdok alatt a szegény jóisten a legteljesebb sötétségben volt.

Szerencsére soha nem ütötte semmibe az orrát, mert egyáltalán semmi sem volt.

– Legyen világosság! – parancsolta az "örökkévaló".

És lőn világosság.

Milyen volt ez a világosság? A biblia nem mondja meg; beéri azzal, hogy a következőt közli velünk: "És látá Isten, hogy jó a világosság."[4] Tehát elégedett volt vele. Első gondja az volt, hogy "elválassza a világosságot a setétségtől"; ezt is haszontalanság volna megérteni. "És nevezé Isten a világosságot nappalnak, és a setétséget nevezé éjszakának; és lőn este és lőn reggel." (Mózes első könyve, 1, 4–5.) Így festett a teremtés első napja.

Ezután a jóisten azzal foglalkozott, hogy megteremtse… találják ki, mit?… a mennyezetet, vagy ha jobban tetszik: a teret. Bármily keveset is gondolkozzék ezen valaki, világos, hogy a tér mindenkor létezett, még ha feltételezünk egy olyan kort is, amikor nem volt benne semmilyen csillag, sem bolygó. A "mennyezet" azonban a világosság után teremtődött, bár a "teremtődött" helytelen kifejezés itt. A biblia, amelynek első fejezete igen zavaros, arra tanít bennünket – mint az imént láttuk –, hogy a teremtés kezdetekor Elohim összevisszaságban alkotta meg a földet és az eget, alaktalan anyaggal és kusza víztömegekkel, amelyek fölött az isten lelke lebegett; s ezt a második műveletet, a térség kialakítását, a következőképpen magyarázza a szent könyv: "Teremté tehát Isten a mennyezetet, és elválasztá a mennyezet alatt való vizeket, a mennyezet felett való vizektől. És úgy lőn." (1, 7.) Egyes magyarázók szerint itt a légkörről van szó. Mindenesetre, a nyolcadik versben ez olvasható: "És nevezé Isten a mennyezetet égnek: és lőn este, és lőn reggel, második nap."

Bármint legyen is, ebből kiderül, hogy a szentlélek remek tréfát űzött a teremtővel, s visszaélt naivságával. Ez a mese a fenti és a lenti vizekről a primitív népek egyik vaskos tévedését tükrözi. A régiek valóban mind azt hitték, hogy az ég kemény, szilárd valami – innen ered a "firmamentum"[5]* elnevezés – sőt, kristályból képzelték, minthogy azon áthatol a fény; és úgy vélték, óriási víztartály terül el a kemény réteg, a firmamentum fölött. Ma tudjuk, hogy az eső a nap által felszívott, felszivattyúzott nedvesség, amely párává, felhővé változott, s azután visszahull a földre; hajdan azonban azt hitték, hogy az eső a nagy felső víztartályból ered; azt képzelték, különböző ablakok nyitódnak és csukódnak a firmamentum szintjén, s ezáltal keletkezik az eső. Ez a vélemény – amelyen manapság nevetünk – igen sokáig közkeletű volt; ezt vallotta Origenész, Ágoston, Cirill, Ambrus és az egyházatyák java része. A lódító szentlélek gúnyt űzött belőlük.

Menjünk tovább. A harmadik napot a jóisten olyan munkára használta, amelynek eredménye jelentősebb, mint az előzőké. Letekintett az alanti

---

4 A bibliai idézeteket Károli Gáspár fordítása alapján adjuk meg. – Az egyes idézetek számai a megfelelő fejezetet, illetőleg verset jelölik. – *Szerk.*

5 Latin kifejezés – magyarul szilárdság, támasz. – *Ford.*

vizekre, s azt gondolta magában, hasznos volna összegyűjteni őket, hogy száraz részek, más szóval szárazföldek keletkezzenek.

Akkor az akaratának mindenben engedelmeskedő vizek külön egyesültek, s mélyedések vájódtak részükre; másrészt pedig magaslatok alakultak, s hegyekkel tűzdelték tele a szilárd anyag felszínét, míg a nedvesség lassú hullámokban hömpölygött vagy új szakadékok felé zúdult. "És nevezé Isten a szárazat földnek; az egybegyűlt vizeket pedig tengernek nevezé. És látá Isten, hogy jó." (1, 10.)

Említést érdemel, hogy a jóisten legtöbbnyire elégedett volt a munkájával. – A teremburáját! – mondta bizonyára magában. – Micsoda tökfilkó voltam, hogy nem teremtettem meg előbb mindezt!

Ezen a napon annyira elégedett volt szárazföldjeivel és tengereivel, hogy az éj leszállta előtt még tenni akart valamit.

"Azután mondta Isten: Hajtson a föld gyenge füvet, maghozó füvet, gyümölcsfát, amely gyümölcsöt hozzon az ő neme szerint, amelyben legyen néki magva e földön. És úgy lőn." (1, 11.)

Nem lehet kellőképp csodálni a teremtő e gondos figyelmét. Lehetetlen elővigyázatosabban eljárni, mint ő tette. Valóban rejtély, mivé lenne a föld, ha isten olyan gyümölcsfákat ültetett volna, amelyek más gyümölcsöt teremnek, mint amilyen neműek. Mondjunk köszönetet a jóságos Elohimnak, amiért nem adott nekünk narancsot termő kajszibarackfákat, almát termő narancsfákat, ribiszkét termő almafákat, satöbbi; akkor aztán senki sem igazodnék el. Ah! mondjunk hát köszönetet istennek, amiért ilyen előrelátó jó atya!…

Miután a föld engedelmeskedett és a kajszibarackfák kihajtottak és kajszibarackot termettek, megint "látá Isten, hogy jó.

És lőn este és lőn reggel, harmadik nap."

Ez aztán már fura história! Három nap már eltelt, s a mindjárt kezdetben megteremtett világosság folytán este és reggel is volt: csupán az különös, hogy ez a világosság, amely eltűnt a nap végén, hogy átadja helyét az éj homályának – ez a világosság egy fényforrás nélküli, születő világot ragyogott be; annyi napsugár sem volt, mint egy szénbánya mélyén. Ez a furcsaság megérdemli, hogy szó szerint idézzük a bibliát:

"És mondá Isten: Legyenek világító testek az ég mennyezetén, hogy elválasszák a nappalt az éjszakától, és legyenek jelek, és meghatározói ünnepeknek, napoknak és esztendőknek.

És legyenek világítókul az ég mennyezetén, hogy világítsanak a földre. És úgy lőn.

Teremté tehát Isten a két nagy világító testet: a nagyobbik világító testet, hogy uralkodjék nappal és a kisebbik világító testet, hogy uralkodjék éjjel; és a csillagokat.

És helyezteté Isten azokat az ég mennyezetére, hogy világítsanak a földre.

És hogy uralkodjanak a nappalon és az éjszakán, és elválasszák a világosságot a setétségtől. És látá Isten, hogy jó.

És lőn este és lőn reggel, negyedik nap." (1, 15–19.)

Nincs itt semmilyen tévedés, ugyebár? Bizonyára a Napról és a Holdról van szó. Ennélfogva – a szentlélek szerint – a Nap teremtése négy nappal a világosság teremtése után következett! A szentlélek mindent tud, ez nyilvánvaló; másként nem volna szentlélek, hanem közönséges bolond. Valahányszor a tudomány felfedezést tesz, a szentlélek bizonyára nevetgél, s ezt mormolja magában: "Én öröktől fogva tudom ezt; ezek a szegény törpe emberek meg mit vesződnek, hogy kiderítsék!" De akkor a szentlélek miért sugallta Mózesnek ezt a hajmeresztő badarságot a világosságról meg a Napról?… Igazán, micsoda szédítés!…

A XVII. században élt Olaf Römer koppenhágai csillagász (1644-1710) előtt csakugyan azt hitték, hogy a Nap nem áraszt világosságot, hanem az a térben létezik, s a Nap csupán arra szolgál, hogy "terjessze"; ezt a hamis fizikai nézetet vallotta tévesen Descartes is. A tudomány Römernek tulajdonítja e fontos igazság bebizonyítását, amely homlokegyenest ellentmond a bibliai kinyilatkoztatásnak, vagyis: a világunkat beragyogó fény a Napból ered, és terjedése nem pillanatnyi jelenség. A nagy dán csillagásznak sikerült pontosan meghatároznia a Nap fényének sebességét is. Megállapította ami manapság ezerszeresen bebizonyosodott –, hogy ez a fény nyolc perc és tizennyolc másodperc alatt jut el hozzánk a forrásául szolgáló égitestről, ami másodpercenként 308 000 km-es sebességnek felel meg. Tudjuk, Römer úgy jutott el ehhez a nagy felfedezéshez, hogy megfigyelte a Naprendszerünkhöz tartozó Jupiter bolygó holdjainak fényváltozásait. Römer akkoriban Franciaországban tartózkodott és 1675. november 22-án ismertette felfedezését az Akadémián.

Hozzátehetjük még Voltaire szavaival: "Ha Isten mindjárt kezdetben a nap létezése előtt szétárasztotta a világosságot a légben, hogy azután terjedjen a nap által s beragyogja a mindenséget, akkor nem terjedhetett, nem világíthatott volna és a sötétségtől sem válhatott volna külön, s nem is lehetett volna estétől reggelig tartó napszak; ez az elmélet teljesen ellentmond a fizikának és a józan észnek."

Mózesnek fogalma sem volt a csillagászatról, tehát bedőlt a szentléleknek, mivel az isteni galamb már Mózes első könyvének keletkezése idején tudta azt, amit Römer 1675-ben fog felfedezni.

Az is említést érdemel, hogy a biblia milyen csekély fontosságot tulajdonít a csillagoknak a teremtésben. A "két nagy égitest" a Nap és a Hold; az a Hold, amely földünknek csupán mellékbolygója! A tudatlan Mózes első könyve egy

cseppet sem sejti azt, hogy a Hold, a Föld, sőt még a Nap is igen csekély valami a világegyetemben; hogy ragyogó Napunk, az általunk lakott világ központi égiteste, csupán szerény csillag, a tejút számtalan csillagának egyike.

Ah! Bezzeg elképedne a szerencsétlen Mózes, ha napjainkban feltámadna. Képzelem, milyen arcot vágna, ha beállítana bármelyik európai vagy amerikai csillagvizsgálóba, és ott megtudná például, mi a Sirius, ez az elsőrangú csillag: az ég legszebb és legfényesebb csillaga, amelyet a szentlélek nem méltatott figyelemre; a Sirius, amelynek fénye kis híján nyolc teljes év alatt jut el hozzánk, mivel nagyon-nagyon sok millió mérföldre[6]* van a földtől, több mint 540 000-szer messzebbre, mint a Nap. Mit szólna szegény Mózes, amikor feltárnák előtte, hogy milyen roppant jelentőségük van a világegyetemben a más naprendszereknek, amelyeknek létezését nem is sejtette?

Tegyük fel, a professzor egyszerűen így oktatja Mózest Humboldt nyomán:

– Sirius és a Napunk, bár igen nagy távolságra van egymástól, ugyanahhoz a csillagréteghez tartozik, amely elszigetelten fekszik az űrben, csillag sziget a világegyetemben; s ennek a több világból és napból álló lapos, lencse alakú szigetnek a nagytengelye nyolcszázszor hosszabb, mint a Sirius földtávolsága; s ez mégis csupán egy kicsiny, rendkívül vékony réteg, a sűrű és mély, nagyobb rétegekhez képest, amelyek összehasonlíthatatlanul gazdagabbak csillagokban és napokban.

Mózes, aki önként elhitte, hogy a Föld az isten alkotta világegyetem központja, megbolondulna ettől.

Térjünk vissza a teremtéshez, ahogyan a bibliában áll:

"És mondta Isten: Pezsdüljenek a vizek élő állatok nyüzsgésétől: és madarak repdessenek a föld felett, az ég mennyezetének színén.

És teremté Isten a nagy vízi állatokat, és mindazokat a csúszó-mászó állatokat, amelyek nyüzsögnek a vizekben, az ő nemök szerint, és mindenféle szárnyas repdesőt az ő neme szerint. És látá Isten, hogy jó.

És megáldá azokat Isten, mondván: Szaporodjatok, és sokasodjatok, és töltsétek be a tenger vizeit, a madár is sokasodjék a földön.

És lőn este és lőn reggel, ötödik nap.

Azután mondá az Isten: Hozzon a fold élő állatokat nemök szerint: barmokat, csúszómászó állatokat és szárazföldi vadakat nemök szerint. És úgy lőn.

Teremté tehát Isten a szárazföldi vadakat nemök szerint, a barmokat nemök szerint, és a földön csúszó-mászó mindenféle állatokat nemök szerint. És látá Isten, hogy jó." (1, 2–25.)

Hát persze, mindez jó volt, és Elohim mester, akinek keze is van,

---

6 Régi mértékegység. Országonként más és más távolságot neveztek mérföldnek. A francia mérföld 4451,9 méter. – *Szerk.*

elégedetten dörzsölgette azt. De még különbet is kellett teremtenie!

– Az állatok közül egyetlenegy sem hasonlít rám, milyen kár! – gondolta. – Pedig nekem szép fejem, éles fülem, eleven szemem, szellemes orrom és pompás fogam van! Igazán teremthetnék egy tükröt, hogy nézegessem magam benne; de úgy hiszem, jobb, ha a hasonmásomat nézve szemlélem saját magam… Rajta hát; feltétlenül szükséges, hogy hozzám hasonló állat legyen a földön.

Míg a jóisten efféleképpen okoskodott, valószínűleg különféle, újonnan teremtett majmok ugrándoztak körülötte.

– Van valami bennük énbelőlem – tűnődött magában –, de hát nem az igazi. Ezek a majmok mind farokkal ékeskednek, nekem pedig nincs. Ami pedig azokat illeti, akik nincsenek ellátva ilyen nyúlvánnyal… nem, ez sem az igazi!

S a majmok fintorogtak és tovább szaporázták hajmeresztő ugrásaikat.

Akkor a jóisten fogott egy darab nedves földet, és "megmintázta". Állítsa valaki ezek után, hogy isten tiszta lélek, és nincs keze! A biblia azt is közli, hogy isten az ember megalkotása után "lehellett vala az ő orrába életnek lehelletét". Tehát így jött létre az első ember, s azután derekas szuszogás árán életet kapott. "Így lőn az ember élő lélekké."

Van Mózes első könyvének első fejezetében egy homályos rész, mégpedig a 27. vers. Ez azt a feltevést sugallta egyes okkultista magyarázóknak, hogy az ember kezdetben hermafroditának teremtődött, isten azonban később meggondolta magát. Valóban, csak a második fejezet végén esik szó a nő teremtéséről; huszonöt sorral előbb a biblia világosan kimondja: "Teremté tehát az Isten az embert az ő képére, Isten képére teremté őt: férfiúvá és asszonnyá teremté őket." (1, 27.) Ez a héber szöveg szó szerinti fordítása, s ebből fakadt a kétnemű isten legendája, amely igen elterjedt a különféle okkult iskoláknál; ez nagyon kellemetlen volt, s ezért a keresztény fordítók mindig gondosan meghamisították. Helytelen volna túlzott jelentőséget tulajdonítani ennek a bibliai mesének. Akad ott néhány részlet, amely még kevésbé érthető!

Lássuk inkább azt, amit általánosan elfogadnak.

A jóisten, mihelyt megalkotta az embert, legott a teremtés koronájának nyilvánította. Azonnal felvonultatta előtte az állatokat. "És formált vala az Úr Isten a földből mindenféle mezei vadat, és mindenféle égi madarat, és elvivé az emberhez, hogy lássa, minek nevezze azokat; mert a mely nevet adott az ember az élő állatnak, az annak neve." (2, 19.)

Micsoda díszfelvonulás lehetett; Buffon[7] is kétségtelenül megirigyelné Ádám helyét!

---

7 Georges Louis Leclerc *Buffon* (1707-1788) híres francia természettudós. A nagy francia enciklopédia egyik munkatársa. – *Szerk.*

"Szaporodjatok és sokasodjatok, és töltsétek be a földet és hajtsátok birodalmatok alá – mondotta isten Ádámnak –; és uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain, és a földön csúszó-mászó mindenféle állatokon." (1, 28.)

Az ember, bár a teremtés koronája, nincs mindig fölényben, amikor például oroszlánnal, medvével, krokodilussal kerül szembe – ezt felelhetjük erre. S nemcsak a vadállatok falnak fel bennünket: az emberiség ezernyi kellemetlen rovar, poloska, skorpió prédája, a jezsuitákról és egyéb férgekről nem is beszélve.

Isten egyébként, aki megteremtette az ember-pecsenyét lakmározó vadállatokat, az embernek azt parancsolta, hogy növényevő legyen.

"Ímé nektek adok minden maghozó füvet az egész föld színén, és minden fát, a melyen maghozó gyümölcs van; az legyen néktek eledelül." (1, 29.)

A hatodik nap estéjén végül már minden teljesen vagy többé-kevésbé készen állt. A jóisten, aki boldog volt s egyre elégedettebb művével és talán kissé fáradt is – feltalálta a szieszták. Példát adott az embereknek a pihenésre, amennyiben maga is lepihent, mint egy jóságos járadékos, aki szükségét érzi, hogy ne csináljon többé semmit.

"És ülteté az Úr Isten egy kertet Édenben, napkelet felől, és abba helyezteté az embert, a kit formált vala.

Folyóvíz jő vala pedig ki Édenből a kert megöntözésére; és onnét elágazik és négy főágra szakad vala.

Az elsőnek neve Pison, ez az, amely megkerüli Havilah egész földet, ahol az arany terem.

És annak a földnek aranya igen jó; ott van a Bdelliom és az Onix-kő.

A második folyóvíz neve pedig Gihon; ez az, amely megkerüli az egész Khús földét.

És a harmadik folyóvíz neve Hiddekel (Tigris); ez az, amely Assiria hosszában foly.

A negyedik folyóvíz pedig az Eufrátes." (2, 8. és 10–14.)

E mű szerzője azért bocsátkozott e részletekbe, hogy hozzávetőlegesen fogalmat nyújtson a csodálatos paradicsom fekvéséről.

De sokkal jobban tette volna, ha nem mond semmit; mert ennél ostobább módon senki sem leplezhetné le a saját lódításait.

Minden magyarázó valóban egyetért abban, hogy a Pison és a Pas folyó, amelyet később Araksznak neveztek el, Mingréliában van, és a Kaukázus egyik legjárhatatlanabb nyúlványán ered, s ha arany és onix akad is ezen a vidéken, viszont soha senki nem tudott rájönni arra, mi fán terem a bdelliom. Másrészt, semmiféle tévedés nem lehet a harmadik és a negyedik folyóval, a Tigrissel és az Eufrátesszel kapcsolatban; ebből világosan az következik, hogy

Mózes első könyve szerint a földi paradicsom Ázsiában volt, az Ararát hegytömb vidékén, tehát Örményországban; noha (s ez a szent szerző első baklövése) az Araksz, a Tigris és az Eufrátesz forrásai elhatárolódnak egymástól, bár viszonylag közel esnek. Az Araksz egyáltalán nem egy másik folyóból ered, hanem a Bingöl Daglari tűzhányó oldalán fakad, innen folyik a Kaspi-tenger felé. Ami a Tigrist és az Eufráteszt illeti, ezek nemcsak hogy nem ugyanazon folyóból erednek, hanem éppenséggel találkoznak Qurnánál és Shatt al-Arab néven együtt ömlenek a Perzsa-öbölbe.

A második folyóval kapcsolatban, amelyet Mózes első könyve Gihonnak nevez, a szent szerző valósággal fantasztikus baklövést követ el. "Ez a Khús földének folyója", mondja. A Septuaginta,[8] sőt a Vulgata[9] szerint pedig Khús országa (Khús Khám fia és Nimród apja) nem más, mint Etiópia; ennélfogva a Gihon a Nílus, amely nem Ázsiában, hanem Afrikában folyik, mégpedig pontosan ellenkező irányban, mint az Araksz, a Tigris és az Eufrátesz: a nagy afrikai folyam pályája délről északra tart. Ha a Nílus forrását a Victoria-tóhoz tesszük, elismerve ennek helyességét, hogy ne kelljen tovább mennünk, akkor is legalább ezernyolcszáz mérföld választja el az első és a második folyó forrásvidékét; ezekről pedig azt írja Mózes első könyve, hogy ugyanazt a paradicsomkertet öntözik! A két másik folyó forrásai ugyancsak hatvan mérföldre esnek egymástól; ez már lehetséges egy kertnél. De hát kertnek nevezhető-e ez a hatalmas terület, amelyet a legmeredekebb csúcsok tűzdelnek, s amely a földgolyó egyik legzordabb vidékén fekszik?…

Végül lássuk a harmadik baklövést, amely így is nevezhető: botfülűség.

A papok köztudomásúan azt állítják, hogy Mózes műve a Pentateuch, azaz a biblia első öt könyve: a Teremtésről, a Zsidóknak Egyiptomból kijöveteléről, a Léviták egyházi szolgálatáról, az Izraeliták megszámlálásáról, és a Törvény summája. A hálátlan tudósok azonban kutatásokat végeztek, s arra az általános véleményre jutottak, hogy ezeket a könyveket Ezsdrás koholta, a babiloni fogságból való visszatéréskor, az időszámítás előtti ötödik században; Mózes pedig – feltéve, hogy létezett, s – feltételesen elismerve a rá vonatkozó évszámokat – ezer évvel korábban élt: időszámításunk előtt 1571-ben született Egyiptomban, Gesszen, földjén, és 1451-ben halt meg Arábiában, a, Nébo-hegyen.

Bossuet[10] felháborodott Hobbes, Spinoza és Richard Simon művein, amelyek kétségbevonják Mózes könyveinek hitelességét; a heves püspök

---

8 A Septuaginta a biblia egyik legrégibb és hitelesnek elismert görög nyelvű fordítása. Állítólag az egyházatya műve. – *Szerk.*

9 A Vulgata Jeromos egyházatya latin nyelvű bibliafordítása (i. sz. 400), amelyet a tridenti zsinat hivatalosként fogadott el 1546-ban. – *Szerk.*

10 Jacques Bénigne Bossuet (1627-1704) – francia püspök, híres szónok. – *Ford.*

szerint istenkáromlás azt állítani, hogy a Pentateuch valódi szerzője Ezsdrás: "Mit lehet kifogásolni egy háromezer éves szájhagyományon – kiált fel »Világtörténelmi értekezésé«-ben –, melyet saját ereje és az események láncolata egyaránt alátámaszt? Nincs ellene semmilyen logikus, semmilyen pozitív, semmilyen nyomós érv!"

Ne vegyen zokon Bossuet, Mózes első könyve 2. fejezetének 14. verse azonban más példákkal egyetemben – pompás bizonyítékot nyújt erről az irodalmi és vallási szédelgésről, s kimutatja – világosan, mint a kétszer kettő négy –, hogy az említett Teremtés könyve nem származhat Mózestől.

Ebben a sorban ugyanis ez áll: "És a harmadik folyóvíz neve Hiddekel (Tigris); ez az; amely – Asszíria hosszában foly." Így van, szóról szóra. Néhány fordító ezt a kitételt a "Kelet-Asszíria felé" szavakkal helyettesítette; ez azonban nem változtat semmit.

A kérdés a következő: Mózes, aki időszámítás előtt 1451-ben halt meg, nem használhatta az asszírok kifejezést: azon nyomós ok miatt, mert az asszír birodalom, amely egy időben Ninivét és Babilont magába foglalta, s az időszámításunk előtti nyolcadik századig, állt fenn, legfeljebb 1300-ban jött létre, Hérodotosz és a kaldeus Bérozosz egyértelműen erről tanúskodik s megerősítik ezt az írásos emlékek is.

Azok a fontos felfedezések, amelyeket századunk eleje óta tettek az ókori keleti népek történelméről, a hieroglifa és ékírásos feliratok megfejtése révén, lehetetlenné teszik, hogy manapság akár a legelemibb könyvek is a bibliának az emberi nem őstörténetéről szóló badarságait szajkózzák. Champollion, de Rougé, de Saulcy, Mariette, Oppert, Rawlinson, Lepsius, Brugsch stb. eredményei olyan fénnyel világítják meg az ókori történetet, amely sokkal hitelesebb, mint a szélhámos Ezsdrás által összeszedett szájhagyomány.

Megállapították, hogy az asszír birodalom alapítója az írásos emlékeken Ninippalukin néven szereplő herceg volt, aki százötven évvel Mózes után élt. Másrészt az Asszíriának nevezett vidék Mózes kora óta a, rotennuk birodalma néven szerepelt, mint ez az Oppert és más tudósok által említett egyiptomi kútfőkből kitűnik; a különböző egyiptomi feliratokból csakugyan azt látjuk, hogy az egyiptomi tizennyolcadik dinasztia királyai – Mózes kortársai – meghódították Babiloniát és adófizetésre kényszerítették a rotennukat, akik Mezopotámiában uralkodtak, ugyanabban az országban, ahol a Tigris és az Eufrátesz folyt. Ha Mózes volna a Teremtés könyvének igazi szerzője, akkor ezt írta volna: "A Tigris folyó, mely a rotennuk országán át folyik." – A klerikálisok ugyan még mindig ezt felelhetik nekünk:

– Mózes első könyvének igazi szerzője éppúgy nem Ezsdrás, mint Mózes, hanem a szentlélek! Ennélfogva, ha még Szentpétervár és New York is szerepelne a bibliában, akkor sem szabad következetlennek tűnnie előttünk, és

semmiképpen sem lephet meg.

Hajoljunk meg tehát ez előtt, s folytassuk víg nevetéssel a szent történetet; mivel Mózes épületes első könyvéből valóban nem hiányzik a vidámság.

Ha az olvasónak úgy tetszik, gondolatban elröppenünk ebbe a csodálatos paradicsomkertbe, ahol négy, közös forrásból eredő, nagy folyó hömpölygeti habjait. Szemünkbe ötlik Ádám, aki birodalmában sétálgat az édes semmittevés gyönyöreinek hódolva.

Íme, így cseveghet magában:

– Én vagyok az ember, s nevem Ádám; ami valószínűleg "vörös földet" jelent, mivel engem agyagból gyúrtak, mint valami közönséges edényt… Milyen idős vagyok?… Öt napja születtem. A régi közmondás szerint azonban mindenki olyan idős, amennyinek látszik. Ezért mondhatom, hogy valójában huszonnyolc éves koromban születtem, az összes foggal együtt… De nem: nincs meg minden fogam… A bölcsességfogaim még hiányzanak…

– Daliás legény vagyok, mi?… Hát persze! Hogyne volnék jóvágású, hiszen a kortól és a szakálltól eltekintve, Jehova úristen hű másolata vagyok, aki pedig a legelegánsabb lény az egész világmindenségben?… Látják ezt a vasegészséges szervezetet, ezt az izmos kart, ezt az acélos lábat, ezeket a pompás idegeket, és ráadásul az üde arcszínemet… Egy cseppet sem vagyok reumás… Fittyet hányok a betegségeknek… Még a himlőtől sem kell félnem; a jóisten beoltva teremtett… Mennyire beképzelt vagyok!… de hát joggal…

– Élem világomat ezen az elbűvölő helyen… nincs házmester, még cseléd sem. …Micsoda boldog élet!… Jövök-megyek, szedegetem a zamatos gyümölcsöket, telerakom a bendőmet kedvem szerint, s nem kell hasmenéstől félnem… Nem érzek semmilyen fáradtságot, bármennyit sétálok.

– A minap a szeretetre méltó Jehova úr olyan szórakozásban részesített, amelynek szívderítő emlékét egész életemben megőrzöm… A teremtés valamennyi állata elvonult előttem: "Amely nevet adsz minden élő állatnak, az annak neve" – mondotta nekem az öreg örökkévaló… Micsoda kedves figyelem!…

– Hallatlan, hogy mennyi állat vonult fel!… Sohasem hittem volna, hogy ilyen sok élőlény legyen… Nem jöttem zavarba, amikor neveket kellett adnom nekik; mert a nyelv, amelyet könnyedén beszélek – bár sohasem jártam iskolába –, rendkívül gazdag s bővelkedik kifejezésekben, se szeri, se számuk… Így keresgélés nélkül, egy pillanat alatt, puszta nézésre felismertem mindegyik állat sajátosságait, s egyetlen szóval kifejeztem mindegyik fajta valamennyi tulajdonságát, úgy, hogy minden név, amelyet adtam, egyúttal teljes és tökéletes meghatározás… Vegyük például azt az állatot, amelyet később latinul *equus*nak, franciául *cheval*nak, angolul *horse*-nak[11] fognak

11 magyarul: ló – *Ford.*

nevezni. Nos, én olyan nevet akasztottam rá, amely illik erre a négylábúra, találóan kifejezi sörényével, farkával, nyakával, gyorsaságával, erejével együtt… És itt a madár, melyet az elkövetkező századokban latinul *bulbó*nak, franciául *hibou*-nak, angolul *owl*nak[12] stb. fognak nevezni: mindezek a jövőbeli nevek nem érnek fel azzal, amelyet én gondoltam ki; ez híven jellemzi az éjszakai ragadozó madarat, a homloka fölött táncoló két bóbitát, a rövid, horgas csőrét, a busa fejét, a merev tollgyűrűvel körülvett, nagy, kerek szemét, a karmaiig tollal borított lábát, valamint a rideg, vad természetét, egyhangú, gyászos rikoltozását, a fénytől való irtózását… S így tovább, minden élő állat számára… Ah! Páratlan az a nyelv, amelyet én beszélek, s milyen szomorú arra gondolni, hogy egy napon teljesen és örökre elvész!… Ez a gondolat az én egyetlen bánatom… Űzzük el hamar, és ne legyen semmilyen gondunk.

– Oh! Milyen pompás volt az élő világ díszfelvonulása… Pompás, de ez még nem minden; szerepelt ugyanis egy mulatságos műsorszám az ünnepi programban: a halak megjelenése… Gondolják csak el! Ez a kert a szárazföld kellős közepén fekszik, nincs tengerpartja, csak folyói vannak, vagyis édesvíz… Képzelhetik, hogy fintoroghattak a tengeri halak, amikor felfelé úsztak a Tigrisen és az Eufráteszen, hogy eljussanak hozzám; kikerültek a megszokott sósvízből, s ez kínos volt számukra!… Igazán gurultam a nevetéstől… Hát még a nagy cetfélék, azok micsoda kátyúba kerültek!…

Szerencsére a jóisten kivételes módon erre a napra kiszélesítette a kertem folyóit; másként sohasem juthattak volna át a bálnafajták… Mihelyt nevet adtam nekik, azon nyomban megfordultak, és jókora uszonycsapásokkal iparkodtak, hogy mielőbb visszatérjenek az óceánjukba… Még most is nevetek rajta!…

– Talán akadnak olyanok, akik nem hiszik el ezt a történetet… Az istentelenek tagadni fogják, hogy a fókák az Északi-sarkról eljöhettek egészen Örményországba, a Tigris és az Eufrátesz felső szakaszára, mégpedig egyetlen nap alatt, leúszva az Atlanti-óceánon és megkerülve egész Afrikát; azt fogják mondani, hogy ezek az érdekes tengeri emlősök, a Jeges-tenger lakói, belehaltak volna a környezetváltozásba… Eh! Mit számít a kritika!… Becsületszavamra, én itt, ebben az édenkertben, e viszonyok között, fókákat és bálnákat láttam, s hozzátehetem, hogy a fókák roppant elégedettek voltak, mert nevet kaptak tőlem, s így mondtak köszönetet: papa! mama!…

– A szőrszálhasogató elmék ellenvetést tehetnek: "Hát a tavi halak milyen úton kerültek ide?…" Hátha célzást ejtenek a pisztrángról, a Bourget-tó e felséges haláról, amelyet váltig magasztalnak Aix-les-Bains lakói?… És a fehér maréna, amely kizárólag a Genfi-tóban él, s nyomban elpusztul, mihelyt

---

12 magyarul: bagoly – *Ford.*

más vízbe, akár édesvízbe jut, és nem él meg a Rhone-ban sem, a Genfi-tavon innen vagy túl?…[13] Tudják meg hát: a pisztráng és a fehér maréna különleges engedélyt kapott istentől; ez a két tavi hal légi úton érkezett az édenbe, hogy meglátogasson… Íme! Átok a hitetlenekre, akik nem érik be ezzel a magyarázattal!…

– Hát aztán, a teringettét! elég ostoba vagyok, amiért vitázni kezdek ilyesmiről…

Az ő bajuk, akik nem hisznek nekem, amikor azt állítom, hogy láttam valamennyi állatot: gerinceseket, gyűrűs férgeket, puhatestűeket, virágállatokat!… Egyetlen rovar sincs, amelynek ne én adtam volna nevet… Legjobban azonban egy nagy, hosszú, lapos, fehér férgen ámultam el, amely szép csendesen belőlem osont ki, egy csúnya férgen, amelyet a jövendő természettudósok galandféregnek vagy az ember gilisztájának neveznek majd, s amely nem hasonlít a sertések vagy a juhok galandférgéhez; ez az átkozott, nagy emberi giliszta, mihelyt kibújt, mélyen meghajolt előttem; én nevet adtam neki, mire ő visszasompolygott belém a végbélnyílásomon át, s elfoglalta lakóhelyét becses személyemben… Ha beszélek róla, csak azért teszem, hogy semmit se hagyjak ki; mivel nem tudtam, hogy laknak bennem. Lakóm egyébként cseppet sem zavar… Semmi sem háborítja ezt az idilli életet, amelyet immár öt napja folytatok…

Ádám nézegeti magát a kristálytiszta forrásvízben, ahonnan négy nagy folyam ered; majd megpillant egy pázsitot, és tunyán leheveredik.

Ó! Milyen szép ez az élet – mormolja.

De íme, máris ásít… nyújtózkodik… ismeretlen bágyadtság keríti mindjobban hatalmába… Ez aztán furcsa, igazán!… Pedig nem érez semmiféle fáradtságot… Hát ez micsoda?…

Egyáltalán nem érti a dolgot. Titokzatos, ellenállhatatlan erő ömlik el rajta. Szemhéja lecsukódik. Ádám alszik. Ez az ember első álma.

Miközben Ádám úgy horkol, mint a gőzgép, a jóisten leszáll a földre.

Mindenekelőtt hosszasan az álom szuszékra szegezi a tekintetét.

– Mégiscsak derekasan dolgozom, ha egyszer nekifogok! – állapítja meg elégtétellel. – Izmos testalkatú fickó; esküdni lehetne rá, hogy én vagyok… persze amikor néhány milliárd évszázaddal fiatalabb voltam.

Lehajol és megcsípi Ádám lábikráját. Erre az isteni tréfára Ádám még harsányabb horkolással felel.

– Pompás! – folytatja Elohim mester. – Nem lesz szükségem érzéstelenítésre, hogy biztosítsam sebészi képességeim sikerét… Látom, hogy az álom, amelyet szeretett ifjú Ádámomra küldtem, tökéletes; ágyút lehetne sütögetni mellette, akkor sem ébredne fel… Most azonban munkához kell

---

13 A Rhóne folyó keresztül folyik a Genfi-tavon. – *Szerk.*

látnom; mert azért jöttem, hogy egy rendkívül fontos operációt hajtsak végre… Amíg senki sem hallja, egy vallomást kell tennem: ma reggel észrevettem, hogy néha egy kissé ostoba vagyok. Hová tettem a fejem, amikor pár nélkül teremtettem az embert?… Mindegyik állatnak nőstényt adtam; legalábbis csak kevés kivétel akad e szabály alól. A gilisztát kétivarúnak teremtettem, s ez természetes, mert ha párosával költözött volna a belekbe, akkor már nem volna igazi giliszta[14]… Az ember azonban nem galandféreg, mordizomadta!… Tehát társnőt kell alkotnom számára, s úgy határoztam, hogy a saját húsából csinálom…

A jóisten egy pillanatig Ádám körül forgolódott; megtapogatta, s közben fennhangon közölte észrevételeit.

– Meghánytam-vetettem az ügyet a galambbal – folytatta –, és jól tettem, mert ő ravaszabb nálam… Először arra gondoltam, hogy kivágom a drágalátos Ádám egyik tyúkszemét, s abból formálok egy kis asszonykát… A galamb azonban nem helyeselte, szerinte egy tyúkszem túlságosan közönséges lenne, és az istentelenek ürügyet találhatnának, hogy azt állítsák, a nő alacsony származású… Bordából fogom megalkotni a második emberi lényt… Rajta! Itt a pillanat, az alkalom; legyünk gyorsak és ügyesek, mint a fogorvos, aki a húszezredik műtétnél tart.

E szavakkal a jóisten "kivőn egyet annak oldalbordái közül, és hússal tölté be annak helyét". (2, 21.) "És alkotá az Úr Isten azt az oldalbordát, amelyet kivett vala az emberből, asszonnyá, és vivé az emberhez." (2, 22.)

Szinte hallom az ember kiáltását amint felriadt:

– Jaj! Jaj!… Hajjaj!… Elrabolták az egyik karajomat!

És mennyire meglepődött, amikor egy csinos, élő babát látott:

– Hát ez meg micsoda?

– Ez? A te feleséged, bemutatom neked – válaszol Jehova. – Merd csak azt mondani, hogy én semmiféle kellemes ajándékkal nem szolgálok neked!…

– Valóban csinos…

– Ennivaló!… Szerencsés fickó vagy, igazán!… És nincs anyósod!… Eldicsekedhetsz vele, hogy minden esélyed megvan, fiam.

A biblia elbeszélése szerint Ádám így kiáltott fel:

"Ez már csontomból való csont, és testemből való test: ez asszonyembernek neveztessék, mert emberből vétetett.

Annak okáért elhagyja a férfiú az ő atyját és az ő anyját, és ragaszkodik feleségéhez: és lesznek egy testté." (2, 23–24.)

Fölösleges magyarázatokat fűzni a fiatal házas Ádám e felkiáltásához; Ah! milyen kecses szavakba öntötte e tényt!…

Ami a kivett bordát illeti, helyén való megemlíteni, hogy Ágoston

---

14 Szójáték. A giliszta neve franciául ver solitaire (magányos féreg). – *Ford.*

egyházatya szerint, isten egyáltalán nem adta vissza Ádámnak. Ennélfogva egy bordával kevesebbel él. "Nyilván az egyik álbordája volt – állapította meg Voltaire –, mert egy főborda hiánya túlságosan veszélyes lett volna."

Mózes első könyve még ezt mondja nekünk: "Valának pedig mindketten mezítelenek, az ember és az ő felesége, és nem szégyenlik vala." (2, 25.)

A jámbor magyarázatok azt állítják, hogy ez a szégyenkezésmentes meztelenség ősszüleink ártatlanságát bizonyítja. Ha mindig kitartottak volna e nézet mellett, hogy semmi szemérmetlenség nincs abban, ha valaki anyaszült meztelenül sétál – ez a szüntelen tökéletesedés jele lett volna. E bibliai érvelés alapján tökéletesnek lehetne tartani azokat a vad néptörzseket, amelyek nem viselnek semmilyen ruhát – még akadnak ilyenek. Amerika felfedezésekor a fanatikus katolikus spanyolok mégis tömegesen mészárolták le a gyönyörű ártatlanságban élő bennszülött törzseket, a papok pedig áldásukat adták a gyilkosokra. A ruha feltalálása egyébként nyilvánvalóan a hidegnek tulajdonítható; a meztelen népek ugyanis a legmelegebb vidékeken élnek. Amikor mindenki csupasz, senki sem szégyelli: csak hiúságból szoktak pirulni, amikor attól fél valaki, hogy valami testi fogyatékosságot árul el, amely másoknál nincs.

Elérkeztünk a nagy eseményhez, a csodálatos kalandhoz, amely – sajnos! – véget vetett Ádám és hitvese boldogságának.

"És nevele az Úr Isten a földből mindenféle fát, tekintetre kedvest és eledelre jót, az élet fáját is, a kertnek közepette, és a jó és gonosz tudásának fáját." (2, 9.) "És parancsola az Úr Isten az embernek, mondván: A kert minden fájáról bátran egyél.

De a jó és gonosz tudásának fájáról, arról ne egyél; mert amely napon ejéndel arról, bizony meghalsz." (2, 16–17.)

Helyénvaló megjegyezni, hogy a papok a biblia összefoglalásának ürügyén, a hívek használatára bizonyos kis kézikönyveket szerkesztettek "Szentírás" címmel, amelyekből gondosan kihagyták az isteni tanítás számukra túlságos, kellemetlen részeit. Így általában nem beszélnek egyébről a hivőknek, mint a híres tudás fájáról; mindjárt meglátjuk, miért nem ejtenek a papok egyetlen szót sem az élet fájáról, amely teljesen különálló a másiktól; idézni fogjuk a 3. fejezet 22. versét, amely mindig kimarad a naiv hívőknek szánt könyvekből.

Egyelőre foglalkozzunk csak azzal a fával, amelynek gyümölcse az ember bukását okozta. Megemlithetjük, hogy Julianus császár,[15] akinek emlékezete oly gyűlöletes az egyházi emberek számára, néhány józan megjegyzést tett

15 Julianus római császárról, "Nagy" Konstantin unokaöccséről van szó (331-363). 361-től uralkodott. Elhagyta a keresztény hitet és vissza akarta állítani a régi római államvallást. – *Szerk.*

erről a csodálatos fáról. Úgy véljük – írja –, az úristen éppen ellenkezőleg, alighanem azt parancsolta teremtményének, az embernek, hogy sokat egyék a jó és a gonosz tudásának fájáról. Isten gondolkodó elmét adott, amelyet szükségszerűen művelni kell. Fontos megismertetni az emberrel a jót és a rosszat, hogy teljesíthesse kötelességeit. A tilalom zsarnoki és képtelen volt, százszorta rosszabb, mintha olyan gyomrot kapott volna, amely nem fogadja be az ételt.

Egy másik megjegyzés, amely önkéntelenül tollhegyre kívánkozik: e kis történet kezdete azt bizonyítja, hogy Jehova úristennek volt egy mellékgondolata, s valójában örült az ember bűnbeesésének. Végtére Ádám joggal mondhatta volna neki:

– Kedves Elohim atyám, ha nem tévedek, a jó az, ami erkölcsileg helyes, ami önnek tetszik, a rossz viszont az, ami helytelen, ami önnek nem tetszik… Így van?

– Tökéletesen, fiacskám – válaszolta volna a teremtő.

– Hadd tanuljam meg, mi a rossz – folytatni Ádám, hogy kerüljem. Különben miért helyezte ide ezt a fát, ha nem szabad hozzányúlnom?…

A különös jóisten helyett papjai vállalkoznak arra, hogy megfeleljenek.

– Isten próbára tette a születő emberiséget – mondják. – Meg akarta tudni, vajon Ádám engedelmeskedik-e neki, amikor csupán egyetlen, jelentéktelen önmegtartóztatást kért tőle.

De könnyű válaszolni erre a válaszra! A papok szerint isten ismerte a jövőt: tehát előre látta, mi fog bekövetkezni. Mivel semmi sem történik akarata nélkül, tökéletesen tudta, hogy az ember enni fog a kérdéses fa gyümölcséből. Tehát ősszüleink bukását akarta, ehhez nem fér kétség.

A történet folytatása Jehova ellen fordul.

Nézzük csak, miként zajlottak le az események Mózes első könyvének harmadik fejezete szerint.

"A kígyó pedig ravaszabb vala minden mezei vadnál, melyet az Úr Isten teremtett vala, és monda az asszonynak: Csakugyan azt mondta az Isten, hogy a kertnek egy fájáról se egyetek?

És monda az asszony a kígyónak: A kert fáinak gyümölcséből ehetünk;

De annak a fának gyümölcséből, mely a kertnek közepette van, azt mondá Isten: abból ne egyetek, azt meg se illessétek, hogy meg ne haljatok.

És monda a kígyó az asszonynak: Bizony nem haltok meg.

Hanem tudja az Isten, hogy amely napon ejéndetek abból, megnyilatkoznak a ti szemeitek, és olyanok lésztek mint az Isten: jónak és gonosznak tudói.

És látá az asszony, hogy jó az a fa eledelre s hogy kedves a szemnek, és kívánatos az a fa a bölcsességért: szakaszta azért annak gyümölcséből, és evék, és ada vele levő férjének is, és az is evék." (3, 1–6.)

Ebben az elbeszélésben mindenekelőtt az tűnik fel, hogy a kígyó beszédét, a nővel való társalgását, azt a puszta tényt, hogy beszélni tud és ugyanazon a nyelven fejezi ki magát, mint ősszüleink – a "szent" szerző nem tekinti természetfölötti, csodás dolognak, sem pedig allegóriának. Bizonyára magát a kígyót mutatja be Mózes első könyve;

Ez a rosszindulatú és furfangos állat szerepét játszó csúszó-mászó válik a nő csábítójává, s olyan könnyed ékesszólással cseveg, hogy egy papagáj is megirigyelné.

A kígyó ábrázolása annyira természethű, hogy később a papok valószínűtlennek találták a történet e változatát, és szükségesnek vélték egy módosítás beiktatását, amely mindent megváltoztat, de ellentétben van a biblia e fejezetének egész szövegével. A módosítók szerint, akik éppoly ravaszak, mint jámborok, az ördög öltötte fel a kígyó alakját, s e fortély segítségével kísértette meg Ádámné asszonyt. Így dolgozták fel a papok ezt az esetet, s így tanítják ma is.

Ez a változat Mózes első könyvének nyilvánvaló meghamisítása. Először is, a szentírás szövegében egyetlen szó sem ad tápot ilyen tolmácsolásra. Másodszor, a bibliát alkotó könyvek szerzői között mindössze kettő akad, aki említést tesz az ördögről: Jób könyvének szerzője, aki szerint egy szép napon az ördög istennel vitázik az égben; és Tóbiás könyvének[16] szerzője, aki egy bizonyos Ásmodeus nevű démont idéz, aki egy Sára nevezetű nőszemélybe szerelmes, és sorra megfojtja hét férjét. Mindkét könyv a biblia legvégén szerepel, és – akárcsak a többiben – nem esik szó bennük Lucifer-Sátánról, akit a katolikusok unos-untalan beiktatnak, hogy felcsigázzák az érdeklődést legendáik iránt. Sehol sem található meg, hogy Lucifer fellázadt Isten ellen, de Mihály arkangyal legyőzte. Ezt – akárcsak az ördögről szóló többi részt – utólag találták ki, nemcsak hogy jóval Mózes után, hanem még Ezsdrásnál is később.

Egyes víg kedélyű magyarázók, valójában szkeptikus filozófusok pedig mulatságból egy kissé sikamlós szimbolizmussal – almafává alakították át a jó és a gonosz tudásának fáját; feltevésük szerint ez az epizód burkolt szavakkal azt jelenti, hogy a szerelmet nem ismerő Ádámné az első leckét egy csábító ördögtől vette, aki az alkalomra kígyóvá változott át…

Bár jót nevetünk ezen a tréfán, amely nem rosszabb a többi változatnál, ugyanolyan, mint a papok által koholt, többi hamis bibliaszöveg. Úgy kell vennünk a bibliát, amilyen, ha komolyan akarjuk vizsgálni. A jelenleg bennünket érdeklő kis történetben bizonyára a kígyó szerepel, nem pedig valamilyen ördög. A zsidó mitológiában ugyanis nem voltak ördögök az előtt a kor előtt, amikor Jób és Tóbiás könyve íródott. Ami pedig a csábító

16 Tóbiás könyve csak a Káldi-féle fordításban szerepel. – *Szerk.*

kígyónak alaptalanul tulajdonított szerelmi célzásokat illeti, ezeket lehetetlen felfedezni Mózes első könyvének szövegében.

Valóban itt a kígyó szerepel. A "szent" szerző ugyanis különféle vallású kortársainak szemével szemléli ezt az állatot. Az ókorban a kígyót igen ravasz, nagyon eszes, és roppant rosszindulatú állatnak tartották. Számos afrikai nép imádta. A beszélő kígyó esete pedig – amelyet Mózes első könyve nem tekint csodának – elterjedt a keleti irodalomban. Valamennyi ázsiai mitológia bővelkedik beszélő állatokban. A kaldeusoknál az Oannész hal mindennap kidugta fejét az Eufrátesz vizéből, s órák hosszat prédikált a parton összesereglett népnek, jó tanácsokat adott, s egyúttal költészetet és földművelést tanított. Azok az idők, amikor az állatok beszélni tudtak, rég letűntek; ez azonban nem volt egyetlen keleti vallás kiváltsága. A bibliai kígyó tehát beszélt, s nem volt szüksége arra, hogy ördögfióka lakjék bensejében.

A kígyó egyébként, ilyen körülmények között, kevésbé volt ravasz, mint amilyennek látszott. A szentírás dőreségei rendkívül naivak, és ellentmondásoktól hemzsegnek.

Így sokat tűnődtek azon, mit akart a kígyó ezzel mondani: "Olyanok lésztek mint az istenek." Ez a kifejezés, amely a többistenhitre utal, nemcsak Mózes első könyvének e helyén fordul elő. Később látni fogjuk, hogy Jehova úristen, önmagáról szólva, nem tekinti magát egyetlen istennek. A katolikus magyarázók, akiket zavart a kígyónak ez a megjegyzése, azt állították, hogy a csúszómászó angyalokat értett az isteneken. Mire mások azt felelték, hogy egy kígyó nem ismerhette az angyalokat, de nem ismerhette az isteneket sem. Naivság, ellentmondás, zagyvaság – íme, ez a biblia.

Nem, ez a kígyó mégsem ennyire ravasz!… Tanácsai nagyon is hiányosak voltak. Egy igazán rosszindulatú kígyó ezt mondta volna a nőnek:

– Előbb egyél a tiltott gyümölcsből, nyomban utána pedig ne mulassz el enni az élet fájának gyümölcséből, ami egyébként meg van engedve számodra.

S vajon nem Jehova volt a kísértés ősoka?

Miért ruházta fel a kígyót a beszéd képességével? E tehetség nélkül ez sohasem érthetett volna szót a nővel.

A biblia nem közli azt a beszélgetést, amelynek során Ádámné asszony rávette férjét, hogy vele együtt egyék a tiltott gyümölcsből. A szent szerző e mulasztása szerencsére könnyen pótolható.

Látjuk, amint az első nő, akinek kíváncsiságát felcsigázta a kígyó, közeledik a tudás fájához, mely a kert közepén áll, az élet fája mellett. Hosszasan nézegeti, s némi kétségei vannak.

– Nem valami csinos ez a kígyó mondja –, aki az imént beszélt velem; de hitemre mondom, a modora igen választékos, a szava elbűvölő… Úgy vélem, követnem kell a tanácsát. Igazán nagyon bosszantó, ha valaki nem tud

semmit… Mi ketten, Ádám és én, olyanok vagyunk, mint a szamarak, pedig olyanok is lehetnénk, mint az istenek!… Aztán meg csábító ez a gyümölcs… Nincs szebb az egész kertben… Mégis, ha lóvá tett a kígyó, ez aztán csúnya dolog volna!… Olyan kellemes az élet!… Nagy kedvem van majszolni ezt a gyümölcsöt; de hátha a torkosságom miatt meg kell halnom?… Ez bizony egyáltalán nem vidám kilátás…

A fa körül jár-kel, a kígyó pedig egy bokor mögé bújva, távolról figyeli a mozdulatait.

– Hát nem, lehetetlen, hogy meghaljunk ilyen csekélység miatt… Jehova papa rászedett bennünket!… Először is, ha jól meggondolom, ennek a vénembernek eléggé furfangos képe van… a kígyónak meg… jó órában legyen mondva… bájos kis feje, s valami jópofa arckifejezése, a szeméből pedig sugárzik az ész… Aztán pedig lenyűgöző logika árad minden szavából… Jehova papának persze fontos, hogy mi ne tudjuk meg azokat a szép dolgokat, amelyek az istenek kiváltságai… Fenyegetésével bizonyára azt kívánta elérni, hogy megrémítsen bennünket… Nem akarja, hogy mindenfélét tudjunk… Ó, ezek az öregek! Valamennyien egyformák… ravaszak… badarságokat beszélnek… Nem kell hinni nekik…

Az asszonya fa mellé húzza az egyik kerti padot, feláll rá, s letép egy gyümölcsöt.

Tegyük fel, hogy alma, mivel a biblia nem nyilatkozik bővebben erről, s egyébként sem nagyon fontos, minek nevezzük ezt a gyümölcsöt.

Nézegeti az almát, és közben az ajkát nyalogatja. A kígyó, aki mindent látott, a bokor mögött farkára támaszkodva felegyenesedik, és vidám táncba fog.

Ádámné asszony szájához emeli az almát.

– Tulajdonképpen hogyan eszik ezt a gyümölcsöt?… Hámozzam meg, vagy mindjárt harapjak belé?… Akár így, akár úgy, biztosan jó…

Egy kicsit még habozik.

– Mindent tudni, vagy semmit sem tudni – micsoda választás!… Amikor Ádámmal bújócskát játszunk. Jó ez vagy rossz?… Kegyetlen talány!… Meg kell nyírni bárányainkat, hogy jót cselekedjünk? Vagy rosszat követünk el, ha nem hagyjuk hátukon a gyapjút?… Ebbe bele lehet bolondulni… Hát Ádám, aki minduntalan az orrában vájkál, jól cselekszik vagy rosszul?... Igazán nem élet ez, ha nem tudjuk mindezt!…

Végleg elszánja magát, s elszántan beleharap az almába.

– Teringettét! Milyen jó!…

Újabb harapás, még határozottabb, mint az előbbi.

– Azt a kutyafáját! Milyen jó!… Felséges íze van!… A vén zsivány bezzeg eltiltott ettől a csemegétől!…

Az asszony lefekszik a padra, kinyújtózik, és szemlátomást még jobban élvezi a gyümölcsöt.

Odajön Ádám, s magában beszél:

– Időtöltésül az imént halpecsenyét fogtam a Tigrisből… Minthogy azonban növényevő vagyok, mihelyt kifogtam, nyomban beledobtam az Eufráteszbe...

Észreveszi hitvesét.

– Hé! Asszonyka, mit majszolsz?

Ádámné asszony fektében hirtelen felül:

– Ó! Ne szidj meg!… Ez a gyümölcs… arról a fáról van… hiszen tudod… az egyik a két fa közül, amelyik a kert közepén áll…

– Látom én, azt a nemjóját!… Ez éppen annak a fának a gyümölcse, amelyhez tilos hozzányúlnunk… Nahát! Megbolondultál, kis feleségem?… Hát az öreg figyelmeztetése?…

– Jehova papa?… Az ünneprontó?… Csak beszéljünk róla! Igen!… Kegyetlen gúnyt űzött belőlünk, a vén majom!…

– Mit zagyválsz itt?…

– Hát amikor halállal fenyegetett… Emlékszel, ugye?…

– Szentigaz!… Most is borsózik a hátam.

– Hahaha! Még mit nem!… Ez a fenyegetés furfang volt, kedvesem…

– Látom, egészen megkergültél, elment az eszed!

– Furfang ez, ha mondom… Bizonyíték rá, hogy máris temérdek dolgot tudok, mióta beleharaptam az almába…

– Tudod, mi jó és mi rossz?… Tudod, mit kell tenni, és mit nem kell tenni?… Tudod, minden hogyan és miért van?…

– Igen, már konyítok hozzá, aranyom… Lám, már azt is tudom, hogy szem sót kell hinteni a tojásba.

– Lehetetlen!

– Tudom, miért hunyják le a szemüket a kakasok, amikor kukorékolnak…

– Megáll az ész!… És a békáknak miért nincsen farkuk, ezt is tudod?

– Éppen az imént tudtam meg…

– Mondd el, hadd tanuljak…

– Mert zavarná őket ülés közben.

– Ejha!… Megdöbbentesz…

– Ez még nem minden... Nos, azt is tudom, sőt bizonyos vagyok benne – hallod –, hogy te rendes kis férj vagy, és sohasem csaltál meg…

Ádám elképed.

– Ezer mennykő! Milyen tudós lett egyszerre az én feleségem!… Az azonban igaz, hogy sohasem csaltam meg… Ebugatta! Hát ez bámulatos!… És ha te megcsalnál, ez rossz volna vagy jó?…

– Rossz volna, uracskám!… nagyon rossz!…

Magához vonja Ádámot, a pad szélére.

– Azonkívül, drága Ádámom, csak rajtad áll, hogy ugyanolyan művelt légy, mint én, és ugyanolyan gyorsan és olcsón… Harapj bele az almába…

Férjének nyújtja az almát.

– Nekem is kedvem van hozzá, édes kis feleségem; de hát mire volna jó, ha olyan tudósok lennénk, mint az akadémikusok, ha mindjárt belehalunk… Végtére is gondolkozzunk: ezer év múlva meghalni, ha nagyon kell – ez még hagyján; de még ma fűbe harapni, hát ez mégiscsak roppant ostobaság lenne…

Ádámné asszony vállat von.

– Úgy látszik, nem hiszel nekem; aranyom... Én azonban jól tudom, mit mondott nekem az öreg jóisten papa; velem beszélt és biztosíthatlak, hogy nagyon határozott volt... Engedelmeddel szó szerint idézem a szavait: "De a jó és gonosz tudásának fájáról, arról ne egyél; mert amely napon ejéndel arról, bizony meghalsz"… Láthatod, itt nem lehet csűrni-csavarni; én féltem a bőrömet, ha te nem is félted a magadét…

– Ádám, Ádám, nevetnem kell rajtad...

Mondd, hát meghaltam én?

– Nem, nagyon is élsz... Csakhogy a nap még nem ért véget; vigyázz, még jön a feketeleves!

– Milyen makacsok a férfiak!... Büszke lehetsz, kedvesem: csudára konok vagy!... Esztelenség, hogy nem akarod megérteni, a vén salabakter csúfot űzött belőlünk... Lám, az előbb az akadémikusokat említetted...

– Hát aztán?

– Az akadémikusok… a tudás tárházai, ugye?

– Bizonyára.

– Nos, a tudás tárházai, éppen ezért halhatatlanok…

Ez az érv meghökkenti Ádámot. Hitvese hízelgésre fogja a dolgot.

– No, pusztán az én kedvemért, harapj az almába, drága kis férjecském… Ha te is megkóstolod, mind a ketten olyanok leszünk, mint az istenek...

– Mint az istenek?...

– Ne faggass annyit... A kígyó mondta...

Ádám elszánja magát.

– Hát mert a kígyó mondta... Add már ide azt az almát...

Mohón rágja az almát.

Néhány pillanat csendben telik el. Ádám hirtelen felkiált: beléköltözött a tudás.

– Mordizomadta! Olyan csupaszok vagyunk, mint a kukacok! Ki látott ilyet!…

– A pilátusát! – csattant fel az asszony is. – Még harisnyakötőm sincs!... Ez

nem való!...

– Este pedig az oránguttán-bálra vagyunk hivatalosak!... Lehetetlen, hogy ilyen hanyag öltözékben jelenjünk meg a társaság előtt!...

– Hamar, hamar, öltözzünk fel!...

"És megnyilatkozának mindkettőjöknek szemei s észrevevék, hogy mezítelenek; fügefa leveleket aggatának azért össze, és körülkötőket csinálának magoknak." (3, 7.)

Jegyezzük meg jól, hogy az első emberi ruha nem szőlőlevélből volt; a szőlő felfedezésének dicsősége Noé pátriárkának jutott.

Miután így felöltöztek, a házastársak szemügyre veszik egymást.

– Nem is festünk olyan rosszul ebben a maskarában! – jegyzi meg a férj.

– Nekem pompásan áll a fügefalevél feleli az asszony. – De talán kissé porosak ezek a ruhák: a tavalyi szezon óta nem verték ki őket... Kefélj le egy kicsit, Ádám...

Örömük azonban nem tarthatott soká.

"És meghallák az Úr Isten szavát, aki hűvös alkonyatkor a kertben jár vala (!) és elrejtőzék az ember és az ő felesége az Úr Isten elől a kert fái között." (3, 8.)

Ez a Jehova, mint ebből is kitűnik, egészen testi isten: jár-kel, beszél; láthattuk, hogy alakot formál és életet lehel. Mózes első könyve tehát a többi mitológia mintájára ábrázolja istenét. Az ókori népeknek valóban nem volt másféle fogalmuk az istenségről. Platón az első, aki többé-kevésbé légnemű szubsztanciává tette istent, akinek egyáltalán nem volt teste.

A kritikusok azon tanakodnak, vajon milyen alakban jelent meg isten Ádámnak és később Káinnak, a pátriárkának, a prófétáknak, mindazoknak, akikhez saját szájával beszélt. A papok azt válaszolják, hogy emberi alakja volt, s nem tudta másként megismertetni magát, hiszen saját képmására teremtette az embert. Erre azt az ellenvetést teszik, hogy akkor az izraelita vallás e tekintetben nagyon is hasonlít valamennyi többi valláshoz, amelyet a katolikus papok a pogány névvel bélyegeznek meg. A régi rómaiak, akik átvették a régi görögök hitét, szintén emberi külsőben képzelték el az istenséget. Fel kell vetnünk: nem inkább az ember képzelte el istent a saját képmására, mintsem hogy isten teremtette volna őt saját hasonlatosságára? De ne kardoskodjunk emellett;

hiszen aki ilyen nézetet melenget agyában, az a pokollángjaira kárhoztatja magát. Csak említsük meg egy filozófus rosszmájú megjegyzését: ha a macskák isteneket csináltak volna maguknak, akkor egerek után szalajtatnák őket.

Az olyan részletek, mint isten sétája a paradicsomkertben, döntően bizonyítják, hogy nem misztikus allegóriáról van szó. A kegyes szerző egész

elbeszélése mindvégig az igaz történet stílusában folyik.

"Szólítá ugyanis az Úr Isten az embert és mondá néki: Hol vagy?" (3, 9.)

Szánalmas és zavart volt Ádám úr, és felesége sem festett különbül. Megpróbáltak kereket oldani, elbújtak; de hiába! Hogyan lehet elrejtőzni az isteni tekintet elől, amely ott lebeg minden fölött?… Hasztalanul iparkodnak a szerencsétlenek eltitkolni személyüket a mindenható tekintete elől; mögöttük mindenütt az úristen fenyegető hívása visszhangzik, aki hatalmas, szigorú úrként beszél hozzájuk, s arra készül, hogy megbüntesse engedetlen szolgáját, rabját.

Nincs módjuk, hogy kilábaljanak a bajból; rajtakapták őket, s be kell vallaniuk vétküket. Zavarukban ügyetlen kifogásokat hebegnek.

"És monda: Szavadat hallám a kertben, és megfélemlém, mivelhogy mezítelen vagyok, és elrejtezém." (3, 10.) Itt állanak tehát főnökük, az isten előtt, aki ismeri a jövőt, aki előre látta a kígyó és az alma esetét, s bosszankodik: mintha ő semmit sem sejtett volna, és az iménti események nem az ő mindenható akaratából történtek volna. Ádám és felesége izgalmában nem is gondol erre; a rajtacsípett diákok modorában beszélnek:

– Tanár úr, nem én kezdtem, ő volt az!

– Tanár úr, nem teszem többé, nagyon sajnálom... Ó! semmi szín alatt nem csinálom megint, mérget vehet rá!...

"És monda Ő: Ki mondá néked, hogy mezítelen vagy? A vagy talán ettél a fáról, melytől tiltottalak, hogy arról ne egyél?

És monda az ember: Az asszony, akit mellém adtál vala, ő ada nékem arról a fáról, úgy evém.

És monda az Úr Isten az asszonynak: Mit cselekedtél? Az asszony pedig monda: A kígyó ámított el engem, úgy evém." (3, 11–13.)

Elohim mester most büntetést fog osztani.

Sorjában halad, s az első bűnös kapja meg először a magáét. Figyelem!

"És monda az Úr Isten a kígyónak: Mivelhogy ezt cselekedted, átkozott légy minden barom és minden mezei vad között; hasadon járj, és port egyél életed minden napjaiban.

És ellenségeskedést szerzek közötted és az asszony között, a te magod között, és az ő magva között: az neked fejedre tapos, te pedig annak sarkát mardosod." (3, 14–15.)

A kígyóra mért büntetés cáfolhatatlanul bizonyítja, hogy a papok lódítanak, amikor ördögkeresési mániájukban a nő megkísértését az ez alkalomra csúszómászóvá változott, gonosz léleknek tulajdonítják, ennek a Sátán-Lucifernek, akinek állítólagos lázadása és veresége a biblia egyetlen könyvében sem szerepel. Ha a sátán volna a vétkes, az isten bizonyára legott visszaparancsolta volna pokoli hajlékába, s újabb kínokkal jutalmazta volna a

sötétség birodalmában.

A kísértésért viszont egyedül és kizárólag a kígyót éri büntetés, *mint barmot és mezei vadat*. A 3. fejezet 14. verse szerint ez az álnok tanácsadó azelőtt feltehetően lábakkal ellátott állat lehetett, s éppen neki koppintott a körmére az isten ezen a napon, úgyhogy a lábát is levágta, minthogy örökös csúszkálásra ítélte – ami a legigazságtalanabb büntetés volna, ha ez az állat nem ludas a dologban. Tegyük fel, hogy egy szép napon Garnier abbé tisztességes embernek álcázza magát, felölti az emberbarát Ruel papa ruháját és alakját, s aztán ezen a néven követ el szélhámosságot; mi történnék, amikor végre lefülelik, leleplezik, a bíróság elé állítják?

A törvényszék talán a derék Ruel apót ítélné pénzbírságra és börtönre? Bizonyára nem! Hanem a valódi szélhámost marasztalná el, s döntését, Garnier-val szemben alkalmazná, ez világos.

Az egyházi írók tehát jól tennék, ha lemondanának arról a dajkameséjükről, amely szerint Lucifer csábította el az első nőt; ez a lódítás nem állja meg a helyét. Különben, a szentírás szövege alapján – ha mégis ragaszkodnak hozzá – ki kell jelenteni, hogy az ördög túljárt Jehova isten eszén; ez pedig annyira elaggott, hogy csak a kígyót látta az egész históriában, s nem vette észre Lucifer szarvának csücskét sem, és megfosztotta lábától az ártatlan kígyót. Öreg barátom, XIII. Leó, tartsd távol magad ettől az ügytől!

Az igazat megvallva, bármilyen szempontból vizsgáljuk is ezt a fura esetet, el kell ismerni, hogy a csintalan szentlélek megint csak csúfot űzött a jámbor szerzőből, aki az ő tollbamondása nyomán írt. Az igaz, hogy az asszony gyermekei, az emberi lények általában utálják a kígyókat, s ha találkoznak velük, egyesek szíves-örömest iparkodnak széttiporni ez utóbbiak fejét. Azok viszont védekeznek vagy támadnak, igyekeznek megharapni az előbbiek lába fejét vagy lába szárát. Van ellenben egy büntetés, melyet isten szabott a kígyókra, de mégsem került végrehajtásra: a kígyók ugyanis sohasem táplálkoznak földdel. Ezt az ítéletet tehát kijátszották, hacsak Jehova nem jelentette ki, hogy a Bérenger-féle[17] törvényt kell alkalmazni erre az esetre; akkor viszont a biblia elfelejtette megemlíteni a határozatlan időre szóló felfüggesztést.

De ha élvezni akarjuk, miként szedte rá a vidám, csúfolkodó szentlélek a hiszékeny ájtatosokat, tekintetbe kell venni a kígyóra mért büntetés roppant arányát. Milyen volt pontosan a csábító csúszómászó? A biblia nem határozza meg; de ez édeskeveset számít: nyilván nem lehetett egyszerre vipera és sikló, vagy óriás- és csörgőkígyó. A földünkön élő kígyófajták igen változatosak.

Tegyük fel, hogy egy sikló bujtotta bűnre Ádámné asszonyt; tegyük fel azt

---

17 Thomas *Bérenger* – híres francia büntetőjogász (1785-1866), a felfüggesztett szabadságvesztés bevezetésének kezdeményezője. – *Ford.*

is – ha úgy tetszik –, hogy a sikló büntetése ésszerűen kiterjed e fajta utódaira, és ezentúl minden sikló nélkülözni kénytelen a lábakat, hogy jóvátegye édenkertbeli ősének vétkét... Tehát ha az asszonynak nem sikerült volna engedetlenségre ragadni a férfit, akkor egyedül ő kapott volna büntetést, nemde?… Nos, szegény kígyók! Egyedül a sikló vétkezett, de lám, egyúttal az áspis, a naja, a csörgőkígyó, a lábatlan gyík, a vipera, a python, a kobra, a pápaszemes kígyó, a patkányevő kígyó, a boa constrictor és ivadékaik is elveszítették lábaikat, s csúszni fognak, ártatlanságuk ellenére!…

"Az asszonynak monda: Felette igen megsokasítom viselősséged fájdalmait, fájdalommal szülsz magzatokat; és epekedel a te férjed után, ő pedig uralkodik te rajtad." (3, 16.)

A magyarázók egyhangúan úgy vélik, hogy ennek az ítéletnek a kínos következményei nemcsak Ádámné asszonyra vonatkoznak, hanem valamennyi nőre az egész világon.

Nem térünk ki arra, mennyire igazságtalan ez a rendszer, vagy pedig egy meglehetősen hóbortos istenre vall. Mindenekelőtt megjegyezzük, hogy az első nő nem szült volna kínok között, ha ellenáll a kígyó csábításának. E nap előtt tehát egészen más alkatú volt, mint első szülése idején. Ennélfogva isten egyetlen másodperc alatt, vagyis ítélete meghozatalának pillanatában fenekestül felforgatta a nő szervezetét. Látható, hogy amikor az isten beavatkozik, bizony csodálatos dolgokat művel.

Másodsorban említést érdemel, hogy e mindenhatóság ellenére sem sikerült Jehovának általánosítani a női nem ellen rendelt büntetést: egyrészt, sok nő fájdalom nélkül szül, másrészt pedig minden társadalmi osztályban temérdek olyan nő akad, aki odahaza maga viseli a nadrágot és orránál fogva vezeti a férjét, ahelyett hogy uralma alatt volna.

"Az embernek pedig monda: Mivelhogy hallgattál a te feleséged szavára, és ettél arról a fáról, amelyről azt parancsoltam, hogy ne egyél arról: Átkozott legyen a föld te miattad, fáradságos munkával élj belőle életednek minden napjaiban.

Töviset és bogáncskórót teremjen tenéked; s egyed a mezőnek füvét.

Orcád verítékével egyed a te kenyeredet, míglen visszatérsz a földbe, mert abból vétettél: mert por vagy te s ismét porrá leszesz." (3, 17–19.)

A fenti megjegyzés erre is vonatkozik: Ádám büntetésének éppúgy valamennyi férfit sújtania kell; a teológusok teljes egyetértésben vannak Mózes első könyvének e három sorának értelmezése tekintetében.

Az ítélet legszörnyűbb része a halállal való sújtás. Igaz ugyan, a páratlan Jehova elfelejti, amit előzőleg rendelt: vagyis hogy a tiltott gyümölcs fogyasztása esetén az ember még aznap halállal lakol. (2, 17.) A jóistennek – úgy látszik – rossz volt az emlékezete. Ezért a valóságban – ha hinni lehet a

bibliának – Ádám még… kilencszázharminc esztendeig élt. (5, 5.)

De ha Ádám nem evett volna almát, sohasem halt volna meg, s mi egytől egyig halhatatlanok volnánk. A kíváncsiak felteszik a kérdést: Akkor mitévők lennének az emberek azon a napon, amikor már nem férnek el a földön? Mert Ádám és felesége teremtésükkor megkapta a szaporodás képességét, s így szükségképpen elérkezett volna a pillanat, amikor gyermekeik és unokáik túlnépesedést idéznek elő a földön.

Ez a probléma nyilvánvalóan megoldhatatlan. S így istennek szinte kapóra jött, hogy Ádám bűnt követett el: a halál szükségszerűnek látszik; isten azonban ragaszkodott hozzá, hogy az ember hibásnak tartsa magát, s ezért állította ősszüleinknek az alma csapdáját, ruházta fel a beszéd képességévei a kígyót, amelyet alkalmasnak tartott a kísértésre. Ha isten valóban olyan, amilyennek a biblia ábrázolja, akkor nagyon jó, hogy a kígyó azóta néma maradt, bár a szótlanság nem szerepel a reá rótt büntetések között.

Önként kínálkozik még egy megjegyzés, éspedig a kenyérről, amelyhez Ádámnak és ivadékainak – az ítélet szerint – verejtékük árán kell hozzájutniuk. Valószínű, hogy az ősidőkben nem is volt kenyér, s az emberek úgy táplálkoztak, mint a még nem létező vad törzsek. De ne kössünk bele egy ilyen apróságba, s tegyük fel, hogy Jehova a jövőről beszélt. A zsidók, akik számára a biblia íródott, valóban ettek kenyeret. Most azt mondják a papok, hogy ez a könyv nem kizárólag a zsidóknak szól, és a szentlélek megbízásából, az egész világ vallási törvényének készült. Ez esetben kénytelenek vagyunk elismerni, hogy csak azokban az országokban esznek kenyeret, ahol gabona terem: a rénszarvastenyésztő és fókahalász lappoknak s általában a sarkvidéken lakó népeknek fogalmuk sincs a liszt létezéséről; India, Amerika, Közép- és Dél-Afrika számos vidékén gyümölcsből és vadászzsákmányból élnek. Lehet-e azt mondani, hogy a kenyér szót isten képletes értelemben használta, és mindenféle táplálékot jelöl? Azt válaszolhatjuk erre, hogy a büntetés sem általános: míg a munkások robotolnak megélhetésükért, míg Ádám vétkének következménye sújtja a dolgozókat, mindez nem vonatkozik az élet élvezőire, akik gazdagon, milliós vagyonnal születnek. Hát a kövér kanonokok! Ők bizony csak nyáron izzadnak a hájuktól; nem a munkájuk miatt öntözik verejtékkel mindennapi kenyerüket!

A 18. vers különösen rosszindulatú az emberi nemmel szemben. Az ember arra ítéltetik, hogy a kenyéren kívül csak a mezőknek füvét egye, akár az állatok; s mit terem neki a föld? Tövist és bogáncsot. A galamb ugyan jól rászedett bennünket! Az emberek azonban, isten akarata ellenére, mást is esznek, nemcsak kenyeret és füvet. Kérdezzék meg Lucullustól. Vagy pedig Jehova miért nem pusztítja el villámcsapással azokat a vendéglőket, amelyek

húsételeket hirdetnek étlapjukon? De ne kössük az ebet a karóhoz.

Most aztán el lehet mondani, hogy Ádám jól tette volna, ha a pokolba küldi a "jóságos" istent, hiszen Jehova kedvelte a sétát.

Mi történt az ítélet kihirdetése után?

"Nevezte vala pedig Ádám az ő feleségét Évának, mivelhogy ő lett anyja minden élőnek." (3, 20.)

A jó lélek eddig még nem gondolt arra, hogy nevet adjon társnőjének ; beérte azzal, hogy *asszonyembernek* nevezze, mint ez a 2. fejezet 23. verséből kitűnik. Érdekes azonban, hogy Ádám éppenséggel héber nevet adott nejének: *Hevah* ugyanis "élet"-et jelent. Ennélfogva joggal tehető fel a kérdés a "szent" szerzőnek. Ősszüleink nyelve héber volt, s akkor el kell vetni a Bábel tornyának történetét, hiszen e nyelv nem veszett ki; vagy pedig Ádám olyan nevet adott hitvesének, amely a manapság kiveszett, híres ősnyelvből származik – s akkor a szent szerző baklövést követett el. Mind a két esetben megint csak a galamb űzött csúfot az íróból.

Mindjárt meglátjuk, hogy Jehova – az elterjedt véleménnyel szemben – nem űzte ki azonnal Ádámot és Évát a földi paradicsomból. A jóisten először beállt szabónak, mert túlságosan kurtának találta fügefalevél-öltözéküket.

"És csinála az Úr Isten Ádámnak és az ő feleségének bőr ruhákat, és felöltözteté őket." (3, 21.)

E ruhák elkészítéséhez ártatlan állatok lemészárlására volt szükség. A vágóhidat Elohim személyesen avatta fel. Ezek után hogyne gondoltak volna mindjárt arra ősszüleink, hogy eledelül használják fel az oly készségesen leölt és megnyúzott állatok húsát? Vesszen a kenyér- és fű-diéta! – mondták bizonyára maguknak.

És Jehova úristen bizonyára mindhalálig az édenkertben hagyta volna Ádámot és Évát, ha felöltöztetésük után nemsokára eszébe nem jut ez a csodálatos "életfája", amelynek gyümölcsét a férfi és a nő nem merte megízlelni.

"És monda az Úr Isten: Ímé az ember olyanná lett, mint mi közülünk egy (!), jót és gonoszt tudván. Most tehát, hogy ki ne nyújtsa kezét, hogy szakasszon az élet fájáról is, hogy egyék, s örökké éljen." (3, 22.)

Így hangzik a 22. vers, amelyet az egyházi emberek okkal hagynak ki a bibliából készített összefoglalóikból.

Tehát világos az ügy: Ádám és Éva, ez a két mamlasz, ostobán elmulasztotta az élet fája gyümölcsének megízlelését, noha ez nem volt tilos számukra. S ha valamilyen szerencsés sugallatra a férfi és nő ráveti magát a csodálatos gyümölcsök egyikére és gyorsan lenyeli, miközben Jehova az ő bőrköntösük szabásával foglalatoskodik – akkor hoppon marad a dühös vén bíró!... Hipp-hopp! Ítélete akkor egy csapásra végrehajthatatlanná vált volna.

Hát nem mulatságos ez a szent biblia, ha alaposan szemügyre vesszük?... Nemcsak bakot lő ez az egyetlen isten, aki kikottyantja, hogy több isten létezik; hanem állítólagos mindenható létére még azt is együgyűen bevallja, hogy képtelen végrehajtani halálos ítéletét. Mi az oka ennek? Hiszen némi lélekjelenléttel Ádám és Éva isten akarata ellenére halhatatlan lehetett volna!!!

Az öreg Jehova gratulálhatott önmagának, amiért végül eszébe jutott ez a gaz élet fája!... Nem, ez még semmi... Bizonyára csomót kötött a zsebkendőjére...

"Kiküldé őt az Úr Isten az Éden kertjéből, hogy mívelje a földet, amelyből vétetett vala.

És kiűzé az embert, és oda helyezteté az Éden kertjének keleti oldala felől a kerubokat és a villogó pallos lángját, hogy őrizzék az élet fájának útját." (3, 23–24.)

Nincs itt tévedés, ugye?… Biztosan ez a szerencsétlen élet fája aggasztotta leginkább Elohim mestert. Ádámnak és Évának semmi esetre sem szabad visszatérnie. De milyen gyatra ötlet volt a jóistentől, hogy megteremtette ezt a fát!... Elvégre ismerte a jövőt, így biztosan tudta, hogy ősszüleink vétkezni fognak, és ő halálra ítéli őket az egész emberi nemmel együtt. Akkor pedig ez a fa csak galibát okozhatott neki. Egyszerűen nem kellett volna ezt megteremtenie!... A szent Jehova meg nem tenné rosszul, ha zuhanykúrát kezdene. Vagy lehet, hogy nincs vízgyógyintézet az égben, bár Mózes első könyvének eleje "mennyezet-feletti vizeket" említ, amelyek a csillagok pályája fölött vannak... Végül pedig a paradicsom kapuja elé állítani egy kerubot lángpallossal – ez aztán igazán bolond ötlet!...

Isten egyetlen szóval, puszta akaratnyilvánítással megsemmisíthette volna a bosszantó élet fáját, amely immár elveszítette létjogosultságát. A mindenható nem is gondolt erre!...

Végül itt van a kerub, ez az őrház nélküli silbak! Ez a kerub becses küldönc lehet, ha a paradicsom felfedezése valamilyen új Kolumbus Kristófot csábítana.

Önkéntes kutatóra van szükség. Olvasóink közül akad jelentkező?... Mivel a jóisten nem restellte a fáradságot és őriztette a paradicsom kapuját, hogy örökre megakadályozza az emberiséget az élet fája megközelítésében – a földi paradicsom és a csodálatos fa még létezik valahol. Ha a Tigris és az Eufrátesz forrásvidékét kutatva egy úton, egy kapu előtt tüzes pallossal hadonászó kerubot pillantunk meg, akkor kétségtelenül elmondhatjuk: Megérkeztünk! Helyben vagyunk!

Százezer frank jutalom annak, aki megleli a kerubot!

Először is miféle szerzet ez?... A "kerub" szó szerepel Mózes első könyvének héber szövegében; "ökröt" jelent, a *karab* "megművelni" – szóból

származik. A zsidók csakugyan sok emléket őriztek egyiptomi rabságukból. Híven utánozták az egyiptomiak számos szokását, még a vallási kultusz apró mozzanatait is. Otromba ökröket faragtak, amelyekből valami szfinxfélét, felemás állatokat csináltak, és szentélyeikben helyezték el. Ezeknek a figuráknak két arcuk volt: az egyik emberi, a másik ökör-arc, és szárnyaik, valamint emberlábszáruk és ökör-lábuk. Manapság a papok mindent megváltoztattak: a Kerubból kerubin lett, s az új vallás kerubinjai pufók, de testetlen ifjú angyalok, akiknek csak gyermekfejük és két kis szárnyuk van; temérdek egyházi képen látható ilyen fura angyal... A földi paradicsom angyali portása valószínűleg nem felel meg ez utóbbi személyleírásnak, ellenkezőleg héber divat szerinti kerub: két arca van, s az egyik ökör-ábrázat; kutatónk így messziről felismerheti. Ha katolikus-módi kerub, és nincs teste, sem keze, akkor a foga között kell tartania lángpallosát, és ily módon még kevésbé maradhat észrevétlen. Én azonban a félig emberi, félig ökör-fejű kapus mellett vagyok.

Rajta hát, a paradicsom keresésére! Figyelem, önként jelentkezők!... Mégha nem sikerül bejutnunk, akkor is érdekes lesz a kirándulás; legalább körbejárjuk a kertet, és pontosan feltérképezzük, mivel enélkül a térképek mégiscsak hiányosak lennének.

Addig is nézzük meg most, mit cselekedett Ádám és Éva, amint kikerült a földi paradicsomból, és teljesen megismerte a jót és a rosszat, minden bajt…

MÁSODIK FEJEZET

Az első emberek rövid története

A szentírás nem bővelkedik az első emberekről szóló életrajzi részletekben.

Mózes első könyvének negyedik fejezete – amely az első emberekről szól – eleve megcáfolja a kedélyes magyarázók feltevését, akik az alma-ügyben a szerelem művét akarták látni. Ősszüleink csak a paradicsomból való kiűzetésük után láttak hozzá, hogy utódokról gondoskodjanak.

"Azután ismeré Ádám az ő feleségét Évát, aki fogad vala méhében és szüli vala Káint, és monda: Nyertem férfiat az Úrtól.

És ismét szülé annak atyjafiát, Ábelt. És Ábel juhok pásztora lőn, Káin pedig földmívelő." (4, 1–2.)

Azok, akik nem tanulmányozták tüzetesen a teológiát és a teológusokat, egyáltalán nem sejtik, milyen különös vitákat szított az első csecsemő fogantatása a zsidó és a keresztény magyarázók között. A fenti szöveg ellenére

egyesek – akik nem tartják eléggé világosnak – mégis úgy vélekednek, hogy az első emberpár szerelme a paradicsomban teljesedett be, s azt a nézetet hangoztatják, hogy Éva teremtése után máris elveszítette szüzességét; megkísértésére azt az alkalmat használta fel a kígyó, amikor Ádám házastársi fáradalmait pihenve, elszunnyadt. Mások – élükön Jeromos egyházatyával, aki közvetlenül héberből fordította a Vulgatát –, azon a véleményen vannak, hogy Mózes első könyvének 4. fejezete 1. versének bizonysága szerint Ádám sohasem gondolt Éva megismerésére, mielőtt kiűzték őket a paradicsomból.

A nézeteltérések nem korlátozódtak csupán erre... Azok a teológusok, akik Jeromos nézőpontját fogadták el, szintén megoszlottak, mégpedig a következő pompás okoskodás miatt: ha elismerjük, hogy a házassági aktus teljesítése a paradicsom elhagyása után ment végbe, nincs semmi indok amellett, hogy ez nyomban, azonnal bekövetkezett; tehát mikor? milyen időpontban?... Ha valaki teológus, mindent ki akar kutatni. Ezek az emberek elképzelhetetlenül kíváncsiak, főként az ilyen természetű kérdésekben. Akadtak hát olyanok, akik azt híresztelték, hogy Ádám tizenöt, sőt harminc évig halogatta a döntő lépést.

Mások még jobban eltúlozzák a dolgot, s komolyan azt állítják, hogy Ádám és Éva közös elhatározás alapján és bűnük levezeklése céljából, csak… száz év elteltével vetettek véget önmegtartóztatásuknak!

Azt hiszik, ezzel már vége?... Ó, milyen kevéssé ismerik a teológusokat! Egyesek közülük kiástak valamilyen legendát, amely szerint Ádám százötven évig ki volt átkozva a tiltott gyümölcs fogyasztása miatt, s ez idő alatt együtt élt egy nővel, aki szintén földből lett, mint jómaga, s Liliának nevezik; hozzáfűzik azt is, hogy Ádám ördögöket nemzett e kapcsolatában, végül pedig kiátkozása megszűntével, feleségül vette Évát, és akkor embereket nemzett a világra. Ez a vélemény nem diadalmaskodott. Más magyarázók, akiket szintén eretnekeknek minősítenek és szent Epiphanius idézi őket, azt állították, hogy az ördögnek még a paradicsomból való távozás után is viszonya volt Évával, s ebből született Káin és Ábel. Íme, a kárpótlás: Ádám elhagyja Évát, hogy egy másik nővel ördögöket hozzon világra, az ördög pedig összeáll Évával és embereket nemz.

Hát Éva szülésének kérdése?... A kedves teológusok ebben is kimeríthetetlen vitaforrást találtak. Ez azonban túl messzire vezetne bennünket. Utoljára említsük meg a német Reinhardt híres, tudós értekezését, amely azt a kérdést feszegeti, vajon Ádámnak és Évának volt-e köldöke avagy sem!...

Mindez ostobaság. Térjünk át a komoly dolgokra, feltéve, hogy a biblia komoly részei nem kevésbé kacagtatóak.

Ábel tehát pásztor volt, Káin pedig földműves; és mindjárt látni fogjuk,

hogy a totyakos vén Jehova jobban szerette Ábelt, mint Káint. Most arra kérem olvasóimat, egy pillanatra vegyék fontolóra: Ádám két fia közül, kérném szépen, melyik engedelmeskedett istennek a pályaválasztás dolgában? Hát Káin, a teringettét! Az örökkévaló ugyanis azt parancsolta az emberiségnek, hogy a földet művelje és kizárólag a mezők termékeivel táplálkozzék, azzal a fenntartással, hogy a gabonából kenyeret készítsen.

Ábel pedig pásztor lesz; s bizonyára nem azért őrzött és nevelt juhnyájakat, hogy gyönyörködjék a legelésző állatokban s közben a napot lopja; hanem azért, mivel a juhot főként combjáért és karajáért becsülte, amelyből szívesen lakmározott! – ez magától értetődik. Ábel tehát nyíltan megszegte a legújabb, határozott isteni utasításokat és mégis ő volt Jehova úristen kis kedvence!...

Ó, drágalátos tisztelendő urak, igazán nem a szentségtartóban kell őrizni a kedves jóisten papát, hanem az őrültek házának valamelyik cellájában.

"Lőn pedig idő múltával, hogy Kain ajándékot vive az Úrnak a föld gyümölcséből.

És Ábel is vivé az ő juhainak első fajzásából és azoknak kövérségéből. És tekinte az Úr Ábelre és az ő ajándékára.

Kainra pedig és az ő ajándékára nem tekinte, miért is Kain haragra gerjede és fejét lecsüggeszté." (4, 3–5.)

Valóban oka volt rá, hogy zokon vegye.

"És monda az Úr Kainnak: Miért gerjedél haragra? és miért csüggeszted le fejedet?

Hiszen, ha jól cselekszel, emelt fővel járhatsz; ha pedig nem jól cselekszel, a bűn az ajtó előtt leselkedik, és reád van vágyódása; de te uralkodjál rajta." (4, 6–7.)

A biblia nem tesz említést arról, mit válaszolt Káin az Istennek. Bevallom, ha én vagyok a helyében, teljesen elkábított volna a 7. vers képtelen zagyvasága.

Káin nem volt próféta. Különben – nem törődve az említett zagyvasággal – így felelhetett volna beszélgető társának:

– Tehát ön a húsáldozatot kedveli, öreg Jehova barátom?... Nos hát, ön olyan példát nyújt, amelyet a pogány áldozópapok fognak követni... Önnek szakasztott ugyanaz az ízlése, mint amilyen a bálványoké lesz, s ezt az ízlést később otrombának és az istenséghez méltatlannak fogják nyilvánítani… ugyan kik?… maguk a katolikus papok.

Káin azonban nem válaszolt semmit. Ez az ember, aki annyit fáradozott, hogy sikeresen tenyéssze dinnyéit, aki legzamatosabb gyümölcseit ajánlotta fel az úrnak, de kosarat kapott – ez az ember megértette, hogy isten fütyül rá, s annyira bosszankodott ezen, hogy egy pillanatra elveszítette a fejét. Ahelyett, hogy a szeszélyes és udvariatlan Jehovára haragudott volna, azt a hibát követte

el, hogy öccsét tette felelőssé.

"És szól s beszél vala Kain Ábellel, az ő atyjafiával. És lőn, mikor a mezőn valának, támada Kain Ábelre az ő atyjafiára, és megölé őt." (4, 8.)

Nem sokáig halogatta, mint láthatjuk; Káin gyors kezű; határozott legény volt. Meghívja öccsét egy kis sétára a szabadban. Valamilyen ürüggyel kicipeli a mezőre, például, hogy bogarakat szedjenek. Mihelyt kiérnek, gyors civakodás következik, valami semmiség miatt. Azután egy derekas csákányütés a koponyájára. Hipp-hopp! már kész is. És éppen a jóisten kedvence volt az első az emberek között, aki meghonosította a halált.

Ezután vajon mi megy végbe Káin kobakjában? Lesújtja-e bűntettének látványa?...

Szó sincs róla. Egy csapásra megrögzött gonosztevővé, börtöntöltelékké változik. A legcsekélyebb lelkiismeretfurdalása sincs.

Míg nemrég annyira csüggedt volt, most arcátlanul viselkedik Jehova úristennel szemben, akitől egy cseppet sem fél.

"És monda az Úr Kainnak: Hol van Ábel a te atyádfia.? Ő pedig monda: Nem tudom, avagy őrizője vagyok-é én az én atyámfiának?" (4, 9.)

Szinte látja az ember a képet: a jóisten megjelenik egy felhő zugában és kérdőre vonja a gyilkost, Káin pedig a hivatásos bűnöző háborítatlan nyugalmával felel vissza, valami ilyet: *Lárifári!* – s azt hiszi, hogy a gyilkosság minden nyomát eltüntette és lóvá tette a csendőröket. Jehova azonban nem mulasztotta el a dráma egyetlen részletét sem, isteni szeme nem tévedett.

"Monda pedig az Úr: Mit cselekedtél? A te atyádfiának vére kiált énhozzám a földről." (4, 10.)

Világos, hogy ekkora gazságot és arcátlanságot szörnyű büntetés fog sújtani.

Lássuk hát Jehova szózatának folytatását:

"Mostan azért átkozott légy e földön, amely megnyitotta az ő száját, hogy befogadja a te atyádfiának vérét, a te kezedből.

Mikor a földet míveled, ne adja az többé néked az ő termő erejét, bujdosó és vándorló légy a földön." (4, 11–12.)

Káin bujdosásra van ítélve, kivert kutya lesz, örökké vándorol, nem pihenhet meg sehol – a legendás bolygó zsidó előfutára. De ha nyughatatlan kóbor életre kell adnia magát, akkor nem lehet egyúttal földműves, ami természeténél fogva megtelepedett életmóddal járó foglalkozás; hogyan művelheti így a földet, akár eredménytelenül is? Ha egy csavargással vádolt egyén bebizonyítja a bíróságon, hogy földművelő, ha kimutatja, hogy van telke, s megműveli azt, akkor bizonyára felmentik. A vád összeomlott, nem csavargó az illető.

Káin erre megretten, olyannyira, hogy megfeledkezik róla: az emberiség összesen három személyből áll – apjából, anyjából és jómagából. Azt képzeli, őt is megölhetik más emberek – akik nem is léteznek. Ez aztán valóságos elmezavar! Nos, szóról szóra így áll a bibliában.

"Akkor monda Kain az Úrnak: Nagyobb az én büntetésem, hogysem elhordozhatnám. Ímé elűzöl engem ma e földnek színéről, és a te színed elől el kell rejtőznöm; bujdosó és vándorló leszek a földön, és akkor akárki talál reám, megöl engemet." (4, 13–14.)

Az öreg Jehova dühe hirtelen lecsillapodik. Nem engedi el Káinnak kegyelemből az örökös csavargásra vonatkozó ítéletét; viszont minden valóságérzékét elveszítve, nem kívánja büntetésének súlyosbítását. Ezért védelmébe veszi Káint a nem létező gyilkosokkal szemben. Ha ez nem őrület, akkor ugyan mi, kérdem én!

"És monda néki az Úr: Sőt inkább, aki megöléndi Kaint, hétszerte megbüntettetik.

És megbélyegzé az Úr Kaint, hogy senki meg ne ölje, aki rátalál." (4, 15.)

Most azt várná az olvasó, hogy Káin kóborlásairól halljon egyet-mást. De nem, szó sincs róla! Nem akadt még egy olyan otthonülő, mint ez a csavargó.

"És elméne Kain az Úr színe elől, és letelepedék Nód földén, Édentől keletre.

És ismeré Kain az ő feleségét, az pedig fogada méhében, és szülé Hánókhot. És építe várost, és nevezé azt az ő fiának nevéről Hánókhnak." (4, 16–17.)

Megtudjuk ebből, hogy Káin megházasodott: hogy kit vett el, nem említi a szerző. Tiszta sor, hogy Ádámnak és Évának leányai is voltak, akiket a biblia nem méltatott említésre, s Káin az egyik nővérét vette el. Ne rójuk fel bűnéül; a vérfertőzés kötelező volt az emberiség őskorában.

Arra azonban már meglepetéssel ugrunk fel, hogy Káin várost alapított. Ez már sok, hogy egy csavargó várost építsen! Ugyan milyen munkások álltak a szolgálatában? Miféle eszközöket használt a házépítéshez?

S végül hol toborozta Káin a lakókat, Hánókh városának benépesítésére?... S a szélhámos szentlélek, aki a bibliát sugallta, ezt a balga históriát is elhitette a jámbor szerzővel!...

A következő sorok Káin leszármazottairól szólnak... Hánókh Irádot nemzette, Irád Mekhujáelt, Mekhujáel pedig Methusáelt. Ezekről a személyekről nem tudunk semmit, csak a puszta nevüket. Methusáel egy bizonyos Lámekhet nemzett, aki nemes őseinél nagyobb ínyenc volt a házasság dolgában. A tiszteletre méltó Lámekh valójában a többnejűség feltalálója: két feleséget szerzett, ami azt bizonyítja, hogy ez a cikk már nem volt annyira ritkaság. Háda nevű feleségétől két fia volt, Jábál és Jubál;

Czillától pedig egy fia, Tubálkain, és egy leánya, Naháma.

Úgy látszik, Jábál fiai jobban szerették a vidéket, mint a Káin ősapjuk építette várost; ők voltak ugyanis az elsők a földön, akik sátrakban laktak. (20. vers.) Ami Jubál fiait illeti, nekik viszont tetszett a város, s ők voltak a legvidámabbak a családban; szerették a zenét. "Jubál volt atyja minden lantosnak és síposnak." (21. vers.) Tubálkain pedig a bibliai Vulcanus: "mindenféle réz- és vasszerszámok kovácsolója". (22. vers.)

A többnejű Lámekhnek nyilván hiányzott néhány kereke; Mózes első könyve ugyanis egy olyan szónoklatot idéz tőle, amelynek megvan az a kiváló tulajdonsága, hogy rövid, de soha egyetlen magyarázó sem tudta megérteni.

"Akkor monda Lámekh az ő feleségeinek: Óh Háda és Czilla, hallgassatok szómra, Lámekh feleségei, halljátok beszédem: embert öltem, mert megsebzett; ifjat öltem, mert megütött.

Ha hétszeres a bosszú Kainért, hetvenhétszeres az Lámekhért." (4, 23–24.) Ez a beszéd roppantul meghökkentette Háda és Czilla úrhölgyeket, kétségtelenül valósággal kővé meredtek, és a legcsekélyebb magyarázatot sem kérték. A szentírás nyomban rátér Ádám harmadik fia, Séth születésének közlésére.

"Ádám pedig ismét ismeré az ő feleségét, és az szüle néki fiat, és nevezé annak nevét Séthnek; mert adott úgymond, énnékem az Isten más magot Ábel helyett, kit megöle Káin.

Séthnek is született fia, és nevezé annak nevét Énósnak. Akkor kezdték segítségül hívni az Úrnak nevét." (4, 25–26.) Mózes első könyvének ötödik fejezete kizárólag Noé családfájával foglalkozik, aki Séth ágán Ádám ivadéka. Káin ivadékaival nem törődik többé a szent szerző.

A következő leszármazási táblázatot találjuk, amelyben csak a legidősebb fiúk szerepelnek: Séth, Énós, Kénán, Mahalálél, Járed, Énókh, Methusélah, Lámekh, Noé. E fejezet legérdekesebb része azonban a pátriárkák magas korának hangoztatása. Ádám százharminc éves volt, amikor Séth született, s ezután még nyolcszáz évig élt. Séth kilencszáztizenkét esztendős korában halt meg. Énós kilencszázöt, Kénán kilencszáztíz éves korában. Legkorábban Lámekh, Noé atyja hunyt el; ez a Lámekh, akit nem szabad összetéveszteni a múltkori totyakos öreg bigámista névrokonával, a hétszázhetvenhetedik tavaszán távozott el.

Énókh, Járed fia, ravaszabb volt a többieknél: egyszerűen meg sem halt.

"Éle pedig Énókh hatvanöt esztendőt, és nemzé Methuséláht.

És járt Énókh az Istennel, minekutána Methuséláht nemzettem háromszáz esztendeig; és nemze fiakat és leányokat.

És lőn Énókh egész életének ideje háromszázhatvanöt esztendő.

És mivel Énókh Istennel járt vala; eltűnék, mert Isten magához vevé." (5,

21–24.)

Ez az epizód túlontúl szép; bármilyen magyarázat csak rontana rajta. Csodáljuk hát!

Ami Methuséláhot illeti, életkor dolgában ő vitte el a pálmát. Igazán szívós legény volt; lássuk csak. Száznyolcvanhét éves koráig önmegtartóztatásban élt, és ebben a boldog korban megengedhette magának azt a fényűzést, hogy egy lurkó apja legyen; s az ifjú II. Lámekh születése után még képes volt hétszáznyolcvankét esztendeig éldegélni, s mindvégig újra meg újra bizonyságot szolgáltatott férfiúi erejéről.

"És éle Methusélah, minekutánna Lámekhet nemzette, hétszáznyolcvankét esztendőt; és nemze fiakat és leányokat." (5, 26.) (Szó szerint!)

Összesen kilencszázhatvankilenc évet élt.

Alább nem is adta!... Hej, de nehéz lehetett az élet akkoriban.

Hát Noé atyánk?...

"Éle pedig Lámekh száznyolcvankét esztendőt, és nemze fiat.

És nevezé azt Noénak, mondván: Ez vigasztal meg minket munkálkodásunkban s kezünk terhes fáradozásában e földön melyet megátkozott az Úr.

És mikor Noé ötszáz esztendős volt, nemzé Noé Sémet, Khámot és Jáfetet." (5, 28–29., 32.) Ötszáz éves valaki, és csak akkor kezdi el babusgatni a drága kis feleségét?... Jobb későn, mint soha!...

Sok tintát pocsékoltak, hogy megmagyarázzák, miért voltak Mózes első könyvében szereplő pátriárkák ilyen hihetetlenül hosszú életűek. Egyes katolikus hittudósok – akik érezték, milyen nehezen emészthetők ezek a képtelenségek – megpróbálták a szentlélek meséit megmenteni a nevetségességtől. Azzal álltak elő, hogy az éveken talán holdfordulatokat kell érteni, elhitetve, hogy akkoriban bizonyára hónapokban számították az időt. Eszerint Methusélah alig nyolcvanéves korában halt volna meg. Ezeket a szolgálatkész magyarázókat azonban alaposan ledorongolták a fanatikusok, akik ragaszkodnak ahhoz, hogy az első emberek csodálatosan hosszú ideig éltek.

Rohrbacher kanonok például "Egyetemes Egyháztörténeté"-ben kijelenti, hogy minden bizonnyal tizenkét hónapból álló évekről van szó. Ábrahámra hivatkozik, akinek – Mózes első könyve szerint "élete esztendeinek napjai… százhetvenöt esztendő. És kimúlék és meghala Ábrahám, jó vénségben, öregen és betelve az élettel". (25, 7–8.) Ha holdfordulók szerint kellene számolni, akkor Ábrahám csupán tizennégy évig és hét hónapig élt volna, ez pedig nem egyezik a szent szerző közléseivel. Ugyanez a teológus, hogy bebizonyítsa, Mózes első könyvében szereplő évek valóban tizenkét hónaposak – még több személyt idéz, akinek korát elsőszülöttének világra

jövetele idején közli a szentírás : Énós, Kénán, Mahalálél kilencven-, hetven-, illetve hatvanöt éves fejjel nemzett utódot; ha holdfordulatok szerint számítjuk, állapítja meg Rohrbacher, akkor el kellene fogadni, hogy hét és fél éves, ötéves és tíz hónapos, illetve ötéves és öt hónapos korukban gyermekük volt! És Nákhor, aki a biblia szövege szerint huszonkilenc éves korában nemzett utódot?

Feltehető-e józan ésszel – kiált fel a tudós kanonok –, hogy ez azt jelenti, hogy a valóságban kétéves és öt hónapos volt, amikor első gyermeke született?...

Derék Rohrbacher, önnek van igaza:

Mózes első könyvében szereplő évek vitathatatlanul tizenkét hónaposak. Ezért oly roppant mulatságos a jámbor Noé esete, aki megvárta, míg betölti ötszázadik évét, s csak aztán látott neki a menyecskézésnek.

HARMADIK FEJEZET

Angyalok földi szerelmei

Most elérkeztünk a biblia egyik legérdekesebb részéhez, amely kimaradt az egyház által kiadott vallástörténeti kézikönyvekből.

Ez mutatja legjobban, milyen gátlástalan furfanggal jártak el a papok a dogmák gyártásában és kiforgatásában.

Egyes ravaszkodók azt szajkózzák únos-untalan híveiknek, hogy a biblia isteni mű, a szentlélek közvetlen sugalmazására íródott, minden szava merő igazság, a legtökéletesebb, színtiszta igazság, és a szó szoros értelmében tiszteletre méltó könyv. Ha egyházi embereink hinnék is, amit mondanak, akkor a biblia iránti tisztelettől eltelve, kötelességük volna teljesen megismertetni ezt a művet híveikkel, egyetlen sor elhallgatás a nélkül. Vallási hit dolgában úgy kell elfogadni a szent könyvet, amilyen. Ha pedig eltávolítanak belőle egy bizonyos részt, mert ellentmond a hittudomány egyes tételeinek, amelyeket hitcikkelynek nyilvánítottak – akkor az egész könyvet el kell vetni, már nem szent könyv, hanem megvetést érdemel. Egyetlen hamis tény valamilyen fejezetben elegendő arra, hogy megcáfolja azt a dogmát, amely szerint az egész mű isten sugalmazására készült.

A papok, mihelyt megemlítik Noét, minden átmenet nélkül rátérnek az özönvíz történetére. Kurtán kijelentik, hogy az emberek romlottsága láttán isten haragra gerjedt, s elhatározta az általános vízbe ölést, és ez alól csak egyetlen család volt kivétel, amelynek feje igaz ember maradt.

Ez nem a biblia, nem bizony!... A biblia mást mond: négy sorban kifejti az emberek romlásának alap okát. Tisztelendő urak, önöknek nincs joguk suba alá rejteni szentírásuknak ezt a fontos részletét. Ha manapság zavarban vannak miatta, az önök baja!

A szentléleknek nem kellett volna egyebet tennie, mint hogy ne sugallja ezt a "szent" szerzőnek!... A pilula bizonyára keserű. Jeromos és az egyházatyák hajdan lenyelték, így nyeljék le önök is, kedves tisztelendő uraim.

A keserű pilula – amelyet a mai katolikus hittudósok igyekeznek zajtalanul kiköpni, és szeretnék, ha semmi nyoma nem maradna – Mózes első könyve hatodik fejezetének négy első verse:

"Lőn pedig, hogy az emberek sokasodni kezdének a föld színén, és leányaik születének.

És láták az Istennek angyalai *(szó szerint: az Istennek fiai)* az emberek leányait, hogy szépek azok, és vevének magoknak feleségeket, mindazok közül, kiket megkedvelnek vala.

És monda az Úr: Ne maradjon az én lelkem örökké az emberben, mivelhogy ő test; legyen életének ideje százhúsz esztendő.

Az óriások valának a földön abban az időben, sőt még azután is, mikor az Isten fiai bémenének az emberek leányaihoz, és azok gyermeket szülének nékik. Ezek ama hatalmasok, kik eleitől fogva híres-neves emberek voltak."

Mózes első könyve ugyan nem beszélte el nekünk az angyalok teremtésének történetét, mégis másodszor említi ezeket a természetfeletti lényeket. Először a paradicsom kapuja elé állított kerubbal kapcsolatban esik szó róluk. Célszerű tehát, ha elmondunk egyet-mást a zsidók angyal-hitéről.

A keresztények, hogy beillesszék hitüket az izraelita vallásba, olyan hittételeket koholtak, amelyeknek semmi nyomuk a bibliában; így eszelték ki, az első betűtől az utolsóig, jóval a jézus Krisztus életének állítólagos időszaka után, a sátán lázadását és Mihály arkangyal által történt legyőzetését.

Minthogy a bibliát főként a katolikus vallás szemszögéből vizsgáljuk, helyénvalónak tartjuk, hogy itt foglalkozzunk ezzel a pótlással.

Valamikor hajdanában rájött tehát Jehova mester, hogy a magafajta mindenhatónak nem elegendő, hogy eget és földet teremtett. Mivel a földet benépesítette, miért ne népesítse be az eget is? Unatkozott a káoszban; s annál jobban unatkozott egyes-egyedül a paradicsomban. Minthogy a semmiből temérdek tárgyat és élőlényt tudott létrehozni, angyalokat is teremtett, akiknek az a szerep jutott, hogy kellemes társaságul szolgáljanak neki. Ezután szerzett egy szép, monogramos karosszéket, hogy megfelelőképpen elnökölhessen az égi gyülekezeten. Szórakoztatására pedig állandóan énekeltek az angyalok. Természetfölötti lények lévén, sohasem fáradtak el.

Egyszer azonban a legszebb angyal, az a kemény legény, akinek a papok a

Lucifer nevet adták, szeme sarkából a mindenható trónusára sandított, és vakmerő ábránd fogant benne: teremtőjének helyébe lép, és ő lesz a paradicsom elnöke. Bűnös kísérletét remek tréfának vélték egyes angyalok, akik megunták az énekgyakorlatot, és csatlakoztak a lázadóhoz; többségük azonban szerfelett megbotránkozott rajta.

Ekkor Mihály, a hűséges angyal, a ragaszkodás példaképe vállalta, hogy diadalra juttatja isten agyét: szörnyű csihipuhit rendezett. A lázadó angyalt a pokolba taszította, amely legott, az ő tiszteletére teremtődött. Bűntársai is lebukfenceztek oda. Jehova papa visszahelyezhette habtestét az elnöki karosszékbe.

Röviden így hangzik a legenda, amelyből a katolikus papok dogmát faragtak reszkető bárányaik számára. Ez az epizód ugyanis főként arra szolgál, hogy rémülettel töltse el mindkét nembeli híveket. Vigyázzatok, jámbor báránykák! Ha nem engedelmeskedtek a pap uraknak, akkor ti is repültök a gonosz angyalok után a pokol legmélyére.

A héber bibliában – amelynek könyvei vitathatatlanul a babiloni fogság után íródtak (ezer évvel Mózes halála után) – valahányszor ördögökről esik szó, e démonok közül a legfontosabb a sátán néven szerepel.

Ezek az ördögök azonban gonosz szellemek, bővebb magyarázat nélkül. Nem úgy ábrázolja őket a biblia, mint a mennyei paradicsomból kiűzött és a tüzes pokolban bilincsbe vert lázadókat. A Jób-legendában például sátán, a gonosz szellem, sétál az égben, úgy jár-kel, mintha otthon lenne, s vitatkozik Jehovával. A biblia utolsó könyveiben az ördögök igen jól érzik magukat és nem szenvednek semmilyen kínt. Meg is jegyezték a kritikusok, hogy ez pontosan megfelel a kaldeusok, a perzsák hitének, akiknek szent könyvei még régebbi keletűek, mint a zsidóké. Arra a következtetésre jutottak, hogy a hosszú babiloni fogság alatt az izraeliták hozzáadtak vallásukhoz egyet-mást azoknak a népeknek a hitéből, amelyekkel érintkezésbe kerültek. Egyébként a név is, amelyet a zsidók akkoriban a főördög jelölésére alkalmaztak, elárulja, hogy Kaldea vagy Babilon vallásából ered: *sátán* ugyanis nem héber szó, hanem kaldeus kifejezés és "gyűlöletet" jelent.

A szentlélek tehát nemcsak néhány angyal lázadásának történetét titkolta el isten népe elől, hanem még a főördög igazi nevét is, mivel ez utóbbit a biblia sohasem nevezi Lucifernek. A keresztények találták ki ezt az, az egészet.

Az egyházatyák azonban mindent elkövettek, hogy említést találjanak az ószövetségben Luciferről. Ezért furfanghoz folyamodtak, amely eléggé ügyesen megtéveszti a jámbor híveket, akik hisznek puszta szavukban s csak azt olvassák a bibliából, amit elébük adnak. Ez a ravasz furfang megérdemli, hogy leleplezzék, és elnézést kérek az olvasótól e kis kitérőért, de szükséges.

Ésaiás jövendöléseiben – 14: fejezet, 12. vers – a papok szerint a saját

nevén szerepel Lucifer, és a papok idézik is a sor elejét, de Jeromos Vulgatának nevezett latin fordítása által meghamisítják.

Íme, a kérdéses részlet. A 14. fejezetben Ésaiás, aki jó zsidó módjára dühtől lángol, amiért nemzete oly sokáig sínylődött babiloni fogságban, kiönti hazafiúi haragját, s kijelenti a babiloni királynak, hogy az ő országa is hanyatlásnak indul és porba hull.

"Mert könyörül az Úr Jákóbon – kiált fel Ésaiás – és ismét elválasztja Izráelt, és megnyugotja őket földjükön... E gúnydalt mondod Babilon királya felett, és szólsz: Miként lőn vége a nyomorgatónak, a szolgaság házának vége lőn! Eltörte az Úr a gonoszok pálcáját, az uralkodóknak vesszejét...

…Miattad felriasztja árnyait, a föld minden hatalmasit, felkölti székeikről a népek minden királyait;

Mind megszólalnak, és ezt mondják néked: Erőtlenné lettél te is, miként mi; hozzánk hasonlatos levél!

Kevélységed és lantjaid zengése a sírba szállt; fekvő ágyad férgek, és takaró lepled pondrók!" (1, 4, 5, 9–11. vers.) "Miként estél alá az égről, Hélel,[18] fényes csillag, hajnal fia!? Levágattál a földre, a ki népeken tapostál!

Holott te ezt mondád szívedben: Az égbe megyek fel, az Isten csillagai fölé helyezem ülőszékemet, és lakom a gyülekezet hegyén messze északon...

Pedig a sírba szállsz alá, sírgödör mélységébe!

Akik látnak, rád tekintenek, és elgondolják: Ez-é a föld ama háborgatója, aki királyságokat rendített meg?

Aki a föld kerekségét pusztasággá tette, városait lerontá, és foglyait nem bocsátá haza!

A népeknek minden királyai dicsőségben nyugosznak, ki-ki az ő sírjában.

Te pedig messze vettetel sírodtól, mint valami hitvány gally, takarva megölettekkel, fegyverrel átverettekkel, sziklasírba leszállókkal, mint valami eltapodott holttest!" (12, 13, 15–19. vers.)

Valóban papi arcátlanság szükséges, hogy azt állítsa valaki, Ésaiás a 14. fejezetben Lucifer-Sátánról beszélt. A babiloni királyról van szó. A harag áradata, a fenyegetés özöne kizárólag a babiloni királynak szól.

Hogyan hamisította meg a szöveget Jeromos?… Mivel zavarta a Septuaginta görög változata, latinra fordította a bibliát.

Felhasználva azt a körülményt, hogy Ésaiás a babiloni királyt történetesen hajnalcsillaghoz hasonlítja, amelyet a zsidók *Hélel*nek (hajnal), a rómaiak pedig *Lucifer*nek (fényt hozó) neveznek, ezt írta a 12. sor első részében: "Quomomo cecidisti de coelo, *Lucifer*, qui mane oriebaris?" "Hogyan estél le az égből, Lucifer, ki reggel felkeltél."

S a mi papjaink elfogadják ezt a pontatlan fordítást, s óvakodnak

---

18 A Hélel szó a biblia francia szövegében szerepel. – *Szerk.*

megmondani híveiknek, hogy az eredeti héber szövegben Hélel áll, és a babiloni királyról van szó, akit a Venushoz, a hajnalcsillaghoz hasonlít. Papjaink viszont ügyelnek arra, hogy a fejezet többi része ne kerüljön a hiszékenyek szeme elé, akiket kiforgatnak kis vagyonkájukból – és diadalmas ábrázattal így kiáltanak fel: – Lucifer bukása benne van a bibliában! Ésaiás szólt róla!

Ez aztán a merészség... Ugyanebben a fejezetben, a 28. versben Ésaiás kijelenti, hogy "A mely esztendőben meghalt Akház király, akkor lőn e jövendölés", vagyis időszámítás előtt 723-ban. Ha fel is tételezzük, hogy Ésaiás nem utólag írta a jövendölését, akkor is el kell ismerni, hogy a szerző az első sortól az utolsóig jövőben beszél. Ha tehát ez az égből való lezuhanás Lucifer-Sátánra vonatkoznék, akkor ez Akház király halála után történt volna! A katolikus papok pedig másutt azt mondják, hogy ez ugyanaz a Lucifer, aki ördöggé válva kígyó alakjában megkísértette Évát! Az ellentmondások micsoda zagyva tömkelege!...

Íme, egy újabb katolikus ámítás, amelyet végleg megcáfolhatunk. Ebből a kitérőből döntő bizonyosságot szerezhet arról az olvasó, hogy a zsidók szent könyveiből teljesen hiányzik a fellázadt és legyőzött Lucifer legendája.

Visszatérünk tehát Mózes első könyve 6. fejezetének angyalaihoz, és a legszentebb kútfőkhöz folyamodunk, hogy részleteket merítsünk belőlük e derék angyaloknak és az emberek szép leányainak viszonyáról.

Az egyszerű hívek használatára szánt szentírás-kézikönyvek természetesen semmilyen célzást sem ejtenek arról a kalandról, amelyet az imént idézett négy vers árul el; ezek a sorok azonban nem hiányzanak a papok számára készült bibliakiadásokból. Ez még nem minden: az egyháziaknak van egy másik könyvük, saját maguk számára, amelyet nagy tisztelettel öveznek, de nem terjesztenek a nyilvánosság előtt. Ennek Énókh könyve a neve.

Énókh – az olvasó bizonyára nem felejtette el – az a háromszázhatvanöt éves pátriárka, akiért Jehova bolondult és elragadott az égbe; de nem lélek-állapotban ragadta el, hanem mint hús-vér embert, ahogyan Jupiter tette Ganimedésszel, akiért ő bolondult.

A hagyomány szerint Énókh könyvet írt, amelyet szerencsére nem vitt magával a paradicsomba. Fiára, Methusbéláhra hagyta, s Noé állítólag betette a bárkába. Mégis sokáig elveszettnek hitték, Az apostolok korában állítólag még megvolt – csak persze nem tudni, hol. Bizonyítékot erre az újszövetségben találni. Júdás apostol levelének 14-15. versében ugyanis ez áll: "Ezekről is (az istentelenekről) prófétált pedig Énókh, aki Ádámtól fogva a hetedik volt, mondván: Ímé eljött az Úr ő sok ezer szentjével, hogy ítéletet tartson mindenek felett, és feddőzzék mindazok ellen, akik közöttök istentelenek." Mivel Júdás apostol idézte e könyvek tételét, bizonyára ismerte, a teringettét!

És a teológusok századokon át tűnődtek magukban: Hová lett Énókh könyve?

Végül egy meglehetősen híres utazó, a skót James Bruce (1730-1794), megtalálta Abesszíniában a híres könyvet. Az igazat megvallva, egy abesszin változatot sikerült szereznie. Nem valószínű, hogy Énókh Menelik négus nyelvén írta volna épületes históriáit... Mégis, lássuk csak, mennyire hasznos a gondviselés, ha valaki teológus!

E csodálatos könyv, amelyet Énókh a Bábel-tornya előtt uralkodó nyelven, írt, szerencsés módon – jóllehet az ősnyelv végképp kiveszett – héber fordítóra lelt; azután ez a héber fordítás, amelyet ismertek az apostolok és az első egyházatyák, úgy eltűnt, mint a kámfor. Puff! egyszerre csak, a XVIII. század vége felé egy skót felfedez egy teljes abesszin változatot Menelik őseinél. Köszönet az isteni gondviselésnek!

Bruce barátunk leletét elvitte az oxfordi Bodley-könyvtárba. A teológusok roppant örömmel fogadták. Új fordítások születtek, az első 1838-ban jelent meg angolul, és készítője Richard Laurence, az írországi Casel püspöke.

Énókh könyve tizenegy fejezetre oszlik.

A 2. fejezetben esik szó az angyaloknak és az emberek leányainak szerelméről.

"Az emberek száma igencsak megnövekedék, és nagyon szép leányaik valának.

A legjelesebb angyalok beléjük szerettek, és emiatt sok tévelygésbe esének.

Felhevülve mondák maguknak: Menjünk a földre, és válasszunk feleséget az emberek legszebb leányai közül.

Akkor Szemiazas, kit Isten a legjelesebb angyalok fejedelmévé tőn, mondá nékik: Kiváló tervez; de én attól félek, nem merészelitek végrehajtani, és én lészek egyetlen közülünk, ki gyermeket nemz az emberek szép leányainak.

Így felelének valamennyien: Esküvel fogadjuk, hogy valóra váltjuk tervünket, és átok sújtson bennünket, ha megszegjük.

Tehát esküvel szövetkezének és átkot mondtak. Eleinte kétszázan valának. Ez abban az időben vala, mikor élt Járed (Énókh atyja). Együtt indulának útnak, leszállának az égből, s a Hermon-hegyre, azaz eskük hegyére érének...

Íme, húsz főemberüknek neve: Szemiazas, Atarkuph, Arasiel, Khobabiel, Horammam, Ramiel, Szampsich, Zakiel, Balkiel, Azakiel, Pharmarus, Amariel, Anagemas, Thausael, Számiel, Szárinas, Eumiel, Tyriel, Jumiel, Száriel.

Ők és még mások a világ teremtése utáni ezerszázhetvenedik esztendőben megházasodtak. E házasságból óriások születének stb."

Látnivaló, hogy egyáltalán szó sincs isten elleni lázadásról : a legdaliásabb angyalok élükön Szemiazas herceggel, aki sem Lucifer, sem nem sátán – kéjutazásra indulnak a földre, ennyi az egész.

Igaz, hogy amikor példájukat sokan mások is követték, Jehova magára maradva zsörtölődni kezdett. Mégis sokáig tartott, míg igazán megneheztelt, végső nagy haragjának okáról azonban Énókh könyve és Mózes első könyve nem nyilatkozik teljesen egyértelműen. Ez az az eset, amikor bízvást el lehet mondani: valami suskus van benne. Mindjárt meg is látják.

Mózes első könyve szerint: az angyalok és a szép leányok kapcsolata következtében az emberek túlságosan érzékiekké váltak. Ez a kérdés teológus toll ára való. Csakugyan mondaná –, ha a szép leányok rákaptak a kaland ízére, és telhetetleneknek mutatkoztak, az angyalok pedig képesek voltak kielégíteni őket, ez bizonyára féltékenységet keltett vetélytársaikban, az egyszerű emberekben. De mi köze ehhez a jóistennek? – feleljük mi. Hát nem ő ajánlotta az emberiségnek, hogy gyarapodjék és sokasodjék?…

Énókh könyve más megvilágításban mutatja be a tényeket. Az angyalok, mihelyt papák lettek, érdeklődést tanúsítottak gyermekeik iránt és zseniális tanítómesterei voltak az óriásoknak. Nemcsak ékszerek és drágakövek (sic!) készítésére tanították őket, hanem mágiára, csillagjóslás művészetére is.

Azonkívül beavatták ágyasaikat a nagy titokba. Így érthető a következmény: az angyal-szerető kisasszonyok és óriás fattyaik hamarosan felülmúlták a többi embert; micsoda csínyeket űzhettek kortársaikkal ezek a varázslók!... "A föld zokogott és fájdalom kiáltásaitól visszhangzott."

A föld fájdalmán megindulva, a négy békeszerető angyal kérte istentől, hogy vessen véget e bajoknak. Ezalatt Azazel úr, az egyik angyal, aki földi leányokkal hált, belekötött Szemiazasba, alaposan helybenhagyta és ő lett a földi dorbézolók vezére. Isten erre Rafael angyalt küldte, hogy harcba szálljon Azazellel; le is győzte és bezárta Azazel barátunkat egy barlangba, a Dodoel-sivatagban.

Másrészt viszont isten szükségesnek találta, hogy özönvizet küldjön a földre.

Azért, hogy gátat vessen az óriások bűvös mesterkedésének, az egész világot vízbe akarta fojtani, még a varázslóktól szenvedő, egyszerű embereket is. Az angyaloknak pedig, akik földre szálltak és itt dorbézoltak, vissza kellett térniük az égbe, s ezentúl erkölcsösen élniük.

Bizonyára ezóta nem nélküliek az angyalok. Jehova papa ugyanis, hogy biztosítsa magát az újabb kiruccanásokkal szemben, kénytelen volt óvadékot letétetni velük, mint ezt a pasák teszik a háremükben állásra pályázó urakkal. A papok tehát igen rosszul teszik, hogy kihagyják ezt az epizódot a szentírást tartalmazó kézikönyveikből; legalább tudnák az emberek, miért eunuchok az angyalok!

Szükséges-e hozzátenni, hogy Azazel angyal, ez a szerencsétlen flótás, akit ott felejtettek a barlangban, ahová Rafael zárta természetesen megfulladt a

világra zúduló vízözönben?... Ejtsünk könnyet szomorú sorsán.

Mondja bárki ezek után, hogy nem a gondviselés műve Énókh könyvének megtalálása!... Végtére is nem zavarta az első keresztényeket, hiszen Júdás apostol kifejezetten idézi; több egyházatya sem mulasztotta el, hogy úgy beszéljen róla, mint közismert könyvről: Origenész, akit Jeromos az egyházak tanítómesterének nevezett, e mű tekintélyére hivatkozott; Tertullianus is nagy tisztelettel említi "Értekezés a pogányságról" című írásában. Énókh könyve tehát tiszteletnek örvendett a katolikus világban, egészen a IV. századig. Később a papoknak eszükbe jutott, hogy ez csak a 6. fejezet első négy, kellemetlen versét erősíti meg, s eltüntették. Egyes töredékei azonban fennmaradtak, és idézte is őket Scaliger, Semler és Fabricius. Végül köszönet illeti Laurence érseket, aki lefordította a James Bruce által hozott abesszin változatot.

Láthatjuk, milyen fogalmaik voltak a zsidóknak az angyalokról, s így megállapíthatjuk, hogy manapság a katolikusok mindezt megváltoztatták. Azonban mégis kijelentik, hogy a zsidó nép isten népe volt, és vallási könyveiket isteni sugalmazásúaknak ismerik el.

A zsidók tíz fokozatú rangsorba osztották az angyalokat: 1. kadosimok vagy legszentebbek; 2. ofamimok vagy sebesek; 3. oralimok vagy erősek; 4. khaszmalimok vagy láng-angyalok; 5. szeráfok vagy szikra-angyalok; 6. malahimok vagy hírnökök; 7. elohimok vagy isteniek; 8. benelohimok vagy isten gyermekei; 9. kerubok vagy ökör-angyalok; 10. isimek vagy elevenek. I. Gergely pápa azonban úgy vélekedett, hogy egészen másként kell felosztani az angyalokat. Azóta a következő osztályozás van érvényben. Mindhárom rangfok három karból áll: első rangfok – szeráfok, kerubok és trónusok; második rangfok – uralkodók, erények és hatalmasok; harmadik rangfok – fejedelmek, arkangyalok és közönséges angyalok. Láthatjuk ebből, milyen nagy hatalom a pápa: joga van szabályozni az égi rangokat – s ez nem csekélység!…

A katolikus papok tehát azt hangoztatták jámbor nyájuk előtt, hogy a zsidóknak fogalmuk sem volt a saját szent könyveikről, nem értették meg a vallásukat. Gondolkozzunk csak! Ezek az ostoba zsidók sohasem találták ki, hogy Ésaiásuk, amikor ellenségüknek nevezte a babiloniai királyt és megjósolta uralmának összeomlását – nem e király elkövetkező bukásáról akart beszélni, hanem valójában Lucifernek isten elleni, ősi lázadásáról, hanyatlásáról és sátánná változásáról. Ugyancsak nehézfejűek lehettek a rabbik, ha nem tudtak a sorok között olvasni!…

Akad még jó néhány más dolog is mondják a papok –, amit az izraeliták nem is sejtettek a saját bibliájukban.

Itt van például a háromság. Próbálja megértetni valaki egy zsidóval, hogy ő

háromszemélyű istent imád. Kár az időért, az arcába fog nevetni. Azt válaszolja, hogy ha a jóisten hármas volna, akkor megmondta volna ezt Mózesnek, a pátriákáknak, a prófétáknak. Kezébe veszi a bibliát és kimutatja, hogy ebben a könyvben egyetlen szó említés sincs erről az egyébként érthetetlen háromságról. Ellenkezőleg: a szentírás elejétől végéig Jehova egy és oszthatatlan személyiségét bizonyítja.

Ilyen tompaagyúság láttán a katolikus teológus szánakozva mosolyog, vállát vonogatja.

Hiszen Mózes első könyvének két első verse elegendő számára, hogy kimutassa: az isteni háromság minden időben létezett – ez teljesen világos! Diadalmasan idézi az első két verset:

"Kezdetben teremté Isten az eget és a földet.

A föld pedig kietlen és puszta vala, és setétség vala a mélység színén, és az Isten Lelke lebeg vala a vizek felett."

Így hangzik a héber szöveg szó szerinti fordítása: az *Elohim* – isten – és a tohuvabohu – összevisszaság, üresség – szavak más nyelvekbe is átkerültek.

Hát nem látják ebben az atyaistent, a fiúistent és a szentlélek istent?... Első pillantásra valóban nemigen lehet észrevenni; de tegyenek fel szemüveget, s akkor nagyon jól kivehető a háromság. A mi szemüvegünk – szíves engedelmükkel – Ágoston okfejtése lesz, "De can ti co novo" (Új énekről) című szép könyvének hetedik fejezetéből. Nincs meggyőzőbb érv, mint a hippói püspök okoskodása; az egyház és valamennyi teológusa kristály tisztának nyilvánítja.

"Kezdetben" – ez az idők vagy a dolgok kezdete, s ez egyértelmű az "eleitől fogva" kifejezéssel. De hát mi az "eleje", ha nem az ige, vagyis a fiúisten?... Óhajtanak bizonyítékot? Ám legyen. Üssék fel János Jelenések könyvét a 3. fejezetnél; itt Krisztus "az Isten teremtésének kezdeté"-nek nevezi magát. (14. vers.) Most nyissák ki ugyan ennek a János apostolnak az evangéliumát, a 8. fejezetnél. "Mondának azért néki (a zsidók): Ki vagy te? És monda nékik Jézus: A mit eleitől fogva mondok is néktek." (25. vers.) Ennélfogva Mózes első könyvének első sora ekként olvasandó: "A fiúistenben, aki az eleje, teremté az Atyaisten az eget és a földet."

Ennyi nem elég?... Az imént láthatták a háromság két első személyét; de még nem ismerik fel a harmadikat. Kis türelmet; tegyék fel újra Ágoston szemüvegét. A harmadik személy, szentlélek isten, ott van a második sor végén. "És az Isten Lelke lebeg vala a vizek felett..." Ez a lebegő lélek nem mond semmit?... Hiszen ez a szentlélek isten.

A héber szöveg helyes fordítása tehát így hangzik: "A Fiúistenben, minden dolgok elejében, teremté az Atyaisten az eget és a földet; a föld pedig kietlen és puszta vala, és setétség vala a mélység színén, és a Szentlélek Isten lebeg

vala a vizek felett." Most aztán megvan... És a zsidók sohasem voltak képesek észrevenni ezt Mózes első könyvének első két versében!... Ez aztán csakugyan rendkívüli vakságra vall.

Ami engem illet, kedves olvasóim, bizonyára elismerik, hogy hasznomra vált az a tizenkét esztendő, amelyet az egyház lobogója alatt töltöttem – az önök javára. Megtanultam a hittudomány színét-javát, s most feltálalom önöknek.

Csodálják hát velem együtt a szentlélek istent, aki a kietlenség és a pusztaság korában minden idejét arra fordította, hogy a vizek felett lebegjen. Nosza, hol a puskám?… Végtére is egy gondolat motoszkál az agyamban: ha a szentlélek nem galamb, akkor micsoda?... Kacsa!!!

NEGYEDIK FEJEZET

Az emberiség egyetemes vízbefúlása

Mózes első könyve kevés részletet tartalmaz azokról a vétkekről, amelyeket Ádám ivadékai az angyalokkal való viszony óta eltelt elég hosszú időben követtek el. Csak ennyit mond róla:

"És látá az Úr, hogy megsokasult az ember gonoszsága a földön, és hogy szíve gondolatának minden alkotása szüntelen csak gonosz." (6, 5.)

Mondjuk ki nyíltan : Ádám ivadékai bizonyára elmulasztották a reggeli és az esti imádságot; mert ennél jobban semmi sem bosszantja az úristent. Bármelyik pap kioktathatja azt, aki nem tudná: ha valaki megfeledkezik az imádságról, mindenféle bűnre kapható.

"Megbáná azért az Úr, hogy teremtette az embert a földön, és bánkódék az ő szívében.

És mondá az Úr: Eltörlöm az embert, akit teremtettem, a földnek színéről; az embert, a barmot, a csúszó-mászó állatokat és az ég madarait; mert bánom, hogy azokat teremtettem." (6, 6–7.)

Egy isten megbánása nem mindennapi dolog. Jehova mester fájdalma igen heves lehetett, mivel annyira megháborította elméjét, hogy elrendelte a bűntelen állatok kiirtását.

A kritika azt az ellenvetést is teheti, hogy az isten számára – lévén mindenható – a legegyszerűbb az lett volna, ha megváltoztatja az emberek szívét; ő azonban inkább vízbe fojtotta őket, mint látni fogjuk – s ez nem valami atyai cselekedet.

"De Noé kegyelmet talála az Úr előtt." (6, 8.)

"Noé igaz, tökéletes férfiú vala a vele egykorúak között." (6, 9.) A jóisten ellátogatott hozzá, hogy figyelmeztesse a katasztrófára, amelyet tervezett, és hogy módot nyújtson neki a menekülésre.

"Monda azért Isten Noénak: Minden testnek vége elérkezett előttem, mivelhogy a föld erőszakoskodással telt meg általok: és íme elvesztem őket a földdel egybe.

Csinálj magadnak bárkát gófer fából, rekesztékeket csinálj a bárkában, és szurkozd meg belől és kívül szurokkal.

Ekképpen csináld pedig azt: A bárka hossza háromszáz sing legyen, a szélessége ötven sing, és a magassága harminc sing.

Ablakot csinálj a bárkán, és egy singnyire hagyd azt felülről; a bárka ajtaját pedig oldalt csináld; alsó, közép és harmad padlásúvá csináld azt.

Én pedig ímé özönvizet hozok a földre, hogy elveszessek minden testet, amelyben élő lélek van az ég alatt; valami a földön van, elvész.

De te veled szövetséget kötök, és bemégy a bárkába, te és a te fiaid, feleséged és a te fiaidnak feleségei teveled.

És minden élőből, s minden testből, mindenből kettőt-kettőt vígy be a bárkába, hogy veled együtt életben maradjanak: hímek és nőstények legyenek.

A madarak közül az ő nemök szerint, a barmok közül az ő nemök szerint és a földnek minden csúszó-mászó állatjai közül az ő nemök szerint; mindenből kettő-kettő menjen be hozzád, hogy életben maradjanak.

Te pedig szerezz magadnak mindenféle eledelt, mely megehető, és takarítsd be magadhoz, hogy neked is, azoknak is legyen eledelül.

És úgy cselekedék Noé; amint parancsolta vala néki Isten, mindent akképpen cselekedék." (6, 13–22.)

A bárka építése száz évig tartott.

Jehova nem hagyta meg Noénak, hogy figyelmeztesse a többi embert az elkövetkező eseményre; joggal feltételezhetjük, hogy a pátriárka és családja megőrizte a titkot. Az emberek meghökkenve látták, hogy Noé a nyílt mezőn óriási hajót épít, amely háromszáz sing hosszú – körülbelül százötven méter, vagyis ugyanakkora, mint valamelyik nagy francia postahajó, amely a kínai vonalon közlekedik. Ezek a roppant gőzösök azonban tizenöt méter szélesek, ez a bárka pedig huszonöt méter is lehetett.

A többiek bolondnak tartották az öreg Noét, és versenyt gúnyolták; a pátriárka azonban szemrebbenés nélkül tűrte a csúfolódást, és még serényebben végezte munkáját.

– Az nevet, aki utoljára nevet – dünnyögte a szakállába.

A bárka építésére szánt száz év nem látszik túlzottan soknak, ha fontolóra vesszük mindazt, amit a biblia elhallgat, pedig feltétlenül szükséges volt isten parancsainak teljesítéséhez. Noé három fia például nyilván hosszú utazásokat

tett a világ legtávolibb vidékein, hogy elhozzák az ő környékükön nem található állatokat. Mivel arra is gondolni kellett, hogy a bárkában ne falják fel őket az oroszlánok, a tigrisek, az alligátorok és egyéb szörnyű vadállatok, meg kellett tanulniuk (bizonyára az óriások segítségével) az állatszelídítő mesterséget. Ezen kívül húskonzerveket kellett készíteni a temérdek ragadozó számára.

Az is említést érdemel, hogy ez a gófer nevű fa, amelyből a bárka készült, bizonyára a legjobb fafajta volt. Ha manapság valaki száz évet szán egy hajó építésére, el sem lehet képzelni olyan kemény fát, amely meg ne rothadna a vízi jármű elkészülte előtt; a tat szétporladna a vénségtől, mire az orr ácsolásához érnének, s állandóan újra kellene kezdeni, akárcsak a mesebeli örök késnél, amelynek minduntalan cserélődik a pengéje és a nyele. Senki sem tudta pontosan megmondani, miféle ez a híres góferfa. Soha sem találtak ilyet a vízözön óta, ami igen bosszantó.

Amikor a mentőhajó készen állt, az örökkévaló így szólt Noéhoz:

"Menj be te, és egész házadnépe a bárkába: mert téged láttalak igaznak előttem ebben a nemzedékben." (7, 1.)

Az isteni szózat folytatása azt bizonyítja, hogy Jehova mester megfeledkezett első rendelkezéseiről; azt parancsolta a pátriárkának, hogy minden állatfajtából csak egy párat vigyen magával. A jóisten az utolsó pillanatban kissé meg változtatta a tervet.

"Minden tiszta baromból hetet-hetet vígy be, hímet és nőstényét; azokból a barmokból pedig, amelyek nem tiszták, kettőt-kettőt, hímet és nőstényét." (7, 2.)

A biblia nem teszi hozzá, vajon isten megmagyarázta-e Noénak a megkülönböztető jeleket; ez azonban valószínű. A Leviták könyve, amelyet szintén Mózesnek tulajdonítanak, megemlíti (11. fej.), hogy a héberek mit értettek tiszta állaton és tisztátalan állaton. A négylábúak közül tiszták a hasított körműek, a hasadt csülkűek és a kérődzőek: a teve, a tengeri nyúl, a házi nyúl kérődzik ugyan, de nem hasított körmű, s tisztátalannak számít; a disznó hasított körmű és hasadt csülkű, de nem kérődzik, így szintén tisztátalan. A madarak közül Jehova tisztátalannak nyilvánította a sast, a réti sast, a sólymot, a keselyűt, a kányát, a hollót, a kuvikot, a kakukkot, a karvalyt, a füles baglyot, a búvármadarat, a baglyot, a hattyút, a kárókatonát, a pelikánt, a gólyát, a kócsagot, a búbos bankát és a denevért. Végül tisztátalan állatnak minősült a menyét, az egér, a teknősbéka, a sün, a krokodilus, a gyík, a csiga és a vakondok. A többi állat tiszta.

Másrészt a jóisten bejelentette Noénak, hogy a vízözön szerény ünnepe hét nap múlva kezdődik. A pátriárkának tehát sebesen meg kellett tanulnia a természetrajzot, hogy tudja, két zsiráfot, elefántot, orrszarvút, vízilovat stb.

szállítson a bárkájára.

"Lőn pedig hetednapra, hogy megjöve az özönvíz a földre.

Noé életének hatszázadik esztendejében, a második hónapban, e hónap tizenhetedik napján, felfakadának ezen a napon a nagy mélység minden forrásai, és az ég csatornái megnyilatkozának." (7, 10–11.)

Ebből megállapítható, hogy a szentlélek továbbra is erőnek erejével el akarta hitetni, hogy egy hatalmas felső víztartály létezik, amely valamiképp zsilipek által ürül ki.

"És esék az eső a földre negyven nap és negyven éjjel.

Ugyanezen a napon ment vala be Noé és Sém és Khám és Jáfet, Noénak fiai, és Noé felesége és az ő fiainak három felesége velök együtt a bárkába.

Ők, és minden vad az ő neme szerint és minden csúszó-mászó állat, mely csúsz-mász a földön, az ő neme szerint és minden repdeső állat az ő neme szerint, minden madár, minden szárnyas állat." (7, 12–14.)

Micsoda bárka lehetett! Micsoda bárka!

…Ha összeadjuk a fejezet további részében és a következő fejezetben megjelölt időszakokat, kiderül, hogy Noé, családja és a megmentett állatok összesen 393 napig tartózkodtak benne. A teológusok nem magyarázzák meg, miként győzte nyolc ember egy teljes éven át, hogy etesse-itassa mindezeket az állatokat és eltakarítsa ürüléküket. Hiszen arra is kell gondolni, hogy ezek az állatok mind szaporodtak is, igen szapora fajták voltak közöttük!... Mennyi hely kellett! Milyen óriási élelmiszerkészletek! Mennyi munkája lehetett Noénak, feleségének, fiainak és menyeinek!

Isten saját kezűleg zárta be a bárka ajtaját. (7, 16.) Amikor a hajó felemelkedett a víz hátán, "a vizek pedig áradának és egyre nevekedének a földön, és a bárka jár vala a víz színén.

Azután a vizek felette igen nagy erőt vevének a földön, és a legmagasabb hegyek is mind elboríttatának, melyek az egész ég alatt valának.

Tizenöt singgel nevekedének a vizek feljebb, minekutána a hegyek elboríttattak vala." (7, 18–20.)

Lehetetlen pontos képet alkotni erről a víztömegről, mégha tudjuk is, hogy a legnagyobb tengermélység, amelyet napjainkban ismernek, a Csendes-óceánban 11 521 méter, a földgolyó legmagasabb hegye pedig a Himalájában levő Mount Everest, amelynek csúcsa 8848 méterre emelkedik a tenger szintje fölé!... És a földre zúduló árvíz még a Mount Everestet is ellepte tizenöt singnyire!…

Felhívom az olvasó figyelmét arra a kellemetlen meglepetésre, amelyet az özönvíz a halaknak szerzett: eleinte bizonyára kínos perceket éltek át az édes- és a sósvíz keveredése miatt; de kétségtelenül hozzászoktak, s isten különleges védelmében részesítette őket, nehogy elpusztuljanak.

De "odavesze minden földön járó test, madár, barom, vad, és a földön nyüzsgő minden csúszó-mászó állat; és minden ember...

Mindaz, aminek orrában élő lélek lehellete vala, a szárazon valók közül mind meghala.... És csak Noé marada meg, és azok, akik vele valának a bárkában.

És erőt vevének a vizek a földön, százötven napig." (7, 21–24.)

De mindennek vége szakad egyszer.

"Megemlékezék pedig az Isten Noéról, és minden vadról; minden baromról, mely ővele a bárkában vala.

És szelet bocsáta az isten a földre, és a vizek megapadának.

És bezárulának a mélység forrásai s az ég csatornái; és meg szűnt az eső az égből.

És elmenének a vizek a földről folyton fogyván, és százötven nap múlva megfogyatkozának a vizek.

A bárka pedig a hetedik hónapban, a hónap tizenhetedik napján, megfeneklett az Ararát hegyén.

A vizek pedig folyton fogyának a tizedik hónapig; a tizedikben, a hó első napján meglátszának a hegyek csúcsai." (8, 1–5.)

Hallatlan, mennyi csoda ebben a néhány sorban!

Őszinte örömünkre újra megismerkedhetünk ezzel a nyájas isteni fuvallattal, amelynek a káosz megszűnte óta semmi dolga sem akadt. Kezdetben sokáig futkározott a vizek fölött a kietlen pusztaságban. Ágoston s a katolikus hittudósok meg magyarázták nekünk, hogy ez a futkosó szél egyszerűen csak a szentlélek isten volt. Most pedig, az özönvíz felszárítására Jehova – vagyis az atyaisten – elküldi az említett szentlelket, aki fújni kezd. A héber szövegben levő "isten fuvallata" kifejezés ugyanaz, mint ami az 1. fejezet 2. versében található. Így hát az isteni galamb (vagy isteni kacsa, ha úgy tetszik) lép színre és vállalja a világra zúdult árvíz felszárításának feladatát.

Egyébként szükség volt a háromság egyik személyének beavatkozására. Soha semmilyen szél nem tudott volna végezni ilyen hatalmas mennyiségű vízzel. Mivel a vízözön szintje tizenöt singgel meghaladta a föld legmagasabb hegyeit, kiszámították, hogy ez a víztömeg több mint tizenkét, egymáson nyugvó óceánnak felelt meg, s ennél fogva a tizenkettedik diluviális zóna egymagában huszonnégyszer akkora volt, mint a két kontinenst manapság övező valamennyi tenger vize együttesen. A vízözön csodája éppen ezért a legrendkívülibb csodának tekinthető, amelyet isten művelt. Miután meg teremtette ezeket az új óceánokat – ami elképzelhetetlen, óriási teljesítmény – egyszerűen a fuvallatával sorra megsemmisítette őket.

Jókora szusz lehetett ebben a galambban!...

Egy másik csoda: a hetedik hónap tizenhetedik napján Noé bárkája az Ararát hegyen állapodott meg, amelynek magassága 5156 méter. Az Ararátnál magasabb hegyek csúcsai pedig, mint a már említett Mount Everest (8848 méter), a Oapsang (8611 méter), a Nanda Oevi (7816 méter), az Aconcagua (6958 méter), a Chimborazo (6272 méter), a Kilimandzsáró (5895 méter), a Cotopaxi (5896 méter) stb., stb. – csak tíz héttel később, vagyis a tizedik hónap első napján bukkantak ki. Ez a csoda igazán hajmeresztő! Még a lourdes-i szűz sem volna képes ekkora teljesítményre.

Az özönvíz végének bibliai leírásában ezenkívül van még egy történet a hollóról és a galambról, ez azonban nem valami érdekfeszítő. Noé először kibocsátotta "a hollót, és az el-elrepült, meg visszaszállt, míg a vizek a földről felszáradának". Azután elküldte a galambot, "de a galamb nem talála lábainál nyugvóhelyet és visszatére őhozzá a bárkába"; hét nap múlva azonban újra elengedte, s amikor most visszatért, "Íme leszakasztott olajfalevél vala annak szájában. És megtudta Noé, hogy elapadt a víz a földről." A pátriárka akkor hatszázegy éves volt.

Isten ekkor közölte vele: elérkezett az idő, amikor elhagyhatja a bárkát. Az állatok kivonulása tökéletes rendben folyt le. Feltehető – bár a biblia nem mondja ki –, hogy a sósvíz elvált az édesvíztől (újabb csoda!), s így a folyamok, a tavak, a tengerek és a folyók újra elkülönülhettek egymástól, mint azelőtt. Valamennyi hal visszatért a különböző vizekbe, amelyek megfeleltek természetüknek.

"És oltárt építe Noé az Úrnak, és vőn minden tiszta állatból és minden tiszta madárból, és áldozék égőáldozattal az oltáron. És megérezé az Úr a kedves illatot, és monda az Úr az ő szívében: Nem átkozom meg többé a földet az emberért, mert az ember szívének gondolatja gonosz az ő ifjúságától fogva; és többé nem vesztem el mind az élő állatot, mint cselekedtem." (8, 20–21.)

A jóisten ezenkívül megkülönböztetett áldásában részesítette Noét és gyermekeit, s engedélyt adott nekik, hogy ezentúl mással is táplálkozzanak, ne csak kenyérrel és fűfélékkel.

"Azután megáldá Isten Noét és az ő fiait; és azt mondá nékik: Szaporodjatok és sokasodjatok, és töltsétek be a földet.

És féljen és rettegjen tőletek a földnek minden állatja és az égnek minden madara: minden ami nyüzsög a földön, és a tengernek minden hala kezetekbe adatott;

Minden mozgó állat, amely él, legyen nektek eledelül; amint a zöld füvet, nektek adtam mindazokat.

Csak a húst az őt elevenítő vérrel meg ne egyétek.

De a ti véreteket, amelyben van a ti éltetek, számon kérem; számon kérem

minden állattól, azonképen az embertől, kinek-kinek atyjafiától számon kérem az ember életét.

Aki ember-vért ont, annak vére ember által ontassék ki; mert Isten a maga képére teremté az embert." (9, 1–6.)

Az előzőekből kiderül, hogy – a szentlélek szavai szerint – az állatoknak "elevenítő lelkük" van, s ez a lélek a vérben található. Azt is láthatjuk, hogy Jehova úristen retteg az emberöléstől. Mivel az isten a bibliában gyakran bakot lő, később azt láthatjuk, hogy mészárlásra ösztönzi a zsidókat, és véleménye szerint kedvenc népe sosem ont elegendő embervért.

A jóisten kötelezettséget vállalt, hogy többé nem fojtja vízbe az embereket. Így hát aláírás is kellett az egyezségre, Ez az isteni aláírás volt a szivárvány, amelyet ezen a napon avattak fel.

"Az én ívemet helyeztetem a felhőkbe, s ez lesz jele a szövetségnek közöttem és a föld között.

És lészen, hogy amikor felhővel borítom be a földet, meglátszik az ív a felhőben.

És megemlékezem az én szövetségemről, mely van én közöttem és ti közöttetek, és minden testből való élő állat között." (9, 13–15.)

Helyes volt az elővigyázatosság, a jóisten ugyanis óvakodott a gyakori memória-kihagyásaitól. Egyébként a szent szöveg nem azt mondja: Az én ívem, mely a felhők között van, ezentúl szövetségem jele legyen; hanem ezt: Az én ívemet helyeztetem a felhőkbe. Ez világosan elárulja, hogy azelőtt egyáltalán nem volt szivárvány. Mivel a szivárvány nem egyéb, mint a napsugarak fénytörése és visszaverődése az esőcseppekben, ebből következik, hogy az Ádám teremtése és a vízözön között eltelt századokban sohasem fordult elő felhőszakadás. A fák és a növények tehát maguktól növekedtek, vagy az emberek arcának verejtéke elegendő volt számukra, vagy pedig a csavargó Káin, aki városokat épített, mesterséges öntözési társulatokat szervezett szerte a földön.

A vízözön történetét két érdekes epizód egészíti ki: az egyik Noé részegsége, a másik a Bábel-tornya.

"Noé pedig földmívelő kezde lenni, és szőlőt ültete.

És ivék a borból, s megrészegedék, és meztelenen vala sátra közepén.

Khám pedig, Kanaánnak atyja, meglátá az ő atyjának mezítelenségét, és hírül adá künnlevő két testvérének.

Akkor Sém és Jáfet ruhát ragadván, azt mindketten vállokra veték, és háttal menve takarák be atyjok mezítelenségét; s arccal hátra meg sem láták atyjok mezítelenségét." (9, 20–23.).

Sém és Jáfet tehát tisztelettudóan járt el, jó fiú módjára sajnálták atyjuk részegségét, Khám viszont faragatlanul viselkedett. Az átok nem maradhatott

el.

"Hogy felserkene Noé mámorából, és megtudá, amit vele az ő kisebbik fia cselekedett vala:

Monda: Átkozott Kanaán! Szolgák szolgája legyen atyjafiai között.

Azután monda: Áldott az Úr, Sémnek Istene, néki legyen szolgája Kanaán!

Terjessze ki Isten Jáfetet, lakozzék Sémnek sátraiban; légyen néki szolgája Kanaán!" (9, 24–27.)

Lám, micsoda átok sújtotta az ifjú Kanaánt, aki pedig egyáltalán nem gúnyolta nagyatyját. Aligha hihető, hogy Noé kiheverte mámorát, amikor ilyen ítéletet hozott, Jehova mégis megerősítette.

A teológusok valóban egyöntetűen elismerik, hogy Noé Ázsiát Sémnek, Európát Jáfetnek, Afrikát pedig Khámnak adta; Kanaán és Khám négerek lettek, s őket és fajtájukat ezért meg vetés sújtotta. Miként lehetséges, hogy Noé három fia – bár egy apától és anyától származik – három különböző faj ősapja lett? Hasztalan időveszteség volna, hogy megpróbáljuk megérteni. Tehát meg kell hajolni ezelőtt és elismerni, hogy Sémtől származik a sárga bőrű ázsiai fajta, Jáfettől a fehér bőrű európai fajta, Khámtól és Kanaántól pedig a fekete bőrű afrikai. Hát a vörös bőrű amerikai indiánok kitől erednek?

A szentlélek elfelejtette megmondani ezt a "szent" szerzőnek – vagy pedig a rézbőrű fajtának nincs atyja. Csoda és rejtély. A 10. fejezet vázolja Jáfet, Sém és Khám nemzetségét, s ismerteti az első városokat, amelyeket az emberek építettek. Az idézett nevek közül a legismertebb Nimródé, aki "hatalmas vadász vala az Úr előtt".

"Mind az egész földnek pedig egy nyelve és egyféle beszéde vala.

És lőn mikor kelet felől elindultak vala, Sineár földén egy síkságot találának és ott letelepedének.

És mondának egymásnak: Jertek, vessünk téglát és égessük ki jól; és lőn nékik a tégla kő gyanánt, a szurok pedig ragasztó gyanánt.

És mondának: Jertek építsünk magunknak várost és tornyot, melynek teteje az eget érje, és szerezzünk magunknak nevet, hogy el ne széledjünk az egész földnek színén.

Az Úr pedig leszálla, hogy lássa a várost és a tornyot, melyet építenek vala az emberek fiai.

És monda az Úr: Ímé e nép egy, s az egésznek egy a nyelve, és munkájának ez a kezdete; és bizony semmi sem gátolja, hogy véghez ne vigyenek mindent, amit elgondolnak magukban.

Nosza szálljunk alá, és zavarjuk ott össze nyelvöket, hogy meg ne értsék egymás beszédét.

És elszéleszté őket onnan az Úr az egész földnek színére; és megszűnének építeni a várost.

Ezért nevezék annak nevét Bábelnek." (11, 1–9.)

Ésaiás jövendöléseihez írott magyarázatában Jeromos egyházatya azt állítja, hogy a Bábel-tornya már négyezer lépés magas volt, amikor Jehova elrendelte a munkálatok abbahagyását. Voltaire pedig megjegyzi, hogy ez tízszer magasabb, mint a 142 méteres egyiptomi nagy piramis. A piramisok azonban fennmaradtak, de sehol sincs nyoma a Bábel-tornyának, amelyet Mózes első könyve a vízözön utáni száztizenhetedik év tájára tesz. Ezernégyszáz méter magassághoz – ami még nem is volt az építmény teteje – roppant nagy alapzat kellett. Hogyan tűnhetett el ilyen óriási tömegű, ilyen tömör és szilárd alkotmány? Nem gondolhatunk másra, mint isteni bűvészmutatványra, amelyet a szent szerző elmulasztott megemlíteni.

Ha az emberiség ugyanolyan arányban fejlődött, mint manapság, akkor sem lehetett elegendő ember, sem idő, hogy feltalálják mindazokat a mesterségeket, amelyekre egy ilyen hatalmas munkához szükség van. Ezt a kalandot tehát valóban csodának kell tekinteni.

Nem kisebb csoda, hogy hirtelen ennyi nyelv keletkezett. A magyarázók – mint Voltaire írja – kutatásokat folytattak az ősnyelvek után, amelyek a népek szétszóródása nyomán alakultak ki. Sohasem fordítottak figyelmet azokra a régi nyelvekre, melyeket az IndustóI Japánig beszélnek. Érdekes volna összeszámolni a mai nyelveket. Több mint háromszáz akad például Amerikában, s tudomásunk szerint több mint háromezer a mi földrészünkön. Mindegyik kínai tartománynak külön nyelvjárása van; a pekingiek igen nehezen értik meg a kantoniakat, s a Malabar-parti indus egyáltalán nem érti meg a benaresit. Egyébként az egész földkerekségen senkinek sem volt tudomása a Bábel-torony csodájáról; ezt csak a héber írók ismerték.

A legbámulatosabb, hogy az emberiség eredetéről a bibliában kifejtett nagy történelmi eseményekről a többi népnek fogalma sem volt. Azt megértjük, hogy a görögök, a rómaiak, az egyiptomiak, a kaldeusok, a perzsák, a hinduk, a kínaiak nem ismerték a gideonok, a sámsonok és a többi, pusztán zsidó hős tetteit és cselekedeteit. De hogy Ádám és Noé neve is ismeretlen ezeknél a népeknél – ez már meglepő!

Mivel a Mózes első könyvében említett özönvíz mindent elpusztított és Noé az emberi nem újjáalapítója lett, e pátriárka nemzetségét – s csakis ezt – tisztelniük kellene valamennyi nemzet történetíróinak. Miért nem írták fel Ádám és Éva, Káin és Ábel, Hénok és Methuséláh, Lámekh, Noé, Sém, Khám és Jáfet nevét valamennyi pergamenre, mihelyt az emberek megtanultak írni –, s miért szerepel kizárólag a zsidóknak, ennek a legutolsó népnek a könyveiben?

Ami a vízözönt illeti, a bibliakritikusok a világ egyik őskori természeti katasztrófájának tartják. Azt állítják, hogy több, efféle helyi katasztrófa volt. A

görögök ugyanis a Deucalion-féle vízözönre emlékeznek, amely nem hasonlít a Noé-féle történetre; az egyiptomiak az Atlantisz-sziget elmerülésére, amely szintén különbözik a zsidók vízözönétől; a kaldeusoknál a nagy természeti csapás a Fekete-tenger áradása volt, ahol Xissutre király végezte a mentést. Ha a vízözön általános lett volna – kockáztatják meg a tudósok az állítást –, akkor Noé nevét is általánosan ismernék, és Deucalionról meg Xissutre királyról sehol sem hallottak volna. A legfurcsább az, hogy Héziodosz és Homérosz, akik mindenről beszélnek, egyetlen szóval sem említik Ádámot és Noét – bár az egyik az emberi nem atyja, a másik pedig valamennyi faj törzsöke.

Valljuk be, ez példátlan. Hiszen csak nem vádolhatjuk azzal az isteni galambot, hogy lódításai közepette nem átallott teljesen légből kapott, minden hitelességet nélkülöző nevet adni az első embernek és a vízbe fulladt emberi faj megmentőjének.

ÖTÖDIK FEJEZET

Egy hőn szeretett pátriárka boldog élete

Bizonyára emlékeznek rá az előző fejezetből, Jehova úgy rendelkezett, hogy az emberek élete nem haladhatja meg többé a százhúsz esztendőt (6. fej. 3. vers). E határozat ellenére Sém nem átallott hatszáz évig élni (11. fej., 11. vers), Arpaksád négyszázharmincnyolc évig (13. vers), Séláh négyszázharminchárom évig (15. vers), Héber négyszázhatvannégy évig (17. vers), Péleg és Réu kétszázharminckilenc esztendeig (19–21. vers), Sérug kétszázharminc évig (23. vers), Nákhor száznegyvennyolc évig (25. vers), Tháré pedig kétszázöt évig (32. vers). Sém e nyolc leszármazottja révén Jutunk el Ábrahámhoz, aki később tekintélyes szerepet játszott a zsidó nép legendájában.

Mózes első könyve nem árulja el, hogy a jóisten mit szeretett annyira ezen az Ábrahámon, aki először az Ábrám, Tháré fia néven szerepel. Egy Karan nevű országban lakott, amikor egy szép reggelen megjelent előtte Jehova és se szó, se beszéd – bár barátságosan – ráparancsolt, hogy csomagoljon.

"És monda az Úr Ábrámnak: Eredj ki a te földedből, és a te rokonságod közül, és a te atyádnak házából, a földre, amelyet én mutatok néked.

És nagy nemzetté tészlek, és megáldalak téged, és felmagasztalom a te nevedet, és áldás leszesz.

És megáldom azokat, akik téged áldanak, és aki téged átkoz, megátkozom azt: és megáldatnak tebenned a föld minden nemzetségei." (12, 1–3.)

Ábrahám, aki akkor hetvenöt éves volt, nem kért semmilyen magyarázatot, hanem pénzzé tette minden ingóságát és útra kelt, bár jóformán nem is tudta, hová megy. Magával vitte feleségét, Száráit, unokaöccsét, Lótot, annak feleségét, Editet és néhány cselédet.

A karavánnak először kétszáz mérföldes utat kellett meg tennie, hogy megtalálja Kanaán országát, amelyet isten mindenáron meg akart mutatni Ábrahámnak, hogy megjutalmazza egy jóslattal; valóban megígérte neki, hogy ez a terület egyszer majd az utódaié lesz: Utasaink egyre csak mentek, mendegéltek, homoksivatagokon át, ahol nem volt semmiféle növényzet. A nomád pátriárka, hitének és bátorságának fokozására oltárt emelt a sivatagban és könyörgött a mindenhatóhoz, hogy mielőbb eljusson rendeltetési helyére. A hosszú kirándulástól ugyancsak elkopott a talpa, no meg a családjáé is.

Miután a karaván áthaladt Kanaán, Béthel és Hái országán, dél felé vette útját; végül eljutott Egyiptomba.

"És lőn mikor közel vala, hogy bemenjen Égyiptomba, monda feleségének, Szárainak: Ímé tudom, hogy szép ábrázatú asszony vagy.

Azért mikor meglátnak téged az égyiptomiak, majd azt mondják: felesége ez; és engem megölnek, téged pedig életben tartanak.

Mondd *azért*, kérlek, *hogy* húgom vagy; hogy jól legyen dolgom miattad, s életben maradjak te éretted.

És lőn mikor Ábrám Égyiptomba érkezék, látták az égyiptomiak az asszonyt, hogy az nagyon szép.

Mikor megláták őt a Faraó főemberei, magasztalák a Faraó előtt és elvivék az asszonyt a Faraó udvarába.

És jól tőn érette Ábrámmal, és valának juhai, ökrei, szamarai, szolgálói, nőstényszamarai és tevéi." (12, 11–16.)

Épületes kaland. A szentírás egyetlen elítélő szót sem talál a selyemfiú-pátriárkáról.

Egyes magyarázók szigorúan elítélték Ábrahám viselkedését. Ágoston azonban, a hazugság ellen írott könyvében, védelmébe vette. Mellesleg jegyezzük meg, hogy Szárai akkor hatvanöt esztendős volt; sem a kora, sem a hosszú sivatagi utazás fáradalma nem ártott szépségének – ez aztán csodálatos! Később, amikor kilencven éves lett, egy másik király is elrabolta – mint látni fogjuk – és megint csak a szépsége miatt.

A fáraó tehát megvásárolta a gyönyörű öregasszonyt és fogalma sem volt róla, hogy felszarvazza a férjét. Puff! Isten szeme látta mindazt, ami az egyiptomi háremben történt.

"De megveré az Úr a Faraót és az ő házát nagy csapásokkal, Száraiért, Ábrám feleségéért.

Hívatá azért a Faraó Ábrámot és monda:

Miért mívelted ezt velem? Miért nem mondottad meg énnékem, hogy ez néked feleséged?

Miért mondottad: Húgom ő; azért vevém magamnak feleségül. Most már imhol a te feleséged, vedd magadhoz és menj el.

És parancsola felőle a Faraó némely embereknek, akik elbocsáták őtet és az ő feleségét, és mindenét, amije vala." (12, 17–20.)

Ábrahám tehát ismét útra kelt: "Ábrám pedig igen gazdag vala barmokkal, ezüsttel és arannyal." (13, 2.) Semmit sem adott vissza a fáraónak, a teringettét! "És méne helyről helyre délfelől mind Béthelig, oda ahol először vala az ő sátora, Béthel és Hái között." (13, 3.)

Az újabb vándorlás során veszekedés támadt Ábrahám és Lót pásztorai között. Nagybácsi és unokaöcs elvált egymástól, de azért kebelbarátok maradtak. Ábrahám úgy határozott, hogy Kanaán országában marad, Lót pedig Sodomában.

Később háború tört ki néhány király között, s belekeveredett a sodomai uralkodó is.

A nagy ribillióban pedig Lót fogságba esett.

Ábrahám nagybácsi, aki közben újra elköltözött – sátrait Hebronba vitte át –, értesült a szomorú hírről, és szent felháborodás töltötte el kebelét. Eltökélte magában, hogy kiszabadítja Lótot.

Ekkor aztán kiderült, mire képes egy vitéz pátriárka. Ez a nomád, akinek egy talpalatnyi földje sem volt, nyilván temérdek szolgát tartott. Ugyanis "felfegyverzé házában nevekedett háromszáztizennyolc próbált legényét" s ezzel a maréknyi daliával szétmorzsolta a vidék négy leghatalmasabb királyának seregeit: "Amrafelét, Sineár királyáét, Ariókhét, Elászár királyáét, Khédorlaomerét, Élám királyáét, és Thidálét, a Góim királyáét." Alább nem is adta!... Akkora győzelmet aratott, hogy a négy uralkodót "üldözve nyomula Dánig", ami még fel sem épült "és csapatokra oszolván ellenök éjszaka ő és szolgái, megveré őket és űzé őket mind Hóbáig, amely Damaskustól balra esik. És visszahozá mind a jószágot; Lótot is, az ő atyjafiát jószágával egybe visszahozá, meg az asszonyokat és a népet." (14, 1–16.)

Telt-múlt az idő, és Ábrahám egyre csak szomorkodott. Azon töprengett, hogyan lehetnének utódai, miként válhatnának valóra az isteni ígéretek, amelyek szerint egy nagy nemzet atyjává kell válnia.

"E dolgok után lőn az Úr beszéde Ábrámhoz látomásban, mondván: Ne félj, Ábrám: én paizsod vagyok tenéked, a te jutalmad felette igen bőséges.

És monda Ábrám: Ímé énnékem nem adtál magot, és ímé az én házam szolgaszülöttje lesz az én örökösöm.

És ímé szóla az Úr őhozzá, mondván:

Nem ez lesz a te örökösöd; hanem aki a te ágyékodból származik, az lesz a

te örökösöd.

És kivivé őt, és monda: Tekints fel az égre, és számláld meg a csillagokat, ha azokat megszámlálhatod ; – és monda nékie: Így lészen a te magod. (15, 1–5.)

Ábrahám tovább várt türelmesen.

"És Szárai, az Ábrám felesége nem szüle néki; de vala néki egy Égyiptomból való szolgálója, kinek neve Hágár vala.

Monda azért Szárai Ábrámnak: Ímé az Úr bezárolta az én méhemet, hogy ne szüljek: kérlek, menj be az én szolgálómhoz, talán az által megépülök; és engede Ábrám a Szárai szavának." (16, 1–2.)

Ez azt jelenti, hogy Szárai, a keleti szokás szerint, örökbe fogadta szolgálójának gyermekét: ha egy apa vagy anya a térdére ültette valaki másnak a gyermekét, ez elegendő volt ahhoz, hogy sajátjának ismerje el.

"Vevé tehát Szárai, Ábrám felesége az Égyiptombeli Hágárt, az ő szolgálóját, tíz esztendővel azután, hogy Ábrám a Kanaán földén letelepedék, és adá azt Ábrámnak, az ő férjének feleségül.

És béméne Hágárhoz, és az fogada az ő méhében; ez pedig, amint látta, hogy terhes, nem vala becsülete az ő asszonyának ő előtte.

Monda azért Szárai Ábrámnak: Bántódásom van miattad. Én adtam öledbe szolgálómat, és mivelhogy látja, hogy teherbe esett, nincsen előtte becsületem. Tegyen ítéletet az Úr én közöttem és te közötted. És monda Ábrám Szárainak: Ímé a te szolgálód kezedben van, azt tedd vele, amit jónak látsz. Nyomorgatja vala azért Szárai, és az elfuta ő előle." (16, 3–6.)

Bájos kis családi közjáték pátriárkáéknál, ugyebár?...

Hágár szerencséjére egy angyallal találkozott a pusztaságban. Az kioktatta és bátorságot öntött belé.

"Akkor monda néki az Úr angyala: Térj meg a te asszonyodhoz, és alázd meg magad az ő kezei alatt.

És monda néki az Úrnak angyala: Felettébb megsokasítom a te magodat, hogy sokasága miatt megszámlálható se legyen.

És monda néki az Úrnak angyala: Ímé te terhes vagy, és szülsz fiat; és nevezd nevét Ismáelnek, mivelhogy meghallá Isten a te nyomorúságodat." (16,9–11.)

Érdekes részlet következik, amelyet a papok kihagynak szentírás-kézikönyveikből, pedig szerepel a bibliában: az angyal, amely megjelent Hágárnak, s akit ez istennek tartott, nem mutatta meg magát elölről – hanem csak hátulról. Szó szerint így áll!

"Az pedig – monda az angyal – vad természetű ember lesz: az ő keze mindenek ellen, és mindenek keze ő ellene.

…És nevezé Hágár az Úrnak nevét, aki ő vele szólott vala: Te vagy a

látomás Istene.

Mert monda: A vagy nem e helyen láttam e látomás után." (16, 12–13.)

Ez a furcsaság egy régi hiedelmen alapul: isten annyira vakító, hogy aki meglátja az arcát, belehal, hacsak nem folyamodik egészen különleges óvintézkedéshez. Később például Mózes is csak hátulról, szikla résén keresztül látta Jehovát. Más alkalommal azonban isten abban a kegyben részesítette, hogy megmutatta az arcát. Bosszantó volna feledést borítani e bibliai gyöngyszemekre "Mikor Ábrám kilencvenkilenc esztendős vala, megjelenék az Úr Ábrámnak, és monda néki: Én a mindenható Isten vagyok, járj én előttem, és légy tökéletes.

És megkötöm az én szövetségemet én közöttem és te közötted: és felette igen megsokasítlak téged.

És arcára borula Ábrám, az Isten pedig szóla őnéki, mondván:

Ami engem illet, imhol az én szövetségem te veled.

És ne neveztessék ezután a te neved Ábrámnak, hanem legyen a te neved Ábrahám, mert a népek sokaságának atyjává teszlek téged.

És felette igen megsokasítalak téged; és népekké teszlek, és királyok is származnak tőled.

És adom tenéked és a te magodnak te utánad a te bujdosásod földét, Kanaánnak egész földét, örök birtokul; és Istenök lészek nékik.

Ez *pedig* az én szövetségem, melyet meg kell tartanotok én közöttem és ti közöttetek, és a te utánad való magod között: minden férfi körülmetéltessék nálatok.

És metéljétek körül a ti férfi testetek bőrének elejét, és az lesz az én közöttem és ti közöttetek való szövetségnek jele.

Nyolcnapos korában körülmetéltessék nálatok minden férfigyermek nemzedékeiteknél; akár háznál született, akár pénzen vásároltatott valamely idegentől, aki nem a te magodból való.

Körülmetéltetvén körülmetéltessék a házadban született és a pénzeden vett; és örökkévaló szövetségül lesz az én szövetségem a ti testeteken. A körülmetéletlen férfi pedig, aki körül nem metélteti az ő férfi testének bőrét, az ilyen lélek kivágattatik az ő népe közül, *mert* felbontotta az én szövetségemet.

És monda Isten Ábrahámnak: Szárainak, a te feleségednek nevét ne nevezd Szárainak, mert Sára az ő neve.

És megáldom őt, és fiat is adok őtőle néked, és megáldom, hogy legyen népekké; nemzetek királyai származzanak őtőle.

Ekkor arcára borula Ábrahám, és nevete és gondolá az ő szívében: vajon száz esztendős embernek lesz-é gyermeke? avagy Sára kilencven esztendős korában szülhet-é?

És monda Ábrahám az Istennek: Vajha Ismáel élne te előtted.

Az Isten pedig monda: Kétségnélkül a te feleséged Sára szül néked fiat, és nevezed annak nevét Izsáknak, és megerősítem az én szövetségemet ő vele örökkévaló szövetségül az ő magvának őutána.

Ismáel felől is meghallgattalak: Ímé megáldom őt, és megszaporítom őt és megsokasítom őt felette nagyon; tizenkét fejedelmet nemz, és nagy néppé teszem őt.

Az én szövetségemet pedig megerősítem Izsákkal, kit néked szül Sára ez időkorban a következő esztendőben.

És elvégezé vele való beszédét, és felméne az Isten Ábrahámtól." (17, 1–22.)

Az ember képtelen kellő tisztelettel olvasni ezt a hivatalos beszámolót. Amikor szeme a biblia e részletére téved, lehetetlen kétségbe vonnia, hogy a szent szerző – bárki legyen is: Mózes vagy Ezsdrás – valóban a szentlélek sugallatát követte. A papoknak fölösleges emellett kardoskodniuk; mivel az úr szózata olyan magasztosság, amelyről egyetlen földi író sem álmodhat.

Amikor Nagy Sándor szövetséget kötött Taxil és Porus indus királyokkal, esze ágában sem volt azt javasolni nekik, hogy metéltessék körül magukat és vágják le valamennyi alattvalójuk fitymáját – a megbonthatatlan barátság jeleként. S amikor Napóleon Tilsitnél, a Nyeman folyón, átölelte Sándor cárt azon a történelmi nevezetességű tutajon, csak az Anglia ellen táplált közös gyűlöletre gondolt, amely elpusztíthatatlanul összekovácsolhatja a Francia- és Oroszország között őszintén kívánt szövetséget. S ha Murat, aki elkísérte a friedlandi győzőt, ezt mondta volna neki akkor: "Felség, ne azt kérje a cártól, hogy aláírásával lássa el a véd- és dacszövetséget, hanem követelje, hogy holnap hozza ön elé saját magának s egész vezérkarának levágott fitymáját, mivel ez lenne a két birodalom közti egyezség legszebb záloga" – akkor Napóleon jogosan gondolta volna, hogy Murat megháborodott és azonnal a legkiválóbb orvosaira bízza. Sándor és Napóleon azonban csak ember volt! Csupán egy isten agyában foganhat ilyen isteni ötlet, hogy egy örök szövetséget fityma-áldozatra alapítson, amely nemzedékről nemzedékre száll.

Ámulattal kell megállapítanunk – hiszen a körülmetélés isteni eredetű intézmény –, hogy a keresztények mennyire siettek megszüntetni ezt.

A hőn szeretett pátriárka mindazonáltal habozás nélkül engedelmeskedett a mindenhatónak.

"Vevé azért Ábrahám Ismáelt az ő fiát, és háza minden szülöttét, és mind a pénzén vetteket, … és körülmetélé férfitestöknek bőrét ugyanazon napon, amikor szólott vala vele az isten.

Ábrahám pedig kilencvenkilenc esztendős vala, mikor körülmetélé az ő férfitestének bőrét.

Ismáel pedig az ő fia tizenhárom esztendős vala, mikor körülmetélék az ő férfitestének bőrét.

Ugyanazon napon metéltetett körül Ábrahám és Ismáel az ő fia.

És házának minden férfi tagja, háza szülöttei és kik idegen embertől pénzen vásároltattak, vele együtt körülmetélteténck." (17, 23–27.)

S ez mindig így volt a zsidóknál.

A keresztények nem építhetik vallásukat a zsidó nép hitére, ha nem hajtják végre híven az isteni rendelkezéseket. Jézus Krisztust körülmetélték; fitymáját a legbecsesebb ereklyék között tisztelik Rómában a lateráni Szent János templomban. Egy jeles csoda következtében még meg is sokszorozódott, minthogy ugyanaz az ereklye megtalálható Charroux-ban (Poitiers mellett), Puy-en-Velay-ban, Coulombs-ban (Chartres mellett), Chalons-sur-Marne-ban, Antwerpenben és Hildesheimben. Jézus Krisztus körülmetélésének napját a Gergely-naptár szerint újév ünnepeként ünnepli az egyház.

Julianus császár a kereszténységről írott bírálatában nem mulasztotta el kiemelni, hogy az új hit követői megszegik e zsidó vallás parancsait, noha még a zsidóknál is tisztább, hívebb követőinek vallják magukat.

Kimutatta a szertartásbeli különbséget, az áldozatok megszüntetését, a húsfogyasztás törvényének megszegését, a szabbat (szombat) helyettesítését a következő nappal stb.

A körülmetélésről pedig ezt írta:

"Meg kell kérdeznelek titeket, galileaiak, miért nem metéltetitek körül magatokat? …Hát nem parancsolta meg Jézus, hogy pontosan teljesítsétek a törvényt? »Ne gondoljátok, hogy jöttem a törvénynek vagy a prófétáknak eltörlésére. Nem jöttem, hogy eltöröljem, hanem inkább hogy betöltsem.« (Máté ev. 5, 17.) És valamivel később pedig még ezt mondja: »Valaki azért csak egyet is megront e legkisebb parancsolatok közül és úgy tanítja az embereket, a mennyeknek országában a legkisebb lészen.« (5, 19.) Mivel Jézus kifejezetten úgy rendelkezett, hogy pontosan teljesíteni kell a törvényt, s mivel büntetést állapított meg azokkal szemben, akik e törvények legcsekélyebb rendelkezése ellen is vétenek, vajon miféle ments éggel igazolhatjátok magatokat ti galileaiak, akik valamennyit megszegitek?" (*Julianus császár értekezése a keresztények ellen*, d'Argens márki fordításában.)

A fordító, miután közli a filozófus császár e bírálatát, kifejti, hogy Cirill miként próbálta visszautasítani ezt. Az olvasó bizonyára elismeri, d'Argens márkival együtt, hogy Cirill érvei szánalmasak és gyarlók.

"Lássuk csak – mondja Cirill – mire jó a testi körülmetélés, mikor elvetjük misztikus értelmét? Ha szükséges, hogy a férfiak körülmetéljék gyermeknemzésre való tagjukat, és ha Isten helyteleníti és elítéli a fitymát,

akkor miért nem szüntette meg kezdettől fogva és miért nem teremtette ezt a testrészt olyannak, ahogyan szükségesnek vélte? A körülmetélés haszontalanságáról szóló első érvhez pedig fűzzünk egy másikat. Egyetlen emberi testben – hacsak betegség nem csúfította el vagy nem változtatta el – sem látunk semmi fölöslegeset vagy hiányt: a természet hasznos, szükséges és tökéletes módon rendezett el mindent. Véleményem szerint a test fogyatékossá válna, ha megfosztanák valamitől, ami úgyszólván vele született. Vajon a világmindenség alkotója nem tudta, hogy mi hasznos és illő? Vajon nem ezt az elvet alkalmazta az emberi testnél, mikor mindenütt máshol tökéletes állapotú teremtményeket alkotott? Mi haszna hát a körülmetélésnek? Gyakorlatának igazolására valaki talán azt a nevetséges ürügyet hozhatja fel, amelyre a zsidók és egyes bálványimádók hivatkoznak támogatásául: arra való ez, mondják, hogy a test megszabaduljon a piszoktól és a szennytől. Le kell tehát nyúzni a hímtagról a bőrtakarót. Én nem vagyok ezen a véleményen. Úgy gondolom, ez meggyalázza a természetet, amelyben nincs semmi felesleges és haszontalan. Ellenkezőleg: ami hibásnak és szégyenletesnek látszik benne, az is szükséges és illő, főként ha kerüljük az érzéki erkölcstelenséget. El kell szenvedni kényelmetlenségét, mint ahogyan elviseljük a testnek és a testiség következményeinek nyűgét, és hadd takarja csak a fityma a forrást, ahonnan a gyermekek származnak: mert helyesebb határozottan meggátolni e tisztátalan forrás csordogálását és megállítani folyamatát, mintsem metszés és vágás által háborgatni vezetékeit. A test természete, mégha közönséges törvényeknek engedelmeskedik is, nem szennyezi be a lelket."

Cirill tehát felteszi a kérdést, mire jó a körülmetélés, ha megfosztjuk misztikus értelmétől. Julianus császár tudott volna válaszolni az alexandriai püspöknek: "Semmire, szíves engedelmével, de nem erről van szó; hanem arról, vajon Ábrahám istene megparancsolta-e ennek a pátriárkának a körülmetélés végzését, a saját maga és vallása követői közti szövetség örök és bizonyos jele gyanánt?" Az úgynevezett szentírás szövegéből nyilvánvaló, hogy ez volt isten szándéka, s a legvilágosabb, leghatározottabb módon nyilatkozott erről. Később Mózes megújította a körülmetélés törvényét az isten rendelkezésére hozott törvényeiben. Jézus Krisztus, aki arra tanított bennünket, hogy a törvény betöltésére, nem pedig eltörlésére jött – sohasem mondotta, hogy a körülmetélés megszüntetésére törekszik. Az evangélisták sehol sem említik, hogy véget akart volna vetni e rituális gyakorlatnak. Tehát milyen okból vélték a keresztények, isteni törvényhozójuk halála után, hogy ők túltehetik magukat rajta? Egyesek ellen vetésként Pál apostolra hivatkoznak, aki szerint "egyedül a szív körülmetélése szükséges"; (Pál levele a Rómabeliekhez: 2, 29.) viszont Pál maga vágta le tanítványának,

Timotheusnak fitymáját. (Apostolok cselekedetei, 16, 3.) Tehát szükségesnek tartotta a testi körülmetélését. Miért változtatta meg később a véleményét? – jegyzi meg d'Argens márki. – Talán kinyilatkoztatás révén? Hiszen sehol sem említi ezt. Vagy azért, mert műveltebb lett? Vagyis tudatlanságban élt jó ideig, amíg apostol volt.

D'Argens márki megjegyzéseihez Voltaire a saját észrevételeit fűzte; ezek megérdemlik, hogy idézzük őket:

"A természetbúvárok – mondja Voltaire – nem nyújtottak elfogadható indokokat a körülmetélésre. Azt állították, hogy megakadályozza a piszok bejutását a makk és a fityma közé. Ezek nyilván sohasem láttak körülmetélést. A fitymának ugyanis csak igen kicsi darabját vágják le, s ez egyáltalán nem gátolja, hogy nyugalmi állapotban eltakarja a makkot. A tisztátalanság elhárítására elegendő a nemi szervek megmosása, mint ahogyan kezet és lábat mosnak. Ez sokkal kényelmesebb és kevésbé veszélyes, minthogy a gyerekek néha belehalnak ebbe az operációba.

A héberek – mondják egyesek – igen meleg égöv alatt laktak; törvényük meg akarta óvni őket a roppant hőség következményeitől, amely fekélyt okozhatott a hímvesszőn. Ez nem igaz. A palesztinai dombvidék nem melegebb, mint Provence. Sokkal nagyobb a hőség Perzsiában, Hormuz táján, Indiában, Kantonban, Calabriában, Afrikában. E vidékek lakóinak mégsem jutott soha az eszükbe, hogy egészségi okból levágják a fitymájukat.

Az igazi ok az, hogy minden ország papjai fel akarták áldozni istenségeiknek az emberi test bizonyos részeit: egyesek sebhelyeket ejtettek magukon, mint Bellona vagy Mars papjai, mások kiherélték magukat, mint Kybelé papjai. A buddhista szerzetesek szegeket vertek a tomporukba; a fakírok gyűrűt húztak hímvesszőjükre. Mások korbácsolták híveiket, mint például Girard jezsuita Catherine Cadiere-t. A hottentotta papok istenségük tiszteletére kivágják az egyik heréjüket, és illatos fű-golyócskát tesznek helyébe. A babonás egyiptomiak megelégedtek azzal, hogy a fityma csücskét ajánlották fel Ozirisznak; a zsidók pedig, akik majdnem minden szertartásukat átvették, levágták a fitymát, s teszik ezt még ma is.

Az arabok és az etiópok időtlen idők óta követték ezt a szokást egy másodrendű istenség tiszteletére, amely a Kis Kutya csillagképen székelt. A törökök, az arabok legyőzése után, átvették tőlük ezt a szokást, míg a keresztényeknél sós vizet hintenek a csecsemőre és a szájába fújnak.

Mindez egyformán értelmes dolog, és nagyon tetszik a Legfelsőbb Lénynek!"

Ne firtassuk tovább. Térjünk vissza pátriárkánkhoz. Nyilván eszébe jutott néha, milyen különös ötlet volt Jehovától, hogy meg változtatta az ő nevét, valamint a feleségéét is. Ez a különcség annál furcsább, mert a változás holmi

csekélység volt. Ábrám helyett Ábrahám! Szárai helyett Sára! A zsidók és a keresztények istene határozottan a legmulatságosabb istenek közé tartozik.

Az említett Ábrahám története során a biblia egyre szórakoztatóbbá válik.

"Megjelenék pedig ő néki az Úr a Mamré tölgyesében, és ő ül vala a sátor ajtajában, a hő napon.

És felemelé az ő szemeit, és látá, hogy ímé három férfiú áll őelőtte. És látván, eléjök siete a sátor ajtajából, és földig meghajtá magát." (18, 1–2.)

Az itt következő beszélgetés meglehetősen fura; egyes és többes szám keveredik benne, ami arra vall, hogy a pátriárka egy kissé meghibbant; talán a nagy hőség miatt?…

"És monda: Jó Uram, ha kedves vagyok re előtted, kérlek, ne kerüld el a te szolgádat.

Hadd hozzanak, kérlek, egy kevés vizet, és mossátok meg a ti lábaitokat, és dőljetek le a fa alatt.

Én pedig hozok egy falat kenyeret, hogy erősítsétek meg a ti szíveteket, azután menjetek tovább, mert azért tértetek be a ti szolgátokhoz. És mondának. Cselekedjél, amint szólál." (18, 3–5.)

Számos katolikus magyarázó úgy vélte, Jehova azért jelent meg e napon két angyal társaságában, hogy az isteni háromság három személyét jelképezze. Ábrahám azonban nem volt eléggé éles eszű, hogy kitalálja. Sem Ő, sem Mózes, sem egyetlen zsidó próféta soha nem gyanította ezt.

"És besiete Ábrahám a sátorba Sárához, és monda: Siess, gyúrj meg három mérték lisztlángot, és csinálj pogácsát." (18, 6.)

A modern bibliafordításokban így áll: gyúrj meg három lisztlángot. Papjaink szándékosan használják ezt a bizonytalan kifejezést; mert amit a szentlélek sugallt a Teremtés szerzőjének, az bizony roppant fura.

A héber szövegben ugyanis *épha* áll. Egy ephában huszonkilenc pint van, ennélfogva három epha nyolcvanhét pint vagy nyolcvanegy liter lisztnek felel meg. Milyen bámulatos kenyérmennyiség! A keleti népeknél csakugyan szokás volt, hogy egyetlen tál ételt fogyasztottak, de abból bőségesen. A pátriárka azonban mégis Gargantuáknak vélte látogatóit. Csodálatot érdemel a folytatás is:

"A baromhoz is elfuta Ábrahám, és hoza egy gyenge kövér borjút, és adá a szolgának, az pedig siete azt elkészíteni.

És vőn vajat és tejet, és a borjút, melyet elkészített vala, és eléjök tevé; és ő mellettök áll vala a fa alatt, azok pedig evének. És mondának néki: Hol van Sára, a te feleséged? Ő pedig felele: Imhol van a sátorban.

És monda: Esztendőre ilyenkor bizonnyal megtérek hozzád, és ímé akkor a te feleségednek Sárának fia lesz." (18, 7–10.)

"Sára pedig hallgatózik vala a sátor ajtajában, mely annak háta megett vala.

Ábrahám pedig és Sára élemedett korú öregek valának; megszűnt vala Sáránál az asszonyi természet.

Nevete azért Sára ő magában, mondván:

Vénségemre lenne-é gyönyörűségem? meg az én uram is öreg!

És monda az Úr Ábrahámnak: Miért nevetett Sára, ezt mondván: Vajon csakugyan szülhetek-é, holott én megvénhedtem?

A vagy az Úrnak lehetetlen-é valami? Annak idején, esztendőre ilyenkor visszatérek hozzád, és fia lesz Sárának.

Sára pedig megtagadá, mondván: Nem nevettem én; mivelhogy fél vala. De monda az *Úr*: Nem úgy van, mert bizony nevettél." (18, 10–15.)

Egyesek hangsúlyozzák, hogy ez a kaland többé-kevésbé hasonlít a derék Irius esetéhez, akit meglátogatott Jupiter, Neptunus és Mercur, amikor az arról panaszkodott, hogy nincs gyermeke. A három isten engedélyezett neki egy gyermeket, és magját egy bőrdarabra vetette – ebből született a gyermek.

A katolikus teológusok azonban azt felelik erre, hogy a pogányság másolta le a bibliát.

Dom Calmet bencés szerzetes szerint teljesen világos, hogy az Irius név ugyanaz, mint Ábrahám. Az igazat megvallva, ezt aligha gyaníthatná az ember. Mégse ellenkezzünk a tudós bencéssel ilyen csekélység miatt.

Érdekesebb, ha isten és Ábrahám beszélgetését élvezzük, amelynek egyes részleteiből szívderítő naivság árad. A szerző szakasztott úgy számol be a történtekről és a mondottakról, mintha saját maga is jelen lett volna. Ő a szentlélek sugallatát követte, ez világos. Enélkül csupán dajkamese-író volna. Egyes katolikus magyarázók, akiket feszélyezett e részletek nevetséges volta, elhitették, hogy az ilyen történet elsősorban jelképes értelmű. Szerintük az Ábrahámhoz ellátogató isten és angyalok csak étvágyat színleltek, nem ettek semmit, hanem csak úgy tettek, mintha ennének. Ugyan már!… A bibliát úgy kell venni, amilyen – feleljük mi. Ha elfogadjuk e teológusok értelmezését, akik Mózes első könyve bizonyos epizódjainak groteszkségét túlságosan nyomasztónak találják – akkor csupa allegóriát kellene látnunk az egész szentírásban. Így hát semmi sem történt meg mindabból, amit a galamb mesél? Mindez csupán látszat lett volna? Az isteni biblia pedig örökös álom? …Látják, tisztelendő urak, hová vezet az efféle okoskodás! Sokkal egyszerűbb tehát, ha elfogadjuk, hogy isten, akit láttunk szobrot gyúrni, fújni és sétálni, valóban eszik, emészt stb., és alkalmasint fel is önt a garatra, akárcsak barátja, Ábrahám, aki egyszerre beszél vele egyes és többes számban.

Ebéd után rövid sétára indultak.

"Azután felkelvén onnan azok a férfiak, Sodoma felé tartanak vala. Ábrahám is velök méne, hogy elkísérje őket.

És monda az Úr: Eltitkoljam-é én Ábrahámtól, amit tenni akarok?

Holott Ábrahám nagy és hatalmas néppé lesz; és benne megáldatnak a föld minden nemzetségei." (18, 16–18.)

A Föld valamennyi nemzete megáldatik Ábrahámban!... A zsidó és a keresztény bibliamagyarázók egyöntetűen annak megerősítését látják ebben a kitételben, hogy valamikor Jehovát fogják imádni az egész földkerekségen, hiszen Jehova Ábrahám istene, és a keresztények véleménye e pátriárka tekintetében nem tér el a zsidókétól. Mivel a zsidók és a keresztények Mária fiától kezdve már kétségtelenül nem értenek egyet – e két vallás közül vajon melyik diadalmaskodik világszerte? Végül is zsidó vagy keresztény lesz a Föld?… Fontos kérdés. Egyébként van időnk várni. A Föld lakosságából a katolikusok – vagyis a magát egyetlen igaz keresztény vallásnak nevező hitre keresztelt személyek – csupán tizenhét százalékkal szerepelnek. Jehova szavának valóra váltásához tehát az szükséges, hogy – először – valamennyi megkeresztelt katolikus buzgó hivő legyen; azután hogy ezek az igaz keresztények vissza térítsék dogmáikhoz a protestánsokat s más eretnekeket és szakadárokat, akik elvetik ezeket; végül pedig a katolikusoknak – miután elhitették a zsidókkal, hogy Jehova háromszemélyű meg kell téríteniük a mohamedánokat, a konfuciánusokat, a brahmanistákat, a buddhistákat, a fétisimádókat, satöbbi, satöbbi, ha csak a zsidóknak nem sikerül meggyőzniük a katolikusokat és az eretnekeket arról, hogy tizenkilenc évszázad óta ámítják magukat a messiásukkal. Akár így lesz, akár úgy – egyhamar aligha valósul meg az a jövendölés, hogy az egész földkerekség Ábrahám istenének hitére tér.

Mi volt az a terv, amelyet a jóisten kigondolt?... Arra az elhatározásra jutott, hogy nem titkolózik Ábrahám előtt. Ez ekkor jött rá végre, hogy a három utas, aki elpusztította egy borjúját és nyolcvanegy liter lisztjét – a krémsajtot nem is számítva –, természetfölötti lény volt, s egyikük az ő öreg isten barátja, saját személyében.

"Monda azután az Úr: Mivelhogy Sodomának és Gomorának kiáltása megsokasodott, és mivelhogy az ő bűnök felettébb megnehezedett:

Alámégyek azért és meglátom, vajon teljességgel a hozzám felhatott kiáltás szerint cselekedtek-é vagy nem? Tudni akarom." (18, 20–21.)

Jehova nem bízott vakon a rendőrségi jelentésekben. Egyesek talán úgy vélik, hogy mindentudó isten lévén, valóban semmi sem kerülheti el figyelmét, s ennélfogva vizsgálat nélkül is pontosan tudta, mit kell cselekednie. Ne feledjük el azonban, hogy ez igen nagy hőség idején történt, és a nemrég elköltött bőséges ebéd utáni emésztés bizonyára megzavarhatta kissé isteni gondolatait.

"És elfordulának onnan a férfiak, és menének Sodomába: Ábrahám pedig még az Úr előtt áll vala.

És hozzá járula Ábrahám és monda: Avagy elveszted-é az igazat is a gonosszal egybe?

Talán van ötven igaz abban a városban, avagy elveszted-é, és nem kedvezel-é a helynek az ötven igazért, akik abban vannak?

Távol legyen tőled, hogy ilyen dolgot cselekedjél, hogy megöld az igazat a gonosszal, és úgy járjon az igaz mint a gonosz. Távol legyen tőled! A vagy az egész föld bírája nem szolgáltatna-é igazságot?

És monda az Úr: Ha találok Sodomában a városon belől ötven igazat, mind az egész helynek megkegyelmezek azokért.

És felele Ábrahám, és monda: Immár merészkedtem szólani az én Uramnak, noha én por és hamu vagyok.

Ha az ötven igaznak talán öt híja lesz, elveszted-é az öt miatt az egész várost? És monda: Nem vesztem el, ha találok ott negyvenötöt." (22–28. vers.)

A társalgás ugyanilyen hangnemben folytatódik. (29–32. vers.) Ábrahám igyekezett újabb engedményeket kicsikarni: a kívánt negyvenöt igazról negyvenre, majd harmincra, húszra térnek át; de végül tíz igaznál már nem adja alább a jóisten. Ez az utolsó szava!

"És elméne az Úr, minekutána elvégezte Ábrahámmal való beszélgetését; Ábrahám pedig megtére az ő helyére." (33. vers.)

A biblia szerint a jóisten, aki saját maga akart látni mindent, nem folytatta útját két kísérőjével; a 19. fejezetből kitűnik, hogy visszatért az égbe.

"Mikor a két angyal estére Sodomába jutott, Lót Sodoma kapujában ül vala, és amint meglátá őket Lót, felkele eléjök, és arccal a földre borula.

És monda: Ímé én Uraim kérlek, térjetek be a ti szolgátok házához, és háljatok ott, és mossátok meg lábaitokat; reggel korán felkelhettek és indulhattok utatokra. Azok pedig mondának: Nem, hanem az utcán hálunk meg.

De nagyon unszolá őket, és betérének hozzá, és bemenének az ő házába; ő pedig szerze nékik vendégséget, és pogácsát is süte, és evének.

Lefekvésök előtt a város férfiai, Sodoma férfiai körülvevék a házat, ifja, örege, mind az egész község egytől egyig.

És szólíták Lótot, mondván néki: Hol vannak a férfiak, akik tehozzád jövének az éjjel? Hozd ki azokat mihozzánk, hadd ismerjük őket.

És kiméne Lót őhozzájok az ajtó eleibe, és bezárá maga után az ajtót.

És monda: Kérlek atyámfiai, ne cselekedjetek gonoszságot.

Ímé van énnékem két leányom, akik még nem ismertek férfiat, kihozom azokat tihozzátok, és cselekedjetek velök amint néktek tetszik, csakhogy ezekkel az emberekkel ne csináljatok semmit, mivelhogy az én hajlékom árnyéka alá jöttenek.

Azok pedig mondának: Eredj el innen. Ismét mondának: Ez egy maga

nálunk a jövevény s ő szabja a törvényt? Majd gonoszbul cselekszünk veled, hogy nem azokkal. És reá rohanának a férfiúra, Lótra, felette igen, és azon valának, hogy betörik az ajtót.

De kinyújtják azok a férfiak kezeiket, és bevonák Lótot magokhoz a házba és bezárák az ajtót.

Az embereket pedig, kik a ház ajtaja előtt valának, vaksággal verék meg kicsinytől nagyig, annyira, hogy elfáradának az ajtó keresésében." (19, 1–11.)

Szükséges volt szó szerint idézni Mózes első könyvének e részletét; ugyanis nem lehet elég szer ismételni, hogy ezek a sorok a szentlélek tollbamondása nyomán íródtak.

Másrészt nem kevésbé hasznos idézni Voltaire megjegyzéseit:

"Be kell vallanunk, hogy a bibliai szöveg e része még inkább zavarba ejti az emberi elmét, mint másutt. Ha a két angyal vagy két isten testetlen volt, akkor gyönyörű szép testet öltött, hogy gyalázatos vágyat keltsen az egész népben. Hogyisne! Aggastyánok és gyermekek, kivétel nélkül az egész férfi lakosság oda tódult, hogy elkövesse a gaz bűntettet! Hiszen nem az jellemző az emberi természetre, hogy valamennyien együtt, nyilvánosan kövessenek el ilyen szörnyűséget, amelyhez rendszerint magányt és csendet keresnek. A sodomaiak úgy követelik a két angyalt, mint ahogyan éhínség idején kenyeret követelnek a lázongók. A pogány mitológiában nincs ilyen szörnyűség. Azok a teológusok – akik azt állították, hogy e három égi utas, akik közül kettő Sodomába jött, az atyaisten, a fiúisten és a szentlélek isten volt – a sodomaiak bűnét még förtelmesebbé és a történetet még érthetetlenebbé teszik.

Milyen felháborító Lót ajánlata a sodomaiaknak, hogy a két angyal vagy két isten helyett háljanak a saját két szűz lányával. Ez a legocsmányabb erkölcstelenség, ami bármely könyvben szerepel.

A magyarázók némi kapcsolatot találnak e história, valamint Philémón és Baukisz története között; ez utóbbi azonban sokkal épületesebb, nincs benne semmi illetlen. Ebben Jupiter és Mercur egy várost büntet meg a vendégszeretet hiányáért. Figyelmeztet, hogy könyörületesnek kell lenni. Erkölcstelenség egyáltalán nem akad benne. Egyesek szerint a szent szerző túl akarta licitálni Philémón és Baukisz történetét, hogy még nagyobb undort keltsen a forró égöv alatt igen elterjedt bűnnel szemben. Az arab útonállók azonban, akik még mindig akadnak a vad sodomai sivatagban, mindenkor azt kötik ki, hogy az áthaladó karavánok hajadon leányokat adjanak nekik, és sohasem követelnek fiúkat.

A két angyal története nem allegória, példázat. Mindent a szó szoros értelmében kell venni. Miféle allegóriát lehetne levonni ebből az újszövetség magyarázatára, amelynek az ószövetség csupán jelképe – az egyházatyák szerint."

Idézzük tovább a szentírást, az isteni könyvet, a sugallatra írt művet, amelyet halálos bűn terhe mellett kötelességünk igaznak elhinni. Láthatunk még különb dolgokat is!

"És mondának a férfiak Lótnak: Ki van még itt hozzád tartozó?" (19, 12.) Miért tették fel ezt a kérdést az angyalok?

Talán nem tudták, kikből áll Lót családja?

"Vődet, fiaidat és leányaidat, és mindenedet, ami a tied a városban, vidd ki e helyből.

Mert mi elvesztjük e helyet, mivelhogy ezek kiáltása nagyra nőtt az Úr előtt; és az Úr küldött minket, hogy elveszítsük ezt.

Kiméne azért Lót, és szóla az ő vőinek, kik az ő leányait elvették vala, és monda: Keljetek fel, menjetek ki e helyből, mert elveszti az Úr e várost; de az ő vőinek úgy tetszék, mintha tréfálna.

És mikor a hajnal feljött, sürgetik vala az angyalok Lótot, mondván: Kelj fel, vedd a te feleségedet és jelenlevő két leányodat, hogy el ne vessz a városnak bűne miatt.

Mikor pedig késedelmeskedék, megragadák a férfiak az ő kezét és az ő feleségének kezét és két leánya kezét, az Úrnak iránta való irgalmából, és kivivék őt: és ott hagyák a városon kívül.

És lőn mikor kivivék őket, monda az egyik : Mentsd meg a te életedet, hátra ne tekints, és meg ne állj a környéken; a hegyre menekülj, hogy el ne vessz.

És monda Lót nékik: Ne oh Uram!

Ímé a te szolgád kegyelmet talált te előtted, és nagy a te irgalmasságod, melyet mutattál irántam, hogy életemet megtartottad: de én nem menekülhetek a hegyre, nehogy utolérjen a veszedelem, és meghaljak.

Imhol az a város közel van, hogy oda fussak, kicsiny is, hadd meneküljek kérlek oda, lám kicsiny az; és én életben maradok.

Monda azért néki: Ím tekintek rád e dologban is, és nem pusztítom el a várost, a melyről szólottál.

Siess, menekülj oda, mert semmit sem tehetek addig, míg oda nem érsz. Azért nevezték annak a városnak nevét Czóárnak.

A nap feljött vala a földre, mikor Lót Czóárba ére.

És bocsáta az Úr Sodomára és Gomorára kénköves és tüzes esőt az Úrtól az égből.

És elsűlyeszté ama városokat, és azt az egész vidéket, és a városok minden lakosait, és a föld növényeit is.

És hátra tekinte az ő felesége, és sóbálvánnyá lőn.

Ábrahám pedig reggel arra a helyre indula, a hol az Úr színe előtt állott vala.

És tekinte Sodoma és Gomora felé, és az egész környék földje felé; és látá, és ímé felszálla a földnek füstje, mint a kemencze füstje." (19, 12–28.)

A felperzselt városok számáról az előző sorok nem nyújtanak semmilyen pontos felvilágosítást. Csupán Sodoma és Gomora neve szerepel bennük. A teológusok úgy vélik, hogy e síkságon levő valamennyi várost elpusztította az égi tűz. Még egy elnevezést is kitaláltak: "Pentapolisz"-nak hívják az elpusztított vidéket, ami "öt város országá"-t jelenti. Tehát öt bűnös város volt. Tételük igazolására a 14. fejezetre hivatkoznak, amely beszámol a háborúról, ahol Lót fogságba esett, azután Ábrahámnak és háromszáztizennyolc válogatott legényének győzelmes beavatkozása folytán kiszabadult.

E fejezet 2. verse valóban öt királyságot említ ezen a vidéken, és ebből azt a következtetést vonják le, hogy a Jehova által kiirtásra ítélt bűnös városok éppen ezeknek az országoknak a fővárosai.

Ráadásul itt van még ez a rész is: "A négy király (Amrafel, Ariókh, Khédorlaomer és Thidál) hadat indíta Bera, Sodoma királya ellen, Birsa, Gómora királya ellen, Sináb Admáh királya ellen, Seméber, Czeboim királya ellen és Bélah, azaz Czoár királya ellen.

Mind ezek a Sziddim völgyében egyesülének; ez a Sóstenger." (14, 2–3.)

A teológusok e leleményes magyarázata azonban nem ér el egyebet, minthogy még jobban kidomborítja a biblia ellentmondásait, Nos, Sodoma, Gomora, Admáh, Czeboim és Bélah csakugyan bűnös városok. Így hát, amikor Jehova úristen Ábrahámmal beszélgetett, az egész Pentapolisszal szemben fenntartotta elpusztítási rendeletét, mert Sodomában nincs összesen tíz igaz – ugyebár? A gyújtogató angyalok viszont megkímélték Bélahot, amelyet ezen okból Czoárnak neveztek el, egyszerűen azért, mivel Lót ebbe a városba kívánt költözni!... Bélah-Czoár lakosai azonban – ez elől nincs menekvés – ugyanannak a bűnnek hódoltak, mint a sodomaiak, hiszen isten eleinte tűzesőre szánta őket. Lehet-e azt állítani, hogy a bélahiak nem kaptak angyali látogatókat, s nem tanúsítottak aljas vágyat irántuk – s ez enyhítő körülménynek számított? A gomoraiak, az admáhiak és a czeboimiak hasonló helyzetben voltak – és mégis elpusztultak.

Ami Gomorát illeti, a teológusok különösen buzgólkodtak, és az egyház ismeretlen okból – egy olyan hagyomány alapján, amelynek sehol sem találni a nyomát – elfogadta, hogy e város vétke pontosan az ellenkező volt, mint Sodomáé.

Ebből következik, hogy az, amit a görögök "pederasztiá"-nak neveztek, az az egyháziak nyelvén "sodomia"; a szapphói bűn viszont – amely általános hírnévre tett szert a Leszbosz-szigeti hölgyek révén – a mi papjaink között "gomorai" bűnként ismeretes.

Ennélfogva manapság jól tudjuk, miféle kiáltás szállt fel Sodomából és

Gomorából, s hatott fel az égig – ahogyan az öreg úristen mondta Ábrahámnak. Sodomában az asszonyok panaszkodtak magányosságuk miatt; Gomorában viszont a férjek voltak munka nélkül és harsogták jajszavukat az örökkévalónak. De akkor joggal kérdezhetjük, hogy Sodomában az isteni megtorlás miért irtotta ki a nőket is, hiszen ebben a városban valójában csak a férfiak voltak a bűnösök.

Gomorában miért nem kímélte meg a jóisten a szerencsétlen férjeket, akik amúgyis nagyon bánkódtak, mivel becses nejük elhanyagolta őket. És ha egy különleges eset vizsgálatára akarunk szorítkozni, akkor nyilvánvaló az is, hogy a két sodomai úr, aki Lót leányainak jegyese volt, nem lehetett pederaszta. Házasságukat már annyira eldöntött és küszöbönálló dolognak tekintették, hogy a szent ember már vejének nevezte őket. A szent szerző szerint semmi jele sem volt annak, hogy Lót két veje ugyanannak az undorító erkölcstelen kicsapongásnak hódolt, ami miatt a sodomaiak városukkal együtt a tűz martalékává lettek. A szöveg egyáltalán nem említi őket az angyalok meggyalázására törő tömeg között; ellenkezőleg, Mózes első könyvéből kitűnik, hogy igen becsületesen visszavonultak házukba. Lót ugyanis odament és felköltötte őket, hogy vele együtt meneküljenek. Mégis az általános pusztulás áldozatául estek.

Lót feleségével kapcsolatban pedig meg kell vallani, hogy drága árat fizetett a benne fellobbanó részvétért. Hátrafordította ugyanis fejét a város felé, ahol bizonyára rokonai voltak. Hirtelen sóbálvánnyá válását megerősítették egyes zsidó vagy keresztény írók, akik a keresztény időszámítás első századaiban éltek. Josephus Flavius zsidó történetíró "Régiségek" című művében kijelenti, hogy látta ezt a szobrot, és még az ő idejében is mutogatták. A kétkedők szerint lehetséges, hogy a helybeli zsidók mulatságból durván kifaragtak egy aszfalttömböt, és azt mondták: Ez Lót felesége. Láttak már művészien megmunkált szurokszobrokat, amelyek sokáig fennmaradtak. Ireneus egyházatya odáig ment, hogy ezt állította: "Lót felesége már nincs többé gyarló húsból; s bár örökké sóbálvány állapotában marad, mégis minden hónapban megtisztul." (IV. köt. 2. fej.) Tertullianus "Sodomai költeményé"-ben még erőteljesebben állítja ugyanezt: "Dicitur, et vivens salso sub corpore, sexus mirifice solito dispungere sanguine menses."[19] Ez a csoda mégis ismeretlen maradt a Palesztinába érkező rómaiak előtt: amikor elfoglalták Jeruzsálemet, nem furdalta őket a kíváncsiság, hogy megnézzék a csodálatos sóbálványt, mégpedig nyilván azért, mert senkitől sem hallottak róla. Sem Pompeius, sem Titus, sem Hadrianus nem hallott soha Lótról, feleségéről, Editről és két lányáról, sem Ábrahámról, sem e család egyetlen

19 Mint hírlik, sóalakban élve is, neme csodálatos módon a szokott vérzéssel jelölte a hónapokat. – *Ford.*

tagjáról. A manapság a Holt-tenger környékén utazgató zarándokok semmiféle só- vagy aszfaltszobrot nem találnak. Az ott lakó mohamedánok sem gondoltak arra, hogy ilyet készítsenek, a kíváncsiak nagy örömére. Kárpótlásul viszont megmutatják a zarándokoknak Mambré tölgyfáját, amelynek árnyékában Jehova és a két angyal egy egész borjút és irtózatos mennyiségű kenyeret és krémsajtot kebelezett be.

Sztrabon híres görög földrajztudós, aki az idő tájt halt meg, amikorra a keresztény legenda jézus születését teszi, széltében-hosszában bejárta Kis-Ázsiát és Palesztinát, amelyről tüzetes jelentésekben számolt be. Ellátogatott Sodoma és a Holt-tenger vidékére is. Egyetlen szóval sem említi a sóbálványt, amelyről néhány évvel később azt állítja Josephus Flavius, hogy látta. Sztrabon, a pártatlan utazó elbeszélése rendkívül érdekes olvasmány, mert megmutatja, hogy az akkoriban ott lakó zsidók véleménye nem egyezik pontosan a bibliával. Korántsem hittek a bűnök által előidézett tüzes esőben, hanem nagyon is természeti okoknak, vulkáni kitöréseknek tulajdonítják a vidék elpusztulását.

Idézzük hát Sztrabont: "Hogy ezen a területen tűz dúlt, erre több bizonyíték is akad: perzselt sziklák, számos hasadék, hamuföld, messziről bűzös szagot árasztó folyók, itt-ott romba dőlt hajlékok. Mindez igazolja *azt, amit a vidék lakói mesélnek*, vagyis hogy hajdan *tizenhárom* város állt itt és Sodoma volt a főhely. A földrengések, a föld alatti tűzkitörések, a szurok- és kéntartalmú víz perzselő áradata következtében azonban a tó elöntötte a környéket, és a sziklák máig is őrzik a katasztrófa nyomait. A városok közül egyesek *elmerültek*, másokat pedig *elhagytak lakóik, akik el tudtak menekülni*." (Sztrabon "Geographicá"-ja, XVI. könyv. II. fej.)

Ez alig hasonlít Mózes első könyve 19. fejezetének 24. verséhez : "És bocsáta az Úr Sodomára és Gomorára kénköves és tüzes esőt az Úrtól *az égből*." (Léo Taxil kiemelése.)

Említést érdemel azonban, hogy a Sztrabon által a helyszínen feljegyzett zsidó szájhagyomány, bár ellentmond a 19. fejezetben foglalt bibliai elbeszélésnek, egy cseppet sem látszik meglepőnek, ha visszatérünk e mű 14. fejezetének 10. verséhez, amely így hangzik: "A Sziddim völgye pedig tele vala szurokforrásokkal. És megfutamodának Sodoma és Gomora királyai, és azokba esének." Maga a biblia állapította meg tehát, hogy a talaj aszfaltos volt a szörnyű tűzvész előtt!

A tudósok szemlátomást abban a kedvező helyzetben vannak, hogy azt állíthatják: az isteni galamb megint derekasan megtréfálta a szent szerzőt. Ezen az óriási pusztaságon az egész természet azt bizonyítja, hogy itt végzetes katasztrófa történhetett, ha az emberek – meggondolatlanul – egyáltalán megtelepedtek itt. A Holt-tenger, amelybe a Jordánból és a környező

hegyekből alázúduló folyók ömlenek, nem nagyobb a Genfi-tónál. Pontosan ugyanolyan hosszú: 75 kilométer, legnagyobb szélessége pedig 15 kilométer. Míg a Genfi-tavon áthalad a Rhone, a Holt-tenger elnyeli a Jordánt és a többi folyót. Számítás szerint egyedül a Jordán naponta hatmillió tonna vizet önt a Holt-tengerbe. E hatalmas víztömegnek tehát mindennap el kell párolognia, lefolyásról ugyanis szó sem lehet, mert a vízszint 394 méterrel a Földközi-tenger szintje alatt van, maximális mélysége pedig 399 méter. E maga nemében páratlan mélyedés (793 méter) meleg és száraz levegője valóban óriási mennnyiségű vízgőzt képes elnyelni. A környező márgarétegek, a mindenütt előforduló aszfalthalmazok, a gyakori földrengések, a főként vulkáni talaj – ez azt bizonyítja, hogy ez a vidék *mindenkor* lakatlan volt.

Ha minden áron el akarjuk hinni, hogy a galamb nem akar gúnyt űzni a "szent" szerzőből, ha mégis igaznak akarjuk elfogadni a tűzeső történetét, amely azért hullott az égből, hogy elpusztítsa az egy helyütt pederasztiában, másutt leszboszi szerelemben bűnös embereket – ki kell jelentenünk: Jehova ugyan örökkévaló, de azért egy kissé agyafúrt. Amikor kijelentette Noénak, hogy irgalma megtiltja a további emberirtást, kezét a szivárványra téve, ünnepélyesen megesküdött, nem csinál újabb özönvizet. Esküvel fogadni, hogy lemond a vízbe fullasztásról, és a vízözön helyébe azután tűzáradatot küldeni – ez bizony eléggé furfangos ötlet egy istennél!…

A biblia egyébként elmondja, hogy Lót kérésére egy város kegyelmet kapott, s ezt a várost azóta Czóárnak nevezik. Nos hát, ki hallott erről a Czóárról? Hol van ez a város? Mivel a történetírók közül senki sem tudott létezéséről, vajon e szerencsés hely nem lett egyszerre kegyvesztett? Hátha elpusztította a jóisten a következő évszázadban?… Tény az, hogy Czóárnak sem maradt nyoma, akárcsak Sodomának és Gomorának.

Valahányszor megkockáztatták az emberek, hogy letelepedjenek a Holt-tenger partvidékén, mindenkor csak rövid ideig tartózkodtak itt, ideiglenes jellegű építményekben, csak azért, hogy sót, aszfaltot, magnéziumkloridot bányásszanak meg egy bizonyos ásványi olajat gyűjtsenek, amely néhol a tó felszínén úszik és hajdan orvosságként használták. Utána sietve odább álltak erről az egészségtelen vidékről, ahol jóformán semmilyen növényzet sincs, és még ivóvíz sem akad.

Végül is ideig-óráig higgyük el Czoár létezését és lássuk Mózes első könyvének folytatását. A szent szerző az előbb kifejtette, hogy Lót, mivel nem volt pederaszta, megmenekült a katasztrófától, valamint két erényes szűz leánya is. Ugyanez a szerző azonban mindjárt e szent család erényességének remek példáit nyújtja. Az újabb bibliai történetben egyetlen szóval sem ítéli el a három sodomai menekültet. Az isteni galambnak az a sajátos tulajdonsága, hogy a legundorítóbb trágárságokat a világ legegyszerűbb dolgaiként meséli

el: a szent szerző tollából a vérfertőzés egészen mindennapi eseménynek látszik.

Az olvasó bizonyára megbocsát egy újabb idézetet; szükség van rá, mégpedig szó szerint, hogy alaposan megismerjük a szentírást, ezt a tökéletes vallási könyvet, a dogma és a hit fennkölt talpkövét.

"Lót pedig felméne Czóárból, és letelepedék a hegyen, és vele együtt az ő két leánya is, mert fél vala Czoárban lakni; lakozék tehát egy barlangban ő és az ő két leánya.

És monda a nagyobbik a kisebbiknek:

A mi atyánk megvénhedett, és nincsen a földön férfiú, aki mihozzánk bejöhetne az egész föld szokása szerint.

Jer, adjunk bort inni a mi atyánknak, és háljunk ővele, és támasszunk magot a mi atyánktól.

Adának azért inni bort az ő atyjoknak azon éjszaka, és beméne a nagyobbik, és hála az ő atyjával, ez pedig semmit sem tuda annak sem lefekvéséről, sem fölkeléséről.

És lőn másodnapon, monda a nagyobbik a kisebbiknek: Ímé a múlt éjjel én háltam atyámmal, adjunk néki bort inni ez éjjel is, és menj be te, hálj vele, és támasszunk magot a mi atyánktól.

Adának azért azon éjszaka is az ő atyjoknak bort inni, és felkele a kisebbik is és vele hála; ő pedig semmit sem tuda annak sem lefekvéséről, sem fölkeléséről.

És teherbe esének Lót leányai mindketten az ő atyjoktól.

És szüle a nagyobbik fiat, és nevezé annak nevét Moábnak; ez a Moábiták atyja mind e mai napig.

A kisebbik is fiat szüle és nevezé annak nevét Benamminak. Ez az Ammoniták atyja mind e mai napig." (19, 30–38.)

Ez a szöveg lehet a szentlélek közvetlen sugallatának terméke, mégis ocsmányság. Lótnak és leányainak kalandjaival Voltaire is foglalkozott. Ismertetjük a nagy filozófus magyarázatát és bírálatát. E lángeszű embernek, a forradalom szellemi atyjának megállapításai manapság is éppoly hasznosak, mint a múlt században, minthogy még létezik a babona dogmáival és papjaival együtt.

"A bibliai szöveg – írja Voltaire – egyáltalán nem említi mit cselekedett Lót, amikor látta, hogy felesége sóbálvánnyá változott. Leányainak nevét sem mondja meg.

Igazán eredeti ötlet, hogy leitatják apjukat és vele hálnak a barlangban. A szövegből nem derül ki, hol találtak bort. Az azonban benne van, hogy Lót saját tudtán kívül ölelkezett a saját lányaival. Azt sem tudta, mikor háltak vele, s mikor mentek el. Nagyon nehéz nővel ölelkezni anélkül, hogy éreznénk,

kiváltképp ha szűz lányról van szó. Ez olyan eset, amire nem merészelünk magyarázatot keresni.

Egyébként érthetetlen, miért féltek Lót leányai a világ végétől, hiszen Ábrahám már Ismáelt nemzette a szolgálólányától. A nemzetek már szétszéledtek a földön, s a közelben volt Czoár városa, ahonnan a lányok eltávoztak." Ugyan kihez fordultak borért, ha nem a helybeli borkereskedőkhöz?…

Kezdhetjük újra a tömjénezést! Mózes első könyve ugyanis visszatér Ábrahámhoz, a kitartott pátriárkához, aki mindig hajlandó megismételni a régi furfangját, amely olyan jól sikerült Egyiptomban.

"És elköltözék onnan Ábrahám a déli tartományba, és letelepedék Kádes és Súr között, és tartózkodék Gérárban.

És monda Ábrahám Sáráról az ő feleségéről: Én húgom ő. Elküldé azért Abimélek Gérárnak királya, és elviteté Sárát.

De Isten Abimélekhez jöve éjjeli álmában, és monda néki: Ímé meghalsz az asszonyért, akit elvettél, holott férjnél van.

Abimélek pedig nem illette vala őt, és monda: Uram, az ártatlan népet is megölöd-é?

Avagy nem ő mondotta-é nékem: én húgom ő; s ez is azt mondotta: én bátyám ő.

Szívem ártatlanságában, és kezeim tisztaságában cselekedtem ezt.

És monda az Isten néki álomban: Én is tudom, hogy szívednek ártatlanságában mívelted ezt, azért tartóztattalak én is, hogy ne vétkezzél ellenem, azért nem engedtem, hogy illessed azt.

Mostan azért add vissza az embernek az ő feleségét, mert Próféta ő: és imádkozik teéretted, és élsz; hogyha pedig vissza nem adod: tudd meg, hogy halállal halsz meg te, és minden hozzád tartozó.

Felkele azért Abimélek reggel, és előhívatá minden szolgáját, s fülök hallatára mindezeket elbeszélé és az emberek igen megfélemlének.

És hívatá Abimélek Ábrahámot, és monda néki: Mit cselekedtél mi velünk? És mit vétettem te ellened, hogy énreám és az én országomra ilyen nagy bűnt hoztál? Amiket cselekedni nem szabad, olyan dolgokat cselekedtél ellenem.

És monda Abimélek Ábrahámnak: Mit láttál, hogy ezt a dolgot cselekedted?

Felele Ábrahám: Bizony azt gondoltam: nincsen istenfélelem e helyen, és megölnek engem az én feleségemért.

De valósággal húgom is, az én atyámnak leánya ő, csakhogy nem az én anyámnak leánya; és így lőn feleségemmé.

És lőn hogy amikor kibujdostata engem az Isten az én atyámnak házából, azt mondám néki: Ilyen kegyességet cselekedjél énvelem, mindenütt valahová

megyünk, azt mondjad énfelőlem: én bátyám ez.

Akkor Abimélek vett juhokat, ökröket, szolgákat és szolgálókat, és adá Ábrahámnak, és vissza adá néki Sárát is az ő feleségét.

És monda Abimélek: Ímé előtted van az én országom, ahol tenéked jónak tetszik, ott lakjál.

Sárának pedig monda: Ímé ezer ezüstpénzt adtam a te bátyádnak, ímé az neked a szemek befedezője mindazok előtt, akik veled vannak; és így mindenképpen igazolva vagy.

Könyörögve azért Ábrahám az Istennek, és meggyógyítá Isten Abiméleket, és az ő feleségét, és az ő szolgálóit, és szülének.

Mert az Úr erősen bezárta vala Abimélek háza népének méhét, Sáráért az Ábrahám feleségéért." (20, 1–18.)

Ne feledjük el, hogy ebben az időben a szépséges Sára már jócskán elmúlt kilencven esztendős. Néhány megjegyzés vetődik fel:

Igazat mondott-e Ábrahám, amikor azt állította Abimélek előtt, hogy Sára a felesége és egyúttal a nővére? Ha igen, akkor újabb vérfertőzés esetével állunk szemben. Szép olvasmány ez a biblia!... Ez még nem minden. Ebben az ügyben Abimélek derék emberként járt el, Ábrahám – akármilyen szemszögből nézzük is – igen hitvány alak. Sára fivére, de mégis hazudik, saját kerítői haszna érdekében. Nővér-felesége pedig mindenképpen közönséges szajha. Ábrahám hetet-havat összehordott, hogy nős ember voltát letagadja. A titok kipattanásakor pedig jezsuita módra csűr-csavar. Titkos hátsó gondolata sem igazolhatja magatartását a becsületes emberek szemében.

Ez a hőn szeretett pátriárka, ez a kedvelt selyemfiú, akit Jehova oltalmaz és prófétai címmel ajándékoz meg – vajon valóban Sára fivére-e, mint ezt hirtelen kijelenti?

Mózes első könyve más részletei mintha éppen az ellenkezőjét állítanák. Az egyiptomi fáraó jelenetében (12. fej.) láthattuk, amint Ábrahám először alkalmazta ezt a gazdagságot hozó hadicselt. Amikor a fáraó szemrehányást tett neki, eszébe sem jutott a mostani körmönfont magyarázkodás. Abimélek hallotta ezt először. Joggal gyaníthatjuk, hogy itt újabb szemfényvesztésről van szó, amelyet Gérár királyának neves szemrehányására eszelt ki hirtelen. Miért nem említette Ábrahám ugyanezt a kifogást, amikor a fáraónak kellett válaszolnia?

A szentlélek, aki mindezt sugallta, kifejezetten ellentmondásba kerül önmagával.

A 11. fejezetben megismertetett Thárénak, Ábrahám atyjának családjával.

"Ez a Tháré nemzetsége: Tháré nemzé Ábrámot, Nákhort és Háránt. Hárán pedig nemzé Lótot. Meghala pedig Hárán, az ő atyjának Thárénak szemei előtt, az ő születésének földjén, Ur-Kaszdimban.

Ábrám pedig és Nákhor vőnek magoknak feleséget: az Ábrám feleségének neve Szárai;

a Nákhor feleségének neve Milkhah, Háránnak Milkhah atyjának és Jiszkáh atyjának lánya." (27–29. vers.)

Így hát Nákhor az unokahúgát vette feleségül. Ha Szárai Tháré leánya és Ábrahám, Nákhor és Hárán nővére volt, akkor a szerző nem mulasztotta volna el megemlíteni ezt, ott, ahol Tháré családjának rokonsági fokait fejtegeti. Sőt! Szárait "Tháré *menyének*" nevezi; szóról szóra így áll ez a 31. versben.

"Szárai pedig magtalan vala; nem vala néki gyermeke.

És felvevé Tháré Ábrámot az ő fiát, és Lótot, Háránnak fiát, az ő unokáját, és Szárait, az ő menyét, Ábrámnak az ő fiának feleségét, és kiindulának együtt Ur-Kaszdimból, hogy Kanaán földére menjenek. És eljutának Háránig, és ott letelepedének.

Vala pedig Tháré kétszázöt esztendős, és meghala Tháré Háránban." (30–32. vers.)

Ábrahám tehát, aki édeskeveset törődött azzal, hogy vérfertőző férjnek tűnhet fel Abimélek előtt, újra hazudott, mégpedig azzal az ürüggyel, hogy mentséget keressen első hazugság ára. Ha pedig úgy határozott, hogy megmondja Gérár királyának az igazat, amit elmulasztott közölni a fáraóval – akkor a szentlélek zavarodott bele mindenféle zagyvaságba és ellentmondásba a Mózes első könyvének diktálása közben.

A tüzetes vizsgálat nyomán másfajta benyomás alakul ki az olvasóban: mindezt puszta kedvtelésből eszelték ki, és a szent szerző oktalan ügyefogyott. A szentlélek, aki kedveli az ámítást és örömét leli az erkölcstelen, ocsmány mesékben, le diktál mindent, ami eszébe ötlik, az együgyű író pedig rendületlen nyugalommal feljegyez bármit, aljasságot és fura mesét, nem törődve a szembetűnő ellentmondásokkal és képtelenségekkel.

Hogy nem vette észre, hogy a galamb csúfot űzött belőle, amikor Gérár országát királyságnak tüntette fel? Az ókori földrajztudósok közlése szerint Gérár kicsiny homokos síkság, ahol a legcsekélyebb növényzet sincs, zord sivatag, amelyen ember sohasem telepedhetett meg.

Abimélek tehát egy sivatag királya volt! …És meddig tartotta magánál Sárát, anélkül, hogy becses neje ne érzett volna kísértést, hogy kikaparja a vetélytársnő szemét? Íme, egy újabb ügy, amelyből kiderül a szentlélek szemérmetlen lódítása.

Ez az epizód a sodomai tűzvész után történt, de azon időpont előtt, amikor Jehova valóra váltotta mamréi ígéretét. A 21. fejezet valóban így kezdődik:

"Az Úr pedig meglátogatá Sárát, amint mondotta vala, és akképpen cselekedék az Úr Sárával, amiképen szólott vala.

Mert fogada Sára az ő méhében, és szüle fiat Ábrahámnak az ő

vénségében, abban az időben, melyet mondott vala néki az Isten." (1–2. vers.)

Ez a szülés tehát egy évvel Jehovának és két angyalának mamréi útja után történt, s így Ábrahám gérári tartózkodása szükségképpen a tűzözönt követő három hónapra tehető. Még ha fel is tesszük, hogy pontosan három hónapig maradt Gérárban, miként vehette észre negyed év alatt Abimélek őfelsége hitvese, s valamennyi szolgálója és nőalattvalója, hogy meddő, vagyis – a szent szerző választékos kifejezése szerint hogy méhük bezárult? Hiszen általában jó néhány esztendő kell ahhoz, hogy egy asszony megállapíthassa: alkalmatlan a gyermekszülésre.

Ha a meddőség megállapítása nem a dolgok természetes rendje szerint történt, akkor – a teológusok felfogása alapján, akik még a – legképtelenebb csodán sem ütköznek meg – arra a megállapításra kell jutnunk, hogy Jehova pajzán tréfát űzött. Mikor a szent szerző a feleségük meddősége láttán csalódott gérári férjekről szól, egyszerűen azt mondja, hogy a szerencsétlen asszonyok "bezárultak". Ebben az esetben könnyen elképzelhetjük, milyen arcot vágott a sivatagi király, alattvalóival együtt. Ejnye! Bizonyára nem volt ínyükre a dolog. Érthető, hogy Abimélek, aki véget akart vetni ennek a csapásnak, odaadott Ábrahámnak minden cókmókot, amit az kívánt, és így szólt a prófétához és nővér-feleségéhez: "Hordjátok el magatokat, de íziben!"

A "bezárult méhű" asszonyok csodája után a kifogyhatatlan Mózes első könyve tehát Sára csodálatos szülését nyújtja az olvasónak. Sára akkor kilencven éves volt, és réges-régen nem menstruált már. Egyre cifrább dolgok sülnek ki. Ezzel a tréfás kedvű galambbal nem lehet unatkozni.

Most egy újabb ügy jön közbe. Ábrahám, mihelyt törvényes fia születik, kiteszi a szűrét Ismáelnak.

"És nevezé Ábrahám az ő fiának nevét, aki néki született vala, akit szült vala néki Sára, Izsáknak;

És körülmetélé Ábrahám az ő fiát Izsákot, nyolcnapos korában, amint parancsolta vala néki az Isten.

Ábrahám pedig száz esztendős vala, mikor születék neki az ő fia Izsák.

És monda Sára: Nevetést szerzett az Isten énnékem; aki csak hallja, nevet rajtam.

Ismét monda: Ki mondotta volna Ábrahámnak, hogy Sára fiakat szoptat? S ímé fiat szültem vénségére.

És felnevekedék a gyermek, és elválasztaték; Ábrahám pedig nagy vendégséget szerze azon a napon, amelyen Izsák elválasztaték.

Mikor pedig Sára nevetgélni látá az égyiptombéli Hágárnak fiát, kit Ábrahámnak szült vala.

Monda Ábrahámnak: Kergesd el ezt a szolgálót az ő fiával egybe, mert nem lesz örökös e szolgáló fia az én fiammal, Izsákkal.

Ábrahámnak pedig igen nehéznek látszék e dolog, az ő fiáért.

De monda az Isten Ábrahámnak: Ne lássék előtted nehéznek a gyermeknek és a szolgálónak dolga; valamit mond néked Sára, engedj az ő szavának, mert Izsákról neveztetik a te magod.

Mindazáltal a szolgálóleány fiát is néppé teszem, mivelhogy a te magod ő.

Felkele azért Ábrahám jó reggel, és vőn kenyeret és egy tömlő vizet, és adá Hágárnak, és feltevé azt és a gyermeket annak vállára s elbocsátá. Az pedig elméne, és bujdosék a Beérseba pusztájában.

Hogy elfogyott a víz a tömlőből, letevé a gyermeket egy bokor alá.

És elméne s leüle által ellenébe mint egy nyíllövésnyi távolságra; mert azt mondja vala: Ne lássam mikor a gyermek meghal.

Leüle tehát által ellenébe, és fölemelé szavát és síra.

Meghallá pedig Isten a gyermeknek szavát, és kiálta az Isten angyala az égből Hágárnak, és monda néki: Mi lelt téged Hágár?

Ne félj, mert az Isten meghallotta a gyermeknek szavát, ott ahol van.

Kelj fel, vedd fel a gyermeket, és viseld gondját, mert nagy néppé teszem őt.

És megnyitá Isten az ő szemeit, és láta egy vízforrást, oda méne azért, és megtölté a tömlőt vízzel, és inni ada a gyermeknek. És vala Isten a gyermekkel, s az felnövekedék, és lakik vala a pusztában, és lőn íjásszá.

Lakozák pedig Párán pusztájában, és vőn néki anyja feleséget Égyiptom földéről." (21, 3–21.)

Ez a hirtelen kiebrudalás egy falat kenyér és egy tömlő víz kíséretében – igen embertelen cselekedet egy olyan hatalmas és gazdag úr részéről, aki annak idején háromszáztizennyolc válogatott emberével öt királyt győzött le, s akinek felesége oly sok pénzt hozott a konyhára az egyiptomi és a gérári királlyal való barátkozása révén. Nehéz ezek után azt állítani, hogy a szentírás felebaráti szeretetre tanít!

Most egy érdektelen epizód következik.

Abimélek, hadvezérének, Pikhólnak kíséretében meglátogatja Ábrahámot, hogy tárgyaljon egy kútról, amelyet Abimélek szolgái elvitattak Ábrahám embereitől. A pátriárka, hogy bebizonyítsa, ő ásta a vitás kutat, választ nyájából hét bárányt, amelyeket más juhokkal, ökrökkel együtt ajándékul szán Abiméleknek. Ő elfogadja a csordát, de kíváncsian veszi észre a többi állattól gondosan különválasztott hét bárányt. Kérdésére így felel Ábrahám:

"Ezt a hét juhot vedd tőlem, hogy bizonyságul legyenek nékem, hogy én ástam ezt a kutat." (21, 30.) Abimélek és Pikhól tábornok kijelenti, hogy ez meggyőző érv, és hazatér. Ábrahám pedig tölgyest ültet a kút körül.

Ezután Mózes első könyve azt közli, hogy a pátriárka korú selyemfiú sokáig lakott a filiszteusok földjén.

Ábrahám nagyon boldog volt, hogy kedves öreg Sárája fiúval ajándékozta meg, és egy cseppet sem számított arra a rossz tréfára, amelyet a jóisten tartogatott számára. "Babusgatod a porontyodat, drágalátos prófétám? Nos hát, most saját kezeddel megölöd, és punktum – ha a kedvemre akarsz tenni!" Ezt a meglepetést szerezte hőn szeretett pátriárkájának. Igaz ugyan, az egész csak móka volt. A nevetést kedvelő mindenható szeretett volna gyönyörködni a kitartott Ábrahám megdöbbenésében.

Szó szerint kell idézzem a szöveget. Túlságosan szép!

"És lőn ezeknek utána, az Isten megkísérté Ábrahámot, és monda néki: Ábrahám! S az felele: Imhol vagyok.

És monda: Vedd a te fiadat, ama te egyetlenegyedet, akit szeretsz, Izsákot, és menj el Mórijának földjére, és áldozd meg ott égő áldozatul a hegyek között egyen, amelyet mondándok néked.

Felkel azért Ábrahám jó reggel, és megnyergelé az ő szamarát, és maga mellé vevé két szolgáját, és az ő fiát Izsákot, és fát hasogatott az égő áldozathoz. Akkor felkele és elindula a helyre, melyet néki az Isten mondott vala.

Harmadnapon felemelé az ő szemeit Ábrahám, és látá a helyet messziről.

És monda Ábrahám az ő szolgáinak: Maradjatok itt a szamárral, én pedig és ez a gyermek elmegyünk amoda és imádkozunk, azután visszatérünk hozzátok.

Vevé azért Ábrahám az égő áldozathoz való fákat, és feltevé az ő fiára Izsákra, ő maga pedig kezébe vevé a tüzet és a kést, és mennek vala ketten együtt.

És szóla Izsák Ábrahámhoz az ő atyjához, és monda: Atyám! Az pedig monda: Imhol vagyok, fiam. És mondá Izsák: Imhol van a tűz és a fa, de hol van az égő áldozatra való bárány?

És monda Ábrahám: az Isten majd gondoskodik az égő áldozatra való bárányról, fiam.

És mennek vala ketten együtt.

Hogy pedig eljutának arra a helyre, melyet Isten néki mondott vala, megépíté ott Ábrahám az oltárt, és reá raká a fát, és megkötözé Izsákot az ő fiát, és feltevé az oltárra, a farakás tetejére.

És kinyújtá Ábrahám az ő kezét és vevé a kést, hogy levágja az ő fiát.

Akkor kiálta néki az Úrnak Angyala az égből, és monda: Ábrahám! Ábrahám! Ő pedig felele: Imhol vagyok.

És monda: Ne nyújtsd ki a te kezedet a gyermekre, és ne bántsd őt: mert most már tudom, hogy istenfélő vagy, és nem kedvezél a te fiadnak, a te egyetlenegyednek énérettem.

És felemelé Ábrahám az ő szemeit, és látá hogy ímé háta megett egy kos

akadt meg szarvánál fogva a szövevényben. Oda méne tehát Ábrahám, és elhozá a kost, és azt áldozá meg égő áldozatul az ő fia helyett.

És nevezé Ábrahám annak a helynek nevét Jehova-jire-nek. Azért mondják ma is: *Az Úr hegyén a gondviselés.*

És kiálta az Úrnak Angyala Ábrahámnak másodszor is az égből.

És monda: Én magamra esküszöm azt mondja az Úr: mivelhogy e dolgot cselekedéd, és nem kedvezél a te fiadnak, a te egyetlenegyednek:

Hogy megáldván megáldalak tégedet, és bőségesen megsokasítom a te magodat mint az ég csillagait és mint a fövényt, mely a tenger partján van, és a te magod örökség szerint fogja bírni az ő ellenségeinek kapuját.

És megáldatnak a te magodban a földnek minden nemzetségei, mivelhogy engedtél az én beszédemnek.

Megtére azért Ábrahám az ő szolgáihoz, és felkelének és együtt elmenének Beérsebába, mert lakozék Ábrahám Beérsebában." (22, 1–19.)

A bibliakritikusok felhívják a figyelmet arra, hogy Ábrahám, aki annak idején könyörgött Istennek Sodoma és Gomora számára ismeretlen lakóinak megkíméléséért, a saját fia érdekében egyetlen kérő szóval sem fordult hozzá. Egyúttal újabb hazugsággal vádolják a pátriárkát, Ábrahám ugyanis ezt mondta két szolgájának: csak elmegyek amoda a fiammal, és azután visszatérünk.

Mivel kifejezetten azért indult a hegyre, hogy leszúrja és megégesse Izsákot, nem szándékozott visszatérni vele, Ez a hazugság barbár tette volt, míg a többi egy kapzsi kerítőé, aki pénzért eladta a feleségét.

Némi meglepetéssel láthatjuk, hogy Ábrahám, ez a százéves aggastyán, indulás előtt maga vágja a fát a máglyához, Egy emberi test elégetéséhez legalább egy jókora taligányi száraz fa szükséges. Kevés nyers fa nem elegendő. Ezt a farakományt először kétségtelenül egy szamár és két szolga szállította.

Ha csupán egy szamárra való teher volt is, akkor is csodálatra méltó, hogy miként tudta vinni azután Izsák, aki még tizenharmadik évét sem töltötte be.

Azt is megjegyzik, hogy a parazsas tálban, amellyel Ábrahám a tűzgyújtás végett felszerelte magát, csak kevés szén férhetett, Az is bizonyára kialudt, mielőtt az áldozat színhelyére értek. Amikor ugyanis a pátriárka és a fia elvált a két szolgától, csak messziről látták meg a Mórija-hegyet.

Végül megállapították, hogy ez a híres Mórija-hegy, ahol később a jeruzsálemi templom épült, csupán kopár szirt, amelynek kietlensége köztudomású, Soha a legkisebb cserje sem nőtt itt, és az egész Jeruzsálem-környéki síkságot mindig kavics borította, annyira, hogy mindenkor messze földről szállították ide a fát.

E sokféle kifogás ellenére azonban isten mégis próbára tette Ábrahám hitét,

és a pátriárka engedelmességével kiérdemelte isten áldását. Később látni fogjuk, hogy Jefté feláldozza a lányát, és semmiféle angyal sem szakítja félbe az áldozatot. Igaz ugyan, hogy Jefté nem kerítésből élt, és nem volt szent.

A 23. fejezetből megtudjuk, hogy Sára százhuszonhét esztendős korában, Hebronban, Kanaán földjén halt meg. Ábrahám, akire a temetés gondja hárult, megvásárolt egy bizonyos Makpelá nevű barlangot, amely egy Efron nevezetű úré volt. Ez utóbbi igen drága árat kért érte.

"És felele Efron Ábrahámnak, mondván néki:

Uram! hallgass meg engemet; négyszáz ezüst siklusos föld, micsoda az énköztem és teközötted? Csak temesd el a te halottadat.

Engede azért Ábrahám Efronnak és odamérte Ábrahám Efronnak az ezüstöt, amelyet mondott vala a Khéth fiainak hallatára; kalmároknál kelendő négyszáz ezüst siklust." (14–16. vers.)

Becslés szerint egy ezüst siklus tíz francia frankkal egyenértékű. Ábrahám tehát eszerint 4000 frankot fizetett egy barlang telkéért, a Holt-tengert körülvevő sivataghoz tartozó kietlen vidéken. Drágább ez, mint egy örök sírhely a Montparnasse-temetőben, Párizs szívében! Csodálkozhatunk azon is, hogy Ábrahámnak, nagyúr létére, egyetlen hüvelyknyi földje sem volt. Miért nem szerzett soha, sehol akár egy kicsiny telket, egy ilyen vagyonos ember?… A kritikusok végül rámutatnak, milyen különös, hogy Mózes első könyve Ábrahám idejében kelendő pénzről beszél. Semmiféle pénz nem volt abban az időben Kanaánban, a zsidók sohasem vertek saját maguk pénzt! Vajon így kell érteni ezt, hogy a szóban forgó négyszáz siklus egyszerűen csak e telek értéke a szerző becslése szerint? Ez a feltevés sem oldaná meg a nehézséget, mert nem ismerték a pénzt abban az időben sem, amikor Mózes e művet állítólag írta.

A 25. fejezetből megtudjuk, hogy Ábrahám vigasztalást talált Sára haláláért új felesége oldalán, akit Ketúráhnak hívtak. A pátriárka akkor legalább száznegyven esztendős volt. Láthattuk, Sára maga jelentette ki negyven évvel korábban, hogy Ábrahám már öreg a gyermeknemzéshez, és csak égi csoda útján lehet törvényes fiú apja. Ábrahámnak minden isteni beavatkozás nélkül még hat fia született Ketúráhtól: Zimrán, Joksán, Médán, Midián, Isbák és Suakh. Jehova kedvenc pátriárkája végül egy szép napon beadta a kulcsot, amikor már százhetvenötödik évét taposta. Mindenét Izsákra hagyta, többi gyermekének csak néhány ajándékot juttatott. Sára mellé temették, a Makpelá barlangba.

HATODIK FEJEZET

Ábrahám nemzetségének megszaporodása

Hamarosan láthatjuk, miként teljesültek a jóisten ígéretei, amelyeket Ábrahám nemzetségének rendkívüli szaporodásáról előzőleg már több ízben is tett. Sára halála és Keturáhval kötött házassága között a pátriárka kedvenc fia jövőjének eligazításával foglalkozott. Ez az epizód Mózes első könyve 24. fejezetének tárgya.

Emlékszünk rá, hogy Nákhor, Ábrahám fivére, unokahúgát, Milkhát vette feleségül. Ez a Nákhor nevű úr pedig, akinek semmi kedve sem volt sivatagi kóborlással tölteni életét, Mezopotámiában, egy termékeny országban telepedett le. Itt nyolc fia született Milkhától: Úz, Búz, Kemuél, Készed, Házó, Pildás, Jidláf és Bethuél. Mivel pedig ez a nyolc süvölvény nem volt elég, fogadott azonkívül egy Reuma nevű ágyast, s attól még négy fia született, akiknek a Tebáh, Gakhám, Thakhás és Mahákha nevet adta. (22, 20–24.) Idő múltával azután ezek a gyermekek is szaporodtak. Bethuélnek például – többek között – volt egy Lábán nevű fia és egy Rebeka nevű leánya. Ez utóbbi később, Jehova kegyelméből, Izsákné asszony lett.

Egy szép napon tehát az öreg Ábrahám magához hívatta legrégibb szolgáját, aki egyúttal jószágkormányzója volt. Mózes első könyve 15. fejezetében név szerint szerepel: Damaskusbeli Eliézer.

"Monda azért Ábrahám az ő háza öregebb szolgájának, aki őneki mindenében gazda vala: Tedd a kezed tomporom alá!

Hogy megeskesselek téged az Úrra, a mennyek Istenére, és a földnek Istenére, hogy nem vészesz feleséget az én fiamnak a Kananeusok leányai közül, akik között lakom.

Hanem elmégysz az én hazámba, és az én rokonságim közé és onnan vészesz feleséget az én fiamnak Izsáknak." (24, 2–4.)

A gunyoros magyarázók derültek az effajta esketési módszeren. Jeromos és a Vulgata fordítói túlságosan otrombának találták, és módosították Mózes első könyve e részének kifejezéseit; szerintük Ábrahám így szólt Eliézerhez: "Tedd a kezed *tomporom alá!* stb." Az eredeti héber szövegben azonban ez áll: "Vedd a kezedbe a nemző szervemet." A tudósok úgy magyarázzák ezt, hogy a férfi nemi szerv nagy tiszteletben volt, nemcsak a körülmetélés miatt, amelyet isten rendelt el, hanem mint az emberi nem terjedésének forrása és az úr áldásának záloga. Bármilyen különösnek lássék is ez az esketési módszer, tisztelettel meg kell hajolni előtte. Sohasem feledkezhetünk meg arról, hogy mindezt a szentlélek sugallta. A tudósok tehát azt állítják, hogy valahányszor a *tompor* szót olvassuk a Szent Jeromos-féle biblia-feldolgozásban, mást kell érteni rajta. Így például, amikor később azt olvassuk, hogy egy nemzet ősatyja Juda tomporából származott – nyilvánvalóan a szentírás szövegének

meghamisításáról van szó, mivel a gyermekek nem tomporból erednek. Azonkívül pedig – mint láthattuk – az isteni galamb nem restelli a vaskos szavakat. "Veté azért a szolga az ő kezét az ő urának Ábrahámnak tompora alá, és megesküvék néki e dolog felől." (24, 9.) Ezután pedig tíz tevével útra kelt és Mezopotámiába ment. Jókora út lehetett! Amikor Eliézer a város közelébe ért, ahol gazdájának rokonait remélte megtalálni, végképp kimerült. Majd meghalt a szomjúságtól. Szerencsére találkozott egy csinos barna lánnyal, aki éppen arrafelé sétálgatott, hogy vizet merítsen a kapun kívül eső kútból. Ez a szeretetre méltó és igen könyörületes szívű teremtés Eliézer segítségére sietett s inni adott neki, valamint tevéinek is. De csodáljuk meg a gondviselés művét: a barna lány nem más, mint Rebeka, Bethuél leánya, Ábrahám unokája. Eliézer gyűrűt és két karperecet ajándékoz neki, és megkérdezte a nevét. Micsoda meglepetés! Gyorsan arra kéri, hogy ismertesse meg családjával. Rebeka magával viszi, bemutatja apjának és fivérének. Ábrahám jószágkormányzója kifejti előttük, azért vállalta ezt az utazást, hogy Mezopotámiában feleséget találjon Izsáknak. Bethuél és Lábán felkiált: Mind ebben isten ujja látszik. Rebeka minél hamarább induljon el veled és legyen az urad fiának felesége. Eliézer roppantul örül küldetése gyors sikerének, ezüst- és aranygyűrűkkel, pompás ruhákkal halmozza el Rebekát. "…Drága ajándékokat ada az ő bátyjának is és az ő anyjának." A lány anyja azt szerette volna, hogy tíz nappal halasszák el az indulást. Rebeka azonban, amikor megkérdezték, kijelentette, hogy mielőbb ismeretlen vőlegényénél akar lenni. Nehezen hihető, hogy Eliézer megmutatta Izsák fényképét. Rebeka mégis hirtelen halálosan beleszeretett. Az ifjú Izsák, bár nem tudta, milyen asszonyt szerez neki Eliézer, sőt azt sem, vajon egyáltalán hoz-e valakit, szintén őrülten szerelmes volt. Éjjel-nappal az országúton ácsorgott. Könnyen elképzelhető, mekkora öröm fogta el, amikor egy szép napon észrevette, hogy Eliézer nem üres kézzel tér vissza. A jószágkormányzó híven beszámolt utazásáról. A két fiatal pedig egymás nyakába borult.

"Izsák pedig bevivé Rebekát Sárának az ő anyjának sátorába. És elvévé Rebekát és lőn néki felesége és szerété őt. S megvigasztalódék Izsák az ő anyja halála után." (24, 67.)

Izsák nem lett apa olyan hamar, mint szerette volna. Több sem kell, s Mózes első könyve máris meddőséggel vádolja Rebekát; mindig a nők hibásak, a teringettét! – "És könyörge Izsák az Úrnak az ő feleségéért, mivelhogy magtalan vala, és az Úr meghallgatá őt: és teherbe esek Rebeka, az ő felesége." (25, 21.)

Magunk közt szólva, Jehova kérette magát. Hiszen megígérte Ábrahámnak, hogy temérdek ivadéka lesz. Ugye? Maga a gondviselés választotta ki Rebekát, hogy Ábrahám fiának felesége legyen. A jóisten nem adhatott

terméketlen asszonyt Izsáknak, hacsak nem szegi meg a szavát. Ez tiszta sor. Ha be is zárta a méhét, akkor kurtán-furcsán azért tette, hogy megszerezze magának az örömöt, hogy kinyissa – miután előbb egy kicsit megváratta kedvelt vén selyemfiújának, Ábrahámnak örökösét.

Itt azonban bonyolódik az eset.

"Tusakodnak vala pedig a fiák az ő méhében. Akkor monda: Ha így van, miért vagyok én így? Elméne azért, hogy megkérdezze az Urat." (25, 22.)

Nemigen érthető, miként tusakodhat két magzat az anyaméhben, kiváltképp a terhesség kezdetén. A leendő anyának lehetnek fájdalmai. Ez korántsem jelenti azt, hogy két iker boksz- és lábtornaversenyt tartson benne! Annál kevésbé, mert a szülésig nem lehet biztosan tudni, hogy egy gyermek lesz-e vagy kettő. Még a szülész sem merné ezt megjósolni. Szülés közben, a magzat megjelenésekor sem állíthatja biztosan egyetlen orvos sem, hogy közönséges vagy kettős szülés lesz-e.[20]

A szent szerző elmulasztja annak közlését, vajon hová ment Rebeka, hogy tanácsot kérjen a jóistentől. A frigyszekrényt még nem találták fel. Jehova megjelent, amikor kedve tartotta. Nem választott földi lakóhelyet. Mindazonáltal kikérték a véleményét, s ő így válaszolt:

"Két nemzetség van a te ménedben; és két nép válik ki a te belsődből, egyik nép a másik népnél erősebb lesz, és a nagyobbik szolgál a kisebbiknek." (25, 23.)

Végül elkövetkezett a szülés ideje; Rebekának fájdalmai voltak, így bűnhődött Éva falánkságáért. "…És ímé kettősök valának az ő méhében.

És kijőve az első; vereses vala, mindenestől szőrös, mint egy lazsnak; azért nevezek nevét Ézsaúnak.

Azután kijőve az ő atyjafia, kezével Ézsaú sarkába fogódzva; azért nevezek nevét Jákobnak. Izsák pedig hatvan esztendős vala, amikor ezek születőnek." (25, 24–26.)

Ritkaság, hogy egy gyermek szőrösen szülessék. Annyira ritka eset, hogy Ézsaú az egyetlen példa rá. Éppen ilyen ritka, hogy egy csecsemő a másiknak lábát fogva jöjjön a világra. Abból, hogy ilyesmi ma nem fordul elő, nem kell arra következtetni, mintha akkoriban nem történhetett volna meg. Jehovának ezek a szeszélyei eltörpülnek a többi soron következő csoda mellett.

Ézsaút nyilvánították idősebbnek. Tudjuk, hogy számos peres eljárásnál az elsőszülöttség kérdését a másodiknak világra jött iker javára döntik el. Ez a szokás azon alapul, hogy az első gyermek miután megfogant és kifejlődött, bizonyára az anyaméh végében helyezkedett el. Ennélfogva egyesek talán azt gondolhatják, valószínűleg Jákob volt az idősebb. Ezek a gyermekek annyit

---

20 Szerencsére a könyv első megjelenése óta egy kicsit fejlődött az orvostudomány. – *V. T.*

verekedtek anyjuk hasában, hogy gyakran változtatták helyüket! így hát senki sem gondolt arra, hogy sorshúzással döntse el, kit nyilvánítsanak elsőszülöttnek. Egyszerűen annak adták, aki elsőnek pillantotta meg a napvilágot. Jákob egyébként hamarosan Ézsaú helyébe lépett.

"És felnevekedének a gyermekek, és Ézsaú vadászathoz értő mezei ember vala; Jákob pedig szelíd ember, sátorban lakozó.

Szereti vala azért Izsák Ézsaút, mert szája íze szerint vala a vad; Rebeka pedig szereti vala Jákobot.

Jákob egyszer valami főzeléket főze, és Ézsaú megjővén elfáradva a mezőről.

Monda Ézsaú Jákobnak: Engedd, hogy ehessem e veres ételből, mert fáradt vagyok. Ezért nevezek nevét Edomnak.

Jákob pedig monda: Add el hát nékem azonnal a te elsőszülöttségedet.

És monda Ézsaú: ímé én halni járok, mire való hát nékem az én elsőszülöttségem?

És monda Jákob: Esküdjél meg hát nékem azonnal, és megesküvék néki és eladá az ő elsőszülöttségét Jákobnak.

S akkor Jákob ada Ézsaúnak kenyeret és főtt lencsét, és evék és ivék, és felkele és elméne. Így veté meg Ézsaú az elsőszülöttségét." (25, 27–34.)

Nem szállunk vitába ezzel a különös furfanggal, amely olyan időben történt, amikor még nem volt elsőszülöttségi jog. Írott törvény sem létezett. Csak Mózes későbbi könyvében láthatjuk e jog beiktatását, amikor is a törvényhozó kijelentette, hogy a legidősebb fiúnak kétszeres rész jár. Érdekes megállapítani – a filozófusokkal egyetértésben –, mennyire méltatlanul viselkedett Jákob. A szentírás közlése szerint Ézsaú majd meghalt az éhségtől, Jákob pedig visszaélt fivére helyzetével, s erre nincs mentség. A biblia sem talál egyetlen szót igazolására. A Jákob név egyébként ezt jelenti: "az, aki kitúr". Valóban úgy látszik, hogy derekasan rászolgált erre a névre, mivel mindig kitúrta Ézsaút. Nem érte be azzal, hogy ilyen drágán adta el neki azt a tál lencsét. Mint egy útonálló, aki váltságlevelet írat alá áldozatával, esküt csikar ki fivérétől, hogy lemond jogairól. Tönkreteszi egy tál hitvány főzelékért. Nem ez az egyetlen kár, amelyet neki okoz. Ezt az alkut, amely cinikusan kizsákmányolja és rászedi a kiéhezettet, ezt az önmagában véve is hitvány üzletet, ezt a kizsarolt lemondást – melyet bármely bíróság semmisnek nyilvánított volna – Jehova úristen, az igazság állítólagos istene, a szegények oltalmazója, az elnyomottak megbosszulója, jóváhagyta. Elfogadta Jákobot a hírhedt elsőszülöttségi jog törvényes tulajdonosának. Szabályosnak, örök érvényűnek ismerte el Ézsaú kisemmizését.

Izsák csakhamar megmutatta, hogy Ábrahám méltó fia. Nagy éhínség támadt, és Izsák Gérárba indult, ahol még mindig Abimélek uralkodott, akit

Mózes első könyve egyszerre csak a filiszteusok királyának nevez. Isten kenyeret adhatott volna Izsáknak, saját maga és családja számára. Inkább látomással szerencséltette, amelynek során szakasztott ugyanolyan szózatot intézett hozzá, mint amilyennel Ábrahámot nemegyszer tüntette ki: "És megsokasítom a te magodat mint az ég csillagait, és a te magodnak adom mindezeket a földeket; és megáldatnak a te magodban a földnek minden nemzetségei." (A régi nóta.) "Lakozék azért Izsák Gérárban.

És mikor annak a helynek lakosai az ő felesége felől kérdezősködének, azt mondja vala: én húgom ő." (26, 4–7.)

"És lőn idő múltával, hogy Abimélek a filiszteusok királya kitekintvén az ablakon, látá Izsákot enyelegni Rebekával az ő feleségével.

Kiálta azért Abimélek Izsáknak, és monda: ímé bizony feleséged ő; hogyan mondhattad tehát: húgom ő!? És monda neki Izsák: Mert azt gondolám, netalán még meg kell halnom miatta.

És monda Abimélek: Miért mívelted ezt mi velünk? Kevésbe múlt, hogy feleségeddel nem hált valaki a nép közül, és bűnt hoztál volna mireánk.

Parancsola azért Abimélek mind az egész népnek, ezt mondván: Aki ezt az embert vagy ennek feleségét illeténdi, bizonnyal meg kell halnia." (26, 8–11.)

Abimélek, mint látjuk, emlékezett a bezárt méhű asszonyok csodájára, noha már több mint nyolcvan esztendő telt el Sára kalandja óta. Eléggé különös az is, hogy a biblia mindig úgy ábrázolja a filiszteusokat, mint akik más istent imádnak, mint Ábrahám és Izsák. Bálványimádó királyuk mégis állandóan elismeri Jehova istenségét. Micsoda bonyodalom!

"És vete Izsák azon a földön, és lett néki abban az esztendőben száz annyia, mert megáldá őt az Úr." (26, 12.)

Ez már sok! Izsák vetett egy olyan országban, ahol egy hüvelyknyi föld sem volt az övé. Ha pedig figyelembe vesszük, hogy Gérár országa sivatag, ahol csupán homok van – akkor még jobban elámulhatunk – hiszen százszoros termés született a homokon! A világ legtermékenyebb vidékei is ritkán adnak huszonötszörös termést. Micsoda szerencséje volt ennek az Izsáknak…

Mózes első könyvéből megtudjuk, hogy igen gyorsan meggazdagodott. Ilyen aratás esetén ez magától értetődő. A filiszteusok megirigyelték Izsákot, és kövekkel tömték be a kutakat, amelyeket hajdan Ábrahám ásott. Emiatt veszekedés támadt. Abimélek felkérte, hogy távozzék. Izsák elment, egy völgyben telepedett le, és kitisztította atyjának kútjait. Újabb vita kezdődött. Ismét megjelent Jehova, hogy bátorítsa Izsákot. Új szövetségi szerződés jött létre Abimélekkel, s nagy lakomát tartottak. Az olvasó bizonyára helyesli, hogy megkíméljük ezektől az unalmas részletektől. (26, 13–33.)

Ami Ézsaút illeti, "mikor negyven esztendős vala, feleségül vévé Jehudithot, a Khitteus Beéri leányát, és Boszmátot a Khitteus Elon leányát.

És ők valának Izsáknak és Rebekának lelke keserűsége." (26, 34–35.)

A szent szerző nem árulja el, mi volt a keserűség oka.

"És lőn, amikor megvénhedett vala Izsák, és szemei annyira meghomályosodtak vala, hogy nem látott, szólítá a nagyobbik fiát, Ézsaút, és monda néki: Fiam, és ez monda néki: Imhol vagyok.

És monda: ímé megvénhedtem; nem tudom halálom napját.

Most tehát vedd fel kérlek a te fegyvereidet, tegzedet és kézivedet, és menj ki a mezőre, és vadássz énnekem vadat.

És csinálj nékem kedvem szerint való ételt, és hozd el nékem hogy egyem: hogy megáldjon téged az én lelkem minekelőtte meghalok.

Rebeka pedig meghallá, amit Izsák az ő fiának Ézsaúnak monda; s amint elméne Ézsaú a mezőre, hogy vadat vadásszon és hozzon:

Szóla Rebeka Jákobnak az ő fiának mondván: Ímé hallám, hogy atyád szóla bátyádnak Ézsaúnak mondván:

Hozz nékem vadat, és csinálj nékem kedvem szerint való ételt, hogy egyem; és megáldjalak téged az Úr előtt, minekelőtte meghalok.

Most azért fiam, hallgass az én szavamra, amit én parancsolok néked.

Menj el, kérlek, a nyájhoz, és hozz nékem onnan két kecskegödölyét a javából, hogy csináljak azokból a te atyádnak kedve szerint való ételt, amint ő szereti.

Te pedig beviszed atyádnak, hogy egyék, azért, hogy téged áldjon meg, minekelőtte meghal.

Jákob pedig monda Rebekának az ő anyjának: ímé az én bátyám Ézsaú szőrös ember, én pedig sima vagyok.

Netalán megtapogat engem az én atyám s olyan leszek előtte mint valami csaló, és akkor átkot és nem áldást hozok magamra.

És monda néki az ő anyja: Reám szálljon a te átkod fiam, csak hallgass az én szavamra, és menj és hozd el nékem.

Elméne azért, és elhozá, és vivé az ő anyjának; és az ő anyja ételt készíte, amint szereti vala az ő atyja.

És vévé Rebeka az ő nagyobbik fiának Ézsaúnak drága ruháit, melyek ő nála otthon valának, és felöltözteté Jákobot az ő kisebbik fiát. A kecskegödölyék bőrével pedig beborítá az ő kezeit, és nyakának simaságát.

És az ételt amelyet készített vala, kenyérrel együtt adá Jákobnak az ő fiának kezébe.

És beméne az ő atyjához és monda: Atyám! és az monda: Imhol vagyok. Ki vagy te fiam?

Monda Jákob az ő atyjának: Én vagyok Ézsaú a te elsőszülötted, akképpen cselekedtem amint parancsolád, kelj fel, kérlek, ülj le, és egyél vadászatomból, hogy megáldjon engem a te lelked.

És monda Izsák az ő fiának: Hogy van az, hogy ily hamar találtál, fiam? És felele: Mert az Úr, a te Istened hozta élőmbe.

És monda Izsák Jákobnak: Jer közelebb, kérlek, hadd tapogassalak meg fiam: hogy vajon te vagy-é az én fiam Ézsaú vagy nem?

Oda méné tehát Jákob Izsákhoz az ő atyjához, aki megtapogatván őt, monda: A szó Jákob szava, de a kezek Ézsaú kezei.

És nem ismeré meg őt, mivelhogy kezei szőrösek valának mint Ézsaúnak az ő bátyjának kezei; annak okáért megáldá őt.

És monda: Te vagy fiam Ézsaú? Felele: Én vagyok.

Az pedig monda: Hozd ide, hadd egyem az én fiam vadászatából, hogy megáldjon téged az én lelkem; és oda vivé, és evék; bort is vivé néki és ivék.

Akkor monda néki Izsák az ő atyja: Jer közelebb fiam, és csókolj meg engem.

Oda méné azért, és megcsókolá őt: s megérezvén ruhájának szagát, megáldá őt, és monda: Lám, az én fiamnak illatja olyan, mint a mezőnek illatja, amelyet megáldott az Úr.

Adjon az Isten teneked az ég harmatából, és a föld kövérségéből, és gabonának és bornak bőségét.

Népek szolgáljanak néked és nemzetségek hajoljanak meg előtted; légy úr a te atyádfiain, és hajoljanak meg előtted a te anyádnak fiai. Átkozott, aki téged átkoz, és aki téged áld, legyen áldott." (27, 1–29.)

Mindez megérdemel néhány megjegyzést; de előbb lássuk az épületes história végét.

"És lőn amint elvégezé Izsák Jákobnak megáldását; és éppen csakhogy kiment vala Jákob az ő atyjának Izsáknak színe elől; az ő bátyja Ézsaú is megjőve vadászásából.

És készíte ő is ételt, s vivé az ő atyja elé, és monda az ő atyjának: Keljen fel az én atyám, és egyék az ő fia vadászatából, hogy áldjon meg engem a te lelked.

És monda néki az ő atyja Izsák: Kicsoda vagy te? És monda: Én vagyok a te elsőszülött fiad Ézsaú.

Akkor Izsák elrémüle igen nagy rémüléssel, és monda: Ki volt hát az, aki vadat fogott és behozá nékem, és én mindenből ettem minekelőtte te megjöttél, és megáldottam őt, és áldott is lészen.

Amint hallotta vala Ézsaú az ő atyjának beszédét, nagy és igen keserves kiáltással felkiálta, és monda atyjának: Áldj meg engem is atyám.

Ez pedig monda: A te öcséd jőve el álnoksággal, és ő vevé el a te áldásodat.

Az pedig monda: Nem méltán hívják-é őt Jákobnak? Mert immár két ízben csalt meg engemet; elvévé elsőszülöttségemet, most pedig áldásomat vévé el.

És monda: Nem tartottál-é nékem is valami áldást?

Felele Izsák és monda Ézsaúnak: Imé uraddá tettem őt, és minden atyjafiát szolgául adtam néki, gabonával és borral is őt láttam el; mit míveljek azért immár veled fiam?

Monda Ézsaú az ő atyjának: Avagy csak az az egy áldásod van-é néked atyám? Áldj meg engem, engem is atyám; és felemelé szavát Ézsaú és sír vala.

Felele azért Izsák az ő atyja, és monda néki: Ímé kövér földön lesz lakásod, és részed lesz az ég harmatjából onnan felül;

És fegyvered után élsz, és öcsédet szolgálod. De lészen, amikor ellene támadsz, letöröd igáját nyakadról." (27, 30–40.) És punktum: Ézsaú nem kapott áldást.

Magához XIII. Leó pápához folyamodom, aki állítólag elfintorította arcát és öklével az asztalra csapott, amikor értesült róla, hogy alaposan lóvá tettem, és ravasz módon áldást csaltam tőle, amelyre lelkem mélyén fittyet hánytam. Igen, személyesen a szentatyához fordulok és a következő kérdést teszem fel: vagy Izsák, Rebeka, Ézsaú és Jákob e története nevetséges lódítás, s ez esetben XIII. Leó ok nélkül haragudnék rám, minthogy a szentlélek, Mózes első könyvének ihletője, bolonddá teszi a hiszékeny hívőket, durva tréfát űz s bebizonyítja, hogy vallás dolgában mindent be lehet beszélni az ostobáknak. Vagy elejétől végig igaz ez a történet, és akkor a katolikusok istene együgyű mafla, hiszen áldása a vén szenilis Izsák áldásától függ, akit Jákob alaposan lóvá tett. Egyik esetben sem kell szégyenkezniük a tréfás kedvű szabadgondolkodóknak. Ha úgy tetszik, kigúnyolhatják a hívőket és a papokat, a püspököket és a pápát, a pátriárkákat, a szenteket és a prófétákat, sőt még a jóistent is, aki a legbárgyúbb az egész gyülekezetben.

Mint a szentírás szövegéből kitűnik, Izsák áldása nem közönséges atyai áldás volt, hanem ünnepélyes, formális aktus, amely pontosan meghatározott következményekkel járt. Olyasféle, mint valami vallási s egyúttal bírói aktus, amely felér egy mai közjegyzői okirattal. Ez az áldás ugyan szóbeli, de írott okmánynak számított; és az volt élvezője, akinek adták, bárki is az illető, minthogy az áldást nem lehetett visszavonni, sem megsemmisíteni. A szentírás szerint Izsák mélységesen megrendült, amikor rájött, hogy becsapták. Bosszankodott, amiért beleesett Jákob csapdájába. A tényeket nem lehet megmásítani. Megtörtént – punktum. Jákob elorozta, megkaparintotta az Ézsaúnak szánt áldást. Ez Ézsaú baja.

Nyilvánvaló csalással állunk szemben. Bármely bíróság nyugodt lelkiismerettel csalásban, hamisításban nyilvánítaná vétkesnek Jákobot. Elítélnék anyjával együtt, mivel Rebeka nemcsak bűntársa volt, hanem felbujtó is, aki kitervelte a csalást s mindent elkövetett sikerének érdekében.

Felmerül a kérdés, miként ment lépre Izsák. A szenilis szó, amelyet az

imént használtam, nem túlzás. Dehogy! Mózes első könyve közli, hogy az öregúr felismerte Jákob hangját. Kételkedés fogja el, nem bízik, de ennek ellenére bedől egy ilyen otromba cselnek, mint a legutolsó bolond?… Várja a vadat, szereti a vadat, hiszen a kedvenc étele, s ínyencsége az egyik oka, amiért Ézsaút kedveli. Kecskehúst tálalnak neki, és a vadhoz szokott ínye összetéveszti a gödölyét a fácánnal vagy a nyúllal. A kutyafáját! Micsoda konyhaművésznő lehetett ez a Rebeka asszony! Bámulatos szakácsnő, aki halászlét készít moszatból és kavicsból!… De az öreg Izsákot nemcsak az ízlelés érzéke hagyta cserben hirtelen, hanem annyira szenilis, hogy szaglása és tapintása is megromlott. Rebeka gödölyebőrrel borította be Jákob kezét és nyakát. Akármennyire szőrös volt is Ézsaú, bőre nem hasonlíthatott a kecskééhez. Izsák nem is gondolt arra, hogy testének többi részét is megtapogassa. Nem vette észre, hogy fia kezén nincs köröm. Érzi Ézsaú ruhájának szagát, és beéri ennyivel ; holott a frissen leolt állat bőrének szagát fel kellene ismernie.

Hát ennyire szenilis volt Izsák. Egyébként felvetődik a kérdés, miként köthette isten a maga áldását Izsákéhoz. Hiszen ezt bűnös csalással csikarták ki, és erre csak egy végképp elaggott, vén salabakter nem jöhetett rá. Lám, az isten egy üres formaság rabja, amelynek önmagában nincs semmi jelentősége, vagy pedig Jehova annyira gyengeelméjű, hogy méltó társa a szenilis Izsáknak.

Ezek a megjegyzések akkor érvényesek, ha ez az epizód valóban igaz. De ha ez a história merő kitalálás – ami felmentené a jóistent a félrevezetés minden gyanúja alól –, akkor az egyház többé nem követelheti, hogy szavahihető sugalmazóként tiszteljük az isteni galambot. Ez az örök életű szárnyas úgy fecseg, mint egy gyermekségbe visszaesett papagáj, vagy pedig csaló kacsa. Mi ez utóbbi vélemény felé hajiunk.

Lássuk hát a kacsa-galamb további fennkölt elmeszüleményeit:

Ézsaú bosszankodott – volt is oka rá! –, hogy meglopták, és a tolvaj feje fölött ragyogott a neki ígért vadonatúj áldás. Megesküdött, hogy megöli Jákobot. Rebeka mama rémületében azt tanácsolta Jákobnak, hogy sürgősen oldjon kereket; ez különben is hamar begyulladt és nem hagyta kétszer mondani magának. Rebeka tehát meghagyta neki, hogy meneküljön a fivéréhez, Lábánhoz. Az öreg Izsák rávette, hogy használja fel az alkalmat és vegye feleségül az egyik unokanővérét. (27, 41–46.; 28, 1–5.) Mialatt Jákob Mezopotámiába ment, Ézsaú kirándulást tett Ismáel országában; itt nőül vette Mahaláthot, Ismáel leányát. A két első felesége nyilván nem volt elég neki (28, 6–9.)

Jákob pedig Hárán felé tartott. (28,10.)

"És juta egy helyre, holott meghalá, mivelhogy a nap lement vala: és vőn

egyet annak a helynek kövei közül, és feje alá tévé; és lefeküvék azon a helyen.

És álmot láta: ímé egy lajtorja vala a földön felállítva, melynek teteje az eget éri vala, és ímé az Istennek angyalai fel- és alájárnak vala azon.

És ímé az Úr áll vala azon és szóla: Én vagyok az Úr, Ábrahámnak és a te atyádnak Istene, és Izsáknak Istene; ezt a földet amelyen fekszel, néked adom és a te magodnak.

És a te magod olyan lészen mint a földnek pora, és terjeszkedel nyugatra és keletre, északra és délre, és tebenned és a te magodban áldatnak meg a föld minden nemzetségei.

És ímé én veled vagyok, hogy megőrizzelek téged valahova menéndesz, és visszahozzalak e földre; mert el nem hagylak téged, míg be nem teljesítem amit néked mondtam.

Jákob pedig fölébredvén álmából, monda: Bizonyára az Úr van e helyen, és én nem tudtam.

Megrémüle annak okáért és monda: Mily rettenetes ez a hely; nem egyéb ez, hanem Istennek háza, és az égnek kapuja.

És felkele Jákob reggel, és vévé azt a követ, melyet feje alá tett vala, és oszlopul állítá fel azt, és olajat önte annak tetejére;

És nevezé annak a helynek nevét Béthelnek, az előtt pedig Luz vala annak a városnak neve.

És fogadást tőn Jákob, monda: Ha az Isten velem leénd, és megőriz engem ezen az úton, amelyen most járok, és ha ételül kenyeret s öltözetül ruhát adánd nékem;

És békességgel térek vissza az én atyámnak házához: akkor az Úr leénd az én Istenem;

És ez a kő, amelyet oszlopul állítottam fel, Isten háza lészen, és valamit adándasz nékem, annak tizedét néked adom." (28, 11–22.)

Ne szálljunk vitába azzal, vajon létezett-e egy Luz vagy Béthel nevű város a szóban forgó vidéken. A földrajztudósok sohasem hallottak Béthelről, nemkülönben Luzról sem. Csodálni kell a bámulatos Jákob gyakorlati észjárását. Becsapta bátyját, Ézsaút, apját, Izsákot, és oldalvágással még Jehovát is. Azt sem akarja, hogy a jóisten rászedje, és feltételeket szab a mindenhatónak. Őseinek istene az imént elképesztő látványban részesítette. Megmutatta angyalait, amint igen változatos tornagyakorlatokat végeztek egy létrán. Fűt-fát ígért neki egy szép szónoklatban. Jákob első érzése tisztelettel vegyes félelem; de hamarosan megnyugszik és ráeszmél, hogy mindez csak álom. Ezért így szól őseinek istenéhez: "Ha kenyeret és ruhát adsz nékem, az én Istenem leszel, és imádni foglak." Ez pedig ennyit jelent: "Ha nem adsz nekem semmit, akkor te is fityiszt kapsz, öregem!" Tizedet ígér az úrnak, egy

tojást, de azzal a feltétellel, hogy az úr mindjárt tyúkkal jutalmazza. Helyes!… A kritikusok Jákob e beszédét egybevetették bizonyos népek szokásaival, amelyek a folyóba vetik bálványaikat, amikor nem kapják meg a kért esőt. Ismertem egy vallásos öregasszonyt, aki szent Józsefet büntette meg, valahányszor nem nyert a lottón. A szent szobrát ilyenkor hátrafordította a fal felé a fülkéjében. Ez a jámbor, de babonásságában ravasz, jó keresztény asszony nyilván Jákob leszármazottja.

Az úti kaland után Jákob tovább indult. Egy mezőn kúthoz ért, ahol éppen a nyáj ivott, s így alkalma nyílt, hogy megismerkedjék egy pásztorlánykával. Rákhel, az unokahúga volt. Mint láthatjuk, Mózes első könyve megismétli önmagát: Eliézer szintén a véletlen folytán, kútnál találkozott Rebekával, akit nem ismert és éppen érte jött.

Rákhel, aki Lábán fiatalabb leánya volt, apjához vezette szeretetre méltó unokafivérét, Jákobot. Megtörtént a bemutatás a családnak. Leának, az idősebb leánynak "gyenge szeme volt", mint a biblia mondja, és nem keltett vonzalmat Jákobban. Rákhelben viszont megvolt az az adottság, hogy egy csapásra meghódította Jákobot; "szép termetű és szép tekintetű vala". Jákob közölte választását Lábán nagybácsival, az pedig néhány biztató szót mondott unokaöccsének.

Lábán azonban gyakorlatias ember volt. Így szólt Jákobhoz:

– Fiam, te feleségül akarod venni Rákhelt; én nem ellenzem, de ki kell érdemelned.

– Hogyan, bácsikám?

– Úgy, hogy hét évig szolga leszel nálam, hogy időm legyen megállapítani, vajon dolgos és rendes fiú vagy-e.

Megkötötték az alkut. A nagybácsi hét éven át a legnehezebb házimunkát végeztette Jákobbal, hogy próbára tegye.

A próbaidő letelt, elérkezett a nász napja. A menyasszony – szokás szerint – hosszú fátyolba burkolózott; Jákob úgy fickándozott, mint hal a vízben. Lábán komoly ünnepélyességgel maga látta el a polgármester és a főpap tisztét az ügynél. A házasságot megkötöttnek nyilvánította – Jákob nagy örömére. Roppant ünnepélyes szertartás volt. Íme, a szentlélek sugallta szöveg:

"És begyűjté Lábán annak a helynek minden népét, és szerze lakodalmat.

Estve pedig vévé az ő leányát Leát, és bevivé hozzá, aki beméne őhozzá.

…És reggelre kelve: Imé, ez Lea! Monda azért Lábánnak: Mit cselekedtél énvelem? Avagy nem Rákhelért szolgáltalak-é én tégedet? Miért csaltál meg engem?

Lábán pedig monda: Nem szokás nálunk, hogy a kisebbiket oda adják a nagyobbik előtt.

Töltsd ki ennek hetét, azután amazt is néked adjuk a szolgálatért, mellyel majd szolgálsz nálam még hét esztendeig.

Jákob tehát akképpen cselekedék, kitölté azt a hetet; ez pedig néki adá Rákhelt, az ő leányát feleségül.

…És beméne Rákhelhez is, és inkább szerété Rákhelt, hogysem Leát és szolgála őnála még más hét esztendeig."

A kettős házasság alkalmából Lábán Leának egy Zilpa nevű szolgálót, Rákhelnek pedig egy Bilha nevezetűt adott. (29, 22–30.)

Jákobot tehát, aki annak idején becsapta apját és fivérét, most becsapta a nagybátyja. Csak az érthetetlen, hogy Jákob – miután hét évig a családnál élt és jól ismerte mind a két unokanővérét – az egész éjszakát Leával töltötte, és közben azt hitte, Rákhellal van dolga.

"És meglátá az Úr Lea megvetett voltát, és megnyitá annak méhét. Rákhel pedig magtalan vala." (29, 31.) Ez nem is olyan rossz. A legszebb azonban az, amit Mózes első könyvének következő négy sora fűz hozzá: Jákob eszerint mindössze egy hétig teljesítette férji kötelességét első házassága után; nos, és ennek ellenére Lea egymás után négy fiút hozott világra: Rúbent, Simeont, Lévit és Júdát.

"És látá Rákhel, hogy ő nem szüle Jákobnak, irigykedni kezde Rákhel az ő nénjére, és monda Jákobnak: Adj nékem gyermekeket, mert ha nem, meghalok.

Felgerjede azért Jákob haragja Rákhel ellen, és monda: Avagy Isten vagyok-é én, ki megtagadta tőled a méhnek gyümölcsét.

És monda ez: Imhol az én szolgálóm Bilha, menj be hozzá, hogy szüljön az én térdeimen, és én is megépüljek őáltala.

Adá tehát néki az ő szolgálóját Bilhát feleségül, és beméne ahhoz Jákob.

És teherbe esek Bilha, és szüle Jákobnak fiat.

És monda Rákhel: ítélt felőlem az Isten, és meg is hallgatta szavamat, és adott énnekem fiat: azért nevezé nevét Dánnak.

Ismét fogada az ő méhében, és szüle Bilha, a Rákhel szolgálója más fiat is Jákobnak.

És monda Rákhel: Nagy tusakodással tusakodtam az én nénémmel, és győztem; azért nevezé nevét Nafthalinak.

Látván pedig Lea hogy ő megszűnt a szüléstől, vévé az ő szolgálóját Zilpát, és adá azt Jákobnak feleségül.

És szüle Zilpa, Lea szolgálója fia Jákobnak.

És monda Lea: Szerencsére! és nevezé nevét Gádnak.

És szüle Zilpa, Lea szolgálója, más fiat is Jákobnak.

És monda Lea: Oh én boldogságom! bizony boldognak mondanak engem az asszonyok: és nevezé nevét Ásernek." (30, 1–13.)

Ugyan milyen megjegyzést fűzzünk ehhez az épületes szöveghez?…

A folytatás még épületesebb. Hogy megértsük, amit olvasni fogunk, hasznos tudnunk azt, hogy ősi hiedelem szerint – amely némely vidéken ma is dívik – a mandragóragyökér állítólag fokozza a nemzőképességet. Ezek a gyökerek fura alakjuk révén könnyűszerrel átalakíthatok obszcén tárgyakká, és a kuruzslók mindenkor talizmánokat készítettek belőlük, amelyeket ajánlatos volt mindig viselni. Vagy pedig beáztatták s az így nyert folyadékot csodálatos erejű szerelmi bájitalnak tartották. A szentlélek tehát mulatságból egy olyan epizódot sugallt a Mózes első könyve írójának, amelyben szerepelt ez az állítólagos szerelemre gerjesztő, különös növény. Rúben szedi a saját anyja számára – hát nem elragadó?…

"És kiméne Rúben búzaaratáskor, és talála a mezőn mandragórabogyókat, s vivé azokat az ő anyjának, Leának. És monda Rákhel Leának: Adj nékem kérlek a fiad mandragórabogyóiból.

Az pedig monda néki: Talán keveselled, hogy elvetted tőlem az én férjemet, s a fiam mandragórabogyóit is elvennéd tőlem? És monda Rákhel: Háljon veled hát az éjjel a te fiad mandragórabogyóiért.

Mikor Jákob este a mezőről jőve, eleibe méné Lea, és monda: Énhozzám jöjj be, mert megvettelek a fiam mandragórabogyóiért; és nála hála azon éjszaka.

És meghallgatá Isten Leát, mert fogada az ő ménében és szüle Jákobnak ötödik fiat.

És monda Lea: Megadta az Isten jutalmamat, amiért szolgálómat férjemnek adtam; azért nevezé nevét Izsakhárnak." (39, 14– 18.)

Lea még egy hatodik fiút is szült, aki a Zebulon nevet kapta, valamint egy Dína nevezetű leányt is. Mózes első könyve azonban nem árulja el, milyen alkalomból sikerült Jákobnak újra leküzdenie az iránta táplált ellenszenvét. Ami Rákhelt illeti, a mandragórának feltehetően megvolt a hatása, vagy pedig Jehova elhatározta, hogy megnyitja a méhét; mivel Rákhel végül ugyancsak teherbe esett, és Jákob s Rákhel fia a József nevet kapta.

Mégsem kell azt képzelni, hogy Jákob békésen zsebre vágta a tizennégy évi padlófényesítést és edénymosogatást. A bibliából megtudhatjuk, hogy bosszút forralt Lábán ellen.

Először a szokott módján megtréfálta bácsikáját, aki egyúttal apósa volt. Azt kérte tőle, adjon neki nyájaiból minden bárányt és gödölyét, amely zöld folttal születik. Lábán beleegyezett, mert teljesen bizonyos volt abban, hogy Jákobnak sokáig kell várnia erre. De nem vette számításba vejének ravasz eszét. Ez utóbbi – a szentírás szerint – nyárfa-, mogyoró- és gesztenyeágakat vágott, lehántotta kérgüket és az így lenyúzott ágakat a vályúkba és itatókba helyezte, ahová Lábán juhai és kecskéi inni jártak. Az eredmény az volt, hogy

az apósa nyájaiban ezután született bárányok és gödölyék csaknem mind különösen tarkák lettek: zöldfoltosak. Lábán nem győzött álmélkodni, s volt is oka rá! De kötötte az ígérete, hogy Jákobnak ajándékozza ezt az egész rendkívüli jószágállományt. Ajánlhatjuk ezt a módszert műkedvelőknek, akiknek némi nehézségeik vannak fehér hollók szerzésében, s így megengednék maguknak azt a fényűzést, hogy zöld juhokat tartsanak. Ez a csodálatos recept és az isteni galamb által szavatolt sikere megtalálható, kérem szépen, elejétől végéig a magasztos Mózes első könyve 30. fejezetében, a 25–43. versben.

A furfangos Jákob nem érte be azzal, hogy e fortély által megfosztotta Lábánt nyájainak kilenctizedétől, s egy szép napon se szó, se beszéd, kereket oldott és magával vitte időközben megszaporodott kis családját is. Lea és Rákhel Jákob pártját fogta apjával szemben, helyeselték szándékát, mikor közölte velük szökési terveit. Rákhel távozóban még apja bálványszobrait is elemelte és szó nélkül magával vitte.

A derék Lábán pedig kétségbeesett; vejének és leányainak üldözésére indult, és sikerült utolérnie a karavánt. Minden ékesszólását latba vetette, de nem tudta rávenni Jákobot a visszatérésre. "Legalább az isteneimet add vissza! – mondta neki. – Miért loptad el az én isteneimet?" Jákob nem értette, mit jelent ez, és felkérte Lábánt, kutassa át a család poggyászát. Miközben az atya Lea holmiját vizsgálta, Rákhel bedugta a bálványokat az egyik teve málhanyergébe, és ráült. Elnézést kért Lábántól, amiért nem kelhet fel: "Atyám, asszonyok baja van rajtam." (Szó szerint így áll a szövegben.) Lábán hiába túrt fel mindent, nem találta a bálványait. Végül, heves vita után vő és após örökre szétvált.

Előbb azonban kőrakást emeltek, hogy tanúja legyen ígéretüknek, hogy többé nem ártanak egymásnak. Jákob távozása, üldözése Lábán által és a végső szerződésük tölti ki a 31. fejezetet.

A következő két fejezet a Kánaán országába visszatérő Jákob további útját ismerteti. Jákob találkozik Ézsaúval és megható kibékülés játszódik le közöttük. Az egyik részletben azonban – amely megéri a fáradságot, hogy idézzük – Jehova újabb csínyéről számol be a szerző. A jóisten kísértet képében megjelenik, s meg akarja verni Jákobot, de mindenhatósága ellenére, jómaga kap néhány ütleget.

Lea, Rákhel, Zilpa és Bilha férje karavánjával átkelt a Jabbók révén. Éjszaka volt. "Jákob pedig egyedül marada és tusakodik vala ővele egy férfiú, egész a hajnal feljöveteléig.

Aki mikor látá, hogy nem vehet rajta erőt, megilleté csípőjének forgócsontját, és kiméne helyéből Jákob csípőjének forgócsontja a vele való tusakodás közben.

És monda: Bocsáss el engem, mert feljött a hajnal. És monda Jákob: Nem bocsátlak el téged, míg meg nem áldasz engemet.

És monda néki: Mi a te neved? És ő monda: Jákob.

Amaz pedig monda: Nem Jákobnak mondatik ezután a te neved, hanem Izraelnek; mert küzdöttél Istennel és emberekkel, és győztél.

És megkérdé Jákob, és monda: Mondd meg, kérlek, a te nevedet. Az pedig monda: Ugyan miért kérded az én nevemet? És megáldá őt ott.

Nevezé azért Jákob annak a helynek nevét Peniélnek: mert látám az Istent színről színre, és megszabadult az én lelkem.

És a nap felkel vala rajta, amint elméne Peniél mellett, ő pedig sántít vala csípőjére." (32, 24–31.)

A bírálók megállapítják, hogy az *Izráel* név, amelyet az isteni kísértet Jákobnak adott, egy angyal neve volt a kaldeus mitológiában. A zsidó hagyomány szerint ez a név ezt jelenti: *erős isten ellen*. Philon zsidó tudós azt állítja, hogy a szó valóban kaldeus és nem héber eredetű, s ezt jelenti: *istent látó*. Ez a kaland mosolyt fakaszt az olvasó ajkán. Nem hiszem, hogy bármilyen mitológiában szerepel egy olyan erős ember, aki elpáholná az istent. Jákob még akkor is keményen ellenállt és felülkerekedett a birkózó kísérteten, miután az kificamította a csípőjét!…

Térjünk át egy másik kalandra. Az olvasó láthatta, hogy Lea hétszer szült, és hetedik gyermeke leány volt: Dína. Azt is pontosan tudjuk, mennyi időt töltött Jákob Lábánnál; amikor szökésekor vitába keveredett apósával, így szólt hozzá: "Immár húsz esztendeje, hogy házadnál vagyok; tizennégy esztendeig szolgáltalak két leányodért, és hat esztendeig juhaidért." (31, 41.) Az elsőszülött Rúben csak a nyolcadik évben jöhetett világra. Ha nem feledjük el, hogy Leának legalább két évig nem volt gyermeke, mialatt szolgálóját, Zilpát adta kölcsön Jákobnak, akkor Dína születése időrendben a Lábánnál való tartózkodás tizenhatodik évére tehető. Dína tehát legfeljebb négyéves volt, amikor Jákob faképnél hagyta após-nagybátyját. Ez a megjegyzés azért szükséges, mert Mózes első könyve szerint Dína heves szenvedélyt ébresztett egy királyfiban, mindjárt amikor családjával Kánaán országába érkezett, vagyis nyomban a kísértettel vívott harc, valamint Ézsaú és Jákob kibékülése után.

"Annak utána minden bántás nélkül méné Jákob Mezopotámiából jövet Sekhem városába, mely vala a Kánaán földén, és letelepedék a város előtt.

És megvevé a mezőnek azt a részét, ahol sátorát felvonta vala, Khámornak a Sekhem atyjának fiaitól száz pénzen." (33, 18–19.)

És ez a Sekhem herceg legott beleszeretett a négyesztendős kis Dínába!

"Kiméne pedig Dína, Leának leánya, kit Jákobnak szült vala, hogy meglátogassa annak a földnek leányait.

És meglátá őt Sekhem, a Khivveus Khámornak, az ország fejedelmének fia, és elragadá őt, és vele hála és erőszakot tesz vala rajta.

És ragaszkodék az ő lelke Dínához a Jákob leányához, és megszereté a leányt és szívéhez szól vala a leánynak.

Szóla pedig Sekhem Khámornak az ő atyjának, mondván: Vedd nékem feleségül ezt a leányt." (34, 1–4.)

Khámor király tehát elment Jákobhoz és megtette a fia által kívánt lépést. Sekhem hercegnek bocsánatot kellett kérnie, amiért elsiette a dolgot. Eltökélte, hogy teljesíti Jákob minden követelését, csak elnyerje bocsánatát. A biblia közli, hogy Jákob eléggé jóindulatúan viselkedett. Dína fivérei azonban hallani sem akartak arról, hogy házassággal tegyék jóvá Sekhem herceg vétkét. "Mikor Jákob fiai megjövének a mezőre és meghallak a dolgot, elkeseredének s nagyon megharaguvának azok az emberek, azért hogy ocsmányságot cselekedett Izraelben, Jákob leányával hálván, aminek nem kellett volna történni.

És szóla nékik Khámor, mondván: Az én fiam Sekhem, lelkéből szereti a ti lányotokat, kérlek, adjátok azt néki feleségül.

És szerezzetek velünk sógorságot: a ti leányaitokat adjátok nekünk, és a mi leányainkat vegyétek magatoknak.

És lakjatok velünk; a föld előttetek van, lakjátok, s kereskedjetek rajta és bírjátok azt.

Sekhem is monda a Dína atyjának és az ő bátyjainak: Hadd találjak kedvet előttetek, és valamit mondotok nékem, megadom.

Akármilyen nagy jegyadományt és ajándékot kívántok, megadom amint mondjátok nékem, csak adjátok nékem a leányt feleségül.

A Jákob fiai pedig álnokul felelének Sekhemnek és Khámornak az ő atyjának, és szólának, mivelhogy megszeplősítette Dínát az ő húgokat.

És mondának nékik: Nem mívelhetjük e dolgot, hogy a mi húgunkat körülmetélkedetlen férfiúnak adjuk; mert ez nekünk gyalázat volna.

Veletek csak úgy egyezünk, ha hasonlókká lesztek hozzánk, hogy minden férfiú körülmetélkedjék tiköztetek.

Így a mi leányainkat nektek adjuk, és a ti leányaitokat magunknak vesszük, veletek lakozunk, és egy néppé leszünk;

Hogyha pedig nem hallgattok reánk, hogy körülmetélkedjetek: felvesszük a mi leányunkat és elmegyünk.

És tetszék azoknak beszéde Khámornak, és Sekhemnek a Khámor fiának.

Nem is halászta az ifjú a dolog véghezvitelét, mivelhogy igen szereti vala a Jákob leányát." (34, 7–19.)

Erre Khámor király és fia összehívta a népet, és megismételte előtte a nekik tett ajánlatot. Egyhangúan elfogadták, hogy szövetséget kössenek Jákob

családjával. A város minden férfi lakosa körülmetélkedett. (34, 24.) De "harmadnapon, mikor ezek a seb fájdalmában valának, a Jákob két fia, Simeon és Lévi, Dínának bátyjai, fegyvert ragadának s bátran a városra ütének és minden férfit megölének.

Khámort, és az ő fiát Sekhemet fegyver élére hányák, és elvivék Dinát a Sekhem házából, és kimenőnek.

A Jákob fiai a megölteknek esének és feldúlák a várost, mivelhogy megszeplősítették vala az ő húgokat.

Azok juhait, barmait, szamarait, és valami a városban, és a mezőn vala, elvivék.

És minden gazdagságukat, minden gyermekeiket és feleségeiket fogva vivék és elrablák, és mindent ami a házban vala." (34, 25–29.)

Szörnyű történet. Jákob fiai és karavánjának tagjai a leghitványabb gazemberek módjára viselkedtek e nép iránt, amely oly testvérien fogadta őket, és annyira összebarátkozott velük, hogy elfogadta a legképtelenebb rituális szokásukat, a körülmetélést. Soha gyilkosok nem voltak álnokabbak, kapzsibbak, vérszomjasabbak. A gaztett szörnyűségét azonban tompítja a rémségek valószínűtlensége. A bibliakritikusok ebben is a szentlélek-galamb bolondozó kedvét látják. Simeon és Lévi, e borzalmas vérfürdő szerzői, a takonypóckorból alig felcseperedett kölykök. Simeon a kilencedik évben született, amelyet Jákob Lábán házában töltött, Lévi pedig a tizedik esztendőben; tehát a biblia szerint csupán tizenegy, illetve tízévesek voltak, amikor kettesben meggyilkolták Khámor királyt, Sekhem herceget és valamennyi férfi alattvalójukat. Igaz ugyan, hogy Simeon és Lévi ereiben egy olyan valaki vére csörgedezett, aki elpáholta magát a jóistent, és így bizonyára fenegyerekek lehettek!… Ilyen vágású legények még többre is képesek!…

Mózes első könyvének 35. fejezete közli, hogy Jákob hirtelen elbúsult, amiért feleségei bálványimádók, és eszébe jutott, hogy ez bajt hozhat rá; "monda az ő házanépének és mindazoknak, kik vele valának: Hányjátok el az idegen isteneket, kik köztetek vannak, és tisztítsátok meg magatokat, és változtassátok el öltözeteiteket." (2. vers.) A szót nyomban tett követte; Rákhel, Lea, Zilpa, Bilha stb., stb. átadták bálványaikat Jákobnak, ő pedig elásta őket egy tölgyfa lábánál, a város környékén, amelyet nemrég pusztított el. Jehovát elbűvölte e nemes cselekedet, és megzavarta a vidék lakóinak elméjét, s azok "nem üldözék a Jákob fiait". (5. vers.) Ebben a fejezetben ismét megjelenik a jóisten, és szózatot intéz Jákobhoz. Megint csak a régi szólamokat hajtogatja. Később, tavasz tájt, Jákob az Efratába vezető útra ért. Itt Rákhel fiat szült, és belehalt a nehéz szülésbe. "És mikor lelke kiméne, mert meghala, neveze nevét Benoninak, *fájdalmam fiának*; Jákob pedig nevezé őt Benjáminnak, *ágyékom fiának*." (18. vers.) Jákob itt eltemette drága

Rákheljét, és sírjára követ állított, amelyet a mohamedánok manapság is mutogatnak. Miközben Jákob siratta Rákhelt, legidősebb fia Leától, az ifjú Rúben, kihasználta atyja gyászos hangulatát. Belopózott a pátriárka egyik feleségéhez. Elcsábította mostohaanyját és vele hált. Amikor Jákob megtudta, hogy fia felszarvazta, szemet hunyt és egyáltalán nem mérgelődött – legalábbis pillanatnyilag. Jákob végül is visszatért a Mamré-síkságra, és itt találkozott atyjával, Izsákkal. Nem sokkal később Izsák meghalt, száznyolcvan esztendős korában. Ézsaú és Jákob eltemette. Jákob tehát népes család feje volt, Ézsaú szintén. A 36. fejezet magvas áttekintést nyújt ez utóbbinak ivadékairól; roppant unalmas felsorolás ez a furánál furább nevű "hercegekről". A bibliakritikusok kiemelnek ebből a fejezetből és az előzőből két sort, amely arra vall, hogy a biblia első öt könyvét hamisan tulajdonítják Mózesnek. A 35. fejezet 19. versében nevezetesen ez áll: "És meghala Rákhel és eltemettetek az Efratába (azaz Bethlehembe) vivő úton." A szóban forgó várost nem nevezhették Efratának abban az időben, amikor Mózes állítólag könyvét írta, mivel ez az elnevezés később úgy szerepel, mint amely egy bizonyos Khálebtől származik, akinek felesége volt Efrata. Ez a Kháleb a feleségéről nevezte el az akkor születőben levő városkát, s Józsuának, Mózes utódának kortársa volt. Még kevésbé idézhette Mózes Bethlenem nevét, amely csak néhány évszázaddal később váltotta fel Efratát. A 36. fejezet 31. versében Mózes első könyvének valódi szerzője még ügyetlenebbül árulja el magát. Ez a vers, amely Ézsaú leszármazottainak névsorát követi, így hangzik: "Ezek pedig a királyok, kik uralkodtak Edóm földén, minek előtte Izrael fiai között király uralkodott volna." Nyilvánvaló, hogy ezek a sorok csak az első zsidó királyság koránál később íródhattak, vagyis Saul után. Ha például egy európai nemzet történetéről szóló műben a következő állana: "Ezek a hercegek különböző német fejedelemségeket kormányoztak, mielőtt Franciaország köztársaság lett, egy konventnek nevezett nemzetgyűlés uralma alatt" – akkor mindenki egyhangúan kijelentené, hogy ez a könyv szükségképpen a konvent alatt vagy után, de nem az első francia köztársaság előtt íródott.

Mózes első könyvének 37. fejezetében kezdődik József története.

Jákob valamennyi gyermeke közül József volt a kedvenc, akinek még egy élénk színű, csíkos, szép ruhát is ajándékozott. József álomfejtő hírében állt és még a legdelejesebb elméjű alvajáróknak is ötleteket tudott volna adni. Igen korán lépett erre a pályára; már tizenhét éves korában ámulatba ejtette családját. Szerencsétlenségére, naivul elmesélte saját álmait, s ezek olyanok voltak, hogy növelték saját tekintélyét és csökkentették a tizenegy fivérét. Egy szép napon azt álmodta, hogy mialatt kévéket kötött a mezőn, az ő kévéje felemelkedett és állva maradt, fivérei kévéi pedig leborultak az övé előtt. Máskor meg a nap, a hold és tizenegy csillag mélyen meghajolt előtte

álmában.

Ez a hóbortja végül is annyira bosszantotta kilenc fivérét, hogy bosszút forraltak ellene. Egy napon Jákob elküldte testvérei után, akik a Dóthán völgyében legeltették nyájaikat. Kilencen közülük, amikor megpillantották, összeesküvést szőttek az élete ellen. Rúben ellenezte, hogy meggyilkolják. Józsefről lehúzták a szép ruháját, aztán egy kiszáradt, régi kútba vetették. Ezalatt kereskedők haladtak arra. A szent szerző hol izmaelitáknak, hol midiánitáknak nevezi őket, ami nem ugyanaz; de ne akadjunk fenn ezen. Júdának lelkiismeretfurdalása támadt, hátha éhenhal a fiatalember a kút mélyén és egy kis kereskedelmi ügyletet ajánlott fivéreinek, ahol József volt az árucikk. Az üzlet egyúttal emberbaráti cselekedet is volt.

Az izmaeliták vagy mídiániták húsz ezüstpénzért megvásárolták az ifjút. Valóban nem fizettek drága árat. Kihúzták Józsefet a kútból. A kereskedők pedig átvették az árut, és magukkal vitték messzi vidékre.

Rúben és Benjámin volt az egyetlen, aki nem vett részt ebben az üzletben. Benjámin még nagyon fiatal volt s otthon maradt. Ami Rúbent illeti, ő József kútba eresztése után eltávozott fivérei mellől – a szent szerző nem közli az okát –, s távol volt, amikor a tárgyalás folyt a nomád kalmárokkal. A biblia szerint, Rúbennek az a titkos szándéka volt, hogy kihúzza Józsefet a kútból és visszaviszi apjához. Tehát nagyon elszomorodott, amikor üresen találta a kutat; odaszaladt fivéreihez, és így szólt: "Nincsen a gyermek, és én, merre menjek én?…" A többiek, akik furfangosak és képmutatóak voltak, mint a vén egyházfiak, kecskevérrel festették be az ifjú szép, tarka ruháját, mintha szerencsétlenül járt volna; és ezzel az üzenettel küldték el Jákobnak a ruhát: "Ezt találtuk, ismerd meg, fiad ruhája-é vagy

És megismeré azt, és monda: "Fiam felső ruhája ez, fenevad ette meg őt, bizony széjjelszaggatá Józsefet." (37, 33.)

És módfelett kétségbeesett. Először megszaggatta ruháit, azután daróczsákba bújt, és több napon át siratta Józsefet. Könnyei közepette mondta: "Sírva megyek fiamhoz a sírba."

A kereskedők pedig elvitték Józsefet Egyiptomba, s itt eladták egy magas állású udvari méltóságnak. A szent szerző megnevezi s elsorolja címeit és rangjait: ez az úr "Pótifár, a Faraó főembere, a testőrök főhadnagya" volt. Az egyik következő fejezetben pedig azt közli a páratlan Mózes első könyve, hogy Pótifár eunuch létére házasember volt.

Mialatt József rabszolgasorban él Pótifárnál, újabb épületes fejlemények hosszú sora játszódik le Júdának, Jákob negyedik fiának családjában.

"És lőn abban az időben, hogy Júda elméne az ő atyjafiaitól, és betére egy adullámbeli férfiúhoz, kinek neve Khira vala.

És meglátá ott Júda egy Súah nevű kanaánbeli férfiúnak leányát, és elvévé

azt, és beméne hozzá." (38, 1–2.)

A jóisten hiába tiltotta meg pátriárkáinak: ne válasszanak feleséget a bálványimádók közül, főként pedig az átkozott kanaáni fajtából – a pátriárkák nemigen törődtek ezzel a tilalommal. Mégis Jehova kegyeltjei maradtak. Később a keresztények, akik átveszik a zsidó biblia badarságait és ocsmányságait, a legbámulatosabb módon állítják össze Jézus családfáját. Éppenséggel csupa bálványimádó, házasságtörő és feslett életű ősanyát szánnak neki.

"És az fogada méhében, és szüle fiat, és nevezé nevét Hérnek.

És ismét fogada méhében, s fiat szüle, és nevezé nevét Ónánnak.

Még egyszer szüle fiat, és nevezé nevét Sélának, és mikor azt szüle, Khezibben vala.

És vőn Júda az ő elsőszülött fiának Hérnek feleséget, ennek neve Thámár vala.

De Hér, Júdának elsőszülött fia gonosz vala az Úr szemei előtt, és megölé őt az Úr." (38, 3–7.)

A teológusok sokat köszörülték elméjüket Hér bűnén, mivel a biblia nem mond róla többet. A katolikus magyarázók következtetése szerint ez a bűn abban rejlett, hogy Hér a sodomaiak módján élt a feleségével. Isten megölte Hért – mondják –, nehogy gyermekei legyenek. Bizonyíték erre pedig az, hogy a szentírásban a "gonosz vala az Úr szemei előtt" kifejezés olvasható, szakasztott ugyanaz, amit Jehova akkor alkalmazott, amikor a sodomai férjurak erkölcse miatt panaszkodott. Akármint legyen is, látni fogjuk, hogy Thámárnak nem volt szerencséje a férjeivel.

"És monda Júda Ónánnak: Eredj be a te bátyád feleségéhez, és vedd feleségül mint sógor, és támassz magot bátyádnak." (8.) Szó szerint így áll, képzeljék! Ez pedig azt jelenti, hogy – zsidó szokás szerint – az e körülmények között születő gyermekek az elhunyt örökösei lesznek, nem pedig a valódi apjuké. "Onán pedig tudja vala, hogy a magzat nem lesz az övé, azért valamikor az ő bátyja feleségéhez bemegy vala, földre vesztegeti vala el a magot, hogy bátyjának magot ne támasszon." (38, 9.) Ez is szóról szóra így áll! Az onánia kifejezés ebből az épületes bibliai történetből származik. "És gonoszságnak tetszék az Úr szemei előtt, a mit cselekszik vala, annak okáért megölé őt is." (38, 10.)

"És monda Júda Thámárnak, az ő menyének: Maradj özvegyen addig a te atyád házában, míg az én fiam Séla felnevekedik. Mert így gondolkodik vala: Netalán ez is meghal, mint az ő bátyjai. Elméne azért Thámár, és marada az ő atyja házában.

Sok idő múlva meghala Súa leánya, a Júda felesége. Júda pedig megvigasztalódék és elméne az ő juhainak nyíróihoz, barátjával az

adullámbeli Khirával, Thimnába.

Hírül adák pedig Thámárnak mondván: Ím a te ipád Thimnába megy juhainak nyírására.

Leveté azért magáról özvegyi ruháját, elfátyolozá és beburkolá magát, és leüle Enajim kapujába, mely a Thimnába vezető úton van; mert látja vala, hogy felnevekedék Séla, és mégsem adák őt annak feleségül.

Meglátá pedig őt Júda, és tisztátalan személynek gondola, mivelhogy befedezte vala orcáját.

És hozzá téré az útra és monda: Engedd meg kérlek, hogy menjek be tehozzád, mert nem tudja vala hogy az ő menye az. Ez pedig monda: Mit adsz nékem ha bejössz hozzám?

És felele: Küldök néked az én nyájamból egy kecskefiat. És az monda: Adsz-é zálogot, míg megküldöd?

És monda: Micsoda zálogot adjak néked? És monda: Gyűrűdet, gyűrűd zsinórját és pálcádat, mely kezedben van. Odaadá azért néki, és beméne hozzá, és teherbe ejté.

Azután felkele és elméne, és leveté magáról a fátyolt; és felvéve az ő özvegyi ruháját.

És megküldé Júda a kecskefiat az ő adullámbeli barátjától, hogy visszavegye a zálogot az asszonytól, de nem találá azt.

És megkérdé a helység férfiait, mondván: Hol van az a felavatott parázna nő, aki Enajim mellett az útfélen vala? És azok mondának: Nem volt erre felavatott parázna nő.

…És monda Júda: Tartsa magának, hogy csúffá ne legyünk: ímé én megküldöttem volt ezt a kecskefiat, te pedig nem találtad meg őt. És lőn mintegy három hónap múlva, jelenték Júdának, mondván: Thámár, a te menyed paráználkodott, és ímé terhes is a paráznaság miatt. És monda Júda: Vigyétek ki őt, és égettessék meg.

Mikor pedig kivitetnék, elkülde az ő ipához, mondván: Attól a férfiútól vagyok terhes, akiéi ezek. És monda: Ismerd meg kérlek, kié e gyűrű, e zsinór, és e pálca.

És megismeré Júda és monda: Igazabb ő nálamnál, mert bizony nem adám őt az én fiamnak Sálának; de nem ismeré őt Júda többé.

És lőn az ő szülésének idején, ímé kettősök valának az ő méhében.

És lőn, hogy szülése közben az egyik kinyújtá kezét, és foga a bába és veres fonalat köte reá, mondván: Ez jött ki először.

De lőn, hogy amikor visszavoná kezét, ímé az ő testvére jőve ki. És monda a bába: Hogy törtél te magadnak rést? Azért nevezé nevét Péreczнek.

És utána kijőve az ő testvére kinek veres fonál vala kezén; és nevezé nevét Zerákhnak." (38, 11–30.)

Nem vádolhatnak, hogy hűtlen vagyok az eredeti szöveghez és kiforgatom a bibliát: Talán akadnak, akik úgy vélik, jobb volna tömörebben előadni mindegyik epizódot és részletesebben megbírálni. Azonban úgy hiszem, hogy az összefoglalásnak csak akkor van jogosultsága, amikor lényegtelen epizódokról van szó. Amikor viszont a szentírás olyasféle fejezeteit tárgyaljuk, mint Thámár e kalandja, szükségessé válik, hogy elejétől végéig idézzük. Az isteni lélek sugallta ezt! Minél jobban meg kell világítani a szent szöveg gyöngyszemeit.

Éppen ez olyan eset, amikor a kritikus nem teheti ki olvasóit annak, hogy azt hallják valamilyen paptól: becsapták őket, és megrágalmazták a bibliát.

Thámár történetének ocsmányságai tehát a vallás könyvének szerves részei. Kíméletlen szókimondással szerepelnek a bibliában, s az egyház valószerűtlenségük ellenére hitelesnek ismeri el őket.

Különös ugyanis, hogy Thámár, akinek olyan kevés szerencséje volt első két férjével, most az apjuknak akarja odaadni magát, mert az elfelejtette összeházasítani a harmadik fiával, mint az megígérte!

"Fátylat ölt, hogy örömlánynak álcázza magát – jegyzi meg Voltaire. – Holott a fátyol mindenkor a tisztességes nők ruhadarabja volt. Igaz, a nagyvárosokban, ahol igen elterjedt a züllöttség, az örömlányok a kis utcákban várnak a járókelőkre, mint például Londonban, Párizsban, Velencében, Rómában. Nem valószínű, hogy a nyomorúságos Kánaán országában vidéken, útkereszteződésnél adtak volna találkát az örömlányok. Nagyon furcsa, hogy egy pátriárka az országúton szeretkezzék egy örömlánnyal, s kitegye magát, hogy tetten érik a járókelők. A lehetetlenség netovábbja pedig az, hogy Júda, aki idegen Kánaánban és a legcsekélyebb birtoka sincs itt, parancsot ad menye megégetésére, amint értesül a terhességéről; s máglyát rakat, mintha az ország bírája és ura volna.

Ez a történet némileg hasonlít Thieszteszére, aki összetalálkozott leányával, Pelopeával és vele hált, anélkül, hogy felismerte volna. A valláskritikusok szerint a zsidók igen későn fogtak az íráshoz, és sok olyan görög történetet másoltak le, amelyek egész Kis-Ázsiában ismertek voltak. József és Philon zsidó történetírók beismerik, hogy a zsidó könyveket senki sem ismerte, a görög műveket azonban az egész világ."

Thámár históriája után Mózes első könyve visszatér Józsefre. Ez az epizód meglepő hasonlóságot mutat Theszeusz, Phaedra és Hippolit történetével. A szent szerző közli, hogy Pótifár, ez a dúsgazdag eunuch, aki megvásárolta Józsefet, házasember, és bár nem imádja József istenét, habozás nélkül elismerte. Ez az isten szerencsét hozott rabszolgájának minden ügyében. "Látá pedig az ő ura, hogy az Úr van ővele, és hogy valamit cselekszik, az Úr mindent szerencséssé tesz az ő kezében." (39, 3.) Ez a megállapítás egy

cseppet sem indította arra eunuch barátunkat, hogy a zsidó hitre térjen, de "mindezt azért valamije vala József kezére bíza; és semmire sem vala gondja mellette, hanem ha az ételre, melyet megeszik vala. József pedig szép termetű és szép arcú vala.

És lőn ezek után, hogy az ő urának felesége Józsefre veté szemét, és monda: Hálj velem.

Ő azonban vonakodék s monda az ő ura feleségének: ímé az én uramnak énmellettem semmi gondja nincs az ő háza dolgaira, és amije van, mindenét az én kezemre bízá.

Senki sincs nálamnál nagyobb az ő házában; és tőlem semmit sem tiltott meg, hanem csak téged, mivelhogy te felesége vagy; hogy követhetném hát el ezt a nagy gonoszságot és hogyan vetkezném az Isten ellen?

És lőn, hogy az asszony mindennap azt mondogatá Józsefnek, de ő nem hallgata reá, hogy vele háljon és vele egyesüljön.

Lőn azért egy napon, hogy valami dolgát végezni a házba beméne, és a háznép közül senki sem vala ott benn a házban.

És megragadd őt ruhájánál fogva, mondván: Hálj velem. Ő pedig ott hagyá ruháját az asszony kezében és elfuta és kiméne." (39, 6–12.)

Amikor Pótifár hazatért, felesége pontosan fordítva mesélte el a történteket.

"Bejöve hozzám a héber szolga, akit ide hoztál, hogy szégyent hozzon reám.

És mikor fennszóval kezdtem kiáltani, ruháját nálam hagyá és kifuta." (39, 17–18.)

Amikor Pótifár értesült az állítólagos merényletről, annyira feldühödött, hogy meg sem akarta hallgatni József magyarázkodását. Nyomban egy szűk zárkába vetette abban a börtönben, ahol a király foglyai sínylődtek. A főporkoláb azonban megkedvelte a szép héber rabszolgát. Hamarosan azzal enyhítette szerencsétlen sorsát, hogy rábízta valamennyi többi foglyot. József utasítása nélkül semmi sem történhetett a börtönben.

Később, a szent szerző által pontosan meg nem határozott időben, a király sütőmestere és pohárnoka kegyvesztett lett, és József rabtársává vált. Ezek szintén eunuchok voltak. Egy reggel József szomorúságot látott arcukon, és megkérdezte az okát. Így feleltek: Mind a ketten álmot láttunk az éjjel, és nagyon bosszant, hogy nincs senki, aki megfejtse. József azt válaszolta, hogy hála az ő istenének, ő meg tudja magyarázni álmukat.

– Én szőlőtővel álmodtam – mondta a pohárnok –: három vesszeje volt, rajta bimbó, virág és érett szőlőszem termett; kezemben tartottam a király serlegét; a serlegbe facsartam a szőlőszemek levét és inni adtam a királynak.

– Ez azt jelenti – felelte József –, hogy három nap múlva kiszabadulsz és újra átveszed hivatalodat a fáraó mellett. Kérlek, emlékezz meg akkor rólam,

és említsd meg balsorsomat a király előtt, hogy végül kiszabaduljak ebből a börtönből.

Ezután a sűtőmester is elmesélte álmát: azt látta, hogy három kosár liszt van a fején, és rászálltak a madarak, hogy egyenek a lisztből.

– Ez azt jelenti – mondta József –, hogy három nap múlva te is elhagyod a börtönt; szabadság helyett azonban akasztófát ad neked a király, felkötnek, és madarak lakmároznak belőled.

Harmadnap a fáraó születésnapja volt, és nagy lakomát tartottak az udvarnál. József jóslatai szó szerint valóra váltak; szerencsétlenségére azonban a jól járt pohárnok teljesen megfeledkezett róla. (40. fej.)

Két év telt el. Az egyiptomi király is álmot látott, amely élénk kíváncsiságot keltett benne. Egy folyó partján találta magát, s a folyóból hét kövér és szép tehén, majd hét sovány és rút tehén jött ki. A sovány tehenek felfalták a kövéreket. Felébredt, de újra elaludt. Most hét igen szép kalászt látott egy száron és hét másik, aszott kalászt, amely felemésztette a többit. A fáraó tűnődött magában, vajon mi lehet e kettős álom titokzatos értelme. Megkérdezte országának valamennyi jövendőmondóját és bölcsét. Valamennyi azt felelte, hogy a király álma éppoly érthetetlen, mint rendkívüli. A pohárnoknak akkor eszébe jutott régi börtöntársa, kedvezően nyilatkozott róla az uralkodó előtt, és az magához rendelte. Megborotválták és felöltöztették, úgy vitték a király elé.

A fáraó kérdésére József így válaszolt:

– A fáraó kettős álmának egy és ugyanaz az értelme. A hét kövér tehén és a hét szép kalász hét bőséges esztendőt jelent. A hét sovány tehén és a hét aszott kalász pedig hét szűkös esztendőt. A királynak tehát egy bölcs és rátermett embert kell választania, hogy kormányozza egész Egyiptomot és elöljárókat nevezzen ki, akiknek az a feladatuk, hogy minden esztendőben félreteszik a termés egyötödét.

A tanács tetszett a fáraónak és minisztereinek.

A király pedig így szólt hozzájuk:

– Hol találhatnánk még valakit, akit ennyire eltölt az isteni szellem, mint ezt a zsidót?

Majd József felé fordult:

– Mivel mindezt, amit nekem elmondtál, isten tárta fel előtted, hol találhatnék nálad bölcsebbet?

Erre Józsefnek ajándékozta gyűrűjét, finom gyolcsruhába öltöztette, pompás aranyláncot akasztott a nyakába, és felültette szekerére. Hírnök szaladt József előtt s ezt kiáltozta a népnek:

Mindenki hajtson térdet Egyiptom kormányzója előtt!

A király javaslatára József nevet változtatott, ezentúl Czafenát-

Pahneákhnak hívták. Később a fáraó meg is házasította. Sohasem találnák ki, kedves olvasóim, kit adott hozzá feleségül őfelsége. Mózes első könyve már egyszer ámulatba ejtett, amikor azt olvashattuk váratlanul, hogy Pótifár eunuch létére házas volt. Az isteni galamb újabb meglepetést tartogatott számunkra. József hosszú fogsága alatt ez az eunuch, akinek igen tüzes felesége volt, hivatalt változtatott: a 37. és 39. fejezetben a királyi testőrök főhadnagyaként láthattuk, a 41. fejezetben pedig Heliopolisz papjaként találkozunk vele. Pótifárné asszony tehát időközben anya lett. Az egyiptomiak istenei – úgy látszik – szintén csodákat mű vertek. Ha bármelyik mitológia szent könyveivel van dolgunk, akkor mindent el kell fogadnunk: nyugodjunk bele, hogy a bámulatos Mózes első könyve 41. fejezete szerint Pótifár többé már nem eunuch. Bizonyára "szent" Antalhoz fohászkodott, és ez visszaadta neki azt, amit annak idején elveszített. Kétségtelenül így történhetett, hogy Pótifár, aki Heliopolisznak, Egyiptom szent városának papja lett, egy Aszenáth nevű bájos kislány apjává vált. Aszenáth növekedett korban és szépségben és éppen alkalmas volt arra, hogy Czafenát-Pahneákhné asszony legyen, amikor Józsefet miniszterelnökké neveztek ki. Nem lehet eléggé csodálni a fáraó igazságérzetét. Az erényes József oly kegyetlenül megszenvedett Pótifár ostobasága és heves vérű nejének hitványsága miatt. Semmi más elégtétel nem lett volna ennyire méltányos. Tanulság: Pótifárnak – mert József nem szarvazta fel – kutya kötelessége volt, hogy vejéül fogadja őt – világos, mint a nap!

József történetének e szakasza alátámasztja a mű elején tett egyik megállapításunkat. A zsidók – jegyeztük meg ott – a teremtéssel kapcsolatban és számos helyzetben "istenekről" beszélnek, holott csak egy istent imádnak: Jehovát, a legfőbb istenséget, amelyet nem osztanak három személyre, mint a keresztények. Hajdan elismerték, hogy az ő istenükön kívül más istenek is léteznek. A zsidók szerint más népeknek valóban voltak saját isteneik. Hittek is ezeknek az isteneknek természetfölötti hatalmában. Nem láttak ördögöket bennük. Nemzeti önérzetük miatt azonban úgy vélték, hogy Jehova, a zsidók istensége, hatalmasabb minden más istennél. Ezért láthatjuk ott, hogy Mózes első könyve ennyire hangsúlyozza József istenének hatalmi fölényét. Pótifár, a pohárnok, a fáraó és miniszterei – egyszóval, az itt szereplő egyiptomiak valamennyien – más vallásban hisznek, mint József. Nem hagyják el isteneiket, bár József – Jehova sugallatára – tisztábban lát, mint az ő papjaik. Mindenki megtartja vallását, mivel egyikük lelkében sincs ellentét a saját hitük és a másoké között. József hű marad Jehovához, noha Ápisz, a bikaisten egyik papjának leányát veszi feleségül. Jól megfér Aszenáth-tal, anélkül, hogy ez a zsidó hitre térne. Ebből a szempontból igen jelentős a bibliának ez az epizódja. József nem használja jóformán korlátlan tekintélyét arra, hogy

híveket toborozzon a saját felekezetének. Megelégszik azzal a tudattal, hogy az ő Jehovája erősebb és nagyobb, mint az egyiptomi istenek hatalma.

Ha most a héber bibliát egybevetjük a mohamedán Koránnal, megállapíthatjuk, hogy az araboknak és a zsidóknak közös legendakincsük volt, s ebből merítettek a két vallás szent szerzői. Mózes első könyvének megírása előtt szájról szájra járt József csodálatos históriája. Nemzedékek során az Arábiából származó népeknél egyes részleteiben módosult. A Korán szerint például Pótifár nem volt eunuch, és Aszenáth már élt – bár még bölcsőben ringatózott –, amikor anyja azzal vádolta Józsefet, hogy meg akarta gyalázni. A kislány azonban zsenge kora óta igen értelmesnek mutatkozott. Egy napon apja elmondta neki azt az esetet, amely sokáig gondot okozott neki. Még a nevezetes kabátot is megőrizte, amelyet felesége letépett Józsefről, s amely dulakodás közben egy kissé kiszakadt. Egyik szolgája azt tanácsolta Pótifárnak, kérdezze meg a kis Aszenáth-tól, mit gondol minderről. A lányka, aki éppencsak beszélni kezdett, így felelt: "Ide hallgasson, apám; ha anyám elölről szakította el József kabátját, ez azt bizonyítja, hogy József erőszakoskodni akart vele; de ha a kabát hátul szakadt el, az annak bizonyítéka, hogy anyám futott József után." Mindenkeppen nyilvánvaló, Aszenáth arra volt hivatva, hogy Józsefné asszony legyen.

A biblia és a Korán egyöntetűen közli velünk, hogy Aszenáth mintafeleség volt. A hét bő esztendő alatt két fiút szült Józsefnek: az első a Manassé nevet kapta, a második pedig Efraim lett. Azután elkövetkezett a hét szűk esztendő. Az egyiptomiak azonban nem sínylették meg, mert a jövőbe látó József közös hombárokba gyűjtette a gabonát, és az jól elállt. Még fölösleg is maradt. Mindenünnen Egyiptomba jöttek az emberek, hogy élelmiszert vásároljanak; mert akkor éhség sújtotta az egész földet. (41. fej.)

Jákob fiai – Benjámin kivételével – apjuk tanácsára Egyiptomba mentek, hogy gabonát vegyenek. József alighanem személyesen irányította az eleség szétosztását a Föld minden zugából érkező karavánok között. Hogyan győzhette miniszterelnök létére ezt a munkát? Ezt nem árulja el a biblia. Hanem az biztos, hogy fivérei nem ismerték fel Józsefet, ő azonban nagyon jól megismerte őket. Keményen bánt velük, s nem fedte fel kilétét előttük. Egyetlen egyiptomi sem gondolt arra, hogy megmondja nekik: Egyiptom miniszterelnöke és jótevője, ez a roppant népszerűségnek örvendő államférfi – éppenséggel az ő honfitársuk.

József megőrizte inkognitóját, s azzal vádolta tíz fivérét, hogy kémkedni jöttek. Ezek természetesen tagadták.

– Tizenketten voltunk fivérek – felelték –, egyikünk meghalt, a tizenegyedik pedig, aki még nagyon fiatal, apánk mellett maradt.

– Ugyan! – vágott vissza József. – Ti azért jöttetek ide, hogy kémkedjetek,

kifürkésszétek a gyenge pontokat, ahol a ti népetek betörhet és megkaparinthatja országunkat.

Nem egészen érthető, hogy a héber nép, amely akkor csupán Jákob családjából állt – hiszen a különleges áldástól megfosztott Ézsaú az edomiták ősatyja lett –, miként hódíthatta volna meg Egyiptomot, ezt a hatalmas és sűrűn lakott országot, amely gabonakészletei révén az egész világ népeinek élelmezője volt. Lássuk csak, mit mondott József ezután.

– Hogy megtudjam, igazat beszéltek-e – folytatta –, börtönbe vetlek benneteket, és ott maradtok egy kivételével, aki megkeresi öcséteket, akiről szóltatok.

Hűvösre tette mind a tízet. Három nap elteltével újra hívatta őket.

– Meggondoltam a dolgot – közölte. – Csak egy marad itt közületek, túsznak. A többiek pedig menjenek haza. Vigyétek magatokkal a vásárolt gabonát. Sürgősen térjetek vissza és hozzátok el öcséteket is, különben börtönben pusztul el az, akit itt tartok.

Simeont választotta túsznak. Bilincsbe verette kilenc fivére előtt, azokat pedig elbocsátotta. Embereinek pedig megparancsolta, hogy tegyék vissza a gabonáért fizetett pénzt a zsákokba, amelyeket a zsidók elvisznek. Útközben az egyik fivér kinyitott egy zsákot, hogy enni adjon szamarának és meglepődve bukkant rá pénzére. A többiek sem győztek csodálkozni ugyanezen. Ámulatuk rémületté fajult. Gyorsan hazatértek Kánaánba, és elmesélték Jákobnak mindazt, ami velük történt.

Jákob eleinte vonakodott megválni az ifjú Benjámintól. Amikor azonban az egyiptomi gabona elfogyott, engedett Júda könyörgésének.

– Ha szükséges – mondta –, hogy elküldjem e gyermeket, tegyetek úgy, ahogy jónak látjátok. Vigyétek magatokkal ezen ország legjobb gyümölcseit, egy kevés gyantát, mézet, tömjént, pisztáciát és mentát. Vigyétek el egyúttal annak a pénznek a kétszeresét, amelyet első utatok alkalmával adtatok át, mivel a zsákjaitokban talált összegek bizonyára valamilyen tévedés révén kerültek oda.

Így hát újra Egyiptomba érkeztek. Amikor József látta, hogy Benjámin velük van, megkülönböztetett keggyel fogadta őket és pompás lakomát rendezett számukra. Azok vissza akarták adni az első gabona vételárát. József azonban elutasította, s közölte, hogy az ő számadása rendben van. Az isten tette zsákjaikba ezt a kincset – igyekezett elhitetni velük.

József jószívű és nemes lelkű létére mégis hajlamos volt a lódításra. Míg fivérei ebédeltek és pohárköszöntőket mondtak a fáraó nagylelkű miniszterére, ő egy pillanatra kiment a bankett-teremből és meghagyta udvarmesterének, rejtse el a szép ezüstpoharát Benjámin holmija között. Ezután elbocsátotta vendégeit. Amikor azonban a karaván kellő távolságra ért, csendőreit utánuk ¦

küldte, az udvarmesterrel együtt. Ez utóbbi jól tudta a leckét. Kérdőre vonta a tizenegy zsidó utast, és szemükre vetette, hogy a jóért rosszal fizettek.

– Elloptátok a kormányzó legértékesebb poharát – mondta nekik –, "abból szokott jövendölni". (44, 5.)

Ebből mellesleg azt is megtudjuk, hogy József találta fel a kávéaljból való jóslást.

Jákob fiai tiltakoznak és arra hivatkoznak, hogy ők nem lophatták el az ezüstpoharat, hiszen visszahozták Kánaánból a pénzt, amelyet zsákjaikban találtak. Azt kérik, hogy rabszolgaként Egyiptomban maradhassanak, ha a keresett pohárra ráakadnak valamelyikük holmija között, sőt, a tettes halállal lakoljon. Megtörténik az általános motozás, és képzelni lehet, mennyire megdöbbennek héber barátaink, amikor felnyitják a kis Benjámin zsákját, és a csendőrök megpillantják benne a keresett tárgyat. Nincs mit tagadni: tetten érték.

A kétségbeesett fivéreket visszakísérték a palotába. Szerencséjükre József úgy döntött, hogy már elég a komédiázásból. Felfedte kilétét. Sírtak az örömtől; József kijelentette, hogy mindent megbocsát. Erre hallatlan ujjongás támadt, és nem kerül nagy fejtörésbe elképzelnünk, mekkora ünnepséget rendeztek e szerencsés megoldás tiszteletére.

Mulatságos, hogy Mózes első könyve mindig kisfiúként kezeli Benjámint. Úgy látszik, nem öregedett meg, gyermek maradt. Ha pedig visszatérünk születésének történetére – amely Rákhel életébe került –, könnyen kiszámíthatjuk, hogy Benjámin legfeljebb négy vagy öt évvel fiatalabb Józsefnél. Ez tizenhét esztendős volt, amikor fivérei eladták. Thámár epizódja – aki Júda két fiának lett a felesége – legalább huszonöt évig tarthatott. József tehát ötven felé járt, amikor fivérei viszontlátták Egyiptomban! így hát a kis Benjámin sem volt már kisgyerek! Az időszámítás azonban nem erős oldala a bibliának, főként pedig Mózes első könyvének.

Közeledünk a szentírás első könyvének végéhez. Az előzőkben a 42–45. fejezeteket foglaltuk össze. Még azt is megtudjuk, hogy a fáraó nagy örömmel értesült miniszterelnökének és fivéreinek találkozásáról. József arra kérte őket, hogy a lehető leggyorsabban hozzák el Jákobot és egész családját. Úgy tervezte, Gósen földjén telepíti le őket, legalább öt évre, amíg még az éhínség tart. A király helyeselte tervét.

"És monda a Faraó Józsefnek: Mondd meg a te atyádfiainak: Ezt cselekedjetek: Terheljétek meg a ti barmaitokat, és eredjetek, menjetek el Kánaán földére;

És vegyétek fel atyátokat és házatok népét, és jöjjetek hozzám; és én nektek adom Egyiptom földének javát, hogy éljétek e földnek zsírját.

Ez is parancsolatul legyen néked: Ezt míveljétek, vigyetek magatokkal

Egyiptom földéről szekereket gyermekeitek és feleségeitek számára, és vegyétek fel atyátokat és jöjjetek.

A ti házi eszközeitekre pedig ne tekintsetek sóhajtva; mert egész Egyiptom földének a legjava a tiétek." (45, 17–20.)

Hogy Jákob, József apja milyen ujjongással fogadta a hírt, hogy József él és dicsőségnek örvend – erre kár szót vesztegetni! El is ájult. Amikor pedig magához tért, így kiáltott fel: "Elég nékem, hogy József az én fiam még él: lemegyek hát, hogy meglássam őt minek előtte meghalok!"

Akaratlanul is igen különösnek találjuk a fáraó viselkedését, aki Egyiptom minden javát odaígéri az idegeneknek; legalább nem vádolható hálátlansággal Józseffel szemben!

Jákob tehát elment abba az országba, ahol szeretett fia kormányzó volt. József a legszebb szekerére szállt s Izrael elé ment; sírva ölelték át egymást. Ez a história annyira megható, hogy az olvasó sem tudja visszafojtani könnyeit – ugyebár?

Aztán gyors számítás következik: "Valamennyi Jákobbal Egyiptomba jött lélek, kik az ő ágyékából származtak, a Jákob fiainak feleségeit nem számítva, mindössze hatvanhat lélek." (46, 26.)

Említést érdemel az is, amit József mondott fivéreinek és atyja családjának:

"S ha majd a Faraó hívat titeket és azt kérdi: Mi a ti életmódotok?

Azt mondjátok: Baromtartó emberek voltak a te szolgáid gyermekségünktől fogva mind ez ideig, mi is, mint a mi atyáink, hogy lakhassatok Gósen földén; mert minden juhpásztor utálatos az égyiptombeliek előtt." (46, 33–34.)

A király pedig így szólt Józsefhez:

"A te atyád és a te atyádfiai jöttek tehozzád.

Egyiptom földe ímé előtted van; e föld legjobb részében telepítsd le a te atyádat és atyádfiait, lakozzanak a Gósen földén: ha pedig tudod, hogy vannak közöttök arra termett emberek, tedd azokat az én barmaim gondviselőivé." (47, 5–6.)

A fáraónak nyájai vannak, és népének is; akkor hogyan utálhatták az egyiptomiak az állattenyésztőket?

Jákob, akit bemutattak a fáraónak, megáldotta az uralkodót. A derék aggastyán akkor százharminc éves volt. (47, 7–9.) József tehát apjának és fivéreinek a legjobb vidéket jelölte ki, amelynek Rameszesz volt a neve. Ellátta őket mindenféle élelemmel, mivel az egész világon nem volt kenyér, és az éhség főként Egyiptomot és Kánaánt sújtotta. (47, 11–13.)

Akarják tudni, hogyan kormányozta József az országot? Gyönyörködjenek benne.

"József pedig mind összeszedő a pénzt, ami találtatik vala Egyiptomban és

Kánaánnak földén a gabonáért, amelyet azok vesznek vala; és bévivé József a pénzt a Faraó házába.

És mikor elfogyott a pénz Egyiptom földéről is, Kánaán földéről is, egész Egyiptom Józsefhez méné, mondván: Adj nekünk kenyeret, miért haljunk meg szemed láttára, azért hogy nincs pénz?

És monda József: Hozzátok ide barmaitokat, és adok nektek a ti barmaitokért, ha nincs pénz.

És elvivék barmaikat Józsefhez, és ada nékik József kenyeret lovakért, juhokért, ökrökért és szamarakért: és eltartá őket abban az esztendőben kenyérrel az ő barmaik összességéért." (47, 14–17.)

Jegyezzük meg, hogy a terméketlenség harmadik esztendejében vagyunk; olyan aszály van, hogy három éve nem nő gabona. Ha a föld nem hajlandó gabonát teremni, bizonyára még kevésbe teremhet fű. Akkor mivel táplálkozott a sok jószág? Ha mégis volt valami mód rá, hogy legeltetés nélkül is életben tartsák az egyiptomiak nyájaikat, akkor micsoda fura szeszélyből mondtak le róluk azért, hogy lisztet kapjanak Józseftől! Bizonyára hasznosabb lett volna számukra, ha megeszik háziállataikat. Azonkívül, ha eladják nyájaikat, akkor többé nincs mivel a földet művelni. Olyan miniszterelnökük volt, aki mindenképpen lehetetlenné tette alattvalói számára, hogy gabonát vessenek. Meglepő az is, hogy a szent szerző egyetlen szóval sem említi a Nílus időszakos áradását. A bibliabírálók – Herbert, Bolingbroke, Fréret, Boulanger és mindenekelőtt Voltaire – véleménye szerint ez a megmagyarázhatatlan kihagyás elegendő annak bebizonyítására, mennyire légből kapott József és a hét szűk esztendő históriája. Mindezt merő kitalálásnak minősítik. "Lehetetlen – mondják ezek a kritikusok –, hogy a Nílus egymás után hét éven át ne áradt volna ki. Ez örökre megváltoztatta volna az egész vidék képét. Ehhez az kellett volna, hogy a Nílus vízesései elzáruljanak, s akkor egész Etiópia egyetlen hatalmas mocsárrá változik. Ha pedig a forró égöv alatt évente szabályosan jelentkező esők hét éven át szüneteltek volna, akkor Afrika belső része lakhatatlanná válik." Nyilvánvaló, hogy egy ilyen nagyarányú szerencsétlenség akkora arányokat öltött volna, mint az emberiség őskorában bolygónkra zúdult természeti katasztrófák. Ennek bizonyára valami nyoma maradt volna a zsidó nemzetnél régibb egyiptomi nép történetében.

"Mikor pedig elmúlék az esztendő, ménének hozzá a második esztendőben, és mondának néki: Nem titkolhatjuk el uramtól, hogy bizony elfogyott a pénz, és a baromnyájak mind uramnál vannak, amint látja az én uram, semmi sem maradt, csak testünk és földünk.

Miért vesszünk el szemed láttára mind magunk, mind földünk? Végy meg minket és földünket kenyéren, és mi és a mi földünk szolgái leszünk a

Faraónak; csak adj magot, hogy éljünk s ne haljunk meg, és a föld ne pusztuljon el.

Megvevé azért József egész Egyiptom földjét a Faraó részére, mert az égyiptombeliek mind eladák az ő földjöket, mivelhogy erőt vett vala rajtok az éhség. És a föld a Faraóé lőn.

A népet pedig egyik városból a másikba telepíté Egyiptom egyik határszélétől másik széléig.

Csak a papok földét nem vévé meg, mert a papoknak szabott részök vala a Faraótól és abból a szabott részből élnek vala, amit nékik a Faraó ád vala; annak okáért nem adák el az ő földjöket.

És monda József a népnek: Ímé megvettelek titeket a mai napon, és a ti földeteket a Faraónak. Imhol számotokra a mag, vessétek be a földet.

És takaráskor adjatok a Faraónak egy ötödrészt; négy rész pedig legyen a tiétek, a mező bevetésére és éléstekre, mind magatoknak, mind házatok népének, és gyermekeiteknek eledelül.

És mondának: Életünket megtartottad; hadd találjunk kegyelmet uram szemei előtt, és szolgái leszünk a Faraónak." (47, 18–25.)

Ez az igazgatási módszer nem válik József díszére. Nevetséges, különc zsarnoknak mutatja, nem pedig jótevőnek, ahogyan a biblia beszél róla. Ha ez a történet igaz, s ha a nép hitt Egyiptom kormányzójának jótékonyságában az ínség első éveiben – akkor ostobaságára nincs mentség később, amikor idáig fajult kifosztásuk, amelynek valamennyien áldozatául estek. Hogyhogy! – háborodnak fel az imént idézett bírálók. – József, ez a derék miniszterelnök rabszolgasorba dönt egy nemzetet! Az ország minden lakosát és minden földjét eladja a királynak! Éppoly gálád és büntetendő cselekedet ez, mint a fivéreié, akik felkoncolták Sekhem népét. Nincs rá példa a világtörténelemben, hogy egy állam miniszterelnöke így viselkedjék. Ha bármelyik országban így tenne egy miniszter, akkor nem menekülne a lakosság jogos haragja elől.

Ez a kegyetlen történet szerencsére csupán bárgyú mese. Roppant ostobaság lett volna, hogy valaki megkaparintsa az ország valamennyi jószágát, mikor a föld hosszú ideje nem termett füvet a táplálásukra. És ha termett füvet, akkor gabonát is hozhatott volna, ez alól nincs kibúvó. Egyiptom földje ugyanis természettől fogva homokos, és csak a Nílus szabályos áradása teszi lehetővé a növényzet fejlődését; ha pedig elismerjük, hogy hét éven át egymás után nem öntött ki a folyam – ami hihetetlen –, akkor minden jószág bizonyára elpusztult. Akkor még csak az állítólagos aszály negyedik esztendejében voltak – hát mire lett volna jó, hogy vetőmagot adjanak a népnek, amikor még három évig semmit sem lehet termelni? Ez a hét terméketlen esztendő tehát a legképtelenebb mesék egyike, amelyeket az

isteni galamb fantáziája kieszelt.

Az is említést érdemel, hogy a zsidók szent írója milyen tisztelettel viseltetik az egyiptomi papok iránt. Egyedül őket kíméli meg József. Az ő földjeik szabadok maradnak, amikor az egész nemzet szolgasorba jut és eltartásuk is a szerencsétlen népet terheli. A biblia tehát azt a vallási tanítást fejti ki, amelyet isten állítólagos képviselői hivatásszerűen sulykolnak a nép agyába. Ez az epizód arra való, hogy Jehova szolgái tiszteleттudást oltsanak az emberekbe mindenféle pap, még más vallás papjai iránt is. A papok összetartanak.

Azt közli azután a kacsa-galamb, hogy Jákob tizenhét évig maradt Egyiptomban, itt is halt meg, s így összesen száznegyvenhét esztendőt élt. (47, 28.) A pátriárka halálos ágyán áldást osztott. (48. és 49. fejezet.) Megáldotta az ágyánál összegyűlt tizenkét fiát. Amikor két ismeretlent pillantott meg a szobában, megkérdezte: "Kicsodák ezek?" József így felelt: "Az én fiaim, Efraim és Manassé, kiket Isten itt adott nékem." Jákob erre így szólt: "Hozd ide őket hozzám, hadd áldjam meg." A pátriárka tizenhét éve lakott az országban, és Józsefnek még nem jutott eszébe, hogy bemutassa a családját!

Jákob gyermekeinek osztott áldásából nem hiányzott a szemrehányás sem. Rúben például, aki felszarvazta a saját apját, e napon elveszítette elsőszülöttségi jogát.

"Rúben, te elsőszülöttem – mondta a pátriárka –, erőm, tehetségem zsengéje, első a méltóságban, első a hatalomban.

Állhatatlan, mint a víz, nem leszesz első, mivel atyád ágyába léptél fel: akkor megfertőztetted! Nyoszolyámba lépett ő." (49, 3–4.)

Az öreg Jákob atya e napon újra világosan kifejezte, hogy helyeselte a kis Dína és Sekhem herceg házasságát, s jómaga elítélte a Simeon és Lévi által rendezett nagyszabású vérengzést; ugyanis nem ruházta rájuk a Rúbentől elvett elsőszülöttségi jogot, sőt megbélyegezte őket erőszakosságuk miatt.

"Simeon és Lévi atyafiak, erőszak eszközei az ő fegyverök.

Tanácsukban ne légyen részes lelkem, gyűlésükkel ne egyesüljön dicsőségem, mert haragjokban férfit öltek, s kedvök telve inát szegték az ökörnek.

Átkozott haragjok, mert erőszakos, dühök, mivel kegyetlen; eloszlatom őket Jákobban, és elszélesztem Izraelben." (49, 5–7.)

A teológusok prófétai erejűnek nyilvánítják Jákob minden szavát, amelyet halálos ágyán ejtett: a történet folytatásából azonban kiderül, hogy Lévi állítólagos leszármazottai nem is jártak rosszul; hiszen nekik jutott a főpapi méltóság Izraelben, minden előnyével és kiváltságával együtt.

Logika szerint a kedvenc fiú minden bizonnyal József volna, aki öregségének napfénye volt, annyi örömöt szerzett neki, és gazdaggá tette az

egész családot. De szó sincs róla: a kedvenc fiú Júda: az, aki szorgalmazta József eladását a midiánita kereskedőknek. A vérfertőző Júda az erényes József fölébe került. Agg atyja, Jákob, neki adományozta a pátriárkái méltóságot, örökségének isteni részét.

"Júda! téged magasztalnak atyádfiai – szólt Jákob –, kezed ellenségeidnek nyakán lesz, s meghajolnak előtted atyáidnak fiai.

Oroszlánkölyök Júda; zsákmányt ejtvén, felmentél, fiam! Lehevert, lenyugodott, mint a hím oroszlán, és mint nőstény oroszlán; ki veri őt fel?

Nem múlik el Júdától a fejedelmi bot, sem a vezéri pálca térdei közül; míg eljő Siló, és a népek néki engednek.

Szőlőtőhöz köti szamarát, és nemes venyigéhez szamara vemhét, ruháját borban mossa, s felöltőjét a szőlő vérében.

Bortól veresek szemei, tejtől fehérek fogai." (49, 8–12.)

A többieknek meglehetősen mindennapi áldás jutott. Ami Józsefet illeti, ha már nem követte Jákobot a pátriárkái rangban, legalább néhány jó szót kapott: "Atyád Istenétől, aki segéljen; a mindenhatótól, aki megáldjon, az ég áldásaival, onnan felülről, a mélység áldásaival, mely alant terül, az emlők és anyaméh áldásaival." (49, 25.)

Jákob megígértette fiaival, hogy koporsóját kiviszik Egyiptomból és a Kánaán országában levő Makpelá barlangban temetik el, Ábrahám, Sára, Izsák, Rebeka és Lea mellé.

"És elvégezé Jákob amit fiainak parancsolt és fölszedé lábait az ágyra, és kimúlék és az ő népéhez takaríttaték." (49, 33.)

A többnejű pátriárka első osztályú temetést kapott, balzsamozással és Kánaánba szállítással. Ha hihetünk az 50. s egyúttal utolsó fejezetnek, az egyiptomiak hetven napig gyászolták. József mindvégig magas méltóságot töltött be, eltartotta fivéreit és azoknak családját. Unokái és dédunokái vették körül. Száztíz éves korában halt meg.

Ezzel véget ér Mózes első könyve. Most áttérünk Mózes második könyvére.

HETEDIK FEJEZET

Mózes és a negyvenéves utazás

Mózes második könyve a zsidóknak Egyiptomból való kivonulását és a Sínai-félszigeten tett hosszú sétáját beszéli el. Tudjuk, hogy a zsidó nép nagy utazása negyven évig tartott. Ha egy pillantást vetünk Köves Arábia és Palesztina térképére, könnyen képet alkothatunk erről a híres vándorlásról. A

zsidók Baál-Czefónnál, a mai Szueznál hagyták el Egyiptomot – és feltehetően ezen a helyen keltek át a Vörös-tengeren. Végighaladtak a Héroopolisz-tenger (a Szuezi-öböl) keleti partján. A Sínai-hegyláncon átkelve, egészen Refidimig értek le. A félsziget e déli vidékén Hazeróthig jutottak keleti irányban (mai neve Ain el-Hadrah). Innen felmentek északnak Dzsebel-Halalig, azután pedig keletebbre igyekeztek, s a Holt-tenger felé tartottak; ezt jobbról megkerülve, végre elérkeztek Jerikóba. Modern térkép segítségével igen könnyen meghatározható az útvonal három szélső pontjának fekvése: Baál-Czefón, a kiindulópont, az északi szélesség 30°-n és a keleti hosszúság 32° 10'-n terül el; Hazeróth, az út délkeleti végpontja az északi szélesség 28° 45'-nél és a keleti hosszúság 32° 10'-nél van; Jerikó, a végcél az északi szélesség 31° 50'-nél és a keleti hosszúság 33° 7'-nél fekszik.[21]* Ennél fogva e három szélső pont egymástól való távolsága nem valami óriási.

Mekkora lehetett ez a legendás út? Milyen utazáshoz hasonlíthatjuk ma, hogy jobban rávilágítsunk a bibliai elbeszélés nevetséges voltára?… A zsidók emlékezetes menetelése Mózes és Józsué vezetésével pontosan olyan hosszú volt, mintha valaki gyalogszerrel elindulna Párizsból, délkeleti irányban elmenne Dijonig és azután északkeletnek fordulva a belgiumi Liége-ig. Párizs, Dijon és Liége szakasztott olyan mértani helyzetben fekszik a glóbuszon, mint Baál-Czefón, Hazeróth és Jerikó. Egy nyomoréknak sem volna szüksége három hónapra e távolság megtételéhez, és útközben gyakran pihenhetne! Az izraelitáknak pedig negyven évig tartott ez az út. Hajtsunk fejet e rekordteljesítmény előtt, és mosolyogjunk ezen a kolosszális lódításon, amelyet a kacsagalamb elhitetett az elbolondított vakbuzgó ájtatosokkal.

A hívők nem vizsgálnak semmit, hanem mindent kritika nélkül fogadnak el. Ha Mózes második könyvének elolvasása után egy kicsit elgondolkoznának, akkor csodálkoznának rajta, hogy e könyv szerzője – aki állítása szerint Egyiptomban nevelkedett és sokáig élt ott, mielőtt honfitársait kivezette onnan – egyetlen szóval sem említi a civilizációja fénykorát élő ország műemlékeit, szokásait, törvényeit, politikai viszonyait, történelmét. Az egyiptomi királyság később jött létre, mint a hatalmas indiai birodalom vagy Kína, az állítólagos Mózessel egyidőben élő egyiptomiak azonban minden bizonnyal az első helyet foglalták el a civilizált nyugati nemzetek között. Ebben az időben virágzott Théba és Memfisz, amelyek létezéséről Mózes második könyvének szerzője szemlátomást nem is tud, mivel nem beszél ezekről a csodálatos és gazdag városokról, hiszen nyilván a nevükről sem hallott. Ami az akkori hatalmas uralkodókat illeti, a szent szerző közömbösen

21 A szerző itt nem Greenwichtől, hanem Ferrótól számítja a délköröket. Ferro a Kanári szigetcsoport egyik tagja. Franciaországban 1634 óta XIII. Lajos rendeletére innen számították a délköröket. – *Szerk.*

fáraónak nevezi valamennyit, ez pedig cím, s egyáltalán nem név. A fáraó nem más, mint az egyiptomi király, mint ahogyan a porosz király "könig", vagy az angol királynő "queen". Az állítólagos Mózes, aki számos egyiptomi királyról beszél és több évszázadnyi időközben történt eseményeket tulajdonít nekik s csak a fáraó névvel tudja megkülönböztetni őket – az olyan áltörténészhez hasonlít, aki az orosz birodalom más-más időszakára vonatkozó, kiagyalt történeteiben egyformán "A Cár Őfelsége" elnevezéssel illetné Rettegett Ivánt, Nagy Pétert és I. Miklóst, akiknek a nevét sem tudja. Az ilyen fura történetíró ügyetlen, nevetséges fráter. De hát hogy vehetnénk komolyan a Teremtés és az Egyiptomból való kijövetel szerzőjét? Ismeri és idézi a legapróbb királyocskák nevét, amikor történelem nélküli, vagyis teljesen képzeletszülte országokról van szó, mint Sodoma, Gomora és Gérár. Amikor egy valódi, történelmileg fontos ország uralkodóját szerepelteti, mint például Egyiptomét, akkor tudománya csődöt mond s meg sem meri említeni, vajon a szóban forgó fáraó Thotmesz, Amenhotep vagy Hórusz. Egyszóval, csak akkor közöl pontos adatot, amikor azt hiszi, hogy állítását egyáltalán nem lehet ellenőrizni. Bizonytalanságba burkolózik, amikor az a legfontosabb számára, hogy ne árulja el tudatlanságát valamilyen bosszantó tévedéssel, melyet netán könnyűszerrel leleplezhetnek.

A teológusok – akik Mózes öt könyvét az igazság legtisztább megnyilatkozásának minősítették –, amikor a bibliára támaszkodva megállapították a világ kronológiai adatait, nem látták előre Champollion, Wilkinson, Lepsius és más tudós egyiptológusok felfedezéseit. A Vulgata szerint például a világ teremtése i. e. 4004-ben történt, a vízözön pedig a 3296-ik esztendőre esik; és valamennyi egyházatya helyeslőn bólogatott. Nos, Menesz, az egyiptomiak hadvezére, aki országát a papi kaszt legfőbb uralma alól kivonta, s megalapította az első ismert dinasztiát, időszámítás előtt 5400 évvel hajtotta végre ezt a forradalmat, vagyis 1400 évvel a világ teremtése és 2100 esztendővel a vízözön előtt. A hittudósok azt az időpontot is közlik, amikor József, a fáraó miniszterelnöke, Jákobot és családját letelepítette Gósen földjén; ez i. e. 1962-ben történt, és a zsidók négyszázharminc évig laktak Egyiptomban; távozásuk az 1533-ik esztendőre esik – megint csak a teológusok és a biblia szerint. Manapság azonban rendelkezésre állnak Egyiptom történelmi emlékei, amelyeket napvilágra hoztak és megfejtettek. Leolvasták a történelmet a templomok kövéről és az obeliszkekről. A kor története feltünteti a fáraók uralkodását és nagy tetteit. A Théba mellett felfedezett karnaki templom nagykapuja például 115 várost sorol fel, amelyet III. Thotmesz fáraó a mageddói győzelem után igázott le. Részletesen ismerjük e fejedelem tizenöt, egymást követő ázsiai hadjáratát, amely egytől egyig sikeresen végződött. Ez a dicsőséges uralom, amelyet a hieroglifák

tudománya oly élénk fénnyel világított meg, azoknak a századoknak a kellős közepén élte virágkorát, amikor Jákob fiai állítólag Egyiptomban tartózkodtak. E műemlékeken semmi, egyáltalán semmi nem akad, ami József híres kormányáról szólna. E fáraók közül egyetlenegynek sem jutott eszébe, hogy megörökítse országának kő-évkönyvein a maga Richelieu-jének[22]* hírnevét! …

Sőt mi több! Az a fáraó, aki abban az időben uralkodott, amikor – a szent szerző szerint – a zsidók elhagyták Egyiptomot, és aki – mint hamarosan láthatjuk – a Vörös-tenger habjainak martaléka lett, egész hadával nyomorúságosan elpusztult – ez a fáraó, a teológusok által elfogadott bibliai időadatok alapján nem lehet más, mint III. Amenhotep. Nos, az ő uralkodását elejétől végig megörökítették az ókori műemlékek, s ezek az adatok egyáltalán nem egyeznek Mózes második könyvének elbeszélésével. Ez a fejedelem a tizennyolcadik dinasztia fáraóinak vitéz fajtájához tartozott. Ezek a hatalmas uralkodók és jeles hódítók olyan dicsőséget és oly nagy területeket szereztek az egyiptomi birodalomnak, amelyeket a következő dinasztia nem tudott megtartani. Meghódították Etiópiát, valamennyi arab országot, Mezopotámiát, Kánaán országát, elfoglalták Ninivét és Ciprus szigetét. Adófizetésre kényszerítették a babiloniakat, a föníciaiakat, az örményeket. Fegyvereik sikere messze Nyugat-Ázsiáig terjedt. IV. Thotmesz, III. Amenhotep atyja, nem veszítette el a nagy Thotmesz hódításainak gyümölcsét. Az írásos emlékek szerint dicsőségesen uralkodott i. e. 1550-ben, vagyis tizenhét évvel azelőtt, amikorra a biblia a zsidók Egyiptomból való kivonulását teszi. Ami III. Amenhotepet illeti, győzelmeiről sok történelmi adat maradt fenn: ő alapította a luxori templomot. Az ő tiszteletére emelték Thébában a Memnon-kolosszus néven ismert szobrot, amely őt ábrázolta és harmonikus hangokat hallatott, amikor a kelő nap sugarai rátűztek. Ismerjük az általa leigázott királyok és népek hosszú sorát. Ez a fáraó dicsősége teljében uralkodva halt meg. Nem fulladt bele a Vörös-tengerbe, hanem fényes pompával temették el az egyik piramis belsejében. Abban az évben, amikor Mózes második könyve szerint a Mózes vesszőjének engedelmeskedő hullámokba veszett, éppen Etiópia meghódítását fejezte be, és később még nagy hadjáratokat vezetett Ázsiában. Annyira nem halt meg ebben az időben, hogy – míg Mózes második könyve szerint a zsidók a Sínai-félszigeten sétálgattak, megépítette Felső-Núbiában a pompás Sóleb-palotát – és Théba mellett a karnaki nagytemplom déli részét. Óriási birodalmát Hórusz fiára hagyta, aki leverte az etiópok lázadását és folytatta atyjának műveit.

Ez történelem; kifejezetten ellentmond a bibliának.

---

22 Richelieu bíboros (1585–1642), eredeti nevén Armand Jean du Plessis herceg, 1624–1642-ig XIII. Lajos miniszterelnöke. – *Szerk.*

Négy évszázaddal Jákobnak és társainak góseni letelepedése után, a hatvanhat zsidó bámulatosan elszaporodott. Az akkori király teljesen elfelejtette azokat a szolgálatokat, amelyeket József tett hajdan Egyiptomnak. Igen kegyetlen volt a fáraó (továbbra is ezen a néven említjük, amely név az egyetlen, amivel a szent szerző illeti). Hívatta a két héber bábát, Sifra és Puá asszonyságot, akinek páciensei sorába tartozott valamennyi honfitársnőjük, és megparancsolta nekik, hogy ha zsidó asszony szülésénél segédkeznek, fojtsák meg az újszülött fiúgyermeket. A két bába mindent elkövetett, hogy ne teljesítse a fáraó rendelkezését, s amikor ez megkérdezte tőlük, miért hagyják életben a fiúgyermekeket, így válaszoltak: "Mert a héber asszonyok nem olyanok, mint az égyiptombeliek; mert azok életerősek; minekelőtte a bába hozzájuk eljutna, már szülnek." A fáraó akkor rendeletet hirdetett ki, amely szerint minden zsidó fiúgyermeket születése után nyomban a folyóba kell dobni. Elképzelhető, hogy ez nagy szomorúságot okozott a zsidó családokban. A rendeletet annál könnyebben végre lehetett hajtani, mert Jákob szerencsétlen leszármazottai többé-kevésbé rabszolgasorban sínylődtek. Kegyetlen bánásmódban részesültek az egyiptomi hivatalnokok részéről. Nem voltak a maguk urai. A legfáradságosabb munkát végeztették velük. (Mózes második könyve, 1. fej.)

Történt egyszer, hogy egy Lévi nemzetségéből származó anya három hónapon át rejtegette kisfiát, ugyanis "szépnek" találta. De mert nem tudta tovább rejtegetni és félt a feljelentéstől, fogott egy nádkosarat, bevonta gyantával és szurokkal, beletette a csecsemőt, s azután a bölcsőt lerakta a folyó partján, a nádasba. Majd szólt a fiúcska nővérének, hogy kissé távolabbról figyeljen. Eközben kíséretével megérkezett a fáraó lánya, hogy a Nílusban fürödjék.

A szent szerző elmulasztja, hogy megdicsérje bátorságáért a hercegnőt, s ez sajnálatos feledékenység. Hiszen a Nílusban hemzsegtek a krokodilusok, és így ez a fürdő megérdemli az olvasó csodálatát. Azonkívül az udvar Memfiszben székelt, és Memfisztől Gósenig, a zsidó családok tartózkodási helyéig, több mint ötven mérföld az út. Akárhogyan volt is, a hercegnő a legjobbkor jelent meg.

Mivel semmi sem történik Jehova akarata ellenére, tehát a többi zsidó gyermek az ő engedélyével fulladt bele a Nílusba és lett a krokodilusok martaléka. Ez az egyetlen csecsemő szintén a nagyszabású isteni terveknek köszönhette menekülését. Nyilván a jóisten küldte a fáraó lányát ilyen messzire fürödni, és ő oltott belé halálmegvető bátorságot a szörnyű kétéltűekkel szemben. Úgy történt tehát, ahogyan a gondviselés rendelte. A hercegnő összetalálkozott az úszó bölcsővel, megesett a szíve a síró-rívó gyermeken, és azon nyomban rájött, hogy zsidó fiúcska. Erre megjelent a

nővér, és azt ajánlotta, keressenek egy dajkát. A hercegnő helyesléssel fogadta a kitűnő ötletet. Ezután ott termett az anya. A fáraó leánya rábízta a gyermek szoptatását, s kijelentette, havi bért fizet a dajkának. Jótettének boldog tudatában eltávozott. Később, amikor a fiúcskát elválasztották, anyja visszavitte a hercegnőhöz. Ez megkedvelte a gyermeket, és a Mózes nevet adta neki, ami "vízből mentett"-et jelent. Olyan eredményesen járt közben érdekében a királynál, hogy még ez a kegyetlen uralkodó is beleegyezett, hogy a csöppséget udvarában neveltesse. A biblia szerint a fáraó fiává is fogadta.

Mózes növekedett, s kiskorától fogva csodagyermeknek bizonyult. Ámulatba ejtette a királyt, leányát, udvaroncait. Ragyogó jövő várt rá. Amikor fiatalemberré serdült, meglátogatta zsidó honfitársait. Egy szép napon észrevette, amint egy egyiptomi vert egy zsidót. Erre Mózes megölte az egyiptomit és eltemette a homokba. Miután gondolkodóba esett a gyilkosság következményén, elmenekült és Midián földjén rejtőzött el. Ez a vidék a Sínai-félsziget délkeleti részén volt. Nem szabad összetéveszteni másik két, hasonló nevű országgal, amelyről később lesz szó, s amelyek közül az egyik az Elath-tenger (a mai Akaba-öböl) északi partján, a másik pedig a Holt-tengertől keletre terük el. Ha összekeverjük ezeket a midián országokat, akkor azt képzelhetné valaki, hogy a szentlélek elveszítette a térképét és földrajz dolgában nagyon is tudatlan.

Az egyes számú Midiánban Mózes megismerkedett egy Jethró nevű pogány pappal, akinek hét leánya volt. Az egyik, a szépséges Czippora, rabul ejtette a szökevény szívét. Házasság, hosszú mézeshetek, és Mózes apja lett egy lurkónak, aki a Gersom nevet kapta. Eközben a fáraó a múmiák közé költözött, és utóda tovább sanyargatta a szegény zsidókat, akiknek szolgasorsa egyre keservesebb lett. Amikor Jehovának – aki mint Mózes, már nem is gondolt többé a héberek szerencsétlenségére – hirtelen eszébe futott a szövetség, melyet valamikor Ábrahámmal, Izsákkal és Jákobbal kötött. (2. fej.)

Jethró papnak nyája volt, és hébe-hóba vejére bízta, hogy legelni vigye. Egy ilyen kirándulás alkalmával Mózes elment egészen a Hóreb-hegyig, amely ugyan a Sínai-tömbhöz tartozik, de mégsem azonos a Sínai-heggyel. Egyszerre csak lángba borult egy bokor, s a tűz közepette megjelent a jóisten. Ami még érdekesebbnek látszik; a bokor lobogva lángolt és mégsem égett el. Isten ráparancsolt az elképedt Mózesre, hogy húzza le a lábbelijét. Az engedelmeskedett. Akkor isten kijelentette neki, hogy küldetéssel ruházza fel. Menjen el a fáraóhoz és szólítsa fel, engedje eltávozni a zsidókat Egyiptomból. Ez azonban csak akkor szánja rá majd magát, miután Mózes néhány csodát tesz. Ezenkívül vigasztalja meg a honfitársait. Mózes arra kérte a látomást, mondja meg a nevét. És isten így szólt Mózeshez: "Vagyok aki

vagyok. Így szólj az Izrael fiaihoz: A Vagyok küldött engem tihozzátok." A jóisten számos tanácsot adott az Egyiptomból való közeli kivonulás tárgyában, s köztük ezt is: "Kérjen azért minden asszony az ő szomszédasszonyától és háza lakó asszonyától ezüstedényeket és aranyedényeket és ruhákat; és rakjátok azokat fiaitokra és leányaitokra, s így fosszátok ki Egyiptomot." (3. fej.)

Amikor pedig Mózes aggályoskodott, hogy a zsidók éppúgy nem adnak majd hitelt a szavának, mint a fáraók, Jehova azon nyomban csodatevő erővel ruházta fel. A bot, melyet Jethró veje kezében tartott, kígyóvá változott, majd újra bot lett.

"És ismét monda néki az Úr: Nosza dugd kebeledbe a kezed; és kebelébe dugá kezét és kihúzá: ímé az ő keze poklos vala, olyan mint a hó.

És monda: Dugd vissza kebeledbe a kezed: és visszadugá kezét kebelébe, és kivevé azt kebeléből és ímé ismét olyanná lőn mint teste." (4, 6–7.)

Jehova azt is közölte Mózessel, képessé teszi arra, hogy a vizet vérré változtassa, és viszont. Mózesnek azonban némi kétségei voltak. Megmagyarázta istennek, hogy ő dadog, s ezért rossz szónok lenne a nép oktatására. Isten erre megharagudott, s egyáltalán nem gyógyította ki dadogásából, hanem azt válaszolta, hogy ha így áll a dolog, akkor társul adja küldetéséhez Áront, a bátyját. Jegyezzük meg mellesleg, hogy Áron egyáltalán nem bujkált Egyiptomban. Anyja nyilván megmentette, de nem tudni, hogyan.

E látomás után Mózes elbúcsúzott apósától és útnak indult feleségével, gyermekeivel.

"És lőn az úton, egy szálláson, eleibe álla az Úr és meg akarja vala őt ölni.

De Czippora egy éles követ véve és lemetszé az ő fiának előbőrét és lába elé veté mondván: Bizony, vérjegyesem vagy te nékem!

És békét hagya néki." (4, 24–26.)

Áron, akit Jehova figyelmeztetett, felkereste Mózest, töviről-hegyire megtudott tőle mindent a rájuk ruházott küldetésről, s attól fogva kettesben folytatták útjukat a fáraóhoz. Az uralkodó azonban nem is hederített a két fivér intelmeire; sőt még fokozódott is az izraeliták sanyargatása. (5. fej.) Mózes biztosította honfitársait, hogy isten akaratából visszanyerik szabadságukat. (6. fej.)

Mózes nyolcvanéves volt, Áron pedig nyolcvanhárom, amikor a fáraóval beszéltek, és újra felszólították, engedélyezze az izraeliták távozását. Mivel az uralkodó nem hajlott az értelmes szóra, Áron elébe dobta a botját, és az abban a pillanatban sárkánnyá változott. A sebtében odahívott udvari mágusok szintén elhajították botjukat, azok is megannyi sárkánnyá változtak. Áron sárkánya azonban felfalta a varázslókét. Ez a csoda sem indította arra a fáraót, hogy visszaadja a zsidók szabadságát. Akkor Mózes vesszejével a Nílusra

sújtott és a folyó vize vérré változott. A biblia hozzáfűzi, hogy a király mágusai hasonlóképpen cselekedtek. A hal elpusztult. Az egyiptomiak felásták a Nílus környékét, hogy ivóvízhez jussanak, de hiába. Hogy a zsidók miként szereztek vizet, a szerző elmulasztja közölni. (7. fej.)

Áron és Mózes még más csapásokkal is jutalmazta Egyiptomot. Béka-invázió következett. A hiúságukban sértett udvari varázslók véghezvitték ugyanezt a csodát. Mást sem lehetett látni mindenütt, mint varangyot. Valóságos béka-eső, béka-özön zúdult a földre. Ezután tetvek következtek; ellepték egész Egyiptomot; majd más rovarok nyüzsögtek, amelyeket a biblia nem jelöl meg pontosabban. A szent szerző viszont közli, hogy a tetvek csodáját a mágusok már nem tudták végrehajtani. Azután eltűntek a békák, a tetvek és a névtelen rovarok; a fáraó szíve azonban keményebb volt, mint valaha, s nem engedte eltávozni a zsidó népet. (8. fej.)

Az ötödik csapás az volt, hogy az egyiptomiak lovai, szamarai, tevéi, ökrei és juhai hirtelen mind elpusztultak. A hatodik csapás: Mózes és Áron hamut hozott és szétszórta a király előtt. Nyomban fekély lepte el az egyiptomiakat. Hetedik csapás: fergeteges jégeső és tűzvész pusztította el a füvet és a fákat a mezőkön, egyedül Gósen földje menekült meg, ahol az izraeliták éltek. Ez alkalommal a fáraó már beleegyezett a zsidók távozásába. Mózes kinyújtotta a kezét, s a fergeteg elcsitult… és a fáraó visszavonta adott szavát. (9. fej.)

Nyolcadik csapás: heves széllel sáskák milliárdjai csapnak le, s felfalják azt a kevés növényt, ami átvészelte a jégesőt. A fáraó bűnbánatot tart, a szél a Vörös-tengerbe sodorja a sáskákat. A fáraó ismét megmásítja ígéretét és visszatartja az izraelitákat. Kilencedik csapás: Egyiptomot olyan sűrű sötétség borítja el, hogy meg lehet tapintani. (!) Végül a fáraó rászánja magát, hogy elengedi Mózest és honfitársait; de meg akarja tartani juhaikat és ökreiket, amelyeket az isten megóvott a csapások sorozatos özönétől. (10. fej.)

Hogy véget vessen ezeknek az állapotoknak, Jehova öldöklő angyalokat küldött, azzal a paranccsal, hogy gyilkolják le az egyiptomiak újszülötteit. Mivel a program szerint az emberirtásnak éjszaka kellett történnie, tévedések elkerülése végett minden zsidó családban elfogyasztottak egy bárányt, és az izraeliták bárány vérrel kis jelet tettek házuk kapujára. A biblia szerint innen származik húsvét ünnepe. (10., 12. és 13. fej.) Ebből az következik, hogy az éjfélkor az egyiptomi városokon áthaladó angyalok kardot vittek a gyilkoláshoz és lámpást a hajlékok kapuinak megvizsgálásához: vajon van-e rajtuk bárányvérrel mázolt jel, vagy nincs? Tehát nem mi, hanem a biblia ábrázolja testi lényként az angyalokat. Ó! mennyit nevethetett az isteni galamb, amikor ezeket a badarságokat diktálta!…

Tehát megöltek minden egyiptomi elsőszülöttet, "a Faraónak elsőszülöttétől fogva, aki az ő királyi székiben ül vala, a tömlöcbeli fogolynak

elsőszülöttéig és a baromnak is minden első fajzását.

És fölkele a Faraó azon az éjszakán és mind az ő szolgái és egész Egyiptom, és lőn nagy jajgatás Egyiptomban." A fáraó tüstént elküldött Mózesért és Áronért, s így szólt hozzájuk: Menjetek el minél hamarább, ti és Izrael gyermekei.

"Az Izrael fiai pedig Mózes beszéde szerint cselekedének és kérének az égyiptombeliektől ezüstedényeket és aranyedényeket meg ruhákat.

Az Úr pedig kedvessé tette vala a népet az égyiptombeliek előtt, hogy kérésökre hajlanak és kifosztták az égyiptombelieket." (12, 29–30., 35–36.)

Mózes második könyve azt is közli itt, hogy a zsidó családok, akik Jákob átköltözése óta még mindig Gósen vidékén laktak, Rameszeszben gyülekeztek az indulásra. Innen Szukhóthba mentek; szám szerint hatszázezer erős férfi, nem számítva az asszonyokat és a gyermekeket; mindenféle rangú emberek is csatlakoztak hozzájuk tömegestül, és csodálatos módon ökreik és nyájaik is voltak. (12, 37–38.) Mózes magával vitte József földi maradványait is. (13, 19.)

Ennek alapján hozzávetőlegesen kiszámíthatjuk, hány áldozatot követelt a mészárlás, amelyet a galamb Jehova angyalainak tulajdonít. Mivel a Rameszeszből indulók hatszázezren voltak "fegyveresek" (13, 18.), ez hatszázezer családot jelent. Gósen földje Egyiptom negyvened része, Meroétól egészen Peluziumig. Az ország többi részében tehát huszonnégymillió család élt. Isten tehát angyalai által rengeteg újszülöttet ölt meg!

Szukhóthból a zsidók Ethámba mentek s ott tábort vertek. Azután Baál-Czefónba (Szuez) érkeztek, s itt a tenger közelében táboroztak. (14, 2.) A biblia által megjelölt hely nem a tulajdonképpeni Vörös-tenger, hanem csak a Szuezi-öböl zuga. Ha ott egyáltalán volt víz, amelyen át kellett kelni, ez csupán az akkori fáraók csatornája lehetett, amely a Nílustól a Keserű-tavakhoz vezetett.

Mialatt Mózes és honfitársai útra keltek, a fáraó – akinek esze bizonyára gyorsan kapcsolt – sajnálni kezdte, hogy elveszítette e kiváló alattvalóit, akikért annyi csapás sújtotta.

"Befogata tehát szekerébe és maga mellé vévé az ő népét.

És vőn hatszáz válogatott szekeret és Egyiptom minden egyéb szekerét és hárman-hárman valának mindeniken." (14, 6–7.) Maga állt seregének élére, és a nép is csatlakozott hozzá: "És az égyiptombeliek utánok nyomulának és elérek őket a tenger mellett, ahol táboroznak vala, a Faraónak minden lova, szekere meg lovasai és serege Pi-Hahiróth mellett, Baál-Czefón előtt." (14, 9.) Kérdés, honnan vették a fogatokat és a lovasságot, hiszen az ötödik csapás során kivétel nélkül elpusztult az egyiptomiak valamennyi lova, szamara, tevéje és ökre.

A zsidók eleinte nyugtalankodtak; de Mózes gyorsan elintézte, hogy száraz lábbal átkeljenek a tengeren. Meglendítette pálcáját, és szétválasztotta a habokat.

A csoda láttán a fáraó azt gondolta, hogy a hullámok között nyílt út számára is járható. El is indult seregével. Mózes megint suhintott pálcájával, amikor az egyiptomiak éppen a tenger kellős közepén voltak.

"Visszatérőnek tehát a vizek és elboríták a szekereket és a lovasokat, a Faraónak minden seregét, melyek utánok bementek vala a tengerbe; egy sem marada meg közülük." (14, 28.)

Jegyezzük meg, a fáraó nem azért vette űzőbe a zsidókat, hogy kiirtsa, hanem hogy bekerítse és visszavigye őket országába, újabb szolgaságba. Ezek között hatszázezer erős fegyveres férfi volt, tehát – az agg apákkal, anyákkal, feleségekkel, nővérekkel és ifjú öcsökkel együtt – a kivándorlók száma mintegy hárommillió főre becsülhető. Ekkora tömeg foglyul ejtéséhez sokkal nagyobb erők szükségesek. Az imént idézett igen logikus számítás szerint az egyiptomi családok összlétszáma körülbelül huszonnégymillióra tehető. Családonként egy katonát véve, a fáraó seregében huszonnégymillió harcos lehetett. Igaz, hogy az isten már megölte minden családban az elsőszülöttet; a fiatalabbak azonban fegyverfogható korban lehettek. Ez az üldözési terv különben nagy lelkesedést keltett – hiszen a szerző közlése szerint – tömegestül csődült a nép, hogy elkísérje a királyt. Ne feledkezzünk meg azokról az egyiptomiakról, akiktől a szökevények értékes edényeket és szép ruhákat csaltak ki. Ezek bizonyára habozás nélkül a tolvajok után iramodtak. Ha úgy tetszik, csökkentsük felére a számadatokat: akkor is legalább tizenkétmillió egyiptomi fulladt a tengerbe a fáraóval együtt.

Soha egyetlen egyiptomi szerző nem említette ezt az éppoly csodálatos, mint félelmetes katasztrófát, sem pedig az országot pusztító tíz csapást. – Ez azonban a nemzeti önérzettel magyarázható – mondhatja valaki. Fogadjuk el. De hát a világ többi népe? Ők miért nem szereztek tudomást e szörnyű eseményekről? Hiszen ez a hatalmas arányú vízbefúlás mégiscsak egy csapásra száztizenöt herceget mentesített az adófizetés alól Amenhotep fáraóval szemben. Az ám! Még Hérodotosz sem említi, akit az ókor "a történetírás atyjának" nevezett, pedig ő sok adatot gyűjtött össze a régi Egyiptomról. Beutazta az országot, beszámolt Szészosztrisz hőstetteiről, említést tett Amenhotep szobráról, a Memnon-kolosszusról. Ez a Hérodotosz ne ismerte volna e király tragikus végét és seregének pusztulását a hullámsírban!… A korabeli történetírók általános hallgatása legalább éppoly bámulatos, mint maga a csoda.

Az izraeliták tehát látták ellenségeik pusztulását. Ha ezt tényként fogadjuk el, akkor bízvást hozzátehetjük, hogy Jákob ivadékai annyit nevettek ezen a

kalandon, hogy sokan közülük a hasukat fogták. Mózes második könyvének 15. fejezete mindenesetre közli, hogy Miriám, Mózes és Áron nővére, dobot vett a kezébe, és az asszonyok mind dobot és fuvolát fogtak és örömükben együtt táncoltak vele. Ez a fejezet azt is tudatja velünk, hogy Mózes legott dicshimnuszt rögtönzött (az nem derül ki, hogy milyen nyelven), s egész Izrael egy emberként énekelte. Ne feledjük el, hogy az énekesek és a táncosok hárommilliónyi kórust alkottak, a szöveget és a zenét pedig azon nyomban megtanulták. Kérem az olvasót, próbálja elképzelni ezt a dalárdát, amint ezt a kantátát zengi. Teringettét! Be szép lehetett!…

A jámbor zsidók pedig úton vannak Köves Arábia felé, amelyet azért neveznek így, mert ott alig terem más, mint kő meg kavics. Utazásuk célja Kánaán országa, amelyre őseik mindig áhítoztak. Miért ne telepedjenek le ott most, amikor ilyen sokan vannak?… Különben is Mózes azt állította annak idején – az úristen szava nyomán –, hogy ez a Kánaán földje bámulatosan termékeny. A nehézség az, hogyan találják meg. Semmiféle út nem vezetett oda, az iránytűt pedig még nem találták fel. Szerencsére egy égi felhő állt a zsidó nép élére, s éjjel-nappal mutatta az utat. Nappal fekete füstoszlop volt, éjszaka pedig tűzgomoly. A szentírás szerint Jehova személyesen volt jelen ebben a változó külsejű felhőben. Ez a kalauzolási módszer a sivatagban bizonyos előnyökkel járt. Hátrányai is voltak. Valóban, az izraeliták gyakran pihenni szerettek volna egyet, de hiába! A felhő előre iramodott. Ugyan mitévők legyenek? Kockáztassák meg azt, hogy elveszítik ezt a becses kalauzt? Egy füstoszlopot pedig nem lehet kabátszárnnyal visszafogni, ugyebár?… Akkor hát feltétlenül folytatniuk kell útjukat. Jehova, az öreg mókamester persze mulatott. XIII. Leó, kedves barátom, ne tiltakozz! íme, itt a bizonyíték: Baál-Czefónból (Szuez) Jerikóba úgy juthatott volna el leghamarabb az isteni kalauz, ha északnak fordul, a Földközi-tenger felé, végighalad a Dzsebel Rabah hegylánc mentén. Azután keletnek tér, s a Dzsebel Maghara völgyeit követi, amelyek egyenesen a partvidéken húzódnak. Így elegendő a filiszteusok országáig menni, s azt megkerülve, máris Kánaánba érkezik az Ethiusok baráti országán keresztül. Észak helyett viszont Jehova a Sínai-félsziget déli csücske felé vezette a jámbor zsidókat. Pontosan úgy tett, mintha egy Párizsból Belgiumba tartó utast kellett volna kalauzolnia, és Lyon–Marseille útirányon át küldi!… Nos, láthatod Leó szentatyám, milyen notórius füllentő Zebaoth-Jehova!…

A jóisten meghosszabbította népének útját, viszont válogatott gyönyörűségekben részesítette. Így például Baál-Czefónból kiindulva, a dicshimnusz elhangzása után, a Sur-sivatag nyugati részébe vezette a zsidókat, ahol három napig gyalogoltak anélkül, hogy egyetlen csepp vizet találtak volna. Végül egy helyen, amelyet azóta Marának neveznek, kellemes

meglepetésükre bővizű forrás csobogása ütötte meg a fülüket. Odarohantak, hogy igyanak; de a víz keserű volt… A hárommillió zsidó egy emberként elfintorította az arcát. "És zúgolódik vala a nép Mózes ellen, mondván: Mit igyunk? –

Ez pedig az Úrhoz kiálta, és mutata néki az Úr egy fát és beveté azt a vízbe, és a víz megédesedék. – És jutának Élimbe, és ott tizenkét forrás vala és hetven pálmafa; és tábort ütének ott a vizek mellett." (15, 24–27.) Ez a hetven pálmafa minden bizonnyal igen szétszórtan feküdt és roppantul dús lombja lehetett, ha védelmet nyújtott egy ekkora néptömegnek, amely között hatszázezer harcos volt.

Elimet elhagyva tovább ereszkedtek dél felé. A Szin-sivatagba jutottak, amely a Szuezi-öböl partvidékének lejtőjén és dombjain terül el. E déli irányú menetelés a Sínai-hegylánc felé vezetett. A természet itt nagyszerű, lenyűgöző, de teljesen vad. Engedelmükkel idézem Élisée Reclus[23]* leírását e klasszikus hírességű vidékről.

"A Dzsebel et-Tihtől nyugatra húzódó partmenti dombok – közli a földrajztudós – krétarétegekből állnak. E szabályos fehér halmazok egyhangú látványt nyújtanak, és néhány száz méter magasra emelkednek. A Sínai-tömbhöz tartozó első hegyek és a szélső vonulattól délre, a Szuezi- és az Akaba-öböl között magasodó csúcsok azonban homokkőből vannak, szeszélyes alakzatúak, változatos színűek, és festői tájat alkotnak. Délre gránit-, gnejsz- és porfircsúcsok nyúlnak az ég felé. A Sínai-tömb hegyei egyhangúak, a felszín száraz. Ijesztően kopárak, éles gerincű profiljuk oly szabályosan rajzolódik ki a kék égen, mint a rézbe vésett vonal. A Sínai szépsége tehát, mivel minden külső dísz hiányzik róla, maga a szikla: a porfír téglavörössége, a földpát halvány rózsaszíne, a gnejsz és a szienit világos vagy sötét szürkesége, a kvarc fehérsége, a különféle kristályok zöld fénye bizonyos változatossággal ruházza fel a hegyeket, s ezt még fokozza a háttér kékje, a fekete árnyak és a kristályos éleken csillogó fényjátéka. A szurdokokban és a lejtők málló gnejsz-talaján itt-ott feltűnő gyér növényzet az ellentét folytán csak kiemeli a kopár meredélyek formáinak fenségét és színeinek pompáját. Az ideiglenes vízfolyások mentén szerénykedő néhány rekettye, az akácfák, a tamariszk-cserjék, a pálmafák kicsiny csoportjai egyáltalán nem palástolják a sziklák büszke egyszerűségét. Ez a jellegzetes természet, amely annyira különbözik a Nyugat-Európa nedves vidékein megcsodált tájaktól, lenyűgözően hat az elmére. Minden utast hatalmába ejt; a Sínai-hegység tövében született beduinok is szenvedélyesen szeretik ezt a tájat, és honvágytól senyvednek, ha távol vannak a hazai szikláktól… Ezek a sziklák

23 *Elisée Reclus* (1830–1905) francia földrajztudós. Az 1848-as forradalom, majd a párizsi kommün harcosa. 1871-ben deportálják, majd száműzetésben él. – *Szerk.*

egyébként igen gazdagok türkiz-lelőhelyekben… Valamelyik csúcsról nézve, a vidék háborgó tengerhez hasonlít, amelynek hullámai az ellentétes irányú, örvénylő szelek hatására egymást keresztezik. Legmagasabb részén (Dzsebel Katherin) ősrégi gleccserek nyomai látszanak. Északnyugat felé egy hegysor válik külön. Ott emelkedik a Szerbal (2046 m), amelyet a kutatók többsége a valódi Sínainak tart. Hajdan ide jártak az arabok, juhokat áldoztak és fűcsomókat hoztak – a természettől kapott legbecsesebb kincseket. A Szerbal, amelyet alacsonyabban övez a vádik[24] gyűrűje, mint a Dzsebel Katherint, viszonylag magasabbnak tűnik, és az arabok mindenkor ezt tekintették a félsziget hegyóriásának. Ez a csúcs a legnagyszerűbb. A nyúlványok fölött szakadékoktól szabdalt, csupasz falak emelkednek, amelyek hegyes ormoktól és gúláktól csipkézett, megmászhatatlannak látszó gerincben végződnek. Mégis fel lehet jutni rá, és Burckhardt óta számos európai megmászta. A gránitkőzeteknél eléggé ritka természeti jelenség következtében, a Szerbal egyes részeit barlangok szelik át. A földpátkristályok szétágazó sugarak formájában helyezkednek el a sziklában, és mivel az idő hatása először rajtuk mutatkozik meg, szétmorzsolódva, mély üregeket képeznek. A Szerbal lejtőin végül gyakran lehet hallani a mozgásban levő, kristályos homokszemcsék metsző hangját. Van a hegységben egy nyugat felé lejtő, körülbelül tizenöt méter széles folyosó, amelyet színültig megtolt a kvarcfalak omladéka. E folyosót Dzsebel Nakusznak (harangok lejtőjének) nevezik, mert – a beduinok hite szerint – itt harangzúgás hallatszik a hegység belsejéből. Az utas valójában igen kellemes hangot hall, amely hol gyenge, mint a távoli fuvolák csengése, hol pedig erősödik, mint a közeli orgona zúgása. A nap hevétől, a levegő és a föld nedvességétől, a leváló homok mennyiségétől és a hangokat gyorsító vagy lassító szellő erejétől függően, ez a zene harmonikus sóhajtozásnak vagy a hegység bömbölő morajának tetszik."

Ilyen hát ez a vidék, ahová Jehova – felhőoszlopába rejtőzve – magával vitte népét.

A Sínai-hegység páratlan látvány; de bármennyire kellemes lehetett a zsidóknak e fenséges természet élvezete, ez még semmit sem hozott a konyhára. Mózes második könyve szerint (16. fej.) ekkor az Egyiptomból való kivonulást követő hónap közepe táján tartottak. A magukkal vitt készletek bizonyára már kimerültek, és ebben a cudar sivatagban egyetlen vendéglő vagy söröző sem akadt. A hárommillió kivándorló zúgolódott Mózes és Áron ellen. "S mondának nékik Izrael fiai: Bár megholtunk volna az Úr keze által Egyiptom földjén, amikor a húsos fazék mellett ülünk vala, amikor jól lakhatunk vala kenyérrel; mert azért hoztatok ki minket ebbe a pusztába, hogy mind e sokaságot éhséggel öljétek meg." (16, 3.)

---

24 Ideiglenes vízfolyások. – *Szerk.*

És a zsidók csúnyán elbántak volna Mózessel, ha a jóisten nem teszi képessé arra, hogy honfitársai éhségét olyan csodákkal csillapítsa, amelyekkel még Robert-Houdin[25] sem versenyezhetne soha. Itt, a Szin-sivatagban, fürj-eső hullott. Igen kérem, jól hallják, hölgyeim és uraim – fürjek potyogtak! (16, 13.) Mivel pedig a hébereknek valószínűleg nem voltak sütőik, a fürjek következésképpen teljesen megsült állapotban érkeztek. S ez még nem minden: "…Reggel pedig harmatszállás lőn a tábor körül.

Mikor pedig a harmatszállás megszűrlek, ímé a pusztának színén apró gömbölyegek valának, aprók mint a dara a földön.

Amint megláták az Izrael fiai, mondának egymásnak: Mán ez! mert nem tudják vala mi az. Mózes pedig monda nékik: Ez az a kenyér, melyet az Úr adott nektek eledelül. – …Olyan vala az mint a kóriándrom magva, fehér; és íze, mint a mézes pogácsáé." (16, 13–15. és 31. vers.)

Ugyanebből a fejezetből megtudhatjuk, hogy a negyven évig tartó utazás alatt isten népe minden reggel megkapta a maga manna-adagját, s valamennyien kedvükre lakmározhattak belőle. A szentlélek iránt táplált mélységes tiszteletem folytán kötelességem hozzátenni, hogy manna nemcsak a Sínai-félszigeten akad, hanem a földteke sok más helyén is, nevezetesen Calabriában, Iránban, az Ararát környékén stb. A manna igen jó hashajtó. A jóisten tehát nagyon ügyelt az izraeliták egészségére. Bár megtöltötte a gyomrukat, vigyázott arra, hogy ne kapjanak székrekedést. Negyven éven át mindennap hashajtó – ez igazán gondos atyára vall!

A Szin-sivatagból a Tih-sivatagba vonultak a zsidók, Refidimbe. Mózest itt megrohanták szomjas honfitársai. Végül is felmászott a Hóreb-hegyére és pálcájával rásújtott egy sziklára. Erre bő forrás tört fel, s a hárommillió kivándorló csillapította szomját. Ezután sátrakat vertek a síkságon.

Itt kellemetlen meglepetés várt rájuk. Ezen a tájon élt Amálek és népe, aki neheztelt Jákob ivadékaira. Említést érdemel, hogy Amálek Ézsaú unokája volt. Ézsaúnak ugyanis első feleségétől, Adától való legidősebb fia, Elifáz egy bizonyos Thimnát fogadott ágyasául, és attól született – más gyermekekkel együtt – Amálek. (Mózes első könyve, 36, 12.) Hogyan élhetett még mindig ez az Amálek? A galamb elfelejtette megmagyarázni a szent szerzőnek, ennek pedig eszébe sem jutott, hogy csodálkozzék. Pedig igen különös a puszta tény is, hogy még életben volt. Hiszen ha Jákob tizenkét fiának leszármazottai egy hatszázezer harcost kiállító néppé gyarapodtak, ez csak számos nemzedék váltakozása útján történhetett, s különben a biblia tanítása szerint is négyszázharminc év telt el Jákobnak és fiainak Egyiptomba érkezésétől utódaiknak kivonulásáig. Amálek ennélfogva körülbelül négyszáz esztendős lehetett, amikor megtámadta a refidimi tábort. A szent szerző nyilvánvalóan

25 (Jean Eugéne) Robert-*Houdin*, francia bűvész (1805–1871)

nem is sejti, milyen töpörödött vénember lehetett az amálekiták vezére. A legcsekélyebb meglepetés nélkül, egyszerűen csak ennyit mond: "Eljőve pedig Amálek és hadakozék Izrael ellen Refidimben." (Mózes második könyve, 17, 8.) Akármint volt is, ez az Amálek kétségtelenül fenegyerek lehetett, mivel a derék zsidóknak ugyancsak inukba szállt a bátorság. A támadás visszaverése végett Mózes megparancsolta Józsuénak, a kivándorlók főparancsnokának, hogy válassza ki a legjobb katonákat. Jómaga pedig Áron és Húr társaságában felment egy közeli dombra. Míg a többiek harcoltak, Mózes keresztbe fonta karját s így állt: amíg ebben a helyzetben tudott maradni, a zsidók voltak fölényben; de mihelyt elfáradt és keze lehanyatlott, az ellenség újra felülkerekedett. Végül, amikor Mózes már nem bírta tovább, felkérte Áront és Húrt, hogy tartsa a karját egészen naplementéig – és ennek volt köszönhető, hogy lent a síkságon Józsué ízzé-porrá zúzta Amálek fejedelem seregét. Az amálekitákat egytől egyig kardélre hányták. (9–13. vers.)

A 18. fejezetben viszontlátjuk Jethrót, a midiániták főpapját, amint meglátogatja Mózest, hogy kifejezze szerencsekívánatait. Ez utóbbi elmesélte apósának az Egyiptomból való távozás után történt csodákat; s megtérítette Jethrót. "Most tudom már – kiáltott fel –, hogy nagyobb az Úr minden istennél." (11. vers.) Áldozatot ajánlott fel Jehovának. Mielőtt Jethró hazaindult, néhány tanácsot adott vejének; nevezetesen azt javasolta, hogy tisztségeinek egy részét adja át alvezéreinek, akik közül egyesek ezer embernek, mások száznak parancsoljanak stb. Mózes kitűnőnek találta ezt a javaslatot, s azon nyomban megtörténtek a kinevezések.

Ebben az időben történt, hogy Mózes az egyiptomiak és más népek példájára, számos kiváltsággal ruházta fel a papokat. Lévi törzse, amelyhez jómaga tartozott, a papi kaszt lett, Áron bátyja pedig Jehova első főpapja. Azóta szervezett formában történt az istentisztelet és különálló kiváltságos papi kaszt létezett a zsidó népnél.

Mindez Jehova egyenes parancsára történt, akivel Mózes a Sínai-hegyen társalgott. Jethró veje egyedül ment föl a csúcsra, és ott a jóisten kihirdette előtte a tízparancsolatot, amely a zsidó nép vallási törvénye lett. Ezalatt a Sínai-hegy körül mennyei, de azért félelmetes villámok cikáztak, és mindenütt rémítő robaj hallatszott – ami a végbemenő nagy események nyilvánvaló tanújele volt. Jehova egyúttal polgári törvényeket is szabott. (19–31. fej.)

Ezek a beszélgetések Mózes és a zsidók istene között gyakoriak voltak és több napig tartottak. "Mikor pedig elvégezte vele való beszédét a Sínai-hegyen, által adá Mózesnek a bizonyság két tábláját, az Isten ujjával írt kőtáblákat." Miközben pedig a mindenható ünnepélyes tárgyalást folytatott Mózessel, a zsidók tökéletesen megfeledkeztek az ő érdekükben tett csodák változatos tömkelegéről, és az aranyborjút imádták. A legérdekesebb a

dologban az, hogy az aranyborjút maga Áron készíttette. Összeszedte az asszonyok és a lányok minden aranyékszerét. Nem tudni, miféle öntőmunkások segítettek a pártütő főpapnak a sivatag kellős közepén. Az óriási bálvány öntése – amely egy rendes gyárban is három hónapig tartana – egyetlen éjszaka alatt elkészült. Képzelni lehet Mózes jogos haragját, amikor isteni kőtábláival a hóna alatt a Sínai-hegyről leereszkedve, megpillantotta az aranyborjút és honfitársait, amint Áron vezetésével, vidám táncok és ének kíséretében áldozatokat mutattak be neki. Széttörte a márványtáblákat és leromboltatta a bálványt.

Az a mód, ahogyan Mózes eltüntette a szentségtörő szobrot, megérdemli azt a tisztességet, hogy szó szerint idézzük:

"Azután fogá a borjút, amelyet csináltak vala, tűzben megégeté, és apróra tőré mígnem porrá lett, és a vízbe hintvén, itatá azt az Izrael fiaival." (32, 20.)

El kell ismerni, nem mindenkinek adatott meg az a képesség, hogy az aranyat tűzbe vetve, porrá változtassa; olyan művelet ez, amelynek titkát csak a bámulatos Mózes tudta. A biblia azonkívül azt is közölte, hogy az aranypor vízben oldva iható. Ez sem közönséges dolog, hiszen az arany kénben oldódik. Könnyűszerrel elképzelhető, milyen szörnyű kotyvalékot kellett lenyelniük a zsidóknak. Az egészben a legszebb azonban az, hogy Mózes megbocsátott Áronnak, a bálvány készítőjének, és megparancsolta a levitáknak, akik a bátyjával együtt mindenki másnál bűnösebbek voltak a hitszegésben, hogy széledjenek szét a táborban és találomra gyilkoljanak. Huszonháromezer zsidót mészároltak le ekként ugyanazok, akik az előbb még a bálványimádást irányították.

A megengesztelt Jehova azután Mózessel szentélyt építtetett, vagyis egy különleges sátorfélét a táboron kívül, hogy megkímélje a Sínai-hegyre való mászkálástól, ha kedvük szottyan ezentúl egy kis tereferére. Mindez a következőképpen történt (szó szerint):

"És lőn, mikor Mózes beméne a sátorba, hogy felhőoszlop szállá alá, és megálla a sátor ajtajában, és beszéle Mózessel.

És látá az egész nép, hogy a felhőoszlop a sátornak ajtaján áll, és felkele az egész nép, és ki-ki meghajlék az ő sátorának ajtajában.

Az Úr pedig beszéle Mózessel színről színre, amint szokott ember szólani barátjával." (33, 9–11.)

Mózes azonban nem becsülte meg kellőképp azt a kivételes kegyet, amelyben a jóisten részesítette, amikor megmutatta neki az arcát, holott ennek szemlélése csupán az angyalok kiváltsága. Egy napon vakmerőén azt kérte Jehovától, mutatkozzék meg előtte dicsősége teljében. És a jóisten hogyan fogadta ezt a kérést? Az egyháztörténeti tankönyvek gondosan kihagyják a biblia e részletét. Tehát itt is a szó szerinti idézéshez folyamodunk :

"És monda Mózes: Kérlek, mutasd meg nékem a te dicsőségedet.

És monda az Úr: Megteszem, hogy az én dicsőségem a te orcád előtt menjen el, és kiáltom előtted az Úr nevét. És könyörülök, akin könyörülök, kegyelmezek, akinek kegyelmezek.

Orcámat azonban, monda, nem láthatod: mert nem láthat engem ember, élvén.

És monda az Úr: ímé van hely énnálam; állj a kősziklára.

És mikor átmegy előtted az én dicsőségem, a kőszikla hasadékába állatlak téged, és kezemmel betakarlak téged, míg átvonulok.

Azután kezemet elveszem rólad, és hátulról meglátsz engemet, de orcámat nem láthatod." (33, 18–23.)

Minthogy a törvény táblák összetörtek, a jóisten szerette volna újra kőbe vésni tízparancsolatát. A második kiadás azonban – nem tudni, miért – nem jött létre a szentélyben. Ez a munka – úgy látszik – csak a Sínai-hegyen mehetett végbe, ahová Mózesnek vissza kellett térnie. Negyven napon és negyven éjszakán át időzött ott, étlen-szomjan.

"És lőn, amikor Mózes a Sínai-hegyről leszálla, Mózes nem tudta, hogy az ő orcájának bőre sugárzik, mivelhogy Ővele szólott.

És amint Áron és az Izrael minden fiai meglátták Mózest, hogy az ő orcájának bőre sugárzik; féltek közelíteni hozzá." (34, 29–30.)

Ugyanígy történt, amikor Mózes kilépett a szentélyből. Emiatt ábrázolják a képeken mindig két, szarvhoz hasonló fénykévével.

A második könyv utolsó hat fejezetének (35–40.) elegendő a rövid tartalmát idézni: "A szombatnap: adakozás a hajlék építésére; a hajlék építőmesterei. – A szent sátort építeni kezdik. – A hajlékhoz való szerszámok elkészítése. – A hajlék egyéb szerszámainak elkészítése, és az arany-, ezüst- és rézadományok összeszámítása. – A papi öltözetek készítése. A hajléknak minden műve elvégeztetik. – Mózes a sátort felállítja s felszenteli; az Úr dicsősége megjelenik."

A sok apró részletkérdés, amelyet Mózeshez intézett szavaiban Jehova rendre szabályozott, manapság semmiféle érdeklődésre nem tarthat számot.

Ugyanez áll Mózes harmadik könyvére, amely huszonhét fejezetből áll. Ami az epizódokat illeti, ebben a könyvben csak kevés akad: Áron és fiai felszentelésének leírása (8. fej.), valamint Nadáb és Abihu sajnálatos története, akik tömjénfüstölőjüket a kezük ügyébe eső tűzön gyújtották meg, s ezért elevenen elégtek a lángokban, amelyek Jehova parancsára hirtelen előtörtek a szentélyből. A könyv valójában hosszú és unalmas felsorolás az áldozatok és a kísérő szertartások különféle válfajairól. A szent szerző kifejti a papságra, az égő áldozatokra, a tiszta és tisztátalan állatokra, a különféle tisztátalanságokra, kiváltképp a bélpoklosságra és a bélpoklosokra vonatkozó törvényeket;

szabályozza a papok szent állapotát, az ünnepeket, a kenyér- és az első gyümölcs-áldozatokat, a szentély lámpásait, a különféle tisztulásokat, főként a gyermekágyas asszonyokét, az istenkáromlás vétkét, a halálbüntetést, a búcsúévet, a fogadalmak megváltását stb. Egy jókora fejezet alig tartalmaz egyebet, mint a polgári élet kötelességeire vonatkozó rendelkezéseket. A legfurább előírások kusza tömkelege ez, és az olvasó annyira ásítozik unalmában, hogy majd kiugrik az állkapcsa.

Ez a könyv nyilvánítja a nyulat tisztátalan állatnak, s a tengerinyúllal együtt "kérődzőnek" minősíti. (11, 6.) A szent szerző ezen állatok szájmozgását vélhette kérődzésnek. Utálattal sújt "minden négylábú szárnyas férget" (23. vers.); megtiltja, hogy bármely ürüggyel ilyen állatokat egyenek. Meghiszem azt! Hogy valaki ily állatokat fogyasszon, ahhoz előbb meszet kellene ennie, hiszen az efféle szörnyetegek csak a képzelet szülte festményeken és szobrokon szerepelnek. A sáskát is tisztátalannak nyilvánítja. Ennek ellenére azonban Keresztelő János ezzel táplálkozik abban az időben, amikor bejelenti a Messiás eljövetelét.

Mózes harmadik könyve vallási szempontból tárgyalja a nemi betegségeket, s a szent szerző szinte kifogyhatatlan a visszataszító részletekben. Jó néhány szent malacság roppant furcsa is, mint például ez: "És ha ráköp a magfolyós a tiszta emberre, mossa meg ez a ruháját, és mosódjék meg vízben, és tisztátalan legyen estvéig" (15, 8.); a folyásban szenvedő úriember azonban… hit által megtisztulhat. Azt gondolják talán, hogy a biblia csodabalzsamot ír elő neki? Szó se róla!

"Mikor pedig megtisztul a magfolyós az ő folyásából, akkor számláljon hét napot az ő tisztulására, és mossa meg ruháit, és a testét is mossa le forrásvízben, és tiszta lesz.

És a nyolcadik napon vegyen elő két gerlicét vagy két galambfiat, és menjen el az Úr elé, a gyülekezet sátorának nyílásához, és adja azokat a papnak." (13–14. vers.)

Számos tilalom párját ritkítja. Joggal el kell ismerni, a törvényhozó nem hagy kétséget afelől, hogy Jákob leszármazottéinak erkölcsei ijesztőek lehettek abban az időben. Az állatokkal való közösülést olyan bűnként bélyegzi meg, amelynek többé nem szabad előfordulnia Izraelben. A 20. fejezetben a halálbüntetés fenyegetése unos-untalan szerepel a szemérmetlenség mindennemű megnyilvánulásával szemben, olyannyira, hogy Jehova (mert ő beszél) végül is kijelenti:

"És ha valaki havi bajos asszonnyal hál, és felfedi annak szemérmét, és forrását feltakarja, és az asszony is felfedi az ő vérének forrását: mindketten irtassanak ki az ő népökből." (18. vers.)

Itt van végül néhány jó tanács, amely képet nyújt a magasztos Mózes

harmadik könyvének stílusáról (az ember nem tudja kellő tisztelettel olvasni, hiszen maga az isten szónokol így):

"Senki se közelgessen valamely vér szerint való rokonához, hogy felfedje annak szemérmét. Én vagyok az Úr.

A te atyádnak szemérmét és a te anyádnak szemérmét fel ne fedd; a te anyád ő, fel ne fedd az ő szemérmét.

A te atyád feleségének szemérmét fel ne fedd, a te atyádnak szemérme az.

A te atyád leányának, vagy a te anyád leányának, a te leánytestvérednek szemérmét, akár otthon született, akár kívül született legyen; fel ne fedd szemérmöket.

A te fiad leányának szemérmét, vagy a te leányod leányáét, ezeknek szemérmét fel ne fedd, mert a te szemérmeid azok.

A te atyád felesége leányának szemérmét, aki a te atyádnak magzatja, leánytestvéred ő, fel ne fedd ennek szemérmét.

A te atyád leánytestvérének szemérmét fel ne fedd, a te atyádnak vér szerint való rokona ő.

A te anyád leánytestvérének szemérmét fel ne fedd, mert a te anyádnak vér szerint való rokona ő.

A te atyád fiútestvérének szemérmét fel ne fedd, annak feleségéhez ne közelgess, nagynénéd ő.

A te menyednek szemérmét fel ne fedd; a te fiadnak felesége ő; ne fedd fel az ő szemérmét.

A te fiútestvéred feleségének szemérmét fel ne fedd; a te fiútestvérednek szemérme az.

Valamely asszonynak és az ő leányának szemérmét fel ne fedd; az ő fiának leányát, vagy leányának leányát el ne vedd, hogy annak szemérmét felfedjed; mert vér szerint való rokonok ők; fajtalankodás ez.

De feleségül se végy senkit az ő leánytestvére mellé, hogy ellenkezés ne legyen, ha felfeded őmellette amannak szemérmét az ő életében." (18, 6–18.)

Mózes negyedik könyve, a Numeri onnan kapta a nevét,[26] hogy első négy fejezete a sivatagban tartózkodó zsidók népszámlálási adatait tartalmazza – a nagy út második esztendejének második hónapjából. Lévi törzsénél az összeírás a férfiakra vonatkozik, az egy hónapnál idősebb fiúgyermekektől kezdve, s ezeknek létszáma 22 000. A sátor körüli szolgálatot a harminc és ötven év körüli leviták látták el, s ezek 8580-an voltak. Ami a többi törzset illeti, Mózes csak a húszéves és annál idősebb fegyverfogható férfiakat tünteti fel statisztikájában; Rúben törzse 46 500; Simeoné 59 300; Gádé 45 650; Júdáé 74 600; Izsakháré 54 400; Zebuloné 57 400; Efraimé 40 500; Manasséé 32 200; Benjáminé 35 400; Dáné 62 700; Áseré 41 500; Nafthalié 53 400

26 Numerus – szám (latinul). – *Szerk.*

fővel szerepel – vagyis összesen 603 550 harcos.

A könyv többi harminckét fejezete a zsidók utazásának folytatását tárgyalja. De itt is található még néhány szabály, amely éppoly aprólékos, mint egyhangú; a 8. fejezet fele például a lámpagyújtás módozatával foglalkozik! A Numeriban található továbbá egy recept olyan féltékeny férjek számára, akik felszarvazottnak tartják magukat, noha nem érték tetten becses nejüket.

"Szóla azután az Úr Mózesnek, mondván:

Szólj Izrael fiainak, és mondd meg nékik: Ha elhajol valakinek a felesége, és hűtlenné válik iránta,

És hál valaki ővele közösülve, és az ő férje előtt titok marad, és elrejtetik, hogy ő megfertőztetett; bizonyság pedig nincs ellene, sem a bűnön nem kapták;

Akkor vigye a férfiú az ő feleségét a paphoz; és vigye el azzal együtt az érette való áldozatot: egy epha árpalisztnek tizedrészét;

És vegyen a pap szent vizet cserépedénybe; a hajlék pádimentomán levő porból is vegyen a pap, és tegye azt a vízbe;

És eskesse meg őt a pap, és ezt mondja az asszonynak: Ha nem hált veled senki, és ha el nem hajoltál tisztátalanságra a te férjed mellett, ne ártson néked ez az átokhozó, keserű víz.

Ha pedig elhajoltál a te férjed mellől, és megfertőztetted magadat, és valaki közösült veled a te férjeden kívül,

Tegyen tégedet az Úr átokká és eskü-példává a te néped között, megszárasztván az Úr a te tomporodat, és a te méhedet dagadttá tévén.

És menjen be ez átokhozó víz a te belső részeidbe, hogy megdagadjon a te méhed, és megszáradjon a te tomporod. Az asszony pedig mondja: Ámen! Ámen!

És itassa meg az asszonnyal az átokhozó keserű vizet, hogy bemenjen őbelé az átokhozó víz az ő keserűségére.

És ha megitatta vele a vizet, akkor lészen, hogy ha megfertőztette magát, és hűtlenné lett az ő férjéhez, bemegy az az átokhozó víz őbelé az ő keserűségére, és megdagad az ő méhe, és megszárad az ő tompora, és az asszony átokká lesz az ő népe között.

Ha pedig nem fertőztette meg magát az asszony, hanem tiszta: akkor ártatlan, és termékeny lészen." (Mózes negyedik könyve, 5, 11–13., 15., 17., 19–22., 24., 27., 28.)

A népszámlálás és különféle szabályok írásba foglalása után végül ismét útra keltek; Jehova parancsára Mózes két ezüsttrombitát készíttetett, hogy ezzel adjon jelt az indulásra. Az utazás ebben az új szakaszában a zsidók már nem érték be a mannatáplálékkal, zúgolódtak, s húst követeltek. Nahát! De

valóban, nem mondta-e meg nekünk Mózes második könyvében (12, 38.) az isteni galamb, hogy a derék kivándorlók Egyiptom elhagyásakor temérdek ökröt és számtalan nyájat vittek magukkal? A jóisten ugyanis több ízben áldozatul követelte az elsőszülött bárányokat, amikor például legalább egy évig vesztegeltek Sínai vidékén. Azonkívül, hitszegésük idején, Áron és a leviták égő áldozatokat mutattak be az aranyborjúnak. Hová tűnt hirtelen az a számtalan sok nyáj? Amikor a szentlélek a sivatagban bemutatott áldozatokról beszél, akkor a zsidó nép minden jószágát magával vitte Egyiptomból. Ha viszont elbeszélésében más eseményekre tér át – akkor ugyanez a nép már úgy szerepel, mint amely kénytelen mannával beérni. Nem gyanúsítjuk azzal az isteni galambot, hogy ellentmondásba keveredik önmagával. Ez istenkáromlás volna. Kénytelenek vagyunk arra következtetni, hogy e megszámlálhatatlan nyájakat égő áldozat formájában mind elfogyasztotta Jehova, a szentlélek pedig elfelejtette kifejezetten közölni.

Akármint történt is, minthogy a zsidók Sínai vidékéről való távozásukkor nagy zajjal húst követeltek, nyilván nem volt már egyetlen ökrük, juhuk, birkájuk, bárányuk sem. Mózes jelentette Jehovának a panaszokat.

"És szél jőve ki az Úrtól, és hoza fürjeket a tengertől, és bocsátá a táborra egynapi járásnyira egy felől, és egynapi járásnyira más felől a tábor körül, és mintegy két sing magasságnyira a földnek színén." (Mózes negyedik könyve, 11, 31.)

A jóisten tartozott ezzel az ő népének, amely feláldozta neki a számtalan nyájait. Képzelhető, mennyire örültek a zsidók és micsoda lakomát csaptak!

"A hús még foguk között vala, és meg sem emésztették vala, amikor az Urnák haragja felgerjede a népre, és megveré az Ur a népet igen nagy csapással.

És elnevezek azt a helyet Kibrot-thaavának: mert ott temetek el a mohó népet." (33–34. vers.)

Hát ez aztán elképesztő hóbortosság Jehova úristen részéről!…

Áron és Miriám nem helyeselte, hogy Mózes fivérük etióp nőt vett feleségül. Egy napon, amikor Hazeróthban voltak, ahová a zsidó nép Kibrot-thaavából ment, maguk között néhány barátságtalan megjegyzést tettek Czippóra sógornőjükről. Keményen megdorgálta őket a jóisten, aki láthatatlanul, a felhőoszlopból szólt hozzájuk. Miriám azonkívül szigorú büntetésben részesült: amikor az örökkévaló befejezte a korholást, Mózes nővére észrevette, hogy egész testét bélpoklos fekélyek borítják. Mózes könyörgésére azonban a jóisten beleegyezett abba, hogy két napra korlátozza e betegség időtartamát. (12. fej.)

Hazeróthból elindulva, észak felé vették útjukat. A vidék, amelyre a kivándorlók értek, a bibliában "Párán pusztája" néven szerepel. A Sínai-

félszigetnek ez a része a Dzse-bel et-Tih vonulat vége és az el-Szamghi és az el-Khafa hegységek között fekszik; itt folyik az Ain folyó, amely az Akaba-öbölbe ömlik. A szent szerző erre a vidékre helyez egy másik országot is: Midiánt. Mózes pihenőt rendelt, és tizenkét kémet – mindegyik törzsből egyet – küldött ki felderítésre. Ezek a felderítők egészen Hebronig jutottak, amely a Holt-tengertől nyugatra, az akkor az emoreusok megszállása alatt levő Kánaán kellős közepén volt. Negyven nap elteltével visszajöttek és jelentést tettek. Mondanivalójuk igazolására pompás gyümölcsöket is hoztak magukkal; gránátalmát, fügét, szőlőt. Az egyik szőlőfürt olyan nehéz volt, hogy több ember tudta csak vinni. Ez cáfolhatatlanul bizonyította, mennyire termékeny az a terület, amelyet a kivándorlók meg akartak szerezni. A felderítők jelentése azonban hideg zuhanyként hűtötte le mohó vágyaikat. Sehol nem láttunk ilyen szép gyümölcsöket – mondták a kémek. Az ország lakosai azonban tagbaszakadt vasgyúrók, és erős falakkal körülzárt városaik vannak. "És láttunk ott óriásokat is, az óriások közül való Anáknak fiait, és olyanok valánk a magunk szemében, mint a sáskák, és az ő szemeikben is olyanok valánk." (13, 34.)

A tizenkét felderítő közül tíz azt vallotta, hogy helytelen volna ujjat húzni azokkal a legényekkel, és a nép helyeselte felfogásukat. Csupán Józsué és Káleb vélte úgy, hogy az ország, ahol az imént jártak, sokkal szebb annál, semhogy lemondjanak meghódításáról. Kereken kijelentették, hogy a mulatság megéri az árát, és meg kell próbálni a rajtaütést. Honfitársaik azonban nem osztoztak lelkesedésükben. A jóisten pedig kijelentette a zsidó népnek, hogy ha így áll a dolog, akkor Józsué és Káleb kivételével valamennyien elpusztulnak, mielőtt elérnék útjuk célját. Néhány nap múlva megjelentek az amálekiták és a kanaániak, és derekasan elpáholták a zsidókat. (13. és 14. fej.)

A Mózes negyedik könyvében vázolt események között van Kóré, Dáthán és Abirám összeesküvése. Ezek, kétszázötven társukkal együtt úgy vélték, Mózes és Áron nem méltó arra, hogy a többi levita fölébe helyezze magát. Ekkor hirtelen megnyílt a föld a lábuk alatt, és elnyelte őket. Nyomtalanul eltűntek mindhárman családjukkal együtt. A pártjukat fogó kétszázötven zsidót pedig egy szempillantás alatt elemésztették a lángok, amelyek csodálatos módon, a lábuk alól törtek fel a földből. Sőt mi több, az örökkévaló a nép megfélemlítése céljából lesújtott tizennégyezer-hétszáz kivándorlóra is, aki nem volt részes az összeesküvésben; ezek a szerencsétlenek is elpusztultak, a leviták pedig illatszereket füstöltek. (16. fej.)

Ezután, Jehova parancsára, Mózes felszólította a törzsfőnököket, hogy hozzanak neki egy-egy száraz vesszőt, olyat, mint amilyet Áron mindig magával hordott. Mindegyikre ráírta a törzs nevét, majd valamennyit berakta a

sátorba. E tizenkét vesszőhöz egy tizenharmadikát is tett, amelyet Lévi törzse ajánlott fel és Áron nevét írták rá. Másnapra – valamennyiük nagy meglepetésére – Lévi törzsének vesszeje kivirágzott, míg a többi tizenkét törzs vesszeje nem változtatta meg külsejét. Áron vesszeje tele volt virágokkal, s még teljesen érett mandulák is nőttek rajta. Ez a csoda világosan mutatta, hogy az örökkévaló megerősíti Áront papi méltóságában. A nép kijelentette, hogy ez meggyőző bizonyíték, s megígérte: többé nem irigykedik a levitákra. (17. fej.) Mivel ez a csoda is megtette a magáét, ugyan miért pusztított el isten egy szörnyű csapással tizennégyezer-hétszáz embert, aki teljesen és tökéletesen ártatlan volt az összeesküvésben?

Nem felejtettük el, hogy a zsidóknak már nem volt semmiféle húsuk. Jehova azonban újabb áldozatot kívánt. Kedve szottyant, hogy egy fiatal veres tehenet ajánljanak fel neki: teljesen hibátlan és igát még nem hordott állatot. Alighogy kinyilvánította óhaját, a kivándorlók máris kiválasztották nyájaikból (hát egyszerre mégiscsak voltak nyájaik) a legszebb veres tehenet, amely valamennyi szükséges feltételnek megfelelt, és odavitték Eleázár áldozópaphoz. (19. fej.)

A 20. fejezetben utasaink a Dzsebel Halai lábához érkeznek. Megtelepednek Kádesben. Itt meghal Miriám, és eltemetik. Vízhiány mutatkozik. A nép ismét zúgolódik. Mózes pálcájával megint egy sziklára sújt. Megint csoda történik. "És felemelé Mózes az ő kezét, és megüté a kősziklát az ő vesszejével két ízben; és sok víz ömle ki, és ivék a gyülekezet és az ő barmai." (11. vers.) Nem tévedés ez, kérem szépen? A kivándorlóknak most már voltak nyájaik.

Mivel észak felé, az edomiták országán keresztül akarták folytatni útjukat, tárgyalásokba bocsátkoztak Edom királyával. Ez azonban nem engedte meg, hogy áthaladjanak az ő földjén, és a zsidók kénytelenek voltak kerülőt tenni. Miközben jobbra fordulva, a Szeir-hegylánc keleti lejtője mentén haladtak, a jóisten meghagyta Mózesnek, hogy Áronnal és fiával, Eleázárral együtt másszon fel Hór hegyére. Amikor a csúcsra értek, Mózes isteni utasításra lehúzta Áronról a ruháját s Eleázárra adta rá. Áron legott meghalt. Százhuszonhárom éves volt. Manapság a muzulmánok mutogatják a turistáknak Áron sírját a Hór 1329 méter magas csúcsán. Ez a műemlék valójában mohamedán szentély. Ami magát a sírt illeti, a koporsó teljesen modern.

Kánaán vidékén egy bizonyos Arad király uralkodott, s mihelyt értesült az izraeliták megjelenéséről, hadra kelt, megverte és foglyul ejtette a zsidók népes seregét. A mélyen lesújtott zsidó nép Jehovához fohászkodott: "Fogadást tőn azért Izrael az Úrnak, és monda: Ha valóban kezembe adod e népet, eltörlöm az ő városait." (21, 2.) És isten meghallgatta népét. Az újabb

összecsapás alkalmával a kivándorlók legyőzték a kánaániakat, legyilkolták őket és művük betetőzéséül lerombolták Arad országának városait. Erre pedig – ahelyett, hogy megtelepedtek volna itt – visszafordultak, és nem tudni miért, újra lefelé indultak a Vörös-tengerhez. A szent szerző semmiféle magyarázatot nem ad erre a különös útra.

Mialatt a vándorok visszafordultak a sivatag felé, a jóisten szórakozásul "bocsáta azért a népre tüzes kígyókat, és megmardosák a népet, és sokan meghalának Izrael népéből". Akkor Mózes rézkígyót készíttetett, s egy rúd tetejére helyezte. Mindenki, akit megmart valamelyik tüzes kígyó, mihelyt ránézett a rézkígyóra, máris meggyógyult. (21, 6–9.)

A zsidók hegyen-völgyön át vándorolva, visszaértek északra, az emoreusokhoz, akiken Szihon király uralkodott, és véres vereséget mértek rájuk. Az egész népet mind egy szálig kardélre hányták. Azután Og, Basán királya került sorra: legyőzték és megölték, valamennyi alattvalójával együtt. Isten népe birtokába vette ezt a területet is. Az egyiptomi kivándorlók akkor eljutottak egy helyre, amely a Holt-tenger déli végétől nem messze fekszik és a bibliában Hije-Abarim néven szerepel. Itt át kellett kelniük egy kis hegyláncon, amely a Moáb ivadékai által elfoglalt ország határa volt. Ez a Moáb fia volt Lót pátriárkának, aki egy mámoros éjszakán a saját lányaival állt össze. A moábiták országát keletről Midián határolta (már a harmadik!), és a moábiták és a midiániták jó szomszédok gyanánt éltek. Kérdés, vajon miért vezette Mózes a zsidókat erre a vidékre. Végtére is mi volt az út célja? Ha hihetünk Mózes könyvének, a sugár-szarvakkal ékes próféta magával hurcolta József múmiáját, amelyet a híres Makpelá barlangban, vagyis Hebronban, Kánaán földjén – a Holt-tengertől nyugatra – szándékozott végső nyugvóhelyére tenni. Nos hát, arrafelé szabad volt az út, hiszen az emoreusok, akik szerencsétlen ötletüket követve, kivonultak országukból és úgy szálltak szembe a zsidó támadással – mind egy szálig elpusztultak. Nem kellett volna tehát egyebet tenni, mint letelepedni a gazdátlan országban, amely az ígéret földjéhez tartozott. Mózes pedig éppen ellenkezőleg a Holt-tengertől keletre, Kánaán országától távolabbra vezette honfitársait. Ki tudja ezt megérteni?!

Akármint volt is, Bálák, a moábiták királya, mihelyt értesült róla, hogy a zsidók a fővárosához közelednek, sietve tanácsot tartott minisztereivel és a szövetséges midiániták legbölcsebb vezetőivel. A következő döntést hozták. Élt abban az időben Péthor városában egy bizonyos Bálám, Beór fia, akinek az volt a mestersége, hogy megjósolta a jövendőt és elűzte a rossz sorsot. Úgy határoztak, küldöttséget menesztenek Bálámhoz, hogy elnyerjék áldását a moábiták és a midiániták javára, és hatásos átokkal sújtsa a zsidókat. Bálám eleinte nem volt hajlandó elmenni Bálák királyhoz, és megáldani népével, valamint szövetségeseivel együtt. Végül azonban úgy vélte, az isteni sugallat

felhatalmazta rá, hogy engedjen az uralkodó kívánságának, és útra kelt az érte jött küldöttséggel együtt. Ment, mendegélt a szamárháton, amikor szamara hirtelen megpillantott egy karddal felfegyverzett angyalt, aki elállta az utat. A derék állat akkor letért a mezőre, hogy elkerülje az angyalt.

"Bálám pedig véré az ő szamarát, hogy visszatérítse azt az útra.

Azután megálla az Úrnak angyala a szőlők ösvényén, holott innen is garád, onnan is garád vala.

Amint meglátá a szamár az Úrnak angyalát, a falhoz szorula, és a Bálám lábát is oda szorítá a falhoz; ezért ismét megveré azt. Az Úr angyala pedig ismét tovább méné, és megáll a szoros helyen, hol nem volt út a kitérésre, sem jobbra, sem balra.

Amint meglátá a szamár az Úrnak angyalát, lefeküvék Bálám alatt; azért megharaguvék Bálám, és megveré a szamarat bottal. És megnyitá az Úr a szamárnak száját, és monda a szamár Bálámnak: Mit vétettem néked, hogy immár háromszor vertél meg engem?

Bálám pedig monda a szamárnak: Mert megcsúfoltál engem! Vajha volna fegyver a kezemben, nyilván megölnélek most téged. És monda a szamár Bálámnak: Avagy nem a te szamarad vagyok-é, amelyen járni szoktál, amióta megvagy, mind e napig? Avagy szoktam volt-é veled ekképpen cselekedni?

Az pedig felele: Nem. És megnyitá az Úr a Bálám szemeit, és látá az Úr angyalát, amint áll vala az útban, és mezítelen fegyverét az ő kezében; akkor meghajtá magát és arcra borula.

Az Úrnak angyala pedig monda néki: Miért verted meg a te szamaradat immár három ízben? ímé én jöttem ki, hogy ellenkezzem veled, mert veszedelmes ez az út én előttem.

És meglátott engem a szamár, és hiába kitért én előttem immár három ízben; ha ki nem tért volna előlem, most meg is öltelek volna téged, őt pedig életben hagytam volna.

Monda azért Bálám az Úr angyalának: Vetkeztem, mert nem tudtam, hogy te állasz előttem az útban.

Most azért, ha nem tetszik ez néked, visszatérek.

Az Úrnak angyala pedig monda Bálámnak: Menj el a férfiakkal; mindazáltal amit én mondok majd néked, azt mondjad. Elméne azért Bálám a Bálák fejedelmeivel." (22, 23–35.)

Az eredmény az lett, hogy Bálám háromszor megáldotta az izraelita népet. A moábiták királya roppant haragra gerjedt, s így kiáltott fel:

"Azért hívtalak téged, hogy átkozd meg ellenségeimet; és ímé igen megáldottad már három ízben.

Most azért fuss a te helyedre. Mondottam vala, hogy igen megtisztellek téged; de ímé megfosztott téged az Úr a tisztességtől." (24, 10–11.)

Hamarosan meglátjuk, hogyan hálálták meg a zsidók Bálámnak az áldásait.

Mindenekelőtt az történt, hogy Bálák király visszafojtotta haragját, és a 25. fejezet szerint Jákob ivadékai szép csendesen letelepedtek a moábiták és a midiániták között. Ez a hatszázezer főnyi zsidó hadsereg, amely készen állt Bálák alattvalóinak és szövetségeseinek lemészárlására, már nem gondol csatára. Minden átmenet és előzetes tárgyalás nélkül máris békét kötnek. A héber nép testvériesen elvegyül a midiánitákkal és a moábitákkal.

"Mikor pedig Sittimben lakozik vala Izrael, kezde a nép paráználkodni Moáb leányaival.

Mert hívogaták a népet az ő isteneik áldozataira; és evék a nép, és imádá azoknak isteneit.

És odaszegődék Izrael Bál-Peórhoz; az Úr haragja pedig felgerjede Izrael ellen." (25, 1–3.)

Ez persze nem volt ínyére a levitáknak, mert híveik átpártoltak vetélytársaikhoz, a bálványimádó papokhoz. Ezért amikor egy napon Fineás, Eleázár főpap fia észrevette, amint egy Zimri nevezetű zsidó bemegy a szépséges midiánita Kozbi házába – utána rohant és hosszú dárdájával, egyetlen szúrással átdöfte mindkettőjüket, amikor azok javában paráználkodtak. Nem is olyan régen Jehova csapással sújtotta népét – s ebbe huszonnégyezren pusztultak bele. Fineás dárdaszúrása tehát nagy örömet szerzett a jóistennek, és azon nyomban véget vetett a kórnak. (25, 6–9.) Jehova úristen azonban mégis megparancsolta Mózesnek, hogy készüljön fel újabb általános öldöklésre két kis szomszédnép, a moábiták és a midiániták általános kiirtására.

E pompás terv végrehajtása előtt Mózes új népszámláláshoz látott hozzá, hiszen már harmincnyolc éve múlt, hogy elhagyták Sínai országát és útnak indultak Kibrot-taavából és Hazeróthból. E harmincnyolc esztendő alatt isten népe megújhodott, hiszen Jehova gondosan figyelmeztette a kivándorlókat: az Egyiptomból való kivonulás résztvevői nem jutnak be az ígéret földjére – Józsué és Káleb kivételével. Noha huszonháromezren pusztultak el az aranyborjú-ügy miatt, tizennégyezren haltak meg a Koré–Dáthán–Abirám lázadást büntető csapástól és huszonnégyezren egy másik, homályosan meghatározott csapástól, amely a moábita és a midiánita lányokkal űzött paráználkodást torolta meg, nem számítva a falánkságuk miatt elpusztultakat vagy az égő kígyóktól megölt ezreket – Mózes statisztikája mégis összesen hatszázegyezer-hétszázharminc fegyverfogható férfit mutatott ki, s ebben a számban nem szerepelt a huszonháromezer levita. (26. fej.)

Ha most meg akarjuk vizsgálni a harmincnyolc év alatt megtett utat, újra meggyőződhetünk arról, mennyire csúfot űz az ájtatos hívőkből az isteni galamb. Valóban mi sem könnyebb annál, mint nyomon követni az izraelitákat

állítólagos útjukon, egy turisták használatára szánt útikalauz – például Baedeker, "A palesztinai és szíriai utas kézikönyve" – segítségével, vagy pedig tudományos művek alapján. Ilyenek Salamon Munck, Delaborde, Burckhardt, de Raumer, Berton stb. munkái. E szerzők a helyszínen térképezték fel a híres útvonal főbb állomásait. A babona ugyanis egy olyan legendát őrzött meg, amelyet az arabok éppúgy elfogadtak, mint a zsidók, hiszen Mózes az iszlám prófétáinak sorában is szerepel. A fanatikus mohamedán semmiben sem marad el más vallások vakbuzgó hívei mögött, akik szent könyvüknek tekintik a bibliát. Élisée Reclus, valamint Keppert és Lionnet térképei *(Bibel-Atlas)* egyaránt értékes segédeszközök azok számára, akik le akarják leplezni a szentlélek lódításait.

Így hát kíváncsiságból napjainkban újra végigjárjuk az utat Hazeróthtól, a Sínai-hegy környékén levő kiindulási ponttól egészen a Nébó-hegyig, ahol Mózes meghalt s ahonnan már látta az ígéret földjét. Érintjük a Hór-hegyet is, ahol meghalt Áron, valamint a moábiták országát is.

Hazeróth (a mai Ain el-Hadrah) a Sínai-félszigeten fekszik, nem messze az ókorban Elath-tengernek nevezett Akaba-öböl nyugati partjától. Elath városa az öböl mélyén terült el. Romjai Akaba közelében láthatók. Itt kezdődik a hosszú Araba-völgy, amely egészen Dzsebel Uszdumig, a Holt-tenger délkeleti végpontjáig terjed. Hazeróthtól Elathig 128 kilométer az út. Kényelmesen haladva, napi csekély 8 kilométeres menetteljesítménnyel (két óra gyaloglás és huszonkét óra pihenés!) – *tizenhat* napig tartana az első szakasz. Az Akaba és a Hór-hegy közti utat manapság is elég gyakran megteszik.

E hegy közelében – amelyen Áron sírját őrzik a mohamedánok – fekszenek Petrának érdekes romjai. Ez volt hajdan Sela, a zsidók egykori virágzó kereskedővárosa. Akabától Petra 81 kilométerre esik, s innen három órányira van a Hór-hegy. A Baedeker-féle útikalauz (152. old.) szerint ez a távolság négy nap alatt tehető meg, s részletesen közli az egyes szakaszokat. Legyünk bőkezűek és adjunk *nyolc napot*. Ha követni akarjuk a zsidókat útjukon, akkor most a Hór-hegytől menjünk el-Kerakba, a régi Kir-Moábba, amely a moábiták egyik legfontosabb városa volt. Ez körülbelül 100 kilométerre esik, és a Baedeker részletesen ismerteti az egyes szakaszokat (13. útvonal, 154. old.), s 28 órát szán erre a távolságra, amelyet lóháton igen kényelmesen be lehet járni. Legyen mondjuk *tizenkét nap*. – Végül hogy eljussunk a Nébó-hegyhez, el-Kerakból Madébába kell tartani, Dibánon keresztül (ez a hajdani Dibon városa), amelyet a zsidók meghódítottak. (Mózes negyedik könyve, 21, 30.) Mádéba az ősi Medeba, eredetileg moábita város (Józsué könyve, 13, 9.), amely később Rúben törzséé lett. El-Keraktól Dibánig 35 kilométer az út, Dibántól Madébáig 23 kilométer. Ez a szakasz mintegy 26 óra járás, a

Baedeker szerint (17. útvonal, 192–193. old.). De ne legyünk szűkmarkúak, és engedélyezzünk hét napot, a *nébó-hegyi* kirándulással együtt. "A Madébától északkeletre húzódó hegyek között van a Nébó-csúcs, ahonnan Mózes halála előtt az egész ígéret földjét láthatta; művelt földek között, mintegy másfél óra alatt juthatunk el oda."

Így hát Sínaitól kiindulva gyalogszerrel összesen *negyvenhárom napig* tart az út Nébóig, ha naponta csupán két órát megyünk. Ha elkerüljük az edomiták országát, alig 120 kilométerrel hosszabbodik meg a távolság. Ehhez nem kell harmincnyolc év!

Mózes mielőtt tovább vitte volna az izraelitákat a Nébó-hegy felé, Jehova parancsára gondosan legyilkolta azokat a népeket, amelyek testvéri vendégszeretettel fogadták őket, de azt a hibát követték el – megbocsáthatatlan bűn! –, hogy rávették a zsidókat, hódoljanak velük együtt más isteneknek. Törzsenként ezer-ezer embert válogattak ki, összesen tizenkétezren voltak tehát Zebaoth bosszúálló harcosai. (31. fej.) Főként a midiánitáknak jutott ki a jóból. E nép minden férfi-polgára életével lakolt, közte a királyok is, akik öten voltak: Evi, Rékem, Czúr, Húr és Reba. "És Bálámot a Beór fiát is megölék fegyverrel" – vagyis azt a jeles prófétát, aki megáldotta őket (31, 8.); "És fogságba vivék Izrael fiai a midiániták feleségeit és azoknak kisdedeit, és azoknak minden barmát és minden nyáját, és minden vagyonát prédára vetek. Minden városukat pedig az ő lakhelyeik szerint, és minden falvaikat tűzzel megégetek." (31, 9–10.) Mózes azonban még ezzel a dúlással sem elégedett meg. "És megharaguvék Mózes a hadnak vezetőire, és monda nékik: Megtartottátok-e életben mind az asszonyokat?… Most azért öljetek meg a kisdedek közül minden fineműt; és minden asszonyt is, aki férfit ismert azzal való hálás végett, megöljetek (!). Minden leánygyermeket pedig, akik nem háltak férfiúval, tartsatok életben magatoknak." (14–15. és 17–18. vers.) Megszámolják a zsákmányt: "És vala az a préda, azaz annak a zsákmánynak maradéka, amit a hadakozó nép zsákmányolt: hatszázhetvenötezer juh; és hetvenkétezer ökör; és hatvanegyezer szamár; emberi lélek pedig: a leányok közül, akik nem ismertek vala férfival való egyesülést, ilyen lélek összesen harminckétezer." (32–25. vers.) E zsákmány egy részét Jehova számára tartották fenn; harminckét ifjú midiánita szüzet is neki áldoztak. (40. vers.)

A negyedik könyv többi fejezetében nem akad semmi érdekesség, amit kiszemelhetünk; szabályzatok az örökségről, rendelkezések a trombiták, az engesztelés és a sátor ünnepén bemutatandó áldozatokról, a táborhelyek összefoglalásai – vagyis csupa ismétlés; azután utasítások az ígéret földjének jövendő felosztásáról – azaz csupa olyan felsorolás, amelyet később Józsué könyve még unalmasabb részletességgel fejteget.

Mózes öt könyve közül az utolsó még unalmasabb, mint a harmadik vagy negyedik. Beszéd formájában elismétli a korábban már kihirdetett különféle törvényeket. Az első beszédben, amely négy fejezetre terjed, Mózes összefoglalja az Egyiptomból való kivonulás óta történteket, és a zsidók emlékezetébe idézi a jótettek özönét, amelyekkel Jehova halmozta el őket. A második beszédben, amely huszonegy fejezetre nyúlik, Mózes újra kifejti a zsidó nép számára polgári és vallási törvénykönyvét. Azután néhány buzdítás következik a törvény megtartására: az izraeliták áldásban részesülnek és ügyeiket siker kíséri, ha teljesítik Jehova parancsait; viszont ha áthágják őket, akkor átok zúdul fejükre számos és roppant változatos büntetéssel egyetemben.

A szent szerzőnek gondja volt arra, hogy közölje velünk: amikor ő, Mózes e szózatokat tartotta, maga az örökkévaló szólt a szájából, így talán nem lesz haszontalan, ha kiemelünk néhány gyöngyszemet az isteni ékesszólás termékéből.

"A te ruházatod le nem kopott rólad, sem a te lábad meg nem dagadott immár negyven esztendőtől fogva." (Mózes ötödik könyve, 8, 4.) Ez aztán csoda a javából, akárcsak a többi, és a derű sem hiányzik belőle. A két ismeretes népszámlálás szerint, kereken hatszázezer fegyveres férfi volt a kivándorló nép között, amikor elhagyták Egyiptomot, s ugyanannyi a Moáb országába érkezéskor. Azt is tudjuk, hogy nem azok érkeztek oda, mint akik útra keltek. A teológusok egyöntetűen elismerik, hogy induláskor ennyi fegyveres volt, akkor a héber nép összlétszáma hárommillió fő lehetett: öregek, asszonyok, lányok, ifjak és levita családok összesen. Mivel pedig hárommillió ember lelte halálát e negyven esztendő alatt a sivatagban, hárommillió kabát és női ruha, valamint hárommillió pár cipő maradt utánuk, ami a többieké lett. Az utolsó népszámlálás hatszázegyezer-hétszázharminc harcost tüntetett fel, nem számítva a huszonháromezer levitát, s ha feltételezzük, hogy minden harcosnak és levitának felesége volt, s mindegyik szapora zsidó családban átlag három gyermek született (ami szerény arány!), és csak minden második házaspárnak éltek a szülei – akkor összesen négymillió-háromszázhetvenháromezer-száztíz személy ruházatáról és lábbelijéről kellett gondoskodni! Ez a számítás még jobban kidomborítja a csoda nagyságát; mert így a jóistennek egymillió-háromszázhetvenháromezer-száztíz pár cipővel többet kellett adnia népének a sivatagban, nem is beszélve a díszköntösökről!

Justinus egyházatya egyébként Trifonnal való párbeszédében azt állítja, hogy nemcsak egyáltalán nem koptak el a zsidók ruhái a tűző napon, esőben való negyvenéves gyaloglás közben és a puszta földön való hálástól, hanem a gyermekek ruhái együtt növekedtek viselőikkel, és csodálatos módon egyre

bővültek aszerint, ahogy azok idősebbek lettek. Jeromos egyházatya pedig egyik levelében (a harmincnyolcadikban) e találó megjegyzést teszi: "A borbélyok hiába tanulták meg mesterségüket; egyáltalán nem volt szükségük rá a negyvenesztendős sivatagi tartózkodás alatt, mert az izraeliták haja és körme nem nőtt." Hát még ez sem győzi meg az olvasót?…

Majd egy jó tanács következik, amelyen senki sem csodálkozik:

"Vigyázz, hogy el ne hagyjad a levitát valameddig élsz a te földeden." (12, 19.)

"Mikor hadba mégy ellenségeid ellen, és kezedbe adja őket az Úr, a te Istened, és azok közül foglyokat ejtesz;

És meglátsz a foglyok között egy szép ábrázatú asszonyt, és megszereted azt, úgy hogy elvennéd feleségül:

Vidd be őt a házadba, hogy nyírja meg a fejét és messe le körmeit,

És az ő fogoly ruháját vesse le magáról, és maradjon a te házadban, hogy sirassa az ő atyját és anyját egész hónapig; és csak azután menj be hozzá, és légy az ő férje, és legyen ő a te feleséged.

Hogyha pedig nem tetszik néked, bocsásd el őt az ő kívánsága szerint; de pénzért semmiképpen el ne add őt; ne hatalmaskodjál rajta, miután megrontottad őt." (21, 10–14.) Hát nem bájos, ugye?

"Akinek szeméremteste zúzott vagy megcsonkított, ne menjen be az Úrnak községébe." (23, 1.) Ehhez nem kell kommentár!

"Ha volna valaki közötted, aki nem volna tiszta valami éjszakai véletlenség miatt: menjen ki a táborból, és ne menjen vissza a táborba;

És mikor eljő az estve, mossa meg magát vízzel, és a nap lementével menjen be a táborba." (10–11. vers.)

Ez más szóval annyit jelent, hogy az ilyen katona nem vehet részt a csatában. Voltaire hasznosnak vélte, hogy néhány megjegyzést fűzzön ehhez a tárgyhoz:

"Számos katonaember azt hangoztatta – írja Voltaire –, hogy az éjszakai magömlés főként erőteljes fiatalembereknél fordul elő, és igen veszedelmes az a rend, hogy reggeltől estig eltávolítják őket a seregből, mivel a csaták rendszerint reggeltől estig tartanak. Ez a helyzet csak a gyávaság elősegítésére alkalmas. Egyébként sokkal egyszerűbb a sátorban mosakodni, ahol feltételezhetően akad legalább egy korsónyi víz, mintsem a tábort elhagyni. A táboron kívül esetleg nem is lehet vizet találni."

Jehova egészen odáig megy, hogy arra is kioktatja népét, miként illik háború idején székelni.

"A táboron kívül valami helyed is legyen, hogy kimehess oda.

És legyen ásócskád a fegyvered mellett, hogy mikor leülsz kívül, gödröt áss azzal és ha felkelsz, betakarhassad azt, ami elment tőled;

Mert az Úr, a te Istened, a te táborodban jár, hogy megszabadítson téged, és elődbe vesse a te ellenségeidet: legyen azért a te táborod szent, hogy ne lásson te köztedvalami rútságot, és el ne forduljon tőled." (23, 12–14.)

A bibliának ez a részlete különlegesen komoly taglalást kíván. Azt már tudjuk, hogy az istennek keze van, amellyel formál, hogy lehel és köpköd, hogy lába is van, amellyel sétálgat a földgolyónkon, amikor kedve szottyan rá. Az imént értesültünk arról, hogy hátsó része is van, s meg is mutatta Mózesnek. Most pedig azt halljuk, hogy Jehovának orra is van, nem egyszerűen azért, hogy arcát ékesítse és ne adjon alkalmat nevetésre, amikor megjelenni méltóztatik a hasonlóságára teremtett emberi lények előtt – ez valódi orr. Mint ahogyan isten igazában eszik (emlékezzenek csak az Ábrahámnál rendezett bőséges lakomára), akként isten öröktől fogva orral is rendelkezik, amelyet szaglásra használ, s nem szereti a rossz szagokat.

Bizonyára azt gondolja majd valaki, hogy könnyű volt a mindenhatónak megkímélni isteni orrát a kellemetlen szagok belélegzésétől. Hogyhogy! A héber nép az ő népe, választott nemzete, és mégsem jutott eszébe

Jehova úristennek, hogy ünnepélyes kivétellel megszabadítsa az emésztés közönséges és utálatos következményeitől, mivel szentséges szaglása viszolyog a széklet bűzétől? …Minden táplálék teljes egészében a zsidó gyomrok hasznára váljék, s egészen meg kell szüntetni a kiürülést – íme, szerintem ez volna a probléma leleményes megoldása. Legfeljebb a zsidóknak nem volna hátsó nyílásuk, s ez még jobban megkülönböztetné őket a többi embertől, mint a körülmetélés. Vagy pedig, ha a mindenható nem akart olyan jelentős kiváltságot adományozni népének, mint a végbél hiánya, ha ragaszkodott ahhoz, hogy a zsidók éppúgy járjanak árnyékszékre, mint mindenki, akkor más módon könnyűszerrel elérhette volna, hogy ne kelljen szagolnia a büdösséget, amikor közöttük volt a táborban. Ha én isten lettem volna, egészen egyszerűen elrendelem, hogy háború idején a zsidó ürüléknek ibolyaszaga vagy valamilyen más, élvezetes illata legyen : ez nem lett volna nagy dolog!…

Azt tartják, hogy a hibátlan szonett egymaga felér egy jó elbeszélő költeménnyel: hitemre mondom, hogy Mózes ötödik könyve 23. fejezetének 12., 13. és 14. verse harmadmagában többet ér, mint Dávid összes zsoltára. E három verssor páratlanul hatalmas távlatot nyit a teológusok tudománya előtt. A rossz illattól viszolygó isteni orrban hallatlan teológiai mélységek rejlenek, ha valaki nem restelli a fáradságot, hogy jámborul kifürkéssze, megvizsgálja és taglalja a témát.

Így hát öreg barátomat, XIII. Leót hívom bíróul, és alázatosan kérem, terjessze a legközelebbi zsinat elé a következő kérdést: a szóban forgó három verssor, amelyet a hívő kiátkozás terhe mellett köteles elfogadni, mivel a

biblia része – vajon nem bonyolítja-e bámulatos módon még jobban az eucharisztia amúgy is bonyolult titkát?

Egy szó mint száz: ha a mise alatt, a beszentelés közben, a szentség kezdő szavai közepette a pap véletlenül rothadt káposztaszagot szellent – vajon leszáll-e az isten az ostyába és végbemegy-e az átlényegülés?

Ne mondja nekem senki, hogy ilyen eset nem történhet. Fiatal koromban, a Szent Lajos kollégiumban – pontosan megmondom a helyet is! – néha ministráltam, és előfordult, hogy Jourdain abbé miséjén teljesítettem szolgálatot. Ez a szent ember pedig igen szeles természetű volt. Vajon a kollégiumi bab volt rá ilyen hatással? Hajlandó vagyok ezt hinni, az ő mentségére. Akárhogyan van is a dolog, emlékszem arra, amint egy reggel, mögötte térdelve, felemeltem a miseruhája alját, miközben buzgón ráztam a csengőt. Annyira tombolt a szent férfiú belső tüzérsége – bizonyára akarata ellenére –, hogy azt már nem lehetett kibírni! A derék Jourdain abbé ma is él. Kanonok az én pátriám egyházmegyéjében. Hogy kigyógyult-e ropogó nyavalyájából vagy sem – ez nyilván már nem érdekel senkit. Ezért amikor majd e kórt vizsgálat alá veszi az általam szorgalmazott zsinat, örömmel megtérítem az abbé útiköltségét, márcsak annak bizonyságául is, hogy nem neheztelek rá azokért a bűzhödt pillanatokért, amelyekben hajdan részesített.

Gyermekkoromban tehát a misézó pap véletlen szellentéseinek csak annyi jelentőséget tulajdonítottam, hogy rossz szag fintorította el emberi orromat. Ma azonban, amikor gondosan lapozom a szent bibliát és áhítatosan belemerülök magasztos remekeinek tömkelegébe, Mózes ötödik könyvének három verse, amelyre mind ez idáig nem fordítottam kellő figyelmet, buzgalomra sarkall. Ráébreszt arra, hogy fontos kötelességet kell teljesítenem, amikor felvetem a súlyos és szükségszerű problémát: mi történik, ha a misézó pap éppen akkor szellent egyet, amikor e szavakat ejti ki: "Ez az én testem, ez az én vérem."

Köztudomású, hogy e pillanatban a mindenható holmi makrélához hasonlít, ahogyan a párizsi utcán hirdetik az árusok: "Jön! Jön!…" Sőt mi több, az isten az említett makrélánál különbül igazolja a halaskofa reklámját, mivel ez túloz, amikor hozzáteszi: "A hal sütést kíván!" Az igazság az, hogy a makréla nem kívánja jobban a sütést, mint az angolna azt, hogy elevenen megnyúzzák. Az emberek tulajdonítják nekik e kívánságokat, amelyekről soha sem kérték ki a szerencsétlen halak véleményét. Ami viszont a mindenható Jehovát (és társait) illeti, ő nem csupán hirtelen megjön az ostyában, hanem valóban azt kívánja, hogy elfogyasszák!… Ez derék dolog az eucharisztiától.

Mivel nem tételezhetjük fel, hogy az újszövetség ellentmondjon az ószövetségnek, s mivel mindkét testamentum egyaránt a szentlélek műve, ennélfogva kristálytiszta logikával arra lehet következtetni, hogy isten, aki

holtbiztosan irtózik mindenféle büdösségtől, nyilván sokáig kéreti magát, hogy ostyává változzék, amikor egy gázömlésben szenvedő lelkésszel van dolga. Végképp beköltözik-e az ostyába, vagy nem? Megvárja-e, amíg a plébános illata elszállt, vagy pedig többé-kevésbé morcosan visszatér a paradicsomába? íme, ez az a közérdekű kérdés, melyet hitbuzgalmam ártatlanul szentséges atyám s az egyház elé terjeszt.

Látni való, hogy nincs ennél fontosabb probléma. Hiszen ha a szóban forgó esetben a recsegő plébános által a hívek között szétosztásra szánt ostyák csak közönséges kenyérből valók, s Zebaoth szakállának egyetlen szőrszála sem akad bennük, akkor az áldozok hoppon maradtak, a teringettét!… És hátha egy hivő számít erre az áldozásra, és teljes bűnbocsánatot remél tőle, hogy kiszabadítsa anyósát a tisztítótűzből – gondolják el, kérem, milyen hatalmas katasztrófa ez!… Gyerünk, szentatyám, hamar hívjon össze zsinatot, kérem szépen!

Nem zárhatjuk le Mózes ötödik könyvének az isteni parancsolatokat kihirdető fejezeteit még egy utolsó idézet nélkül:

"Ha két férfi összevesz egymással, és az egyiknek felesége oda járul, hogy megszabadítsa az ő férjét annak kezéből, aki veri azt, és kinyújtja kezét, és megfogja annak szeméremtestét:

Vágd el annak kezét, meg ne szánja szemed." (25, 11–12.)

Hát nagyszerű ez a Jehova! Mindent előre látott!…

Még azt is kijelentette Mózesnek, hogy honfitársai – miután bevonultak az ígéret földjére – kötelesek két hegyet meglehetősen különös célra fenntartani: az egyiken, amelynek neve Garizim, áldást oszt majd a népnek; a másikon, az Ebálon pedig mindenféle átkot szór. (27. fej.)

Ami Jehova fenyegetéseit illeti, íme itt van néhány mintapéldány a 28. fejezetből: "Bocsát az Úr tereád átkot, bomlást és romlást mindenben, amit kezdesz vagy cselekszel; mígnem eltöröltetel és mígnem gyorsasággal elveszesz a te cselekedeteidnek gonoszsága miatt, amelyekkel elhagytál engem. (20. vers.) Megver téged az Úr szárazbetegséggel, hidegleléssel. (22. vers.) Megver téged az Isten Egyiptomnak fekélyével, és süllyel, varral és viszketegséggel, amelyekből ki nem gyógyíttathatol. (27. vers.) Feleséget jegyzesz magadnak, de más férfi hál azzal. (30. vers.) A te szamarad elragadtatik előled, és nem tér vissza hozzád. (31. vers.) Megver téged az Úr gonosz kelésekkel a te térdeiden és combjaidon. (35. vers.) És iszonyattá, példabeszéddé és gúnnyá leszel minden népnél (37. vers.); Sok magot viszel ki a mezőre, de keveset takarsz be, mert feleményszti azt a sáska. (38. vers.) Fiákat és leányokat nemzesz, de nem lesznek tieid. (41. vers.) A jövevény fog néked kölcsönt adni, és nem te kölcsönzöl néki. (44. vers.) Hoz az Úr ellened népet messzünnen, a földnek széléről, nemkülönben, amint repül a sas; oly

népet, amelynek nyelvét nem érted. Vad tekintetű népet, amely nem tiszteli a vén embert, és a gyermeknek nem kedvez. És felemészti a te barmodnak tenyésztését és a te földednek gyümölcsét, mígnem kipusztulsz. Amely nem hagy néked a te gabonádból, borodból, olajodból… (49–51. vers.) És megeszed a te ménednek gyümölcsét, a te fiaidnak és leányaidnak húsát. (53. vers.) A te közötted való finnyás és igen kedvére nevekedett férfi is irigy szemmel tekint az ő atyja fiára, az ő szeretett feleségére és fiainak maradékrészére, akik megmaradtak még. Hogy ne kelljen adnia azok közül senkinek az ő fiainak húsából, amit eszik (54–55. vers.); A közötted való finnyás és kedvére nevekedett asszony irigy szemmel tekint az ő szeretett férjére, fiára, leányára… gyermekei miatt, akiket megszül, mert megeszi ezeket titkon." (56–57. vers.)

Valamennyi büntetés között, amellyel Jehova a népét fenyegeti, semmilyen lelki fenyítés sem akad. Isten népe nyilván csak világi büntető rendszabályokat ismert. Helyénvaló felhívni erre a figyelmet, s egyúttal megjegyezni, hogy az ószövetségben sehol sincs szó pokolról, sem tisztítóhelyről. Isten – mint láthattuk – törődött a zsidók székletével, a lelkük iránt viszont alig érdeklődött. Annyira, hogy "a lélek halhatatlansága" kifejezés sehol sem fordul elő a szent könyvekben, amelyekre a keresztények vallásukat alapították.

A fenyegetések után most egy történelmi szemelvény következik (!): Mózes százhuszonöt éves korában – Eleázár főpap heves rosszallása ellenére – lemond tisztéről Józsué javára, és rá ruházza a küldetést, hogy Kánaán országába vezesse a zsidókat. Az olvasót megkíméljük annak a dicshimnusznak a végighallgatásától, amelyet a búcsúzó Mózes zengett el honfitársainak, s úgyszintén az áldásoktól is, amelyeket Izrael törzseinek osztott. A páratlan bibliai hős végül isteni parancsra felmegy a Nébó-hegyre, ahol, mint tudja, a halál vár reá, s ahonnan haláltusája előtt szemügyre veheti az ígéret földjét.

A zsidó hitfelekezet után a keresztény egyház is úgy döntött, hogy az öt könyv Mózes műve. E tekintetben zsidók és keresztények teljesen egyetértenek. Ne merje senki azt mondani a pápának, hogy az öt könyvet nem Jethró veje írta, hanem másvalaki. Aki ilyen gyanúsításra vetemedik, azt kiátkozzák. Ezt az öt könyvet – állítják a hajthatatlan teológusok – az első sortól az utolsóig Mózes írta, az isteni galamb sugallatára.

Egy közönséges, pusztán emberi könyv nyilván véget érne azzal, hogy Mózes felmegy a Nébó-hegyre. A nagy ember legfeljebb ezt írhatta volna befejezésül: "Érzem, hogy a végét járom; most leteszem a tollam, mert közel a halálom órája; és punktum." Mózes mint szent író azonban nem követhette ezt az eljárást. Az utolsó fejezetben gondosan feljegyezte a saját halálát,

temetését, a nép gyászát, sőt még olyan szíves is volt, hogy rövid halotti beszédben méltatta önmagát.

"És meghala ott Mózes, az Úrnak szolgája a Moáb földén, az Úr szava szerint. (34, 5.) És eltemeté őt a völgyben, a Moáb földén, Béth-Peórral átellenben; és senki sem tudja az ő temetésének helyét e mai napig. (6. vers.) Mózes pedig száz és húsz esztendős volt, mikor meghalt; nem homályosodott vala meg az ő szeme, sem el nem fogyatkozott vala az ő ereje. (7. vers.) És siraták Izrael fiai Mózest a Moáb mezőségén harminc napig. (8. vers.) Józsué, a Nún fia pedig beteljesedék bölcsességének lelkével; mert Mózes tette vala őreá kezeit; és hallgatának reá Izrael fiai, és úgy cselekedének, amint parancsolta vala az Úr Mózesnek. (9. vers.) És nem támadott többé Izraelben olyan próféta, mint Mózes, akit ismert volna az Úr színről színre." (10. vers.)

E sorok láttán némelyik olvasó bizonyára a fejét csóválja: bizonyítéknak véli arra, hogy Mózesnek nem volt része megfogalmazásukban. Tévedés, kedves barátom! A teológusok azt mondják erre, hogy ez Mózes stílusára vall, azonkívül pedig az előző fejezetekben sem használt soha első személyt, hanem mindig harmadikat, amikor önmagáról beszélt. Ha az egyház nyilatkozott, akkor nincs helye ellenvetésnek. Az egyház jól megfogalmazott véleményét a következőképpen fejtette ki Paul Guérin püspök: "A Pentateuch a biblia első öt könyvének gyűjtőneve. Mózes a Pentateuch szerzője. A Pentateuch hiteles, és hitelessége éppoly bizonyos, mint a leghitelesebb műveké, éppoly bizonyos, mint az, hogy Mózes élt (sic!). Nem lehet elvitatni egy olyan könyv hitelességét, amelyet ilyennek tart egy közösség egyetemes és szilárd hite, az a nemzet, amelynek történetét, vallását és törvényeit e könyv írja le. Kiváltképp, ha ez a könyv rendelkezik a neki tulajdonított régiség ismertető jegyeivel, s ha egyébként lehetetlen, hogy hamisítás legyen, illetve hogy más írta, mint akinek nevét viseli. A Pentateuch ilyen: a zsidó nép egyetemes és szilárd hite, a régiség észrevehető ismertető jegyei, a hamisítás lehetetlen volta – mindez hitelességét bizonyítja. Mózes a szentlélek sugallatára írta a Pentateuchot." (Katolikus Enciklopédia, V. köt. 690. old.)

Hajtsunk fejet, testvéreim, és többé ne csodálkozzunk semmin.

NYOLCADIK FEJEZET

Józsué és Gideon hőstettei

Józsuét tehát pajzsra emelték, a zsidók legfőbb vezérévé kiáltották ki. A jóisten, hogy bátorságot öntsön belé, nyomban megjelent előtte és elhalmozta különféle biztató és szép ígéretekkel:

"Most azért kelj fel, menj át ezen a Jordánon, te és mind ez a nép arra a földre, amelyet én adok nékik, az Izrael fiainak.

Minden helyet, amelyet talpatok érint, nektek adtam, amiképpen szólottam Mózesnek.

A pusztától és e Libanontól fogva a nagy folyóvízig, az Eufrates folyóvízig, a Khittheusoknak egész földe és a nagy tengerig napnyugat felé lesz a ti határotok.

Meg nem áll senki előtted életednek minden idejében; amiképpen Mózessel vele voltam, teveled is veled leszek, el nem hagylak téged, sem el nem maradok tőled.

Légy bátor és erős." (Józsué könyve, 1, 2–6.)

Az Egyiptomból való kivonulás után nem most először történt, hogy Jehova megismételte azt, amit hajdan Ábrahámnak, Izsáknak és Jákobnak fogadott. Milyen hatalmas birodalmat ígért oda esküvel a népének! Valamennyi területet a Sínai-félsziget, a Földközi-tenger és az Eufrátesz között! Ez a birodalom nagyobb lett volna Asszíriánál. Soha nem valósult meg ez az ünnepélyes ígéret! A zsidók mindenkor csak egy nyomorúságos kis földdarabon vetették meg lábukat. Az annyit ígérgetett Eufráteszt nem mint hódítók, hanem csak mint foglyok ismerték meg. Az ő nagy folyójuk mindig csak a nyomorúságos Jordán volt.

Mit tett Mózes utóda Jehova buzdítására?

"És Józsué, a Nún fia, elkülde Sittimből titkon két férfiút kémekül… Azok pedig elmenének, és bemenének egy parázna asszonynak házába, akinek Ráháb vala neve, és ott hálának." (2, 1.) Egyes keresztény bibliafordítások Ráháb asszonyságot fogadósnénak tüntetik fel; az eredeti héber szövegben azonban *zonah* áll, és ez a szó röviden és velősen prostituáltat, feslett életű, bájait áruba bocsátó nőszemély jelent. Mi az oka ennek a pontatlan fordításnak? Nem az, hogy az említett Ráháb Jézus Krisztus ősei között szerepel az evangéliumban? (a Máté által közölt leszármazási táblázatban, 1. fej. 5. vers.)

"Mikor pedig megjelentették ezt Jerikó királyának;

Akkor külde Jerikó királya Ráhábhoz, mondván: Hozd ki a férfiakat, akik bementek hozzád, akik házadba mentek, mert azért jöttek, hogy kikémleljék az egész földet.

Az asszony pedig foga a két férfiút, és elrejté vala őket, és monda:

…És kimentek e férfiak kapuzáráskor a setétben; nem tudom, hová mentek a férfiak." (2–5. vers.)

A rendőrség eltávozása után Ráháb szövetkezett a két kémmel. Közölte velük, hogy az ország lakói tudnak az egyiptomi kivonulás csodáiról, és szörnyen félnek a zsidó hadseregtől. Ezek ketten pedig ismertetőjelet adtak az

asszonynak, hogy a házára tegye; s megígérték, hogy Jerikó jövendő elfoglalásakor ez a jel megmenti a mészárlástól. Az egyezség megkötése után a két kém az ablakon át menekült, minthogy Ráháb háza közvetlenül a városfal mellett feküdt. (9–21. vers.)

A bibliakritikusok felteszik a kérdést; ha isten megesküdött Józsuának, hogy mindig vele lesz, akkor Józsué mégis miért küldött elővigyázatosságból kémeket egy örömleányhoz? Mi szükség volt erre a szerencsétlen teremtésre – mondja Voltaire –, hiszen isten saját maga ígérte meg segítségét. Józsué bizonyos volt benne, hogy isten az ő ügyét pártolja, s egy hatszázezer főnyi sereg élén állt, amelyből – a szentírás szerint – negyvenezer embert vezényelt ki Jerikó városának elfoglalására. Ez pedig sohasem volt megerősítve, hiszen az ország lakói nem ismerték még a várakat, Jerikó pedig völgyben feküdt, s lehetetlen volt védelemre kiképezni! Jerikóból, amely a Karantal hegy lábánál terül el, manapság csak néhány nyomorúságos kunyhó maradt, ahol mintegy háromszázan laknak. A turisták használatára szánt útikalauzok közlése szerint a falucska asszonyainak erkölcsi bátorsága most is méltó dicsőséges ősanyjukhoz, Ráhábhoz. Ezzel a Ráháb nevezetű nőszeméllyel kapcsolatban Calmet bencés szerzetes azt vitatta, vajon elkövette-e a hazugság bűnét, amikor azt állította, hogy a zsidó kémek már eltávoztak, holott azok nála voltak. Calmet szerint Ráháb igen helyesen cselekedett. "Ráháb értesült isten szándékáról – írja ez a teológus –, hogy el akarja pusztítani a kanaániakat és országukat a zsidóknak kiszolgáltatni. Így az isten elleni lázadás bűne nélkül nem szállhatott szembe vele. Sőt, meggyőződött isten szándékainak jogosságáról és a kanaániak ügyének helytelenségéről, így nem cselekedhetett volna ennél igazságosabban, sem pedig a bölcsesség törvényeinek megfelelőbben." A nagy tudományú Fréret[27] erre azt válaszolta, hogy ha ez így van, akkor a parázna Ráháb éppúgy isteni sugallatra cselekedett, mint Józsué, ez pedig igen furcsa volna. Valószínűbb – teszi hozzá –, hogy ez a Ráháb gyalázatos teremtés volt, s megérdemelte volna, hogy halállal lakoljon.

De ne firtassuk ezt, s menjünk tovább. Józsué elrendelte, hogy induljanak Jerikó ellen ; evégből előbb át kellett kelni a Jordánon. A nép élén a frigyszekrényt vivő papok haladtak; merészen belegázoltak a vízbe, mint akik teljesen bizonyosak abban, hogy feltétlenül csoda fog történni. Alighogy lábuk nedves lett, a folyó föntről jövő hullámai megtorpantak, mintha hirtelen láthatatlan gát magasodott volna, és ijesztően feltornyosultak, a lefelé folyó víz pedig szokott pályáját követte, s így a Jordán medre szárazon maradt. A papok pedig a folyó közepén álltak mindaddig, amíg az egész zsidó nép átkelt. E csoda emlékére tizenkét nagy követ raktak egymásra a parton. Majd amikor

---

27 Nicolas Fréret (1688–1749) francia történész, bibliakritikus, ateista. 1742-től a Francia Tudományos Akadémia titkára. – *Szerk.*

a frigyszekrény vivői a jobb partra értek, a víz folyása újra a szokott módon megindult. (3. és 4. fej.)

Erről a csodáról értesültek a környéken – egészen a Földközi-tenger mellékéig – lakó népek királyai, és "megolvad az ő szívök" s roppantul elcsüggedtek. Eközben a jóisten figyelmeztette Józsuét, hogy mióta elhagyták Egyiptomot, nem végeztek körülmetélést. Mi az oka ennek a feledékenységnek? A biblia nem árulja el; csupán közli a tényt, se szó, se beszéd. A sivatagban született fiúgyermekek közül senki sem esett át az ismeretes kis műtéten. A zsidó nép összlétszáma akkoriban meghaladta a négymilliót. Tehát a mindkét nemű lakosság között mintegy kétmillió, különböző korú férfi lehetett. Így elképzelhető, milyen fantasztikus mennyiségű fitymát vagdaltak le Józsué parancsára, és nem csodálkozunk azon, hogy halmaza valóságos domb volt. A szent szerző "fityma-hegynek" nevezi. Tizennégy nap múlva a zsidók megünnepelték a húsvétot, és elég gabonájuk volt ahhoz, hogy kenyeret készítsenek. Akkor megszűnt a manna-hullás, mert nem volt többé szükség rá. (5. fej.)

Az isteni utasítások szerint az izraelita hadsereg hat napon át körbejárta Jerikót. A katonák komoran meneteltek, és a papok játszottak hangszereiken. Az ostromlottak meghökkentek ezen a harci módszeren, de nem adták meg magukat. A hetedik napon – megint Jehova rendelkezése szerint – Józsué újra körsétát tett, de most már harsányabban szólt a zene, és az egész nép hangosan kiáltozott. Erre a város bástyái leomlottak. Józsué megparancsolta, hogy mészároljanak le mindenkit, "ami csak vala a városban, a férfitól az asszonyig, a gyermektől az öregig, sőt az ökörig, juhig és a szamárig, fegyver élivel". Csak a parázna Ráhábot kímélték meg, hozzátartozóival együtt, akiknek menedéket adott házában. "A várost pedig megégetek tűzzel, és mindazt, ami benne vala; csakis az ezüstöt s aranyat és a réz- és vasedényeket rakták az Úr házának kincsei közé." (6, 24.)

Ez a vérfürdő indította lord Bolingbroke-ot[28]* (1678–1751) a következő megjegyzésekre, amelyek a barátja – David Mallet gondozásában megjelent műveiben találhatók:

"Lehetséges-e – írta a brit királyság miniszterelnöke –, hogy isten, minden, ember atyja, maga vezetett volna egy barbárt, akihez a legvadabb kannibál sem szeretne hasonlítani? Szent isten! Előtör egy ismeretlen sivatagból és

28 Henry *St. John*, Viscount Bolingbroke., (1678-1751) angol politikus; hadügy- (1704-08) és külügyminiszter (1710-14); konzervatív pártállású, a Jakab-párt politikájának híve, 1714-ben miniszterelnök, jelentős szerepe volt a spanyol örökösödési háború lezárásában; a Hannoveri-ház bejövetelekor azonban menekülni kényszerült, 1715-23-ban franciaországi száműzetésben élt. Kegyelemben részesülve hazatért, megfiatalította a tory pártot, és Walpole ellenfele lett. – *V. T.*

megsemmisít egy ismeretlen várost! Legyilkolja az asszonyokat és a gyermekeket, a természet valamennyi törvénye ellenére! Megöli az állatokat! Felperzseli a házakat és a bútorokat, a józan ész törvényeinek fittyet hányva, mikor jómaguknak nincs se házuk, se bútoruk! Nem kegyelmez senkinek, csak egy utolsó szajhának, aki halált érdemel! Ha ez a mese nem volna a legképtelenebb, akkor förtelmesebb mindennél. Csak egy részeg haramia írhatott ilyesmit, és egy részeg bolond hiheti el."

Ne feledjük el, hogy ennek az elmefuttatásnak a szerzője az angol nemzet egyik legkiválóbb államférfia. Lord Bolingbroke mint külügyminiszter kezdeményezte és hozta tető alá a híres utrechti békeszerződést (1713), amely véget vetett a XIV. Lajos uralkodása alatt folyó hosszú és véres háborúknak; bízvást elmondhatjuk, hogy e nagy mű által – amely életének büszkesége volt – visszaadta a békét Európának, mégpedig valamennyi hatalom számára elfogadható feltételekkel. Célszerű, ha felidézzük érdemeit. Bolingbroke a béke érdekében dolgozott. Ezeket azért kell megemlíteni, hogy betömjük a száját azoknak a fanatikusoknak, akik az imént olvasott idézetet holmi huszadrangú firkász istentelen elmeszüleményének próbálnák tulajdonítani. Lord Bolingbroke mondta a következő ítéletet a bibliáról: "Vétek volna isten és az emberek ellen komolyan tárgyalni ezt a szánalmas mesekotyvalékot, amelyben egyetlen szó sem akad, amely ne volna a nevetség vagy a rémség netovábbja."

A szent szerző közlése szerint Jerikó elfoglalása és feldúlása általános felzúdulást keltett Izrael ellen. A környékbeli uralkodók látták, hogy a zsidók milyen kurtán-furcsán bánnak a meghódított országgal, s ezért elhatározták, megsemmisítik a támadókat, mintsem azok őket pusztítanák el. Szövetkeztek tehát, és tanácsot tartottak, ahol fontos döntéseket hoztak. (9. fej.) De nem gondoltak egy apró részletre, amely bizony sokat nyomott a latban: hogy isten Józsuával volt. Jehova úristen ugyanis rémülettel sújtotta seregüket, és Józsué "megveré őket Gibeonnál nagy vereséggel, és űzé őket a Bethoronba vivő úton, és vágá őket egészen Azekáig és Makkedáig". (10, 10.) Sőt mi több, a hiúságtól furdalt Zebaoth személyesen részt vett a küzdelemben:

"Mikor pedig futnak vala ők Izrael előtt a bethoroni lejtőn, az Úr nagy köveket hullata rájok az égből egész Azekáig, és meghalának. Többen valának, akik a jégeső kövei miatt haltak vala meg, mint azok, akiket fegyverrel öltek meg Izrael fiai." (10, 11.)

Józsué azonban úgy találta, a győzelem még nem teljes.

"Akkor szóla Józsué… ezt mondotta vala pedig Izrael szemei előtt: Állj meg Nap, Gibeonban, és Hold az Ajalon völgyében!

És megálla a Nap, és vesztegle a Hold is, amíg bosszút álla a nép az ő ellenségein… És megálla a Nap az égnek közepén és nem sietett lenyugodni

majdnem teljes egy napig;

És nem volt olyan nap, mint ez, sem annak előtte, sem annak utána." (10, 12–14.)

Aki ezt az elbeszélést olvassa, nyilván elcsodálkozik rajta, hogy a kőeső után Józsué még olyan rendkívüli csodához folyamodott, mint a Nap és a Hold megállítása. A szentírás szerint a Nap éppen delelőre járt, így hát valószínűleg elég idő lett volna arra, hogy estig megöljék valamennyi menekülőt a bethoroni úton, feltéve, hogy az égi kövek elhibáztak egyeseket. A teológusok ugyan talán azt felelnék erre, hogy a menekülők közül egyesek olyan gyorsan szaladtak, hogy több mint hat-hét óra kellett volna utolérésükre. Ami a tudósokat illeti, ők még nem tudták megmagyarázni, miként állhatott meg pályáján a Nap, hiszen a Föld forog pályáján a Nap körül, sem pedig azt, hogyan lehetett összhangban ez a hosszabb nappal a bolygók mozgásával és az égitestek szabályos fényváltozásaival.

Józsuának ez a remek csodája jó néhányszor fakasztott vidám nevetést, és nem egy anekdotára adott alkalmat. Ismeretes például Galilei egyik tanítványának története, akit az inkvizíció elé állítottak, mert azt vallotta, hogy a Föld forog a Nap körül. Kihirdették az ítéletet, amelyben az állt, hogy istenkáromlást követett el. Józsué ugyanis megállította a Napot, így tehát ez az égitest mozog, nem pedig a Föld. "Ugyan, eminenciás uraim! – válaszolt a vádlott. – Hiszen a Nap biztosan nem mozog többé azóta sem!"

A hadsereget, amely elpusztult e katasztrófa során, öt király vezette. Ezek megmenekültek az isteni kőzáportól és a zsidó katonák kardjától. De hogyan? Egy barlangba menekültek, Makkedában. (10, 16.) Amikor Józsué értesült róla, gyorsan kiadta a parancsot, hogy nagy kőtömböket gurítsanak a barlang bejárata elé. (10, 18.) Az öt király egérfogóba esett, mint megannyi patkány. Ezután Józsué elment Makkedába, eltávolíttatta a barlang száját elzáró nagy köveket, és kivezettette az öt uralkodót. Majd hívatta hadvezéreit, és így szólt hozzájuk: "Tegyétek lábaitokat e királyoknak nyakára." Erre Józsué derekasan elpáholta, azután pedig megölte őket, és holttestüket felakasztotta. Egészen estéig ott lógtak az öt akasztófán. Végül a holttesteket visszavitték a barlangba, s jókora kövekkel újra lezárták. A szent szerző nagy komolyan hozzáteszi: "Az öt király teteme mindmáig ott van." (10, 22–27.)

Józsué folytatta hősi tetteit.

"Megveré azért Józsué az egész földet; a hegységet és a déli vidéket, a síkságot és a lejtőket és mindazoknak királyait, menekülni valót sem hagyott; és megöle minden élőt, amint megparancsolta vala az Ur, az Izraelnek Istene." (10, 40.)

"És leverek őket annyira, hogy senki sem maradt közülük életben.

És úgy cselekedék velők Józsué, amint megmondotta vala néki az Úr: az ő

lovaikat megbénítá, szekereiket pedig tűzzel égeté el.

Majd visszafordula Józsué ugyanazon időben és bevevé Hásort, királyát pedig fegyverrel megölé (Hásor ugyanis mindezeknek az országoknak feje volt az előtt);

És levágának minden lelket, amely benne vala, megölvén őket fegyver élével; nem maradt meg egy élő sem; Hásort pedig tűzzel égeté meg." (11, 8–11.)

"Sok napon át viselt hadat Józsué mindezekkel a királyokkal." (11, 18.)

"Majd elméne Józsué ez időben, és kiirtá az Anákokat a hegyek közül, Hebronból… (11, 21.); Nem maradtak Anákok Izrael fiainak földén, csak Gázában, Gáthban és Asdódban hagyattak meg." (11, 22.)

Összesen harmincegy királyt akasztatott fel. (12, 24.)

Hű a teringettét! Harmincegy királyt kötött fel! Sok ez egy hét-nyolc négyzetmérföld területű országban!…

Miután az ígéret földjének lakosságát mind egy szálig kiirtották, a zsidók lettek az ország urai. Már csak az volt hátra, hogy felosszák. Ezt meg is tették. Józsué könyvének 13–21. fejezete aprólékos részletességgel meghatározza az egyes törzseknek szánt területet, a városok végtelen seregét sorolja fel. Hozzávetőleges fogalmat alkothatunk róla, ha figyelembe vesszük, hogy Júda törzse százhuszonnégy várost kapott, a falvakat nem is számítva; valamennyinek a nevét pontosan feltünteti a szöveg. (15, 20–63.) Ami a levitákat illeti, ők negyvennyolc várost kaptak, amelyek közül hat úgynevezett menedékváros. (20–21. fej.) Ezt a számot egyébként maga Jehova állapította meg: "A levitáknak – kötötte ki – negyvennyolc városuk legyen, a tizenkét törzs területén szétszórtan; e városokban fognak lakni, s a városok legelői a barmaiké, jószágaiké és állataiké legyen. A levita városok legelői egyébként ezer singnyi kerületűek legyenek, a városfaltól kifelé számítva." (Mózes negyedik könyve, 35. fej.) A hat menedék-város olyan gyilkosoknak nyújt búvóhelyet, akik előre megfontolt szándék nélkül követtek el emberölést.

Lord Bolingbroke úgy véli, hogy a bibliának ezeket a részeit csak egy mohó és műveletlen levita fogalmazhatta, mégpedig anarchisztikus időben. Az angol gondolkodó ekként fejti ki véleményét: "A zsidó népnek soha, még a legszerencsésebb időben sem volt negyvennyolc, fallal övezett városa. Feltehetően még Heródes, az egyetlen valóban hatalmas király sem rendelkezett ennyi várossal. Dávid uralkodása alatt Jeruzsálem volt a zsidók egyetlen lakóhelye, amely megérdemelte a város nevet. Akkor azonban jelentéktelen erődnek számított, amely nem bírhatott ki négynapos ostromot. Csupán Heródes erősítette meg alaposan. Valójában a levitáknak a tizeden kívül nem volt más vagyonuk, és a kis izraelita nép nem épített városokat sem Józsué, sem a Bírák idején. A Józsué könyvében található hosszú felsorolás

nem egyéb, mint hosszú és nevetséges hazugság. Miként adhatott ez a Saul koráig kóborló és vándorló, maroknyi nép negyvennyolc várost a papjainak, amikor saját bevallása szerint hét ízben jutott szolgaságra? A hamisító levita, aki ezeket a nagyhangú badarságokat koholta, még azt is állítja, hogy hat menedék-várost adtak a papok kezére, ahol megbújhattak a gyilkosok; remek ösztönzés ez a legsúlyosabb bűnökre. Az ember nem tudja, min háborodjék fel inkább: azon a képtelenségen, amely szerint egy sivatagban negyvennyolc várost juttattak a papoknak, vagy a hat menedékvároson ugyané sivatagban – hogy az a gonosztevők központja legyen!"

A híres osztozás, amely Józsué vezetésével oly nagy gonddal ment végbe, mintegy hatszáz várost jelöl ki valamennyi izraelita törzs számára. Alább nem is adja!… És jegyezzük meg, hogy az ország legszélesebb része két hosszúsági foknak felelt meg, s ahol a leghosszabb, ott sem volt több két és fél szélességi foknál: mégpedig abban a korban, amikor a zsidó hatalom kiterjedésének tetőfokát érte el, tehát egyáltalán nem Józsué idején.

A felosztás végrehajtása után Józsué befejezettnek vélte küldetését; így hát meghalt… száztíz éves korában. (24, 29.) Mindenkit kiirtott; könyvének fejezetei unos-untalan ismételgetik, hogy szakadatlan győzelmei során senki sem maradt életben. Nos, akkor most jól figyeljen a kedves olvasó! Józsué halála után ugyanis viszontlátjuk valamennyi kiirtott ellenségét, s még hatalmasabbak, mint valaha, és egészen Saul és Dávid koráig a legkegyetlenebb rabságban tartják a zsidó népet.

A Bírák könyve – amely mindjárt Józsué könyve után következik – már az első fejezetében csakugyan leírja Júda és Simeon törzsének háborúskodását tízezer kanaáni ellen, akiket Adonibézek nevű királyuk kormányzott. Ezt a népet, amely nem tudni hogyan termett ott, természetesen mind egy szálig kiirtották. Ami Adonibézeket illeti, őt meg is kínozták, mielőtt megölték.

"És megfutamodott Adonibézek, de űzőbe vevék, és elfogván őt, elvágták kezeinek és lábainak hüvelykujjait.

Ekkor monda Adonibézek: Hetven király szedeget vala asztalom alatt, akiknek elvágattam kezeik és lábaik hüvelykujjait; amint én cselekedtem, úgy fizetett nékem az Isten." (Bírák könyve, 1, 6–7.)

Ez az Adonibézek hatalmas uralkodó volt. A vidék hetven királyát ejtette foglyul. Fővárosa – a biblia szerint – Bézek volt. Ez a város, a félelmetes kényúr és országa azonban teljesen ismeretlen a történetírók előtt. Csodálatos. Hiszen ez az óriási asztal, amely alatt hetven kéz nélküli király eszegetett, minden bizonnyal jelentős hírnevet szerezhetett Adonibézeknek. Akárhogyan volt is, ha az Adonibézek által legyőzött és megcsonkított királyokat hozzáadjuk Józsué harmincegy áldozatához, akkor – a kegyetlen Adonibézekkel együtt – összesen százkét király és ennélfogva százkét ország

is volt Kánaán földjén. Ha viszont a térképre pillantunk, és felosztjuk ezt a kicsiny területet, akkor egy-egy királyságra alig egynyolcad négyzetmérföld jut – ez bizony édeskevés! A százkét király alighanem igen zsúfoltan élhetett ezen a szűk területen, és legfőbb ideje volt, hogy eljöjjenek a zsidók és a kanaániak helyébe lépve, rendet teremtsenek.

Jehova azonban mindenhatósága ellenére sem tudott végezni egyes kananeusokkal, akik – miután elpusztultak Józsué kezétől – mintegy varázsütésre újra kihajtottak ezen a rendkívüli vidéken.

"Vala pedig az Úr Júdával, és kiűzé a hegység lakóit; de a völgy lakóit nem lehetett kiűzni, mert vas-szekereik voltak." (1, 19.)

Tehát már kimerült az égi kőtömbkészlet, amellyel Jehova mester rendelkezett? Ez a megállapítás önkéntelenül is kikívánkozik. De ha alaposabban megvizsgáljuk a bibliának ezt a részét, felmerül a kérdés, hogy ezek a kananeusok, akik harci szekereik révén szerencsésen megmenekültek, miként használhatták ezeket a járműveket, hiszen az ilyen hegyes, köves vidéken egyáltalán nem mozoghattak velük. A kaszákkal felfegyverzett harci szekereket valójában csak az Eufrátesz környéki nagy síkságokon találták fel, és tudjuk, hogy a babiloniak és a perzsák alkalmazták először, három évszázaddal Józsué után.

A Bírák könyvének 2. és 3. fejezetéből kitűnik, hogy a zsidók hálátlanok voltak Jehova iránt, és hamarosan vereséggel és rabsággal bűnhődtek. Józsué halála után a derék zsidók bírákat választottak, hogy azok kormányozzák őket. Történelmük e szakasza nem valami fényes.

"És elhagyák az Urat, atyáik Istenét, aki kihozta őket Egyiptom földéből, és más istenek után jártak, a pogány népek istenei közül;

És elhagyák az Urat, és szolgáltak Baálnak és Astarótnak." (2, 12–13.)

"Így az Izrael fiai a Kananeusok, Khitteusok, Emoreusok, Perizeusok, Khivveusok és Jebuzeusok között laktak,

És azok leányait vették magoknak feleségül, a saját leányaikat pedig oda adták azok fiainak, és szolgálák azoknak isteneit." (3, 5–6.)

Hogy még jobban csodálhassuk ezeket a frigyeket, ne mulasszuk el újra megemlíteni, hogy a hatszázezer főnyi zsidó hadsereg, Józsué vezetésével, könyörtelenül kiirtotta a vidék valamennyi lakóját. Mózes még megkímélt olykor 32 000 szüzet, utóda azonban teremtett lelket sem hagyott életben.

"Ezért felgerjedett az Úrnak haragja az Izráel ellen, és adá őket Kusán-Risathaimnak, Mezopotámia királyának kezébe, és nyolc évig szolgáltak az Izrael fiai Kusán-Risathaimnak." (3, 8.)

Thomas Wolston[29]* angol bibliakritikus, aki több esztendei

29 Thomas Wolston angol teológus azt állította, hogy az ószövetségi csodák sohasem történtek meg, és csak Jézus evangéliumi történetének megalapozására szolgáltak.

börtönbüntetéssel lakolt vallási kérdésekben tanúsított független nézeteiért, s aki egyformán ostorozta a keresztények és a zsidók szent könyveit, világosan kijelentette, hogy választani kell a Bírák története és Józsué története között, mert a kettő közül az egyik hamis, hiszen szembeszökő ellentmondás van a két szent könyv között. Lehetetlenség – írta Wolston –, hogy a zsidók azonnal rabságba juthattak, miután hatszázezer főnyi hadseregükkel kiirtották Kánaán valamennyi lakosát. Kicsoda ez a Kusán-Risathaim, Mezopotámia királya, aki egyszerre csak megjelenik és rabláncra fűzi Izrael gyermekeit? Hogyan került ide ilyen messziről, mikor egyetlen szót sem tudunk az útjáról? A szöveg ugyan közli, hogy ez az úristen büntetése, mert lányaikat kananeusokhoz adták férjhez és feleségül vették ezeknek lányait. Túlságosan egyszerű azt állítani, hogy valahányszor vereséget szenvedtek, ez bűneik miatt történt, amikor pedig győztek, ez hűségük miatt volt. Ilyet bármely barbár nép, vagy primitív sárfészek lakója is mondhat. Sohasem érhető fel ésszel, hogy egy négymilliós nép, amelynek hatszázezer fegyverese volt, miként juthatott szolgasorsra ugyanabban az országban, amelyet nemrég hódított meg. Éppúgy lehetetlen, hogy miután ez a hatalmas horda kiirtotta az őslakosságot, házassági kötelék jöjjön létre a mészárlók és a kiirtottak között. Az ellentmondások e halmaza tarthatatlan. Nyomban ezután pedig az következik, hogy nyolc év múltán Othniel bíró felszabadította honfitársait, és a zsidók elűzték és megölték Kusán-Risathaim mezopotámiai királyt; de nem kapunk semmilyen felvilágosítást erről a nyilván fontos háborúról, amelyről azonban történetírók sohasem hallottak.

Negyven esztendővel később a zsidókat Eglon, a moábiták királya igázta le, bár Moáb királysága már régóta nem létezett, hiszen még Jerikó elfoglalása előtt megszűnt, amikor a zsidók egész lakosságát kiirtották. Ez a szolgaság tizennyolc évig tartott. Géra fia, Ehud vetett véget ennek, gyilkos hadicsellel. Csatlakozott a nép küldötteihez, akik ajándékot vittek Eglonnak, s arra kérte a zsarnokot, fogadja őt külön a lakosztályában, mivel bizalmas közlendője van. Eglon gyanútlanul visszavonult vele, s Ehud tőrt döfött hasába, és azonnal észrevétlenül eltávozott. Ez a gyilkosság felháborította a zsidókat. Fellázadtak, s lemészároltak tízezer moábitát. Ezután huszonnégy évig nyugalom volt az országban. Ehud után Sámgár következett, "aki hatszáz Filiszteus férfit ölt meg egy ökörösztökével" és szintén megszabadította Izraelt. (3, 11–31.)

A zsidók még egy bizonyos Jábin kanaáni király rabszolgái is voltak. Szerencsére akadt egy tiszteletre méltó prófétanő, Debora asszonyság, aki zsolozsmákat énekelt Ráma és Béthel között, egy pálmafa alatt. Magához

---

Későbbi műveiben azt hangoztatta, hogy az evangéliumi csodák csak allegóriák. 1733-ban halálra kínozták a börtönben, mert az egyházi emberek szemében túlságosan szabadelvűén értelmezte a bibliát. – *Ford.*

rendelte Bárákot, bátorságot gyújtott szívében, valamint feltüzelte Zebulon és Nafthali törzsének tízezer katonáját is – és hadba indult velük. Jábin csapatait Sisera tábornok vezette, s már az első összecsapás alkalmával pozdorjává zúzta őket Bárák és Debora hada. Sisera is kereket oldott, és Héberhez menekült, akit a szent szerző "Jábin királlyal békében élő keneusnak" nevez. Ennek a Hébernek volt egy felesége, a szeretetre méltó Jáhel, aki – Jehova sugallatára – maga ajánlott menedéket Siserának.

"És kiméne Jáhel Sisera elé, és monda néki: Jöjj be Uram, jöjj be hozzám, ne félj! És betére őhozzá a sátorba, és betakará őt lasnakkal.

Az pedig monda néki: Adj kérlek innom egy kis vizet, mert szomjúhozom. És megnyita ez egy tejes tömlőt, és ada néki inni, és betakará őt.

És az annak felette monda néki: Állj a sátor ajtajába, és ha valaki jőne és kérdezne, és ezt mondaná: Van-é itt valaki? mondjad: Nincsen!

Ekkor Jáhel, a Héber felesége vévé a sátorszöget, és pörölyt vőn kezébe, és beméne ő hozzá halkan, és beveré a szöget halántékába, úgy hogy beszegeződék a földbe. Amaz pedig nagy fáradtság miatt mélyen aludt vala, és így meghala.

És ímé, amint Bárák… beméne ő hozzá, és ímé Sisera ott feküdt halva, és a szög halántékában." (4, 18–22.)

Ami Jábin királyt illeti, őt is hamarosan legyilkolták és Debora prófétanő egyik legszebb dicshimnuszát zengte el ez alkalomból. (4–5. fej.)

Ehud, Debora és Jáhel buzgalma ellenére nem értek véget a zsidók viszontagságai. Most a midiániták – még kísértetek is – jártak elöl üldözésükben.[30]* Jákob szerencsétlen gyermekei – noha tulajdonképpeni rabságról nem lehetett szó – mindenféle zaklatás prédái voltak: miután elvetettek és sokáig dolgoztak a bő aratás reményében, a midiániták gonosz tréfából teméntelen sok tevével rontottak rá földjeikre, és tönkretették a termést. Elhurcolták ökreiket, szamaraikat és aprójószágaikat; feldúlták gyümölcsöseiket; a szerencsétlen zsidók kénytelenek voltak üregeket vájni a hegyek között, hogy megoltalmazzák magukat a bősz üldözők ezernyi gonoszságától. (6, 1–6.)

Amikor már hét éve tartott ez a hányattatás, a jóisten végül megszánta népét, és elhatározta, hogy új hőst támaszt. S hogy a példa még meglepőbb legyen, választása egy Gedeon nevű satnya ifjúra esett, aki olyan ványadt volt, hogy csak nagy üggyel-bajjal tudta kezeim atyja prését. Egy szép reggel hát "eljőve az Úrnak angyala, és leüle ama cserfa alatt, amely Ofrában van, amely az Abiézer nemzetségéből való Joásé vala, és az ő fia Gedeon éppen búzát csépelt a pajtában, hogy megmentse a midiániták orcája elől. – Ekkor megjelenek néki az Úrnak angyala, és monda néki: Az Úr veled, erős férfiú!"

---

30 Taxil itt arra utal, hogy a biblia előző helyei szerint kiirtották a midiánitákat. – *Szerk.*

(6, 11–12.) Gedeon nem mert hitelt adni az angyal szavának, főként amikor megtudta, hogy ő fogja megszabadítani Izraelt a midiániták igájából. "Ha kegyelmet találtam a te szemeid előtt, kérlek, adj nékem valamely jelt, hogy te szólasz énvelem. – El ne menj kérlek innen, míg vissza nem jövök hozzád, és ki nem hozom az én áldozatomat, és le nem teszem elődbe. Az pedig monda: Én itt leszek, míg te visszatéresz. – Gedeon pedig elméne, és elkészíte egy kecskegödölyét és egy efa lisztből kovásztalan pogácsákat, és betevé a húst egy kosárba, és a hús levét fazékba, és kivivé hozzá a cserfa alá, és felajánlá néki. – És monda néki az Isten angyala : Vegyed a húst és a kovásztalan kenyereket, és rakd erre a kősziklára, és a hús levét ontsd rá. És úgy cselekedék. – Ekkor kinyújtá az Úrnak angyala pálcájának végét, mely kezében vala, és megérinté a húst és a kovásztalan kenyeret; és tűz jött ki a kősziklából, és megemészté a húst és a kovásztalan kenyereket. Az Úrnak angyala pedig eltűnt az ő szemei elől." (6, 17–21.)

Ezután Gedeon hívatta apja tíz leghívebb szolgáját, és éjnek idején leromboltatta Baál oltárát, s kivágatta a midiánita isteneknek szentelt liget fáit; máglyát rakatott belőle, és tulkot áldozott rajta Jehovának. (6, 27–28.)

Ofra lakói nagy haragra gerjedtek, amikor észrevették, hogy Baál oltárát lerombolták és a ligetet kivágták. Joás nem akarta kiszolgáltatni nekik a fiát, s emiatt a zsidók ellenségeit roppant düh fogta el; a midiániták, az amalékiták és a keleti népek mind egybegyűltek, átkeltek a Jordánon és a Jezréel völgyében ütöttek tábort. (6, 29–33.) Isten azonban fegyverbe szólította Gedeont. (6, 34.) Hihető ez? Gedeon még azon töprengett, vajon Jehova csakugyan őt választotta ki arra, hogy elpáholja Izrael ellenségeit. Mikor összehívta Manassé, Aser, Zebulon és Nafthali törzseit, amelyekre véleménye szerint leginkább számíthatott, arra kérte istent, tegyen csodát, amely lehetőleg cáfolhatatlanul bizonyítja az ő pártfogolását.

"És monda Gedeon az Istennek: Ha csakugyan az én kezem által akarod megszabadítani Izraelt, amiképpen mondottad.

Íme egy fürt gyapjat teszek a szérűre, és ha csak maga a gyapjú lesz harmatos, míg az egész föld száraz leénd: erről megtudom, hogy valóban az én kezem által szabadítod meg Izraelt, amint mondottad.

És úgy lőn. Mert mikor másnap reggel felkelt, és megszorítá a gyapjat, harmatot facsart ki a gyapjúból, egy tele csésze vizet.

És monda Gedeon az Istennek: Ne gerjedjen fel a te haragod én ellenem, hogy még egyszer szólok. Hadd tegyek kísérletet, kérlek, még egyszer e gyapjúval. Legyen, kérlek, szárazság csak a gyapjún, és harmat az egész földön.

És úgy cselekedék Isten azon az éjszakán, és lőn szárazság csak magán a gyapjún, míg az egész földön harmat lőn." (6, 36–40.)

Micsoda világraszóló csodák! Milyen gyönyörű a szent biblia! Mennyire álmélkodhatnak, kedves olvasóim!…

A hatalmas csodák híre elterjedt Izraelben és az egész nép hadra akart kelni Gedeon oldalán. A lelkesedés azonban nem tartott sokáig. Amikor a hős szózatában kijelentette: "Aki fél és retteg, térjen vissza" – csupán tízezren maradtak mellette, a többiek pedig élve az engedéllyel, kereket oldottak. A jóisten azonban úgy vélte, hogy még ez a tízezer is túl sok, és tanácsára Gedeon a következőképpen választotta ki azt a maréknyi bátor harcost, aki elkíséri a hadjáratba: a tízezer katonát leküldte a közeli folyó partjára, és rájuk parancsolt, hogy igyanak a folyóból. Mialatt pedig ezek ittak, Gedeon nagy figyelemmel szemlélte tízezer vitézét. Ugyanis "monda az Úr Gedeonnak: Mindazokat, akik nyelvűkkel nyalnak a vízből, mint ahogyan nyal az eb, állítsd külön, valamint azokat is, akik térdeikre esnek, hogy igyanak."

És lőn azoknak száma, akik kezökkel szájokhoz véve nyaldossák a vizet, háromszáz férfiú; a nép többi része pedig mind térdre esve ivott.

És monda az Úr Gedeonnak: E háromszáz férfiú által szabadítlak meg titeket, akik nyaldosták vala a vizet, és adom Midiánt kezedbe; a többi nép pedig menjen el, a maga helyébe." (7, 5–7.)

Gedeon tehát kiválogatta a háromszáz eb módra lefetyelőt, és mérget vehetett rá, hogy ezek aztán kutyául kemény legények. A midiániták tábora lent volt a völgyben. Most pedig figyelem! Egyetlen szót se mulasszunk el az újabb bibliai hőstettekről szóló beszámolóból. Mindjárt látni fogjuk, hogy Napóleon kismiska volt Gedeonhoz, Zabaoth kapitányához képest.

A hős három csapatra osztotta háromszáz vízlefetyelőjét. Mindegyik emberének adott egy kürtöt, egy agyagedényt és egy lámpát. S így kiáltott: "Keljetek fel, mert kezetekbe adta az Úr a Midián táborát.

És monda nékik: Én reám vigyázzatok, és úgy cselekedjetek. És ímé én bemegyek a tábornak szélibe, és akkor, amint én cselekszem, ti is úgy cselekedjetek.

Ha én a kürtbe fúvók és mindazok, akik velem vannak, akkor ti is fújjátok meg a kürtöket az egész tábor körül, és ezt kiáltsátok: az Úrért és Gedeonért!" (7, 15., 17– 18.)

Megvárta az éjszakát, s akkor háromszáz vízlefetyélőjével leereszkedett a midiániták táborához. Őrségváltás alatt szép csendesen átosontak az előőrsök között; majd mindegyikük fogta a lámpáját, meggyújtotta és az agyagedénybe tette. Ekkor Gedeon és katonái hirtelen megszólaltatták a kürtöket, és közben éktelen robajjal összetörték a bögréket (egyes fordítók szerint: korsókat); ráadásul még lármáztak is, de ügyeltek arra, hogy a zajt túlharsogja a jelszóul szolgáló kiáltás. A midiániták felriadtak, megrettentek a kürtök és főként a háromszáz széttört bögre ropogásától, és mivel nem tudták mire vélni a

lámpásokat, amelyeket üvöltözve ráztak a zsidók – egymásnak rontottak, és majd egy szálig megölték egymást. (7, 19–25.)

Később megtalálhatjuk a mészárlás számszerű eredményét is. Két midiánita tábornok, Oreb és Zéeb, az Efraim törzs tagjainak kezétől esett el, amikor a Jordán felé menekült, Zéba és Sálmunáh királyokat pedig Kárkorban érték utol, s Gedeon saját kezűleg ölte meg őket. A szent szöveg világosan közli:

"Zéba pedig és Sálmunáh Kárkorban valának, és az ő seregök velők, mintegy tizenötezren, mind akik megmaradtak a Napkeletieknek egész táborából. *Az elesettek száma százhúszezer fegyverfogható férfiú volt.*" (8, 10.)

Ebből tehát megtudjuk, hogy százharmincötezer midiánita, amalékita és más keleti harcos táborozott a Jizreel völgyében. Ez a tábor ennélfogva igen nagy kiterjedésű lehetett. Egy százezres hadsereg tábora rendszerint egy négyzetmérföld területű; Rohrbacher kanonok számítja így, amikor az izraeliták sivatagi táborairól beszél. (A katolikus egyház egyetemes története, I. köt. 182. old.) Egy négyzetmérföld pedig ezerhatszáz hektárnak felel meg; ebből arra következtethetünk, hogy a jizreeli midiánita–amalékita tábor csaknem kétezer-kétszáz hektárt foglalt el; kerülete pedig körülbelül tizenkilenc kilométer volt. Ne feledjük, hogy Gedeon katonái éppencsak behatoltak az előőrsök közé s ott megálltak: "és mindenki ott állott a maga helyén a tábor körül." (7, 21.) A szöveg világos. A tábor bekerítéséhez tehát ugyancsak gyéren kellett felsorakoztatni a háromszáz vízlefetyelőt – majdnem hetven méternyire állhatták egymástól. S mindez éjnek idején történt! Ilyen messziről hogyan láthatták egymást és követhették valamennyien Gedeont a bögretördelésben? Milyen gyatra hanghatást kelthetett valójában az a háromszáz korsó, amelyet egy közel húsz kilométeres körben elszórva zúztak szét! Ha háromszáz ember zárt rendben nyomulna be a táborba, akkor is csupán szánalmas hatást érne el kétezer-kétszáz hektárnyi területen. Ha pedig szétszórva helyezkednek el a külső vonalon, akkor az eredmény nulla volna. Ezért Gedeon hadicsele egyáltalán semmit sem ér ebben a históriában. Ha sikerült, az valóban csoda lehetett. Ehhez az kellett, hogy Zebaoth a háromszáz kürtöt harmincezer harsona zúgásával ruházza fel, hogy legalábbis megszázszorozza az összetördelt korsók robaját, a lefetyelők kiáltozását pedig hihetetlen mértékben megsokszorozza, holmi természetfölötti visszhang által, amelyről a biblia nem szól. Az isteni galamb meséje az eredeti elbeszélés szerint – valószínűtlen, lehetetlen és groteszk badarság.

Bármiképpen volt is, e páratlan fegyvertény következtében Gedeon rendkívül népszerű lett egész Izraelben, és honfitársai felajánlották neki a királyi trónt. A hős azonban – aki éppoly szerény, mint gyakorlati észjárású férfiú volt – visszautasította az uralkodói méltóságot, mindazonáltal

hozzátette: "Egyet kívánok csak tőletek, hogy adja nékem mindenikőtök a zsákmányul ejtett fülön függőket." "Az arany fülön függőknek pedig, amelyeket elkért, súlya ezerhétszáz arany siklus volt." (8, 24–26.)

A szent szerző ezután közli, hogy Gedeon a többnejűségnek hódolt, és hetven gyermeke volt; azonkívül egy Sikemben lakó ágyasától is fia született, aki az Abimélek nevet kapta, és hamarosan egy cseppet sem testvéries cselekedetével hírnevet szerzett. (8, 30–31.) Ez az Abimélek ugyanis egyetlen nap alatt hatvankilenc fivérének vágta el a nyakát "egy kövön"; csupán az ifjú Jótham menekült meg a mészárlástól, minthogy elrejtőzött, miközben Abimélek lekaszabolta népes családját. (9, 5.)

A sikemiták, akik igen büszkék voltak honfitársukra, királlyá kiáltották ki Gedeon fattyát, három év múltán azonban a nép kegye elfordult Abiméléktől, és egyre gyakoribbak lettek a lázadások, amelyeket egy bizonyos Gaál szított. Abimélek hatalmába kerítette a lázadó várost, és legyilkolta lakóit. A zendülés vezetői a sikemi toronyba vették be magukat, Abimélek pedig körülzárta az erődöt, majd óriási örömtűzzel felperzselte. Nem sokkal később egy Thébes nevű várost ostromolt meg. Itt azonban malomkő pottyant a fejére, amelyet egy asszony hajított rá a bástya tetejéről. A hatalmas kődarab nyilván betörte a koponyáját. Abimélek azonban nyomban hívatta fegyverhordozó apródját, és azt mondta neki: "Vond ki kardodat, és ölj meg engem, hogy ne mondják felőlem: Asszony ölte meg őt! És keresztülszúrta őt az apród, és meghalt." (9. fej.) Abimélek hiú ember lehetett.

Így végezte életét Gedeon hírneves fattya. Utána a biblia Thóla és Jáir urakat említi, akik Izrael bírái voltak; az egyik huszonhárom évig, a másik pedig huszonkét esztendeig.

KILENCEDIK FEJEZET

Jefte és Sámson

A bibliai zsidók nem okultak az eddig kapott gyakori leckéből. Mindig hajlamosak voltak arra, hogy más istenekért, sőt bálványokért elhagyják Jehova tiszteletét és hitét, bár tudták, hogy megkeserülik, ha Baált, Astarótot, Dágont stb. imádják, akikre roppant féltékeny volt harcias természetű Zebaothjuk. Mivel ismét hittagadásba estek, újabb szolgasággal bűnhődtek. Ez alkalommal az ammoniták kezébe kerültek. Ez az izraeliták hatodik rabsága, mégpedig olyan országban, amelyet hatszázezer főnyi sereggel hódítottak meg, olyan vidéken, ahol Józsué teljesen kiirtotta az őslakosokat.

Jehova, miután népe tizennyolc esztendeig szolgasorban sínylődött, végül

megenyhült és szabadítót támasztott:

"A Gileádból való Jefte pedig nagy hős volt, és egy parázna asszonynak volt a fia, s Jeftét Gileád nemzette.

De mikor Gileádnak a felesége is szült néki fiákat, és megnőttek az ő feleségének fiai: akkor elűzték Jeftét és azt mondták néki: Nem fogsz örökösödni atyánknak házában, mert más asszonynak vagy a fia.

És elfutott Jefte az ő atyjafiai elől, és Tób földén telepedett meg, és henyélő emberek gyűltek össze Jefte körül, és együtt portyáztak." (11, 1–3.) Ez a haramiavezér volt isten választottja.

Joggal elmondhatjuk, hogy Jeftének akadt egy jó tulajdonsága: kitűnő apa volt. Látni kellett, hogyan dédelgette, kényeztette, babusgatta egyetlen lánygyermekét, mint halmozta el ékszerekkel, hordott neki mindennap ajándékokat a hegyekből! Igaz ugyan, az ékszerek meg az ajándékok nem kerültek sokba. Honfitársai tehát hozzá fordultak, hogy rázza le az ammoniták igáját. Jefte elfogadta a megbízatást, és legott hadra kelt. Mivel egy útonálló is lehet jámbor, Jefte – mielőtt az ammoniták ellen indult – megfogadta Jehovának, hogy ha győz, feláldozza neki az első embert, akivel hazatérve szembetalálkozik… Mi sem könnyebb a jóistennek, mint győzelemre segíteni pártfogoltjait. Az öreg Zebaoth nagyon szerette ezt a kis kópét, Jeftét, méltányolta a neki ígért áldozatot, megtízszerezte a héber hadvezér erőit, s az ízzé-porrá zúzta az ammonitákat. Roppant mészárlás volt, Aroertől egészen Minithig – mint a biblia közli – és húsz várost leromboltak.

Mekkora meglepetés várt hősünkre, amikor visszatért dicső Mispe városába!… Ifjú leányok kara vonult elébe, fuvolaszóval és dobpergéssel, hogy győzelmét ünnepelje; legelöl pedig a saját leánya haladt, aki nem tudott apja fogadalmáról, a kis aranyos! Ez aztán balszerencse a javából… Egy haramiának nincs egyebe, csak a becsülete. A kislány egyébként beleegyezett az áldozatba: csak két hónapi haladékot kért és kapott, "hogy sírjon szüzességén". E nép leányai számára az volt a legnagyobb szerencsétlenség, ha szűzen halnak meg. Ebből következik, hogy a zsidóknak sohasem voltak apácáik. Az áldozás tehát megtörtént, s Jefte személyesen irányította, és szíve gyászba borult, arca könnytől ázott. (11. fej.) Ha valaki nevetett, mint a bolond és élvezettel nyalogatta a száját – akkor ez Jehova volt. Kebelébe fogadta az ifjú gyermeket, mint a teológusok mondják. A vén komédiás!… E história után azonban hogyan állíthatják a papok, hogy isten népe tartózkodott az emberáldozattól? Akárcsak a föníciaiak és a karthágóiak Molochja, a biblia istene – vagyis a manapság hivatalosan elismert isten – gyönyörűséggel fogadta az embervér ajándékát, noha az efféle "engesztelő" áldozat természetesen irtózást kelt.

Jefte nem érte be az ammoniták lemészárlásával. Azzal is érdemeket

szerzett Jehova szemében, hogy meggyilkolta negyvenkétezer honfitársát, akinek rossz kiejtése volt. Efraim atyafiai valószínűleg s helyett sz-t mondottak. Nyilván tájszólással beszéltek. Jefte tehát lesbe állította katonáit a Jordán révénél, és azután… Idézzük:

"Mikor az Efraim közül való menekülők azt mondják vala: Hadd menjek által: azt kérdezték tőlük a gileádbeli férfiak: Efraim-beli vagy-é? És ha az azt mondotta: nem!

Akkor azt mondák néki: Mondd: Sibboleth! És ha Szibbolethet mondott, mert nem tudta úgy kimondani, akkor megfogták őt, és megölték a Jordán réveinél, és elesett ott abban az időben az efraimbeliek közül negyvenkétezer." (12, 5–6.)

Jefte hat esztendeig volt Izrael bírája. Halála után a bethlehemi Ibsán, a Zebulon törzsbeli Élőn, és Abdon, Hillel fia lett utóda. Ez utóbbiak kormányzása idején a zsidók békében éltek.

Most pedig elérkeztünk a híres Sámsonhoz, a bibliai Herkuleshez, a félelmetesek közt a legfélelmetesebbhez. A filiszteusok, akik eddig nemigen hallattak magukról, határozottan a színre léptek, s évszázadokon át sok borsot törtek isten népének orra alá. Ezek a hitetlenek azzal kezdték, hogy negyven esztendeig rabságukban tartották a zsidókat. Leverték és mindenféle megaláztatásban részesítették őket. Később Jehova elhatározta, hogy ideje Izrael gyermekeinek felszabadításával foglalkozni. Ez alkalommal derekasan hozzálátott és a régi módszert alkalmazta. Angyalt küldött a Dán törzsbeli Manoah úrhoz, akinek meddő volt a felesége. Nem sokkal az angyal látogatása után Manoahné asszonyság teherbe esett. Az angyal megígértette vele, hogy gyermeke sohasem vágja le a haját. Manoahné világra hozta a gondviselés küldötte csecsemőt. Manoah örömét le sem próbálom írni. A gyermek a Sámson nevet kapta. (13. fej.) A lurkó már zsenge korában rendkívüli erőről tett tanúságot. Egy szép napon puszta mulatságból megölte a vidék legfélelmetesebb oroszlánját. Kamaszkora óta házasodni akart, és – ami bizonyára különösnek látszik isten választottjánál – egy filiszteus leányt kívánt feleségül venni. Szülei hiába figyelmeztették, hogy Mózes törvénye tiltja a bálványimádó lányokkal való házasságot. Az ifjú Sámson azt válaszolta erre, hogy ő kivétel – és végül elvette filiszteus imádottját. A több napon át tartó lakodalom alatt rejtvényt adott fel hitvese fiatal rokonainak: a tét harminc ing és harminc ruha volt. Ez járt Sámsonnak, ha nem tudják megfejtem a rejtvényét – és viszont. A fiatalasszony, aki igyekezett megnyerni hozzátartozói számára ezt a tetemes mennyiségű ruhadarabot, este az ágyban kiszedte Sámsonból a megfejtést, és aztán kitanította rá az ifjú filiszteusokat. Sámson így elveszítette a fogadást. Ezért elment Askelonba, belekötött harminc filiszteusba, és játszi könnyedséggel felnyársalta őket. Lehúzta

ingüket, ruhájukat és odaadta a nyertes megfejtőknek. Ami a feleségét illeti, aki rútul kicsalta titkát és elárulta, házassága nem volt hosszú életű: a lakodalom hetedik és utolsó napjának estéjén ugyanis az após Sámson tudta nélkül egy másik ifjúnak ígérte oda a menyecskét, akit a zsidó fiatalember a legjobb barátjának tekintett. (14. fej.)

Néhány nap múlva Sámson, aki nem tudott róla, hogy más lépett a helyébe, s már nem is haragudott feleségére – elment az asszonyhoz. Kecskegödölyét vitt ajándékba. Amikor azonban a szoba ajtajához ért, beleütközött apósába, aki nem engedte be.

"És monda annak atyja: Azt gondoltam, hogy gyűlölve gyűlölöd őt, azért odaadtam őt a te társadnak; de hát vajon húga nem szebb-é nálánál? Legyen ő helyette most az a tiéd.

És monda néki Sámson: Teljesen igazam lesz most a filiszteusokkal szemben, ha kárt okozok nékik." (15, 2–3.)

Isten választottjának legelső bosszúja pedig a következő volt: fogott háromszáz rókát (se többet, se kevesebbet!), és "a rókák farkait egymáshoz kötözé, és egy-egy csóvát tett minden két rókának farka közé. – És meggyújtá tűzzel a csóvákat, és beeresztette azokat a filiszteusok gabonájába, és felgyújtá a gabonakalangyákat, az álló vetéseket, a szőlőket és az olajfaerdőket." (15, 4–5.) A filiszteusokat lesújtotta a tűzeset, és miután töviről hegyire megtudták az okát, elmentek Sámson apósához és leányával együtt elevenen elégették. Úgy képzelték, ez lehűti Manoah fiának haragját. Szó se róla: Sámson kijelentette nekik, hogy bosszúja még csak most kezdődik, válogatás nélkül lecsap minden filiszteusra; "és megverte őket keményen válluktól tomporukig" (!), de a biblia nem árulja el, hol s hogyan történt ez, sem pedig azt, vajon más zsidók társaságában, vagy egyedül tette. Bármiképp történt is, a helyzet súlyosbodott. A filiszteusok összegyűltek, Júda törzsének földjén ütöttek tábort. Nagy vérontásra készültek.

Sámson ezalatt visszavonult az ethami sziklára. Júda törzsének háromezer tagja felkereste ott és szemrehányásokkal halmozta el. Hangsúlyozták, hogy nem képesek szembeszállni az őket ostromló filiszteusokkal. "Sámson pedig így szólt hozzájuk: kötözzetek meg jó erősen, és szolgáltassatok ki ellenségeinknek; ilymódon békén hagynak titeket." Így is lett. A filiszteusok örömmel fogadták, hogy kezükre adják ezt a vasgyúrót, aki annyi galibát okozott nekik… De alighogy ellenségei diadallal elvezették Sámsont, eltépte kötelékeit, felkapott a földről egy szamár állkapcsot és ezzel a rögtönzött husánggal agyoncsapta az őt őrző ezer filiszteust.

Sámson egy kissé elfáradt a derekas tornagyakorlattól. Nagyon szomjas lett. Mindez a mezőn történt, és sehol egy kút, ameddig a szem ellátott. "Azután megszomjuhozék felette igen és felkiáltott az Úrhoz, és monda: Te

adtad szolgád kezébe ezt a nagy győzelmet, és most szomján kell meghalnom, és a körülmetéletlenek kezébe jutnom.

Akkor meghasítá Isten a zápfogat, mely az állcsontban volt, és víz fakadt ki abból. Ő pedig ivott, ereje megtért, és megéledett." (15, 18–19.)

E hőstett révén Sámson Izrael legfőbb méltóságára emelkedett: húsz éven át töltötte be a bíró magas tisztét. (15, 20.)

Sámson nem szabott szigorú erkölcsi normákat saját maga számára, bár magas hivatalt viselt. Isten e választottja ország-világ tudtával és szeme láttára bordélyokba járt. Egy szép napon olyan kalandba keveredett, amely igen rosszul végződhetett számára. Azonban paráználkodása ellenére is védelmet talált Jehovánál. Íme, a történet.

Sámson mindig kedvelte a filiszteus nőket. Egyszer Gázába, Izrael ellenségeinek megerősített városába ment, "és meglátott ott egy parázna asszonyt, és bement hozzá. – A gázabelieknek pedig mikor megmondották, mondván: Idejött Sámson! körülvevék őt, és leselkedének ő utána egész éjszakán át a város kapujában, és hallgatóztak egész éjjel, és azt mondták: Reggel, ha világos lesz, megöljük őt. – És aluvék Sámson éjfélig. Éjfélkor pedig felkelt, és megfogván a város kapujának szárnyait, a kapufélfákkal és a zavarokkal együtt kiszakította azokat, és vállaira vette, és felvitte a hegy tetejére, mely Hebronnal szemben fekszik." (16, 1–2.)

Sámson, ez a javíthatatlan szoknyabolond, egy szép napon beleszeretett egy másik filiszteus leányzóba, Delila kisasszonyba, akivel a Sórek patak partján őgyelegve ismerkedett meg. Mikor ellenségei megtudták, hogy a szép lány hálójába esett, tetemes összeget kínáltak Delilának, ha lehetőleg minél jobban legyengült állapotban a kezükre adja szerelmesét. Delila nem sokat teketóriázott: nyíltan megkérdezte Sámsontól, mi erejének titka. Az a mód, ahogyan a zsidó Herkules csapdába esett, olyan ostoba, hogy helyénvaló itt is teljes egészében idézni az isteni szöveget :

"És monda Delila Sámsonnak: Mondd meg nékem, miben van a te nagy erőd és mivel kellene téged megkötni, hogy megkínozhassanak téged.

És felele néki Sámson: Ha megkötöznek hét nyers gúzzsal, melyek még meg nem száradtak, akkor elgyengülök és olyan leszek, mint más ember.

Akkor hoztak néki a filiszteusok fejedelmei hét nyers gúzst, amely még nem volt száraz, és megkötözé őt azzal.

A lesben állók pedig ott vártak annál a hálókamarában. És monda néki: Rajtad a filiszteusok, Sámson! És elszakasztá a gúzsokat, miképpen elszakad a csepűfonal, ha tűz éri – és ki nem tudódék, miben volt az ő ereje.

És monda Delila Sámsonnak: ímé rászedtél, és hazugságot szóltál nékem, most mondd meg igazán, hogy mivel lehet téged megkötözni?

Ő pedig monda néki: Ha erősen megkötöznek új kötelekkel, melyekkel

még semmi dolgot nem végeztek, akkor elgyengülök és olyan leszek, mint más ember.

És vett Delila új köteleket, és megkötözte őt velük, és monda néki: Rajtad a filiszteusok, Sámson! (mert ott leselkedtek utána a hálókamarában). De ő letépte azokat karjairól, mint a fonalat.

És monda Delila Sámsonnak: Meddig fogsz még rászedni engem és hazudni nékem? Mondd meg egyszer már, mivel kötöztethetel meg? – Ő pedig monda néki: Ha összeszövöd az én fejemnek hét fonatékját a nyüstfonállal.

És szeggel megerősítvén a zugolyt, monda: Rajtad a filiszteusok, Sámson! Az pedig felébredvén álmából, kitépte a zugolyszeget és a nyüstfonalat.

Ekkor monda néki Delila: Miképpen mondhatod: Szeretlek téged, ha szíved nincsen énvelem? Immár három ízben szedtél rá engem, és nem mondtad meg, hogy miben van a te nagy erőd?

Mikor aztán őt minden nap zaklatta szavaival, és gyötörte őt: halálosan belefáradt a lelke,

És kitárta előtte egész szívét, és monda néki: Borotva nem volt soha az én fejemen, mert Istennek szentelt vagyok anyám méhétől fogva; ha megnyírattatom, eltávozik tőlem az én erőm, és megerőtlenedem, és olyan leszek, mint akármely ember.

És mikor látta Delila, hogy kitárta volna előtte egész szívét, elküldött, és elhívatá a filiszteusok fejedelmeit, és ezt izené: Jöjjetek fel ez egyszer, mert ő kitárta nékem egész szívét. És felmentek őhozzá a filiszteusok fejedelmei, és a pénzt is felvitték kezökben.

És elaltatta őt az ő térdein, és előhívott egy férfiút, és lenyíratta az ő fejének hét fonatékát, és kezdé őt kínozni. És eltávozott tőle az ő ereje.

És monda: Rajtad a filiszteusok, Sámson! Mikor pedig az az ő álmából felserkent, monda: Kimegyek most is, mint egyébkor, és lerázom a kötelékeket; mert még nem tudta, hogy az Úr eltávozott őtőle.

De a filiszteusok megfogták őt, és kiszúrták szemeit, levezették őt Gázába, és ott megkötözték őt két vaslánccal, és őrölnie kellett a fogházban." (16, 6–21.)

Úgy hiszem, nehéz volna ennél ostobább históriát elképzelni. A Bírák könyvének ez az epizódja, az első sortól az utolsóig, merő badarság, és még a legbutább gyermek sem találhat benne semmi szórakoztatót. Sámson történetéről lord Bolingbroke kijelentette, hogy ebben a mesében nincs semmiféle szamár állkapocs, hacsaknem a szerző, aki az egészet kitalálta. Nem egyéb ez, mint a pogány Héraklész-monda otromba utánzása, ügyetlen és fura plagizálása. Éppúgy nyilván Iphigenia áldozata ihlette az elbeszélőt Jefte fogadalmának leírásában, amely leányának feláldozásával végződött. A teológusok ugyan arra gyanakodnak, hogy inkább a görög mitológia másolta

le és hamisította meg a bibliát; de könnyen visszavághatunk pontos dátumokkal, amelyek közül néhányat ők maguk említenek. Véleményük szerint ugyanis a Bírák e könyvét Sámuel írta, Saul idejében. A görögöknél pedig jóval a trójai háború előtt közszájon forgott Héraklész neve. Viszont Saul megválasztása a trójai háború után kétszáz évvel történt. A tiszteletre méltó Petau jezsuita atya szerint Héraklész időszámításunk előtt 1289-ben született, és ugyanez a Petau Sámson hőstetteit csak 1135-től számítja. Ha feltesszük, hogy huszonöt esztendős korában kezdte pályafutását, akkor 1160-ban született. Még ha el is fogadjuk, hogy e két félelmetes egyén valóban élt – amire nincs semmi bizonyíték –, akkor eszerint Héraklész százhuszonkilenc évvel Sámson előtt született: tehát a teológusok saját kronológiájuk csapdájába estek.

Egyébként megjegyezhetjük, hogy a pogány mesét értelmesebben eszeltek ki, mint a zsidó változatot. Héraklész vége kevésbé képtelen, mint Sámsoné. A görög mitológiában a félistent annyira elszédítette a szépséges Omphalé, hogy miatta megfeledkezett csavargó természetéről és jeles haditetteiről. Letelepedett új szeretője mellett, aki korlátlanul uralkodott rajta. Lydia királynője mulatságból felöltötte a nemeai oroszlán lenyúzott bőrét és felfegyverkezett a hős félelmetes buzogányával – az utóbbi pedig hosszú, női bíborköntösben üldögélt a hercegnő lábánál, s lent próbált fonni, de sorra eltörte az orsókat, és nevetve tűrte a fején záporozó ütéseket, amelyeket vidám kedvese mért rá papucsával. Ez az epizód eléggé találóan jellemzi azt, hogy milyen hatással lehet a szeretett asszony még a leghősiesebb férfira is. Itt azonban az allegória nem lépi át a lehetséges határait, s hihető marad.

Ha Héraklész meg is feledkezik méltóságáról, mégis el kell ismerni, hogy ez két szeretővel történik, mulatságos körülmények között; álruhában utazgatnak; Omphalé maga is megfeledkezik országáról és udvarától távol eső barlangokba viszi Héraklészt, s ott hál vele. Egy szép napon Héraklész megcsalja Omphalét és belehabarodik az egyik udvarhölgyébe, a bájos Matiszba, és fia születik tőle, Ageszilaosz. Matisz után Iolé következik, Eurythosz király leánya. Végül Deianeira, a sorozatos hűtlenség miatt kétségbeesett feleség elküldi Héraklésznak Nesszosz kentaur ingét, amelyet bűvös erejű talizmánnak hisz. Ez az ing állítólag visszatéríti a csélcsap férjeket a házi tűzhelyhez. Héraklész húsába tapad a mérgezett ing, amelyet nem tud letépni. Kínjai közepette öngyilkosságra szánja el magát, hogy mielőbb véget vessen szenvedéseinek. Hatalmas máglyát rak az Oeta hegyen, meggyújtja és a lángok közé veti magát.

A Héraklész-legenda vége a hihetetlen birodalmába kanyarodik, de mi lehet költőibb Zeusz és Alkméné fiának halálánál?… Mivel a biblia szerzője a szentlélek, kénytelenek vagyunk megmondani neki, hogy meséi messze

elmaradnak a görögök és a rómaiak pogány legendái mögött. Ovidius beszámolója Héraklész tragikus öngyilkosságáról mérhetetlenül felülmúlja az isteni galamb meséjét, akinek Sámsonja kész nevetség.

Az Olümposz istenei megszánják Deianeira szenvedő férjét; Zeusz azonban megnyugtatja őket.

"Hű szívetek, szemetek forduljon el Oete tüzétől.
Mindenen aki tudott győzködni, az a tűzön is tud.
Vulcán azt rombolja csak el, mit nyújt néki anyja:
Az, mit tőlem nyert, örökös, nincs vetve halálnak
Kénye alá, lángak sem vesznek rajta hatalmat.
Földi salakból őt kifesöltet, mennybe magasztom;
És hiszem, e tettem kedves fog lenni az égi
Lények előtt. Hercult, ha ki mégis bánja, hogy isten,
És azt a jutalomt, melyben lett részes, irigyli:
Tudni, hogy érdemeié, s kénytetve helyeslem fogja.
Tetszést inte az ég: a Dörgő többi igéi
Junót sem bánták, az utolsók sértik azonban;
A célzás hogy raja esett, fájlalta szivében.
Eközben mindent, valamit csak lelt, fölemészte
Mulciber; és Hercul képére nem ismére senki:
Benne alakjából anyjának nem maradott meg
Semmi, csak az ragadott hozzá, amit kapa Zeustól.
Mint a kígyó, mely levetett bőrével öregkort,
Szebb színt nyerni szokott, s fiatal héjának örülni:
Alcid is, miután, mi halandó volt, levetette,
Jobbik része virult; magasabbnak tűnt fel alakja,
S ünnepies fényt nyert alkatban tiszteletesbnek.
A mindentehető Atya őt a lég üregében
Négy ló vonta kocsin viteté a csillagos égbe."
(Ovidius: Átváltozások, IX. könyv, 249–272. sor. Egyed Antal ford.)

Míg a pogány legenda nemegyszer merő költészet, a bibliai Héraklésznél laposabb figura viszont alig képzelhető el. Hogy Sámson és Delila epizódja nem egyéb, mint Héraklész és Omphalé kalandjának silány utánzata, ehhez nem fér kétség. A szentlélek előnyösebben is bemutathatta volna hősét. Sámson nem bízik szeretőjében, hiszen háromszor is becsapja a saját erejének forrását illetően. Miután pedig három ízben megállapította, hogy bizalmaskodása miatt meggyűlhet a baja az ellenségeivel, negyedszerre felfedi a teljes igazságot e nő előtt, akinek álnoksága nyilvánvaló. Ez a képtelenség mindjárt szemet szúr – még inkább, mint amikor Sámsonét szúrták ki –, vagy pedig Izrael bírája a legutolsó mafla. Arról nem is beszélve, hogy az erejében

megfogyatkozott Sámson szolgasorsra jutva, kénytelen volt naphosszat egy súlyos malomkövet forgatni! Hiszen most – éppen ellenkezőleg – megalázásul valamilyen női munkát lehetett volna rákényszeríteni, mint például a Herkulest lealacsonyító lenszövést…

A befejezés egyébként mindjobban bővelkedik ostobaságban és ellentmondásban. A filiszteusok tudták, hogy foglyuk ereje a bozontos hajában rejlik, és így legalább kéthetenként meg kellene nyírniuk. Szó sincs róla! Hagyják kinőni a haját, és nem gyanakszanak egy cseppet sem. "De az ő fejének haja újra kezdett nőni, miután megnyíretett." (22. vers.) Ekkor a filiszteus vezetők nagy ünnepséget rendeznek Gázában, istenük, Dágon tiszteletére. Sámson kiszabadul börtönéből. Hatalmas palotába vezetik, ahol "közel háromezren, férfiak és asszonyok" voltak. A foglyot két oszlop közé állítják, amelyen az egész épület nyugodott (!).

"És átfogta Sámson a két középső oszlopot, melyeken a ház nyugodott, az egyiket jobb kezével, a másikat bal kezével, és hozzájok támaszkodott.

És monda Sámson: Hadd vesszek el én is a filiszteusokkal! És nagy erővel megrándította az oszlopokat, és rászakadt a ház a fejedelmekre és az egész népre, mely abban volt, úgy hogy többet megölt halálával, mint amennyit megölt életében." (16, 29–30.)

Nem kell a pogánysággal rokonszenvezni ahhoz, hogy akárki jóval érdekesebbnek találja Héraklész halálát, mint Sámson pusztulását.

Ha pedig e két hős életét hasonlítjuk össze – milyen nyomorúságosan tengődött

Sámson! és gyatra tettei hogyan lehetnek lélekemelő hatásúak, még ha vallási szempontból vizsgáljuk is!… Hiszen – megint csak a biblia szerint – amikor Sámson miszlikbe aprította a filiszteusokat és felgyújtotta termésüket, ezt egyáltalán nem elnyomó nemzet iránti hazafiúi gyűlöletéből tette, sem pedig azért, hogy bosszút álljon Jehováért, Dágon istennel szemben. Sámson pusztán egyéni gyűlöletét elégítette ki, miután sokáig a legjobb viszonyban volt honfitársainak üldözőivel. Roppantul bosszantotta, hogy a hőn szeretett filiszteus leányzó csak hat napig volt a felesége, azután pedig – az após szeszélyéből – végleg egy filiszteus ifjúhoz kötötte sorsát, aki neki kebelbarátja volt. Mindezért Sámson a filiszteusokon töltötte ki haragját, s minden rosszat megtett velük. Egyéni bosszújának semmi köze a nemzeti megtorláshoz. Még Izrael szüzeit is megvetette, és szíve mindig a filiszteus lotyókhoz vonzódott. Hát Jehova? Ő aztán ügyet sem vet rá!… Héraklész viszont valóban Görögország nemzeti hőse, és ha jeles tetteit hitetlenkedve fogadjuk is, e legendák mégis a legnemesebb érzésekből fakadnak. Héraklész nemcsak az erőt testesíti meg, hanem ezt az erőt csodálatos nagylelkűséggel a gyengék szolgálatába állítja. Ifjúkorában találkozott az úton a Bűnnel és az

Erénnyel, akik nőalakban, versengve próbálták megnyerni maguknak – s Héraklész ugyan melyiket választotta? Az egyik megcsillogtatott előtte ezernyi csábítást, amely nagyon is képes arra, hogy rabul ejtsen egy fiatalembert. Balzsamos illatú virágokkal szegélyezett, széles és kényelmes utat tárt elébe, míg a másik egy göröngyös, szűk és kietlen ösvényt mutatott. Alkméné fia, korát meghazudtoló ítélőképességgel, az erény ösvénye mellett dönt, pedig az nehezen megközelíthető; mert tudja, ez a boldogság útja, és érzi, hogy a másik végén kegyetlen lelkiismeretfurdalás vár rá. A csalhatatlan pápák egytől egyig torkuk szakadtából harsoghatják, hogy a pogányság a gonosz műve, mégsem tudják megcáfolni ennek az allegóriának ízig-vérig erkölcsös tanítását. Azonkívül Héraklész, aki egész életében zsarnokokkal és szörnyekkel harcol, az emberiség javáért cselekszik. Mindenféle csapás ellen küzd, a legkegyetlenebb gonosztevőket pusztítja. Bármely gondolkodó ember szemében ez az összehasonlítás lesújtó a bibliai hősre nézve. Megcsontosodott rosszhiszeműnek vagy jámbor agyalágyultnak kell lenni ahhoz, hogy valaki Sámsont többre becsülje Héraklésznél. Amikor a pogányok ez utóbbit oltárukra emelik, rokonszenves hőst imádnak. A klerikálisok pedig azáltal, hogy Delila szeretőjét tiszteltetik híveikkel, s azt állítják, szentnek és isten választottjának kell tekinteni – csak a bolondját járatják, cinikusan csalnak, és végeredményben egy ocsmány alak feje köré fonnak glóriát.

Találunk még a Bírák könyvében egy epizódot, amely – mint egyébként sok más – aligha öregbíti a zsidó nép tekintélyét.

Ez az efraimi levitának, ágyasának és a benjáminitáknak kalandja.

Az említett zsidó pap egy Betlehemből való ágyast szerzett, aki Júda törzséből származott. Egy napon a tiszteletre méltó pár útközben megállapodott Gibeában. Egy öregembernél kaptak szállást, aki bőkezűen megvendégelte őket és tiszteletükre nagy lakomát rendezett. Most pedig hadd idézzük szó szerint!

"És mikor vígan laknának, íme a város férfiai, a Béliái fiainak emberei, körülvették a házat, és az ajtót döngetve, mondának az öregembernek, a ház urának, mondván: Hozd ki azt a férfiút, aki házadhoz jött, hogy ismerjük meg őtet.

És kiment hozzájuk az a férfiú, a háznak ura és monda nékik: Ne, atyámfiai, ne cselekedjetek ilyen gonoszt, minekutána az a férfiú az én házamhoz jött, ne tegyétek vele azt az alávaló dolgot.

Ímé itt van hajadon leányom és az ő ágyasa, ezeket hozom ki nektek, és ezeket nyomorgassátok, és tegyétek velők azt, amit csak tetszik, csak e férfiúval ne cselekedjetek azt az alávaló dolgot.

A férfiak azonban nem akartak reá se hallgatni. Ekkor kézen fogta az a férfiú az ő ágyasát, és kivitte nékik az utcára. Ezek pedig megszeplősíték őt, és

gonoszul élének vele egész éjszaka reggelig, és csak amikor feltetszett a hajnal, akkor bocsátották el.

És elment az asszony virradat előtt és reggel ott rogyott össze annak a férfiúnak háza ajtajánál, amelyben az ő ura volt reggelig.

Mikor pedig felkelt az ő ura reggel, és kinyitotta a ház ajtaját, és kiment, hogy útnak induljon, ímé az asszony, az ő ágyasa, ott feküdt elterülve a ház ajtaja előtt, és kezei a küszöbön.

És monda néki: Kelj fel és menjünk el. De az nem felelt néki. Ekkor feltette őt a szamárra, és felkelt a férfiú, és elment hazájába.

És mikor hazaért, kést vett elő, és megfogta ágyasát, és tagról tagra szétvagdalta őt tizenkét darabba, és szétküldözte Izrael minden határába." (19, 22–29.)

Lord Bolingbroke az epizódhoz fűzött megjegyzései során kijelenti, hogy ez a történet elsősorban a sodomiták förtelmes cselekedetéhez hasonlít, akik két angyalt akartak megbecsteleníteni. Hozzáteszi azt is, hogy a zsidó nép ezek szerint a világ leggyalázatosabb népének látszik. Véleménye szerint szinte megbocsátható a kéjsóvár görögöknek, holmi felpiperézett ifjaknak, ha tivornyázás közben bizonyos elítélendő túlzásokra ragadtatják magukat, amelyektől érett korban irtóznak. Mit mondhatunk ezekről a gibeaiakról, akik ocsmányabbak az üzekedő kutyáknál! Vajon akad-e ebben a könyvben, amelyet állítólag a szentlélek sugallt, visszataszítóbb valami, mint ennek a vadházasságban élő papnak a kalandja, aki bizonyára a keleti papok módjára dús szakállt visel, és bár porlepetten messziről érkezik szamarán, mégis szemérmetlen vágyakat ébreszt a város valamennyi férfi lakosában! Az ókor legfelháborítóbb históriáiban sincs olyasmi – írja Bolingbroke –, ami megközelítené ezt a valószínűtlen ocsmányságot. Az ifjúsága virágjában levő két sodomai angyal bizonyára ragyogó szép volt, mint angyalokhoz illik, és megkísérthette a szerencsétlen sodomaiakat; de a gibeaiak ízlése vajon nem a romlottság netovábbja?…

Ami azt az ötletet illeti, hogy a levita mindegyik törzsnek küldött egy darabot ágyasa testéből, ez valóban példátlan és iszonyatos dolog. Evégből tizenkét hírnököt kellett útnak indítani, a borzalmas tetemcsonkokkal. De hol volt akkor a tizenkét törzs? Kinek adták át a holttest tizenketted részét, amikor a törzseknek nem volt hivatalos vezérük, s az izraeliták szétszórtan, szolgasorban éltek, a filiszteusok igájában?…

"Erre kivonultak az Izrael minden fiai és összegyülekezett a nép, mint egy ember, Dántól fogva Bersebáig és a Gileád földéig, az Úrhoz Mispába.

És megjelentek az egész népnek fő-fő emberei, az Izraelnek minden nemzetségei az Isten népének gyülekezetében, négyszázezer gyalogos, fegyverfogható férfiú." (20, 1–2.)

Ne felejtsük el, hogy ez közvetlenül Sámson halála után történt, amikor a filiszteusok a legkegyetlenebb rabságban tartották a zsidókat. Hogyan gyűlt össze a tizenkét törzs? Miként tűrhették uraik ezt a népes fegyveres gyülekezetet? A biblia ezt nem árulja el. Úgy látszik, az isteni galamb tökéletesen megfeledkezett arról a siralmas helyzetről, amelyben isten népe sínylődött. Holott a filiszteusokhoz, az ország birtokosaihoz kellett volna fordulni a náluk elkövetett bűn megtorlása érdekében; valamennyi uralkodónak olyan joga ez, amin minden időben roppant féltékenyen őrködött.

Később a szöveg huszonhatezer-hétszázban jelöli meg a Benjámin törzséhez tartozó harcosok számát (15. vers.), akik a vétkesek oldalára álltak, a többi tizenegy nemzetség pedig "négyszázezerén voltak, fegyverfogható emberek, és mind hadakozó férfiak". (17. vers.)

"Ha feltételezzük – írja Voltaire –, hogy a törzseknek egyenlő lélekszámuk volt, akkor mindegyiknek harmincötezer-négyszáztizenhat katonája lehetett. Ha pedig ehhez hozzáadjuk az öregeket, a nőket és a gyermekeket, akkor mindegyik törzs száznegyvenegyezer-hatszázhatvannégy személyből állt. Ez a tizenkét törzsnél összesen egymillió-hatszázkilencvenkilencezer-kilencszázhatvannyolc emberre rúg, a levitákról nem beszélve. Ilyen óriási tömeg rabságban tartásához – amely között négyszázhuszonhatezer fegyveres akadt – legalább nyolcszázezer jól felszerelt katonára lett volna szükség. És hogyan hagytak volna fegyvereket a rabszolgáknak uraik, mikor Sámuel első könyvének 13. fejezetében ez áll: "És kovácsot egész Izrael földén nem lehetett találni, mert a filiszteusok azt mondák: Ne csinálhassanak a zsidók szablyát vagy dárdát. – És egész Izraelnek a filiszteusokhoz kellett lemenni, hogy megélesítse ki-ki a maga kapáját, szántóvasát, fejszéjét és sarlóját." (19–20. vers.)

A biblia e két részlete ellentmond. Vajon melyikben lódít az isteni galamb? Mely verssorokban űz csúfot leginkább a hivők hiszékenységéből a szentlélek?

Most mindjárt meglátjuk, milyen sorozatos mészárlást okozott a levita ágyasának tömeges meggyalázása. Az összesereglett négyszázezer fegyveresnek a zsidó pap részben elmondta a történteket. Az illetőnek minden bizonnyal érces hangja lehetett, ha megértette magát egy ilyen népes hallgatósággal. A biblia közli beszédét. Futólag, burkolt célzásokkal megemlíti, hogy a felhevült gibeaiak kis híján őt is karóba húzták, majd beéri azzal, hogy bosszút követel az elhunyt szeretője ellen elkövetett bűncselekményért: "Az én ágyasomat nyomorgatták meg annyira, hogy meghalt!" – kiált fel.

Nem fölösleges megjegyezni, hogy az első elbeszélés szerint a város valamennyi férfi lakosa megbecstelenítette a szerencsétlen asszonyt, a

feldaraboló szerető szónoklata után pedig a galamb-isten azt közli Gibea lakóiról, hogy "ebből az egész népből volt hétszáz válogatott férfiú, akik suták voltak. Ezek mindnyájan a parittyával hajszálnyira biztosan találtak és nem hibázták el." (Bírák könyve, 20, 16.) Ez a szörnyű erőszak, amelyben részt vett a város egész férfilakossága, egész éjszaka folyt. Egyetlen éjszaka alatt, ha csupán a hétszáz válogatott, markos gibeai harcost tartjuk bűnösnek, és ha a gaztett nyáron és nem télen történt, amikor az éjszaka legfeljebb tíz óráig tart – akkor bizony ezek a veszett legények igen gyors munkát végezhettek. A szerencsétlen asszony nyilván nem védekezhetett ennyi támadóval szemben, és hamarosan érzéketlen hústömeggé változott, amelyre rárontottak a nyomorult támadók. Még így is álmélkodva számítjuk ki, hogy óránként hetvenen gyalázták meg a pap ágyasát! egy percnél kisebb idő jutott mindegyikre! Azt kell hinnünk tehát, hogy a bűntény kezdete óta a gonosztevők rendfenntartó szolgálatot szerveztek maguk között és a libasorban érkezők előbb az ellenőrnél jelentkeztek, ki-ki a számával, hogy ne veszítsen időt – mint ahogyan manapság az omnibuszállomásokon szokásos –, azonkívül mindegyik ugrásra készen állt. Mondja valaki ezek után, hogy a szent biblia nem elejétől végéig csodálatos könyv!…

A sorozatos öldöklés sem kevésbé bámulatos.

"Felkeltek azért az Izrael fiai reggel, és táborba szállottak Gibea előtt.

És kimentek Izrael emberei harcolni Benjámin ellen, és csatarendbe állottak fel ellenök az Izrael emberei Gibeánál.

És kivonultak a Benjámin fiai Gibeából, és levertek az Izrael fiai közül aznap huszonkétezret a földre." (20, 19–21.)

Mindenekelőtt az a csodálatos ebben, hogy Jehova a legbűnösebbek pártján álló benjáminitákat védelmezte a többi izraelitával szemben, akik a legigazabbak sorába tartoztak.

"Kijött elébük Benjámin Gibeából másnap, és levert az Izrael fiai közül még tizennyolcezer embert a földre, kik mindannyian fegyverfoghatók valának." (25. vers.)

Eszerint már negyvenezren hulltak porba a jó ügy védelmében. Milyen szomorú! De várjuk meg a végét. Most Izrael gyermekei végképp győzelmet fognak aratni, s ez megvigasztal bennünket. Csupán az keseríthet el egy kissé, hogy fantasztikus tömegű zsidó pusztult el saját testvéreinek keze által, az aranyborjú imádásától fogva egészen a polgárháborúkig.

Izrael hadseregének nem a nemes ügy szerezte meg a végső győzelmet, hanem a Zebaoth istenhez intézett imádság… s vajon ki mondta ezt?… Fineás, Eleázár fia és Áron unokája (28. vers.)… Tehát a mi öreg Fineásunk nem halt meg, pedig jó sokáig nem hallatott magáról!…

"Ekkor az egész Izraelből tízezer válogatott férfiú tört Gibea ellen, és néki

búsulának a harcnak, és amazok észre sem vették, hogy veszedelemben forognak. – így verte le az Úr Izrael előtt Benjámint, és elpusztítottak az Izrael fiai azon a napon a Benjámin fiai közül huszonötezerszáz férfiút kik mind fegyverfoghatók voltak. (34–35. vers.) Benjámin fiai tehát látták, hogy megveretnek… (36. vers.) És elfutottak az Izrael férfiai elől a pusztába vivő útra; de a harc ott is utolérte őket, és az út közepén ölték le a városból jövőket. – Körülvették Benjámint, üldözték őt, letiporták a pihenő helyen, egészen a Gibea előtt keletre eső vidékig. – És elesett Benjámin közül tizennyolcezer ember, mindnyájan vitéz férfiak. (42–44. vers.) Ekkor megfordultak, és a pusztába menekültek, a Rimmon sziklájához; de az utakon még megöltek közülük ötezer embert, és azután egész Gideomig mentek utánok, és megöltek közülök kétezer embert… (45. vers.) De hatszáz férfiú megfordult, és elmenekült a pusztába a Rimmon kősziklájára, és ott is maradt a Rimmon szikláján négy hónapig. – Az Izrael férfiai pedig visszatértek a Benjámin fiaira, és megölték őket fegyvernek élével a városokban az emberektől a barmokig, és ami csak található volt; az összes városokat pedig, miket találtak, tűzzel égették meg." (47–48. vers.)

Ebben az elbeszélésben a számokkal dobálózó szentlélek egy kissé zavarba esik. Az elején közölte velünk, hogy a Benjámin törzséhez tartozó katonák összesen huszonhatezer-hétszázan voltak, a gibeai markos vitézekkel egyetemben. Ha jól számolunk, akkor pedig ötvenezer benjáminita harcos esett el folyamatosan a szédületes gyorsasággal egymást követő csaták során. Tehát vagy a benjáminiták szaporodtak harc közben, olyannyira, hogy számuk megkétszereződött, ami a legkülönösebb csodák közé tartozna; vagy pedig a szent könyvet sugalló szentlélek felejtette el az összeadás szabályait, ami még meghökkentőbb csoda volna!

Az egészben az a legszebb, hogy a mi kedves Fineásunk is előbukkan, éppen amikor senki sem számít rá. Hát persze! hiszen már jó ideje halottnak képzeltük, s bizonyára apjának, Eleázárnak sírjában nyugodott, vagy Áron nagyapja mellett. Tévedésről nem lehet szó; a Bírák könyve 20. fejezetének 28. verséből teljesen világosan kiderül, hogy ez nem névrokonság. Az Izrael serege érdekében a benjámiták ellen Zebaoth isten segítségét kérő Fineás határozottan úgy szerepel, mint "az Áron fiának Eleázárnak fia".

Ez nem mond semmit az olvasónak?… Nos hát, számoljon csak egy kicsit az ujjain, és mindjárt elképed!

Ez ugyanaz a Fineás, akit Mózes életében láthattunk, amint egyetlen dárdadöféssel felnyársalta a zsidó Zimrit és a szépséges midiánita Kozbit, éppen amikor a szerelmespár a legmeghittebben turbékolt. Mózes negyedik könyve, amely 25. fejezetében hivatalos beszámolót nyújt a levita e hőstettéről, a döfködő Fineást kifejezetten így említi: "Eleázár fia, Áron pap

unokája." (7. és 11. vers.) Ez az eset Moáb országában történt, mielőtt a zsidók az ígéret földjére érkeztek, s jóval korábban, mintsem átkeltek a Jordánon. Sok víz lefolyhatott Zimri és Kozbi felnyársalása és a benjáminiták elpusztítása óta – ami pedig Sámson halála után történt, és a Bírák könyvének befejező eseménye!…

Nem felejtette el az olvasó, hogy az Egyiptomból való kivonulás idején húszéves vagy idősebb izraeliták közül csupán Józsué tábornoknak és Káleb úrnak engedélyezte Jehova azt a kegyet, hogy Kánaán földjére lépjen. A biblia közli, hogy Józsué száztíz esztendős korában halt meg. Ha a negyvenéves sivatagi vándorlást hozzáadjuk ahhoz a húsz esztendőhöz, amennyi a vörös-tengeri átkelés idején lehetett, akkor kiderül, hogy hatvanéves korában lépett Mózes örökébe. Ennélfogva ötven évig vezette és kormányozta a zsidókat.

Most fussuk át Józsué és a Bírák könyveit, és számítsuk ki, mennyi idő telt el a Jordánon való átkeléstől, ahol jelen volt az apját, Eleázárt kísérő ifjú és tüzes Fineás, egészen a benjáminiták lemészárlásáig.

Józsué kormányzása – ötven év. A Bírák könyve 2. fejezete 10. verse szerint azután "támadott más nemzetség őutánok, amely nem ismerte sem az Urat, sem az ő cselekedeteit, melyeket cselekedett Izraellel". Ez legalább húsz évet jelent. Következik a zsidók első rabsága, Kusán-Risathaim mezopotámiai királynál – nyolc év. Szabadulás, Othniel bíró kormányzása – negyven esztendő. Második rabság, Eglon királynál – tizennyolc év. Hála Ehud bírónak, lerázzák a moábiták igáját, és hosszú időre nyugalom köszönt isten népére – nyolcvan év. Harmadik rabság, Jábin királynál – húsz év. Debora asszonyság és Bárák diadala, újabb nyugalom – negyven év. A midiániták ismét megjelennek a színen, negyedik rabság – hét év. Gedeon hivatása, szabadulás – negyvenéves béke. A zsidók újra rabigába esnek: ez alkalommal a kényúr közülük kerül ki. Abimélek zsarnoki uralma három esztendeig tart. Thóla bíró kormányzása – huszonhárom év. Jáir bíróé – huszonkét év. Hatodik rabság, az ammoniták uralma alatt – tizennyolc év. Szabadulás Jefte által, és e bíró kormányzása – hat év. Három másik bíró békés kormányzása: Ibsán hét évig, Elon tíz évig, Abdon nyolc évig. Hetedik rabság, a filiszteusok első igája – negyven év. Sámson bíró hőstettei és kormányzása – húsz év. Összesen négyszáznyolcvan év telt el tehát a Jordánon való átkelés és Sámson halála között. Ebből az következik, hogy Fineás főpap legalább ötszázéves volt, amikor Zebaoth-Jehovához imádkozott a benjáminiták ellen, amikor az éghez fohászkodott bosszúért az efraimi levita ágyasa miatt, akit egyetlen éjszaka hétszáz megdühödött gibeai férfi erőszakolt meg… Íme, így fest a történelem!

Vajon miért nem közli a biblia Fineás főpap pontos életkorát?… Egy kis pontosság nem ártott volna; mivel a kétkedők azt mondhatják, hogy az isteni galamb belezavarodott a számolásba, és kizökkent saját kronológiájából – a

szentírás hivatalos időrendjéből!

A tizenegy zsidó törzs, amely lemészárolta Benjámin nemzetségét, hamarosan megbánta pusztító munkáját. Jajveszékelve mondogatták: Be kár! Miért is veszett ki az egyik nemzetségünk?… Azután eszükbe jutott a hatszáz benjáminita, aki a Rimmon sziklán tengődött. Miért ne legyenek ők az a mag, amelyből újra kisarjad Benjámin nemzetsége?… Hát persze, csakhogy… Az ellenségeskedés kezdetekor ugyanis Mispában megesküdtek, hogy izraelita leányt soha többé nem adnak benjáminitához férjhez. Miközben megoldást kerestek a problémára, egy furfangos kópé így szólt: Gyerekjáték az egész. Csak körül kell nézni és kideríteni, hogy mely családok nem voltak jelen Mispában és nem tették le az esküt. Vizsgálatot rendeltek el; eredménye az lett, hogy megállapították: a jábesi zsidók nem jelentek meg a találkán, ahol megfogadták, hogy kiirtják a benjáminitákat. Erre az történt, hogy legyilkolták a jámbor jábesi zsidókat – négyszáz szűz kivételével, akiket a Rimmon sziklára küldtek. Az ittlakók azonban kijelentették, hogy a hajadonok mintha kissé kevesen volnának: kétszáz benjáminitának nem jutott belőlük. Öreg hiba! Időközben azonban a vezetőknek eszébe ötlött Jehova nagy ünnepe, amelyet Silóban tartanak, és a következő döntést hozták: azok a benjáminiták, akiknek nem jutott feleség, kivételesen jogot kapnak arra, hogy lányt raboljanak maguknak a silói vallási szertartás és népünnepély alatt. Így hát a benjáminiták megszöktettek kétszáz táncoslányt. A papák és mamák nem tiltakozhattak.

Így végződik a Bírák könyve.

Ezt a módot, ahogyan egy egész nemzetség újra feltámadt, valamennyi bibliakritikus igen különösnek találta. Mivel a kritikusok istentelenek, mit számítanak ellenvetéseik? Egyébként a frigyszekrény Silóban volt az ünnepség idején. Isten tehát jelen volt, s minthogy nem lövellt a földből lángot, amely egy szempillantás alatt elemészti a főbenjáró bűnösöket – ez azt bizonyítja, hogy helyeselte a lányrablást. Hallgassatok hát, kritikusok! Hajtsatok fejet az isteni gondviselés kifürkészhetetlen szándékai előtt!

TIZEDIK FEJEZET

A szépséges Ruth bájos idillje

Ó mennyi jámbor könnyet hullatnak az érzékeny szívű hívők Ruth és Naómi megható, lírai, poétikus történetén!… S minő édes örömmel fogunk hozzá mi, hogy elmeséljük ezt az érzelmes kis történetet!…

"És lőn azon napokban, amikor a bírák bíráskodának, éhség lőn a földön.

És elméne egy férfi a Júda Bethleheméből, hogy Moáb mezején tartózkodjék; ő meg a felesége és a két fia.

A férfi neve Elimélek és felesége neve Naómi; két fiok neve pedig Mahlon és Kiljon; efrataiak, a Júda Bethleheméből valók. És eljutának Moáb mezejére, és ott valának.

Meghala pedig Elimélek, a Naómi férje, és marada ő és az ő két fia.

Akik Moábita leányokat vőnek feleségül; az egyiknek neve Orpa, és a másiknak neve Ruth. És ott lakozának közel tíz esztendeig.

Meghalának ők is mind a ketten, Mahlon is, Kiljon is, és marada az asszony az ő két fia és férje nélkül." (Ruth Könyve, 1, 1–5.)

"Felkele azért ő és az ő menyei, és ő visszatére Moáb mezejéről; mert hallotta vala Moáb mezején, hogy meglátogatta az Úr az ő népét, hogy adjon nékik kenyeret.

És kiméne arról a helyről, ahol volt, és vele a két menye. És ménének az úton, hogy visszatérjenek Júda földére,

És monda Naómi az ő két menyének: Menjetek, térjetek vissza, ki-ki az ő anyjának házához. Cselekedjék az Úr irgalmasságot veletek, amiképpen ti cselekedtetek a megholtakkal és énvelem!

Adja az Úr tinéktek, hogy találjatok nyugodalmat, ki-ki az ő férje házában. És megcsókolá őket; és ők nagy felszóval sírának.

És mondák néki: Bizony mi veled együtt térünk a te népedhez!

Naómi pedig monda: Térjetek vissza leányaim! Miért jönnétek énvelem? Hát ugyan vannak-é még fiák az én méhemben, akik férjeitek lehetnének?

Térjetek vissza leányaim! menjetek, mert én már vénebb vagyok, semhogy férjhez mehetnék. Még ha azt mondanám is, hogy van reménységem; még ha ez éjjel férjhez mennék is és szülnék is fiákat:

Ugyan megvárhatnátok-é őket, amíg felnőnek? Ugyan megtartóztatnátok-é magatokat miattok, hogy férjhez ne menjetek? Ne, édes leányaim! Mert nagyobb az én keserűségem, mint a tietek, mert engem talált az Úrnak keze." (6–13. vers.)

"Azok pedig nagy felszóval tovább sírának. És Orpa megcsókolá az ő napát; Ruth azonban ragaszkodék hozzá.

Ó pedig monda: Íme a te sógorasszonyod visszatért az ő népéhez, és az ő isteneihez, térj vissza te is a te sógorasszonyod után.

Ruth pedig monda: Ne unszolj, hogy elhagyjalak, hogy visszaforduljak tőled. Mert ahova te mégy, oda megyek, és ahol te megszállsz, ott szállók meg; néped az én népem, és Istened az én Istenem.

Ahol te meghalsz, ott halok meg, ott temessenek el engem is. Úgy tegyen velem az Úr akármit, hogy csak a halál választ el engem tőled." (14–17. vers.)

"Mikor pedig látá, hogy erősködik vele menni, nem szóla néki többet.

És ménének mind a ketten, míglen Bethlenembe érkezének. És lőn, hogy mikor Bethlehembe érkezének, megmozdult az egész város miattok, és mondák: Nemde nem Naómi ez?

És ő monda nékik: Ne hívjatok engem Naóminak, hívjatok inkább Marának, mert nagy keserűséggel illetett engem a Mindenható.

Többed magammal mentem el, és elárvultán hozott vissza engemet az Úr, miért hívnátok hát engem Naóminak, holott az Úr ellenem fordult, és a Mindenható nyomorúsággal illetett engemet?" (18–21. vers.)

"Így tért vissza Naómi, és vele a moábita Ruth, az ő menye, aki hazatért Moáb mezejéről. Megérkezének pedig Bethlehembe az árpaaratás kezdetén." (22. vers.)

"Vala pedig Naóminak egy rokona az ő férje után, előkelő derék ember Elimélek nemzetségéből; neve Boáz.

És monda a moábita Ruth Naóminak: Hadd menjek, kérlek, a mezőre, hogy kalászokat szedegessek az után, akinek szemei előtt kedvességet találok. És az monda: Menj édes leányom!

Elméne azért és odaérkezék, szedegete a mezőn az aratók után, és történetesen oda talált a Boáz szántóföldjére, aki Elimélek nemzetségéből való volt.

És ímé Boáz kijőve Bethlehemből, és monda az aratóknak: Az Úr legyen veletek! És ők mondának néki: Áldjon meg téged az Úr!

És monda Boáz az ő szolgájának, aki az aratók felügyelője volt: Kié ez a leányzó?

És felele a szolga, az aratók felügyelője, és monda: Az a moábita leányzó ez, aki Naómival jött a Moáb mezejéről.

Aki monda: Hadd szedegessek, kérlek, és hadd tarlózgassak a kévék közt az aratók után. És ide jőve, és itt marada reggeltől fogva mind mostanig; és csak éppen most pihent egy keveset a házban.

És monda Boáz Ruthnak: Ugyan hallod-é édes leányom! Ne menj szedegetni más mezőre és el ne menj innen; hanem menj mindenütt szolgálóim után.

Szemeid legyenek a mezőn, amelyet aratnak, és járj utánok. Ímé meghagytam a szolgáknak, hogy ne bántsanak téged, és ha megszomjúhozol, menj az edényekhez és igyál abból, amit a szolgák merítenek." (2, 1–9.)

"Akkor ez arcra borula és meghajtá magát a földig, és monda néki: Hogy-hogy találtam ilyen kedvességet a te szemeid előtt, hogy rám tekintettél, holott én idegen vagyok?

Boáz pedig felele, és monda néki: Bizony elmondtak nékem mindent, amit cselekedtél a te napáddal, férjed halála után, hogy elhagytad a te atyádat és a te anyádat és a te születésednek földjét, és jöttél ahhoz a néphez, amelyet nem

ismertél azelőtt. Fizessen meg az Úr a te cselekedetedért, és legyen teljes a te jutalmad az Úrtól, Izraelnek Istenétől, akinek szárnyai alatt oltalmat keresni jöttél.

Ez pedig monda: Találjak kedvességet a te szemeid előtt uram, mert megvigasztaltál engem, és mert a te szolgálódnak szívéhez szóltál, holott én nem vagyok a te szolgálóleányaid közül." (10–13. vers.)

"És az evésnek idejekor szóla néki Boáz: Jer ide, és egyél a kenyérből, és mártsd be a te falatodat az ecetes lébe. És ő leüle az aratók mellé. És pergelt gabonát nyújtott néki, és evett, s jóllakott, sőt még hagyott is.

Azután felállott, hogy szedegessen, és Boáz megparancsolta az ő szolgáinak, mondván: A kévék között is hadd szedegessen, és meg ne pirongassátok őt.

Sőt húzogassatok ki néki a kévékből is, és hagyogassatok el, hogy szedje fel, és meg ne dorgáljátok őt.

És ő szedegete a mezőn mind estiglen, és kicsépelé, amit szedegetett, és lett abból szinte egy efa árpa." (14–17. vers.) "És felvéve és beméne a városba, és napaasszonya látá, amit ő szedegetett. Aztán elővevé és odaadá néki, amit meghagyott, minekutána jóllakott vala.

És monda néki az ő napaasszonya: Hol szedegettél ma, és hol munkálkodtál? Áldott legyen, aki rád tekintett. És elbeszélte az ő napaasszonyának, hogy kinél munkálkodott, és monda: Annak a férfiúnak a neve, akinél ma munkálkodtam: Boáz.

És monda Naómi az ő menyének: Áldott legyen ő az Úrtól, aki nem vonta meg irgalmasságát az élőktől és a megholtaktól! És Naómi monda néki: Közel valónk nekünk az a férfiú; legközelebbi rokonaink közül való ő.

És szóla a moábita Ruth: Még azt is mondta ő nékem: Menj mindenütt az én munkásaim után, amíg csak el nem végzik az én egész aratásomat.

És monda Naómi Rudinak, az ő menyének: Jó, édes leányom, hogy az ő szolgálóival jársz, ne is találjanak téged más mezőn.

Így járt ő mindenütt a Boáz szolgálói után, szedegetve, míg az árpaaratás és búzaaratás bevégződött; és az ő napaasszonyával lakott." (18–23. vers.)

"És monda néki Naómi, az ő napaasszonya: Édes leányom! ne keressek-é néked nyugalmat, hogy jól legyen dolgod?

Avagy nem rokonunk-é Boáz, akinek szolgálóival voltál? Ímé ő az éjjel árpát szór a szérűn.

Annak okáért fürödjél meg, és kend meg magadat, és vedd magadra ruháidat, és menj le a szérűre; észre ne vétesd magadat a férfiúval, amíg el nem végezi ételét és italát.

És majd ha lefekszik, jegyezd meg a helyet, ahol fekszik, és menj oda, és hajtsd fel a leplet lábánál, és feküdjél oda. Ő majd megmondja néked, mit

cselekedjél. (Szó szerint!)
És ő monda néki: Mindazt, amit mondasz, megcselekszem." (3, 1–5.)
"És lement a szérűre, és mindent úgy cselekedett, amint napaasszonya parancsolta.
És Boáz evett és ivott, és felvidámult az ő szíve. És elment, hogy lefeküdjék a garmada szélén; és az eljött titkon, és felhajtá lába felől a leplet, és lefeküvék." (6–7. vers.)
"Történt pedig éjfél tájon, hogy felrettent a férfiú, és odafordult. És ímé: asszony fekszik az ő lábainál.
És monda: Kicsoda vagy te? És az monda: Én Ruth vagyok, a te szolgálód; terjesszed ki hát takaródat a te szolgálódra, mert te vagy a legközelebbi rokon.
És ő monda: Az Úrnak áldotta vagy te, édes leányom! Utóbbi szereteteddel jobbat cselekedtél, mint az elsővel; hogy nem jártál az ifjak után, sem szegény, sem gazdag után.
Most hát, édes leányom, ne félj! Mindent, amit mondasz, megteszek néked; mert tudja az én népemnek egész kapuja, hogy derék asszony vagy.
És most: bizony igaz, hogy közel rokon vagyok: de van nálamnál még közelebbi rokon is.
Ez éjszakán hálj itt; s majd reggel, ha az megvált téged, jó: váltson meg; ha pedig nem akar téged megváltani, akkor én váltalak meg. Él az Úr! Feküdj itt reggelig." (8–13. vers.)
"És feküvék az ő lábainál reggelig, és felkele, mielőtt valaki az ő felebarátját megismerheté, mert monda: Meg ne tudja senki, hogy ez az asszony a szérűre jött.
És monda: Add ide a nagy kendődet, amely rajtad van, és tartsd. És ő oda tartotta azt. Boáz pedig mért hat mérték árpát, és feladta néki, maga pedig bement a városba.
És elméne az ő napaasszonyához, és az monda: Hogy vagy édes leányom? És ő elbeszélt néki mindent, amit cselekedett vele az a férfi.
És monda: Ezt a hat mérték árpát adá nékem, mert monda: Ne menj üresen a te napádhoz." (14–17. vers.)
Ruth könyvének 4. fejezetében arról esik szó, miként tárgyalt az öreg Boáz azzal a közeli rokonnal, akinek jogai megelőzték az övét. Ez utóbbi egyáltalán nem szándékozott feleségül venni Naómi menyét. Így hát lehúzta saruját és lemondása jeléül az egyiket átadta Boáznak. (8. vers.) Boáz pedig megmutatta a sarut a bíráknak és Bethlenem lakosainak.
"Ti vagytok tanúi ma, hogy megvettem mindent, ami Eliméleké volt, és mindent, ami Kiljoné és Mahloné volt, Naómi kezéből;
Sőt a moábita Ruthot is, Mahlonnak feleségét feleségül vettem, hogy nevet támasszak a megholtnak az ő örökségében, és ki ne vesszen a megholtnak

neve az ő atyjafiai közül és az ő helységének kapujából. Tanúk vagytok ma.

És monda az egész nép, mely a kapuban vala és a vének: Tanúk vagyunk! Tegye az Úr az asszonyt, aki a te házadba megy, olyanná, mint Rákhel és Lea, akik ketten építették fel Izrael házát, és gyújts vagyont Efratában és szerezz nevet Bethlehemben.

És a te házad legyen, miként a Pérecz háza – akit Thámár szült Júdának – abból a magzatból, amelyet az Úr adánd néked ettől az asszonytól.

Elvévé annak okáért Boáz Ruthot, és lőn az néki felesége, és beméne hozzá, és megadá az Úr, hogy az fogada az ő méhében, és szült fiút.

És mondák az asszonyok Naóminak: Áldott az Úr, aki ma nem engedte meg, hogy rokon nélkül maradj; emlegessék az ő nevét Izraelben!

És legyen ő a te lelkednek megvidámítója, és vénségednek istápolója, mert menyed szülte őt, az, aki téged szeret, és aki többet ér néked hét fiúnál.

Ekkor megfogá Naómi a gyermeket, és ölébe vévé, és dajkája lőn annak (ez aztán nem mindennapi csoda).

A szomszédasszonyok pedig nevet adának néki, mondván: Fia született Naóminak, és nevezték az ő nevét Obednek. Ez az apja Isainak, a Dávid atyjának." (9–17. vers.)

Így fest tehát Ruthnak, a bibliai menyek mintaképének, és Naóminak, az anyósok gyöngyének épületes története, a maga zamatos részleteiben. Az olvasó mellesleg bizonyára megcsodálta Boáznak, a nagyhatalmú és dúsgazdag birtokosnak bőkezűségét, aki mihelyt Ruth megtetszett neki, kenyeret adott neki az aratók asztaláról, és megengedte, hogy ecetes lébe mártogassa, nehogy nagyon száraz legyen. A bibliakritikusok különösnek találják, hogy Boáz nem a szobájában feküdt le, hanem "a garmada szélén" heveredett le éjjeli pihenőre, a szérűben, ahogyan a napszámosok teszik aratás után. De még különösebb és rendkívül kétes ízlésre valló eljárásnak tartják, hogy Ruth belopózott Boáz fekhelyére, mint ezt a szent szerző teljes természetes dologként, a legcsekélyebb szégyenkezés nélkül közli. Ha ennek a Boáznak – hangoztatják a kritikusok – mint rokonnak feleségül kellett vennie Ruthot, akkor az anyát helyettesítő Naóminak az volt a kötelessége, hogy becsületesen házassági ajánlatot tegyen. Nem kellett volna rávennie menyét, hogy szajhaként viselkedjék. Sőt, Naóminak tudnia kellett, hogy Boáznál közelibb rokonuk is van. Ehhez a még közelibb rokonhoz illett volna fordulniuk.

Végül pedig tudjuk, hogy a keresztények szerint Jézus Dávidtól származott, ennélfogva Boáztól és Ruthtól is. Prostitúció és vérfertőzés tehát bőven akad a nemzetségben, amelyet isten megtestesítőjéül választott. Boáz egyenes ágú ivadéka a magát szajhának tettető Péreczneк, aki Thámárnak és apósának, Júdának vérfertőző kapcsolatából született. Boáz különben Sálmonnak a

jerikói parázna Ráhábtól való fia. Ruth pedig Moábtól származik, aki Lótnak és idősebb leányának vérfertőző viszonyából született. Íme, a Messiás válogatott ősei! Ez a tiszteletre méltó nemzetség, amelyből az emberré vált isten ered!

A megfigyelő számára azonban legmulatságosabb az a felfedezés, hogy Ruth könyvének diktálása közben az isteni galamb vigyázatlansága folytán kiderült, micsoda csalás minden mondókája. Ráháb férje, Sálmon és Dávid atyja, Isai között valójában csak Boáz és Obed szerepel a származási táblázatban. Ráháb és Sálmon Józsué kortársa. Ráhábot Sálmon csak Jerikó eleste, vagyis a Jordánon való átkelés után vette feleségül. Másrészt, a bibliai időrendet követve, nemsokára látni fogjuk, hogy Obed Éli főpap korában élt, ennek utóda, Sámuel pedig ugyanabban az időben, amikor Isai. A bírák kormányzása Sámuellal ér véget, aki beiktatja majd Sault, az első királyt, azután pedig trónfosztottnak nyilvánítja és Dávidot keni fel. A bibliai hősök életének időpontját illetően Ruth könyve tehát homlokegyenest ellentmond Józsué és a Bírák könyveinek; hiszen gyakorlatilag lehetetlen, hogy míg a zsidó nép ennyi sok és ilyen változatos kalandokon ment át, miközben győzelmes kormányok végtelen hosszú és gyakori rabságokkal váltakoztak, s a szabadulást jó néhány esztendeig tartó békés korszakok követték, ami összesen négyszáznyolcvan esztendőre rúg a Jordánon való átkeléstől egészen Sámson haláláig – ezalatt mindig csak Sálmon és fia, Boáz élt, mikor az első már Jerikó elesténél is ott volt, a második pedig Sámson kortársa.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Sámuel története

Az időben egy kis városban, Ramataim-Czofimban (v. röviden Rámában) élt egy Elkána nevezetű ember, akinek két felesége volt, s mind a kettő egyformán törvényes: Anna és Peninna.

Az elsőnek nem lehetett gyermeke. Napról napra zajos jelenetek játszódtak le a tisztes bigámista férfiú hitvesei között. Peninna, akinek nyelve olyan csípős volt, mint a bors, vérig sértette Annát, folyton gúnyolta meddősége miatt.

Anna, hogy véget vessen ennek a helyzetnek, zarándokúira szánta el magát, miután bizonyára meghányta-vetette a dolgot valamilyen jámbor remetével, Ráma ugyanis az Efraim hegy tőszomszédságában volt, amelynek hervadhatatlan hírnevet szereztek a levitái. Hová zarándokoljon? Az illető jámbor remetét nyilván nem tartották eléggé szent embernek ahhoz, hogy

megszerezze Annának Jehova áldását. Bárhogyan is volt a dolog, a biblia közlése szerint az isteni frigyláda akkor éppen Silóban volt, Eli főpapnak és két fiának, Horninak és Fineásnak őrizetében (ezt a Fineást nem szabad összetéveszteni Eleázár fiával).

Elkána és családja tehát, hogy segítsenek Anna meddőségén, elindultak Silóba.

Joggal feltehető, hogy a meddő Anna vidáman kelt útra, a termékeny Peninna azonban bizonyára némi sajnálkozással hagyta ott Rámát, mert – a rossz nyelvek szerint – bensőséges viszonyba keveredett egyik unokafivérével. Anna vidámsága azonban nem tartott sokáig. Mihelyt Silóba értek – ha hihetünk a szent szerzőnek – "valahányszor felment az Úrnak házába, ekképpen bosszantá őt (Peninna – *Szerk.*), ő pedig sírt vala és semmit sem evék.

És monda néki Elkána, az ő férje: Anna, miért sírsz, és miért nem eszel? Mi felett bánkódol szívedben? Avagy nem többet érek-é én néked tíz fiúnál?" (Sámuel első könyve, 1, 7–8.)

"És felkele Anna, minekutána evének Silóban és minekutána ivának (Eli pap pedig az Úrnak templomában az ajtófélnél ül vala székében).

És lelkében elkeseredve, könyörge az Úrnak, és igen sír vala.

És fogadást tőn, mondván: Seregeknek Ura! Ha megtekinted a te szolgáló leányodnak nyomorúságát, és megemlékezel rólam, és nem feledkezel el szolgáló leányodról, hanem fiúmagzatot adsz szolgáló leányodnak: én őt egész életére az Úrnak ajánlom, és borotva nem érinti az ő fejét soha!

Mivelhogy pedig hosszasan imádkozék az Úr előtt: Éli figyel vala az ő szájára;

És mivel Anna szívében könyörge (csak ajka mozgott, szava pedig nem volt hallható) : Éli gondola, hogy részeg.

– Monda azért néki Éli: Meddig leszel részeg? Távolítsd el mámorodat magadtól." (9–14. vers.)

Anna azonban e szigorú feddés ellenére sem veszítette el a fejét. Megmagyarázta, hogy nem részeg: "sem bort, sem részegítő italt nem ittam". Éli belátta, hogy tévedett, s nyomban érdeklődni kezdett a szerencsétlen asszony iránt. Tudjuk, miként mennek végbe az olyasféle csodák, mint amelyért Anna esdekelt; az eljárás nem változott mindmáig; így hát könnyűszerrel beszámolhatunk a történtekről. Éli, rövid időre behívta a meddő asszonyt a zárt szentélybe a jámbor férj, Elkána engedélyével. Anna ugyan kissé habozott, de férje ura megnyugtatta. Menj csak be ezzel az úriemberrel – mondta –, ő majd megérint valamilyen szent talizmánnal, és biztosíthatlak, hogy jót tesz neked. Annát tehát bebocsátották, és közvetlen közelből láthatta a szentek szentjét. Mivel azonban az asszony tartózkodása a szentélyben egy

kissé elhúzódott, Elkána kiment és leült a templom külső oszlopsora alatt. A drágalátos hitves végül megjelent: Hofni és Fineás, a főpap két fia vezette, örömtől sugárzón. Kijelentették a jámbor Elkánának, hogy ez alkalommal az örökkévaló bizonyára elhalmozta Annát mindenható kegyével. Kilenc hónap múlva Elkána családja egy rózsaszínű, kövér csecsemővel gyarapodott, aki a Sámuel nevet kapta. Anna magánkívül volt az örömtől, és megújította fogadalmát, hogy soha egyetlen fürtöcskét sem vág le a hőn áhított gyermek hajzatából. Éli főpap időről időre meglátogatta a lurkót, aki iránt egészen különleges vonzalmat érzett, hiszen – mint mondta – az örökkévaló hatalmának élő tanújele volt. Amikor Sámuel abba a korba került, hogy az úr szolgálatába léphetett, Anna elvezette Élihez. Úgy döntöttek, hogy a kölyköt istennek szentelik. Ministránsi tiszttel ruházták fel, és a sátor őrségének élére állították. A főpap prófétai szavát adta az anyának, hogy az ifjú rendkívüli feladatokra hívatott.

A kedves Anna annyira örült, hogy dicshimnuszt rögtönzött, amely teljes egészében bekerült a 2. fejezetbe; az olvasó bizonyára elengedi, hogy idézzem: roppant unalmas szócséplés.

Nem szabad viszont elhallgatni azokat a méltatlankodástól izzó sorokat, amelyben a biblia szerzőjét ihlető szentlélek megbélyegzi Hofni és Fineás urak viselkedését, mivel ezek a himpellérek Jehova úristen számlájára dőzsöltek.

"Éli fiai azonban Beliál fiai valának, nem ismerek az Urat.

És a papoknak ez vala szokásuk a néppel szemben: Ha mikor valaki áldozatot tesz vala, eljött a papnak szolgája, midőn a húst főzték, és a háromágú villácska az ő kezében vala;

És beüti vala a serpenyőbe, vagy üstbe, vagy fazékba, vagy edénybe, és mindent, amit a villácskával kihúz, magának veszi el a pap. Így cselekesznek egész Izraellel, kik oda mennek Silóba.

És minekelőtte a kövérét megáldoznák, eljön a papnak szolgája és azt mondja az áldozó embernek: Adj a papnak sütni való húst, mert nem fogad el tőled főtt húst, hanem csak nyerset.

És ha az ember azt mondja néki: Hadd gyújtsák meg most a kövérét, azután vedd el, amint lelked kívánja; akkor azt mondják vala: Semmiképpen nem, hanem most adjad, mert ha nem, erővel elveszem.

Igen nagy volt azért az ifjaknak bűne az Úr előtt, mert az emberek megutálják vala az Úrnak áldozatát." (2, 12–17.)

De ez még nem minden:

Éli fiai "az asszonyokkal hálnak, kik a gyülekezet sátorának nyílása előtt szolgálnak". (22. vers.) A főpapnak tudomása volt ezekről a szörnyű gazságokról, gyengeségből azonban szemet hunyt fölöttük.

E nemes felháborodás tolmácsolása során arról is beszámol a biblia – ugyanabban a fejezetben –, hogy anyja rendszeresen meglátogatta Sámuelt Silóban.

"Sámuel pedig szolgál vala az Úrnak, mint gyermek, gyolcs efóddal körül övezve.

És anyja kicsiny felső ruhát csinált vala neki, és felvivé néki esztendőnként, mikor férjével felment az esztendőnként való áldozat bemutatására.

És megáldá Éli Elkánát és az ő feleségét, és monda: Adjon az Úr néked magzatot ez asszonytól a helyett, akiért könyörgött, és akit az Úrnak kért. És haza ménének.

És meglátogatá az Úr Annát, ki az ő méhében fogada, és szült három fiút és két leányt." (18–21. vers.)

A kétkedők esetleg arra következtetnek, hogy Hofni és Fineás is hozzájárult a derék Elkána családjának szaporításához. A buzgó hivők azonban azt felelik, hogy nem szabad összekeverni a dolgokat: vagyis egyedül a jóisten foglalkozott a szeretetre méltó Anna megtermékenyítésével, s ez nemes ügy volt. Éli fiai azonban, akik más jámbor asszonyokkal háltak, aljas gazemberek voltak. Szentségtörést követ el, aki megszerzi magának a Jehova számára fenntartott bájos zarándoknőket, valamint aki a szent serpenyőben turkál, hogy jóllakjon az égő áldozatra hozott élelmiszerekből.

"És a gyermek Sámuel szolgál vala az Úrnak Éli előtt. És abban az időben igen ritkán volt az Úrnak kijelentése, nem vala nyilván való látomás.

És történt egyszer, mikor Éli az ő szokott helyén aludt, (szemei pedig homályosodni kezdenek, hogy látni sem tudott),

És az Istennek szövétneke még nem oltatott el, és Sámuel az Úrnak templomában feküdt, hol az Istennek ládája volt:

Szólott az Úr Sámuelnek: ő pedig felele: Imhol vagyok!

És Élihez szalada, és monda: Imhol vagyok, mert hívtál engem; ő pedig felele: Nem hívtalak, menj vissza, feküdjél le. Elméne azért és lefeküvék.

És szólítá az Úr ismét: Sámuel! Sámuel pedig felkelvén, Élihez ment, és monda: Imhol vagyok, mert hívtál engem. És ő felele: Nem hívtalak fiam, menj vissza, feküdjél le.

Sámuel pedig még nem ismerte az Urat, mert még nem jelentetett ki néki az Úrnak igéje.

És szólítá az Úr harmadszor is Sámuelt; ő pedig felkelvén, Élihez ment és monda: Imhol vagyok, mert hívtál engem. Akkor eszébe jutott Élinek, hogy az Úr hívja a gyermeket.

Monda azért Éli Sámuelnek: Menj el, feküdjél le, és ha szólítanak téged, ezt mondjad: Szólj Uram, mert hallja a te szolgád. Elméne azért Sámuel, és

lefeküvék az ő helyére.

Akkor eljővén az Úr, oda állott és szólítá, mint annak előtte: Sámuel, Sámuel! És monda Sámuel: Szólj, mert hallja a te szolgád!

És monda az Úr Sámuelnek: Imé én oly dolgot cselekszem Izraelben, melyet valakik hallanak, mind a két fülök megcsendül bele.

Azon a napon véghez viszem Élin mind azt, amit kijelentettem háza ellen; megkezdem és elvégezem.

Mert megjelentettem néki, hogy elítélem az ő házát mind örökre, az álnokság miatt, amelyet jól tudott, hogy miként teszik vala utálatosokká magokat az ő fiai, és ő nem akadályozta meg őket.

Annak okáért megesküdteni az Éli háza ellen, hogy sohasem töröltetik el Éli házának álnoksága, sem véres áldozattal, sem ételáldozattal." (3, 1–14.)

Másnap kora reggel a főpap meg akarta tudni, hogyan végződött az éjszakai közjáték. El lehet képzelni, micsoda zavarba esett a papnövendék. Éli azonban nem engedett, követelte, hogy mondja el a teljes igazságot. Az ifjú Sámuel közölte vele a szörnyű hírt, amelyet bizalmasan tudatott vele az úr.

"Megmondott azért Sámuel néki mindent, és semmit sem hallgatott el előtte. Ő pedig monda: Ő az Úr, cselekedjék úgy, amint néki jónak tetszik." (18. vers.)

"Sámuel pedig fölnevekedék, és az Úr vala ő vele, és semmit az ő igéiből a földre nem hagy vala esni (!).

És megtudá egész Izrael Dántól Bersebáig, hogy Sámuel az Úr prófétájául rendeltetett." (19–20. vers.)

Komolyan megbírálták a híres próféta és az utolsó bíró történetének ezt az első részét. Magára a könyvre, melyet Sámuelnek tulajdonítanak, Fréret, a nagyra becsült tudós tett általános megjegyzéseket. Olyan hibákra hívja fel a figyelmet, amelybe egyetlen lelkiismeretes történetíró sem eshet. Arra, hogy a szerző teljes tudatlanságban hagyja az olvasót a szóban forgó nép tulajdonképpeni helyzetéről. A szentírás szövege alapján valóban nehéz megtudni, mekkora területet birtokoltak a zsidók Éli főpapsága idején; milyen vidékeken laktak; vajon rabszolgák voltak-e még, vagy csak a föníciaiak adófizetői – akiket a tudatlan héber írók makacsul filiszteusoknak neveznek. A könyv szerzője valószínűleg pap volt, aki csak a maga hivatásával törődött, és minden egyebet lebecsült.

A szerző Silót jelöli meg Éli főpap székhelyéül. Ezzel kapcsolatban Voltaire megjegyzi, hogy a Siló nevű falu még a föníciaiakhoz tartozott. Csodálatos, hogy ezek megtűrték egy ellenséges vallás főpapját. Ha a frigyszekrény ebben a faluban volt, akkor csakis titokban lehetett ott, hiszen a filiszteusok csak később, csatával foglalták el, mint látni fogjuk; de akkor miként magyarázható, hogy a zsidók Silóba zarándokoltak?… Az egész

történet során állandóan érezteti a szerző, hogy a zsidók olyan nyomorultak lettek, hogy isten már nem szólt hozzájuk oly gyakran, mint régen. Itt megint csak a primitív népek felfogása nyilvánul meg, amely szerint a legyőzött nép istene is hasonló sorsra jut, amikor pedig a nép felemelkedik, akkor vele együtt felemelkedik az istene is.

Sokan úgy vélik, különösen bánik a biblia Jehovával, aki állítólag a világmindenség teremtője. Ládába bújtatják, ahonnan éjnek idején négy ízben szólít egy fiút, míg végül közli vele mondanivalóját. Nevetséges a szent szerző azon állítása, hogy a kis Sámuel "még nem ismerte az Urat, mert még nem jelentetett ki néki az Úrnak igéje". Az ember csakugyan nem ismerheti fel annak a hangját, akit sohasem hallott. A szent szerző e megállapításával úgy ábrázolja Jehovát, mint emberi hangon beszélő lényt, szakasztott úgy, ahogyan mindenkinek saját, egyéni csengésű hangja van. Boulanger ezt újabb bizonyítéknak tekinti arra, hogy a zsidók mindig testinek képzelték istenüket, és csupán felsőrendű embert láttak benne, aki rendszerint felhőben lakozik, s néha a földre száll, hogy meglátogassa kegyeltjeit, s hol pártjukat fogja, hol elhagyja őket, néha győztes, máskor legyőzött – egyszóval olyan, mint Homérosz istenei. Homérosz istenei magasztosabb gondolkodásúak, mint a bibliai isten – jegyzi meg Boulanger.[31] Hangsúlyozza, hogy szebb gondolatok találhatók az ókori Orfeusznál, sőt Izisz és Ceres misztériumaiban is.

Boulanger e nézetét osztja Fréret, Du Marsais[32] és még mások.

Sámuel tehát felserdült. Az isteni galamb viszont hallgatásba burkolózik Hofni és Fineás viselkedéséről, a szörnyű vallomások emlékezetes éjszakája óta. Vajon még mindig a serpenyőben turkáltak?… Csupán annyit tudunk meg, hogy "Sámuel mindent elmondott az izraelitáknak"; Élinek és családjának elmarasztalását a verebek is csiripelték. A hivők azonban tovább hordozták ajándékaikat a megbélyegzett főpapnak és fiainak. Ezek talán a megjósolt büntetéstől félve szakítottak szentségtörő szokásaikkal. Tudjuk azonban, hogy Jehova mester, haragtartó természetű.

"És kiméne Izrael a filiszteusok ellen harcolni, és tábort járának Ében-Ézernél, a filiszteusok pedig tábort járának Afekben.

És csatarendbe állának a filiszteusok Izrael ellen, és megütközének, és megverették Izrael a filiszteusok által és levágnak a harcmezőn mintegy négyezer embert.

És mikor a nép a táborba visszatért, mondának Izrael vénei:

Vajon miért vert meg minket ma az Úr a filiszteusok előtt?! Hozzuk el magunkhoz az Úr frigyládáját Silóból, hogy jöjjön közénk az Úr, és szabadítson meg ellenségeink kezéből.

---

31 Nicolas Antoine *Boulanger* (1722–1759) francia ateista író. – *Szerk.*

32 César Chesneau *Du Marsais* (1670–1756) francia nyelvész. – *Szerk.*

Elkülde azért a nép Silóba, és elhozák onnan a Seregek Urának frigyládáját, aki ül a kerubok felett. Ott volt Éli két fia is az Isten frigyládájával, Hofni és Fineás.

És mikor az Úr frigyládája a táborba érkezek, rivalgott az egész Izrael nagy rivalgással, hogy megrendüle a föld." (4, 1–5.)

"Mikor pedig meghallották a filiszteusok a rivalgás hangját, mondának: Micsoda nagy rivalgás hangja ez a zsidók táborában? És mikor megtudták, hogy az Úrnak ládája érkezett a táborba,

Megfélemlének a filiszteusok, mert mondának: Isten a táborba jött! És mondának: Jaj nekünk! mert nem történt ilyen soha az előtt.

Jaj nekünk! Kicsoda szabadít meg minket ennek a hatalmas Istennek kezéből? Ez az az Isten, aki Egyiptomot mindenféle csapással sújtotta a pusztában.

Legyetek bátrak és legyetek férfiak, filiszteusok! hogy ne kelljen szolgálnotok a zsidóknak, mint ahogy ők szolgáltak nektek. Azért legyetek férfiak, és harcoljatok!

Megütközének azért a filiszteusok, és megveretett Izrael, és ki-ki az ő sátorába menekült; és a vereség oly nagy volt, hogy Izrael közül harmincezer gyalog hullott el.

És az Isten ládája is elvétetett, és meghala Élinek mindkét fia, Hofni és Fineás." (6–11. vers.)

"Akkor elszalada a harcból egy ember a Benjámin nemzetségéből, és Silóba ment azon a napon, ruháit megszaggatván és port hintvén a fejére.

És ímé mikor odaért, Éli az ő székében ült, az útfélen várakozván; mert szíve rettegésben volt az Isten ládája miatt. És mihelyt odaért az ember, hogy hírt mondjon a városban, jajveszékelt az egész város.

És meghallotta. Éli a kiáltás hangját, és monda: Micsoda nagy zajongás ez? Az az ember pedig sietve eljőve, és megmondotta Élinek.

Éli pedig kilencvennyolc esztendős volt, és szemei annyira meghomályosodtak, hogy már nem is látott.

És monda az ember Élinek: Én a harcból jövök, én a harcból menekültem ma. És monda: Mi dolog történt, fiam?

Felele a követ, és monda: Megfutamodék Izrael a filiszteusok előtt, és igen nagy veszteség lőn a népben, és a te két fiad is meghalt, Hofni és Fineás, és az Isten ládáját is elvették.

És lőn, hogy midőn az Isten ládáját említé, hátraesék a székről a kapufélhez, és nyakát szegte és meghala, mert immár vén és nehéz ember vala. És ő negyven esztendeig ítélt Izrael felett." (12–18. vers.)

"És az ő menye, Fineásnak felesége, várandós vala; és amikor meghallá a hírt, hogy az Isten ládája elvétetett és az ő ipa és férje meghalának, térdre esek

és szüle, mert a fájdalmak meglepték.

És mikor elalélt, mondának azok, akik mellette állanak vala: Ne félj, mert fiút szültél; de ő nem felelt és nem figyelt arra.

És nevezé a gyermeket Ikábódnak, mondván: »Oda van Izrael dicsőséges, mert elvétetett az Isten ládája, és az ő ipa és az ő férje.

És monda ismét: Oda van Izrael dicsősége, mert elvétetett az Isten ládája." (19–22. vers.)

Láthatjuk, hogy a szent szerző megint csak bizonytalanságban hagy bennünket. Ez a különös történetíró nem közli sem azt, miként lázadtak fel a zsidók filiszteus uraik ellen, sem azt, mi volt a háború oka, sem pedig a zsidók által megszállt terület fekvését. Csak a szemben álló hadseregek táborhelyét jelöli meg pontosan. Ezt is szerencsétlenül teszi. Egyetlen ókori geográfus sem említette Ében-Ézert vagy Áfeket. A szent szerző csupán arról beszél, hogy harmincnégyezer zsidó esett el, a frigyláda jelenléte ellenére. Hogyan érhető fel ésszel – írja Voltaire –, hogy egy rabszolganép, amely ilyen gyakori és súlyos veszteségeket szenvedett, oly hamar talpra állhasson? A bibliakritikusok azzal gyanúsítják a szerzőt, hogy túloz – a sikerek és a kudarcok leírásában egyaránt. Szemlátomást többet foglalkozik Sámuel magasztalásával, mint a zsidó történelem kibogozásával. Hiába várjuk tőle, hogy hű leírást adjon az országról, arról a területről, amelyet az idegen uralom alatt birtokukban tartottak, a felkelés körülményeiről, lakóhelyükről vagy legalább a szállásukul szolgáló barlangokról, védelmi intézkedéseikről, hadvezéreikről. Egyetlen szó sem esik ezekről! Ebből azt a következtetést vonja le vizsgálata során lord Bolingbroke, hogy az e történetet elbeszélő levita ugyanúgy járt el, mint ahogyan a középkori szerzetesek írták le országuk történetét. Voltaire maró gúnnyal teszi hozzá: "Mivel Sámuel próféta lett, és már gyermekkorában szólt hozzá az isten, minden bizonnyal alkalmasabb téma volt, mint a csatában elesett harmincezer ember, akik közönséges halandók voltak, s isten nem nyilatkozott meg előttük; a szentírásban nyilván ezért esik több szó a zsidó prófétákról, mint a zsidó népről."

Most jól vigyázzunk, kedves olvasóim!… Az ember sohasem lehet eléggé komoly. Most a biblia olyan részletéhez érünk, amely nem valami vidám. Az arany végbelek főbenjáró ügyéről lesz szó… Figyelem! Figyelem! Ne nevessenek. Halálos komoly dolog.

Jehova mester meg akarta büntetni Hofnit és Fineást, akik jó ideig az ő serpenyőjét dézsmálták, s ezért ládástul a filiszteusok fogságába esett; holott Hofni és Fineás az ő ládáját védelmezte, vagyis Jehovát magát (mivel Jehova a frigyszekrényben lakozott). Titokzatos és kifürkészhetetlen akarata folytán mégis azt kívánta, hogy a két levita az ő oldalán essék el, még harmincezer

zsidóval együtt, akiket szintén lekaszaboltak, noha ezek sohasem turkáltak a serpenyőben. Ez aztán szenzációs büntetés volt! Ennél hajmeresztőbbet ki sem lehet találni! Hiszen amikor isten a filiszteusok kezére adta magát, akkor szintén a szentségtörés bűnébe esett – és büntetést érdemelt. Ez talán nem valami logikus, de isteni! Bármely teológus megerősítheti.

A filiszteusokat tehát arra szemelte ki az isten, hogy bosszút álljanak istenen az őt ért sérelemért – mégpedig úgy, hogy foglyul ejtik istent. Csak miután kiszemelte a filiszteusokat önmagának fogságban tartására, akkor szánta rá magát Jehova mester, hogy megbünteti őket, amiért az ő választottjai lettek. Szemlátomást egyre kevésbé logikus az ügy – viszont annál istenibb.

Jegyezzük meg mindenekelőtt, hogy ezek a filiszteusok, akik ájtatosság dolgában igen derék legények voltak, a legnagyobb tiszteletet tanúsították a fogságukba esett isten iránt. Az imént láthattuk, mennyire hittek a hatalmában. Eszük ágában sem volt, hogy a más vallások istenségeit nyakra-főre gyalázó, türelmetlen fanatikusok módjára járjanak el. Tisztességgel bántak Izrael istenével. Ha holmi Jupiter vagy Buddha a keresztény inkvizítorok kezébe esett volna, azok hamarosan a szemetes gödörbe vetik. A filiszteusok ellenben tudták, hogy Jehova a csata kimenetele folytán kezükbe került ládában tartózkodik, Asdódba szállították a szent dobozt, egyik legszebb épületükbe, Dágon templomába. Itt a szentély legnagyobb tiszteletben álló részében helyezték el, közvetlenül Dágon mellett.

A filiszteusok nyilván a következőképpen okoskodtak:

– Izrael istene elsőrendű isten. Hiszen tudjuk, milyen csodákat művelt, amikor kivezette népét Egyiptomból. Mivel most szerencsés véletlen folytán birtokunkba került, viselkedjünk hát vele a lehető legjobban, hogy továbbra is kegyes legyen irányunkban. Tiszteljük ugyanúgy, mint Dágont. Nem árt, ha bő készlet van pártfogó istenekből.

A derék filiszteusok – sajnos – alaposan elszámították magukat. Csakhamar megtudták, hogy Jehova bizony kellemetlen alak.

Aznap este, amikor a frigyládát felállították Asdód bazilikájában, Dágon papjai napszálltakor visszavonultak, és istenüket édes kettesben hagyták Izrael istenével.

Ha a derék föníciaiak Jehova elfogása helyett szerencsés módon holmi egyiptomi Anubiszt vagy perzsa Ormuzdot vagy görög Apollót kerítettek volna kézre, akkor az első éjszakán meg a következő éjjeleken is minden simán zajlott volna. A két isten barátságosan eltrécselt volna, vidám kis eseteket mesélnek egymásnak híveik hódolatáról. Egy szó mint száz, jó barátok lettek volna, Asdód lakosai pedig ujjonganak örömükben.

De hát szó sincs róla!… Jehova, a féltékeny, vén zsörtölődő élt az alkalommal, hogy Dágon papjai eltávoztak, és ellenszenves vetélytársként

kezelte a másik istent. Mindenáron be akarta bizonyítani, hogy az ő istensége hatásosabb, mint a filiszteusok hivatalos bálványa.

Ez a Dágon nem volt holmi gonosz fráter. Nem követelt emberáldozatokat. Jóindulatú isten lehetett. Ennélfogva bizonyára alaposan meglepődött, amikor az éjszaka kellős közepén Jehova egyszerre csak kilépett a ládájából, rárontott, mint valami dühöngő díjbirkózó, és az oltár tetejéről a földre hajította.

A biblia nem közli részletesen az éjszakai viadalt; a szövegből azonban nyilvánvaló, hogy így történt.

"A Filiszteusok pedig vevék az Isten ládáját és elvitték Ében-Ézerből Asdódba.

És megfogták a filiszteusok az Isten ládáját és bevivén azt a Dágon templomába, Dágon mellé helyezték el.

És mikor az asdódbeliek másnap korán felkelének, ímé Dágon leesett arccal a földre az Úr ládája előtt. És felvevék Dágont, és ismét helyreállíták." (Sámuel első könyve, 5, 1–3.)

A második éjszaka még szörnyűbb volt. Jehova bosszankodott amiatt, hogy az asdódiak hódolatán osztoznia kell Dágonnal. Magában talán érezte, hogy féltékenysége nevetséges, és viselkedése egy cseppet sem előkelő. Nap közben nyugodtan maradt ládája mélyén … Ó! ha a templomot megtöltő hívek látták volna, amint kiugrik a dobozából, s ha saját felsőbbrendűségét megmagyarázza, akkor talán szakítanak a bálványukkal az asdódiak. De nem! Jehova bizonyára kissé szegyeiké a viselkedését. Csakugyan megvárta, amíg újra egyedül maradt, tanúk nélkül, sötétben, és akkor aztán kitombolta rosszkedvét, kitöltötte haragját. Ez alkalommal Dágon aztán alaposan megkapta a magáét.

"Mikor pedig másnap korán reggel felkelének, ímé Dágon ismét leesett arccal a földre az Úr ládája előtt; és Dágonnak feje és két kezefeje letörve a küszöbön valának, csak Dágon dereka maradt meg." (4. vers.)

Mindez arra szolgált, hogy zavarba ejtse a város filiszteus lakóit, akik értetlenül álltak az eseménnyel szemben. Naivságukban eszük ágában sem volt a szent doboz isteni lakóját gyanúsítani e vandál cselekményekért. Nemsokára azonban egy szörnyű csapás sújtott rájuk s ez még jobban megdöbbentette őket. Íme, a szó szerinti fordítás:

"És az Úrnak keze az asdódbeliekre nehezedek, és pusztítja vala őket; és megveré őket fekélyekkel, Asdódot és határait." (6. vers.)

Az asdódiak most az egyszer megértették, hogy Izrael istenének ujja művelte velük ezt a szerencsétlenséget. Vezetőik elrendelték, hogy Jehovát ládástól egy másik városba szállítsák. A szent dobozt Gáth városa fogadta be, és érkezését legott a végbelek általános kitüremlése és a kicsüngő belek rothadása kísérte. (7–9. vers.) Gáthból a szent frigyláda Ekronba vonult, ahol

azonnal megismétlődött a kitüremlő záróizmok csodája. (10. vers.) Ugyanakkor egy önkéntes patkány-korosztály is csatasorba állt. Ezek az állatok telhetetlen rágcsálóknak bizonyultak, és a filiszteus végbeleket ugyancsak megtépázták. "És azok az emberek, akik nem haltak meg, fekélyekkel sújtattak annyira, hogy a város jajkiáltása felhatott az égig." (12. vers.)

A filiszteusok hét hónapig sétáltatták Jehova frigyládáját városról városra, és ennek a sétának csak az volt az eredménye, hogy a borzalmas betegség egyre terjedt. (6, 1.)

Végül is a föníciai jósoktól kértek tanácsot. Ezek ugyan hamis vallás papjai voltak – a keresztény teológusok szempontjából –, viszont kitűnő jövendőmondók. A filiszteusok eltökélték, hogy visszaküldik Jehova frigyládáját.

"Azok pedig felelének: Ha elkülditek Izrael Istenének ládáját, ne küldjétek azt üresen, hanem hozzatok néki vétekért való áldozatot; akkor meggyógyultok, és megtudjátok, miért nem távozik el az ő keze rólatok.

És mondának: Micsoda az a vétekért való áldozat, melyet hoznunk kell néki? Azok pedig felelének: A filiszteusok fejedelmeinek száma szerint öt fekélyforma arany és öt arany egér, mert ugyanazon csapás van mindeneken, a ti fejedelmeiteken is.

Csináljátok meg azért fekélyeiteknek képmását és egereiteknek képmását, melyek pusztítják a földet, és így adjatok Izrael Istenének dicsőséget, talán megkönnyebbedik az ő keze rajtatok, és a ti isteneteken és földeteken.

Miért keményítenétek meg szíveiteket, mint megkeményítették szívökét Egyiptom és a Fáraó? Avagy nem úgy volt-é, hogy amint hatalmát megmutatta rajtok, elbocsáták őket, hogy elmenjenek.

Most azért vegyetek és készítsetek egy új szekeret és két borjas tehenet, melyeken még nem volt járom; és fogjátok be a szekérbe a teheneket, borjaikat pedig vegyétek el tőlök haza.

És vegyétek az Úrnak ládáját, és tegyétek a szekérre; az aranyszerszámokat pedig, melyeket vétekért való áldozatul hoztok néki, tegyétek egy táskába az oldalára, és bocsássátok el, hadd menjen el.

És nézzetek utána, hogy ha az ő határának útján Béth-Semes felé tart, akkor ő szerezte nekünk ezt a nagy bajt; ha pedig nem, akkor megtudjuk, hogy nem az ő keze sújtott minket, hanem csak véletlen volt az, ami velünk történt." (6, 3–9. vers.)

E história olvasása közben önkéntelenül Sára története jut eszünkbe, akit kilencvenéves korában szöktetett el szépségéért Gérár királya, minthogy Ábrahám húgának vélte. Emlékszünk rá, hogy amíg a király nem küldte vissza a pátriárka feleségét, Jehova rendeletére az ország valamennyi hölgyének

méhe zárva maradt. Most a filiszteus végbeleknek üzent hadat isten, míg csak a frigyláda vissza nem került a zsidókhoz. Szerencsétlen anyaméhek! boldogtalan végbelek! Pedig a géráriak és a filiszteusok ártatlansága napnál is világosabb volt e bámulatos kalandok során. Miért bocsátott meg ez a különc Jehova a kerítő Ábrahámnak, aki egyedül volt bűnös a gérári ügyben, minthogy hitvese bájaival spekulált, amikor húgának adta ki? Miért büntette meg ugyanaz a Jehova a filiszteusokat, hiszen önként esett a fogságukba?

Annyi azonban biztos, hogy a filiszteusok megfogadták jósaik tanácsát. Öt arany egeret és öt arany fekélyt[33]* készítettek, amelyek öt tartományi székhelyüket jelképezték: Asdód, Gáza, Askelon, Gáth és Ekron városokat. A frigyszekrényt és ajándékaikat szekérre rakták, befogtak két fiatal tehenet, melyektől elvették a borját, és hajtó nélkül szabadjára engedték a mezőn.

"A tehenek pedig egyenesen a Béth-Semes felé vivő úton ménének; egy úton mentek, folytonosan bőgve, és sem jobbra, sem balra nem térének le. És a filiszteusok fejedelmei utánok ménének Béth-Semes határáig." (12. vers.)

Milyen csodálatos mindez! Mennyire büszkék lehetnek a jámbor hivők, akik egy ilyen remek vallás dogmáiban hisznek! A bibliában szemlátomást nincs hiány prófétákban. A filiszteus jósok, noha egy átkozott nép fiai, itt igazi próféták. Mindegyik országnak megvoltak a maga prófétái, és a könyv szerzője – aki jómaga is próféta – még az idegen bálványimádó prófétákat is tiszteli. Jehova a maga roppant hatalma folytán lépten-nyomon természetfölötti dolgokat művel. Még a hamis vallások papjait is lelkesedéssel tölti el – példa rá Bálám. Csodatévő képességgel ruházza, fel még az ellenséges vallások mágusait is; például Jannes és Mambres egyiptomi varázslókat – akik ugyanolyan csodákat műveltek, mint Mózes. Hát a frigyládát visszaszállító tehenek nem voltak csodás lények a maguk nemében? Az isteni sugallattól ösztönözve, egyedül eltaláltak Béth-Semesbe, a zsidókhoz. Alighanem a tehenek is próféták lettek.

"A Béth-Semesbeliek pedig búzaaratással foglalkozának a völgyben, és felemelvén szemeiket, meglátták a ládát; és örvendezének, hogy látták.

A szekér pedig eljutott a Béth-Semesből való Józsué mezejére, és ott megállott. Vala pedig ott egy nagy kő, és felvagdalták a szekér fáit és a teheneket megáldozták az Úrnak egészen égő áldozatul.

Akkor a Leviták levették az Úrnak ládáját és a táskát, mely mellette volt, melyben az aranyszerszámok valának, és a nagy kőre helyezték." (13–15. vers.)

Még nincs vége!… Jehova oly régen nem sújtott halálra senkit választott népéből, hát akkor a zsidókhoz való visszatérése alkalmából hogyan tagadhatta volna meg magától azt a fényűzést, hogy egy kis öldöklést

33 A francia bibliafordítás utal arra, hogy itt végbélfekélyről van szó. – *Szerk.*

rendezzen?… Élvezzék hát a szöveget:

"És megveré az Úr a Béth-Semesbeliek közül némelyeket, mivel az Úrnak ládájába tekintenek. Megveré pedig a nép közül ötvenezer és hetven embert. És a nép szomorkodott, hogy az Úr ily nagy csapással sújtotta vala a népet." (19. vers.)

A jóisten nem tréfált, és nem tűrte a saját személye iránti kíváncsiságot. Vajon nem jelentette-e ki több ízben, hogy – ritka kivételtől eltekintve – aki szemtől szembe meglátja őt, azon nyomban életével lakol? Tehát ezek a mafla béth-semesiek bizonyára előzetes figyelmeztetést kaptak. Akkor kérdem én, micsoda ostoba ötlet a frigyládába kandikálni?!… A filiszteusok nyilván tisztelettudóbbak voltak és gondosan tartózkodtak attól, hogy valaha is felemeljék a szent doboz fedelét. Ezért Jehova is megelégedett azzal, hogy csak az alfelüket csúfította el.

Egy másik futólagos megjegyzés: ez a Béth-Semes, amelyről a geográfusoknak fogalmuk sincs, mégiscsak igen jelentős város lehetett, hiszen egyszerre ötvenezer-hetven lakosa pusztult el!…

Ha már itt tartunk, miért ne mondjuk meg, hogy a sok ezer béth-semesi hirtelen halála teljes bizonyossággal elárulja, hogy a szentlélek hová valósi?… Kövessék figyelemmel érvelésemet.

Gyakorlatilag lehetetlen, hogy egyidőben ötvenezer-hetven személy vegye körül a frigyszekrényt – nemde?… Tegyük fel, egyszerre tízen, húszan – ha úgy tetszik, harmincan – emelték fel a tetőt, s pillantottak be a ládába. Ez az első harminc kíváncsiskodó nyomban megbűnhődött vakmerőségéért. Hipp-hopp! Máris villámtól sújtva rogytak le. Hogy a következő harminc nem okult belőle, és szintén hirtelen halállal pusztult el – ez még hagyján. Tegyünk hozzá még egy harmadik fordulót is – ez a harminc fenegyerek szintén egy pillanat alatt szörnyű halállal lakolt. Teringettét! Nehezen hihető, hogy a béth-semesiek továbbra is a hullákon átgázolva tódultak oda, bekandikálni a szent dobozba. Vagyis olyan kemény kobakjuk lett volna, hogy makacsul egymás után halálra sújtatták önmagukat, mikor látták az előttük levők azonnali pusztulását? Akármilyen nyakasok lehettek a béth-semesiek, kénytelen-kelletlen megtorpantak a hullahalmaz gátja előtt, s nem volt szükség még teméntelen sok holttestre, hogy a gát valóban áthatolhatatlan legyen. Ellenkezőleg: mihelyt vagy hatvanan otthagyták a fogukat, bizonyára általános visszavonulás, rémült menekülés támadt.

A szövegben megjelölt szám tehát erős túlzás, ez teljesen nyilvánvaló. A hetven áldozatot a galamb minden bizonnyal megtoldotta még ötvenezerrel… De mi következik ebből?… Az, hogy végre ismerjük a háromság három istenének szülőhazáját!… A fiúisten zsidó és Bethlehemben született! Ez közismert. Az atyaisten vagy Jehova, aki megesküdött Noénak, hogy soha

többé nem pusztítja el az embereket… vízözönnel, és aki ünnepélyes esküjét gyakorlatilag tűzözönre váltotta – ez a Jehova normandiai, ha mondom: mert igencsak agyafúrt. Ami pedig a galambot illeti, aki szüntelenül elveti a sulykot – tarasconi!

Rajtavesztettél, vén galamb!… Ez a históriád a légy módra ezerszám elhullott béth-semesiekről elárulja, hogy a mi kedves Tarasconi Tartarinünk[34]* földije vagy! Ki tudja, hátha ugyanabból a családból származol?

Ezek után egyetlen olvasó sem fog csodálkozni azon, ha az egyik bekövetkező bibliai vers (21.) nyomán arról tájékoztatjuk, hogy azok a béth-semesiek, akik túlélték a mészárlást, sietve máshová menesztették a frigyládát: a szöveg szerint Kirjáth-Jeárimba. A halált hozó láda húsz évig tartózkodott itt. Csak ennek elteltével szánta rá magát a jóisten, hogy nagy győzelemre vigye népét a filiszteusok fölött, Mispa és Bethkár között (7, 11.) Sámuel még mindig Izrael bírája volt. Anyja fogadalma szerint még jobban megnövesztette a haját. Értett hozzá, hogy mindenféle jótettekkel megkedveltesse magát a zsidók között, és roppant népszerűségnek örvendett.

Amikor öregedni kezdett, két fiát, Joelt és Abiát segédjévé nevezte ki. Ezek azonban alig voltak különbek Hofninál és Fineásnál.

"De fiai nem járának az ő útjain, hanem a telhetetlenség után indulának, és ajándékot fogadának el, és elfordíták az igaz ítéletet." (8,3.)

Érdekes: Jehova, aki Éli fiait megölte, most nem sújtott le villámával, bármily botrányos volt is Sámuel fiainak züllöttsége. A sápszedés tehát nem keltett felháborodást benne. Csak apró-cseprő véteknek számított szemében az égi áldozatok serpenyőjében turkálók szentségtöréséhez képest.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Saul, az első király és vetélytársa, Dávid

Nagyon csalódik, aki azt képzeli, hogy Sámuel csodálatos története véget ér abban a pillanatban, amikor – a biblia szerint – annyira elaggott, hogy kénytelen volt legfőbb papi teendőit fiainak átadni. Sámuel egészen haláláig fontos szerepet játszott a zsidók között, és látni fogjuk, hogy még halála után is személyesen színre lép.

Egy szép napon egybegyűltek a nép vénei és felkeresték Sámuelt, hogy "melk"-et, azaz királyt kérjenek tőle. A szomszéd népeknek volt királyuk. Nekik miért ne legyen? – e körül forgott a küldöttek beszélgetése. A próféta,

34 Alphonse *Daudet* (1840–1897) francia író regényben örökítette meg. A nagyzoló délvidéki francia megtestesítője. – *Ford.*

miután tanácsot kért Jehovától, válaszul egy cseppet sem vonzó képet festett a királyságról.

"És monda: A királynak, aki uralkodni fog felettetek, ez lesz a hatalma: fiaitokat elveszi és szekér vezetőivé és lovasaivá teszi őket, és szekere előtt futnak.

Ezredesekké teendi őket, és hadnagyokká ötven ember felett; velők szántatja meg barázdáit, és velők végezteti aratását, készítteti hadi szerszámait és harci szekereihez az eszközöket.

Leányaitokat pedig elviszi kenőcskészítőknek, szakácsnéknak és sütőknek.

Elveszi legjobb szántóföldeiteket, szőlőhegyeiteket és olajfás kérteiteket, és szolgáinak adja.

Veteményeiteket és szőlőiteket megdézsmálja, és főbb embereinek és szolgáinak adja.

Elveszi szolgáitokat, szolgálóitokat, legszebb ifjaitokat és szamaraitokat, és a maga dolgát végezteti azokkal.

Barmaitokat megdézsmálja, és ti szolgái lesztek néki.

És panaszkodni fogtok annak idejében királyotok miatt, kit magatok választottatok, de az Úr nem fog meghallgatni akkor titeket." (8, 11–18.)

Sámuel ékesszólása sem tudta észre téríteni a népet. A királyság ellen mondott vádbeszédéből nagyon is kiérződött a bosszúság, amiért az izraeliták korlátozni kívánják a papi hatalmat. Végeredményben az történt, hogy az együgyű zsidók, akiket megkopasztottak a papjaik, egyszerűen más népnyúzót kértek. Jehova végül is azt mondta prófétájának:

"Hallgass szavokra, és adj nékik királyt." (22. vers.)

És kinek tartotta fenn isten Izrael első koronáját?

"És volt egy ember a Benjámin nemzetségből, kinek neve vala Kis… Igen tehetős ember vala.

És volt néki egy Saul nevű fia, ifjú és szép; őnála Izrael fiai közül senki sem volt szebb; vállától felfelé magasabb vala az egész népnél." (9, 1–2.)

Saul igen egyszerű legény volt; apja szamarait őrizte. Néha bizonyára szórakozott lehetett, mivel éppen az elbitangolt szamarai révén ismerkedett meg Sámuellel. Apja, Kis ugyanis egy kisbéressel együtt az állatok keresésére küldte. Mivel eredménytelenül kutatták a környéket, a kisbéres – aki nem esett a feje lágyára – azzal az ötlettel állt elő, hogy egy "látnoktól" kellene megkérdezni, hol lehet rábukkanni az eltűnt szamarakra. Saul hangsúlyozta, hogy valamit adni kell a jósnak, szerencsétlenségére, azonban nem volt semmilyen ajándék nála.

– Ne fájjon a feje emiatt – felelte az ifjú szolga –; az imént találtam egynegyed siklust, ezt ajándékozzuk az isten emberének.

Ez a negyed siklus francia pénzben körülbelül nyolc sout ért.[35]* A biblia azután leírja (9. fej.), hogy Saul és szolgája egy faluba érkezik és a "látó" szálláshelye iránt érdeklődik, aki majd visszaszerzi a szamaraikat – mintha egy varga címét kérdeznék. Ez a "látó" elnevezés, amelyet akkoriban a későbbi prófétáknak adtak, a néhány fillér, melyet Sámuelnek, a nép állítólagos bírájának és fejedelmének kínáltak – a bibliakritikusok szerint megannyi kézzelfogható bizonyíték az ismeretlen zsidó szerző vaskos ostobaságáról.

A falusi lányok megmutatták Saulnak és társának a jós házát, és ők odamentek.

"És az Úr kijelentette Sámuelnek füleibe, egy nappal az előtt, hogy Saul eljött, mondván:

Holnap ilyenkor küldök hozzád egy embert a Benjámin földéről, és kend fel őt fejedelmül az én népem, Izrael felett, hogy megszabadítsa az én népemet a filiszteusok kezéből; mert megtekintem az én népemet, mivel felhatott az ő kiáltása hozzám." (15–16. vers.)

"Mikor pedig Sámuel meglátta Sault, szóla néki az Úr: Imé ez az az ember, akiről szólottam néked, ő uralkodjék az én népem felett." (17. vers.)

Majd amikor Saul megkérdezte Sámueltől, hol van a falusi jós, "Sámuel pedig felele Saulnak, és monda: Én vagyok az a néző; menj fel előttem a hegyre, és egyetek ma énvelem, reggel pedig elbocsátlak téged, és megmondom néked mindazt, ami szívedben van." (19. vers.)

A látnoknak aznap éppen ebédvendégei voltak, vagy harmincan: Sault a díszhelyre ültette, és szakácsával egy egész juhcombot adatott neki. (22–24. vers.) Mindenekelőtt meg akarta szabadítani az elveszett szamarak gondjától, és elárulta az ifjúnak, hogy az állatok megkerültek, s amikor visszatér apjához, maga is láthatja őket. Végül pedig másnap reggel, mielőtt elváltak, Sámuel megkente olajjal Saul fejét, és közölte vele, hogy ezentúl király, s isten szelleme költözött belé. Valóban így is lett. Kis fia teljesen átalakult, már nem volt többé a régi ember. Amint visszatért az atyai házba, megállapíthatta, hogy kedves szamarai megjöttek, és nyomban jövendölni kezdett, mintha egész életében csak próféta lett volna. (10, 1–16.)

Abban az időben a szent frigyládát Mispába szállították át. Ebbe a városba hívta össze Sámuel az izraelita népet. Az isteni galamb nem közli pontosan, mikor történt, és azt sem árulja el, miként gyűlhetett össze itt a zsidó nemzet sok millió tagja.

"És monda Izrael fiainak: így szól az Úr, Izraelnek Istene: Én hoztam ki Izraelt Egyiptomból, és én szabadítottalak meg titeket az égyiptombeliek kezéből és mind amaz országok kezéből, melyek sanyargatának titeket.

---

35 Az öt centime-es (ötfilléres) pénzdarabot nevezik a franciák sounak. – *Szerk.*

Ti pedig most megvetettétek a ti Isteneteket, aki megszabadított titeket minden bajaitokból és nyomorúságaitokból; és azt mondottátok néki: Adj királyt nekünk. Most azért álljatok az Úr elé a ti nemzetségeitek és ezreitek szerint.

És mikor előállata Sámuel Izraelnek minden nemzetségét, kiválasztaték sors által a Benjámin nemzetsége.

Akkor előállata a Benjámin nemzetségét az ő háza népei szerint, és kiválasztaték a Mátri háza népe; azután kiválasztaték Saul, Kisnek fia; és keresek őt, de nem találták meg." (18–21. vers.)

Egyesek talán csodálkoznak rajta, hogy Sámuel nem mondta meg kereken a népnek: Sault már jó ideje kijelölte nekem az örökkévaló, sőt meg is kentem olajjal; tehát ő a királyotok. A sorshúzási műveletnek kétségtelenül megvolt a maga haszna: senki sem irigykedett. Jehova a sors ura lévén, az agg próféta holtbiztos lehetett abban, hogy Saul lesz a választott. Isten nem tehette érvénytelenné kegyeltjének nemrég történt felkenését azáltal, hogy a csalástól mentes, puszta véletlenre bízza a választást.

Ha visszaemlékezünk Jákob jövendöléseire, akkor kiderül, hogy a királyi méltóságot Júda nemzetségének ígérték. Jehova tehát megfeledkezett erről a jövendölésről, amikor a zsidó királyság létrejött. De nemsokára mégis eszébe jutott, és ezért került hamarosan a korona Saul fejéről Júda egyik ivadékának fejére. Ily módon orvosolták az isteni feledékenységet és beteljesült a pátriárka jóslata.

Addig azonban a nép meghajolt a sorshúzás eredménye előtt. De most a választottnak nyoma veszett!… Hol van Saul? Mi történt Saullal? – ezt kérdezgette mindenki. Ekkor a mindenhatóhoz fordultak, hogy megtudják, eljön-e Saul.

"És az Úr monda: Imé ő a holmik közé rejtőzék el(!).

Akkor elfutának, és előhozták őt onnan. És mikor a nép közé álla, kimagaslék az egész nép közül vállától kezdve felfelé;

És Sámuel monda az egész népnek: Látjátok-é, akit választott az Úr? hogy nincsen hozzá hasonló az egész nép között! Akkor felkiálta az egész nép, és monda: Éljen a király!" (22–24. vers.)

Az ezután következő versekből kitűnik, hogy Sámuel eleinte az új uralkodó miniszterelnöke volt. Valójában ő szövegezte a királyság törvényeit, és értékes kéziratát a frigyláda mellé helyezték. Hamarosan nézeteltérés támadt Saul és Sámuel között.

Körülbelül egy hónap telt el. Saul király, aki jóindulatú volt és egy cseppet sem büszke, egyáltalán nem mutatkozott olyan szörnyű zsarnoknak, amelynek kísértetével Sámuel fenyegette a zsidókat, hogy elvegye kedvüket a monarchikus államformától. Nem létesített udvartartást, nem építtetett palotát

magának, nem vette körül magát testőrökkel, hanem békésen visszatért a családi tanyára és folytatta egyszerű falusi életmódját. Eközben Náhás, az ammoniták királya elhatározta, hogy elfoglalja a Gileád-ban levő Jábes zsidó várost.

"…És tábort jára Jábes Gileád ellen. A jábesbeliek pedig mondának mindnyájan Náhásnak: Köss velünk szövetséget, és mi szolgálni fogunk néked.

És monda nékik az Ammonita Náhás: Úgy szövetséget kötök veletek, ha kivágatom mindnyájatoknak jobb szemét, és tehetem ezt egész Izraelnek gyalázatára.

Jábes vénei pedig mondának néki: Engedj nekünk hét napot, hogy követeket küldjünk Izraelnek minden határára; és ha senki sem segít meg minket, akkor kimegyünk hozzád.

Elmenének azért a követek Saulhoz Gibeába." (11, 1–4.)

"Saul pedig éppen a mezőről jött vala a barmok után; és monda Saul: Mi történt a néppel, hogy sírnak? És elmondták néki a jábesbeliek beszédeit.

És mikor hallotta e beszédeket, az Úrnak lelke Saulra szállá, és az ő haragja nagyon felgerjede.

És vett egy pár ökröt, és feldarabolá azokat, és a követektől elküldé Izraelnek minden határára, mondván: Aki nem vonul Saul után és Sámuel után, annak ökreivel így cselekesznek. És az Úrnak félelme szállá a népre, és kivonulának mind egy szálig.

És megszámlálá őket Bézekben. És Izrael fiai háromszázezren valának, a júdabeliek pedig harmincezeren.

És mondának a követeknek, kik oda ménének: így szóljatok a Jábes-Gileádbelieknek. Holnap, mikor a nap felmelegszik, megszabadultok. És elmenének a követek, és megmondák a jábesbelieknek, és ők örvendezének.

Mondának azért a jábesbeliek: Holnap kimegyünk hozzátok, hogy egészen úgy cselekedjetek velünk, amint nektek jónak tetszik.

Másodnapon pedig Saul a népet három seregre osztá, és kora hajnalban a táborra ütének, és verték Ammont mindaddig, míg a nap felmelegedék; akik pedig megmaradtak, úgy szétszórattak, hogy kettő sem maradt közülök együtt." (5–11. vers.)

"Akkor a nép monda Sámuelnek: Kicsoda volt az, aki monda: Saul fog-é rajtunk uralkodni? Adjátok elő a férfiakat, hogy megöljük őket!

Saul azonban azt monda: Senkit se öljetek meg a mai napon, mert ma szerzett szabadulást az Úr Izraelnek.

Sámuel pedig monda a népnek: Jertek, menjünk el Gilgálba, és újítsuk meg ott a királyságot.

Elméne azért az egész nép Gilgálba, és ott az Úr előtt Gilgálban királlyá

tették Sault; és áldoztak ott hálaáldozatot az Úr előtt, és felette örvendezének ott, Saul és Izraelnek minden férfiai." (12–15. vers.)

A bibliabírálók nem lepődnek meg azon, hogy Saul rejtélyes király volt, jómaga mezőgazdasági munkát végzett és ökreivel együtt tért haza az apai tanyára. Azt azonban nem hajlandók elhinni, hogy hirtelen, öt nap alatt, háromszázharmincezer főnyi sereget mozgósíthatott olyan időben, amikor – a szerző leírása szerint – a zsidók még a filiszteusok fennhatósága alatt éltek, amikor a biblia állítása alapján isten népének egyetlen lándzsája, egyetlen kardja sem volt, s uraik még vasszerszám tartását sem engedélyezték, az ekevasak, kapák, sarlók élesítésére.

"A mi Gulliverünk – írja lord Bolingbroke – szintén mondott ilyen meséket, de azokban nincsenek ilyen ellentmondások."

A 12. fejezetben Sámuel zsörtölődő mondókáját olvashatjuk, aki öregségére hivatkozva lemond rangjáról. A bírák kormányzása végleg befejeződött. Sámuel azonban nem jó szívvel vonult vissza. Hangsúlyozza népe előtt, hogy a királyság felállítása súlyos bűn volt, amellyel a zsidók csak gyarapították vétkeiket. Most azonban – állapítja meg – minthogy királyotok van, tartsátok meg.

Saul egyébként az úristen felkentje. Arra is felhívja a zsidókat, hogy fokozzák hitbuzgalmukat.

Sámuel be akarta bizonyítani honfitársainak, hogy Jehova még most, a politikai élettől való visszavonulása után is hallgat rá. Nyomban egy olyan csodát művelt, amelynek nem akad párja a bibliában.

"Most is azért álljatok meg, és lássátok meg azt a nagy dolgot, amelyet az Úr visz véghez szemeitek előtt.

Avagy nem búzaaratás van-é most? Kiáltani fogok az Úrhoz, és ő mennydörgést és esőt ád, hogy megtudjátok és meglássátok, mily nagy a ti gonoszságtok, melyet cselekedtetek az Úr szemei előtt, mikor királyt kértetek magatoknak.

Kiálta azért Sámuel az Úrhoz, és az Úr mennydörgést és esőt adott azon a napon. És az egész nép nagyon megrettene az Úrtól és Sámueltől." (16–18. vers.)

Ezek után az öreg próféta eltávozott, de még megígérte kedves honfitársainak, hogy imádságaiban sosem feledkezik meg róluk, és fenntartja magának a jogot, hogy helyes és egyenes útra térítse őket. Egyszóval, Sámuel visszavonulása nagyon hasonlított holmi cselfogásra.

"Saul harmincéves volt, mikor királlyá lett és mikor uralkodék az Izrael felett két esztendeig." (13, 1.) A bibliakritikusok rámutatnak arra, hogy itt ellentmondás és anakronizmus van, mivel a biblia más helyein az áll, hogy Saul negyven évig uralkodott.

Tudjuk, hogy az izraeliták féltek Sámuel rosszkedvétől. Lemondása megdöbbentette őket. Közeli katasztrófák jeleit vélték látni az égen. Ellenségeik, amikor értesültek a helyzetről, megint arra készültek, hogy rájuk rontsanak. Mindez nem volt alkalmas arra, hogy lelket öntsön Saul alattvalóiba. A legutóbbi általános mozgósítás háromszázharmincezer főnyi serege úgy elolvadt, mint a jég.

Így hát "összegyűlének a filiszteusok is, hogy harcoljanak Izrael ellen; harmincezer szekér és hatezer lovas volt, a nép pedig oly sok volt, mint a tenger partján levő fövény; és feljövének és tábort ütének Mikmásnál, Béth-Aventől keletre.

Mikor pedig Izrael fiai látták, hogy bajban vannak – mert a nép szorongattatott: – elrejtőzék a nép a barlangokba, a bokrok és kősziklák közé, sziklahasadékokba és vermekbe.

És a zsidók közül némelyek általmenének a Jordánon, Gád és Gileád földére." (5–7. vers.)

Saul pedig Gilgálban tartózkodott, és azok, akik kevésbé féltek, köréje csoportosultak. A király úgy vélte, hogy Jehova kegyének elnyerése végett célszerű áldozatot bemutatni; Sámuel közölte, hogy maga végzi el.

"És várakozék hét napig, a Sámuel által meghagyott ideig, de Sámuel nem jött el Gilgálba, a nép pedig elszélede mellőle.

Akkor monda Saul: Hozzátok ide az égő áldozatot és a hálaáldozatokat. És égő áldozatokat tőn.

És mikor elvégezte az égő áldozatot: ímé megérkezék Sámuel, és Saul eleibe ment, hogy köszöntse őt.

És monda Sámuel: Mit cselekedtél?! Saul pedig felele: Mikor láttam, hogy a nép elszélede mellőlem, és te nem jöttél el a meghagyott időre, a Filiszteusok pedig összegyűlének már Mikmásban.

Azt mondám: Mindjárt reám törnek a filiszteusok Gilgálban, és én az Úrnak színe előtt még nem imádkozám; bátorságot vevék azért magamnak és megáldozám az égő áldozatot.

Akkor monda Sámuel Saulnak: Esztelenül cselekedtél; nem tartottad meg az Úrnak, a te Istenednek parancsolatját, melyet parancsolt néked, pedig most mindörökre megerősítette volna az Úr a te királyságodat Izrael felett.

Most azonban a te királyságod nem lesz állandó. Keresett az Úr magának szíve szerint való embert, akit az ő népe fölé fejedelmül rendelt, mert te nem tartottad meg, amit az Úr parancsolt néked.

Felkele ezután Sámuel, és elment Gilgálból Benjámin városába, Gibeába. És Saul megszámlálta a népet, mely körülötte található volt, mintegy hatszáz embert. (8–15. vers.)

Ez bizony gyenge hadsereg lehetett, főként azután, hogy előbb

háromszázharmincezer embernek parancsolt!

Magunk közt szólva: akarva, nem akarva meg kell állapítanunk, hogy ez a Sámuel fura szerzet lehetett. Az egész ügyben rendkívüli rosszindulatot tanúsított. A biblia sehol sem ábrázolja főpapként. Ahija volt a főpap fia, Akhitobnak, az Ikábód testvérének, Fineás fiának, aki az Úr papjának, Élinek fia vala. (14, 3.) Sámuel csupán pap és próféta volt. Saul pedig szintén próféta volt, felkenetése óta már jövendölt. Így hát nem követett el semmilyen hibát, amikor úgy vélte, joga van áldozatot bemutatni. Úgy tűnik, hogy Sámuel – irigykedett és haragudott a királyra és szándékosan szegte meg a szavát, hogy ürügyet találjon Saul elmarasztalására és meggyűlöltetésére? Kis fia, Saul szamárpásztor nem törekedett fondorlatos módon a hatalom megszerzésére Izraelben.

A helyzet nem volt szívderítő.

"És kovácsot egész Izrael földén nem lehetett találni, mert a filiszteusok azt mondák: Ne csinálhassanak a zsidók szablyát vagy dárdát.

És egész Izraelnek a filiszteusokhoz kellett lemenni, hogy megélesítse ki-ki a maga kapáját, szántóvasát, fejszéjét és sarlóját.

(Minthogy megtompulának a kapák, szántóvasak, a háromágú villa és a fejszék) és hogy az osztókét kiegyenesítsék." (13, 19–21.)

"Azért az ütközet napján az egész népnél, mely Saullal és Jonathánnal vala, sem szablya, sem dárda nem találtaték, hanem csak Saulnál és az ő fiánál Jonathánnál volt található." (22. vers.)

Nyilvánvaló, hogy ilyen körülmények között az esélyek nem voltak egyenlők. Az a háromszázharmincezer harcos, aki az előző esztendőben Jábes mellett felmorzsolta az ammonitákat, bizonyára szintén nem rendelkezett sem karddal, sem dárdával; de akkor nem számított sokat, hogy fegyverzetük puszta villa – mivel hatalmas számbeli fölényükkel megszerezték a győzelmet. Hatszáz fegyvertelen katonával azonban merőben más volt a helyzet, és érthető, hogy Saul szánalmasan festett a Mikmásnál táborozó filiszteusokkal szemben.

Szerencsére azonban a király fia, az ifjú Jonathán elszánt fickó, elsőrendű birkózó volt, aki szerette a merész csínyeket. Egy reggel – apjának nem is szólva – felkerekedett fegyverhordó szolgájával, és kettesben a filiszteus hadsereg előőrsei körül kószáltak. Eközben észrevettek néhány katonát, aki a Boczécz és a Sené nevű sziklák fölé emelkedő magaslaton állomásozott. (19, 4.) A magasból látták a két embert, és "mondának a filiszteusok: Imé a zsidók kijődögélnek a barlangokból, ahova rejtőzének.

És szólának némelyek az előőrs emberei közül Jonathánnak és az ő fegyverhordozójának, és mondák: Jertek fel mihozzánk, és valamit mondunk nektek. Akkor monda Jonathán az ő fegyverhordozójának: Jöjj fel utánam,

mert az Úr Izrael kezébe adta őket.

És felmászott Jonathán négykézláb, és utána az ő fegyverhordozója. És hullanak vala Jonathán előtt, és fegyverhordozója is öldököl utána.

És az első ütközet, melyben Jonathán és fegyverhordozója mintegy húsz embert ölének meg, egy hold földön egy fél barázda hosszányin volt." (14, 11–14. vers.)

Ezalatt Saul magához rendelte Ahija főpapot s arra készült, hogy részt vegyen egy áldozaton. Hirtelen azonban éktelen lármát hallott a filiszteusok irányából, amit nem tudott mire vélni.

"És felkiáltа Saul és a nép, mely vele volt, és elmenének az ütközetre. Ott pedig egyik a másik ellen harcola, és igen nagy zűrzavar lőn.

És azok a zsidók is, kik, mint azelőtt is, a filiszteusokkal valának, s velük együtt feljövének a táborba és akörül valának, azok is Izrael népéhez csatlakozának, mely Saul és Jonathán mellett vala.

És Izraelnek mindazon férfiai, kik elrejtőzének Efraim hegységében, mikor meghallották, hogy a filiszteusok menekültek, azok is üldözni kezdték őket a harcban.

És megsegíté az Úr azon a napon Izraelt." (20–23. vers.)

"És Izrael népe igen elepedett azon a napon, mert Saul esküvel kényszerítő a népet, mondván: Átkozott az, aki kenyeret eszik estvéig, míg bosszút állok ellenségeimen, azért az egész nép semmit sem evék.

És az egész föld népe eljuta az erdőbe, hol méz vala a föld színén.

Mikor pedig a nép beméne az erdőbe, jóllehet folyt a méz, senki sem érteté kezét szájához, mert félt a nép az eskü miatt.

Jonathán azonban nem hallotta vala, hogy atyja megesketé a népet, és kinyújtá a vessző végét, mely kezében vala, és bemarta azt a lépesmézbe, és kezét szájához vivé; és felvidulának az ő szemei.

Szóla pedig valaki a nép közül, és monda: Atyád ünnepélyesen megesketé a népet, mondván: Átkozott az, aki csak kenyeret is eszik ma, és e miatt a nép kimerüle.

És monda Jonathán: Atyám bajba vitte az országot; lássátok mennyire felvidulának szemeim, hogy ízlelek egy keveset ebből a mézből.

Hátha még a nép jól evett volna ma ellenségeinek zsákmányából, melyet talált! Vajon nem nagyobb lett volna-é akkor a filiszteusok veresége?!" (24–30. vers.)

A nép végül is megfogadta Jonathán tanácsát. Levágták az ellenségtől zsákmányolt juhokat, ökröket és borjakat, és nagy dínom-dánomot csaptak. A legsúlyosabb azonban az volt, hogy a kiéhezett zsidók nekiestek a húsnak, s előzőleg nem eresztették ki az állatok vérét; ezzel megszegték a mózesi törvény legszigorúbb előírásait. (31–32. vers.)

"Megjelentek azért Saulnak, és mondának: Imé a nép vetkezik az Úr ellen, mert vérrel elegy eszik. Ő pedig monda: Hűtlenül cselekedtetek, gördítsetek azért most hozzám egy nagy követ.

Monda továbbá Saul: Menjetek el mindenfelé a nép között, és mondjátok meg nékik, hogy mindenki a maga ökrét és mindenki a maga juhát hozza énhozzám, és itt öljétek meg és egyétek meg, és nem fogtok vetkezni az Úr ellen, vérrel elegy evén. Akkor elhozta az egész nép, kézzel fogván ki-ki a maga ökrét azon éjjel, és ott megölék." (33–34. vers.)

Micsoda vérengzés lehetett!

"Saul pedig oltárt épített az Úrnak; azt az oltárt építé először az Úrnak.

És monda Saul: Menjünk le ez éjjel a filiszteusok után és fosszuk ki őket virradatig, és senkit se hagyjunk meg közülök. Azok pedig mondának: Amint néked tetszik, úgy cselekedjél mindent. De a pap azt monda: Járuljunk ide az Istenhez.

És megkérdezé Saul az Istent: Lemenjek-é a filiszteusok után? Izraelnek kezébe adod-é őket? De ő nem felelt néki azon a napon." (35–37. vers.)

Hiába tapasztotta fülét Saul a frigyszekrényre (amelyet Ahija főpap odahozatott), Jehova makacs hallgatásba burkolózott. Akkor Saul rájött, hogy isten elégedetlen.

Vajon miért neheztelhetett Jehova mester? Ahija főpap, Fineás unokája, semmiképp sem turkálhatott a szent fazékban. Bizonyára tudta, hogy ezért az istentelen falánkságáért nagyapja tragikus halállal lakolt. Saul személy szerint ártatlannak érezte magát minden bűntől, és valóban nem követett el semmit, legalábbis a biblia szerint. Jonathán, aki nem tudva apja esküjéről, evett a mézből, nyilván nem volt bűnös. Különben is, vajon Jehova elfogadott-e egy ilyen képtelen esküt? Hiszen roppant oktalanság lett volna megtiltani a csapatoknak, hogy egyenek a csata napján!… Így hát, ha az örökkévaló elégedetlen volt, akkor valószínűleg a népre haragudott, amiért az jól belakott a filiszteusok jószágából, anélkül, hogy előbb kicsorgatta volna az állatok vérét – és így megszegte az isten sugallta mózesi törvényt. Igaz ugyan, hogy a falánk nép nyomban azután, még az éjjel a saját jószágát is elfogyasztotta, s ez alkalommal alkalmazkodott a rituális előírásokhoz. Ha a zsidók nem rontották el a gyomrukat, akkor bizony vasszervezetük lehetett!

Egyszóval, Jehova nem hajlandó válaszolni, s így mindenekelőtt azt kellett kideríteni, ki vetkezett ellene.

Saul "monda egész Izraelnek: Ti legyetek az egyik oldalon, én pedig és az én fiam, Jonathán legyünk a másik oldalon. És válaszok a nép Saulnak: Amint néked tetszik, úgy cselekedjél.

Akkor szóla Saul az Úrnak, Izrael Istenének: Szolgáltass igazságot! És kiválasztaték Jonathán és Saul, a nép pedig megmeneküle.

És monda Saul: Vessetek sorsot közöttem és fiam Jonathán között. És kiválasztaték Jonathán.

Akkor monda Saul Jonathánnak: Mondd meg nékem, mit cselekedtél? Jonathán pedig elbeszélte néki, és monda: A pálca végével, mely kezemben vala, ízlelek egy keveset a mézből; itt vagyok, haljak meg!

És Saul monda: Úgy cselekedjék az Úr most és ezután is, hogy meg kell halnod Jonathán.

A nép azonban monda Saulnak: Jonathán haljon-é meg, aki ezt a nagy szabadulást szerezte Izraelben? Távol legyen! Él az Úr, hogy egyetlen hajszála sem esik le fejéről a földre, mert Istennek segedelmével cselekedte ezt ma. Megválta azért a nép Jonathánt, és nem hala meg." (40–45. vers.)

A történet folytatásából kitűnik, hogy Saul lemondott a filiszteusok üldözéséről, ezek pedig visszatértek hazájukba. De a döntés még hátra volt. Saul egy ideig – a szent szerző nem közli a pontos időtartamot – még dicsőségesen uralkodott.

"Miután tehát Saul átvette a királyságot Izrael felett, hadakozék minden ellenségivel mindenfelé: Moáb ellen és Ammon fiai ellen és Edom ellen és a czobeusok királyai ellen és a filiszteusok ellen: és mindenütt, ahol megfordula, keményen cselekedék.

És sereget gyűjtvén, megverte Amáleket, és megszabadítá Izraelt fosztogatóinak kezéből." (47–48. vers.)

A kifogyhatatlan 14. fejezet végül közli Saul fontosabb családtagjainak nevét. Nagyapjának, Abielnek, két fia volt: a már említett Kis és Nér, aki Abnert nemzette. Ez az Abner, a király unokafivére, az izraelita hadsereg főparancsnoka lett. A királynét Akhinóámnak hívták, apját pedig Akhimaásnak. Jonathánon kívül Saulnak még két fia volt, Jisvi és Málkisua, és két leánya: az idősebb Méráb, a fiatalabb Mikál. Akadt Saul családjában két másik fiú is: Abinádáb és Isboséth.

Hamarosan azonban az öreg Sámuel ismét színre lépett: hadat üzent az amálekitáknak, bár ezek igen békésen viselkedtek.

"És monda Sámuel Saulnak: Engem küldött el az Úr, hogy királlyá kenjelek fel téged az ő népe, az Izrael felett, most azért figyelj az Úr beszédének szavára.

Így szól a Seregek Ura: Megemlékeztem arról, amit cselekedett Amálek Izraellel, hogy útját állta néki, mikor feljőve Egyiptomból.

Most azért menj el és verd meg Amáleket, és pusztítsátok el mindenét; és ne kedvezz néki, hanem öld meg mind a férfit, mind az asszonyt; mind a gyermeket; mind a csecsemőt; mind az ökröt, mind a juhot; mind a tevét, mind a szamarat." (15, 1–3.)

A bibliának erről a részéről még a legmérsékeltebb kritikusok is csak

borzadállyal, beszélnek. Hogyhogy! – kiált fel mindenekelőtt lord Bolingbroke –: Leküldeni a világmindenség teremtőjét a nyomorult földgolyó egy eldugott zugába, hogy azt mondja a zsidóknak: Éppen most jut eszembe, hogy úgy ötszáz évvel ezelőtt egy kis nép megtagadta tőletek az átkelést! Nos, ti most szörnyű háborút viseltek filiszteus uraitokkal, akik ellen fellázadtatok. Hagyjátok abba ezt a terhes háborút, és vonuljatok e kis nép ellen, amely hajdan nem akarta, hogy őseitek rátörjenek és mindenét elpusztítsák. Mészároljátok le a férfiakat, az asszonyokat, a gyermekeket és az öregeket! Vágjátok le az ökröket, a teheneket, a kecskéket, a tevéket, a szamarakat; mivel háborúban vagytok a hatalmas filiszteus néppel, és így ésszerű, hogy ne legyenek se ökreitek, se juhaitok a táplálkozásra, se szamaraitok, amelyek a málhát és az ennivalót hordanák a hadba!…

"És összehívá Saul a népet, és megszámlálá őket Thélaimban, kétszázezer gyalogost, és Júdából tízezer embert." (4. vers.)

A legjobbkor! Már nem vagyunk a gilgáli táborban, ahol csupán hatszáz baka állomásozott. Igaz, felvetődik a kérdés, mi történt a többi százhúszezer katonával, aki Saul uralkodása alatt az első csatákat vívta. Alig egy éve az izraelita hadsereg még háromszázharmincezer hőst számlált, akik egy szál kard, egyetlen lándzsa nélkül szembeszálltak az ammonitákkal, és Saulnak már csak kétszáztízezer embere maradt!… Hová tűnt a többi?…

Ó, galamb, isteni galamb, te bizony tarasconi vagy, kedves barátom!…

A zsidó sereg elsöprő győzelmet aratott. Az amálekitákat ízzé-porrá zúzták Havila és Sur között. Saul hihetetlen tömegű foglyot ejtett, és az izraeliták könyörtelenül lemészárolták valamennyit. Saul azonban megkegyelmezett Agág királynak; nyilván úgy vélte, hogy bajtársias magatartást kell tanúsítania egy vele egyenrangú személy iránt.

Ez az irgalom azonban szemet szúrt Zebaoth papának. Megjelent Sámuelnek, és így szólt:

"Megbántam, hogy Sault királlyá tettem, mert eltávozott tőlem, és beszédeimet nem tartotta meg. Sámuel pedig felháborodék és kiálta az Úrhoz egész éjszaka." (11. vers.)

Mi lett az isteni látomás és az éjszakai ordítozás következménye?… A biblia e fejezetét megragadó módon ábrázolja Voltaire "Saul" című drámájában.

A jelenet színhelye Gilgál, és a cselekmény a zsidó királynak és bizalmasának, Bázának beszélgetésével kezdődik.

"BÁZA: Ó nagy Saul! Királyok között a leghatalmasabb, aki uralkodói a három tavon, több mint ötszáz stádiumnyi területen! Te, ki legyőzted a nagylelkű Agágot, az amálekiták királyát, akinek kapitányai a leghatalmasabb szamarakat nyergeitek meg, valamint Amálek ötven fiát. Te, akit Adonaj

egyszerre győzelemre segített Dágon és Belzebub fölött. Te, ki kétségtelenül törvényed alá hajtod az egész földet, mint ezt isten olyannyiszor ígérte – vajon minő bánat árnyékolhatja be nemes diadalaidat és nagyratörő reményeidet?

SAUL: Ó, kedves Báza! Ezerszer boldog az, aki békében vezeti Benjámin bégető nyájait, és az Engadi-völgy édes szőlejét préseli!…. Sajnos! én atyám szamarait kerestem, s királyságot találtam! E nap óta merő szomorúságban van részem… Adta volna isten inkább, hogy királyságot keressek és szamarakat találjak! Akkor jobb vásárt csináltam volna… Sámuel, mint tudod, akarata ellenére kent fel. Minden tőle telhetőt megtett annak megakadályozására, hogy a nép fejedelmet válasszon. Mióta rám esett a választás, a legkegyetlenebb ellenségem lett…

BÁZA: Erre számíthattál volna! Ő pap volt, te pedig katona. Előtted ő kormányzott: gyűlöli az utódát.

SAUL: Eh! Vajon remélhette-e, hogy tovább uralkodhat? Maga mellé vette méltatlan fiait, akik egyformán romlottak és romlást árasztok. Nyilvánosan áruba bocsátották az igazságszolgáltatást – s az egész nép felkelt e papi hatalom ellen. Sorshúzással jelölték ki a királyt. A szent kockák az ég akaratát tolmácsolták. A nép jóváhagyta, és Sámuel reszketett. Bennem nemcsak az ég által választott fejedelmet gyűlöli, hanem a prófétát is. Tudja, hogy én is látnok vagyok, akárcsak ő, hogy én is jövendöltem, mint ő. Az Izraelben újonnan elterjedt közmondás – Saul is a próféták sorába tartozik – nagyon sérti a büszke fülét. Ót még mindig tisztelik. Szerencsétlenségemre pap, és veszedelmes ember.

BÁZA: Királyi felséged hatalma igen megszilárdult a győzelmei által. Jeles foglyod, Agág király, biztos zálogul szolgál népének hűségére, amelyet elragadtatásba ejtett felséged győzelme és kegyessége… íme, éppen királyi felséged színe elé vezetik őt.

(Belép Agág király, katonáktól szorosan körülvéve.)

AGÁG: Irgalmas és hatalmas győző, fejedelmek példaképe, ki győzni és megbocsátani tudsz, íme szent lábad elé borulok. Méltóztass megszabni, mekkora váltságot kell adnom. Ezentúl jó szomszédod, hű szövetségesed, alázatos hűbéresed leszek. Most már csak jótevőmet és uramat látom benned: a büntető és megbocsátó isten képmását fogom csodálni és szeretni tebenned.

SAUL: Nemes fejedelem, kit a szerencsétlenség még nagyobbá tesz, én csupán kötelességem teljesítem, midőn megmentem életedet. A királyoknak tisztelniök kell a hozzájuk hasonlókat. Aki a győzelem után bosszút áll, az nem méltó arra, hogy győzzön. Én semmilyen váltságot nem vetek személyedre, mert az felbecsülhetetlen értékű. Légy szabad. Az adó, melyet fizetsz, majd inkább a barátság, mintsem a hódoltság jele lesz. Királyoknak így kell bánniok egymással.

AGÁG: Minő erény! Mekkora bátorság! Lenyűgözöd szívemet! A nagy Saul hűbéreseként élek s halok meg, és egész országom az övé.

(Megjelenik Sámuel, papok kíséretében.)

SAUL: Mi hírt hozol, Sámuel? Isten nevében jössz, vagy a nép nevében, avagy a magad nevében?

SÁMUEL: Isten nevében.

SAUL: Mit parancsol ő?

SÁMUEL: Azt parancsolja, közöljem veled, hogy megbánta, amikor uralomra juttatott téged.

SAUL: Isten és a megbánás!… Csak azok bánhatnak meg valamit, akik hibát követnek el. Isten nem hibázhat.

SÁMUEL: Megbánhatja, hogy olyanokat ültetett trónusra, akik hibákat követnek el.

SAUL: Eh! vajon melyik ember nem követ el ilyet?… Beszélj, miben vagyok vétkes?

SÁMUEL: Hogy megbocsátottál egy királynak.

AGÁG: Micsoda! A legszebb erény nálatok bűnnek számít?

SÁMUEL (Agághoz): Hallgass, ne káromold az istent. (Saulhoz.) Saul, a zsidók volt királya! Vajon nem parancsolta meg néked isten általam, hogy gyilkold le mind az amálekitákat, ne kíméld se az asszonyokat, se a leányokat, se a csecsemőket?

AGÁG: A te istened ezt parancsolta!… Tévedsz, azt akartad mondani, hogy az ördögöd.

SÁMUEL (papjaihoz): Készüljetek fel, hogy engedelmeskedjetek utasításomnak… Hát te, Saul, engedelmeskedtél istennek?

SAUL: Nem hittem, hogy egy ilyen parancs végleges legyen. Úgy véltem, a jóság a legfelsőbb lény elsőrendű tulajdonsága, s az érző szív okvetlenül elnyeri tetszését.

SÁMUEL: Tévedtél, hűtelen: isten rosszallását nyilvánítja, királyi pálcád más kezébe kerül.

BÁZA (Saulhoz): Minő szemtelenség!… Felség, engedd meg, hogy megbüntessem ezt a barbár papot.

SAUL: Óvakodjál ettől: nem látod, hogy az egész nép követi, és ha ellenállok, megköveznek bennünket, hiszen valóban megígértem…

BÁZA: Förtelmes dolgot ígértél!

SAUL: Nem számít; a zsidók még förtelmesebbek. Sámuel védelmére kelnek majd velem szemben.

BÁZA (félre): Ah! szerencsétlen fejedelem, te csak a seregek élén vagy bátor.

SAUL: Nos hát, papok! mit cselekedjem hát?

SÁMUEL: Mindjárt megmutatom, hogyan kell engedelmeskedni az úristennek… (Papjaihoz): Ó szent papok, Lévi gyermekei, most tegyetek tanúságot buzgalmatokról: hozassatok ide egy asztalt, s fektessétek reá ezt a királyt, kinek fitymája bűn az úr előtt…

(A papok megragadják Agágot és az asztalhoz kötözik.)

AGÁG: Mit akartok tőlem, kegyetlen szörnyetegek?

SAUL: Dicső Sámuel, az úr nevére…

SÁMUEL: Ne hívd segítségül őt, méltatlan vagy rá! Maradj itt, ő parancsolja ezt. Légy tanúja az áldozatnak, mely talán jóváteszi bűnödet.

AGÁG (Sámuelhez): Tehát most megöltök engem?… Ó halál, mily keserű vagy!

SÁMUEL: Igen, te kövér vagy! És annál kedvesebb áldozat leszel az úristen számára.

AGÁG: Sajnos! Mennyire sajnállak, hogy ilyen szörnyetegeknek kell engedelmeskedned.

SÁMUEL (Agághoz): Ide hallgass, te most meghalsz. Akarsz zsidó lenni? Akarod körülmetéltetni magad?

AGÁG: És ha oly gyenge lennék, hogy a te hitedre térek – akkor nekem ajándékozod-e az életemet?

SÁMUEL: Nem! De meglesz az elégtételed, hogy zsidóként halsz meg, s ez elegendő.

AGÁG: Sújtsatok hát, hóhérok!

SÁMUEL: Adjátok ide ezt a bárdot az isten nevében. S amíg én levágom az egyik karját, vágjátok le az egyik lábát, és így tovább, darabonként.

(A papok valamennyien egyszerre sújtanak Sámuellel együtt, Adonaj nevében.)

AGÁG: Ó, meghalok! Ó, micsoda kín! Barbárok!

SAUL: Miért kell ilyen borzalmas gaztett tanújának lennem!

BÁZA: Isten megbüntet, hogy eltűrted.

SÁMUEL (a papokhoz): Vigyétek el ezt a testet és ezt az asztalt! Égettessétek el e hitetlen maradványait, és húsa szolgáink tápláléka legyen… (Saulhoz) Te pedig, fejedelem, jegyezd meg örökre, hogy az engedelmesség még az áldozatnál is többet ér.

SAUL (egy karosszékbe roskad): Meghalok! Nem élhetek túl ennyi szörnyűséget és szégyent."

Ez a drámai jelenet nem túlzott.

Sámuel első könyvének 15. fejezete valóban leírja Agág megöletését, akit a legbarbárabb módon, szinte példátlan kegyetlenséggel gyilkoltak le.

A próféta (Sámuel) maga is beállt a hóhérok közé, és személyesen irányította a gyötrelmes kivégzést.

Azonkívül Sámuel kijelentette Saulnak, hogy ettől a perctől fogva trónfosztott, mert Jehova eltaszította.

"És mikor megfordula Sámuel, hogy elmenjen, megragadta felsőruhájának szárnyát, és leszakada.

Akkor monda néki Sámuel: Elszakítá tőled az Úr a mai napon Izraelnek királyságát, és adta azt felebarátodnak, aki jobb náladnál." (27–28. vers.)

Sámuel pedig nem vesztegette idejét, hanem Bethlehembe indult. Itt maga elé rendelt családostul egy Isai nevű urat, aki Boáz nemzetségéből származott. A tisztító áldozat után Sámuel így szólt Isaihoz:

"Mind itt vannak-é már az ifjak? Ő pedig felele: Hátra van még a kisebbik, és ímé ő a juhokat őrzi. És monda Sámuel Isainak: Küldj el, és hozasd ide őt, mert addig nem fogunk leülni, míg ő ide nem jön.

Elkülde azért, és elhozatá őt. (Ő pedig piros vala, szép szemű és kedves tekintetű.) És monda az Úr: Kelj fel és kend fel, mert ő az.

Vévé azért Sámuel az olajos szarut, és felkené őt testvérei között. És attól a naptól fogva az Úrnak lelke Dávidra szállá, és azután is. Felkele azután Sámuel és elméne Rámába.

És az Úrnak lelke eltávozék Saultól, és gonosz lélek kezdé gyötörni őt, mely az Úrtól küldetett." (16, 11–14.)

A bibliabírálók felhívják a figyelmet arra a csodálatos körülményre, hogy isten éppen Dávid atyja által szólt Sámuelhez, az egész háznép előtt – bár a szent szerző nem mondja meg világosan, látomás volt-e vagy nem. A hittudósok véleménye szerint Jehova valamilyen belső hangon szólt prófétájához, amit mások nem hallhattak. Akkor azonban miként találhatták ki a jelenlevők, hogy különleges isteni küldetése van? A zsidók valamennyien tudták – írja Voltaire –, hogy Saul azért uralkodott, mivel Sámuel olajat öntött a fejére. Tehát amikor ugyanezt tette Dáviddal, akkor ennek apja, anyja, fivérei és a jelenlevők bizonyára észrevették, hogy új királyt iktat be, és ezáltal az egész családot odadobja Saul bosszújának. Itt azonban valami nincs rendjén. Boulanger kijelenti, hogy az olasz népi színházban a commedia del'arte-ban sem lehetett komikusabb jelenet, mint amikor ez a falusi pap egy üveg olajjal a zsebében betoppan egy paraszthoz, hogy felkenjen egy vörös hajú legénykét, s ezáltal államcsínyt hajtson végre. A kritikus hozzáfűzi, hogy ez a história és ez a vörös hajú legényke nem is érdemelt meg más történetírót.

"És mondának Saul szolgái néki: Ímé most az Istentől küldött gonosz lélek gyötör téged!

Parancsoljon azért a mi urunk szolgáidnak, kik körülötted vannak, hogy keressenek olyan embert, aki tudja a hárfát pengetni, és mikor az Istentől küldött gonosz lélek reád jön, pengesse kezével, hogy te megkönnyebbülj.

És monda Saul az ő szolgáinak: Keressetek tehát számomra olyan embert,

aki jól tud hárfázni, és hozzátok el hozzám.

Akkor felele egy a szolgák közül, és monda : ímé én láttam a Bethlehemben lakó Isainak egyik fiát, aki tud hárfázni, aki erős vitéz és hadakozó férfiú, értelmes és szép ember, és az Úr vele van.

Követeket külde azért Saul Isaihoz, és monda: Küldd el hozzám a fiadat Dávidot, ki a juhok mellett van.

Isai pedig von egy szamarat, egy kenyeret, egy tömlő bort és egy kecskegödölyét, és elküldé Saulnak az ő fiától, Dávidtól.

Mikor pedig Dávid elméne Saulhoz és megálla előtte, az igen megszerette őt, és fegyverhordozója lőn néki.

És elkülde Saul Isaihoz, mondván: Maradjon Dávid énnálam, mert igen megkedveltem őt.

És lőn, hogy amikor Istennek lelke Saulon vala, vette Dávid a hárfát és kezével pengeté; Saul pedig megkönnyebbüle és jobban lőn, és a gonosz lélek eltávozék tőle." (15–23. vers.)

Micsoda zűrzavaros história!… Dávid, akit a szent szerző egyszerű pásztorfiúként ábrázol, kiváló tehetségű hárfás! Ha még a juhok terelgetése közben megelégednék a fuvolázással! De nem! Óriási ormótlan hárfát cipel magával Júda kopár hegyein keresztül. Dávid egészen fiatal fiúként szerepel, de akkor miként lehet ezt a legénykét hadakozó férfiúnak nevezni?… Egy másik megjegyzés: vajon Saul szolgája – aki olyan jól tájékozott Dávidról – nem tudja, hogy az ifjút Sámuel felkente, és ennélfogva veszélyes vetélytárs?… Isai ajándékai pedig, amelyeket az államfőnek küldött, bizony igen nevetségesek! Kenyeret, egy hordó bort és egy kecskegödölyét ajánlott fel az uralkodónak, hogy megnyerje jóindulatát!… Végül mit mondjunk Jehováról, aki azzal tölti idejét, hogy idegrohamokat küld Saulra, és egy szempillantás alatt meggyógyítja versenytársának muzsikájával? Képtelen zagyvaság!…

"És összegyűjték a filiszteusok seregeiket a harcra, és összegyűlének Sokónál, mely Júdában van, és táborozának Sokó és Azéka között, Efes-Dammimnál.

Saul és az izraeliták pedig összegyűlének, és tábort ütének az Elah völgyében; és csatarendbe állának a filiszteusok ellen.

És a filiszteusok a hegyen állottak innen, az izraeliták pedig a hegyen állottak túlfelől, úgy hogy a völgy közöttük vala.

És kijőve a filiszteusok táborából egy bajnok férfiú, akit Góliáthnak hívtak, Gáth városából való, kinek magassága hat sing és egy arasz[36] vala.

Fején rézsisak vala és pikkelyes páncélba volt öltözve; a páncél súlya pedig ötezer rézsiklusnyi[37] vala.

---

36 Valamivel több mint négy méter.

37 Hatvan kilogramm.

Lábán réz lábpáncél és vállain rézpaizs volt.

És dárdájának nyele olyan volt, mint a takácsok zugolyfája, dárdájának hegye pedig hatszáz[38] siklusnyi vasból volt; és előtte megy vala, ki a paizst hordozza vala.

És megállván, kiálta Izrael csatarendjeinek, és monda nékik: Miért jöttetek ki, hogy harcra készüljetek? Avagy nem filiszteus vagyok-é én és ti Saul szolgái? Válasszatok azért magatok közül egy embert, és jöjjön le hozzám.

Ha azután meg bír velem vívni és engem legyőz: akkor mi a ti szolgáitok leszünk; ha pedig én győzöm le őt és megölöm: akkor ti legyetek a mi szolgáink, hogy szolgáljatok nekünk.

Monda továbbá a filiszteus: Én gyalázattal illetem a mai napon Izrael seregét, állítsatok ki azért ellenem egy embert, hogy megvívjunk egymással.

Mikor pedig meghallotta Saul és az egész Izrael a filiszteusnak ezt a beszédét, megrettenének és igen félnek vala." (17, 1–11.)

Ez a négy méternél magasabb, óriás Góliáth nem meglepetés számunkra a többi óriás után, akikkel Mózes első könyvében találkoztunk. Igaz ugyan, manapság már nem akadnak ekkora emberek. Az emberi test alkata is olyan, hogy az ilyen aránytalan, túlzott magasság igen meggyengíti az efféle óriást, úgyhogy alig áll meg a lábán. Góliáthot csodalénynek kell tekinteni, akit isten Dávid dicsőségének kinyilvánítása végett teremtetett – jegyzi meg gúnyosan Voltaire.

"És Dávid, Júda városából, Bethlehemből való amaz efratita embernek volt a fia, akit Isainak hívtak, akinek nyolc fia volt, és e férfiú a Saul idejében vén ember vala, emberek közt korban előhaladt.

És Isainak három idősebbik fia Saullal elment a háborúba. Az ő három fiának pedig, akik a háborúba ménének, ezek valának neveik: az idősebbik Eliáb, a második Abinádáb és a harmadik Samma.

És Dávid volt a legkisebbik. Mikor pedig a három idősebb elment Saul után:

Dávid elméne és visszatére Saultól, hogy atyjának juhait őrizze Bethlenemben." (12–15. vers.)

Fura szerzet ez a Dávid, akit a király fegyverhordozójává nevezett ki, és a háború kellős közepén otthagyta szolgálatát, és elment juhokat őrizni!

"A filiszteus pedig előjön vala reggel és estve, és kiáll vala negyven napon át.

És monda Isai az ő fiának Dávidnak: Vedd testvéreid számára ezt az epha pergelt búzát és ezt a tíz kenyeret, és sietve vidd el a táborba testvéreidhez.

Ezt a tíz sajtot pedig vidd el az ezredesnek, és látogasd meg testvéreidet, hogy jól vannak-é, és hozz tőlük jelt.

---

38 Kb. hét és fél kilogramm.

Saul pedig azokkal együtt és az egész Izrael az Elah völgyében valának, hogy harcolnának a filiszteusok ellen.

Felkele azért Dávid korán reggel, és a nyájat egy pásztorra bízván, felvette a terhet és elment, amint meghagyta néki Isai; és eljutott a tábor kerítéséhez; a sereg pedig, mely kivonult csatarendben, hadi zajt támasztott.

És csatarendbe állának Izrael és a filiszteusok, csatarend csatarend ellen.

Akkor Dávid rábízta a holmit arra, aki a hadi szerszámokat őrzi, és elfuta a harctérre, és odaérve, kérdezősködék testvéreinek állapota felől.

És míg ő beszélt velők, ímé a bajnok férfi, a Góliáth nevű filiszteus, aki Gáthból való volt, előjőve a filiszteusok csatarendéi közül, és most is hasonlóképpen beszél vala; és meghallá ezt Dávid.

Az izraeliták pedig, mikor látták ezt a férfit, mindnyájan elfutának előre, és igen félnek vala." (16–24. vers.)

"És mondának az izraeliták: Láttátok-é azt a férfit, aki feljőve? Mert azért jött ki, hogy gyalázattal illesse Izraelt. Ha valaki megölné őt, nagy gazdagsággal ajándékozná meg a király, leányát is néki adná, és atyjának házát szabaddá tenné Izraelben.

És szóla Dávid azoknak az embereknek, akik ott állának vele, mondván: Mi történik azzal, aki megöli ezt a filiszteust, és elveszi a gyalázatot Izraelről? Mert kicsoda ez a körülmetéletlen filiszteus, hogy gyalázattal illeti az élő Istennek seregét?!

A nép pedig e beszéd szerint felele néki, mondván: Ez történik azzal az emberrel, aki megöli őt." (25–27. vers.)

A szövegből kitűnik, hogy Dávid egyáltalán nem hazaszeretetből, hanem inkább nyereségvágyból kívánt harcolni.

"És meghallá Eliáb, az ő nagyobbik testvére, hogy az emberekkel beszéle; és nagyon megharaguvék Eliáb Dávidra, és monda: Miért jöttél ide, és kire bíztad azt a néhány juhot, amely a pusztában van? Ismerem vakmerőségedet és szívednek álnokságát, hogy csak azért jöttél ide, hogy megnézd az ütközetet!

Dávid pedig felele: Ugyan mit cselekedtem én most? Hiszen csak szóbeszéd volt ez.

És elfordula tőle egy másikhoz, és ugyan úgy szóla, mint korábban, és a nép is az előbbi beszéd szerint válaszola néki." (28–30. vers.)

"És mikor meghallották azokat a szavakat, amelyeket Dávid szóla, megmondák Saulnak, ki magához hívatá őt.

És monda Dávid Saulnak: Senki se csüggedjen el emiatt; elmegy a te szolgád és megvív ezzel a filiszteussal.

Saul pedig monda Dávidnak: Nem mehetsz te e filiszteus ellen, hogy vele megvívj, mert te gyermek vagy, ő pedig ifjúságától fogva hadakozó férfi vala.

És felele Dávid Saulnak: Pásztor volt a te szolgád, atyjának juhai mellett; és ha eljött az oroszlán és a medve, és elragadott egy bárányt a nyáj közül:

Elmentem utána és levágtam, és kiszabadítani szájából; ha pedig ellenem támadott: megragadtam szakállánál fogva, és levágtam és megöltem őt.

A te szolgád mind az oroszlánt, mind a medvét megölte: Úgy lesz azért e körülmetéletlen filiszteus is, mint azok közül egy, mert gyalázattal illeté az élő Istennek seregét.

És monda Dávid: Az Úr, aki megszabadított engem az oroszlánnak és a medvének kezéből, meg fog szabadítani engem e filiszteusnak kezéből is. Akkor monda Saul Dávidnak: Eredj el, és az Úr legyen veled!" (31–37. Vers.)

Saul király szemlátomást meghökkent, és az ő helyében ezt tette volna bárki! A kölyök valóban elképesztő dolgokat mesélt. Képzeljék csak el egy pillanatra, hogy szemtanúi ennek a kalandnak: az oroszlán és a medve egyszerreráront Isai apó nyájának ugyanarra a juhára, holott kényelmesebb lett volna, ha mindegyik külön választ egyet. A két vadállat elballag zsákmányával, hogy felfalja, s az oroszlán a fejénél, a medve pedig a faránál fogja; erre egy kisbojtár a szörnyű ragadozók üldözésére rohan, hogy elvegye tőlük a juhot; kézzel-lábbal csépeli őket, megragadja az oroszlán szakállát! Micsoda látvány lehetett!… Találjon bárki a biblián kívül hasonló hőstettet – fogadok, hogy nem akad! Ó, Tarasconi Tartarin, íme a te mestered – az ifjú Dávid!

Sámson történetéből megtudjuk, hogy Palesztinában oroszlán volt. Ez már önmagában is meglepetés az olvasó számára. Dávidnál azonban együtt találunk oroszlánt és medvét!… A természettudósok állítása szerint, ahol oroszlán él, ott nincs medve, és megfordítva. Pukkadjanak meg a természettudósok! Az ő tudományuk nyilván fogyatékos. Ó isteni galamb, most már csak azt kell közölnöd velünk, hogy az egyenlítőnél is él medve[39]*, és az Északi-sarkon is akad oroszlán!

"És felöltözteté Saul Dávidot a maga harci ruhájába; rézsisakot tett a fejére, és felöltözteté őt páncélba.

Akkor Dávid felköté kardját, harci ruhája fölé, és járni akart, mert még nem próbálta." (38–39. vers.)

Nem szokott hozzá a fegyverforgatáshoz?… Ám legyen. De akkor az előző fejezet 18. versében miért szerepel úgy, mint aki régóta "hadakozó férfiú"?

"És monda Dávid Saulnak: Nem bírok ezekben járni, mert még nem próbáltam, és leveté azokat Dávid magáról.

---

39 Élnek medvék a trópusokon. A maláj medve például Hátsó-India párás őserdeiben és az indonéz szigetvilág dzsungeljeiben brummog. Néhány példány talán észre sem veszi, máris átlépett az Egyenlítő vonalánán, a déli féltekére.
A pápaszemes medve pedig az Andok hegyláncai között, Venezuelától Chiléig él. – *V. T.*

És kezébe vette botját, és kiválasztván magának a patakból öt sima kövecskét, eltévé azokat pásztori szerszámába, mely vele volt, tudniillik tarisznyájába, és parittyájával kezében közeledék a filiszteushoz.

Akkor elindult a filiszteus is, és Dávidhoz közeledék, az az ember pedig, aki a paizsát hordozza, előtte vala." (39–41. vers.)

Góliáth pajzshordozója?… Csak a bibliában szerepel, mégpedig a teljes szövegben. A katolikus hivők használatára szánt szentírás-kézikönyvekből teljesen hiányzik, s itt Góliáth már csak egyszerű gyalogos. Ugyan miért eszközölték a jelenkori papok ezt a húzást a szent szövegben? A filiszteus óriás fegyvernöke mégsem érdemelte meg, hogy ilyen önkényes módon eltűnjön. A hajdani seregekben a fegyverhordozó az a katona volt, aki a lovastisztet kísérte és gondját viselte a felszerelésének. Manapság lovassági küldöncnek neveznénk. Nos, ha Góliáthnak külön a saját szolgálatára rendelt fegyverhordozója volt, akkor tiszti rangban szolgált a filiszteus hadseregben. A biblia egyébként több helyen említi, hogy a filiszteusoknak hatalmas lovassága volt. És a páratlan kacsa-galamb, aki az imént jelentette ki nekünk, hogy Góliáth több mint négy méter magasra nőtt, elfelejtette közölni lovának hatalmas méreteit! Nyilvánvaló, hogy Góliáth lova szintén óriási lehetett. A szentírás nem említi, mely vidéken termettek ilyen bámulatos mének, akkora lovak, amelyek képesek voltak négy méter magas férfiakat hordozni!… Sajnálatos mulasztás!…

Térjünk vissza a bibliai szöveghez:

"Mikor pedig oda tekinte a filiszteus, és meglátta Dávidot, megvetette őt, mert ifjú volt és piros, egyszersmind szép tekintetű.

És monda a filiszteus Dávidnak: Eb vagyok-é én, hogy te bottal jösz reám? És szidalmazá a filiszteus Dávidot Istenével együtt.

Monda továbbá a filiszteus Dávidnak: Jöjj ide hozzám, hogy testedet az égi madaraknak és a mezei vadaknak adjam.

Dávid pedig monda a filiszteusnak: Te karddal, dárdával és paizzsal jösz ellenem, én pedig a Seregek Urának, Izrael seregei Istenének nevében megyek ellened, akit te gyalázattal illetél.

A mai napon kezembe ad téged az Úr, és megöllek téged, és fejedet levágom rólad. A filiszteusok seregének tetemét pedig az égi madaraknak és a mezei vadaknak fogom adni a mai napon, hogy tudja meg az egész föld, hogy van Izraelnek Istene.

És tudja meg az egész sokaság, hogy nem kard által és nem dárda által tart meg az Úr, mert az Uré a had, és ő titeket kezünkbe fog adni. És mikor a filiszteus felkészült, és elindult, és Dávid felé közeledék: Dávid is sietett és futott a viadalra a filiszteus elé.

És Dávid benyúlt kezével a tarisznyába és kivett onnan egy követ, és

elhajítván, homlokán találta a filiszteust, úgy, hogy a kő homlokába mélyede, és arccal a földre esek.

Így Dávid erősebb volt a filiszteusnál, parittyával és kővel. És levágta a filiszteust és megölte őt, pedig kard nem is vala a Dávid kezében.

És oda futott Dávid és reá állott a filiszteusra, és vévé annak kardját, kirántotta hüvelyéből, és megölé őt, és fejét azzal levágta. A filiszteusok pedig amint meglátták, hogy az ő hősük meghalt, megfutamodának.

És felkelének Izrael és Júda férfiai és felkiáltanak, és üldözék a filiszteusokat egészen Gáthig és Ekron kapujáig. És hullának a filiszteusok sebesültjei a Saraim felé vezető úton Gáthig és Ekronig.

Visszatérének azután Izrael fiai a filiszteusok üldözéséből, és feldúlták azoknak táborát." (42–53. vers.)

"Dávid pedig felvéve a filiszteusnak fejét, és elvitte Jeruzsálembe, fegyvereit pedig a maga sátorába rakta le." (54. vers.) No lám! Az ifjú Dávidnak egyszerre már sátra is volt?… És Jeruzsálembe ment diadallal, hogy elvigye a filiszteus óriás fejét? Ez még különösebb, hiszen Jeruzsálem abban az időben nem volt a zsidók birtoka. Látni fogjuk, hogy ezt a várost csak később, Saul halála után foglalta el Dávid. Mi azonban már egyre jobban megszokjuk a szentlélek állandó ellentmondásait!

"Saul pedig mikor látta, hogy Dávid kiment a filiszteus elé, monda Abnernek, a sereg fővezérének: Abner! Ki fia e gyermek? És felele Abner: Él a te lelked oh király, hogy nem tudom!

És monda a király: Kérdezd meg tehát, hogy ki fia ez az ifjú?

És amint visszajött Dávid, miután megölte a filiszteust, megfogá őt Abner, és Saulhoz vitte; és a filiszteusnak feje kezében vala.

És monda néki Saul: Ki fia vagy te, oh gyermek? Dávid pedig felele: A te szolgádnak, a Bethlehemből való Isainak a fia vagyok." (55–58. vers.)

Hát ez meg miféle kusza zagyvaság?… Hová tette a fejét a biblia isteni sugallója?… Az előző fejezetben azt mesélte el nekünk, a legaprólékosabb részletességgel, hogy Saul idegei megnyugtatására egy ügyes hárfás után érdeklődött. Egyik szolgája szerzett is: Dávid volt az, s a király tájékozódott a családja felől. Sőt Saul még küldöncöt is menesztett Isaihoz, hogy megkérje a derék öreget, hagyja nála a fiát, mert nagyon megkedvelte. A galamb még azt is közölte, hogy Dávid gyakran felkereste Sault Bethlenemben s azután hazatért, s így valóságos ingajáratot végzett a királyi udvar és atyja juhai között. S most sem Saul, sem Abner, sem a király egyetlen tisztje nem ismeri Dávidot, amikor Góliáthtal küzd! A király hárfása, Saul fegyverhordozója egy csapásra ismeretlen senki lett!… Mit lehet gondolni az efféle badarságról?… Vajon nem evett meszet az isteni galamb, amikor a 17. fejezetet diktálta Sámuelnek?… Szavamra úgy fest a dolog!

Vonjuk le a tanulságot, és folytassuk az épületes olvasmányt. Egy cseppet sem törődve saját ellentmondásaival, a szent szerző most közli (18, 2.), hogy Saul ez alkalommal nem akarja hazaengedni Dávidot atyjához. Másrészt Jonathán egyszerre őszinte barátságot érzett az ifjú hárfás iránt, akinek korábbi udvari szerepléséről ő sem tudott semmit.

"Minekutána pedig elvégezte a Saullal való beszélgetést, a Jonathán lelke egybeforrt a Dávid lelkével, és Jonathán úgy szerette őt, mint a saját lelkét.

És szövetséget kötének Jonathán és Dávid egymással, mivel úgy szerette őt, mint a saját lelkét.

És Jonathán leveté felső ruháját, amely rajta volt, és Dávidnak adta, sőt hadi öltözetét is, saját kardját, kézívét és övét." (18, 1–4.)

Ez aztán a barátság! Mit gondolhattak Abner tábornok, a kapitányok, az udvaroncok, amikor látták, hogy a király fia egy szál ingre vetkőzik (ezt mégis illendő megtartani), és fegyvereit, ruhadarabjait Góliáth szerencsés legyőzőjének ajándékozza?… A biblia sajnos nem közli velünk e páratlan eseménynél jelenlevő magasállású személyiségek megjegyzéseit.

Új élet kezdődött a legényke számára, akit Sámuel királlyá szentelt. Dávid egyelőre nem sok kedvet érzett ahhoz, hogy ujjat húzzon Saullal, s beérte azzal, hogy fegyverhordozója és zenésze legyen. E visszahúzódás ellenére azonban hamarosan gyanakvást keltett őfelségében.

"És amint hazafelé jövének, mikor Dávid visszatért, miután a filiszteusokat leverte, kimentek az asszonyok Saul király elé Izraelnek minden városaiból, hogy énekeljenek és körben táncoljanak, dobokkal, vigassággal és tomborákkal.

És énekelni kezdenek az asszonyok, kik vigadozának és mondának: Megverte Saul az ő ezerét és Dávid is az ő tízezerét." (6–7. vers.)

Nehezen hihető, hogy néhai Góliáth – bármilyen óriási volt is – egymaga tízezer emberrel ért volna fel. Ezért Saul, aki számos hőstettével kitüntette magát a háborúban, úgy vélte, hogy hárfázó fegyvernökének lelkes ünneplése túllép minden ésszerű határon, és számára sértő jelleget ölt.

"Saul pedig igen megharaguvék, és gonosznak tetszék az ő szemei előtt ez a beszéd." (8. vers.)

"Saul azért attól a naptól kezdve rossz szemmel néz vala Dávidra, sőt azután is." (9. vers.)

"Másnap pedig megszállta Sault az Istentől küldött gonosz lélek, és prófétáim kezde a maga házában; Dávid pedig hárfázott kezével, mint naponként szokta, és a dárda Saul kezében vala.

És elhajítá Saul a dárdát, azt gondolván: Dávidot a falhoz szegezem; de Dávid két ízben is félrehajolt előle." (10–11. vers.)

Nemsokkal később a király, hogy eltávolítsa a fiatalembert, kapitányává

nevezte ki s ezer ember élére állította. (13. vers.) Dávid, "akinek minden sikerült", egyre népszerűbbé vált Izrael fiai, sőt más népek között is. Hamarosan látni fogjuk, Jehova úristen számos bizonyítékot nyújtott arra, hogy oltalmában részesíti Dávidot.

Saul egy napon hívatta az ifjút, s így szólt hozzá: "Ímé idősebbik leányomat, Mérábot néked adom feleségül, csak légy az én vitéz fiam, és harcold az Úrnak harcait." (17. vers.) Saul ugyanis titkon azt gondolta, hogy a filiszteusok végül csak megszabadítják Dávidtól. "Kicsoda vagyok én, és micsoda az én életem, és atyámnak családja Izraelben, hogy a királynak veje legyek?" – felelte Dávid. (18. vers.) Óvakodott elárulni, hogy Sámuel királlyá kente fel őt.

"De történt abban az időben, mikor Mérábot, a Saul leányát Dávidnak kellett volna adni, hogy a Moholáthból való Hadrielnek adták őt feleségül." (19. vers.) Hogy miért, ezt nem közli a szent szerző. "Mikál, a Saul leánya azonban megszereté Dávidot, és mikor ezt megmondák Saulnak, tetszék néki a dolog.

És monda Saul: Néki adom őt, hogy ő legyen veszedelmére és a filiszteusok keze legyen ellene. Monda azért Saul Dávidnak másodízben: Légy tehát most az én vőm." (20–21. vers.)

A következő eseményekből arra lehet következtetni, hogy Góliáth legyőzője a legszívesebben mindjárt feleségül vette volna Mikált. Saul azonban, úgy látszik, a levegőbe beszélt, vagy pedig megbánta, hogy ilyen gyorsan nyilatkozott. Mihelyt a fiatalember beleegyezett a házasságba, Saul rendkívüli dolgokat követelt tőle.

Sohasem találná ki senki, milyen feltételt szabott Saul Dávidnak a végleges házassági engedélyért!

"Saul pedig monda: Mondjátok meg Dávidnak: Nem kíván a király más jegyajándékot, hanem csak száz filiszteus előbőrét." (25. vers.)

Más szóval a király nem akart hozományt adni Mikálnak. Véleménye szerint Dávidnak kellett hozományt fizetnie a feleségéért – micsoda hozományt!… Száz fitymát!… Nemigen érthető, mire kellett ennyi sok fityma az ifjú házaspárnak… "Megmondák azért az ő szolgái Dávidnak e beszédeket; és tetszék ez a dolog Dávidnak, hogy a király veje legyen. A kitűzött napok még el sem telének,

Mikor Dávid felkelt, és elment embereivel együtt, és levágott a filiszteusok közül kétszáz férfit; és elhozá Dávid előbőreiket, és mind beadta azokat a királynak, hogy a királynak veje lehessen. És néki adá Saul az ő leányát, Mikált, feleségül." (26–27. vers.)

Képzeljük el, micsoda jelenet lehetett a szerződés aláírása, amikor a királyi jegyző zordonan számlálta a kétszáz fitymát, a szerelmes Mikál pedig

turbékolt Dávid oldalán és boldog volt, hogy ilyen pompás nászajándékot kapott!

Ami a filiszteusokat illeti, ők igen rossz ízlésre valló cselekedetnek találták, hogy a zsidók náluk akarják beszerezni fitymaszükségletüket – és a háború újra fellángolt.

"A filiszteusok vezérei pedig gyakran betörnek vala, de valahányszor betörének, Dávid Saul minden szolgáinál eszesebben viselé magát; azért felette híressé lőn az ő neve." (30. vers.)

Ebben az időben a király gyakran szenvedett idegrohamtól; de mégis rejtély, miért igyekszik a biblia szerzője a legsötétebb színekkel festeni a szerencsétlen uralkodót. Hiszen a szentírás szövege szerint éppen Jehova küldött olykor gonosz sugallatot Saulra. Tehát személyesen isten tette kótyagossá. A bolond sem felelős a bolondságaiért, s így Saul még kevésbé.

"És szóla Saul fiának, Jonathánnak és a többi szolgáinak, hogy öljék meg Dávidot; de Jonathán, a Saul fia nagyon szerété őt.

Megmondá azért Jonathán Dávidnak, mondván: Az én atyám, Saul azon van, hogy téged megöljön." (19, 1–2.)

A derék Jonathán azonkívül megpróbálta összebékíteni őket.

"És Jonathán kedvezően nyilatkozék Dávid felől az ő atyja, Saul előtt, és monda néki: Ne vetkezzék a király Dávid ellen, az ő szolgája ellen, mert ő nem vétett néked, sőt szolgálata felette hasznos volt néked.

Mert ő kockára tette életét és megverte a filiszteust, és az Úr nagy szabadulást szerze az egész Izraelnek. Te láttad azt és örültél rajta; miért vetkeznél azért az ártatlan vér ellen, megölvén Dávidot ok nélkül.

És hallgatott Saul Jonathán szavára, és megesküvék Saul: Él az Úr, hogy nem fog megöletni!

Akkor szólítá Jonathán Dávidot, és megmondá néki Jonathán mind e beszédeket; és Saulhoz vezeté Jonathán Dávidot, aki ismét olyan lőn előtte, mint annak előtte." (4–7. vers.)

Tehát a gyűlölet elhagyta az uralkodót, mihelyt az ismét normális állapotba került. Csupán rohamai idején – amikor "az Istentől küldött gonosz lélek megszállta Sault" – forralt gyilkos terveket veje ellen.

Eközben folyt a háború a filiszteusokkal, és az ifjú hárfás olykor időt szakított arra is, hogy két szerenád között vereséget mérjen az ellenségre.

"Az Istentől küldött gonosz lélek azonban megszállta Sault, mikor házában ült és dárdája kezében vala; Dávid pedig pengeté a hárfát kezével." (9. vers.)

Az olvasó bizonyára sejti, mi fog történni!

"Akkor Saul a dárdával Dávidot a falhoz akará szegezni, de félrehajolt Saul elől, és a dárda a falba verődött. Dávid pedig elszalada, és elmenekült azon éjjel." (10. vers.)

Az ifjú hárfaművész-kapitány bájos hitvesénél keresett menedéket, s a szeretetre méltó Mikál tőle telhetően meg is vigasztalta.

De még az éjjel "követeket külde Saul a Dávid házához, hogy reá lessenek és reggel megöljék őt. De tudtára adá Dávidnak Mikál, az ő felesége, mondván: Ha meg nem mented életedet ez éjjel, holnap megölnek.

És lebocsátá Mikál Dávidot az ablakon; ő pedig elment és elszalada, és megmenté magát.

És vévé Mikál a theráfot és az ágyba fekteté azt, és feje alá kecskeszőrből készült párnát tett, és betakará lepedővel.

Mikor pedig Saul elküldé a követeket, hogy Dávidot megfogják, azt monda: Dávid beteg.

És Saul elküldé ismét a követeket, hogy megnézzék Dávidot, mondván:

Ágyastól is hozzátok őt élőmbe, hogy megöljem őt.

És mikor a követek oda ménének: ímé, a theráf volt az ágyban, és feje alatt a kecskeszőrből készült párna volt.

Akkor monda Saul Mikálnak: Mi dolog, hogy engem úgy megcsaltál? – elbocsátád az én ellenségemet, és ő elmenekült. És felele Mikál Saulnak: Ő monda nékem, bocsáss el engem, vagy megöllek téged." (11–17. vers.)

Ne felejtsük el, hogy "szent" könyvet idézünk; annak a keresztény vallásnak a kútfejét, mely az egész világot a saját törvénye alá akarja hajtani. Viszont találhatunk-e bárhol ennél bárgyúbb kalandot? Ez a história a theráffal még bohózatba sem illene. A legegyügyűbb vásári komédia színvonalát sem éri el. És ez dogma!… A pokol örök tüzének lángja vár arra, aki nem hiszi el, hogy Mikál az ablakon át megszöktette férjét, a királlyá felkent Dávidot, s helyébe egy bábut tett az ágyba! Az a kecskebőr talán nem is párna, hanem Dávid szokásos hálósipkája volt?… A héber szövegben szereplő *theráf*ot a modern bibliakiadások bábuval fordítják; szó szerint azonban bálványt jelent. Mikál tehát bálvánnyal hált? Azt akarja, hogy Saul poroszlói ezt a figurát férjének véljék? Dávidnak – mint tudjuk – vörös haja volt. Mikál talán azt remélte, hogy a kecskebőr-sipka révén a theráf a drága férfi bozontos üstökéhez hasonlít? Pompás téma a tiszteletre méltó teológusok komoly vizsgálódására! Jó néhány tanulmányt írhatnának erről!

A bibliai badarság most már valóságos lázálommá változik.

"Dávid pedig elfutván, megszabadula; és elment Sámuelhez Rámába, és elbeszélte néki mindazt, amit Saul vele cselekedett. Elméne ezután ő és Sámuel, és Nájóthban tartózkodának.

És tudtára adák Saulnak, mondván: Imé Dávid Nájóthban van, Rámában.

Követeket külde azért Saul, hogy Dávidot fogják meg. Amint azonban meglátták a prófétáknak seregét, akik prófétálának, és Sámuelt, aki ott állott, mint az ő elöljárójuk: akkor az Istennek lelke Saul követeire szállott, és azok

is prófétálának.

Mikor pedig megmondták Saulnak, más követeket külde, és azok is prófétálának. Akkor harmadízben is követeket külde Saul, de azok is prófétálának.

Elméne azért ő maga is Rámába. És amint a nagy kúthoz érkezek, mely Székuban van, megkérdezé, mondván: Hol van Sámuel és Dávid? És felelének: ímé Nájóthban, Rámában.

És elméne oda Nájóthba, Rámában. És az Istennek lelke szállá őreá is, és folytonosan próféták, míg eljutott Nájóthba, Rámában. És leveté ő is ruháit, és prófétála, ő is Sámuel előtt és ott feküvék meztelenül azon az egész napon és egész éjszakán. Azért mondják: Avagy Saul is a próféták közt van-é?" (18–24. vers.)

Fontos, hogy szó szerint közöljük e képtelen szöveget. A próféta olyan ember, aki megjósolja a jövőt. Tehát isteni sugallatra van szüksége, hogy meg tudja mondani, milyen események történnek majd későbbi korokban. A hívők így értelmezik ezt. A próféta azonban általában csak egy bizonyos tényt jövendöl meg. Megkérdezik a jóst, s az válaszol; vagy pedig elmegy egy városba, fejedelmi udvarba, megjövendöl egy természeti csapást vagy örvendetes eseményt. Így cselekednek a próféták, vagyis azok, akik annak tartják magukat, és azt vallják, hogy ismerik a legrejtettebb dolgokat. Mégsem jutna senkinek az eszébe, hogy egy szakadatlanul jövendölő próféta-gyülekezetet képzeljen el – hacsak nem az őrültek házában. Itt azonban a rendőrök is egy csapásra prófétákká válnak, csatlakoznak Sámuelhez, Dávidhoz és a többi prófétához, és versenyt jövendölnek velük. Saul pedig, aki veje keresésére indul, hogy megölje, útközben jósolni kezd minden külső befolyás nélkül, csaknem meztelenre vetkőzik a szent gyülekezet előtt, ahol a hivatásos és alkalmi próféták karban harsognak – vajon mindez nem az őrület tetőfoka?

Boulanger francia tudós, enciklopédista megjegyzi, hogy ez a badar mese egy alsó-bretagne-i falusi bíró, Verlotin történetéhez hasonlít. Ez a bíró egy tárgyalás alkalmával törvényszéki szolgát küldött egy tanúért. A tanú éppen ivott a kocsmában, és az altiszt csatlakozott hozzá. Verlotin akkor egy másik szolgát menesztett utána, de az is ott maradt velük inni. Végül a bíró személyesen ment el, de ő is csak éppúgy ivott, mint a többiek, és felöntött a garatra – a per tárgyalása pedig elmaradt.

Sámuel első könyvének 20. fejezetében nincs semmi érdekes. Dávid elszökik Nájóthból és Jonathánhoz menekül, az pedig megpróbál újra sógora védelmére kelni Saul előtt, mikor ez utóbbi befejezte a prófétáskodást. A védőbeszéd egy lakomán hangzik el, amelyet az… újhold alkalmából rendezett a király: Saul észreveszi, hogy Dávid helye üres az asztalnál, s akkor

Jonathán belefog alkalmi szónoklatába. A király azonban hallani sem akar róla, és éktelen haragra gerjedt.

"Jonathán pedig felele Saulnak az ő atyjának, és monda néki: Miért kell meghalnia, mit vétett?

Akkor Saul utána dobta dárdáját, hogy általüsse őt. És megérté Jonathán, hogy atyja elvégezé, hogy megölje Dávidot.

És felkele Jonathán az asztaltól nagy haraggal, és semmit sem evék az újholdnak második napján, mert bánkódott Dávid miatt, mivel atyja gyalázattal illeté őt." (32–34. vers.)

Jonathán tehát elment, hogy figyelmeztesse rejtekhelyén tartózkodó sógorát. Már nem reméli, hogy meglágyítja a király szívét iránta.

"…Felkele Dávid a kő déli oldala mellől, és arccal a földre borula, és háromszor meghajtotta magát; és megcsókolták egymást, és együtt sírtak, mígnem Dávid hangosan zokogott." (41. vers.)

E siránkozás után Dávid elment a Nóbban lakó Akhimélek főpaphoz, hogy menedéket kérjen. Ez befogadta, szentelt kenyérrel vendégelte meg, de közölte, hogy nála egyáltalán nincs biztonságban. És mikor az ifjú hárfás, mielőtt kereket oldott, fegyvert kért Akhimélektől, hogy alkalomadtán védekezhessen – a főpap így szólt:

"A filiszteus Góliáthnak a kardja, akit te megöltél az Elah völgyében, imhol van posztóba betakarva az efód mögött; ha azt el akarod vinni, vidd el, mert azonkívül más nincsen itt. És monda Dávid: Nincs ahhoz hasonló, add ide azt nékem." (21, 9.) Dávid elindult Góliáth kardjával, és Gáth filiszteus város felé vette útját, ahol Ákhis király uralkodott. Azt remélte, hogy oltalmat talál nála, mivel Izrael ellensége volt.

Miközben Dávid Gáth felé tartott, Ákhis néhány szolgája felismerte. Több sem kellett, s elfogta a félsz, jobban, mint valaha. Vajon a filiszteus király hajlandó lesz-e együttérzést tanúsítani az ő szerencsétlensége iránt? Ez egyáltalán nem biztos, vélte.

"És mikor eszébe vévé Dávid ezeket a beszédeket, igen megrémüle Akhistól, Gáthnak királyától.

És megváltoztatá magaviseletét ő előttük, és őrjönge kezeik között, és irkái vala a kapuknak ajtain, nyálát pedig szakállán folyatja alá.

És monda Ákhis az ő szolgáinak: Ímé látjátok, hogy ez az ember megőrült, miért hoztátok őt hozzám." (12–14. vers.)

"Elméne azért onnan Dávid és elfutott Adullám barlangjába. És mikor meghallották testvérei és atyjának egész háza népe, oda ménének hozzá.

És hozzá gyűlének mindazok, akik nyomorúságban valának, és mindazok, akiknek hitelezőik voltak, és minden elkeseredett ember, ő pedig vezérük lett azoknak; és mintegy négyszázan valának ő vele." (22, 1–2.)

Ezután öreg apját, Isait és anyját Moáb királyának gondjára bízta és hadba vonult. Végleg kitört a háború Saul és veje között.

Eközben Saul értesült róla, hogyan fogadta Akhimélek főpap Dávidot. Egy Doég nevű edomita, aki a király főkomornyikjának tisztét töltötte be, a következőket vallotta :

"Én láttam, hogy az Isai fia Nóbba ment vala az Akhitób fiához, Akhimélek paphoz.

Aki őérette megkérdé az Urat, és eleséget adott néki, sőt a filiszteus Góliáth kardját is néki adá." (9–10. vers.)

Érre Saul megparancsolta a főpapnak és családtagjainak, az áldozópapoknak, hogy valamennyien jelenjenek meg trónusa előtt.

"És monda néki Saul: Miért ütöttetek pártot ellenem, te és Isainak fia, hogy kenyeret és kardot adtál néki, és őérette megkérdezed az Istent, hogy fellázadjon ellenem, hogy leselkedjék, mint ahogy most történik?

És felele Akhimélek a királynak, és monda : Minden szolgáid között kicsoda hűségesebb Dávidnál, aki a királynak veje, és aki akaratod szerint jár, és tisztelt ember a te házadban?

Vajon csak ma kezdém-e az Istent őérette megkérdezni? Távol legyen tőlem! Ne tulajdonítson olyat a király szolgájának, sem atyám egész háza népének, mert erről a dologról semmit sem tud a te szolgád, sem kicsinyt, sem nagyot,

A király pedig monda: Meg kell halnod Akhimélek, néked és a te atyád egész háza népének!" (13–16. vers.)

A halálos ítélet elhangzott. A jelenlevő íjászok azonban vonakodtak végrehajtani. Nem mertek kezet emelni a papokra.

"Akkor monda a király Doégnak: Fordulj nékik te, és rohanj a papokra. És ellenük fordula az edomita Doég, és ő rohana a papokra. És azon a napon nyolcvanöt embert ölt meg, akik gyolcs efódot viselének.

És Nóbot is, a papok városát fegyvernek élével vágata le, mind a férfit, mind az asszonyt, mind a gyermeket, mind a csecsemőt; az ökröt és szamarat és bárányt, fegyvernek élével." (18–19. vers.)

Akhimélek egyik fiának, Abjáthárnak azonban sikerült elmenekülnie a vérengzés elől, és csatlakozott Dávidhoz. Az pedig mondta neki:

"Maradj nálam, ne félj; mert aki az én életemet halálra keresi, az keresi a te életedet is, azért te bátorságosan lehetsz mellettem." (23. vers.)

A lehetőség szerint igyekszem megrövidíteni az elbeszélést. A hivők használatára szánt szentírás-kézikönyvek azonban annyira hiányosak, hogy a bibliából vett eredeti idézetekkel kell helyreállítani számos epizódot, amelyet a papok és a teológusok elhallgatnak, bár egy-egy különös részlet olykor élénk érdeklődésre tarthat számot. Ha más könyvről volna szó, akkor igyekezném

rövidebbre fogni! A biblia azonban isten alkotása – mint a papok állítják. Akkor ne hagyjuk el az isteni gyöngyszemeket, amelyek oly bőven akadnak az ószövetség csodálatos kincsestárában.

A 23. fejezetben Dávid négyszáz martalóca élén felszabadítja a filiszteusok ostroma alól Kehilla zsidó várost. Azután Saul körülzárta a veje által elfoglalt helységet. Ekkor Dávid, aki nemigen számított az emberek hálájára, rövid kihallgatást kért Jehová-tól! A jóisten nem is kérette magát.

"Vajon lejön-é Saul, amint hallotta a te szolgád? Óh Uram, Izrael Istene, mondd meg a te szolgádnak! És monda az Úr: Lejön.

És monda Dávid: Vajon Saul kezébe adnak-é Kehilla lakosai engem és az én embereimet? És monda az Úr: Kezébe adnak." (11–12. vers.)

Dávid e hiteles tájékoztatás után sürgősen felszedte sátorfáját, s így nem került Saul kezébe.

Ezután a szent szerző leírja Isai fiának bolyongását a Zif pusztaságban. Nyakig eladósodott, jöttment szegény legényekből álló csapata már hatszáz főre gyarapodott. Saul űzőbe veszi; de nem tudja utolérni. Dávid Jonathánnal tanácskozik egy erdőben. A két sógor örök szerelmet esküszik egymásnak. A Zif pusztából Dávid a Máon pusztába vonul, elválhatatlan bandájával együtt. Végül Saul értesül róla, hogy a filiszteusok ismét hadba indulnak, és lemond vejének üldözéséről, hogy szembeszálljon a nemzet ellenségeivel.

A filiszteusok visszaszorítása után a király megint ráér Dáviddal foglalkozni, aki akkoriban Engediben rendezte be gyümölcsöző vállalkozásának központját. Valóban gyümölcsöző mesterséget űzött, hiszen Isai fia – a biblia szerint – valóságos haramiavezér lett. Hatszáz kapcabetyárt toborzott, és ezzel a gyülevész csapattal hegyen-völgyön kóborolt, nem kímélve sem barátot, sem ellenséget, megsarcolt, kifosztott mindenkit, aki útjába került. Két alkalommal (24. és 25. fej.) Saulnak háromezer válogatott katonájával sikerült bekerítenie Dávidot.

Ilyenkor a vő megható nagylelkűséget tanúsított.

Mindkét epizód sokkal mulatságosabb, semhogy mellőzhetnénk őket. Az isteni galamb, aki tollba mondta a történetet, valóban vidám kedvében lehetett. Hiszen mivel mindent isten irányít, könnyűszerrel elintézhette volna azt is, hogy Dávid kevésbé közönséges körülmények között tegyen tanúságot lelki nagyságáról, mint ahogyan történt, így hát, ha ezek a kalandok meghökkentek, ennek az az oka, hogy a szentháromság éppen mulatós kedvében volt. Jehova és istentársai úgy bolondoztak, mint a vásári pojácák.

Mégis azt állítják a papok, hogy ezek a kalandok isteni eredetűek.

Lássuk hát a pontos szöveget!

"Maga mellé vőn azért Saul az egész Izrael közül háromezer válogatott embert, és elment, hogy megkeresse Dávidot és az ő embereit a vadkecskék

kőszikláin.

És eljutott a juhaklokhoz, amelyek az útfélen vannak, hol egy barlang volt; és beméne Saul, hogy ott szükségét végezze; Dávid pedig és az ő emberei a barlang rejtekeiben valának.

Akkor mondák Dávidnak az ő emberei: ímé ez az a nap, amelyről azt mondotta az Úr néked: Imé kezedbe adom ellenségedet, hogy úgy cselekedjél vele, amint néked tetszik. Felkele azért Dávid, és elmetszé orozva Saul ruhájának szárnyát.

Lőn pedig ezután, hogy megesett a Dávid szíve rajta, hogy elmetszé Saul ruhájának szárnyát;

És monda az ő embereinek: Oltalmazzon meg engem az Úr attól, hogy ily dolgot cselekedjem az én urammal, az Úrnak felkentjével, hogy kezemet felemeljem ellene, mert az Úrnak felkentje ő.

És megfeddé Dávid kemény szókkal embereit, és nem engedte meg nékik, hogy Saul ellen támadjanak. Mikor pedig Saul felkelt a barlangból, és elment az úton:

Dávid is felkelt ezután, és kiment a barlangból, és Saul után kiálta, mondván: Uram király! Mikor pedig Saul hátratekinte, Dávid arccal a földre hajolt, és tisztességet tőn néki.

És monda Dávid Saulnak: Miért hallgatsz az olyan ember szavaira, aki azt mondja: ímé Dávid romlásodra tör?!

Imé a mai napon látták a te szemeid, hogy az Úr téged kezembe adott ma a barlangban, és azt mondották, hogy öljelek meg téged, de én kedvezek néked, és azt mondám: Nem emelem fel kezemet az én uram ellen, mert az Úrnak felkentje ő.

Azért atyám! Nézd, ugyan nézd felső ruhádnak szárnyát kezemben, mert mikor levágtam felső ruhádnak szárnyát, nem öltelek meg téged! Azért tudd meg és lássad, hogy nincsen az én kezemben hamisság és semmi gonoszság és nem vetkeztem ellened, de te mégis életem után leselkedel, hogy elveszessed azt.

Az Úr tegyen ítéletet közöttem és közötted, és álljon bosszút az Úr érettem rajtad, de az én kezem nem lesz ellened.

Amint a régi példabeszéd mondja: A gonoszoktól származik a gonoszság; de az én kezem nem lesz ellened.

Ki ellen jött ki Izraelnek királya? Kit kergetsz? Egy holt ebet, vagy egy bolhát?

Legyen azért az Úr ítélőbíró, és tegyen ítéletet közöttem és közötted, és lássa meg; ő forgassa az én ügyemet, és szabadítson meg engem kezedből.

És lőn, hogy amikor elmondotta Dávid e szókat Saul előtt, monda Saul: A te szavad-é ez, fiam Dávid? És felkiálta Saul, és síra.

És monda Dávidnak: Te igazságosabb vagy én nálamnál, mert te jót cselekedtél velem, én pedig rosszal fizettem néked.

És te megmondottad nékem a mai napon, minémű jót cselekedtél velem, hogy az Úr kezedbe adott engem, és te még sem öltél meg engem.

Mert ha valaki megtalálja ellenségét, elbocsátja-é őt békében az úton? Annak okáért fizessen az Úr néked jóval azért, amit velem ma cselekedtél.

Most pedig, mivel tudom, hogy te király leszesz, és Izraelnek királysága a te kezedben állandó lesz:

Esküdjél meg nékem most az Úrra, hogy én utánam nem fogod kiirtani maradékomat és nevemet nem fogod kitörölni atyám házából!

És Dávid megesküvék Saulnak. És Saul elméne haza, Dávid pedig és az ő emberei felmenének az ő erősségökbe." (24, 3–23.)

A jelenet patetikus, bár nem érthető, hogy a megalázkodó Dávid miért hasonlítja magát holt ebhez és bolhához. Ez az epizód nagyon szép lehetne, ha mások volnának a találkozás körülményei. Dávid megkímélte Sault, aki éppen egy barlangban nagydolgot végzett! A szentlélek bizonyára különb helyzetet is találhatott volna. Mert isten ragaszkodott az események ilyen alakulásához, legalábbis kétes ízlésre valló tréfát űzött, ha nem akarta lóvá tenni az embereket. Az egyház kígyót-békát kiált Zola bizonyos műveire, ahol a naturalista regényíró La Moquette alfelét és egy parasztember szellemeseit említi. Zola regényei azonban nem pályáznak a szent könyvek rangjára, és soha, senkinek nem jutna eszébe, hogy vallást alapítson a "Germinal" vagy "A föld" nyomán.

Amikor a kacsa-galamb elemében volt, azt is hozzátehette volna, hogy a barlangból kirohanó Dávid a nagy sietségben belelépett Saul ürülékébe, és ez szerencsét hozott neki. De jobb, ha elcsúszunk, illetve átcsúszunk ezen – ne kössük az ebet, a karóhoz.

Másodszor Isai fia kevésbé illatos körülmények között tett tanúságot lelki nagyságáról. Mialatt Saul és serege Hakilában táborozott, Dávid egy bizonyos Abisai kíséretében éjszaka egészen a király sátoráig hatolt. Ez alkalommal Jehova határozottan cinkosa volt drágalátos felkentjének, mint mindjárt láthatjuk.

"És ímé, Saul lefeküvén, alszik vala a kerített táborban, és dárdája a földbe volt szúrva fejénél; Abner pedig és a nép körülötte feküvének.

Akkor monda Abisai Dávidnak: Kezedbe adta a mai napon Isten a te ellenségedet; most azért, hadd szegezzem a földhöz őt a dárdával egy ütéssel, és másodszor nem ütöm át.

Dávid azonban monda Abisainak: Ne veszesd el őt! Mert vajon ki emelhetné fel kezét az Úrnak felkentje ellen büntetlenül?!

És monda Dávid: Él az Úr, hogy az Úr megveri őt!

Vagy eljön az ő napja és meghal, vagy pedig harcba megy és ott vész el!

Távoztassa el azért az Úr tőlem azt, hogy kezemet az Úrnak felkentje ellen emeljem, hanem csak vedd a dárdát, mely feje mellett van, és a vizes korsót, és menjünk el.

Akkor elvévé Dávid a dárdát és a vizes korsót Saul feje mellől, és elmenének. És senki sem volt, aki látta volna, sem aki észrevette volna, sem aki felserkent volna, hanem mindnyájan aluvának, mert az Úr mély álmot bocsátott reájok.

És mikor Dávid általment a túlsó oldalra, megállott a hegy tetején messzire, úgy, hogy nagy távolság volt közöttük.

És kiálta Dávid a népnek és Abnernek, a Nér fiának, mondván: Nem felelsz-é Abner? És felele Abner, és monda: Kicsoda vagy te, hogy így kiáltasz a királynak?

Dávid pedig monda Abnernek: Avagy nem férfi vagy-é te, és kicsoda olyan, mint te Izraelben? És miért nem vigyáztál a te uradra, a királyra? Mert a nép közül oda ment egy ember, hogy elveszesse a te uradat, a királyt.

Nem jó dolog ez, amit cselekedtél! Él az Úr, hogy halál fiai vagytok ti, amiért nem vigyáztatok a ti uratokra, az Úrnak felkentjére! Most azért nézd meg, hol van a király dárdája és a vizes korsó, amely fejénél volt?

És megismeré Saul a Dávid hangját." (26, 7–17.)

Az epizód ugyanúgy végződik, mint az előbbi, csupán azzal a különbséggel, hogy Isai fiát már nem döglött ebhez, hanem csak bolhához hasonlítja. Dávid különben visszaadja a dárdát, a korsót azonban nem.

Felmerül a kérdés, vajon miért szerepel Saul a bibliában a kárhozottak között. Ha tisztán emberi szempontból okoskodunk, ez a király derék embernek látszik. Dávid ellen kirobbanó dührohamai a gonosz sugallat következményei, és Isai fia különben is szánalmas figura. Amikor Saul nincs a gonosz lélek hatása alatt, s normális állapotban van, akkor irtózik a kegyetlenségtől. Nagy hazafi is, Dávid viszont – mint később láthatjuk – martalócaival beáll a filiszteusok seregébe. A papok azt mondják nekünk, hogy a dolgokat nem az ész szemszögéből kell vizsgálni. Ami hitcikkely, azt el kell fogadni, és ha valaki ekként fejet hajt, akkor hamarosan belátja, hogy minden rendben, isten tervei szerint történik. Ami megmagyarázhatatlannak látszott, bámulatosan világossá válik. Nyomban megnyilatkoznak előttünk a Sault keményen sújtó átok jogos indokai. Miben rejlik ez a kinyilatkoztatás? Abban az edényben, amelyet Dávid elvitt. Ne higgye az olvasó, hogy tréfálok. Tudjuk, hogy Jehova nagyon kedveli a vérontást. Saul azzal kezdte, hogy győzelmet aratott a Jábest ostromló ammonitákon. A város felszabadítása miatt érzett örömében megtiltotta az ellenséges foglyok legyilkolását – tehát Saul nem tartotta meg az isteni törvényt. A Hakila-táborbeli éjjeli edény döntő

bizonyíték arra, hogy ez a király állandóan isten ellen lázadt. Ugye nem felejtették el Zebaoth határozott utasításait arról, miként illik háború idején szükségre menni? El kell hagyni a tábort, kis kerek gödröt ásni stb. (Mózes ötödik könyve, 23, 12–14.) Ez a Saul pedig olyan fényűzésre ragadtatta magát, hogy éjjeliedényt tartott! Ha ez nem szemérmetlen istentelenség, akkor ugyan micsoda?… Mindezek után nem szabad csodálkozni azon, hogy isten megbánta Saul felkenését, és teljes szeretetével Dávid felé fordult, aki bizonyára kifogástalan, igazhitű módon végezte a nagydolgát.

Ezért Jehova egyetlen alkalmat sem szalasztott el annak kimutatására, hogy pártfogolja Dávidot, mert szíve szerint való embernek tartja. Gyönyörködjék hát az olvasó Nábál és Abigail történetében.

Szó szerint idézzük a szöveget, csak az ismétléseket és a terjengős leírásokat hagyjuk el.

"És volt egy ember Máonban, akinek jószága Kármelben vala, és ez igen tehetős ember volt: háromezer juha és ezer kecskéje volt néki. És Kármelben éppen juhait nyírta.

(Azt az embert pedig Nábálnak, és feleségét Abigailnak hívták, aki igen eszes és szép termetű asszony volt.)

…Elküldе azért Dávid tíz ifjút, és monda Dávid az ifjaknak: Menjetek fel Kármelbe.

És így szóljatok: Légy békességben az életben… Adj kérlek abból, ami kezed közt van, szolgáidnak, és a te fiadnak, Dávidnak.

…Nábál pedig felele a Dávid szolgáinak, és monda: Kicsoda Dávid és kicsoda Isainak fia? Mai napság sok olyan szolga van, akik elszöknek uraiktól.

Vegyem azért kenyeremet és vizemet és az én levágott marhámat, amelyet nyíróimnak levágattam, hogy olyan embereknek adjam, akikről azt sem tudom, hova valók?

Akkor megfordulának a Dávid szolgái az ő útjokra, és visszatérének.

…És monda Dávid az ő embereinek: Kösse fel mindenki kardját! És felköté mindenki a kardját, Dávid is felköté az ő kardját; és felment Dávid után mintegy négyszáz ember; kétszáz pedig ott maradt a poggyásznál.

…Akkor Abigail sietve vőn kétszáz kenyeret, két tömlő bort, öt juhot elkészítve, öt mérték pergelt búzát, száz kötés aszúszőlőt és kétszáz kötés száraz fügét, és a szamarakra rakta.

És monda az ő szolgáinak: Menjetek el előttem, ímé én utánatok megyek; de férjének, Nábálnak nem monda meg.

…Mikor pedig meglátta Abigail Dávidot, sietve leszállott a szamaráról, és arccal leborula Dávid előtt, és meghajtá magát a földig.

És az ő lábaihoz borula, és monda: Óh uram! én magam vagyok a bűnös, mindazáltal hadd beszéljen a te szolgálóleányod te előtted, és hallgasd meg

szolgálóleányodnak szavait.

Kérlek, ne törődjék az én uram Náballal, ezzel a kegyetlen emberrel, mert amilyen a neve, olyan ő maga is; bolond az ő neve és bolondság van benne. Én azonban, a te szolgálóleányod, nem láttam az én uramnak szolgáit, akiket elküldöttél volt.

…És most ezt az ajándékot, amelyet a te szolgálóleányod hozott az én uramnak, adják a vitézeknek, akik az én uram körül forgolódnak.

…És monda Dávid Abigailnak: Áldott legyen az Úr, Izraelnek Istene, aki téged ma élőmbe küldött!

És áldott legyen a te tanácsod, és áldott légy te magad is, hogy a mai napon megakadályoztál engem, hogy gyilkosságba ne essem, és ne saját kezemmel szerezzek magamnak elégtételt!

Bizonyára él az Úr, az Izraelnek Istene, aki megakadályozott engem, hogy veled gonoszul ne cselekedjem, mert ha te nem siettél és nem jöttél volna élőmbe, úgy Nábálnak nem maradt volna meg reggelre csak egyetlen ebe sem.

És mintegy tíz nap múlva megveré az Úr Nábált, és meghala.

És mikor Dávid meghallotta, hogy Nábál meghalt, monda: Áldott legyen az Úr, ki bosszút állott Nábálon az én gyaláztatásomért… a Nábál gonoszságát pedig visszafordítá az Úr az ő fejére! És elkülde Dávid, és izent Abigailnak, hogy elvenné őt feleségéül.

…És Abigail sietve felkele, és felült a szamárra és az ő öt szolgálóleánya, akik körülötte valának, és elment Dávid követei után, és az ő felesége lőn.

Ahinoát is elvévé Dávid Jezréelből, és mind a kettő felesége lőn néki.

Saul pedig az ő leányát, Mikált, a Dávid feleségét Páltinak, a Láis fiának adá, aki Gallimból való volt." (25, 2–44.)

A biblia bírálói hangsúlyozzák, hogy ha valaki egy haramia, útonálló történetét akarta volna megírni, akkor sem fogott volna hozzá másként. A szerző magasztalja Dávidot, Nábált pedig kétségtelenül brutális és durva embernek minősíti. Dávid viselkedése azonban nem kevésbé felháborító – ha ez az epizód igaz. Ahhoz a korhoz értünk, amikor valóban elkezdődik a zsidó nép történelme. Saul uralkodásától fogva egyre kevesebb a homályos folt. Az igazat megvallva, még jó néhány többé-kevésbé rendkívüli csodával találkozunk majd, de ezek már csak arra valók, hogy színesebbé tegyék egyes személyek életrajzát, akiknek létezése egyáltalán nem vitatható. A bibliakritikusok véleménye szerint Nábál halála alapos gyanúra ad okot. Az isteni galamb sugallata nyomán íródott szöveg szerint Dávid egy cseppnyi habozás nélkül latba veti Jehova közvetlen segítségét Nábál megölése érdekében, holott Dávid törvényes felesége Mikál, Saul leánya; s e gyilkos beavatkozással isten szentesíti kedvenc felkentjének házasságtörését. Beláthatjuk, hogy ez igen fura erkölcsi tanulság!

Ez idő tájt halt meg Sámuel, "és egybegyűle az egész Izrael, és siratták őt, és eltemették az ő házában Rámában." (25, 1.) Ez azonban nem gátolta abban, hogy könyvében beszámoljon a halála utáni eseményekről – mint ezt Mózes is tette. E téren egyébként Sámuel tartja a rekordot. Mózes valójában beérte azzal, hogy elmesélte saját temetését, a nép gyászát, s megjelölte sírhelyét. Sámuel posztumusz elbeszélése magában foglalja Saul uralkodásának végét és utódának, Dávidnak egész országlását. Harmincnyolc fejezetben számol be azokról az eseményekről, amelyeknek az író már csak holtan lehetett szemlélője. Ez aztán csoda a javából!… Vajon Sámuel, aki a másvilágról lelki szemeivel látta mindezt, hogyan írhatta meg ennek a történetét itt a földön a saját kezével, mikor halott teste a földben nyugodott? Ez bizony rejtély!

Ne igyekezzünk a dolgok mélyére hatolni, hanem inkább legyünk nagyon boldogok, hogy az elhunyt próféta továbbra is vállalni szíveskedett a saját maga által felkent két király történetírójának tisztét.

Így hát a néhai Sámuel egy cseppnyi méltatlankodás nélkül közli Dávidról, hogy "elméne ő és az a hatszáz ember, akik vele valának, Ákhishoz, a Máok fiához, Gáth királyához". (27, 2.) A filiszteus Ákhis Siklág városát jelölte ki Dávid tartózkodási helyéül, s Jehova kedvenc felkentje egy évig és négy hónapig időzött nemzetének ellenségei között. (6–7. vers.) "És felméne Dávid embereivel együtt és megtámadták a gessureusokat, a girzeusokat és az amálekitákat: mert ezek voltak annak a földnek lakosai eleitől fogva, amelyen Súrba mégy egészen Egyiptom földéig.

És mikor Dávid megverte az országot, sem férfit, sem asszonyt nem hagyott életben, és elvitt juhot, ökröt, szamarakat, tevéket és ruhákat, és úgy tért vissza és ment Ákhishoz.

Mikor pedig Ákhis azt kérdé: Hova törtetek be most? Dávid ekként felele: Júda déli részére (az izraelitákhoz) és Jerákhméelnek déli részére és Kéneusnak déli részére (a filiszteusok ellenségeihez).

Dávid azonban sem férfit, sem asszonyt nem hagyott életben, hogy Gáthba vigye, mondván: Valamikép ellenünk ne nyilatkozzanak és azt mondják: így cselekedett Dávid. Ez volt az ő szokása amaz egész idő alatt, míg a filiszteusok földjén tartózkodék.

És Ákhis bízott Dávidban, mondván: Bizonyosan gyűlöletessé tette magát az ő népe, Izrael előtt, azért örökké az én szolgám leend." (8–12. vers.)

Nos hát, mit szólnak isten drágalátos felkentjéhez?… A bibliabírálók emlékeztetnek arra, hogy Dávid először bolondnak és hülyének tettette magát Ákhis király előtt, akinél kénytelen volt tizenhat hónapon át menedéket találni. Megjegyzik, hogy ez egyáltalán nem a legjobb mód egy uralkodó bizalmának megnyerésére, akinek hadiszolgálatába ajánlkozik az illető, mint ezt később láthatjuk. Hozzáteszik azonban, hogy Dávid még különösebb módon szolgálja

ezt a királyt, aki jótevője. Elhiteti vele, hogy a zsidókat rabolja ki, holott Ákhis szövetségeseit fosztogatja és gyilkolja. Mindenkit megöl, mindenkit kiirt, még a gyermekeket is, nehogy beszélhessenek. De hogy nem látta a király tizenhat hónapon át a valóságos helyzetet? Ez az Ákhis király nyilván őrültebb volt, mint amilyennek Dávid tettette magát előtte… Ami a teológusokat illeti, ők nem ütköznek meg a drágalátos isteni kedvenc viselkedésén. Azt állítják, ebben a polgárháborúban Dávid már nem pusztította honfitársait, és nem sokat számít, hogy elárulta, leöldöste szövetségeseit, hiszen ezek hitetlenek voltak. Többen egyenesen az isteni bosszú végrehajtójának tekintik Dávidot, s e körülmény folytán felmentik mindennemű bűn alól.

A következő fejezetben arról esik szó, hogy a filiszteusok hadra kelnek az izraeliták ellen, Dávid pedig, aki Saul király fegyvernöke és veje volt, a filiszteus király testőrkapitányává válik. (28, 1–2.)

Elérkeztünk egy közismert epizódhoz: az endori pythonissza históriájához. A szokáshoz alkalmazkodva, így nevezzük a boszorkányt, akihez Saul tanácsért fordult. Bár, az igazat megvallva, a biblia héber szövegében egyetlen szó sem akad, amely Pythonhoz vagy pythonisszához hasonlítana. Betű szerint így kell olvasni: "egy asszony, aki az Ob birtokában volt"; a Vulgata, vagyis Jeromos egyházatya fordítása változtatta át az "Ob"-ot "Python szellemé"-vé, ami anakronizmus.

"És mikor a filiszteusok egybegyűlvén, eljövének és tábort járának Súnemnél: egybegyűjté Saul is az egész Izraelt, és tábort járának Gilboánál. Amint azonban Saul meglátta a filiszteusok táborát, megfélemlék és az ő szíve nagyon megrémüle.

És megkérdezé Saul az Urat, de az Úr nem felelt néki sem álomlátás, sem az Urim,[40] sem a próféták által.

Akkor monda Saul az ő szolgáinak: Keressetek nékem egy halottidéző asszonyt, hogy elmenjek hozzá, és megkérdezzem őt. Szolgái pedig mondának néki: ímé, Endorban van egy halottidéző asszony.

Másnak tetteté azért Saul magát, és más ruhákat vevén magára, elméne ő és vele két férfi." (4–8. vers.)

Már megállapítottuk, hogy a zsidók vallásuk egyes elemeit az egyiptomiaktól és a szíriaiaktól vették át. Ob szíriai istenség volt, akinek szobrai tompán kongó, szinte a föld alól hallatszó hangon mondták jóslataikat. Szóval, Ob papjai és papnői közönséges komédiások, hasbeszélők voltak. Bálványuk szinte prófétai hangon szónokolt, amit az együgyű hívek többé-kevésbé jól hallottak. A pythonisszák másként jártak el: maguk beszéltek, amikor megszállta őket a szent őrület. Valamennyiük közül a leghíresebb a

---

40 Amulett, amelyből a zsidó papok jósoltak.

delphoi Apolló-templomban működött, ahol a Python nevű óriáskígyó bőre lógott. Ezt a szörnyeteget az ifjú isten állítólag négynapos korában, nyíllövéssel ölte meg. Egy mély lyukból nem tudni miféle – természetes, vagy papi furfanggal odavarázsolt – gőzök gomolyogtak, amelyek hír szerint ihlettel töltötték el a fölötte, háromlábú vasszéken kuporgó papnőt. Ezt szegény családból választották ki, és külön a delphoi templom szolgálatára rendelték. Mihelyt leült a háromlábú székre, hisztériához hasonló roham fogta el, amely közben – gyakran habzó szájjal – összefüggéstelen szavakat mormolt, s ezeket a papok nyomban leírták. Azután úgy-ahogy összegyűjtötték és értelmet adtak nekik, s ezek lettek a híres Apolló-jóslatok, amelyek ugyanolyan érvényűek voltak a tömegek előtt, akár a középkorban a pápai bullák. Minthogy a háromlábú széket a Python kígyó bőre takarta, a delphoi templom ihletett papnőjét "pythiá"-nak nevezték. A delphoi jósdának természetesen nemsokára számos versenytársa akadt minden országban, ahol a görög vallás uralkodott. Pythia utánzóit pedig "pythonisszák"-nak hívták.

Nemigen érthető tehát, miért minősítette Jeromos pythonisszának az endori boszorkányt, a szíriai Ob isten papnőjét. Hiszen a Saulnak adott jóslatában egyáltalán nem delphoi módra járt el: nem esett őrületbe, háromlábú széknek nyoma sem volt. Márpedig pythonissza háromlábú szék nélkül – ez olyan, mint egy kártyavető asszony kártya nélkül. A Vulgatában szereplő kifejezés – "egy asszony, akiben Python szelleme van" – egyébként értelmetlen, mivel a pythonisszákat ihlető úgynevezett szellem Apollóé volt, nem pedig az általa megölt kígyóé.

E megjegyzések után térjünk vissza a biblia szövegéhez.

"És elmenének éjjel az asszonyhoz, és monda: Mondj jövendőt nékem halottidézés által, és idézd fel nékem azt, akit mondok néked.

És monda az asszony néki: ímé te jól tudod, hogy mit cselekedett Saul, hogy kiírta a földről a varázslókat és jövendőmondókat; miért akarod azért tőrbe ejteni az én lelkemet, hogy megöless engem?!

És megesküvék néki Saul az Úrra, mondván: Él az Úr, hogy e dolog miatt büntetésed nem lészen.

Monda azért az asszony: Kit idézzek fel néked? És ő monda: Sámuelt idézd fel nékem.

Mikor pedig az asszony Sámuelt meglátta, hangosan felkiáltott. És szóla az asszony Saulnak, mondván: Miért csaltál meg engem? hiszen te vagy Saul!

És monda néki a király: Ne félj! Ugyan mit láttál? Az asszony pedig monda Saulnak: istenfélét látok feljőni a földből.

És ő monda néki: Milyen ábrázata van? Ő pedig monda: Egy vén ember jő fel, és palást van rajta. És megismeré Saul, hogy az Sámuel, és meghajtá magát arccal a föld felé, és tisztességet tőn néki." (8–14. vers.)

"Sámuel pedig monda Saulnak: Miért háborgattál, hogy felidéztettél engemet? És felele Saul: Igen nagy szorultságban vagyok; a filiszteusok hadakoznak ellenem, az Isten pedig eltávozék tőlem, és nem felel már nékem sem próféták által, sem álomlátás által; azért hívtalak téged, hogy megmondjad nékem, mit kelljen cselekednem?

És monda Sámuel: Ugyan miért kérdezel engemet, ha az Úr eltávozott tőled és ellenségeddé lőn?!

És a szerint cselekedett az Úr, amint általam megmondotta vala: elvette az Úr a királyságot a te kezedből, és adta azt a te társadnak, Dávidnak.

Mivel nem hallgattál az Úrnak szavára, és nem hajtottad végre az ő felgerjedt haragját az amálekitákon: azért cselekszik most így veled az Úr.

És az Úr Izraelt is veled együtt a filiszteusok kezébe adja, te pedig holnap fiaiddal együtt velem leszesz. Izraelnek táborát is a filiszteusok kezébe adja az úr.

Akkor Saul a maga egész nagyságában hirtelen a földre esek, mert nagyon megrémüle Sámuel szavaitól; és semmi erő nem vala benne, mert egész nap és egész éjjel semmit sem evék." (15–20. vers.)

"Akkor az asszony Saulhoz ment, és mikor látta, hogy annyira megrémült, monda néki: ímé a te szolgálóleányod hallgatott szavadra, és kockára tettem életemet, és megfogadtam szavaidat, amelyeket mondottál nékem:

Most azért hallgass te is szolgálóleányod szavára, hadd tegyek egy falat kenyeret elődbe, és egyél, hogy erőd legyen, mikor útra kelsz.

Ó azonban vonakodék, és monda: Nem eszem; de szolgái és az asszony is kényszeríték őt, és ő engedett szavoknak, felkelt a földről, és felüle az ágyra.

Vala pedig az asszony házánál egy hízott borjú, és sietve levágta azt; azután lisztet vett, és meggyúrta, és sütött kovásztalan pogácsát.

És vivé Saul elé és az ő szolgái elé, és evének; azután felkeltek és elmenének azon az éjszakán." (21–25. vers.)

Az endori jósnő története számos vitát keltett a teológusok körében; a szkeptikus bibliamagyarázók pedig váltig csipkelődtek, és volt is okuk rá!

A csalárd szélhámosok mindenkor visszaéltek a bolondok hiszékenységével, és drága árat fizettettek velük légből kapott tanácsaikért. Itt azonban Saul nemcsak hogy egyetlen garast sem fizet a jósnőnek, hanem az vendégeli meg vacsorával és borjút is öl tiszteletére. Másrészt, a bibliai elbeszélés egy egészen gyermekes jóslást mutat be az olvasónak.

A szellemidézők rendszerint valamilyen bábut használnak, amelyet ügyes fortéllyal mozgatni lehet.

Ez az endori pythonissza azonban nem veri magát ilyen költségbe: kijelenti, hogy egy árnyat lát, és Saul hitelt ad a szavának. Saul jól hall egy hangot, miközben arccal a földre borul. De nem szabad elfelejteni, hogy a

vulgatabeli pythonissza a héber szöveg szerint Ob prófétanője, azé az istené, akinek papjai teljes joggal gyanúsíthatok csalárd hasbeszéléssel.

A szentíráson kívül bárhol – írja Voltaire – ez a história rosszul összetákolt boszorkánymesének számítana. Mivel szent szerző írta, nem vonható kétségbe: ugyanolyan tiszteletet érdemel, mint a többi.

Ami a teológusokat illeti, bár nem vonják kétségbe az epizód hitelességét, viszont nem állapítják meg egyértelműen a felidézett kísértet személyazonosságát. Justinus egyházatya *"Párbeszéd Tryphon ellen"* című művében elismeri, hogy a mágusok néha, isten különös kegye folytán, fel tudták idézni az igazak és a próféták lelkét, akik – szerintük – szent életük ellenére valamennyien a pokolba kerültek, s addig maradtak ott, amíg Jézus halála után le nem szállt oda, hogy kihozza őket. Így tartja a keresztény dogma. Ennélfogva – Justinus szerint – az emberi látomás könnyen lehetett maga Sámuel is. Egy másik egyházatya, Origenész még messzebb megy: azt állítja, hogy a pythonissza nemcsak lélekben, hanem testben is megjelentette Sámuelt. A kísértet testiségének bizonyítékául a palástra hivatkozik. A kíváncsiak így feltehetik a kérdést, vajon a pokolban palástot viselnek, főként pedig éghetetlen anyagból? A mai teológusok azonban nem haladnak a kereszténység első századaiban élt hittudósok nyomán: érzik, mennyire nevetséges Origenész és Justinus magyarázata, amely szerint a varázslók és a boszorkányok, az ördög cimborái képesek maguk elé idézni a szenteket. Kijelentik, hogy a látomás valójában Lucifer vagy valamelyik másik gonosz szellem volt, aki felöltötte Sámuel alakját. Helyénvaló megemlíteni, hogy a biblia szövege is e furfangos szócsavarók ellen szól. A szent szerző ugyanis határozottan kijelenti, hogy Sámuel beszélt Saulhoz. A szellemidézőnő "Sámuelt látta", nem pedig az elhunyt prófétához hasonló árnyalakot. Három helyen is ez áll a szövegben: "Sámuel monda Saulnak", és "Sámuel monda neki", azonkívül "Saul… megrémüle Sámuel szavaitól"; végül pedig Sámuel megkérdi, hogy miért háborgatták. Tudjuk, hogy az efféle apró részletek nagyon fontosak a vallási könyvekben. Ebben a magvas vitában tehát Justinus és Origenész helyzeti előnnyel indul.

Felvetődik egy kérdés, amelyre nehéz válaszolni. Saul valóságos megbélyegzettként szerepel, amióta emberségesen bánt a fogoly Agággal. A hivők kárhozottnak tartják. Olyan erős az előítélet Saul ellen, hogy nevét sohasem adják az újszülöttnek, még a babonás hiedelmektől mentes zsidó körökben sem. Egyszóval: Izrael első királyának nevét annyira megcsúfolták a papok, hogy még ma is valami borzadályfélét kelt. Nos, ha tüzetesen megvizsgáljuk a szent szöveget, nagyon valószínűnek látszik, hogy az utolsó pillanatban Jehova megcáfolta önmagát, és Saul üdvözült. Sámuel ugyanis kijelentette neki: "Holnap fiaiddal együtt velem leszesz", s amikor Sámuel ezt

mondta, ő az igazak poklában tartózkodott, amelyet, a keresztény teológia szerint, nem szabad összetéveszteni a kárhozottakéval. A teológusok szerint a Jézus Krisztus által elvégzett megváltásig két pokol volt: az egyik az eltaszítottaké, amelybe Kora, Dáthán és Abiron zuhant, a másik pedig a választottaké, ahol a pátriárkák, a próféták és az ótestamentum szentjei várták, amíg a Messiás halála megnyitja előttük az ég kapuját. Ha tehát Saul csatlakozott Sámuelhez, akkor ez az igazak poklában történt. Így hát Saul – elátkozottsága ellenére – a választottak közé került. Újabb ellentmondás ez, amely szemet szúr a bibliában.

De ez még nem minden. Az előbb láthattuk, hogy Dávidnak sikerült megakadályoznia Jehova egyik jóslatának beteljesedését. Jehova ugyanis személyesen közölte Dáviddal: Kehilla lakosai Saul kezébe adnak téged. (23, 12.) Amikor Dávid hallotta ezt, sietve és suttyomban kereket oldott a városból, és nem került Saul kezébe. Saul nem olyan agyafúrt, mint a veje. Ez a király hisz Sámuel jövendöléseiben, azért idézi fel, azért kéri tanácsát. Amikor Sámuel bejelenti neki, hogy halálát leli a csatában, amelyet Gilboánál készült vívni a filiszteusokkal – Saul együgyűségében mégis elmegy a csatába, s nem köt békét a filiszteusokkal! Pedig úgy látszik, hogy a föld mélyéből előbukkanó kísértet jóslata könnyebben elkerülhető, mint az örökkévaló mennyei atya prófétai szózatáé.

Van valami, ami sokkal egyszerűbbé tehetné mindezeket a szövevényes kérdéseket. Vajon bizonyosak lehetünk-e abban, hogy egyáltalán létezett Saul és Sámuel? Egész történetük nem csupán újabb ámítás, amit a biblia szerzője eszelt ki? A hitetlenkedők valóban megállapítják, hogy csak a zsidó könyvek tesznek említést erről a királyról és erről a prófétáról. Tirus évkönyvei pedig, amelyek Salamonról beszélnek, soha egyetlen szót sem ejtenek Dávidról… Ejnye! így hát jócskán akadnak olyanok, akik csodálkoznak rajta, hogy a kortársak hallgatnak a szent szerző által szerepeltetett személyekről, és csak nehezen tudják megemészteni: 1. a kölyök Dávid harcát a négy méternél magasabb Góliáth ellen, aki lovas óriás lévén, egy hasonlóképp óriási ménen ülhetett; 2. Agág történetét, akit hirtelenében darabokra vagdalt egy körülbelül százesztendős pap; 3. a kétszáz filiszteus fitymából álló hozományt, amelyet Dávid nyiszált le és Saul rendben megszámlált, s a felséges ajándékért hálából a lányát is odaadta Dávidnak; 4. satöbbi. Ha mindezeket még az endori jósnő is tetézi, akkor bizony egyre kínosabb lesz megemészteni… Szentlélek, költözzél belénk! ez már több a soknál!…

Dávid ezalatt állandóan a filiszteus seregnél tartózkodott; az "utóvéd"-nél ütötte fel a sátorfáját. A 29. fejezetből megtudjuk, hogy az afeki tábor vezetői nem nézték jó szemmel a saját soraik között, és eltávolítását követelték Ákhis királytól. Az előzetes tárgyalások közben az amálekiták kirabolták és

felperzselték Siklágot, drágalátos isteni felkent székhelyét. Amikor Dávid hatszáz martalócával megjött a filiszteus táborból, nem találták itt többé feleségüket, gyermekeiket. Az amálekiták fogságba hurcolták őket. (30, 1–3.) Ez bizonyítja, hogy isten népének barbársága hiányzott ellenfeleikből. Ezek nem voltak gyilkosok. Abigail és Ahinoám, a két feleség is a foglyok sorsára jutott. Dávid az amálekiták üldözésére indult. Utolérte és felkoncolta őket, kiszabadította a férfi és női foglyokat.

Sámuel első könyve Saul halálának elbeszélésével végződik, amelyet azután a második könyv legelső fejezete merőben másként mutat be.

Saul tehát Gilboánál megütközött a filiszteusokkal, és mindjárt az első összecsapásnál Izrael serege vereséget szenvedett.

"A filiszteusok pedig utolérték Sault és az ő fiait, és megölték a filiszteusok Jonathánt, Abinádábot és Málkisuát, a Saul fiait.

És a küzdelem igen heves lőn Saul ellen, mikor megtalálták őt a kézíves emberek, és igen megrettene a kézívesektől.

És monda Saul az ő fegyverhordozójának: Húzd ki kardodat, és szúrj keresztül azzal engem, hogy valami módon reám ne jöjjenek e körülmetéletlenek, és keresztülszúrjanak engemet és gúnyt űzzenek belőlem. De fegyverhordozója nem akará, mert nagyon félt. Akkor Saul vévé a kardot és belébocsátkozék.

És fegyverhordozója amint meglátta, hogy Saul meghalt, ő is belébocsátkozék az ő kardjába, és vele együtt meghala." (31, 2–5.)

"És mikor meglátták az Izrael férfiai, akik a völgyön túl és a Jordánon túl laktak vala, hogy Izrael férfiai elfutottak, és hogy Saul és az ő fiai meghalának; elhagyták a városokat és elfutának. A filiszteusok pedig eljövének és lakának azokban.

És történt másnap, mikor a filiszteusok kimentek, hogy kirabolják az elesetteket, megtalálták Sault és az ő három fiát, akik a Gilboa hegyén esének el.

És levágták fejét és fegyverzetét lehúzták, és elküldötték a filiszteusok tartományába szerénszerte, hogy hírt mondanának bálványaiknak templomában és a nép között.

És fegyverzetét Astarot templomában helyezték el, testét pedig felfüggesztek Bethsán kerítésére.

Mikor pedig értesültek felőle Jábes-Gileád lakói, hogy mit cselekedtek a filiszteusok Saullal:

Felkelének mindnyájan a vitéz férfiak, és ménének egész éjjel, és miután levették Saul testét és az ő fiainak testeit Bethsán kerítéséről, elmentek Jábesbe, és ott megégették őket;

Csontjaikat pedig felszedték, és eltemették a tamaris fa alatt Jábesben; és

böjtölének hét napig." (7–13. vers.)

Sámuel második könyve mindjárt az elején elbeszéli Saul halálát – mégpedig egész másként. Az ellentmondás annyira szembeszökő, hogy érdemes róla beszélni. Megmutatja, hogy a szent szerző milyen fesztelenül űz gúnyt a hívőkből.

"És lőn Saul halála után, mikor Dávid visszatért az amálekiták legyőzéséből, és Dávid két napig Siklágban időzött. (A szerző már elfelejtette, hogy néhány nappal azelőtt ez a város teljesen a tűz martaléka lett.)

Ímé a harmadik napon egy férfi jőve a táborból Saultól és az ő ruhái megszaggatva valának, fején pedig föld vala; és amikor Dávidhoz ért, leesék a földre, és meghajtá magát.

Monda pedig néki Dávid: Honnét jössz? Felele néki: Az Izrael táborából szaladék el.

Monda néki Dávid: Mondd meg kérlek nékem, mint lőn a dolog? O pedig felele: Megfutamodék a nép a harcból, és a nép közül nagy sokaság esett el, és meghalának. Sőt Saul is és Jonathán az ő fia meghalának.

Dávid pedig monda az ifjúnak, ki néki ezt elbeszélé: Honnan tudod, hogy meghalt Saul és Jonathán az ő fia?

Felele az ifjú, ki a hírt hozta: Történetből felmenék a Gilboa hegyére, és ímé Saul az ő dárdájára támaszkodott vala, és ímé a szekerek és lovagok utolérték őtet.

Hátratekintvén pedig Saul, megláta engem és szólíta, és mondék: Imhol vagyok én.

Monda pedig nékem: Ki vagy te? Felelék néki: Amálekita vagyok.

Akkor monda nékem: Kérlek állj mellém és ölj meg engem, mert dermedtség fogott el engem, pedig a lélek még teljesen bennem van.

Annak okáért én mellé állván, megölém őtet, mert tudtam, hogy meg nem él, miután elesett, és elhozám a koronát, mely az ő fején vala, és az aranyperecet, mely az ő karján volt, és azokat ímé ide hoztam az én uramnak. Akkor megragadá Dávid a maga ruháit és megszaggatá, úgyszintén a többi emberek is, akik ővele valának.

És nagy zokogással sírának, és böjtölének mind estvéig, Saulon és Jonathánon, az ő fián, és az Úrnak népén és Izraelnek házán, mivelhogy fegyver által hullottak el.

És monda Dávid az ifjúnak, aki ezt elbeszélé néki: Honnét való vagy te? Felele: Egy jövevény amálekita férfi fia vagyok.

Ismét monda néki Dávid: Hogy nem féltél felemelni kezedet az Úr felkentjének elvesztésére? És szólíta Dávid egyet az ő szolgái közül kinek monda: Jöjj elő és öld meg őt. Ki általüté azt, és meghala." (1, 1–15.)

Dávid siratóéneket költött Saul és Jonathán szomorú végéről. A biblia

teljes egészében közli, mi azonban csak ezt a részletét idézzük: "Sajnállak testvérem Jonathán, kedves valál nékem nagyon, hozzám való szereteted csudálatra méltóbb volt az asszonyok szerelménél." (26. vers.)

E mű elején láthatta az olvasó, hogy a bibliát alkotó könyvek hitelességét vitatják a tudósok – különféle okokból. Az egyház például azt állítja, hogy az első öt könyv Mózes műve, Józsué könyvének szerzője Józsué, Sámuel két könyve pedig Sámueltől való és ők koruk eseményeit mondják el ezekben a művekben. A teológusok – Bossuet-vel[41] élükön – éktelen haragra gerjednek, amikor azt mondják nekik, hogy mindezt utólag koholta valaki, mégpedig jórészt Ezsdrás, a babiloni fogság után.

A kétkedő tudósok véleményének alátámasztására célszerű, ha mellesleg megemlítjük Sámuel II. könyve első fejezetének egyik egyszerű kitételét, amely rávilágít a szentírás készítőinek csalárdságára. "És monda íjdal ez, hogy megtanulják Júda fiai, mely be van írva a Jásár könyvébe" – hangzik a 18. vers. Ez a Jásár könyve pedig szerepel Józsué könyvében is, amikor Mózes utóda csodálatos módon megállította a napot és a holdat. "És megálla a nap, és vesztegle a hold is, amíg bosszút álla a nép az ő ellenségein. Avagy nincsen-é ez megírva a Jásár könyvében?" (Józsué könyve, 10, 13.) Ha Józsué nem mondabeli személy, akkor csodája körülbelül ötszáz évvel Dávid uralkodása előtt történhetett. Ennélfogva gyakorlatilag lehetetlen, hogy Józsué az általa írott könyvben idézzen egy másik könyvet, amely – az állítólagos Sámuel szerint – (ötszáz évvel később) közli Dávidnak siratóénekét Saulról és Jonathánról.

Ezt a "Jásár könyvé"-t, amelyet a biblia több ízben is említ, a papok eltüntették, s azt állítják, hogy sajnálatos módon elkallódott. Ha megvolna, akkor ugyanis világosan kiderülne, hogy az ótestamentumot nem Mózes, Sámuel, Dávid stb. Írta szép sorjában elbeszélve a saját korukban történt eseményeket. A két bibliai verssor, amelyet az imént párhuzamosan idéztem, elárulja a turpisságot, és szilárd bizonyítékot nyújt a papi szélhámosságra.

Dávid tehát, akit Sámuel már régebben felszentelt, valóban csak Saul halála után tekintette magát királynak; csupán akkor kezdte meg államfői ténykedését. Mindenekelőtt tanácsot kért Jehovától, hogy megtudja, melyik város legyen királyi székhelye, s a jóisten Hebront jelölte ki. (2, 1.) Azután Dávid felhívást intézett a néphez. Csak a Júda törzs vezetői jöttek el, hogy elismerjék, "és ott felkenék Dávidot királynak a Júda házán". (4. vers.) Isai fiát tehát kétszer kenték fel. Más szóval, Sámuel felkenése nem volt érvényes. Ezután Dávid Hebronba hozatta két feleségét, Abigailt és Ahinoámot, és hogy vigasztalást találjon első feleségének, Saul leányának, Mikálnak hiányára, négy új asszonnyal pótolta: Haggittal, Abitállal és Eglával, akiknek családját

41 Jacques Bénigne *Bossuet* (1627–1704) francia püspök, egyházi író, hitszónok. – *Szerk.*

nem tartja említésre méltónak a szent szerző, valamint Máákhával, a gessuri Thalmai király őfelségének leányával. Ez a hat asszony – úgy látszik – eléggé jól megfért egymással.

Dávidnak főparancsnokra volt szüksége. Nem felejtettük el Abisait, akivel együtt hatolt be éjnek idején a hakilai táborba, s aki elemelte Saul éjjeliedényét – míg Dávid a dárdáját vitte el. Ennek az Abisainak, Séruja fiának, két fivére volt: Joáb és Asáel; Dávid serege élére Joábot állította, és később láthatjuk, hogy egész uralkodása alatt fontos szerepet játszik majd.

"Lőn pedig az időnek száma, míg Dávid király volt Hebronban Júdának házán, hét esztendő és hat hónap." (11. vers.)

Saul főparancsnoka, Abner viszont nem ismerte el Júda választottját. Ő Saul legkisebb fiát, Isbósetet ajánlotta a népnek. Tizenegy törzs királlyá kiáltotta ki Isbósetet, aki felvette Izrael királyának címét és Mahanáimban rendezte be udvarát. Uralma azonban csak két esztendeig tartott.

Tehát polgárháború folyt. Az izraeli sereg és Júda hada először a Gibeon halastónál találkozott, és Abner azt javasolta Joábnak, hogy Benjámin törzséből tizenkét ifjú vívjon párbajt Dávid tizenkét fiatal hívével. Joáb elfogadta az ajánlatot.

"És ki-ki az ő társának fejét megragadá, és fegyverét oldalába üté; és egyenlőképpen mind elhullanak; és nevezek azt a mezőt Helkáth-Hassurimnak, mely Gibeonban van." (16. vers.)

Erre általános tusakodás támadt, és Dávid hívei megfutamították Isbóset embereit.

Abner, amikor látta, hogy a csatát elveszítette, menekülésre fogta a dolgot.

"Asáel pedig könnyű lábú vala, mint egy vadkecske, mely a mezőn lakik.

És Asáel üldözé Abnert; és se jobbfelé, se balfelé nem téré ki Abner után való futásában.

Hátratekintvén pedig Abner, monda: Te vagy-é Asáel? Felele: Én vagyok.

És monda néki Abner: Térj másfelé, vagy jobb kézre vagy bal kézre, és fogj meg egyet az ifjak közül, és foszd ki őt mindenéből; de Asáel nem akarta őt elhagyni.

Ismét monda Abner Asáelnek: Menj el hátam mögül. Miért verjelek téged a földhöz? És micsoda orcával menjek Joábhoz, a te bátyádhoz?

Mikor azért semmiképpen nem akart eltérni általüté őt Abner a dárda végével, az ötödik oldalcsontja között, és hátul jőve ki a dárda; és elesek azon a helyen, és ugyanott meghala. És lőn, hogy mindazok, akik arra a helyre érkezének, ahol Asáel elesett és meghalt vala, megállának." (18–23. vers.)

"Joáb pedig és Abisai tovább üldözék Abnert; és midőn a nap lement, elérkezének az Amma halmára, amely Giah átellenében vala, a Gibeon pusztája melletti úton.

Akkor egybegyülekezének az Abner után való Benjámin fiai, egy csoportot alkotva, és megállának egy halomnak tetején.

És kiálta Abner Joábnak, és monda: Vajon szüntelenül öldökölnie kell-é a fegyvernek? Nem tudod-é, hogy siralmas lesz ennek a vége? És meddig nem mondod a népnek, hogy térjenek vissza testvéreiknek hátukról?

És monda Joáb: Él az Isten, hogy ha te nem szólottál volna, bizony már reggel eltávozott volna a nép, és nem kergette volna az ő atyjafiait.

Trombitát fúvata azért Joáb, és megálla az egész nép, és nem üldözék tovább Izraelt, és nem harcolának tovább.

Abner pedig és az ő vitézei azon az egész éjszakán mennek vala a mezőségen, és általkelének a Jordánon, és az egész vidéket bejárván, jutának Mahanáimba.

Joáb pedig megtérvén Abner üldözéséből, összegyűjté az egész népet, és hiányozának Dávid szolgái közül tizenkilencen és Asáel.

A Dávid szolgái pedig Benjámin nemzetéből, az Abner szolgái közül háromszázhatvan embert ölének meg, akik meghalának.

És felvevén Asáelt, eltemetek őt atyjának sírboltjában, mely Bethlenemben vala. Joáb pedig és az ő vitézei egész éjjel menve, Hebronban virradának meg." (24–32. vers.)

Kár lett volna, ha elmulasztjuk e nevezetes csata leírását. Mindez az istenség sugallta szentírás része. Az olyasféle badarságok, mint amelyeket az imént olvashattunk, említést érdemelnek. Ne feledjük el, hogy az ilyen, szentnek nyilvánított zagyvaságok alapján minősülnek a papok állami hivatalnokoknak, élveznek mindenféle kiváltságot, s az adófizetők pénzéből tartják fenn kasztjukat, mintha a legnemesebb tudományok doktorai és a legbámulatosabb igazságok tanítómesterei volnának.

Miközben a tizenegy törzs visszautasította Dávid elismerését, a király "erősítette házát és gyermekeket nemzett". Isten kedvenc felkentje tehát egyáltalán nem vesztegette idejét. "Elsőszülött vala Ammon, a Jezréelből való Ahinoámtól; A második pedig Kileáb, a kármelbeli Nábál feleségétől, Abigailtól való, és a harmadik Absolon, a Máákha fia, aki a gessurbeli Thalmai király leánya vala;

És a negyedik Adónia, Haggitnak fia, és az ötödik Sefátia, Abitál fia.

A hatodik Ithreám, Eglától, Dávid feleségétől való; ezek születtek Dávidnak Hebronban." (3, 2–5.)

Nem sokkal később Abner egy nőügy miatt Dávid pártjára állt. Az anekdota szó szerint így hangzik: "Vala pedig Saulnak egy ágyasa, kinek neve vala Rizpa, Ajának leánya; és monda Isbóset Abnernek: Miért mentél be az én atyámnak ágyasához?

Felette igen megharaguvék azért Abner az Isbóset szaván, és monda: Ebfej

vagyok-é én, ki Júdával tart? Én most nagy irgalmasságot cselekedtem a te atyádnak, Saulnak házával, az ő atyjafiaival és rokonságaival, és nem adtalak téged Dávidnak kezébe; és te mégis ez asszonynak vétkét reám fogod most.

Úgy cselekedjék Isten Abnerrel most és ezután is, hogy amint megesküdött az. Úr Dávidnak, én is aszerint cselekeszem vele: Hogy elveszem a királyságot Saulnak házától, és megerősítem Dávidnak székét az Izrael és a Júda felett, Dántól fogva mind Bersebáig.

És nem felelhete semmit erre Abnernek, mivelhogy igen fél vala tőle.

Követeket külde azért Abner Dávidhoz maga helyett ilyen izenettel: Vajon kié ez az ország? Azt mondván: Tégy frigyet velem, és ímé az én erőm is te melletted lesz, hogy az egész Izraelt hozzád hajtsam.

Kinek felele Dávid: Jó, én frigyet kötök veled. De mindazáltal egyet kérek tőled, mondván: Addig ne lássad az én arcomat, míg el nem hozod nékem Mikált, a Saul leányát, mikor ide akarsz jőni, hogy arcomat lássad. És követeket külde Dávid Isbósethez, a Saul fiához, kik ezt mondják: Add vissza az én feleségemet, Mikált, kit én kétszáz filiszteus előbőrével jegyeztem el magamnak.

Elkülde azért Isbóset, és elvéteté őt az ő férjétől, Páltieltől, Láis fiától.

És vele ment az ő férje is, sírva követvén őt Bahurimig; és ott monda néki Abner: Eredj, menj vissza; és haza téré." (7–16. vers.)

Így szerezte vissza Dávid első számú nejét, akihez szemlátomást ugyancsak ragaszkodott. Azért a hat másikat is megtartotta.

Ami pedig Abnert illeti, neki nem hozott szerencsét Isbósettel szemben elkövetett árulása. Amikor Hebronba ment, hogy tárgyaljon Isai fiával, húsz tisztje kísérte. Dávid lakomát adott a tiszteletére, majd jó barátként váltak el. Abner elindult az izraelitákhoz, hogy meggyőzze őket: Dávid az egyetlen törvényes király. Joáb azonban tudomást szerzett erről, elküldte embereit s azok útközben elfogták Abnert és visszavitték Hebronba, azzal az ürüggyel, hogy Dávid még mondani kíván neki valamit.

"Visszajővén Abner Hebronba, félreszólítá őt Joáb a kapu között, mintha titokban akarna vele beszélni, és általüté ott őt az ötödik oldalbordájánál, és meghala." (27. vers.) Asáel haláláért tehát bosszút álltak. A gyilkosság hírére Dávid kihirdette, hogy ő nem részes benne. Abner vére Joáb fejére hulljon! – kiáltott fel. Sőt, pompás temetést rendezett vetélytársa hadvezérének.

Isbóset helyzete nem volt valami rózsás. Híveinek zöme elhagyta. Egy igen meleg napon, amikor éppen ebéd utáni álmát aludta, két hadnagya, Rékáb és Bahana, behatolt szobájába és ágyán megfojtotta. Hőstettükre büszkén és jutalomra számítva, áldozatuk fejét elvitték Dávidnak. A király pedig azzal jutalmazta őket, hogy levágatta kezüket-lábukat. Azután felakasztatta őket a Hebron tava mellett emelt bitófára. Dávid végül Abner sírjába helyeztette

Isbóset fejét. (4. fej.)

Dávid hét és fél évig uralkodott Hebronban, majd harminchárom esztendeig Jeruzsálemben, amely akkor a jebuzeusoké volt. A király azonban végleg egyesítette jogara alatt az izraelitákat s elfoglalta a várost. "És lakozék Dávid abban a várban, és nevezé azt Dávid városának; és megépíté Dávid körös-körül, Miliőtől fogva befelé… Követeket külde pedig Hirám, Tirusnak királya Dávidhoz, és cédrusfákat is, ácsmestereket és kőmíveseket, és építenek házat Dávidnak." (5, 9., 11.)

Jegyezzük meg, hogy a tirusi krónikák egyetlen szóval sem említik ezt a követséget, és még Dávid nevét sem közlik.

Akárhogyan volt is, a zsidó nép igazi megtelepedése Jeruzsálem bevételével kezdődik. Addig az izraeliták csak rablásból élő, hegyen-völgyön, barlangról barlangra portyázó, kóbor horda voltak, s egyetlen jelentős helységet sem tudtak elfoglalni. Jeruzsálem a sivatag szélén van, a Föníciába kereskedni járó arabok útjába esett; tehát fekvése kedvező. A talaj ugyan kavicsos és nem terem semmit. A város azonban három hegyen terül el, és emiatt igen fontos helységnek számított. Dávid nyilván híjával volt mindenféle építőanyagnak, ami a fővároshoz illő házakhoz szükséges, hiszen Hirám, Tirus királya küldött fát, ácsokat és kőműveseket. Azt nem tudni, mivel fizethetett Dávid Hirámnak, s milyen üzletet kötött vele. Voltaire szerint Dávid egy olyan nemzet élén állt, amely sokáig rabszolgasorban élt és igen szegény lehetett. A portyái során ejtett zsákmánytól sem tollasodhatott meg, mert nem esik említés arról, hogy gazdag várost is kifosztott volna. Bár a zsidó történelem egyetlen adatot sem közöl Júda akkori állapotáról s azt sem tudjuk, miként fogott hozzá Dávid az ország kormányzásához – mégis őt kell tekintenünk egyetlen alapítójának.

Amikor Jeruzsálemnek és tizenöt-húsz mérföldnyi környékének ura lett:

"Vőn pedig még magának Dávid ágyasokat, és feleségeket Jeruzsálemből, minek utána Hebronból oda ment; és lőnek még Dávidnak fiai és leányai.

És ezek a nevei azoknak, akik Jeruzsálemben születtek: Sammua, Sóbáb, Nátán, Saflmon, Ibhár, Elisua, Néfeg, Jáfia, Elisáma, Eljada és Elifélet." (5, 13–16.)

Miután Dávid a maga sorsát eligazította, arra gondolt, hogy megfelelő hajlékot kell adnia Jehovának, vagyis hogy a frigyládát fővárosába hozatja.

"Összegyűjté ezek után Dávid az egész Izraelnek színét, harmincezer embert.

És felkelvén, elméne Dávid az egész néppel együtt, mely vele vala, Júdának városába, Bahalába, hogy elhozza onnan az Isten ládáját, mely Névről, a Seregek Urának nevéről neveztetik, ki ül a kerubok között.

És tevék az Isten ládáját új szekérre, és elhozák azt Abinádábnak házától,

mely vala a dombon, és Uzza és Ahió, Abinádáb fiai vezetik az új szekeret." (6, 1–3.)

"És mikor Nákonnak szérűjére jutának, kinyújtá Uzza az ő kezét az Isten ládájára, és megtartá azt; mert az ökrök félremozdították vala.

Ennek okáért felgerjede az Úr haragja Uzza ellen, és megölé ott őt az Isten vakmerőségéért: és meghala ott az Isten ládája mellett." (6–7. vers.)

"Megfélemlék azért Dávid azon a napon az Úrtól, és monda: Hogyan jöjjön az Úr ládája énhozzám?

És nem akará Dávid magához vinni az Úrnak ládáját Dávidnak városába, hanem letéteté azt Dávid a gitteus Obed Edom házánál." (9–10. vers.)

Ha a biblia e részét nem Sámuel írta, akkor is minden valószínűség szerint pap. Ebben az elbeszélésben a legfeltűnőbb az a gondos igyekezet, hogy elriassza a világiakat a frigyláda érintésétől. Már láttuk az ötvenezer-hetven kíváncsi iszonyú hekatombáját, akik mintegy villámtól sújtva, azon nyomban szörnyethaltak, mert belenéztek a szent dobozba. A szerző, hogy félelmet keltsen, az anekdota valószínűtlenségétől sem riadt vissza. Most már az sem fontos, hogy isten égbekiáltóan igazságtalan! Itt van például ez a frigyláda, amely isteni eredete ellenére, bizonyára kevés helyet foglalt el, hiszen egy közönséges szekéren elfért. Nyilván igen keskeny is lehetett, minthogy áthaladt a Gáza-hegy és a jeruzsálemi hegy közti szűk szorosokon. Papok nem kísérték – ami alig hihető –, és mivel nem tették meg a szükséges óvintézkedéseket az esés megakadályozására, ez a derék Uzza visszatartotta a ládát, megóvta a földre zuhanástól – és vallási buzgalmáért hirtelen halál lett a jutalma! Hát ez bizony képtelenség! Az ateisták – élükön lord Bolingbroke – joggal állították tehát, hogy ez a történet sértő az isteni jóságra nézve, és ha bárki vétkes volt benne, akkor csakis a leviták, akik magára hagyták a szent ládát, nem pedig az a világi személy, aki elkapta… De éppen az efféle történetekkel érték el, hogy a tudatlan nép továbbra is hitt a papi kaszt istentől kapott mentességeiben és kiváltságaiban.

Egy másik megjegyzés: Dávid uralmának e kezdeti otrombaságai azt bizonyítják, hogy a zsidó nemzet még éppoly faragatlan volt, mint amilyen szegény, s valójában megfelelő ház sem akadt, ahol elhelyezhette volna legfőbb kegyszerét.

Obed Edom úr, a frigyláda kijelölt őre, roppantul ügyelt, hogy ne nyúljon hozzá; ezért "megáldá az Úr Obed Edomot és egész háznépét". (11. vers.) Három hónap múltán Dávid rájött, hogy a sújtó villám el is maradhat – s visszakövetelte a ládát Obed Edomtól. Át is szállította Jeruzsálembe. Ez ünnepélyes szertartással ment végbe, s a király ez alkalommal roppant vidáman viselkedett: "Dávid pedig teljes erejéből táncol vala az Úr előtt, és gyolcs efódot övedzett magára Dávid." (14. vers.) Vigadása közben kissé túl

magasra rúgta a lábát, és előbukkant valami… amit nem illett volna látni. Első számú hitvese, Mikál, nem is rejtette véka alá véleményét erről az esetről, amikor a szent láda az e célra emelt sátorba került. "Mikor pedig Dávid hazament, hogy megáldja az ő háznépét is: kijőve Mikál, a Saul leánya Dávid eleibe, és monda: Mily dicsőséges vala ma Izrael királya, ki az ő szolgáinak szolgálói előtt felfosztózott vala ma, mint ahogy egy esztelen szokott felfosztózni!" (20. vers.) Ami Jehovát illeti, neki nagyon tetszett a féktelen tánc, és megbüntette Mikált, amiért udvariatlan volt férjével: büntetésül "nem lőn soha gyermeke az ő halálának napjáig". (23. vers.)

Dávid szeretett volna templomot emelni Jehovának; a zsidók istene azonban ellenezte, mivel ezt a tisztességet Salamon számára tartogatta. (7. fej.)

A 8. fejezet Dávid győzelmeivel foglalkozik. "Ezek után megveré Dávid a filiszteusokat, és megalázá őket: és elfoglalá Dávid a fíliszteusok kezéből Méteg Ammát." (1. vers.) Kiderül az is, hogy megszabadította a zsidó népet a filiszteusokkal szemben fennálló adófizetési kötelezettségétől. Ez bizony csodálatos dolog: isten kedvenc felkentje a jeruzsálemi győzelem után is még adót fizetett a filiszteusoknak, és újabb győzelmekre volt szükség, hogy a zsidók megszabaduljanak e terhes függőségtől. Ez arra vall, hogy ez a nép még igen kicsiny lehetett.

"És megveré a Moábitákat is, és kötéllel méré meg őket, lefektetvén őket a földre; két kötéllel méré azokat, akik megölendők, és egy teljes kötéllel azokat, akik életben hagyandók valának; és a moábiták Dávidnak adófizető szolgái lőnek." (2. vers.)

Ez a mód, ahogyan Dávid a moábitákkal bánt, nagyon hasonlít a Busirisról elterjedt pogány meséhez. Busiris ugyanis foglyait ágyának hosszához mérte: a kiálló tagjaikat levágta, a túlságosan rövideket pedig gyötrelmes kínzással megnyújtotta.

"Megveré Dávid Hadadézert is, Réhóbnak fiát, Czóbának királyát, mikor elméne, hogy hatalmát kiterjessze Eufrátesz folyó vizéig.

És foglyul ejtett Dávid közülök ezer és hétszáz lovagot, és húszezer gyalog embert; és inaikat elvagdaltatá Dávid minden szekeres lovaknak, és csak száz szekérbe valót hagyott meg közülök.

Eljövének pedig a Síriabeliek Damaskusból, hogy megsegítsék Hadadézert, Czóbának királyát; és levága Dávid a Síriabeliek közül huszonkétezer férfit.

És helyeze Dávid állandó sereget a damaskusi Síriába; és a Síriabeliek Dávidnak adófizető szolgái lettek. És megoltalmazá az Úr Dávidot valahová megyén vala.

És elvévé Dávid az arany paizsokat is, melyek Hadadézer szolgáin valának, és bevivé azokat Jeruzsálembe." (3–7. vers.)

Szövetséget kötött egy bizonyos Tóival, Hamát királyával, aki éppoly ismeretlen a történelemben, mint a másik király, akit Dávid legyőzött.

"És hírnevet szerze Dávid, amikor visszatért, miután a Síriabelieket leverte a sós völgyben, tizennyolcezeret." (13. vers.)

Számos tudós határozottan tagadja Dávid síriai és Eufrátesz menti győzelmeit. Azt hangoztatják, hogy sehol, egyetlen történetíró sem említi ezt. Nem ismeretes Hadadézer nevű síriai király sem, s ha Dávid egészen az Eufrátesz partjáig terjesztette ki uralmát, akkor a földkerekség egyik leghatalmasabb uralkodója lett volna a maga korában. Ennélfogva érthetetlen, hogy a történetírók árva szóval sem emlékeznek meg róla. A tudósok túlzásnak tekintik e parányi nép vezérének állítólagos hódításait, mikor ez a nép csak egyetlen város ura volt s még az sem épült fel!

Dicsősége teljében egyszerre csak eszébe jutott Dávidnak Saul öreg szolgája, akit Sibának hívtak. Maga elé rendelte, és megkérdezte tőle, nem él-e véletlenül még az első király valamelyik családtagja. Siba közölte (Dávid nem tudta ezt!), hogy Jonathán után egy Méfibóset nevű fiú maradt, aki idővel maga is családatya lett: ivadéka a Mika névre hallgatott. Az uralkodónak nem kellett vetélytársra gyanakodnia Jonathán fiának személyében, hiszen ez olyan békésen viselkedett, hogy hosszú éveken át nem is hallatott magáról. Dávid földbirtokot adományozott Sibának és Méfibósetnek, és azt kívánta, hogy a fiú ezentúl a királyi palotában étkezzék. (9. fej.)

"Méfibóset tehát Jeruzsálemben lakozék, mert mindenkor a király asztalánál eszik vala; és ő mind a két lábára sánta vala." (13. vers.)

Dávid hadat viselt az ammoniták ellen is (10. fej.), mivel királyuk, Hánon, rút tréfát űzött vele. Néhány zsidó ugyanis Hánon országába utazott, s ez "szakáloknak felét lenyíratá, és ruháikat félben elmetszeté az alfelekig, és elbocsátá őket". (4. vers.) Magától értetődik, hogy az ammoniták csúfos vereséget szenvedtek.

A szentírás nemrég elsorolta Dávidnak Jeruzsálemben született fiait, s közöttük említés esett Salamonról is. E fiúgyermek születésének körülményeit tárgyalja a 11. fejezet.

Egy szép napon a király séta közben messziről megpillantott egy szép fürdőző nőt. Nyomban fellángolt benne a vágy, hogy közelebbről megismerje a hölgyet.

"És elküldе Dávid, és tudakozódék az asszony felől, és monda egy ember: Nemde nem ez-é Bethsabé, Eliámnak leánya, a hitteus Uriás felesége?

Akkor követeket külde Dávid, és elhozatá őt; ki beméne őhozzá, és vele hála, mikor az ő tisztátalanságából megtisztult; és annak utána visszaméne az ő házához.

És fogada méhében az asszony, és elküldvén, megizené Dávidnak ilyen

szóval: Teherbe estem!

Akkor Dávid izene Joábnak: Küldd haza hozzám a hitteus Uriást; és elküldé Joáb Uriást Dávidhoz.

Mikor pedig eljutott Uriás őhozzá, megkérdé őt Dávid Joábnak békessége felől, a népnek békessége felől és a harc folyása felől.

Ezután monda Dávid Uriásnak: Menj haza, és mosd meg lábaidat (!); kimenvén pedig Uriás a király házából, a király ajándékot külde utána.

Uriás azonban lefeküvék a királyi palota bejárata előtt az ő urának minden szolgáival, és nem méné a maga házához.

És megjelenték Dávidnak, mondván: Nem ment le Uriás az ő házához. Akkor monda Dávid Uriásnak: Nemde nem útról jöttél-e? Miért nem mentél le a te házadhoz?

Felele Uriás Dávidnak: Az Isten ládája, Izrael és Júda nemzetsége sátorokban laknak, és az én uram Joáb, és az én uramnak szolgái a nyílt mezőn táboroznak: hogy mennék én be az én házamba, hogy egyem és igyam és feleségemmel háljak? Úgy élj te és úgy éljen a te lelked, hogy nem mívelem azt!

Monda azért Dávid Uriásnak: Maradj itt ma is, és holnap elbocsátlak. Ott marada azért Uriás Jeruzsálemben az nap és más napra kelve is.

Ennek utána hívatá őt Dávid, és ő vele evék és ivék, és lerészegíté őt, és kiméne estve aludni az ő ágyára, az ő házának szolgáival együtt, de házához nem méné alá.

Megvirradván pedig, levelet íra Dávid Joábnak, melyet Uriástól küldött el.

Írá pedig a levélben, mondván: Állassátok Uriást legelöl, ahol a harc leghevesebb és háta mögül fussatok el, hogy megölettessék és meghaljon." (11, 3–15.)

"Lőn azért, hogy mikor ostromlá Joáb a várost, állata Uriást arra a helyre, ahol tudja vala, hogy erős vitézek vannak.

Kijővén azért a városbeli nép, megharcolának Joábbal, és elhullanak egyesek a nép közül, Dávid szolgái közül, és a hitteus Uriás is meghala.

Követet külde akkor Joáb, és megizené Dávidnak az ütközetnek egész lefolyását.

És megparancsolá a követnek, mondván: Ha az ütközetnek egész lefolyását teljesen előadtad a királynak,

És ha a király haragra lobbanva, azt mondja néked: Miért mentetek olyan közel a városhoz ha ölni? Avagy nem tudtátok-é, hogy lelövöldöznek a kőfalról?

Akkor mondd meg: A te szolgád, a hitteus Uriás is meghalt." (16–21. vers.)

A hírnök teljesítette küldetését.

"Monda azért Dávid a követnek: Ezt mondjad Joábnak: Ne bánkódjál

amiatt; mert a fegyver úgy megemészt egyet, mint mást. Fokozzad azért támadásodat a város ellen, hogy elpusztítsad azt. Így biztasd őt." (25. vers.)

"Meghallá pedig Uriásnak felesége, hogy meghalt Uriás, az ő férje, és siratá az ő férjét.

És mikor a gyászolásnak az ideje eltelt, érette külde Dávid és házába viteté őt és lőn néki a felesége, és szüle néki egy fiat. De ez a dolog, amelyet Dávid cselekedett, nem tetszék az Úrnak." (26–27. vers.)

Jehova Nátán prófétát küldte követségbe Dávidhoz. A próféta formás kis történetet mesélt a királynak. Volt egyszer egy dúsgazdag ember, temérdek jószág tulajdonosa. Egy napon vendégül látott egy utast, és bárányt szolgált fel, amelyet szegény szomszédjától lopott, ahelyett hogy a dús nyájából választott volna ki. Dávid felháborodott a becstelen gazdag ember viselkedésén, Nátán azonban közbevágott:

"…Te vagy az az ember! Ezt mondja az Úr Izraelnek Istene: Én kentelek fel téged, hogy király légy Izrael felett, és megszabadítottalak téged a Saul kezéből.

És néked adtam a te urad házát, és a te uradnak feleségeit a te kebeledbe; ennek felette néked adtam Izraelnek és Júdának házát: és ha még ez kevés volt, ezt s ezt adtam volna néked.

Miért vetetted meg az Úrnak beszédét, oly dolgot cselekedvén, mely utálatos őelőtte? A hitteus Uriást fegyverrel ölted meg, és az ő feleségét magadnak vetted feleségül; magát pedig az Ammon fiainak fegyverével ölted meg.

Most azért ne távozzék el a fegyver soha házadból, mivel megutáltál engem, és a hitteus Uriás feleségét elvetted, hogy a feleséged legyen.

És mondja az Úr: Ímé én éppen a saját házadból bocsátók reád csapásokat, és feleségeidet szemed láttára veszem el, és adom más felebarátodnak, és hál a te feleségeiddel fényes nappal.

Mert te titkon cselekedtél; de én az egész Izrael előtt és napvilágnál cselekeszem azt.

Monda azért Dávid Nátánnak: Vetkeztem az Úr ellen! És monda Nátán Dávidnak: Az Úr is elvette a te bűnödet, nem fogsz meghalni.

Mindazáltal, mivel alkalmat adtál a gyalázásra az Úr ellenségeinek e dologban: a te fiad is, aki lett néked, bizonnyal meghal." (12, 7–14.)

A próféta felségesen kivonul, Dávid imádkozik és böjtöl, hét nap elteltével pedig meghal a Bethsabétól született gyermeke.

"És könyörge Dávid az Istennek a gyermekért, és böjtöle is Dávid, és bemenvén, a földön feküvék éjjel.

…Hetednapra azért meghala a gyermek, és nem merik vala a Dávid szolgái néki megmondani, hogy meghalt a gyermek, mert ezt mondják vala: ímé, még

mikor a gyermek élt, szólottunk néki és meg sem hallotta szónkat; hogyan mondanánk meg néki, hogy meghalt a gyermek, hogy magának bajt szerezzen?

Látván pedig Dávid, hogy az ő szolgái suttognak, eszébe vévé Dávid, hogy meghalt a gyermek, és monda Dávid az ő szolgáinak : Meghalt-é a gyermek? Azok mondának: meghalt.

Felkelvén azért Dávid a földről, megmosdék és megkené magát és más ruhát vőn magára, és bemenvén az Úr házába, imádkozék. Azután beméne a maga házába, és kérésére kenyeret vivének elébe, és evék.

Akkor mondának az ő szolgái néki: Mi dolog ez, amit míveltél? Míg a gyermek élt, böjtökéi és sírtál; most pedig, hogy meghalt a gyermek, felkelél és kenyeret ettél.

Monda ő: míg a gyermek élt, addig böjtöltem és sírtam; mert ezt mondottam: Ki tudja, talán az Úr könyörül rajtam, és megél a gyermek.

De most, hogy meghalt, vajon miért böjtölnék? Vajon visszahozhatom-é azzal? Én megyek őhozzá, de ő nem jő ide vissza énhozzám.

És megvigasztalá Dávid az ő feleségét, Bethsabét, és beméne hozzá, és vele hála. És ő szült fiat, és nevezé annak nevét Salamonnak, és az Úr szeréte azt,

Amint megizente vala Nátán próféta által, ki nevezé az ő nevét Jedidjának, az Úrért." (16, 18–25.)

Ez aztán épületes epizód a javából!… A Dávidtól teherbe esett Bethsabé házasságát – mint Voltaire közli – számos rabbi és bibliamagyarázó érvénytelennek minősítette. Nálunk a házasságtörő asszony nem mehet nőül a szeretőjéhez, aki megölte az illető asszony férjét, hacsak a pápa felmentést nem ad. III. Celesztin pápa rendelkezett így. Nem tudjuk, hogy a pápának valóban lehet-e ilyen hatalma. Annyi azonban bizonyos, hogy egyetlen civilizált nemzet sem engedélyezi a gyilkosnak, hogy feleségül vegye áldozatának özvegyét.

Van még egy nehézség. Ha Dávid és Bethsabé házassága érvénytelen, akkor nem állítható, hogy Jézus Krisztus Dávid törvényes leszármazottja, mint ezt az evangélium teszi, amikor ismerteti családfáját. Ha törvényes utódnak tekintjük, akkor lábbal tiporjuk valamennyi nemzet törvényét, az egyik legegyetemesebb törvényt, amely megfelel az erkölcs legelemibb elveinek. Ha pedig Dávid és Bethsabé házassága bűn, akkor Jézus Krisztus a legtisztátalanabb forrásból ered, mivel az újszövetség Salamontól származtatja. E dilemma megkerülése végett a teológusok arra hivatkoznak, hogy Dávid megbánása mindent jóvátett. Bűnbánata azonban csak rövid életű volt, hiszen Dávid megtartotta áldozatának, Uriásnak özvegyét. Bűnét tehát még tetézte is. Ez újabb nehézség, amelyet a teológusok nem tudnak

megmagyarázni, és – mint mindig – kénytelenek beérni a vak hit hangoztatásával – mondván, hogy isten akarata többnyire kifürkészhetetlen.

Az általunk vizsgált esetben csakugyan lehetetlen tisztázni Jehova állásfoglalását. Annak idején megölte az öreg, derék Nábált, hogy megkönnyítse Dávid első házasságtörését, most pedig haragszik kedvenc felkentjére, mert gyilkosság bűnébe keveredett Uriással szemben. Tehát Dávidnak istent kellett volna megkérnie, hogy vállalja e gyilkos feladatot, és isteni villámcsapás útján nyerje el Bethsabét, mint valamikor Abigailt?… Jehova haragja különös. Bosszúságát bizonyítja, hogy elküldi Nátán prófétát, aki szemrehányásokat tesz a királynak és szörnyű büntetésekkel fenyegetőzik. Haragja ellenére azonban isten jó szemmel nézi Dávid és a meggyilkolt Uriás özvegyének házasságát, hiszen különös szeretetet tanúsít Salamon iránt, aki Dávidnak és az özvegynek a fia. A gyilkos bűnét áthárítja egy csecsemőre. E furcsa égi manőver következtében Dávid végleg bocsánatot kap, nemde?… Nem egészen. Bocsánatot kapott, mivel a gyermek meghalt. De mégsem teljesen, hiszen még fennállt a fenyegető veszély, hogy a király feleségei és ágyasai egész Izrael szeme láttára másokkal fognak hálni – s valóban így is lett.

Addig azonban Joáb végül is elfoglalta Rabbát, az ammoniták fővárosát (26. vers.) Dávid birtokba vette újabb hódítását. "És elvévé az ő királyuknak koronáját annak fejéről, amelynek súlya egy talentum arany volt, és drágakövekkel vala rakva, és lőn a Dávid fején, és a városból felette sok zsákmányt hozott el." (30. vers.) Hozzávetőleges számítás szerint egy aranytálentum kilencven font súlynak felelt meg: aligha lehetséges, hogy bárki ilyen koronát viselt – még Góliáthot is szétlapította volna.

Az ammoniták legyőzése után Izrael királya szörnyű kínzásokkal sújtotta foglyait, pedig ezek ugyanazok a rabbai lakosok voltak, akik megszabadították Dávidot Uriás kapitánytól. Dávid félig bocsánatot kapott az istentől. Jehova azonban Dávidot szemelte ki arra, hogy végrehajtsa az isteni bosszút saját bűntársai ellen – akik ráadásul teljesen ártatlanok voltak –, amikor jogosan védekeztek. Ha valaki megérdemelte, hogy pórul járjon, akkor ez Joáb volt, aki nem valami kiváló szerepet játszott az ügyben. "A népet pedig, mely benne vala, kihozatá; és némelyét fűrész, némelyét vasborona alá, némelyét fejsze alá vetteté; némelyeket mészkemencén vitt által, és így cselekedék az Ammon fiainak minden városával. Haza méné azután Dávid és az egész nép Jeruzsálembe." (31. vers.)

Reméljük, hogy mindez a képtelen barbárság puszta túlzás, mint ahogy a kilencven font súlyú korona is nyilván az. A történelemben alig akad példa ilyen hatalmas arányú és megfontolt kegyetlenségre. Huet[42] méltó színekkel

42 *Huet* (1630–1721) francia gondolkodó.

ecseteli ezt a vérontást. Calmet benedekrendi szerzetes szerint "Dávid feltehetően csak a háború általános törvényeit követte; a szentírás sem rója meg érte, hanem kifejezetten arról tanúskodik, hogy – Uriás esetét kivéve – Dávid mindig kifogástalanul viselkedett". Ez a mentség alkalmas volna a tigrisek és párducok történetében – válaszol Huet –; ugyan ki tudna megfelelő kifejezést találni ilyen borzalomra, hacsak nem ízig-vérig pap az illető? És az ilyen ember isten kegyeltje!… Akár igaz történet, akár merő kitalálás, az ilyen vallási tanítást mindenképp meg kell bélyegezni. Mit gondoljunk azokról, akik azt tekintik feladatuknak, hogy elfogadtassák a néppel: az efféle kegyetlenség dicsőséges és kiváló cselekedet?…

Dávid családjában azonban az egyik szörnyűséget mindjárt követi a másik. Folytassuk az elbeszélést.

"Lőn ennek utána, hogy Absolonnak, Dávid fiának igen szép húga vala, kinek neve Támár vala; és Amnon, a Dávid fia meg szerété őt.

Igen nagy gyötrelemben vala pedig Amnon, úgy hogy beteggé lett az ő húgáért, Támárért; mert szűz vala, és Amnon előtt lehetetlennek tűnt fel, hogy rajta valamit elkövessen.

Vala azonban Amnonnak egy barátja, kinek Jonadáb vala neve, Simeának, Dávid testvérének fia; Jonadáb pedig igen eszes ember vala.

Ki monda néki: Mi az oka, hogy te naponként soványodol, királynak fia? Nem mondhatod-é meg nékem? És monda néki Amnon: Támárt, Absolon öcsémnek húgát igen szeretem.

És monda néki Jonadáb: Feküdj le ágyadba, és tedd betegnek magadat. És ha eljön atyád, hogy meglátogasson, mondd azt néki: Jöjjön ide, kérlek, Támár, az én húgom, hadd adjon ennem; és itt szemem előtt készítse az ételt, hogy én is lássam, és az ő kezéből egyem." (13, 1–5.)

A világtörténelem számos vérfertőzést ismer, amely némileg hasonlít Amnonéhoz. Mégsem kell azt feltételezni, hogy az egyiket a másikról másolták. Az ilyen bűn elvégre igen elterjedt volt minden népnél. Az viszont különösképpen furcsa, hogy Amnon bűnös szenvedélyét megvallja unokafivérének, Jonadábnak. Dávid családja bizonyára igen erkölcstelen lehetett, ha az egyik fiú, akinek egy sereg ágyas állott szolgálatára, mindenáron a saját húgára áhítozott, és saját unokatestvére a kezére játszott ebben.

Amnon megfogadta Jonadáb tanácsát, és minden úgy történt, ahogyan ez előre látta. A király meglátogatta ágynak esett fiát, meghallgatta kérését, s a betegnél szokásos, ártatlan szeszélynek tartotta; el is küldte lányát Amnonhoz, hogy a szobájában készítse el a híres-nevezetes húsos bélest, ami konyhaművészetének remeke volt.

"Beméne azért Támár az Amnon bátyja házába, ő pedig fekszik vala. És

lisztet vévén, meggyúrá és bélest csinála ő előtte, és megfőzé a bélest.
Előhozá annak utána a serpenyőt, és kitölté eleibe; de ő nem akara enni. És monda Amnon: Küldjétek ki mellőlem mindenkit; és kimenének mindnyájan előle.
Akkor monda Amnon Támárnak: Hozd be a kamarába az étket, hadd egyem kezedből; vévé azért Támár a bélest, melyet készített vala, és bevivé Amnon bátyjának az ágyasházába.
És eleibe vivé, hogy egyék, és megragadá őt, és monda néki: Jöjj, feküdj mellém húgom. Ő pedig monda néki: Ne, bátyám, engem meg ne ronts, mert nem szoktak így cselekedni Izraelben, ne kövess el ilyen gyalázatot.
És én, ugyan hová vigyem szégyenemet? Te pedig olyan leszel Izraelben, mint egy bolond. Azért kérlek, szólj a királynak, mert nem fog megtagadni engem tőled.
Ő azonban nem akart szavára hallgatni, hanem erősebb lévén nála, erőt vett rajta, és vele feküvék.
És meggyűlölé őt Amnon felette igen, mert nagyobb lőn gyűlölete, mellyel gyűlölte őt a szeretetnél, mellyel őt megszerette vala. És monda néki Amnon: Kelj fel, eredj dolgodra.
Ki felele néki: Ne kövess el nagyobb gonoszságot annál, amelyet rajtam véghezvittél, hogy elűzz engem. Ő azonban nem akart reá hallgatni,
Hanem beszólítá szolgáját, aki néki szolgál vala, és monda: Űzd ki őt gyorsan előlem, és zárd be az ajtót utána." (8–17. vers.)
Mit szólnak ehhez, kedves olvasóim?… Ugye remek történet ez egy szent könyvben, amelyet isten sugallt?…
Térjünk vissza a szöveghez, annak a vallásnak "szent" alapjához, amely nálunk évente milliókra rúgó állami támogatást élvez az adófizetők zsebére; nem számítva azokat a milliárdokat, amelyeket évszázadok óta a papok csikartak ki mindenféle módon, mindenkor érvényesítve az "isteni" jogokat, amelyeket a visszataszító biblia tartalmaz kasztjuk javára.
Támárt tehát elűzte Amnon. "Hamut hinte azért Támár az ő fejére, és a tarka szoknyát, mely rajta volt, meghasogatá, kezét pedig fejére tevén, jajgatva jár vala." (19. vers.) Absolon értesült Támár megbecstelenítéséről –, Dávid negyedik számú feleségének, Máákhának gyermeke volt, mint Támár. Mindenekelőtt dús hajzatáról ismert. Megint egy olyan bibliai személy, aki sörényével vált híressé – hajának hosszúságát tekintve, felülmúlta Sámsont és Sámuelt is. Amikor Absolon értesült Támár megbecstelenítéséről, előbb vigasztalni próbálta. Idézzük szó szerint: "Talán Amnon bátyád volt veled? Azért hallgass most húgom, mert atyádfia, ne bánkódjál azon felettébb." (20. vers.)
A nyájas szavak nem oszlatták el Támár kétségbeesését. Ami pedig

Dávidot illeti, amikor értesült róla, hogyan értette Amnon fia a húsosbéles-lakomát, heves haragra gerjedt; de ez csak szalmaláng volt.

"Nem szóla pedig semmit felőle Absolon Amnonnak, sem jót, sem gonoszt; mert igen gyűlöli vala Absolon Amnont." (22. vers.) Absolon két évig titkolta gyűlöletét. (23. vers.) Ezután nagy lakomát rendezett Baál-Hásorban, ahol háza volt, és meghívta valamennyi fivérét, Amnont is. A vérfertőző liliomtipró a kelleténél többet ivott, és utolsó fogás gyanánt meggyilkolták. (24–29. vers.)

Nagy erkölcstelenség, ha valaki a nővérével hál, jegyzi meg Voltaire. Roppant kegyetlenség azután szégyenszemre elkergetni. Kétségtelenül még nagyobb bűn, ha valaki lakomára hívja és álnokul meggyilkolja a saját fivérét.

Absolon fivérei, akik a testvérgyilkosság tanúi voltak, hanyatt-homlok távoztak az asztal mellől, és elmenekültek öszvéreiken, mintha attól féltek volna, hogy Amnon sorsára jutnak. Ezzel kapcsolatban egyesek megjegyzik, hogy most először szerepelnek öszvérek a zsidó történelemben. Egy teológus, a páratlan Calmet atya – akinek az a rögeszméje, hogy rendkívülit csempésszen mindenüvé, ahol nyoma sincs ilyesminek – azzal a remek ötlettel állt elő a bibliához fűzött magyarázatában, hogy "a palesztinai öszvérek nem szamárcsődör és kanca párosodásából származtak, hanem öszvércsődör és öszvérkanca ivadékai". Ez a meglepő felfedezés nevetésre fakasztotta Voltaire-t, s így felelt a benedekrendi szerzetesnek: "Calmet atya Arisztotelész véleményét idézi e tárgyban; de nyilvánvalóan helyesebben tette volna, ha egy szakértő öszvérhajcsárt kérdez meg. Számos utazóról tudunk, aki azt állította, hogy Arisztotelész tévedett, s Calmet főtisztelendő úgyszintén. Manapság egyetlen természettudós sem hisz az állítólagos öszvérfajtában. Egy csacsi meg egy kanca szép öszvércsikót hoz világra; itt azonban megáll a természet, és az öszvér nem képes szaporodni. Akkor miért adott neki a természet fajfenntartási szervet? Hiszen a természet állítólag semmit sem tesz hiába: az öszvér szerszáma mégis a legfölöslegesebb dolog a világon. Egyébként az öszvér nemi szerve éppoly szükséges, mint a férfi mellbimbója, amely teljesen haszontalan, csak dísznek szolgál."

Dávid sokáig siratta Amnont, és nem titkolta, hogy Absolont hibáztatja megöletéséért. Absolon ezért száműzetésbe vonult. Gessur királyságba menekült, amelynek uralkodója, Talmai, anyai nagyapja volt. Három évig tartózkodott e menedékhelyen. (37–38. vers.) Joáb ügyes fortéllyal visszahívta Absolont; többé-kevésbé el is érte célját, s visszahozta Jeruzsálembe. (14, 23.) Dávid azonban nem kívánta látni fiát.

"Nem vala pedig az egész Izraelben olyan szép ember, mint Absolon, ki dicséretre olyan méltó volna; tetőtől fogva talpig őbenne semmi hiba nem vala.

És mikor a fejét megnyíratja (mert minden esztendőben megnyíratja vala, mivel igen nehéz volna, azért nyíratja le), az ő fejének haja nyom vala kétszáz siklust a királyi mérték szerint.

Lőn pedig Absolonnak három fia és egy leánya, kinek neve Támár vala; ez igen szép termetű asszony vala.

Két esztendőt töltött immár Absolon Jeruzsálemben, de a királynak színét még nem látta.

Elkülde azért Absolon Joábhoz, hogy őt a királyhoz küldje, ki nem akara hozzá menni; és elkülde másodszor is, de ő mégsem akart elmenni.

Monda azért az ő szolgáinak: Nézzétek, a Joáb gazdasága az enyém mellett van, és ott van az ő árpája: menjetek el, és gyújtsátok fel tűzzel; és meggyújták az Absolon szolgái a gazdaságot tűzzel.

Felkele azért Joáb, és méné Absolonhoz az ő házába, és monda néki: Mi az oka, hogy a te szolgáid az én gazdaságomat felgyújtották tűzzel?

Felele Absolon Joábnak: Azért, mert hozzád küldöttem ily szóval, hogy idejöjj, hogy a királyhoz küldjelek, hogy ezt mondjad néki: Mi szükség volt hazajőnöm Gessur-ból? Jobb volna most is nékem ott lennem. Most azért szeretném a király arcát látni; ha van bennem álnokság, ölessen meg engem.

Elméne azért Joáb a királyhoz, és megmondá néki. És akkor hívatá a király Absolont, és elméne a királyhoz, és fejet hajtván a király előtt, arccal a földre borula. És megcsókolá a király Absolont." (25–33. vers.)

Absolon viselkedése Joáb iránt nem olyan szörnyű, mint a többi esemény, viszont roppant furcsa. A biblián kívül soha senki nem merészelte volna felgyújtani egy hadvezér, miniszterelnök árpáját pusztán azért, hogy társaloghasson vele. Különös módszer a kihallgatás kieszközlésére!…

"Lőn pedig annak utána, szerze magának

Absolon szekeret, lovakat és ötven embert, kik előtte szaladjanak… (15, 1.) És mindenkit, akinek dolga lévén, a királyhoz megy ítélet végett, megszólíta Absolon (2. vers.) … És eképpen cselekedék Absolon egész Izraellel … és így Absolon az Izrael fiainak szíveket alattomban megnyeri vala." (6. vers.)

"Lőn pedig negyven esztendő múlván, monda Absolon a királynak: Hadd menjek el, és teljesítsem Hebronban azt a fogadást, melyet fogadtam az Úrnak;

Mert fogadást tett a te szolgád, mikor Gessurban laktam, mely Síriában van, ezt mondván:

Ha valóban hazavezérel engem az Úr Jeruzsálembe, az Úrnak szolgálok.

Monda néki a király: Menj el békével; és felkelvén, elméne Hebronba.

Hírnököket külde pedig Absolon Izraelnek minden nemzetségéhez, hogy megmondják: Mikor a trombitaszót halljátok, azt mondjátok: Absolon uralkodik Hebronban.

És Absolonnal együtt kétszáz férfi is elméne Jeruzsálemből, kiket meghívott, kik jóhiszeműleg ménének, semmit nem tudván a dologról." (7–11. vers.)

"Akkor monda Dávid minden szolgáinak, kik vele valának Jeruzsálemben: Keljetek fel, és fussunk el, mert itt nincsen számunkra menekülés Absolon elől; siessetek elmenni, hogy valamiképp sietve utol ne érjen minket, s ne hozzon szerencsétlenséget reánk, és a várost le ne vágja fegyvernek élével.

Mondának pedig a király szolgái a királynak : Minden úgy legyen, amint tetszik a királynak, a mi urunknak, ímé itt vannak a te szolgáid.

Kiméne azért a király és egész háznépe ő utána, és otthon hagya a király tíz ágyasát, hogy őrizzék a házat.

És kimenvén a király és egész háznépe ő utána, megállapodának a legszélső háznál. És minden szolgái őmellé ménének; és a kereteusok, a peleteusok mind, a gitteusok is mind, az a hatszáz férfi, kik vele jövének Gáthból, elvonulának a király előtt." (14–18. vers.)

Lord Bolingbroke elmondja, hogy Widers tábornok nem sokkal a blenheimi csata[43] után – amelyben kitüntette magát – egy napon hallotta, amint káplánja a bibliának éppen ezt a részét olvasta; kitépte kezéből a könyvet, földhöz vágta s így szólt: "Teringettét, káplán! Ez a te Dávidod roppant gyáva és aljas fráter lehetett, ha mezítláb elszelelt egy jókora csapat gitteussal!… Bezzeg én hátra arcot vezényeltem volna, és – mordizomadta! – a gaz Absolon után rohanok a szentségit! s felköttetem az első körtefára!"

"És az egész föld népe nagy jajgatással sír vala, mikor az egész nép elméne. A király azért általméne a Kedron patakán, és a nép mind átméne az útra, a puszta felé.

És ímé vele vala Sádók is, és a Leviták mind, akik az Isten szövetségének ládáját hordozzák vala." (23–24. vers.)

Dávid azonban visszavitette a frigyládát Jeruzsálembe.

"Mikor pedig Dávid egy kevéssé alább ment a hegy tetejéről, eleibe jőve Siba, a Mefibóset szolgája, két megnyergelt szamárral, melyeken kétszáz kenyér és száz kötés aszúszőlő és száz csomó füge és egy tömlő bor vala.

…És monda a király: Hol van most a te uradnak fia? Felele Siba a királynak: ímé Jeruzsálemben marada, mert azt mondja: Visszaadja ma nékem Izrael háznépe az én atyámnak országát.

És monda a király Sibának: ímé minden tied legyen, valamije volt Mefibósetnek." (16, 1–4.)

"Elméne azután Dávid király Bahurimig, és ímé onnan egy férfi jőve ki a Saul nemzetségéből való, kinek neve Sémei vala, Gérának fia, és kijővén

43 A Hochstadt és Blenheim közötti csatáról van szó, amely 1704. aug. 13-án zajlott le, s ahol a császári és angol csapatok legyőzték a francia–bajor alakulatokat. – *Szerk.*

szidalmazza vala őket.

És kővel hajigálá Dávidot és Dávid királynak minden szolgáit, jóllehet az egész nép és az erős férfiak mindnyáján az ő jobb és bal keze felől valának.

És így szóla Sémei szitkozódása közben: Eredj, eredj te vérszopó és istentelen ember!" (5–7. vers.)

"És megy vala Dávid és az ő népe az úton, Sémei pedig a hegyoldalon átellenében menvén, mentében átkozódik és köveket hajigál vala ő ellenébe, és port hány vala." (13. vers.)

A bírálók megállapítják, hogy – ha a szent szerző csupán közönséges író lett volna –, akkor részletesen tárgyalja Absolon lázadását. Elmondta volna, mekkora erőre támaszkodott ez a herceg. Közli az olvasóval, hogy Dávid kiváló harcos létére, miért menekült el szánalmas módon Jeruzsálemből, még mielőtt a fia odaért. Megerősített város volt-e Jeruzsálem? Vagy nem? Miért nem fejtett ki semmilyen ellenállást Dávid népes kísérete? Lehetséges-e, hogy egy olyan kegyetlen, annyira könyörtelen zsarnok, mint Dávid, aki kettéfűrészeltette, vasboronával szétlapíttatta, mészégetőkemencében égettette meg legyőzött ellenségeit – gyermekmódra siránkozva meneküljön el fővárosából és meg se kísérelje elfojtani bűnös fia zendülését? … És ennek a Sémeinek az esete, aki büntetlenül dobálta kővel végig az úton Dávidot, akit temérdek fegyveres és Jeruzsálem egész lakossága vett körül – vajon ez nem az írót ihlető isteni galamb egyik legképtelenebb koholmánya?… Az ember azon tűnődik, nem álmodik-e, amikor ilyen születlen badarságot olvas egy vallási könyvben, amelyben kiátkozás terhe mellett hinni kell!…

Ami ezt a szegény Mefibósetet, Jonathán fiát és Saul unokáját illeti, ő mindkét lábára sánta volt, ugyan miként reménykedhetett abban, hogy uralkodni fog? Azt képzelte talán, hogy Absolon, aki nemrég emelte fel a felkelés zászlaját, hogy királlyá kiáltassa ki önmagát – lemond a trónusról az ő javára és más valakiért fosztja meg Dávidot a tróntól?… Másrészt pedig Dávid, akinek már nincs semmije, miként adhatja oda Mefibóset herceg valamennyi birtokát Siba nevű szolgájának?… Fréret azt állítja, hogy ennek a Mefíbósetnek volt egy jószágfelügyelője (ami nehezen hihető), és valószínűleg ez a hűtlen ember kaparintotta meg urának javait az összeomlás során, meg sem várva Dávid engedélyét.

"Absolon pedig és az egész nép, Izraelnek férfiai, bemenének Jeruzsálembe, és Akhitófel is ővele." (15. vers.)

"Felele Akhitófel Absolonnak: Menj be a te atyádnak ágyasaihoz, akiket itthon hagyott, hogy őriznék a házat: és megérti az egész Izrael, hogy te atyád előtt gyűlöltté tetted magadat, és annál inkább megerősödnek mindazoknak kezeik, akik melletted vannak.

Sátort vonának azért Absolonnak a tetőn, és beméne Absolon az ő atyjának

ágyasaihoz, az egész Izraelnek szeme láttára." (21–22. vers.)

A bibliakritikusok nemigen hiszik, hogy egy ilyen illetlenség nyilvános elkövetése hatásos módszer a nép megnyerésére. Azt sem hajlandók elfogadni, hogy Absolon – ha mégoly fiatal volt is – képes lett volna apjának tíz feleségével sorjában elvégezni a nemi aktust Jeruzsálem egész lakosságának szeme láttára. Mindennél világosabb azonban az, hogy a keresztény vallás legfőbb kútforrásának szent szerzője valósággal vájkál az ocsmányságokban. Amnon vérfertőzése után Absolon tíz hasonló cselekményét tálalja az olvasónak. A "szent" bibliában alighogy véget ér valamilyen borzalom, máris egy másik gyalázatos eset következik.

Akhitófel más tanácsot is adott Absolonnak. Válasszon ki tizenkétezer embert, és azonnal induljon Dávid üldözésére. Egy bizonyos Khusai azonban azt javasolta, hogy előbb intézzenek felhívást Izrael egész népéhez. Dántól egészen Bersebáig. Ez utóbbi tanács jobban tetszett Absolonnak. Erre Akhitófel, akit bántott, hogy nem hallgattak rá, megfojtotta magát. (17. fej.) A lázadók pártja végül is vereséget szenvedett az efraimi erdőben, ahol Absolon húszezer katonáját ölték meg a Joáb vezette királyi csapatok. Dávid fia öszvéren menekült; eközben haja beleakadt egy tölgyfa ágaiba, és Absolon ott maradt lógva, az állat pedig tovább rohant. Amikor Joáb értesült erről, három dárdát fogott, és átdöfte Absolont. Ez a história is olyan erőltetett, mintha a hajánál fogva ráncigálták volna elő, ugyebár?

Amikor Dávid megtudta, hogy a daliás ifjú meghalt, dús könnyeket hullatott, és több ízben felkiáltott: "Absolon! édes fiam, édes fiam Absolon!" Más halotti beszédben nem emlékeztek meg az elhunytról. (18. fej.)

Dávid ezután bevonult fővárosába, megbocsátott a kődobáló Sémeinek, és Mefibósetnek is, aki viszont megesküdött, hogy sohasem gondolt a korona bitorlására. (19. fej.) Még egy lázadás történt, amelyet egy bizonyos Séba szított, de ezt is leverték. Sébának fejét vették azok, akikhez menekült. Volt aztán egy Amasa nevezetű kapitány, akit Absolon tábornoki rangra emelt. Joáb jóindulatot színlelve, közeledett hozzá; s mikor egyszer békésen társalogtak, "Joáb megfogá jobb kezével az Amasa szakállát, mintha meg akarná csókolni.

Amasa azonban nem őrizkedék a fegyvertől, mely Joáb kezében vala, és általüté őt az ötödik oldalborda alatt, és kiontá a bélit a földre." (20, 9–10.)

"Lőn pedig nagy éhség Dávidnak idejében három egész esztendeig egymás után, és megkérésé emiatt Dávid az Urat, és monda az Úr: Saulért és az ő vérszopó háznépéért van ez; mivelhogy megölte a gibeonitákat.

Hívatá azért a király a gibeonitákat és szóla nékik: (A gibeoniták pedig nem az Izrael fiai közül valók valának, hanem az emoreusok maradékából, akiknek az Izrael fiai megesküdtek vala; Saul mindazáltal alkalmat keresett

vala, hogy azokat levágassa az Izrael és Júda nemzetsége iránti buzgalmából.)

És monda Dávid a gibeonitáknak: Mit cselekedjem veletek, és mivel szerezzek engesztelést, hogy áldjátok az Úrnak örökségét?

Felelének néki a gibeoniták: Nincsen nekünk sem ezüstünk, sem aranyunk Saulnál és az ő házánál, és nem kell minekünk, hogy valaki megölettessék Izraelben. És monda: Valamit mondotok, megcselekszem veletek.

Akkor mondának a királynak: Annak az embernek a házából, aki megemésztett minket, és aki ellenünk gonoszt gondola, hogy megsemmisíttessünk, és meg ne maradhassunk Izrael egész határában:

Adj nekünk hét embert az ő maradékai közül, akiket felakasszunk az Úr előtt, Saulnak, az Úr választottjának Gibeájában. És monda a király: Én átadom.

És kedveze a király Méfibósetnek, Jonathán fiának, ki Saul fia vala, az Úr nevére tett esküvésért, mely közöttök tétetett, Dávid és Jonathán között, a Saul fia között.

De elvévé a király Aja leányának, Rispának két fiát, kiket Saulnak szült vala, Armónit és Méfibósetet, és a Saul leányának, Mikálnak öt fiát, kiket szült Barzillai fiának, Adrielnek, a Méholátból valónak.

És adá azokat a gibeoniták kezébe, akik felakaszták őket a hegyen az Úr előtt. Ezek tehát egyszerre heten pusztulának el, és az aratás első napjaiban, az árpaaratás kezdetén ölettek meg." (21, 1–9.)

A bibliának ez a része mindig zavarba ejtette a teológusokat. Saul történetében ugyanis sehol sem esik szó arról, hogy a legcsekélyebb igazságtalanságot követte volna el a gibeonitákkal. Ellenkezőleg. Sámuel – isten nevében – minduntalan szemére vetette nagylelkűségét, amelyet többször is tanúsított. Nem felejtettük el, hogy a próféta trónvesztetté nyilvánította Sault, mert nem irtotta ki a vidéken lakó népeket, mint például az amálekitákat, emoreusokat, edomitákat stb. Azonkívül Saul is gibeai volt, s így természetes, hogy rokonszenvezett földijeivel. Ha lemészárolta volna Gibea nem-zsidó lakosait, akkor Sámuel nem mulasztotta volna el megemlíteni e gaztettet a Saullal foglalkozó könyvében.

Ez a váratlanul, utólag elbeszélt mészárlás hamis ürügynek látszik, amelyet azért eszelt ki Dávid, hogy megszabaduljon elődje utolsó ivadékaitól. Ez az epizód olyan valószínűtlen, hogy még a szerző is belezavarodik. Saul nem Mikált, hanem Mérábot, az idősebbik leányát adta férjhez a Méholáthi Hadrielhez (Sámuel első könyve, 18, 19.); Mikált pedig – amikor Dávid hűtlenül feleségül vette Abigailt és Ahinoámot – atyja, Saul a Láis fiához, Páltihoz adta. (Uo. 25, 44.) Azt is láthattuk, hogy Dávid visszavette Mikált Páltitól. (Sámuel második könyve, 3, 14–16.) Lehetséges, hogy a szent szerző itt Mikálról és másik férjétől született fiairól akart beszélni. Nehezen hihető,

hogy egy istentől sugallt írót annyira cserbenhagyjon az emlékezete, hogy Pálti urat összekeverje Méholáthi Hadriel úrral, Méráb férjével.

Ami a Dávid uralkodása alatt pusztító hétéves éhséget illeti, ebben az országban ez a legközönségesebb eseménynek számított. A szent könyvek igen gyakran említenek ilyesmit. Amikor Ábrahám Palesztinába ment, éhínség fogadta. Még sok éhséget láthatunk majd ebben a szomorú országban, ahol mindenkor több volt a kő, mint a növényzet.

Nagy meglepetéssel értesültünk arról, hogy maga isten közölte Dáviddal: ezt az éhínséget a régóta halott Saul miatt küldi az országra, mert Saul rossz szándékot táplált egy olyan néppel szemben, amely nem volt az isten népe. Ha igaz ez az epizód, akkor a bibliakritikusokkal együtt megállapíthatjuk, hogy Dávid számos bűne közül ez a legocsmányabb. Mentségül nem lehet semmiféle szenvedélyszülte tévedésre hivatkozni. Gyalázatos dolog aljas ürüggyel felakasztani Saul két törvénytelen fiát, aki nem volt s nem is lehetett vetélytársa. Dávid maga pedig, aki évek múltán visszafogadta Mikált – bár inkább neki kellett volna bocsánatot kérnie sokszoros házasságtöréséért –, aljas kegyetlenséggel járt el, amikor kiszolgáltatta a gibeonita hóhéroknak az asszony gyermekeit. Ezek ugyan más férjtől születtek, de azalatt, amikor Dávid elhagyta Mikált, Abigail és Ahinoám miatt. A gyalázatot képtelenség tetézi. Ezt a hét ártatlant valójában egy egészen kis népnek szolgáltatja ki, amelytől egyáltalán nem kellett félni, hiszen Dávid akkoriban állítólag valamennyi ellenségén győzedelmeskedett.

A bibliakritikusok – lord Bolingbroke, Huet, Fréret, Voltaire – ebben a cselekedetben nemcsak barbár kegyetlenséget látnak, amely a vadakat is megrémítené, hanem olyan gyávaságot is, melyre a legaljasabb ember sem volna képes. Dávid a gyávaságot és a kegyetlenséget még esküszegéssel tetézi. Hiszen megesküdött Saulnak, hogy sohasem öli meg egyetlen ivadékát. Ha az esküszegés mentegetésére arra hivatkoznak a teológusok, hogy Dávid nem saját maga akasztotta fel Rispa és Mikál fiait, hanem evégből átadta őket a gibeonitáknak, akkor ez a kifogás éppoly gyáva, akárcsak Dávid viselkedése, amely csak fokozza gonoszságát. Bárhová tekintünk is, isten drágalátos felkentjének szent történetében nem találni mást, mint bűn, álnokság, ocsmányság tárházát temérdek nevetséges és buta ellentmondás közepette.

A 21. fejezet végül elbeszéli a négy filiszteus óriás vereségét, akik közül az egyik nemcsak termetére volt rendkívüli, hanem "kezein és lábain hat-hat ujjai valának, azaz mindenestől huszonnégy". (20. vers.)

A 22. fejezet Dávid egyik dicsérő énekét tartalmazza. A következő fejezetben szintén van dicshimnusz. Ez a király egyes fegyvertársainak vitéz tulajdonságait ecseteli.

"Bénája is, Jójadának fia, vitéz ember, nagy tehetségű, aki Kabséelből való

vala; ez ölé meg a moábitáknak két fővitézét. Ugyanő elmenvén, az oroszlánt is megölé a veremben, télen.

Ugyanő ölt meg egy Egyiptomból való tekintélyes embert. Az egyiptomi kezében dárda vala, és ő csak egy pálcával méné reá; és kivevé az egyiptomi kezéből a dárdát, és megölé őt a maga dárdájával.

Ezeket cselekedé Bénája, Jójadának fia, és néki is jó híre vala a három erős vitéz között." (20–22. vers.)

Kár, hogy a szent szerző elmulasztja annak közlését, hogy mely vidéken esett ez a valóban fura kaland. Azokban az országokban ugyanis, ahol oroszlánok élnek, igen ritka a havas tél. Bénája helyesen cselekedett, amikor azon nyomban megölte a fenevadat, még mielőtt elolvad a gondviselés-küldte hó!

Dávid kíváncsi volt, vajon hány alattvalója van; isteni sugallatra egy napon így szólt magában: Tartsunk népszámlálást Izrael és Júda között. Ez a hosszadalmas és unalmas művelet kilenc hónapig és húsz napig tartott. (24, 8.) "És beadá Joáb a megszámlált népnek számát a királynak; és Izraelben nyolcszázezer erős fegyverforgató férfi és Júda nemzetségében ötszázezer férfiú vala." (9. vers.)

Mihelyt véget ért a népszámlálás, Dávid rájött, hogy ezzel az eljárással nagy bűnt követett el. A biblia nem árulja el, hogy e statisztikai esemény miért lobbantotta fel Jehova haragját. Mégis közli, hogy a jóisten roppant mérges lett.

"És mikor felkelt reggel Dávid, szóla az Úr Gád prófétának, aki Dávidnak látnoka vala, ezt mondván:

Menj el, és szólj Dávidnak: Ezt mondja az Úr: Három dolgot adok elődbe, válaszd egyiket magadnak ezek közül, hogy aszerint cselekedjem veled.

Elméne azért Gád Dávidhoz, és tudtára adá néki, és monda néki: Akarod-é, hogy hét esztendeig való éhség szálljon földedre? Vagy hogy három hónapig ellenségeid előtt bujdossál és ellenséged kergessen téged? Vagy hogy három napig döghalál legyen országodban? Most gondold meg és lásd meg, micsoda választ vigyek annak, aki engem elküldött." (11–13. vers.)

Ez a rész néhány fontos megjegyzést kíván. *Először is:* a szövegből világosan kitűnik (1. vers.), hogy "felgerjede az Úrnak haragja Izrael ellen, és felingerié Dávidot ő ellenek, ezt mondván: Eredj el, számláld meg Izráelt és Júdát". Később aztán isten még nagyobb haragra gyúlt, és úgy találta, eljött az ideje, hogy csapást zúdítson Dávidra, amiért végrehajtotta parancsát. A szentírás itt megint csak az emberi nem ellenségeként ábrázolja istent, akinek kedve telik, ha csapdájába ejtheti az embereket. *Másodszor*, az úristen maga rendelt három ízben népszámlálást, Mózes könyveinek tanúsága szerint. *Harmadszor*, nincs hasznosabb és bölcsebb dolog – de nehezebb sem –, mint

pontosan megállapítani egy nép létszámát. Dávid e művelete nemcsak okos, hanem szent cselekedet is, minthogy isteni sugallatnak engedelmeskedve hajtotta végre. *Negyedszer*, valamennyi bibliabíráló túlzásnak, csalásnak, nevetségesnek minősíti azt a feltevést, hogy Dávidnak egymillió-háromszázezer főnyi hadserege lett volna egy ilyen kis országban. Ennek alapján, ha csak a lakosság egyötödét számítjuk katonának, hat és fél millió ember élt volna Palesztinában, nem beszélve a kananeusokról és a filiszteusokról, akik nemrégiben négyszer is megütköztek Dáviddal, s az országban szétszórtan laktak. *Ötödször*, a Krónikák könyve, amely kánonilag szintén a biblia része s igen gyakran ellentmond a hasonló isteni sugallatból fakadó többi műnek, egymillióötszázhetvenezer katonát említ. Ez pedig óriási és még hihetetlenebb néptömeg. *Hatodszor*, a bibliakritikusok véleménye szerint, gyermekes, fura és isten felségéhez méltatlan tettetés elküldeni Gád prófétát Dávid prófétához, hogy válasszon egyet a három csapás közül, amely hét évig, három hónapig, illetve három napig tart. Ebben az égi kegyetlenségben gúnyt látnak s valamilyen keleti mese hatását, amely nem való egy olyan könyvbe, ahol minden oldalon isten cselekszik és beszél.

Lássuk most, hogyan választott a király.

"És monda Dávid Gádnak: Felette igen szorongattatom; de mégis, hadd essünk inkább az Úr kezébe, mert nagy az ő irgalmassága, és ne essem ember kezébe.

Bocsáta annak okáért az Úr döghalált Izraelre, reggeltől fogva az elrendelt ideig, és meghalának a nép közül Dántól fogva Bersebáig, hetvenezer férfiak.

És mikor felemelte kezét az angyal Jeruzsálem ellen is, hogy azt is elpusztítsa, megelégelé az Úr a veszedelmet, és monda az angyalnak, aki a népet öli vala: Elég immár, hagyd el. Az Úrnak angyala pedig vala a jebuzeus Arauna szérűje mellett.

És szóla Dávid az Úrnak, mikor látta az angyalt, aki a népet vágja vala, és monda: Imé én vetkeztem és én cselekedtem hamisságot, de ezek a juhok ugyan mit cselekedtek? Kérlek, inkább forduljon a te kezed ellenem és az én atyámnak háznépe ellen.

Méné azért Gád Dávidhoz azon a napon, és monda néki: Eredj, menj el, és rakass oltárt az Úrnak a jebuzeus Araunának szérűjén." (14–18. vers.)

Dávid engedelmeskedett. Arauna pedig gondoskodott mindenről, ami az áldozathoz kellett.

"És oltárt építe ott Dávid az Úrnak, és áldozék egészen égő és hálaáldozattal; és megkegyelmeze az Úr a földnek, és megszűnék a csapás Izraelben." (25. vers.)

Térjünk át a kétkedő bibliabírálók megjegyzéseire. Egy pestisjárvány, amely három nap alatt hetvenezer férfit pusztít el, minden bizonnyal

ugyanannyi nőt is megöl. A bibliakritikusok szörnyűségnek tartják, hogy isten száznegyvenezer embert megöljön kedvenc népéből, amellyel mindennap érintkezik, s bizalmas viszonyban van, azért mert Dávid engedelmeskedett istennek és megtette azt, ami a legtermészetesebb dolog a világon. Fréret egyébként – másokkal együtt – úgy véli, hogy a szent szerző szemlátomást Homéroszt utánozza, amikor az úristen megállítja az öldöklő angyal kezét. Szerinte igen valószínű, hogy a szerző – akit Ezsdrásnak tart – hallott a jeles görög költőről. Homérosz az Iliász első énekében valóban úgy ábrázolja Apollót, mint aki az Olimposz csúcsáról szállott alá, tegezzel felfegyverezve és haragjában nyilakat röpített a görögökre.

A dögvész epizódjával véget ér Sámuel második könyve. Az ószövetség a Királyok könyvével folytatódik. Az eredeti héber szövegben csak egy ilyen nevű kötet van; a "Septuaginta" című görög változat és a "Vulgata" latin fordítás azonban két részre osztotta, és ezt az önkényes felosztást a modern bibliakiadások is átvették. Vannak olyan kiadások is, amelyekben négy Királyok könyve szerepel. E címen foglalják össze ugyanis Sámuel két könyvét is a héber szöveg alapján. A hivatkozások megkönnyítése céljából mi a görög és latin felosztást fogadjuk el.

A Királyok könyve (vagy könyvei) Dávid utolsó napjainál kezdődik és egészen a babiloni fogság közepéig terjed. A talmudista hagyomány e mű szerkesztését Jeremiás prófétának tulajdonítja. Más szövegmagyarázók azt állítják, hogy Jeremiás tanítványa, Baruch írta ezt a könyvet. Mindjárt megvizsgáljuk, kinek van igaza ebben a vitában. A zsidók számára, akárcsak a keresztények szemében, mindig isten az elbeszélés szerzője. Mi tehát továbbra is erre az álláspontra helyezkedünk, s közben szemelgetjük az isteni gyöngyszemeket és kiemeljük mindazt, ami teljes joggal a józan ész kritikája alá esik.

"Mikor pedig megvénhedt és megöregedett Dávid király, bár leplekkel takargatták be, mégsem bírt felmelegedni.

És mondának néki az ő szolgái: Keressenek az én uramnak, a királynak egy szűz leányt, aki a király körül legyen, őt ápolja, és aludjék karjai között, és melegítse fel az én uramat, a királyt.

Kérésének annak okáért egy szép leányt Izraelnek minden határiban; és találák a Súnem városából való Abiságot, akit el is hozának a királyhoz.

És a leány igen szép volt, és a királyt ápolta és szolgált néki. De a király nem ismeré őt." (1, 1–4.)

Ez a dunyhául szolgáló szűz lány pompás ötlet, díszére válik a kacsa-galamb fantáziájának. Calmet benedekrendi szerzetes – aki készpénznek veszi a biblia hajmeresztő lódításait – komolyan megjegyzi, hogy egy nagyon szép fiatal lány igen alkalmas egy hetven esztendős ember felélénkítésére – ennyi

idős volt akkor Dávid. A szent elbeszélés igazolására a nagy tudományú barát elmeséli, hogy egy zsidó orvos azt tanácsolta Barbarossa Frigyesnek: háljon fiatal fiúkkal és fektesse őket a mellére. Mivel senki sem tud egész éjjel egy fiút tartani a mellén, Calmet atya hozzáteszi, hogy e célra kis kutyákat alkalmaztak.

Feltehetően Salamon sem osztotta azt a nézetet, hogy Dávid csupán melegedett Abiság, az ifjú súnemita lányka mellett. Később ugyanis azt láthatjuk, hogy meggyilkoltatta a bátyját, Adóniát, mert az feleségül kérte Abiságot. Eszerint Adónia a tulajdon apja özvegyét vagy ágyasát akarta elvenni.

Ez az Adónia Haggittól született, akit Dávid még Bethsabé előtt vett nőül. Ez utóbbinak fia volt Salamon. Miután a hosszú hajú Absolon meghalt, Adónia lett a legidősebb a királyi gyermekek között, és úgy vélte, teljes joggal őt illeti a korona. Az udvari cselszövény azonban Salamont akarta trónra juttatni. A két herceg nem átallotta, hogy apjuk halála előtt nyilvánosan pályázzon a királyságra.

"Adónia pedig, Haggitnak fia, felfuvalkodék, ezt mondván: Én fogok uralkodni! És szerze magának szekereket, lovagokat és ötven előtte járó férfiakat.

És tanácskozék Joábbal, Séruja fiával és Abjátár pappal, kik az Adónia pártján voltak.

De Sádók pap, meg Bénája, a Jójada fia, és Nátán próféta, és Sémei, és Réhi, és a Dávid erős vitézei nem állottak Adónia mellé.

Mikor pedig Adónia áldozatot mutatott be juhokból, ökrökből és egyéb kövér barmokból a Zohélet kősziklánál, amely a Rógel forrása mellett volt: meghívá egész rokonságát, a király fiait, Júda minden férfiak, a király szolgáit;

De Nátán prófétát és Bénáját és amaz erős vitézeket és Salamont, az ő atyjafiát, nem híva el.

Szóla akkor Nátán Bethsabénak, a Salamon anyjának, mondván: Nem hallottad-é, hogy Adónia, a Haggit fia uralkodik, és a mi urunk Dávid nem tud róla semmit?

Jövel azért, hadd adjak néked tanácsot, hogy megmentsd a te életedet, és a te fiadnak, Salamonnak életét.

Eredj, menj be Dávid királyhoz, és mondd ezt néki: Uram király, nemde nem esküdtél-é meg a te szolgálóleányodnak ilyenképpen: Salamon a te fiad uralkodik én utánam, és ő ül az én királyi székembe? Miért uralkodik hát Adónia?

És ímé mialatt még te ott a királlyal beszélsz, én is bemegyek utánad, és kiegészítem a te beszédidet." (5, 7–14.)

Mivel a szent szerző nem állítja, hogy Adónia királlyá kiáltatta ki magát, hanem csak reménykedett a koronában és hívei voltak, akárcsak Salamonnak – így hát a biblia tanúsága szerint Nátán próféta megrögzött hazug, aljas cselszövő volt. Bethsabéval, a meggyilkolt Uriás szemérmetlen özvegyével együtt fondorlatos módon el akarta ragadni a koronát az idősebbik fiútól. Szent ember létére rágalomhoz folyamodott a siker érdekében. Az utódlás rendje akkor még nem alakult ki határozottan a zsidóknál, de természetes volt, hogy Adónia mint idősebb következzék apja után a trónon, annál inkább, mert ő nem házasságtörő asszonytól született, mint Salamon. E jogát elismerte az ország két legmagasabb méltósága: a főparancsnok és a főpap.

Salamont tehát hazugság és intrika következtében jelölte utódjának az öreg király. Dávid hitelt adott Bethsabé és Nátán rágalmazó besúgásának.

"Azután monda Dávid király: Hívjátok hozzám Sádók papot és Nátán prófétát és Bénáját, Jójadának fiát. És ezek bemenének a király eleibe.

És monda nékik a király: Vegyétek mellétek a ti uratoknak szolgáit, és ültessétek Salamont, az én fiamat az én öszvéremre, és vigyétek alá őt Gihonba;

És kenje őt ott Sádok pap és Nátán próféta Izraelnek királyává; és fújjátok meg a harsonákat, és kiáltsátok: Éljen Salamon király!" (32–34. vers.)

Azután eljött Dávid halálának órája. A király mielőtt lehunyta volna szemét, egyebek közt ezt mondta a házasságtörő Bethsabé fiának, akit még életében ünnepélyesen királlyá kenetett:

"Azt is jól tudod, mit cselekedett énvelem Joáb, a Séruja fia, mit cselekedett az Izrael seregeinek két fővezérével, Abnerrel, a Nér fiával, Amasával, a Jéter fiával, akiket megölt, harci vért ontván békességnek idején, és hintett harci vért az ő derekának övére és az ő lábának saruira.

Cselekedjél a te bölcsességed szerint, és ne engedd, hogy megőszülvén, békességgel menjen a koporsóba." (2, 5–6.)

"És ímé veled van Sémei, Gérának fia, a bahurimbeli benjáminita, aki gyalázatosan szidalmazott akkor, mikor Mahanáimba mentem; de aztán, mikor elém alájött a Jordánhoz, megesküdtem néki az Úrra, és mondék: Nem öllek meg téged fegyverrel;

Te azonban ne hagyd őt büntetés nélkül, és mivel eszes férfiú vagy, tudod, mit kelljen cselekedned vele, hogy az ő vénségét vérrel bocsássad a koporsóba." (2, 8–9.)

"Azután elaludt Dávid az ő atyáival, és eltemettetek a Dávid városában.

Az idő pedig, amelyben uralkodék Dávid Izraelen, negyven esztendő. Hebronban uralkodék hét esztendeig, Jeruzsálemben pedig uralkodék harminchárom esztendeig." (2, 10–11.)

Dávid úgy halt meg, ahogyan élt – állapítja meg Huet. Isten e kegyeltje

szörnyű hálátlanságot követett el, amikor megparancsolta, hogy gyilkolják meg főparancsnokát, Joábot, leghívebb hadvezérét, akinek a koronát köszönhette. Halálos ágyán álszentséggel vegyes, undorító cinizmussal megszegte esküjét Sémeivel szemben, akinek állítólag megbocsátott, hogy a nagylelkű uralkodó hírében tetszelegjen, bár megfogadta, sohasem tör az életére. Egyszóval: Dávid még a sír szélén is gyilkos és álnok módjára viselkedett.

Calmet benedekrendi atya természetesen nem mulasztja el, hogy ne igazolja Dávidot. Megállapításai valóban megérdemlik, hogy aranyba foglaljuk:

"Joáb nagy szolgálatokat tett Dávidnak, és a büntetlenség, amelyben hosszú ideig részesítette a király, kárpótlás-féle volt rendületlen hűségéért. Ez az ok azonban nem mentette fel Dávidot azon kötelesség alól, hogy megtorolja a bűnt, és igazságot szolgáltasson Joábbal szemben."

Nyilvánvaló, hogy Joáb súlyos bűnt követett el, amikor végrehajtotta Dávid parancsát és a legveszélyesebb helyre állította Uriást a csatában s aztán cserben hagyta. Az egyház feloldozza Dávidot, de nem menti fel Joábot!

"Másrészt – fűzi hozzá Calmet főtisztelendő úr –, Salamon számára nem állott fenn a hála indoka, s ennek a hercegnek különös oka volt Joáb megöletésére, minthogy ez utóbbi összeesküvést szőtt Adónia trónra juttatása érdekében, s az ő kisemmizésére."

Következtetés: Dávid szent volt, Salamon pedig bölcs.

Ámen!

Csodálatos dolog, hogy a keresztény egyház mindenáron Dávidtól és Salamontól származtatja Jézus Krisztust. Néhány különös személyt már láthattunk a Messiás ősei között. Ez a két király azonban a többi ősnél is furább szerzet, nemde?

Ha az egyház legalább enyhítő körülményekre hivatkoznék!… De szó sincs erről: a megbocsátás fátylát borítja Dávid valamennyi bűnére, és Krisztus legtisztesebb elődjévé teszi. A királyok példaképe, és mint ilyent, a teológusok egyöntetűen magasztalják, a szentek szentjének nyilvánítják. A pápák Dávid bárgyú zsoltárait beiktatták az istentisztelet szertartásrendjébe. Az egyház – mint a zsinatokon gyakran kinyilvánította – Dávidban Jézusnak, vagyis a fiúistennek, a szentháromság második személyének emberi képmását látja!

TIZENHARMADIK FEJEZET

Salamon őfelsége dicsőséges uralkodása

Azután Salamon ült Dávidnak az ő atyjának királyi székibe, és megerősödék az ő királyi birodalma felette igen. (Királyok első könyve, 2, 12.)

A bibliai erkölcsök alapján könnyen elképzelhető, hogy az új király késedelem nélkül megszabadult Adóniától és Izrael két legfőbb vezérétől, akik Adóniát támogatták.

Adónia nem is gondolt már a királyságra, rég lemondott róla. Dávid örökségéből csak azt a fiatal szüzet kívánta, aki dunyhául szolgált a királynak; ugyanis beleszeretett Abiságba. Kárpótlásul a királyságért, amelyet ő, az idősebb fiú Bethsabé és Nátán cselszövénye és intrikája révén veszített el, a csinos szolgálóleányt kérte, aki atyját melengette életének utolsó napjaiban. Ezt a szerelmet – amely egészen jelentéktelen ügy volt – használta ürügyül Salamon arra, hogy meggyilkoltassa Adóniát, holott ez igen alázatosan viselkedett s meghajolt a befejezett tények előtt. Adónia, aki éjjelente bizonyára Abisággal álmodott, oly kevéssé számított a halálra, s oly együgyű és naiv volt, hogy éppen Bethsabéhez fordult a leány elnyerése végett.

"De Adónia, a Haggit fia beméne Bethsabéhoz, a Salamon anyjához, és az monda: Békességes-é a te jöveteled? Ki felele: Békességes.

És monda: Beszédem volna veled. Monda az: Szólj.

Akkor monda Adónia: Te tudod, hogy az ország az enyém vala, és az egész Izrael reám néz vala, hogy én uralkodjam; de elvétetek az ország tőlem, és lőn az én atyámfiáé, mert az Úrtól adattaték néki.

Most egy kérést kérek tőled, ne szégyenítsd meg orcámat. Az pedig monda: Beszélj!

És monda: Beszélj, kérlek Salamon királlyal; mert ő a te kérésedet meg nem veti, hogy adja nékem a Súnemből való Abiságot feleségül.

Felele Bethsabé: Jól van, majd szólok melletted a királynak.

És beméne Bethsabé Salamon királyhoz, hogy beszéljen vele Adónia érdekében; és felkele a király, és elébe menvén meghajtá magát előtte, és leüle királyi székibe; és széket tétete a király anyjának, hogy üljön az ő jobb keze felől.

És monda Bethsabé: Egy kis kérést kérek tőled, ne szégyenítsd meg orcámat. És monda néki a király: Kérj édes anyám; mert nem szégyenítem meg orcádat.

Monda ő: Adassék a Súnemből való Abiság Adóniának, a te testvérednek feleségül.

Akkor felele Salamon király, és monda az ő anyjának: De miért kéred te a súnembeli Abiságot Adóniának? Kérjed néki az országot is; mert ő az én bátyám, és vele egyetért Abjátár pap, és Joáb, a Séruja fia.

És megesküvék Salamon király az Úrra, mondván: Úgy cselekedjék velem az Isten, és úgy segéljen, hogy Adónia a saját élete ellen szólotta ezt a

beszédet!

Most azért él az Úr, aki megerősített engem és ültetett engem az én atyámnak, Dávidnak királyi székibe, és aki házat szerzett nékem, amint megmondotta volt: ma Adóniának meg kell halnia!

Elküldé azért Salamon király Bénáját, a Jójada fiát, aki levágá őt, és meghala." (13–25. vers.)

Ezután Abjátár következett. Őt azonban nem ölték meg. Salamon nem akarta a főpap vérét ontani, mert tudta, hogy a nép milyen babonás, azt pedig nehezen bizonyíthatta volna be, hogy isten sugallta neki ezt a gyilkosságot.

"Abjátár papnak pedig monda a király: Menj el Anathótba, a te jószágodba, mert halálnak fia vagy; de ma meg nem öletlek, mivel te hordoztad az Úr Istennek ládáját Dávid, az én atyám előtt, és mivel az én atyámnak minden nyomorúságaiban részes voltál.

És kiűzé Salamon Abjátárt, hogy ne legyen az Úrnak papja." (26–27. vers.)

Joáb számára nem volt kegyelem.

"És eljutott ez a hír Joábhoz, mert Joáb Adóniához hajlott vala, noha azelőtt nem hajlott vala Absolonhoz, és elfuta Joáb az Úrnak sátorába, és megfogá az oltárnak szarvait.

Hírül adák pedig Salamon királynak, hogy Joáb az Úrnak sátorához futott, és ímé az oltár mellett áll. Ekkor elküldé Salamon Bénáját, a Jójada fiát, mondván: Menj el, vágd le őt.

Mikor pedig Bénája az Úrnak sátorához ért, monda néki: Ezt mondja a király: Jöjj ki. Kinek felele Joáb: Nem, itt akarok meghalni. És megvivé Bénája a királynak a dolgot, mondván: így szólott Joáb és így felelt nékem.

És monda néki a király: Cselekedjék úgy, amint szólott; vágd le őt és temesd el, hogy elvedd az ártatlan vért, amelyet kiontott Joáb, én rólam és az én atyámnak házáról.

És fordítsa az Úr az ő fejére az ő vérét, amiért nálánál igazabb és jobb két férfira támadott, és megölé őket fegyverrel az én atyámnak, Dávidnak tudta nélkül, tudniillik Abnert, Nérnek fiát, az Izrael seregének fővezérét és Amasát, Jéternek fiát, Júda vitézeinek fővezérét.

Ezeknek a vére térjen Joáb fejére és az ő magvának fejére mindörökké: Dávidnak pedig és az ő magvának és az ő házának és királyi székének békessége legyen az Úrtól mindörökké.

És elméne Bénája, Jójada fia, és reá rohanván megölé őt; és eltemettetek az ő házában, a pusztában." (28–34. vers.)

Ha egyáltalán újabb bűnnel tetézhető az a sok gaztett – jegyzi meg Voltaire –, amellyel Salamon uralkodását kezdte, akkor ehhez még szentségtörés is járul. Ennyi borzalom után különös, hogy isten, aki ötvenezer-hetven embert pusztított el csupán azért, mert belenézett a frigyszekrénybe – most nem állt

bosszút a szent ládáért, mikor a zsidók fővezérét fojtották meg rajta, akinek egyébként Dávid a koronáját köszönhette.

Menjünk tovább.

"Rendelé pedig a király a Jójada fiát ő helyette a sereg fölé, és Sádók papot rendelé a király Abjátár helyett." (35. vers.)

"És elküldé a király, és magához hívatá Sémeit, és monda néki: Építs házat magadnak Jeruzsálemben és lakjál ott; és onnét ne menj ki se ide, se tova.

Mert valamely nap kimenéndesz, és általmenéndesz a Kidron patakján, tudd meg, hogy meg kell halnod, a te véred lészen tennen fejeden.

És monda Sémei a királynak: Tetszik nékem e beszéd; amiképpen szólott az én uram, a király, akképpen cselekszik a te szolgád; és sok ideig lakék Sémei Jeruzsálemben.

Lőn azonban három esztendő múlva, hogy Sémeinek két szolgája elszökött Akhishoz, Maaka fiához, a gáthbeli királyhoz; és hírül adák Sémeinek, mondván: ímé a te szolgáid Gáthban vannak.

Ekkor felkelt Sémei, és megnyergelé szamarát, és elméne Gáthba Akhishoz, hogy megkeresse az ő szolgáit. Oda érvén Sémei, meghozá szolgáit Gáthból." (36–40. vers.)

"És parancsok a király Bénájának, a Jójada fiának, aki elméne és levágá Sémeit, és meghala. És az ország megerősödék Salamon kezében." (46. vers.)

A Királyok könyve ezután arról tudósít, hogy Salamon szövetséget kötött Egyiptom királyával, és feleségül vette annak lányát. A biblia természetesen elhallgatja az egyiptomi uralkodó nevét, illetve – mint mindig – a Fáraó névvel jelöli. Ez azonban nem név, hanem az egyiptomi királyok címe. A lakodalom – a biblia szerint – Jeruzsálemben volt.

Ebben az időben Salamon palotát emelt magának, hozzáfogott a templom építéséhez, és fővárosát fallal vette körül. Míg a templom el nem készült, a király Gibeonban végezte ájtatosságát, ahol az ország legfőbb szentélye volt. Itt ruházta fel Jehova bölcsességgel, mégpedig álmában.

Eléggé furcsa történet ez.

"Megjelenek Gibeonban az Úr Salamonnak azon éjjel álmában, és monda az Isten: Kérj, amit akarsz, hogy adjak néked.

És monda Salamon: Te a te szolgáddal, az én atyámmal, Dáviddal nagy irgalmasságot cselekedtél, amiképpen ő is járt előtted híven, igazán és hozzád egyenes szívvel, és megtartottad néki ezt a nagy irgalmasságot, hogy néki fiat adtál, aki az ő királyi székében ül, amint e mai napon megtetszik.

És most, óh én Uram Istenem, te tetted a te szolgádat királlyá, Dávid, az én atyám helyett. Én pedig kicsiny gyermek vagyok, nem tudok kimenni és bejönni.

És a te szolgád a te néped között van, amelyet te magadnak választottál,

nagy nép ez, amely meg nem számláltathatik, meg sem írattathatik a sokaság miatt.

Adj azért a te szolgádnak értelmes szívet, hogy tudja átélni a te népedet, és tudjon választást tenni a jó és gonosz között; mert kicsoda kormányozhatja ezt a te nagy népedet?

És tetszék e beszéd az Úrnak, hogy Salamon ilyen dolgot kért.

Monda azért az Isten néki: Mivelhogy ezt kérted tőlem, és nem kértél magadnak hosszú életet, sem nem kértél gazdagságot, sem pedig nem kérted a te ellenségidnek lelkét; hanem bölcsességet kértél az ítélettételre:

Ímé a te beszéded szerint cselekszem; ímé adok néked bölcs és értelmes szívet, úgy hogy hozzád hasonló nem volt te előtted, és utánad sem támad olyan, mint te.

Sőt még amit nem kértél, azt is megadom néked, gazdagságot és dicsőséget; úgy hogy a királyok között nem lesz hozzád hasonló senki minden te idődben.

És ha az én utaimon járandasz, megőrizvén az én végzéseimet és parancsolatimat, amiképpen járt a te atyád Dávid; meghosszabbítom életed idejét.

És mikor felserkent Salamon, ímé álom volt." (3, 5–15.)

A hivatalos szöveg, amelyet az egyház hitelesnek nyilvánít, nem hagy kétséget afelől, hogy álom volt. Isten nem várta meg, míg Ábrahám, Jákob és a többiek elaludjanak s akkor jelent meg előttük, amikor azok ébren voltak – Salamonnak most csak álmában mutatkozik. Ám legyen! De hogyan derült ez ki? Salamon mesélte el álmát egy másik zsidónak? Az álom története szájról szájra szállt, s így jutott el egészen a Királyok könyvének szerzőjéig, aki a babiloni fogság idején élt? … Furcsa, ugyebár?

A teológusok azt állítják – s ez egyik kedvelt tételük –, hogy isten álombéli megjelenése csakúgy isteni megnyilatkozás. Az egyház elismer isteni és ördögi álmokat. Az ember álma – hangoztatják a papok – bizonyos esetben természetfeletti befolyás eredménye lehet, és nem a véletlen következménye. Fogadjuk el egyelőre ezt a tételt. Isten valóban megjelent Salamonnak. Ez azonban nem cáfolja azt, hogy Salamon aludt, ennélfogva nem volt tudatában annak, amit álmában mondott vagy cselekedett. Ha maga a pápa azt álmodná egy éjjel, hogy ő szabadkőműves, és heves tőrdöfésekkel átszúrja a szentelt ostyát – akkor egyetlen bíborosának sem jutna eszébe bűnéül felróni ezt. Ha Salamon álmában a dicsőséget és a gazdagságot választotta volna, ez az égvilágon semmilyen következménnyel nem járhatott volna számára – ez a napnál is világosabb. Helyesebb lett volna, ha isten a kérdések feltevése után időt ad Salamonnak, míg az felébred. Akkor – az álom hatása alatt – saját lelkiismerete alapján adja meg a választ. Ha éber állapotban a bölcsességet

választja és megveti a többit – ez nagy érdem lett volna. Mivel álmodott, a válasza nem ér semmit. A páratlan Jehovát mégis elbűvölte. Ez a legfurcsább az egészben!

Salamon az álomban kért és kapott bölcsességével – hamarosan csodálatba ejtette az izraelitákat.

Közismert az az ítélet, amelyet a két anya ügyében hozott. Egyébként ez az egyetlen tény, amelyet a biblia e rendkívüli bölcsesség igazolására említ. Történt, hogy három napon belül két asszony gyermeket szült egy háznak ugyanabban a szobájában, s az egyik csecsemő meghalt. Az egyik anya azzal vádolja a másikat, hogy éjszaka ellopta az ő élő fiát, és a saját holt gyermeke helyébe tette, akit vigyázatlanságból agyonnyomott. A vitás ügyet a király elé terjesztették, amikor az visszatért Jeruzsálembe. A csecsemő kicserélésével vádolt anya védekezésül hazugnak nevezi a másikat, és megesküszik, hogy a bíróság elé hozott élő gyermek valóban az övé. A másik pedig éppoly hevesen fogadkozik, hogy igazat mond s magának követeli a csecsemőt. Akkor Salamon kardot hozat és megparancsolja, vágják ketté a gyermeket, és mindegyik anyának adják oda a felét. Az igazi anya a szánalomtól rémülten kiált fel.

Nem akarja, hogy kicsinyét megöljék, inkább azt kéri, hogy hagyják annál, aki elvette. Ez viszont elárulja magát szavaival: helyesen ítélt a király, a gyermek ne legyen se a tiéd, se az enyém – osszák ketté! Salamon parancsa tehát valójában csak próba volt. Végleges ítéletet hoz, amellyel visszaadja az élő gyermeket az igazi anyának. (3, 16–28.)

A hivők mindenkor elragadtatással hallgatják, valahányszor a pap szentbeszéd közben ezt a történetet idézi. Pedig Salamonnak nem kellett volna a gyermek kettévágásának szörnyű próbájához folyamodnia, hanem csupán az első, útjába kerülő szülésznőhöz fordulnia, és az könnyűszerrel megállapíthatta volna, melyik csecsemő született előző nap, s melyik már négynapos. De ne kötekedjünk, inkább üdvözöljük Dávid fiának bölcsességét.

Csupán annyit jegyzünk meg, hogy temérdek effajta anekdota van, és mindig – bármely korban és országban – akadtak olyan jólelkű, éles eszű törvénytudók, sőt egyszerű falusi bírók is, akik túltettek volna Salamonon.

Megelégszünk azzal, hogy két esetet idézünk, amely legalább annyira mulatságos, mint a csecsemő kétfelé osztása. A szóban forgó bírák azonban nem részesültek Jehovától a bölcsesség álombéli ajándékában!

Egy ember felmászott a templom harangtornyának csúcsára, hogy megjavítson valamit. Szerencsétlenségére lepottyant. Csodálatos módon nem történt baja. Azonban rázuhant egy másik emberre és azt agyonzúzta. A szörnyethalt rokonai bíró elé idézték a toronyból lezuhant embert. Gyilkossággal vádolták, és azt követelték, hogy ha nem is halálra, de legalább

tetemes kártérítésre ítéljék. Az ügy törvény elé került. Valami elégtételt kellett adni a szerencsétlenül járt hozzátartozóinak. A bíró viszont úgy vélte, hogy semmiképpen sem szabad büntetést kiszabnia olyan emberölésért, amely nemcsak akaratlanul történt, hanem kizárólag egy végzetes baleset váratlan következménye. A bíró tehát, mint mesélik, úgy rendelkezett, hogy az elhunyt rokonai közül a legádázabb pereskedő, aki a legbőszebben kardoskodott a bosszú mellett, másszék fel szintén a harangtorony csúcsára és ugorjék le onnan a vádlottra, akinek pontosan azon a helyen kell állnia, ahol az elhunyt életét vesztette. Felesleges említeni, hogy ádáz perlekedő azon nyomban felhagyott a képtelen hajszával.

A másik érdekes eset egy pogány bíróval történt. Egy görög ifjú beleszeretett Theognida hetérába,[44] és feltette magában, csinos összeget ajánl neki, hogy a kedvese legyen. Miközben a szükséges pénz összegyűjtésén fáradozott, egy éjszaka azt álmodta, hogy övé lett Theognida, s élvezte bájait. Amikor azonban felébredt az ifjú, nevetségesnek találta, hogy kis híján adósságba keveredett a szép hölgyért, és addig töprengett, míg szenvedélye végképp lelohadt. Barátainak elmesélte tervét, álmát, s azt is, hogy lemondott Theognida kegyeiről. A hetéra pedig, akit bosszantott, hogy a fiatalember elállt ígéretétől, bíró elé idéztette, s követelte a pénzét. Azt állította, joga van arra az összegre, amelyet a fiatalember neki szándékozott felajánlani, mert ő egyszerre kigyógyította szenvedélyéből és kielégítette a vágyát. A bíró ugyan nem volt Salamon, de mégis olyan ítéletet hozott, amely előtt papjaink csak fejet hajthatnak: ez a pogány – akit pedig Jehova nem világosított meg – elrendelte, hogy … az ifjú görög hozza el egy erszényben az ígért összeget, s hajítsa azt egy medencébe, a hetéra pedig érje be az aranypénzek csengésével és színével, mint ahogyan volt imádója is képzelt gyönyörűséget élvezett.

Fogadjunk, hogy ha a szentlélek, aki kedveli a sikamlós történeteket, gondolt volna erre, akkor beleszövi a bibliába, és ezt is "bölcs" Salamon javára írja!

A két anya közti igazságtevésről szóló anekdota után a Királyok könyve áttér Salamon legfőbb udvari méltóságainak felsorolására. Az olvasó bizonyára nem veszi rossznéven, ha megkíméljük ettől az unalmas listától. Az utána következő beszámolóban viszont akad néhány érdekes apróság Dávid fiának dicsőségéről és gazdagságáról.

"És Júda és Izrael megsokasodott, olyan sok volt, mint a tenger mellett való fövény, és ettek, ittak és vigadtak.

Salamon pedig uralkodék minden országokon a folyóvíztől fogva egész a filiszteusok földéig és Egyiptomnak határáig, és ajándékokat hoznak vala, és

44 Az ókori Athén és Korinthosz prostituáltjai, akik nagy szerepet játszottak a közéletben, jártasak voltak a legfontosabb művészeti, irodalmi, politikai kérdésekben. – *Szerk.*

szolgálnak vala Salamonnak, életének minden idejében." (4, 20–21.)

Itt aztán valóban elveti a sulykot a szentlélek, hiszen már nem vagyunk olyan távoli korban, amelyről a történetíróknak semmilyen adatuk sincs. Ki hallott valaha is arról, hogy a zsidók uralma az Eufrátesztől egészen a Földközi-tengerig terjedt? Igaz, hogy útonállás révén sikerült megszerezniük egy kis országot, amely Palesztina sziklái és barlangjai között húzódott, s a beersebai sivatagtól egészen Dánig terjedt. Semmi sem bizonyítja, hogy Salamon akárcsak egyetlen mérföldnyi területet is meghódított volna háborúban, vagy bármi más módon. Ellenkezőleg: az egyiptomi királynak voltak jókora birtokai Palesztinában. Több kanaáni tartomány nem engedelmeskedett Salamonnak. Hol van hát ez az állítólagos nagy hatalom?

"És Salamon eledele naponként ez vala: harminc véka zsemlyeliszt és hatvan véka közönséges liszt;

Tíz hizlalt ökör, húsz fűvön járt ökör és száz juh; a szarvasokon, őzeken, bivalokon és hizlalt madarakon kívül." (22–23. vers.) Teringettét! Micsoda étvágya lehetett!… Az udvarnokoknak, akiket Salamon asztalával megtisztelt, bizonyára nem kellett félniük, hogy éhenhalnak ilyen étrenden!… Egyes teológusok, akiket zavarba ejtett a nyilvánvaló túlzás (kilencven véka liszt és harminc ökör naponta, a többit nem is számítva!), azt hangoztatták, hogy Salamon a babiloni királyok mintájára szolgáit is vendégül látta, s a szent szöveg így értendő. A bökkenő csak az, hogy a zsidó király Babilónia királya mellett olyasféle volt, mint az yvetot-i[45]* kiskirály Franciaország uralkodójához képest.

"És Salamonnak volt negyvenezer szekérbe való lova az istállókban, és tizenkétezer lovagja." (26. vers.) Ez a negyvenezer istálló[46] még a kilencvenezer véka liszten is túltesz! Calmet atya ugyan azt állítja, hogy nem istállót, hanem kancát kell érteni rajta. Ne vitatkozzunk ilyen apróságon: legyen Salamonnak negyvenezer kancája!…

"Úgy hogy a Salamon bölcsessége nagyobb volt, mint a napkelet minden fiainak bölcsessége és Egyiptomnak egész bölcsessége. Sőt bölcsebb volt minden embereknél, még az ezráhita Ethánnál is, és Hémánnál, Kálkólnál és Dárdánál, a Máhol fiainál; és híre-neve vala minden nemzetségek között körös-körül.

És szerze háromezer példabeszédet, és az ő énekeinek száma ezer és öt volt." (30–32. vers.)

Természetesen soha senki nem hallott erről az Ethánról, Hémánról, Kálkólról és Dárdáról, akiket a szent szerző oly váratlanul Salamonhoz

---

45 Yvetot törpe fejedelemség a Szajna alsó folyásánál alig néhány ezer lakossal. 1681-ig állt fenn. – *Szerk.*

46 A Vulgata bibliafordításban áll így.

hasonlít és idéz, mégpedig olyan rendületlen magabiztossággal, mintha páratlan bölcsességükről világszerte híres, kiváló személyiségekről volna szó. Az ismeretlen hírességek rögeszmeszerű emlegetése – amely időről időre felbukkan a szentírásban – az egyik legjellegzetesebb tünete ennek a szertelen hazudozásnak, amely – a pártatlan megfigyelő szemében – a biblia fő vonása. Ami a háromezer példabeszédet és az ezeröt éneket illeti, fennmaradt néhány. Adná isten – írja Voltaire –, hogy ez a király mindig csak héber ódákat költött volna, ahelyett hogy meggyilkolja a saját fivérét!

Most elérkezünk a híres-nevezetes jeruzsálemi templomhoz, amelynek építésére Salamon hét évet fordított. (6, 38.) Ez a nevezetes ügy a Királyok első könyvének négy fejezetét tölti meg. Futtában áttekintjük a lényeget.

"És Hirám, Tirus királya elküldé az ő szolgáit Salamonhoz, mikor meghallotta, hogy őt kenték királlyá az ő atyja helyett; mert Hirám szerette Dávidot teljes életében.

És külde Salamon Hirámhoz, ezt izenvén néki:

Te tudod, hogy Dávid az én atyám nem építhete házat az Úrnak az ő Istenének nevének a háborúk miatt, amelyekkel őt körülvették vala, mígnem az Úr az ő lábainak talpa alá vetette azokat;

De most az Úr az én Istenem nékem nyugodalmat adott mindenfelől, úgy hogy semmi ellenségem és senkitől semmi bántásom nincs.

Ímé azt gondoltam magamban, hogy házat építek az Úrnak az én Istenemnek nevének, amiképpen szólott az Úr Dávidnak, az én atyámnak, ezt mondván: A te fiad, akit helyetted ültettek a te királyi székedbe, ő építi meg azt a házat az én nevemnek.

Most azért parancsold meg, hogy vágjanak nékem cédrusfákat a Libanonon. Az én szolgáim is együtt lesznek a te szolgáiddal; a te szolgáidnak pedig jutalmát megadom néked mind aszerint, amit mondándasz; mert tudod, hogy nincsen mi közöttünk olyan ember, aki a favágáshoz úgy értene, mint a sidonbeliek." (5, 1–6.)

"Ada azért Hirám Salamonnak cédrusfákat és fenyőfákat, minden kívánsága szerint.

Salamon pedig ada Hirámnak húszezer véka búzát az ő háznépének táplálására, és húszezer kórus sajtolt olajat. Ezt adja vala Salamon Hirámnak esztendőről esztendőre." (10–11. vers.)

"Salamon király pedig robotosokat szedete az egész Izraelből; és harmincezer ember lőn robotossá.

Akiket azután elkülde a Libanonra, minden hónapra tíz-tízezer embert egymás után. Egy hónapig a Libanon hegyén valának, két hónapig az ő házoknál. Adónirám vala pedig a robotosok feje.

Ezenkívül Salamonnak hetvenezer teherhordozója, és nyolcvanezer

kőfaragója volt a hegyen.

A pallérok fejedelmein kívül, akikre Salamon a munkának igazgatását bízta volt, akik háromezerén és háromszázan valának, akik a munkálkodó népet szorgalmaztatták.

És megparancsolá a király, hogy nagy és drága köveket vágjanak ki, nevezetesen faragott köveket a ház fundamentumául.

Melyeket kifaragának a Salamon kőmívesei és a Hirám ácsai és a gibleusok; és elkészítek a fákat és a köveket a ház építéséhez." (13–18. vers.)

"És a ház, amelyet Salamon király az Úrnak építe, hatvan sing hosszú, húsz sing széles és harminc sing magas volt." (6, 2.)

(A zsidóknál használatos sing 52 centiméternek felelt meg, akárcsak az egyiptomi, így hát az épület, a bibliai szöveg szerint, 31 méter hosszú, 10 és 1/2 méter széles és 15 és 1/2 méter magas lehetett.)

"És építe a házon ablakokat is lezárt rostélyzattal.

És építe a ház falaira emeleteket körös-körül, a háza falai körül a szent helyen és a szentek szentjén, és készíte mellékhelyiségeket körül.

Az alsó emelet belső szélessége öt sing, a középső szélessége hat sing és a harmadik szélessége hét sing volt, és bemélyedéseket építe a ház körül kívülről, hogy az emeletek gerendái ne nyúljanak be a ház falaiba." (4–6. vers.)

"És megépíté az emeleteket az egész ház körül, amelyeknek magasságok öt-öt sing volt, és a házhoz cédrusfagerendákkal ragasztattak." (10. vers.)

"És a szentek-szentjét építé a ház belső részében, hogy abba helyeztesse az Úr szövetségének ládáját.

A szentek-szentje belső részének a hossza vala húsz sing, a szélessége is húsz sing, a magassága is húsz sing…

És csinált a szentek-szentjébe két tíz sing magas kerubot olajfából.

És öt sing volt az egyik kerub szárnya, és öt sing a másik kerub szárnya is." (19–20., 23–24. vers.)

"Azután a maga házát építé Salamon tizenhárom esztendeig, amely alatt elvégezé az ő házát egészen." (7, 1.)

"És elkülde Salamon király, és elhozatá Hirámot Tirusból.

Ez egy özvegy asszonynak volt a fia a Nafthali nemzetségéből; az ő atyja pedig tirusbeli rézmíves ember vala; és ez teli vala bölcsességgel, értelemmel és tudománnyal, hogy tudna csinálni mindenféle mívet rézből. Ki mikor Salamon királyhoz jött, minden mívet megcsinála néki.

És formála két rézoszlopot." (13–15. vers.)

"És felállítá az oszlopokat a templom tornácában; és felállítá a jobb oszlopot, és nevezé annak nevét Jákinnak, és felállítá a bal oszlopot, és nevezé annak nevét Boáznak." (21. vers.)

"És csinála egy öntött tengert, mely egyik szélétől fogva a másik széléig tíz sing volt, körös-körül kerek, és öt sing magas, és a kerületit harminc sing zsinór érte vala körül." (23. vers.)

"És tizenkét ökrön állott, három északra fordulva, három nyugotra, három délre és három naptámadatra, és a tenger fölül rajtok, hatok pedig mind befelé." (25. vers.)

"És ilyenképpen elvégeztetek az egész mű, amelyet Salamon király csinála az Úrnak házához." (51. vers.)

"Akkor összegyűjté Salamon az Izrael véneit és a nemzetségeknek minden fejeit, az Izrael fiai atyjaiknak fejedelmeit Salamon királyhoz Jeruzsálembe, hogy az Úr szövetségének ládáját felvigyék a Dávid városából, mely a Sión.

Mikor pedig eljöttek mindnyájan az Izrael vénei: felvevék a papok a ládát,

És bevivék a papok az Úr szövetségének ládáját az ő helyére a ház belső részébe, a szentek-szentjébe, a kerubok szárnyai alá.

És a király és az egész Izrael ővele, áldozatokat áldozának az Úr előtt.

És Salamon áldozék hálaadó áldozatul, amelyet áldozék az Úrnak: huszonkétezer ökröt, százhúszezer juhot. És ekképpen szentelek fel az Úr házát a király és az Izrael minden fiai."

(8. fej. 1, 3, 6, 62–63. vers.)

A négy fejezetben közölt részletek egytől egyig olyan túlzottak, hogy az olvasó már arra gondol, vajon abban az időben a Kidron helyett nem a Garonne folydogált Jeruzsálemben – a hetvenkedő Gascogne[47]* folyója! Az isteni elbeszélés úgy szertefoszlik, mint a köd, ha a legcsekélyebb vizsgálat alá vesszük.

Száznyolcvanháromezer-háromszáz ember dolgozik – nem számítva az utánuk következő kőműveseket és egyéb munkásokat – a puszta előkészületeken, egy olyan templom építésénél, amelynek alig tíz és fél méteres homlokzata lesz, valamint harmincegy és fél méter a hossza! Ezek az építők, szám szerint harmincezren, hetvenezren, illetve nyolcvanezren, hét esztendőt fordítanak egy műalkotás elkészítésére, amely mindössze három emelet magas, és összesen háromszázhuszonöt négyzetméter felületű! Ezekre a számadatokra égnek áll a haja bárkinek, aki csak valamit konyít az építészethez. Hiszen legfeljebb ötven munkás szükséges ahhoz, hogy négy-öt hónap alatt megépítsen egy ekkora méretű, díszes házat. Salamon temérdek munkása tehát címeres naplopó volt, vagy pedig a király, mérhetetlen gazdagsága ellenére, ocsmány zsugori lehetett, s a munkások sohasem kapták meg bérüket s így csaknem állandóan dologtalanul lebzseltek. Azonfelül a Királyok könyvében szereplő méretek nem egyeznek sem a Krónika

47 Gascogne francia tartomány. A gascogne-iakat hetvenkedő embereknek tartják. – *Szerk.*

könyvének, sem pedig Ezékiel próféta adataival. Valamennyi ellentmond a Josephus Flavius által megadott méretekkel. A zsidó szerzők közléseiben mutatkozó különbségek egyedül is elegendők volnának ahhoz, hogy bizalmatlanságot keltsenek még akkor is, ha maga a hivatalos szöveg nem volna nevetséges hencegés.

A szerzők még kevésbé értenek egyet a fantasztikus templom keletkezésének idejében. A Királyok könyve szerint négyszáznyolcvan évvel az Egyiptomból való menekülés után épült; Josephus Flavius szerint ötszázkilencvenkét esztendővel utána. Az újkori teológusok pedig húsz különböző véleményt képviselnek. Ez a kérdés nem olyan fontos; szent könyvben azonban nem árt a pontosság.

Egyébként nehezen állja meg az ember, hogy harsány hahotára ne fakadjon, amikor a ház körül futó emeletekről olvas, amelyek fölfelé haladva egyre kijjebb állanak, s az alsó emelet egy méterrel keskenyebb a felsőnél. Ez valósággal hajmeresztő! És a lezárt rostélyzatú oldalablakok, amelyek belül szélesek és kifelé keskenyek – ez aztán a mulatságos ötlet! Micsoda épület! Ezek után nehéz volna feltételezni, hogy Salamon építkezéseinek főfelügyelője holmi Michelangelo vagy Bramante[48] lett volna.

A templom felszentelésének ünnepsége méltóképp fejezi be az építkezés történetét és a bámulatos műalkotás ismertetését. Bizony nem lehetett gyakran efféle áldozatokat bemutatni, mert akkor – hamarosan éhkoppra jutottak volna! Ha minden hízott ökörre négyszáz fontot számítunk, akkor nyolcmillió-nyolcszázezer font marhahús, azonkívül egymillió-kétszázezer font juhhús égett el teljesen hasztalanul, pusztán Zebaoth isteni orrának gyönyörűségére! És ez a tízmillió font hús csak Salamon égő áldozata! A biblia világosan közli (8, 5.), hogy Izrael gyermekei, akik valamennyien királyuk köré sereglettek, oly nagy mennyiségű kisebb-nagyobb háziállatot áldoztak fel, hogy azok "meg sem számláltathatnának, sem pedig meg nem írattathatnának". A huszonkétezer ökör és százhúszezer juh, amelyet az uralkodó ölt le, külön, a 63. versben szerepel.

Ha a jóisten még ezek után sem lett volna elégedett, akkor ugyancsak nehéz természete lehetett!… Ezért "megjelenek az Úr Salamonnak másodszor is, amiként megjelent volt néki Gibeonban". (9, 2.) Ez az isteni megnyilatkozás ugyancsak álom formájában történt, mint az előző. Dávid fia – úgy látszik – megelégedett ennyivel, s nem kért kézzelfoghatóbb isteni megnyilatkozást. Ne keressünk kivetni valót benne. Jehova azzal jutalmazta a királyt, hogy kis beszédet intézett hozzá, amikor az éppen aludt. A szózat ezekkel az egyszerű szavakkal foglalható össze: ha te és a te néped továbbra is tisztel engem, akkor minden rendben lesz nálatok; de ha rajtam kívül más

---

48 A reneszánsz korának kiváló művészei. – *Szerk.*

isteneknek is hódolsz alattvalóiddal együtt, akkor nem viszitek el szárazon, jól vigyázzatok! (Régi nóta.)

A templom építéséhez "…Hirám, Tirus királya adott volt ajándékban Salamonnak cédrusfákat, fenyőfákat, aranyat egész kívánsága szerint: ada Salamon király Hirámnak húsz várost Galileának földén.

És kiméne Hirám Tirusból, hogy megnézze azokat a városokat, amelyeket Salamon néki ada, de nem tetszettek azok néki.

És monda: Miféle városok ezek, atyámfia, amelyeket nékem adtál? És Kabul földnek nevezé azokat mind e mai napig." (9, 11–13.)

Fogalmunk sincs róla, honnan vette Dávid fia ezt a húsz várost, hogy ajándék gyanánt átnyújtsa Hirám barátjának. Szamaria nem létezett, Jerikó csupán nyomorúságos sárfészek volt; Sikhem, Béthel még nem épült újjá – erre csak Jeroboám idején került sor.

"És hajókat is csináltata Salamon király Esiongáberben, amely Elót mellett van a Veres tenger partján, az Edom földén.

És elküldé Hirám az ő szolgáit a hajókon, akik jó hajósok és a tengeren jártasak valának, a Salamon szolgáival.

És egész Ofirig ménének, és hozának onnét négyszázhúsz tálentom aranyat, és vivék azt Salamon királyhoz." (26–28. vers.)

Hogy a hivők elhiggyenek egy ilyen képtelenséget – hogy Salamon király hajóhad tulajdonosa volt –, meg kellett jelölni legalább egy tengeri kikötőt, amely országához tartozott. A szerző nem merte a Földközi-tenger partjára helyezni. E vidék valamennyi kikötője akkoriban ugyanis a föníciaiaké és a filiszteusoké volt (Gáza, Askalon, Jaffa, Dor, Tirus és Szidon). Esiongáber kikötője viszont (amelyet a Szinai-félszigettől keletre, a Vörös-tengerből nyúló Elathi-öböl végébe rejtett) – egy másik országhoz tartozott. Esiongáber a földrajzban pontosan ugyanolyan értékű volt, mint a híres-nevezetes Ethán, Hémán, Kálkól és Dárda bölcsek (lásd előbb) a történelemben.

Ami a salamoni flotta ofiri expedícióját illeti – ez az ország egyébként a legjobb szándékú történetírók és földrajztudósok szorgos kutatása ellenére sem került elő –, ez az előző fejezetekben vázolt gazdagsághoz és pompához képest bizony szánalmas eredménnyel járt. Felszerelni egy hajóhadat, amely aztán négyszázhúsz talentum arannyal tér vissza – bizony ez édeskevés, tisztelt fejedelem! Tudjuk, hogy egy ezüst talentum átlagosan 5000 francia frankot ért, és az ókori pénzrendszerekben az arany értéke tizenkét és félszerese volt az ezüstének. Így hát a királyi hajóhad ofiri zsákmánya manapság mintegy huszonhat millió franknak felelne meg. Milyen gyatra eredmény egy olyan nagyúr számára, akinek negyvenezer istállója volt udvartartásának lovaihoz, s aki jámbor szeszélyének kielégítésére egyetlen áldozat alkalmával ötmillió kilogramm húst égetett el! Vonjuk le ebből a

huszonhat millióból a vállalkozás költségeit, amely – ha a teológusoknak hinni lehet – két esztendeig tartott. A tiszta haszon olyan csekély összegre zsugorodik, hogy – őszintén szólva – nem érdemes nevezetes eseménynek minősíteni Salamon uralkodásának ezt az epizódját. Szegény szentlélek! magunk közt legyen mondva, vannak pillanataid, amikor mélyre hanyatlasz, s már nem éred el egyes tréfáid magas színvonalát, amelyek kolosszális vakmerőségükkel valóban gyönyörűséget szereznek az olvasónak.

Olvasóink megnyugtatására gyorsan közöljük, hogy az isteni galamb később észbe kapott: mégpedig a Krónika második könyvének 9. fejezetében, amely az ószövetség fontos része s éppoly szent és hiteles, akárcsak a többi. Itt megtudjuk, hogy "vala pedig mértéke az aranynak, amely esztendőnként bejő vala Salamonnak, hatszázhatvanhat tálentom arany". (13. vers.)

"És csináltatott a király egy nagy királyiszéket elefántcsontból, és beboríttatá azt finom arannyal.

Hat lépcsője volt a széknek, és arany zsámolya a székhez erősítve, és támaszai valának mindkét felől az ülés mellett, és két oroszlán állott a karok mellett.

És tizenkét oroszlán áll vala ott a hat lépcsőn mindkét felől. Senki soha olyant nem csinált egyetlen országban sem." (17–19. vers.)

"És Salamon királynak összes ivóedényei aranyból valának; a Libanon erdő házának is összes edényei tiszta aranyból valának; nem vala az ezüstnek semmi becse a Salamon idejében." (20. vers.)

"Mert hajói voltak a királynak, amelyek Társisba jártak a Hirám szolgáival együtt. Minden három esztendőben egyszer ménének a hajók Társisba, honnan aranyat, ezüstöt, elefántcsontot, majmokat és pávákat hoznak vala.

És felülmúlta Salamon király e földnek minden királyait gazdagságban és bölcsességben.

És e földnek minden királyai kívánnak vala szembe lenni Salamonnal, hogy hallhatnák az ő bölcsességét, amelyet Isten adott vala az ő szívébe." (21–23. vers.)

"És a király Jeruzsálemben olyanná tévé az ezüstöt, mint a köveket, és a cédrusfákat úgy elszaporítá, mint a vad fügefákat, amelyek nevekednek a mezőségen bőséggel." (27. vers.)

Ez aztán remek! … A Krónika első könyve (29. fej.) egyébként kijelenti, hogy Salamonnak cseppet sem lebecsülendő örökség jutott atyjától, Dávidtól. Sok ezer talentum arany, azonkívül aranydrachma, réz-, ezüsttalentum stb., garmadával. Voltaire szórakozásból összeadta mindezt és átszámította korának pénzegységére.

"Az, amit Dávid örökül hagyott Salamonra – írja Voltaire –, a biblia szerint kereken tízmilliárd tallér, tizennyolc milliárd francia livre. Salamon szintén

tekintélyes összegre valót szedett össze. Nevetséges látvány, hogy egy melk, azaz zsidó kiskirály harminchat milliárd francia frankkal, vagy kilenc milliárd német tallérral, vagy másfél milliárd angol font sterlinggel rendelkezzék.[49]* Undorító ez a sok gyermekes túlzás, mindez az apokalipszisbeli, égből alászálló mennyei Jeruzsálemre emlékeztet, amelyet a jámbor Justinus egyházatya egymás után negyven éjszakán át látott: falai jáspisból voltak, a város aranyból, alapjai drágakőből, a kapuk pedig igazgyöngyből!"

Az imént olvastuk, hogy a biblia szerint a földnek minden királyai látogatóba jöttek Jeruzsálembe, hogy megcsodálják Salamont és ajándékokat hozzanak neki. Megjegyezhetné valaki, hogy a szent szerző néhány ismert királyt is említhetett volna. Ez igen igen jó lenne. A pontos idézet azonban roppant kényes dolog. Bármilyen megrögzött lódító volt is a galamb, mégis szükségét érezte, hogy a bizonytalanság homályában maradjon, nehogy lelepleződjék a turpisság. Mivel legalább egy valakit meg kellett említeni az utazgató uralkodók közül (enélkül az együgyű, derék hivők öröme csak félakkora volna), a szent biblia elébük tálalta egy hatalmas királynő, Séba királynője emlékezetes látogatásának történetét. A Királyok első könyvének 10. fejezete javarészt ezzel az eseménnyel foglalkozik, és hasonlóképp a Krónika második könyvének 9. fejezete. Ami Séba országát illeti, amelynek ez a hölgy uralkodónője volt, ez bizony számos tudós vitára adott okot a teológusok között. Szerencsétlenségre azonban az ellentmondó elmefuttatások közül egyik sem tudta pontosan megállapítani, vajon milyen égtájon lehetett ez az ország.

Nos hát, "A Séba királynéasszonya pedig hallván Salamonnak hírét és az Úr nevét, eljöve, hogy megkísértgesse őt nehéz kérdésekkel.

És bejöve Jeruzsálembe igen nagy sereggel és tevékkel, amelyek hoznak vala fűszerszámokat, igen sok aranyat és drágaköveket, és Salamonhoz méné, és szóla mindenekről, amelyek szívén voltak.

És Salamon megfelelt néki mindenre, semmi sem volt a király előtt elrejtve, amire ne tudott volna néki felelni.

És amikor látta Séba királynéasszonya Salamonnak minden bölcsességét, és a házat, amelyet épített vala,

És az ő asztalának étkeit, és szolgáinak lakásait, és szolgái udvarlásának módját, és azok öltözeteit, és pohárszékeit, és az ő áldozatját, amellyel az Úrnak házában áldozott: a lélegzete is elállott;

És monda a királynak: Mind igaz, amit az én földemben hallottam volt a te dolgaid felől és a te bölcsességedről,

De én hinni sem akartam azokat a beszédeket, míg én magam el nem

---

49 1 font sterling 25 francia franknak felel meg a szerző idejében, a XIX. század végén. – *Szerk.*

jöttem, és szemeimmel nem láttam. És ímé nékem a felét sem beszélték el: te meghaladtad bölcsességgel és jósággal a hírt, amelyet hallottam felőled." (10, 1–7.)

Séba királynője, mielőtt elbúcsúzott vendéglátójától, ritka és drága ajándékokat adott át neki, amelyeket magával hozott. Mindezt százhúsz talentum arannyal tetézte. (10. vers.) A lovagias Salamon király pedig valósággal elhalmozta ajándékokkal:

"És Salamon király ada a Séba királynéasszonyának mindent, amit csak kívánt és kért tőle, azokon kívül, amelyeket gazdagságához képest ada Salamon király néki." (13. vers.)

Ekkora dicsőség múlhatatlanul végzetes hatással volt Salamon lelkiüdvére. Isten bölcsességet adományozott neki, s ezt nem is vette vissza tőle; a biblia azonban a hanyatlás kezdetének minősíti Dávid fiának baráti kapcsolatait az egyiptomiakkal, hitteusokkal, ammonitákkal, Szidóniákkal stb. Ezek tehát rossz társaságnak számítottak.

Azután "Salamon király pedig megszerete sok idegen asszonyt, mégpedig a Faraó leányán kívül a moábiták, ammoniták, edomiták, sidonbeliek és hitteusok leányait.

Olyan népek közül, akik felől azt mondotta volt az Úr az Izrael fiainak: Ne menjetek hozzájok, és őket se engedjétek magatokhoz jőni, bizonyára az ő isteneitek után hajtják a ti szíveteket. Ezekhez ragaszkodék Salamon szeretettel.

És valának néki feleségei, hétszáz királynéasszony és háromszáz ágyas; és az ő feleségei elhajták az ő szívét." (11, 1–3.)

Jehova kétségtelenül jó szemmel nézte, hogy számos pátriárkája és prófétája több feleséget tartott. Dávid bizonyára bőven élt az isteni engedelemmel. Salamon azonban – őszintén szólva – elvetette a sulykot. Ezer asszony, akit mind szenvedélyesen szeretett, tehát nemcsak dísznek voltak mellette! Ezer asszony, akit szüntelenül kitüntetett kegyeivel!… Ugyancsak fárasztó lehetett…

S megtörtént az, aminek történnie kellett – amit Jehova egyébként előre tudott, hiszen mint isten mindenki másnál jobban ismerte a jövőt –: Salamon, hogy kedvében járjon a hétszáz idegen hercegnő-feleségnek, áldozott isteneiknek. Egy Jeruzsálem melletti hegyen templomot épített Kámosnak, a moábiták istenének, egy másik hegyen pedig Milkótnnak és Móloknak, az ammoniták isteneinek, Astoret, a sidoniak istene szintén hódolatban részesült. (4–8. vers.)

A jóisten pedig – aki a világ őskorában Ádám és Éva bűnéül rótta fel, hogy meg akarták tanulni a jó és a gonosz megkülönböztetését – elragadtatással vette tudomásul, amikor Salamon ugyanerre törekedett. Ezernyi áldás

kíséretében teljesítette kívánságát. Ne törődjünk most azzal, hogy ez a pálfordulás szerfelett különös egy természetfeletti lénynél, akit a teológusok végtelenül bölcsnek nyilvánítanak, s vizsgáljuk csak a puszta tényt. Salamon isten kegyelméből teljes mértékben rendelkezett a jó és a gonosz megkülönböztetésének képességével, amelyet isten Ádámtól megtagadott. Magatartása tehát teljességgel érthetetlen, s a biblia megint csak ellentmondásba keveredik önmagával.

Vagy pedig egyszerűen történelmi adalékot kell látnunk ebben. A zsidóknak ez idő tájt ugyanis még nem volt határozottan kialakult vallásuk – s ez látszik a legvalószínűbbnek. Ellenkező esetben a szent szerző nem közölte volna előzőleg, hogy Jákob és Ézsaú bálványimádó nőt vett feleségül. Sámson sem hozott volna filiszteus lányt a házhoz; Jefte pedig nem állította volna, hogy a moábita nép jogosan birtokolja azt, amit istenétől, Kámostól kapott. A valláskritikusok ezen ellentmondások alapján jelentik ki, hogy a zsidók könyvei közül nyilván egyik sem íródott akkor abban a formában, ahogyan ránk maradt. Salamon uralkodása alatt pedig, amikor az izraeliták még csak alig számítottak önálló népnek, teljesen közömbös volt, vajon királyuk Kámost, Astoretet, Milkómot, Molokot, Adonajt, Jehovát imádja, vagy egy más nevű istent.

Akárhogy is volt, a biblia szerint Jehova roppantul haragudott. Emiatt harmadízben is megjelent. Ez alkalommal azonban nem esik említés arról, hogy a jóisten álomban mutatkozott volna. Mozgalmas jelenet következik : a mindenható heves szemrehányásokat intéz a bölcs Salamonhoz, akinek bölcsessége megszűnt, jóllehet az említett mindenható nem fosztotta meg tőle. Dávid fia alapos fejmosást kap!

"Monda azért az Úr Salamonnak: Miután ez történt veled, és nem őrizted meg az én szövetségemet és az én rendelésimet, amelyeket parancsoltam néked: elszakasztván elszakasztom tőled az országot, és adom a te szolgádnak." (11. vers.)

A jóisten annyira dühbe gurult, hogy valósággal összevissza zagyvái; minthogy nyomban hozzáteszi:

"Mindazáltal míg élsz, nem cselekszem ezt Dávidért a te atyádért; hanem a te fiadnak kezétől szakasztom el azt." (12. vers.) Jegyezzük meg, hogy a szóban forgó fiú, akinek neve Roboám, eddig a pillanatig semmilyen bűnt nem követett el, legalábbis a biblia szövege szerint. Ha pedig hű marad Jehovához, akkor miért ő tartsa a hátát, mikor Salamon volt az egyetlen bűnös? Ha viszont trónra jutása után ugyanazokba a hibákba esik, mint az apja, akkor majd megbűnhődik saját magáért. Miért mondja akkor Jehova Salamonnak, hogy a fia lakol meg érte?… Csakugyan azt kell hinni, hogy amikor a jóisten bölcsességet adott Dávid fiának, jómagának egy szemernyit

sem tartott meg belőle.

Isten tehát határozottan kijelentette Salamonnak, hogy az ő életében nem osztja meg királyságát. A biblia azonban ehhez is mindjárt hozzátesz valamit:

"És ellenséget támaszta az Úr Salamonra, az Edombeli Hadádot, aki az Edombeli királyi nemből való vala." (14. vers.)

Ennek a Hadadnak a rövid története önmagában is homlokegyenest ellentmond az előbb vázolt eseményeknek. Végképp agyalágyult volt már a szent szerző, hogy leírta mindazt, amit a füllentő galamb a szájába rágott?! Az elbeszélés szerint Hadad még egészen kisfiú volt s Edomban élt, amikor Dávid főparancsnoka, Joáb lemészárolta ennek az országnak a férfilakosságát. A fiú apjának néhány szolgájával együtt szerencsésen megmenekült a vérfürdő elől s Egyiptomba szökött. A fáraó menedéket adott neki, barátságába fogadta, házat és nagy falusi birtokot ajándékozott neki. Hadad annyira megnyerte az egyiptomi uralkodó kegyét, hogy az hozzáadta feleségül a királyné nővérét. A szentírás eddig sohasem közölte egyetlen fáraó nevét. Most azonban megemlíti az uralkodó feleségéét: Táfnesnek hívták. Szükséges-e hozzátenni, hogy egyetlen történetíró sem szólt róla? Nos hát, Hadad a fáraó sógora lett. Ne feledkezzünk meg róla, kérem szépen, hogy mindez Dávid uralkodása alatt történt. Azután elbeszéli a szerző, hogy amikor Hadad értesült Dávid haláláról, majd hamarosan Joáb pusztulásáról is – elbúcsúzott az egyiptomi királytól, visszatért Edomba, s attól fogva a zsidók ellenségei közé tartozott, akiket isten felhasznált Salamon ellen, hogy megbüntesse bálványimádásáért. Hadad sok borsot tört Salamon orra alá. (15–22. vers.)

A bibliának ugyanebből a fejezetéből azt is megtudjuk (4. vers.), hogy Dávid fia "mikor megvénült", elpártolt Jehova tisztelésétől és versenytársait, az idegen isteneket imádta. Később pedig kitűnik (42. vers), hogy összesen negyven esztendeig uralkodott. Tegyük fel, ha úgy tetszik, hogy Salamon hűsége Jehovához harminc évig tartott, uralkodásának utolsó tíz esztendeje pedig bűnöktől volt terhes. Akkor azonban Hadad, isten ostora, a fáraó sógora létére több mint harminc esztendeig nem tudott Salamon trónra lépéséről, s ez annál inkább lehetetlen, mivel Salamon uralkodásának kezdetén nőül vette az egyiptomi király leányát, Hadad közeli rokonát. Vagy pedig Hadad nem vesztegette az idejét, s mindjárt Salamon megkoronázása után tűzzel-vassal dúlta végig Izrael országát? Akkor azonban roppant különösnek látszik a bibliának az a megállapítása, hogy Salamon bűnéért már harminc évvel a bűn elkövetése előtt lakolt.

Itt van azonban egy másik, még pontosabb adat:

"És támaszta az Isten néki más más ellenséget is, Rézont, az Eljada fiát, aki elfutott vala Hadazétertől, a sóbabeli királytól, az ő urától.

És hadakozó férfiakat gyűjtött maga mellé, és ő vala a sereg hadnagya,

mikor megölé őket Dávid; azután Damaskusba menvén ott lakának, és uralkodának Damaskusban.

És ellensége volt Izraelnek Salamonnak egész életében, a nyomorúságon kívül, amelyet Hadad szerze, és gyűlölte Izraelt, és uralkodott Síriában." (23–25. vers.)

Ez a Rézon, szíriai király – aki annyi keserűséget okozott Salamonnak, júdai uralkodásának egész tartama alatt – szereplésével napnál is világosabban bizonyítja a következő tényeket: 1. Salamon, ez a bölcs és kezdetben oly istenfélő fejedelem még ártatlanul előre bűnhődött azokért a vétkekért, amelyeket csak öreg napjaiban követett el; 2. a szent szerző fura ellentmondásba keveredik önmagával, hiszen előzőleg (4, 21.) azt állította, hogy Salamon uralma az Eufrátesztől a Földközi-tengerig terjedt.

Az egyiptomi fáraó veje, aki még hatszázkilencvenkilenc más királynak is veje volt, saját alattvalóival is eleget civakodott.

"Azután Jeroboám, a Nébát fia, Seredából való Efrateus, – akinek anyja Sérua, egy özvegyasszony volt, – a Salamon szolgája emelte fel kezét a király ellen.

Annak pedig, amiért felemelte kezét a király ellen, ez volt az oka: Mikor Salamon megépítette Millót, és berakatta az ő atyjának, a Dávid városának romlását.

Jeroboám erős férfiú vala; és látván Salamon, hogy az szolgája az ő dolgában szorgalmatos, reá bízá a József háza egész gondviselésének terhét.

És történt ebben az időben, hogy mikor kiment egyszer Jeroboám Jeruzsálemből, találkozék az úton Ahijával, a silóbeli prófétával, és rajta új köpönyeg volt, és csak ketten valának a mezőn együtt.

És megragadván Ahija az új ruhát, amely azon volt, hasítá azt tizenkét részre.

És monda Jeroboámnak: Vedd el magadnak a tíz részt; mert ezt mondja az Úr, Izrael Istene: Ímé elszakasztom ez országot Salamon kezétől, és néked adom a tíz nemzetséget;

Egy nemzetséget hagyok pedig őnála az én szolgámért Dávidért, és Jeruzsálem városáért, amelyet magamnak választottam az Izrael minden nemzetségei közül." (11, 26–32.)

Láttuk már, hogy egy levita tizenkét darabra vagdalta az ágyasát, mert az belehalt, amikor egyetlen éjszakán hétszáz akasztófavirág erőszakolta meg Gibeában. Most pedig egy próféta szaggatja tizenkét részre a köpenyét (szerencsére csak a saját köpenyét), hogy tudassa Jeroboámmal: Isten engedelmével fellázadhat, és Izrael tizenkét törzse közül tíznek ő parancsolhat.

Ez az Ahija próféta – jegyzi meg Voltaire – összeesküvést szőhetett volna

Salamon ellen e lázadóval anélkül is, hogy egy vadonatúj, jóféle köpenyébe került volna. Annál is inkább, mivel Izrael istene nem sok köpenyt adott prófétáinak, hiszen ruhatáruk köztudomásúan szegényes volt. A hálás Jeroboám nyilván megtérítette neki a köpeny értékét!

Egy másik megjegyzés, amelyet nem mulaszthatunk el: a három ellenség közül, akit isten Salamonnal szemben támasztott, egyedül Jeroboám tört ellene akkor, amikor a király már elhagyta hitét. Mégis éppen Jeroboám volt az egyetlen, aki kudarcot vallott. A másik kettő derekasan helybenhagyta Dávid fiát, és megalázó vereséget mért rá. Jeroboám felkelése viszont nem sikerült.

"Igyekszik vala pedig Salamon megölni Jeroboámot; ezért felkelvén Jeroboám, futa Egyiptomba, Sésákhoz, az égyiptombeli királyhoz, és ott volt Egyiptomban, Salamon haláláig." (40. vers.)

A 11. fejezet végül is közli, hogy elhunyt az uralkodó, akinek hétszáz hitvese és háromszáz ágyasa volt, de egyetlen szóval sem említi, hogy Salamon utolsó napjaiban megbékélt-e Zebaoth-tal? A teológusok sokat vitatkoztak ezen a kérdésen, vajon Salamon elkárhozott-e vagy nem; a vélemények megoszlanak.

Egy másik, szembetűnő s igen sajnálatos hiány az, hogy a szent szerző mélyen hallgat a dicsőséges zsidó király temérdek házasságáról. Végtére is nagyon könnyű kijelenteni, hogy Salamonnak hétszáz törvényes felesége volt, s egytől egyig külföldi hercegnő, akik a földkerekség különböző királyi családjaiból származtak és mindenféle "bűnös" vallást követtek. Nagyon örülne viszont az olvasó, ha néhány részletet hallhatna a menyegzői szertartásokról és az ezekkel járó ünnepségekről. Ha Salamon tíz esztendeig hitehagyott volt (ami roppant hosszú idő), akkor – mivel hétszáz törvényes felesége volt – évente negyvenhat ízben lépett királyi nászra valamelyik hercegnővel, vagyis körülbelül minden hétre jutott egy esküvő. Ebből kitűnik, hogy ebben az országban tíz éven át egymást érték a nyilvános ünnepségek, az apósok tiszteletére rendezett fogadások. Milyen kár, hogy akkoriban még nem létezett a Gothai Almanach, amely részletesen felsorolta volna ezeket az uralkodóházakat, amelyeknek száma már abban az időben is sok százra rúgott!

Végezetül nem fejezhetjük be Salamon történetét anélkül, hogy ne emlékeznénk meg a neki tulajdonított négy könyvről, amely szintén a bibliához tartozik. Ezek: a Példabeszédek, a Salamon bölcsessége, a Prédikátor könyve és az Énekek éneke.

E művek közül az első bizonyos erkölcsi elveket és szabályokat tartalmaz, amelyek a mai kifinomult elmék számára olykor közönségeseknek, alantasaknak, összefüggéstelenek látszanak. Az egész nem egyéb, mint válogatás és rendszer nélkül összeszedett, ízléstelen halmaz. Nem lehet elhinni, hogy egy felvilágosult király olyan bölcs mondásokat gyűjtött volna

csokorba, amelyek között egyetlenegy sem szól a kormányformáról, a politikáról, az udvaroncok erkölcseiről, az udvar szokásairól. A mai gondolkodók csodálkozva látják, hogy hosszú fejezetekben másról sem esik szó, mint szajhákról, akik az utcai járókelőket hívogatják be magukhoz. Joggal háborodnak fel az efféle bölcsességeken: "A nadálynak két leánya van: addsza, addsza! E három nem elégszik meg; négyen nem mondják: elég;

A sír és a meddő asszony, a föld meg nem elégszik a vízzel, és a tűz nem mondja: elég!" (30, 15–16.)

"E három megfoghatatlan előttem, és e négy dolgot nem tudom:

A keselyűnek útját az égben, a kígyónak útját a kősziklán, a hajónak nyomát a mély tengerben, és a férfiúnak útját a leányzóval." (18–19. vers.)

"E négy apró állata van a földnek, amelyek bölcsek, elmések:

A hangyák erőtlen nép, mégis megkeresik nyárban a magok eledelét;

A marmoták nem hatalmas nép, mégis kősziklán csinálják az ő házokat;

Királyuk nincs a sáskáknak, mindazáltal mindnyájan szép renddel mennek ki; :

A pókot kézzel megfoghatod, mégis ott van a királyok palotáiban." (24–28. vers.)

Az effajta badarságokat egy nagy királynak, a legbölcsebb halandónak tulajdoníthatja bárki? (Voltaire: "Filozófiai szótár.")

A Példabeszédek szerzőjéül még Ésaiást, Elzást, Sobnát, Eljacint, Jóskét is tartják, más prófétákkal együtt.

A Salamon bölcsessége komolyabb ízlésre valló mű. Salamonnak tulajdonítják, de még Jézusnak, Sirákh fiának, s a biblosi Philónnak is. Bárki legyen írója, abban az időben feltehetően még nem volt meg Mózes öt könyve. A 10. fejezetben ugyanis az áll, hogy Ábrahám a *vízözön idején* akarta feláldozni Izsákot, másutt pedig József pátriárka egyiptomi királyként szerepel. A legfurább azonban az, amikor ugyanebben a fejezetben azt állítja a szerző, hogy az ő korában még látható a sóbálvány, amellyé Lót felesége változott. A bibliakritikusok még inkább azt kifogásolják, hogy ez a könyv közhelyek roppant unalmas tömkelege. Tekintetbe kell venniük azonban, hogy az efféle művek nem az ékesszólás hiú szabályai szerint készülnek, oktatás céljából íródnak, nem pedig azért, hogy tetszést keltsenek. Az olvasónak valósággal le kell küzdenie ellenszenvét. (Voltaire: "Filozófiai szótár".)

A Prédikátor könyve, amelyet szintén Salamon számlájára írnak, merőben más természetű és stílusú írás. A mű szerzője nyilván csalódott a nagyság ábrándjaiban, megcsömörlött a gyönyöröktől és megutálta a tudományt. Egyesek szerint szkeptikus lehetett, aki lépten-nyomon azt ismételgeti, hogy az igaz és az istentelen ugyanazon véletlenek játékától függ, hogy az ember semmivel sem különb az állatnál, s jobb meg sem születni, mint létezni. Nincs

semmiféle más élet, s az egyetlen jó és okos dolog az, ha az ember békében élvezi munkája gyümölcsét, a szeretett asszony oldalán.

Lehetséges, hogy Salamon valamelyik feleségének mondotta mindezt. Állítólag ezek az ő ellenvetései, amelyeket önmagának tett. Elvei azonban, amelyek kissé szabadosnak látszanak, egyáltalán nem hasonlítanak ezekhez az ellenvetésekhez. Gúnyt űz a szerzőből az, aki műveiből az ellenkezőjét akarja kihámozni annak, amit saját maga mond. (Voltaire: "Filozófiai Szótár".)

Ami azonban az "Énekek éneké"-t illeti, ez megérdemli, hogy elejétől végéig közöljük mind a nyolc fejezetét.[50]*

1

1 Legszebb éneke Salamonnak.

2 Csókolj meg szád csókjával,
mert bornál jobb a szerelmed.

3 Édes az olajod illata,
a neved is csurranó olajnak illata,
kedvelnek érte a lányok.

4 Vonj magaddal, futnék mögötted!
Termébe bevitt a király.
Ujjongunk ott és vigadunk teveled,
hisz bornál részegítőbb a szerelmed.
Méltán szeret, ki téged szeret.

5 Fekete vagyok,
de széptermetű,
jeruzsálemi lányok,
mint Kédár sátrai,
mint Salamon szőnyegsátrai.

6 Ne vessetek meg azért,
hogy ily fekete vagyok,
hogy így megperzselt a nap.
Anyám fiai rám igen megharagudtak,
tettek szőlőskertek őrzőjévé,
a magam szőlejét nem őrizhettem.

---

50 Énekek éneke. Ford. Bernáth István. Magyar Helikon 1962.

7 "Mondd meg nekem,
kit lelkem szeret,
juhaid merre füveiteted,
és délben
merre heverteted,
mert mért kóboroljak,
mint az elleplezettek,
társaidnak nyájai közt?"

8 "Ha nem tudnád, hogy merre,
te legszebb asszony,
vedd utadat a nyáj nyomában,
s hol a pásztorsátrak állnak,
oda hajtsd ki gödölyéid."

9 Mint a fáraó fogatában
futó kancaló,
olyan vagy, kedvesem.

10 Mily szép az arcod
gyönggyel átszőtt fürtjeid közt
és nyakad a gyöngyfüzérben.

11 Veretek még néked aranykösöntyüt is,
ezüstszögekkel.

12 Míg pamlagán nyugszik a király,
illatát árasztja nárdusom!

13 Mirha-csokor, ha melleim közt pihen,
olyan az én szerelmesem.

14 Ciprusfürt Én-Gedí szőlőskertjeiben,
olyan az én szerelmesem.

15 Mily szép is vagy, kedvesem,
mily szép,
galambok a szemeid.

16 Mily szép is vagy, szerelmesem,
az arcod mily gyönyörű!

17 Házunkban cédrusból a gerendák,
ciprusból a mennyezet
s üde rét füve az ágyunk.

2

1 Sárónnak nárcisza
és völgynek lilioma vagyok.

2 Mint liliom a bogáncsok között,
olyan a kedvesem a lányok között.

3 Mint almafa az erdő fái között,
olyan szerelmesem a férfiak között.
Árnyékában ülni igen vágyom én,
gyümölcse édes ínyemnek.

4 Vigyetek engem a bornak házába
és tűzzétek fölém a szerelem zászlaját!

5 Tápláljatok engem mazsolás kaláccsal,
üdítsetek almával fel engem,
mert betege vagyok én a szerelemnek.

6 Balkarja a fejem alatt,
jobbkarjával ölel engem.

7 A réti gazellák s a szarvasünők nevére
esdve kérlek, jeruzsálemi lányok, titeket
ne keltsétek
és ne keltegessétek
a szerelmet, míg maga is nem kél!

8 Hallod a hangját?
Már jő is emitt!
Táncol a hegyeken
s a halmokon szökell által.

9 Olyan a szerelmesem,
mint a gazella s a szarvas fia.
Már itt is áll kőfalunk mögött,
Tekint be az ablakon,
kutat be a rácson.

10 Megszólal a szerelmesem, mondja nékem:
"Kedvesem, szépségem, kelj fel és jöjj!

11 Nézd, íme, elvonult a tél,
elhúztak, tovaszálltak az esők.

12 A rügyek felütik fejüket,
ideje metszeni a szőlőt.

13 Hallik földünkön gerleszó,
telik édes ízzel a füge zsenge gyümölcs
és illatozik virágjában a szőlő.
Kedvesem, szépségem, kelj fel és jöjj!"

14 Ó galambom,
szikla hasadékában,
lépcsős rejtekében,
mutasd nékem arcod,
hallasd vélem hangod,
mert a hangod édes
és arcod gyönyörű!

15 Fogjátok meg a rókát,
a rókafiakat,
a kertet szétdulják,
mikor virágban áll.

16 Enyém vagy, szerelmesem, s én tiéd,
ki a liliomok közt legeltetsz.

17 Elszáll majd a széllel a nap
s eldőlnek az árnyak,
térj akkor meg

a szirteket átszökellve,
s légy, mint a gazella s a szarvas fia
az illatozó hegyekben.

3

1 Kerestem ágyamban éjszaka őt,
kit lelkem szeret,
kerestem s nem találtam.

2 Felkelek és bejárom a várost,
az utcákat,
a tereket,
és keresem, kit lelkem szeret –
kerestem, de nem találtam.

3 Rámleltek akkor az őrök,
a várost kerülők.
"Láttátok-e őt, kit lelkem szeret?"

4 Alighogy odahagytam őket,
megtaláltam őt, kit lelkem szeret.
És magamhoz vontam,
s el nem bocsátottam,
vittem őt anyám házába el,
annak termébe, ki vélem megfogant.

5 A réti gazellák s a szarvasünők nevére
esdve kérlek, jeruzsálemi lányok, titeket,
ne keltsétek
és ne keltegessétek
a szerelmet, mig maga is nem kél!

6 Mi jő fel itt a sivatagból?
Akár egy füstoszlop, olyan,
a füstje tömjént s mirhát illatoztat,
kalmároknak minden drága fűszerét.

7 Salamon gyaloghintója jő itt,
hatvan erős férfi kiséri,

Jiszráél legerősebbjei.

8 Kardnak tudósa
és próbált harcos mindegyik,
ott függ kardjuk oldalukon
az éj veszedelmei ellen.

9 Gyaloghintót készíttetett magának
Salamon király
libanoni fából.

10 Tétette oszlopait ezüstből,
kárpitját aranyból, párnáját bíborból,
szövetjét szerelemmel kihimezték
a jeruzsálemi lányok.

11 Gyertek elő, Cijjón lányai,
nézzétek a királyt, Salamont,
fején a koronája,
amellyel anyja koronázta
a násznak napján,
napján szivbeli örömének.

4

1 Szép vagy, kedvesem,
de szép is vagy,
galambok a szemeid
két hajfonatod közt.
Hajad,
mint a kecskék nyája,
mely hömpölyög le Gíleád hegyéről.

2 Fogaid,
mint nyirott birkanyáj,
fürösztésből feljövő;
hordoz ikret mindegyikük,
és egyetlent se vetél el.

3 Mint skarlátszín fonál az ajkad,

és édes a beszéded.
Mint gránátalma gerezdje
a halántékod
két hajfonatod közt.

4 Nyakad,
mint Dávidnak tornya,
díszesen magaslik,
ezer pajzsok száma rajta,
és mind hősök fegyvere.

5 Két melled
két szarvasborjú,
egy ünőnek ikrei,
kik liliomok közt füvelnek.

6 Elszáll majd széllel a nap
s eldőlnek az árnyak,
megtérek akkor a mirhának hegyére
s a tömjénnek halmára.

7 Mindenben oly szép vagy, kedvesem,
oly egészen hibátlan.

8 Gyere, kedvesem, Libanon hegyéről,
gyere vélem Libanon hegyéről,
tekints le Amáná csúcsáról,
Szenír és Hermón sziklafokáról,
oroszlánok szirti tanyájáról,
leopárdok hegyeiről.

9 Kishugom, kedvesem, megbabonáztál,
szemed egyetlen pillantásával,
nyakláncod egyetlen szemével elbűvöltél.

10 Mily jó a szerelmed, kishugom, kedvesem,
bornál jobb a szerelmed,
olajod illata jobb a balzsamokénál.

11 Ajkadról, kedvesem, szinméz csordul,

méz és tej van a nyelveden,
ruhádnak illata, miként Libanon illata.

12 Elzárt kert vagy, kishugom, kedvesem,
elzárt kert vagy,
lepecsételt forrás.

13 Gyümölccsel rakott gránátalma kert
a te hajtásaid.

14 Nárdussal és hennavirággal,
nárdussal és sáfránnyal rakott kert,
illatos nád áll benne és cimetfa,
és mindenféle tömjéntadó fa,
mirha és áloé,
ezernyi fűszeres virág.

15 Buzog ott kerti forrás,
élő vizeknek kútja,
lecsordulván Libanon hegyéről.

16 Támadj fel, északi szél, serkenj, déli szél,
ébresszed kertemet, áradjon illata!
Te meg gyere kertedbe, szerelmesem,
és egyél a pompás gyümölcsből!

5

1 Megyek is kertembe, kishugom, kedvesem,
tépek mirhát és fűszeres virágot,
eszem mézemet és hozzá datolyámat,
iszom boromat és hozzá tejemet is.
Egyetek, barátaim, és igyatok, igyatok,
és teljetek be ti is a szerelemmel!

2 Aludtam épp, csak szivem virrasztott,
mikor egy hang szólt, szerelmesem zörgetett:
"Nyisd meg nékem,
kishugom, kedvesem,
galambom,

csodaszépem.
Harmat lepte be hajamat,
éjnek permete fürtjeimét."

3 "Köntösömet már levetettem,
öltözzem újra fel?
Lábam is megmostam,
bepiszkitsam megint?"

4 Szerelmesem akkor
benyújtotta kezét a hasadékon,
s én egész bensőmben megremegtem.

5 Felkeltem, hogy megnyissak neki,
és kezemről mirha illata áradt,
ujjaimról mirha csöppent
az ajtó reteszére.
Lelkem ellankadt szavától.

6 Meg is nyitottam szerelmesemnek,
de ő már nem volt ott, tovatűnt.
Kerestem őt, de nem találtam,
kiáltottam, de nem felelt.

7 Rámleltek akkor az őrök,
a várost kerülők,
ütlegeltek,
megsebeztek,
letépték fátylamat
a kőbástyák őrizői.

8 A réti gazellák s a szarvasünők nevére
esdve kérlek, jeruzsálemi lányok, titeket,
ha rátalálnátok szerelmesemre,
mondjátok neki,
hogy epesztő szerelem betege vagyok.

9 "Miben különb a szerelmesed,
te legszebb asszony,
miben különb a szerelmesed,

hogy minket ily esdve kérsz?"

10 "Az én szerelmesem fehér s piros,
zászló tízezrek fölött.

11 Feje sugárzó arany,
omló fürtjei
hollófeketék.

12 Szeme
vizparti galambpár,
tejben fürdő,
mederben ülő.

13 Orcája
mint illatos ágyas,
fűszert termő;
ajaka liliom,
mirha-illatot lehellő.

14 Karja
aranyrud, csupa társis-gyöngyös;
dereka
zafírral ékes elefántcsont tömb.

15 Combja
márványoszlop, arany lábazaton;
termete,
mint a Libanon,
sudár, akár a cédrus.

16 Mézédes az inye
s egészében kívánatos.
Ilyen az én szerelmesem,
ilyen ő, a kedvesem,
jeruzsálemi lányok."

6

1 "Hová ment a szerelmesed,

te legszebb asszony,
hová tért a szerelmesed,
hadd keressük veled együtt!"

2 "Kertjébe ment a szerelmesem,
balzsamillatu ágyások közé,
ott gyönyörködik,
liliomot ott tépeget."

3 Enyém vagy, szerelmesem, s én tiéd,
ki a liliomok közt legeltetsz.

4 Szép vagy, kedvesem, miként Tirca,
gyönyörű vagy, mint Jeruzsálem,
és reszkettető, mint a lobogós hadi tábor

5 Forditsd is el tőlem szemed,
mert elbűvölsz zavaromban.
Hajad,
mint a kecskék nyája,
mely hömpölyög le Gíleád hegyéről.

6 Fogaid,
mint fürösztésből feljövő
nyája anyajuhoknak,
hordoz ikret mindegyikük
és egyetlent se vetél el.

7 Mint gránátalma gerezdje,
a halántékod
két hajfonatod közt.

8 Hatvanan vannak a királynék,
nyolcvanan az ágyasok
és a szolgálólányok számolatlan.

9 De egy ő, a galambom,
az én csodaszépem,
anyjának egyetlenje ő,
egyetlenje annak, aki szülte.

Nézzétek őt, lányok,
s szerencséltessétek,
királynék, ágyasok, dicsőítsétek!

10 Ki volna az, ki lepillant, mint a hajnal,
szépséges, mint a hold,
fényes, mint a nap
és reszkettető, mint a lobogós hadi tábor?

11 Dióskertek völgyébe leszálltam,
néztem, a rügy fakad-e már,
néztem, virágzik-e a szőlő
és hajt-e bimbót a gránátalmafa?

12 Nem is tudom, hogyan,
mint nemes népem szekerei,
szivem ugy dobogott.

7

1 Fordulj, pördülj, Sulammit,
pördülj, fordulj, hadd lássunk!
Mit néztek ti Sulammit táncán?
Az ő tánca tábori körtánc.

2 Mily szépen lépdelsz sarudban,
nemes lány!
Ringadozó csípőd
dús ékszer, mesteri munka.

3 Köldököd
kerekded edény,
kevert bort rejt örökkön;
hasad
liliommal szegett búzaasztag.

4 Két melled
két szarvasborjú, egy ünőnek ikrei.

5 Nyakad

elefántcsontból való torony,
két szemed,
mint a hesboni tavak
a város népes kapujánál.
Orrod libanoni kőszál,
néz Damaszkusz iránt.

6 Fejed,
mint Kármel hegye,
és fürtjeid
bibor fonatok,
befonnak egy királyt is.

7 Mily szép, mily édes
a szerelem e gyönyörűségben!

8 Termeted,
akár a pálmafáé,
és melleid,
miképp annak gyümölcse.

9 És mondom is:
Felhágok a pálmafára,
és megragadom gyümölcsét.
Immár valóban a melleid,
miképp a pálma gyümölcse,
immár a lélegzeted,
mint a gránátalmák illata.

10 Csókod, miképp a jó bor,
mely szétcsordul szerelmesed ajkán,
s melytől az alvó ajkai is szólnak.

11 Én a szerelmesemé vagyok,
ő érettem epekszik.

12 Jöjj, szerelmesem,
gyere, menjünk a mezőre,
aludjunk odakint.

13 Ébredjünk fel a kertekben,
és nézzük, virágzik-e a szőlő,
nézzük, szeme látszik-e már,
s bimbóznak-e a gránátalmafák?
Ott adom majd néked szerelmemet.

14 Illatoznak odakint a mandragórák,
ajtónk előtt kosárnyi édes gyümölcs,
olyik friss, olyik már aszú,
szerelmesem, mind néked tartogattam.

8

1 Vajha édes bátyám volnál,
ki anyámnak mellét szoptad,
ha künn találnálak, megcsókolnálak,
szégyent nem hozna rám!

2 Téged magammal vonnálak,
anyám házába vezetnélek,
hogy engem ott taníts,
fűszeres, kevert borral kínálnálak,
gránátalmám nedveivel.

3 Balkarja a fejem alatt,
jobbkarjával ölel engem.

4 A réti gazellák s a szarvasünők nevére
esdve kérlek, jeruzsálemi lányok, titeket,
ne keltsétek
és ne keltegessétek
a szerelmet, míg maga is nem kél!

5 Ki jő fel itt a sivatagból,
hozzásimulva szerelmeséhez?
Az almafa alatt keltettelek fel,
ott esett meg anyád is veled,
ott esett meg, ki világra szült.

6 Tégy engem, mint pecsétet, szívedre,

mint pecsétet, karodra,
mert erős, mint a halál, a szerelem,
mint a sir, oly hatalmas a féltés,
parazsa tűznek parazsa,
isteni láng.

7 Áradó nagy viz el nem olthatja
a szerelmet,
folyamok árja el nem sodorhatja!
Ha ki háza minden vagyonát
odaadja a szerelemért,
akkor is csak gúnnyal gúnyoltatik.

8 Kicsiny még a mi húgunk,
nincs még néki melle,
mit teszünk majd ama napon,
mikor kérni fogják?

9 Ha kőbástya ő,
ezüsttoronnyal védjük,
ha ajtó ő, cédruslappal zárjuk.

10 Kőbástya vagyok én,
mint a tornyok, ugy állnak
a melleim,
nézhetsz ezért engem egyesség-hozónak.

11 Szőleje volt Salamonnak
Baál Hammónban,
őrizők gondjára bízta,
gyümölcséért bárki megadhat
ezer ezüstpénzt.

12 Ez az én szőlőm már az enyém,
az ezer ezüstpénz a tiéd, Salamon,
a kétszáz meg az őrizőké.

13 Hallasd a hangod,
ki a kertekben lakozol,
barátaid figyelnek rád.

14 Gyere, fuss, szerelmesem,
légy, mint a gazella,
vagy mint a szarvas fia
a balzsamillatú hegyekben!

Így hangzik tehát, szépségének teljes pompájában, az ószövetségi híres "Sir hassírím" (Énekek éneke), amelyről annyit vitatkoztak. A babonától mentes elmék számára teljesen világos, hogy ez a szilaj rapszódia, mely minden valószínűség szerint az érzéki örömök magasztalására íródott, nem egyéb, mint egy keleti háremrománc – a kor ízlése szerint. A teológusok azonban – zsidók és katolikusok egyaránt – egészen másként értelmezik!

Az előbbiek csökönyösen kitartanak amellett, hogy a költő által ábrázolt kedves – Jehova megszemélyesítője, szeretett mátkája pedig Izrael népét jelképezi. Ezt az értelmezést részletesen kifejtették a "Targum" kaldeus szájhagyomány-gyűjtemény magyarázói, ahol az "Énekek éneke" úgy szerepel, mint a zsidó nép allegorikus története az egyiptomi kivonulástól egészen a Messiás eljöveteléig és a harmadik templom megépítéséig. E változat igazolására latba vetették mindazokat a bonyolult megoldásokat, amelyeket a Talmud szövegmagyarázó rendszere előteremthet. A szavaknak számértékükre való csökkentését, egyforma hangzású kifejezések behelyettesítését stb. A középkori zsidóság jelentősen kimunkálta ezeket az első kísérleteket, anélkül, hogy eltávolodott volna az alapgondolattól. Kánoni és liturgikus értelemmel ruházta fel, s beiktatta szertartásrendjébe. A szörnyű üldözés, amely oly gyakran sújtotta a zsidókat, hozzájárult ahhoz, hogy ez a felfogás kifejezett nemzeti és egyéni jellegre tett szert. Salamon költeménye valóságos szellemi védőbástyává lett az üldözöttek számára, e köré szőtték reményeiket, óhajaikat.

Ezen allegorikus és teljesen vallási magyarázat mellett azonban egy másik, metafizikai és filozófiai változat is található a zsidók körében. A XIII. században például Ibn Kaspe az "Énekek éneké"-t az aktív értelem – intellectus ágens – és a passzív vagy anyagi értelem – intellectus materiális – közti egység jelképes ábrázolásának tekintette. A XVIII. században pedig Mendelssohn egy új iskolát alapított, amely nem veti el végképp az allegorikus értelmezést, viszont nagy fontosságot tulajdonít a szó szerinti magyarázatnak. Ezáltal az allegória nemzeti jellegű maradt, de elveszítette vallási értelmét.

Ami a katolikus teológusokat illeti, ők teljesen kiforgatták a zsidó teológusok magyarázatát. Halálos komolysággal azt állítják, hogy ez az erotikus költemény a legszentebb sugallat gyümölcse, prófétai mű, amely

merész alakban festi Jézus Krisztus szerelmét egyháza iránt, valamint az egyház szerelmét isteni alapítója iránt, akit mátkájának tekint. Sikamlósságát pedig megtisztítja a misztikus értelem, s csak a rosszindulatú vagy hitetlen elmék ütközhetnek meg rajta.

Az első, ilyesfajta misztikus értelmezés Origenészhez[51]* nyúlik vissza, aki terjedelmes magyarázatot írt az "Énekek éneké"-ről. Mulatságos az a tény, hogy e remek elmeszülemény egy olyan egyházatyát dicsér, akinek kasztrációja csaknem olyan híres volt, akár Abélard-é.[52]** Az eunuch-sorsra jutott Origenész nyomdokain indult el valamennyi keresztény szövegmagyarázó, az egész szent papi had – élén a bámulatos csűrő-csavaró Bossuet-val örömtől repesett, hogy elhitethetik az együgyű hívőkkel a biblia legszörnyűbb zagyvaságát.

E leleményes fogás révén az "Énekek éneké"-t a zárdákban elmélkedés tárgyául szánják a tétlen szemlélődésben tespedő apácáknak. Nem nehéz kitalálni, milyen hatást tesz ezekre a fal közé zárt, szerencsétlen teremtésekre, akiknek többé-kevésbé hisztériába hajló miszticizmusa elragadtatással veszi tudomásul, hogy ők – külön-külön – Jézus Krisztus mátkái, mint ahogyan az egyház általánosságban Krisztus hitvese. A szegény eszelős apácák elmélkedésük során önmagukat képzelik az egyháznak, az imádott férj hitvesének helyébe.

A papok, hogy még inkább hiszékeny nyájuk elméjébe véssék légből kapott magyarázatukat, címmel látták el az "Énekek éneké"-nek nyolc fejezetét. Most, hogy ismerjük a szöveget, kellőképp értékelni fogjuk e címek becsét, amelyeket Origenész óta biggyesztett hozzá a papi furfang. Meg lehet pukkadni a nevetéstől!

1. fejezet. *A menyasszony szerelme vőlegénye iránt, s a vőlegény szerelme menyasszonya iránt.*

2. fejezet. *Az egyház szavai Jézus Krisztusról.*

3. fejezet. *Az egyház keresi Jézus Krisztust, és örömmel rátalál.*

4. fejezet. *A menyasszony szépsége, misztikus és képletes kifejezésekkel leírva.*

5. fejezet. *A menyasszony sajnálkozása, amiért nem felelt kellőképp a vőlegény hívó szavára; a vőlegény szépsége.*

6. fejezet. *Párbeszéd Jézus Krisztus és az egyház között.*

7. fejezet. *A menyasszony szépségének újabb misztikus leírása; az egyház hű szerelme Jézus Krisztus iránt.*

8. fejezet. *Az egyház szerelme Jézus Krisztus iránt, és Jézus Krisztus*

---

51 *Origenész* (185–254) görög egyházatya, bibliamagyarázó. – *Szerk.*

52 Pierre *Abélard* (1079–1142) francia filozófus és teológus, akinek Héloise iránti szerelmét irodalmilag is feldolgozták. – *Szerk.*

szerelme az egyház iránt.

Voltaire megállapításával zárjuk vizsgálódásunk e pontját:

"Mivel az »Énekek éneké«-t egyesek Jézus Krisztus és egyháza házasságának örök allegóriája gyanánt tekintik, meg kell vallanunk, hogy ez az allegória egy kissé elveti a sulykot, s nemigen érthető, mit érthet az egyház a szerzőnek azon a kitételén, hogy kishúgának nincs még melle."

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

A zsidók két országa: Izrael és Júda

Salamon trónjának örököse Roboám volt. Eleinte úgy látszott, minden szabályosan, rendben megy, mint a karikacsapás, hiszen az imént közölte velünk a szerző, hogy az izraeliták sohasem voltak olyan boldogok, mint Salamon uralkodása alatt, amikor valósággal folyt az arany, s olyan jólétben élt a nép, hogy az utcákon gurult az ezüst, s rajta tapodtak…

Az isteni galambnak azonban gyenge a memóriája, vagy pedig tréfát űz a jámbor hívőkből. Most ugyanis arról tudósít, hogy a Sikemben összegyűlt zsidó nép a következőképpen szólt Salamon fiához:

"A te atyád igen megnehezítette a mi igánkat, de te most könnyebbítsd meg atyádnak kemény szolgálatát, és a nehéz igát, amelyet mireánk vetett, és szolgálunk néked." (Királyok első könyve, 12, 4.)

Roboám meghányta-vetette a dolgot a vénekkel, akik apjának tanácsadói voltak. Ezek elismerték, hogy az adók valóban igen súlyosak, s úgy vélekedtek, bölcs cselekedet lenne csökkenteni terhüket, hogy a nemzet továbbra is ragaszkodjék Dávid családjához. Az új király azonban tanácskozott az ifjakkal is, akikkel együtt nevelkedett, s ezek ellenkező nézetet vallottak. (6–10. vers.) így hát, amikor a nép képviselői eljöttek Roboám válaszáért, így felelt:

"Az én kisujjam vastagabb az én atyám derekánál.

Most azért, ha az én atyám reátok nehéz igát vetett, én még nehezebbé teszem a ti igátokat; ha az én atyám ostorral fékezett titeket, én skorpiókkal ostorozlak benneteket." (10–11. vers.)

Ez a beszéd nemigen volt alkalmas arra, hogy Roboám megnyerje népének rokonszenvét; a biblia azonban sietve közli, hogy "ezt az Úr fordította ekként, hogy megerősítse az ő beszédét, amelyet szólott volt az Úr a silóbeli Ahija által Jeroboámnak, a Nébát fiának". (15. vers.)

Tehát maga isten sugallta Roboám ifjú barátainak rossz tanácsait, és ő vakította el az új királyt annyira, hogy ilyen badarságokat beszélt! A nép

elégedetlen volt, és zúgolódva tért vissza sátraiba. Amikor pedig Roboám elküldte Adorám adófelügyelőt, hogy beszedje az esedékes adót, népe megkövezte a király emberét. Több sem kellett Roboámnak, hogy kereket oldjon, gyorsan szekérre ült és Jeruzsálembe menekült. (18. vers.)

"És lőn, mikor meghallotta az egész Izrael, hogy megjött Jeroboám, érette küldvén, hívaták őt a gyülekezetbe, és királlyá tevék őt az egész Izraelen; senki pedig nem követé Dávidnak házát, hanem csak egyedül a Júda nemzetsége.

És mikor megérkezett Roboám Jeruzsálembe, összegyűjté Júda egész házit és Benjámin nemzetségét, száznyolcvanezer válogatott hadra való férfiút, hogy hadakozzanak az Izrael házával, és visszanyerjék az országot Roboámnak, a Salamon fiának." (20–21. vers.)

Megint csupa nevetséges túlzás! Egy hitvány kiskirály, aki egy barbár kis nemzet egytizedének parancsolt, tarthatott-e vajon száznyolcvanezer főnyi sereget?

"De az Isten beszéde lőn Sémájához, az Isten emberéhez, mondván:

Ezt mondjad Roboámnak, a Salamon fiának, a Júda királyának, és az egész Júda és Benjámin házának, és a többi népnek, mondván:

Azt mondja az Úr: Fel ne menjetek, és ne hadakozzatok a ti atyátokfiai ellen, az Izrael ellen; térjetek meg ki-ki a maga házába, mert éntőlem lett e dolog. És ők engedének az Úr beszédének, és visszatérvén, elmenének az Úr beszéde szerint." (22–24. vers.) így hát a zsidó királyság két országra szakadt. Attól fogva az egyiket Izraelnek nevezték s itt Jeroboám uralkodott, a másikat pedig Júdának, és Roboám volt a királya. Síkem, ahol a zsidó nemzet összegyűlt és tolmácsolta sérelmeit Salamon fiának, feltehetően még nem is létezett mint város. A bibliában ugyanis ez áll: "Jeroboám pedig megépíté Síkemet az Efraim hegyén, és abban lakék; és onnét kimenvén, építé Pénuelt." (25. vers.)

Az olvasó bizonyára azt hiszi, hogy Jeroboám a ajdani szolga hálás volt Jehovának, amiért az királysággal jutalmazta? Szó sincs róla. Sietve két aranyborjút csináltatott, az egyiket Béthelben, a másikat Dánban állította fel, s így szólt Izrael népéhez: "Sok nektek Jeruzsálembe felmennetek: Imhol vannak a te isteneid, óh Izrael, akik téged kihoztak Egyiptomnak földéből." S Izrael népe nem kérdezősködött többet. Jeroboám más bálványtemplomokat is építtetett. Áldozópapokat nevezett ki, akik nem Lévi családjából származtak, s maga is áldozatokat mutatott be. (28–33. vers.)

Ha az elbeszélés igaz, akkor újabb bizonyítékot nyújt arra, hogy a zsidó vallás akkoriban még nem alakult ki teljesen. Ez a parányi nép nyilvánvalóan minduntalan változtatta szertartásait – a páratlan egyiptomi kivonulástól fogva egészen Ezsdrás koráig. Jegyezzük meg mellesleg ezt a furcsa kedvtelést:

borjú mint az istenség megtestesítője!… Nem felejtettük el, hogy annak idején Áron aranyborjúja huszonháromezer ember életébe került; így hát valószínű, hogy Adonaj úristen – vagy Jehova, Shaddai, Zebaoth, avagy Jhao – most negyven-hatezer izraelitát tesz el láb alól Jeroboám két borja miatt. Azonban egészen másként ütött ki a dolog, mint látni fogjuk.

"És ímé Isten embere jőve Júdából Béthelbe (Josephus Flavius szerint Addo próféta), az Úrnak intésére, és Jeroboám ott állott az oltár mellett, hogy tömjént gyújtson.

És kiálta az oltár ellen az Úr intése szerint, és monda: Oltár, oltár! ezt mondja az Úr: ímé egy fiú születik a Dávid házából, akinek neve Józsiás lészen, aki megáldozza rajtad a magaslatok papjait, akik most terajtad tömjéneznek, és emberek csontjait égetik meg rajtad.

És ugyanazon napon csudát tőn, mondván: E lészen jegye, hogy az Úr mondotta légyen ezt: ímé az oltár meghasad, és kiomol a hamu, mely rajta van.

És mikor meghallotta a király az Isten emberének beszédét, amelyet kiáltott vala az oltár ellen Béthelben, kinyújtá Jeroboám az ő kezét az oltártól, mondván: Fogjátok meg őt. És megszárada az ő keze, amelyet kinyújtott volt ellene, és nem tudta azt magához visszavonni.

És meghasadt az oltár, és kiomlott a hamu az oltárról a jel szerint, amelyet tett vala az Isten embere az Úrnak beszéde által.

És szóla a király, és monda az Isten emberének : Könyörögj az Úrnak a te Istenednek, és imádkozz érettem, hogy ismét hozzám hajoljon az én kezem. És mikor könyörgött az Isten embere az Úrnak, visszahajla a király keze, és olyan lőn, mint azelőtt.

És monda a király az Isten emberének: Jere haza velem és egyél ebédet, meg akarlak ajándékozni." (13, 1–7.)

A látnok Addo azonban, aki nyilván igen határozott utasításokat kapott Jehovától, visszautasította az ebédmeghívást és az ajándékot, s útnak indult, hogy hazatérjen Júda országába; de "elméne más úton, és nem téré meg azon az úton, amelyen Béthelbe ment". (10. vers.)

A csodálatos módon elszáradt kéz bizony csekélység azokhoz a csodákhoz képest, amelyekről eddig olvastunk; szerencsére Illés prófétával hamarosan kárpótolhatjuk magunkat. Az pedig, hogy Júda embereinek tilos volt Jeroboám birtokain étkezniük, Izrael országának kicsiny területét bizonyítja. Egy jó gyalogos könnyűszerrel megtehette, hogy Samariában reggelizett és Jeruzsálemben vacsorázott. Egy próféta – aki rendszerint mértékletességhez szokott remete volt – még inkább meglehetett a bétheli ebéd nélkül, hiszen ez a helység még Samariánál is közelebb esik Jeruzsálemhez.

"És lakozék Béthelben egy vén próféta, akihez eljővén az ő fia, elbeszélé

az ő atyjának mindazt a dolgot, amelyet aznap az Isten embere cselekedett volt Béthelben, és a beszédeket, amelyeket szólott vala a királynak; és elbeszélek azokat az ő atyjoknak.

Akkor monda nékik az ő atyjok: Mely úton ment el? És megmutaták az ő fiai az utat, amelyen elment volt az Isten embere, aki Júdából jött.

És monda az ő fiainak: Nyergeljétek meg nékem a szamarat; és mikor megnyergelék néki a szamarat, felük reá,

És elméne az Isten embere utána, és megtalálá őt egy cserfa alatt ülve, és monda néki: Te vagy-é amaz Isten embere, aki Júdából jöttél? És monda: Én vagyok.

Akkor monda néki: Jere haza velem és egyél kenyeret.

De az felele: Nem mehetek vissza veled, be sem mehetek veled; nem eszem kenyeret, vizet sem iszom veled e helyen;

Mert meg van nékem az Úrnak beszédével parancsolva: Ne egyél kenyeret, vizet se igyál ott, és ne térj azon az úton vissza, amelyen oda menéndesz.

És felele az néki: Én is olyan próféta vagyok mint te, és nékem angyal szólott az Úrnak beszédével, mondván: Hozd vissza őt veled a te házadba, hogy kenyeret egyék és vizet igyék. És ekképpen hazuda néki.

Megtére azért vele, és kenyeret evek az ő házában, és vizet ivék." (11–19. vers.)

Említést érdemel, hogy mihelyt valaki Izraelben vagy Júdában prófétának mondta magát, mindjárt hitelt adtak szavának. Láttuk, hogy Saul idején például csőstül akadtak próféták. Amint a derék bétheli aggastyán kijelentette Addónak, hogy ő a próféta – kollégája – Addo nyomban elhitte, és leült az asztalához.

"Mikor pedig az asztalnál ülének: lőn az Úr beszéde a prófétához, aki őt visszahozta vala,

És kiálta az Isten emberének, aki Júdából jött vala, ezt mondván: Ezt mondja az Úr: Mivelhogy engedetlen voltál az Úr szájának, és meg nem tartottad a parancsolatot, amelyet néked az Úr a te Istened parancsolt volt;

Hanem visszatértél, és kenyeret ettél és vizet ittál azon a helyen, amely felől azt mondotta vala néked: Ne egyél ott kenyeret, vizet se igyál: Nem temettetik a te tested a te atyáid sírjába.

És miután evett kenyeret és ivott, megnyergelék a szamarat a prófétának, akit visszahozott vala.

És mikor elment, egy oroszlán találá őt az úton, amely megölé őt."

Az oroszlánt nyilván Jehova küldte; a jóisten bizony eléggé furcsa utasítást adott a szörnyű fenevadnak.

"És az ő teste az úton fekszik vala, és mind a szamár, mind az oroszlán a holttest mellett állanak vala.

És ímé az arra menő emberek láták az úton heverő testet, és az oroszlánt a holttest mellett állani; és elmenvén, elbeszélek a városban, amelyben a vén próféta lakott."

Bizony, volt okuk a csodálkozásra!

"Amit mikor meghallott a próféta, aki visszahozta vala őt az útról, monda: Az Isten embere az, aki engedetlen volt az Úr szájának; ezért adta az Úr őt az oroszlánnak, és az törte össze és ölte meg őt, az Úrnak beszéde szerint, amelyet szólott volt néki."

Nos, kedves olvasó, vajon mit tett volna az öreg bétheli jós helyén? Bizonyára óvakodott volna attól, hogy megkaparintsa a próféta kartárs tetemét az oroszlán karmai közül, ugyebár? Addo csak abban volt vétkes, hogy elhitte a látomás történetét, amelyet az öreg jós mesélt neki, és ha ilyen kegyetlenül lakolt, akkor ámítóját valószínűleg még szörnyűbb büntetés éri. "És szóla az ő fiainak, mondván: Nyergeljétek meg nékem a szamarat. És felnyergelték.

És ő elment és megtalálá a holttestet az útfélre vetve, és a szamarat és az oroszlánt a holttest mellett állva. Az oroszlán nem evett a holtból, és a szamarat sem tépte szét.

És felvéve a próféta az Isten emberének holttestét, és feltévé azt a szamárra, és visszahozá azt, és beméne a városba a vén próféta, hogy ott sirassa és eltemesse őt.

És eltemeté a holtat a maga sírboltjába, és sirató őt: Ah szerelmes atyámfia!

És miután eltemette őt, szóla az ő fiainak, mondván: Ha meghalok, ebbe a sírba temessetek engem is, amelybe az Isten embere temettetett, tetemimet tegyétek az ő tetemei mellé." (20–31. vers.)

Így hangzik a szerencsétlen Addo bús története, akinek csak azt lehet a szemére vetni, hogy megéhezve, rossz helyen étkezett, mivel hitelt adott próféta kartársa szavának, aki istentelen tréfát űzött vele, s aztán ép bőrrel megúszta – a szerencsefia! Szegény Addo, mint látható, nem volt fontos személyiség ezen a világon. Ha nem történt volna ez a kalandja, az őrt álló oroszlánnal és szamárral, az utókornak bizony fogalma sem volna róla.

Hát Jeroboámmal mi lett?… Azt lehetne hinni, hogy ez a meglepő eset az elszáradó, majd újjáéledő kezével bizonyára kigyógyította az aranyborjú imádásából; különben pedig eléggé szönyű volt Addo nyomorúságos pusztulása, amelyről ő is értesült… Nos – akár hisszük, akár nem – ez a félkegyelmű Jeroboám még most "sem tért meg … az ő gonosz útjáról, hanem ismét papokat rendele a nép aljából a magaslatokra, és aki akarja vala, azt szentelé fel, hogy legyen a magaslatok papja". (33. vers.)

Világos, hogy ekkora megátalkodottság példás büntetést érdemelt.

Kire sújtott hát az isteni bosszú?… Jeroboámra?… Nem! Hanem zsenge

fiacskájára, a kis Abijára. A csecsemő váratlanul megbetegedett. Jeroboámnak egy ötlete támadt: most kell tanácsot kérni Ahija prófétától – gondolta –, aki annak idején tíz részt adott neki a köpenyéből, megjósolva a trónra lépését. Itt aztán egyenesen fantasztikus logikátlansággal jár el Izrael királya! Jól tudja, mit jelent Jehova mindenhatósága és a prófétára átruházott hatalom, s miközben Ahijához fordul a lurkó gyógyulása érdekében, mégis azt fontolgatja, hogy becsapja a csalhatatlan szent embert. Feleségét, a királynét Silóba küldi, mégpedig álruhában, nehogy Ahija felismerje. Úgy képzeli, hitvese csak általánosságban fog beszélni valamilyen beteg gyermekről. Nos hát, Jeroboámné asszony álruhában megérkezik Silóba. Ráadásul azt is közli a biblia (14, 4.), hogy "Ahija azonban már nem látott; mert meghomályosodtak az ő szemei a vénség miatt". Az álöltözet tehát minden tekintetben teljesen fölösleges volt.

"És az Úr monda Ahijának: Imé a Jeroboám felesége jött hozzád, hogy valamit kérdjen tőled az ő fia felől, mert beteg; te azért így s így szólj néki (!). És mikor bement, másnak tetteté magát.

De mikor meghallotta Ahija az ő lábainak zörejét, amint az ajtóhoz közelgete, monda: Jöjj be Jeroboám felesége; miért tetteted magadat másnak? Én tehozzád kemény követséggel küldettem." (5–6. vers.)

Ezután hosszú szónoklat következik, keserű szemrehányások zúdulnak Jeroboám fejére az aranyborjú miatt, vészes jóslatok hangzanak el a királyi családról, amely elveszíti majd a trónt, s még a beteg csecsemő, az orvosi konzílium tárgya sem marad ki a játékból.

Ahija utolsó szavai a következők:

"Te pedig kelj fel, és menj haza, mert amint belépsz a városba, meghal a gyermek." (12. vers.)

A szerencsétlen királyné a bánattól sújtva visszatért Thirsába, ahol akkor az udvar tartózkodott. "És mikor a ház küszöbén belépett, meghalt a gyermek." (17. vers.) Gondoljuk csak meg, hogy némi talpraesettséggel Jeroboámné asszony elkerülhette volna a katasztrófát! Nem kelfett volna mást tennie, mint gólyalábon pipiskedve bevonulnia, s akkor lába nem tapodta volna a város földjét – a teremburáját! Az anyai szeretet azonban nem gondolhat mindenre…

A Királyok könyve ezután utal a Krónika könyvére, amelyből megtudjuk (II. könyv, 13. fej.), hogy Abija, Roboám fia, Júda királya hadat viselt Jeroboám ellen. "Azért felkészüle Abija a háborúra négyszázezer válogatott harcosból álló sereggel; és Jeroboám vele szembeszállott nyolcszázezer válogatott harcosból álló sereggel… Az izraeliták közül seb miatt ötszázezer válogatott férfi esett el." Brr! Micsoda vérfürdő!

Jeroboám végül, miután huszonkét esztendeig űzte az uralkodói

mesterséget, "elaluvék az ő atyáival"; a jóisten pedig, aki betegség révén eltüntette a kis Abiját, a másik fiúról megfeledkezett – s most ez a Nádáb lépett trónra. (20. vers.)

Ami Roboámot, Júda királyát illeti, Zebaoth szemében ő sem viselkedett jobban Jeroboámnál.

"Júda is gonoszul cselekedék az Úr szemei előtt, és sokkal nagyobb haragra indíták őt az ő vétkeikkel, amelyekkel vetkeztek, mint atyáik azokkal, amelyeket ők cselekedtek volt.

Mert ők is építenek magoknak magaslatokat, és faragott képeket és Aserákat minden magas halmon, és minden zöldellő fa alatt.

És valának férfi paráznák is az országban, és cselekedének a pogányok minden utálatos vétkei szerint, akiket az Úr kiűzött volt az Izrael fiai előtt." (22–24. vers.)

"És lőn Roboám király ötödik esztendejében, feljött Sisak, az égyiptombeli király Jeruzsálem ellen.

És elvivé az Úr házának kincseit, és a király házának kincseit, és mindent, ami csak elvihető volt; elvitte mind az arany paizsokat is, amelyeket Salamon csináltatott." (25–26. vers.)

Voltaire a következő megjegyzést fűzte ehhez:

"Júda oroszlánja, amelynek kormánypálcája nemigen ficánkolt, amíg ez a silóbeli próféta el nem jött, most úgy érzi, alaposan megnyirbálták a karmait, és a kormánypálcája sem olyan hatalmas. Szavahihető tudósok azt állítják, hogy ez a Sisák a nagy Szézosztrisz volt. Más tekintélyes tudósok szerint Szézosztrisz ezer évvel Sisak előtt született. Még tekintélyesebb tudósok pedig azt bizonygatják, hogy Szézosztrisz sosem élt. Van egy ok, amely amellett szól, hogy nem Szézosztrisz rabolta ki Jeruzsálemet: ugyanis nem fosztotta ki Síkemet, Jerikót, Samariát, sem a két eretnek aranyborjút. Hérodotosz szerint pedig ez a nagy Szézosztrisz az egész földkerekséget feldúlta."

Roboám utóda fia, Abija volt. Csak három évig uralkodott, de nem vesztegette az idejét, hiszen a Krónika könyve szerint egyetlen csatában ötszázezer embert ölt meg Izrael seregéből.

"És nem jutott többé erőhöz Jeroboám Abija idejében, hanem megveré őt az Úr, és meghala.

Abija pedig hatalmassá lőn, és vett vala magának tizennégy feleséget, akiktől nemze huszonkét fiút és tizenhat leányt." (Krónika második könyve, 13, 20–21.)

Számoljunk csak egy kicsit! A Királyok első könyve szerint Abija három esztendeig uralkodott Jeruzsálemben. (15, 2.) Az első esztendőben győzelmet aratott Jeroboámon; ugyan mit szól ahhoz a kedves olvasó, hogy Abija tizennégy felesége alig két esztendő alatt huszonkét fiút és tizenhat leányt

hozott a világra?… Ez aztán bezzeg csodálatos kor lehetett!

A Királyok első könyvének 15. fejezetében két ellentmondó verset találunk.

Abija "három esztendeig uralkodott Jeruzsálemben. Az ő anyjának neve Maaka, az Abisálom leánya". (2. vers.)

Huszonkét fia közül Asa követte a trónon Abiját.

"És uralkodék negyvenegy esztendeig Jeruzsálemben; és az ő anyjának Maaka vala neve, az Abisálom leánya." (10. vers.) Pedig ezt tisztázni kellene: Maaka királyné nem lehetett egyszerre anyja és nagyanyja az ifjú Asa királynak.

Bárhogyan történt is, a kiskorú Asa mellett Maaka kormányzott. Ezek aztán szép idők voltak! Abisálom leánya nemcsak megrögzött iszákos, hanem még pompa, bálványt is emeltetett, s azt imádta. Az aranyborjú kiment a divatból. Szerencséje azonban "Dávidért adott néki az Úr szövétneket Jeruzsálemben". S ez a szövetnek az ifjú Asa király volt.

"És Asa azt cselekedé, ami kedves volt az Úr szemei előtt, mint Dávid az ő atyja.

Mert kiveszte a férfiú paráznákat az országból; és lerontá mind a bálványokat, amelyeket csináltak volt az ő atyái.

És Maakát az ő anyját is megfosztá a királynéságtól, mivelhogy egy iszonyú bálványt csináltatott a berekben; és elrontá Asa az ő halványát, és megégeté azt a Kidron pataknál.

De ha a magaslatokat nem rontották is le, mégis Asának szíve tökéletes volt az Úrhoz életének minden napjaiban." (Királyok első könyve, 15, 11–14.)

És vajon jutalmat kapott-e Asa?… Mindjárt megláthatjuk… Először, ha hihetünk a Krónika könyvének, egy ellenséges betörést kellett szétzúznia, mégpedig micsoda támadást!

"Vala pedig az Asa serege, amely paizst és kopját visel vala, Júdából háromszázezer; és Benjáminból paizst viselők és kézívesek kétszáznyolcvanezeren valának; mindezek erős vitézek.

És kijőve ő ellenök a szerecsen Zérah, ezerszer ezer emberrel és háromszáz szekérrel, és méné Marásáig.

Kiméne Asa is őellene, és viadalhoz készülének a Sefáta völgyében, Marésa mellett." (Krónika második könyve, 8–10. vers.)

"Megveré azért az Úr a szerecseneket Asa és Júda előtt, és elfutának a szerecsenek.

És üldözé őket Asa az ő seregével Gerárig, és elhullanak a szerecsenek közül sokan, hogy közülök senki sem marada életben." (12–13. vers.)

Ez az epizód annál bámulatosabb, mert Etiópia – ahonnan a biblia a szerecseneket származtatja – igen messzire esik Jeruzsálemtől. Az

ötszáznyolcvanezer főnyi sereg, amelyet csupán két törzs állított ki, éppen olyan csodálatos, mint a támadók milliós hada. Az pedig rejtély, hogyan engedhette át ezt a barbár hordát országa területén az egyiptomi király, Sisak vagy Szézosztrisz… Hacsak az etiópok nem léggömbön utaztak! …

A jóisten másik jutalomban is részesítette kiváló barátját, Asát: "vénségében megbetegedett a lábaira" (Királyok első könyve, 15, 23.). A szent szerző e tekintetben fukarkodik a magyarázattal. A lábbajnak nyilván nem volt más célja, mint hogy tetézze a derék Asa érdemeit. Negyven évi uralkodása után megpihent atyái kebelén, és helyére fia, Jósafát lépett. (24. vers.)

Lássuk csak, mi történt közben Izrael királyságban.

Nádáb, Jeroboám fia, jára az ő atyjának útján és annak vétkében". (26. vers.) Uralma csak két évig tartott. Egy bizonyos Baása, az Issakhár nemzetségéből, összeesküvést szőtt ellene, és Nádáb elveszítette trónját és az életét is. (27–28. vers.) Baása természetesen királlyá kiáltatta ki magát. Huszonnégy esztendeig uralkodott, s ezalatt éppoly csúnyán viselkedett Zebaoth irányában, mint Jeroboám és Nádáb (33–34. vers.) A jóisten pedig megelégelte az istentelenséget, tárgyalásba elegyedett egy bizonyos Jéhuval, s közölte vele, hogy elhatározta a Baása-dinasztia megsemmisítését. Ez utóbbi, szokás szerint, békésen jobblétre szenderült az ágyában, Ela nevezetű fiát azonban alig két évi uralkodás után megölte egy bizonyos Zimri. (16, 10.) Zimri áldozatának helyébe lépett, leméászárolta Baása egész családját, "minden rokonságával és barátaival együtt és nem hagyott belőle még csak egy ebet sem". (11. vers.) Zimri uralkodása rövid ideig tartott: mindössze hét napig. (15. vers.) Omri állt a felkelés élére, és Zimri, aki végleg eljátszotta isten ostorának szerepét, öngyilkosságot követett el. (18. vers.) Omri tizenkét esztendeig uralkodott. (23. vers.) Omri uralkodásának hatodik esztendejében "megvevé áron a Samaria hegyét Sémertől két tálentom ezüstön; és építe a hegyre, és nevezé a várost, amelyet építe, Sémernek, a hegy urának nevéről, Samariának". (24. vers.) Ez idő tájt építette újra fel Jerikó városát is a bétheli Hiel. (34. vers.) Jegyezzük meg: ezeknek a hatalmas izraeli királyoknak, akik olyan óriási seregeket tartottak, egyetlen valamirevaló városuk sem volt Samaria, Jerikó és Síkem megépülte előtt. Jerikó fontos bástya lehetett az arabok és a szíriaiak betöréseivel szemben. Józsué tehát igen rossz politikát követett, amikor földig lerombolta. A Jerikóra zúdított átok nyilván hatályát vesztette; hiszen a jóslat szerint ez a város sohasem épülhet újjá romjaiból.

Most pedig elérkeztünk Akhábhoz, az istentelen Akhábhoz, Omri fiához. Ettől a hercegtől kezdve – akinek nevét átokkal kell említeniük a szentírást betűző gyermekeknek – ismét érdekessé válik a biblia. Most lép színre a páratlan Illés próféta is, ez a rendkívüli ember, akinek nem volt betevő falatja a földön"és az égbe kocsikázott tüzes szekéren, amelyet tűzből való lovak

vontak.

"Akháb pedig, az Omri fia uralkodni kezde Izraelen, Asának a júdabeli királynak harmincnyolcadik esztendejében; és uralkodék Akháb, az Omri fia, Izraelen Samariában huszonkét esztendeig.

És gonoszabbul cselekedék Akháb, az Omri fia az Úr szemei előtt mindazoknál, akik ő előtte voltak.

Mert nem elégedék meg azzal, hogy Jeroboámnak a Nébát fiának bűneiben járjon, hanem elméne és feleségül vévé magának Jézabelt, Ethbaálnak a sídonbeli királynak leányát, és elmenvén, a Baálnak szolgála, és meghajtá magát annak." (29–31. vers.)

Dávidnak megbocsátotta isten, hogy házasságot kötött Bethsabéval, miután meggyilkoltatta a férjét. Nem nézte rossz szemmel Salamon és az egyiptomi királylány nászát sem. Amikor viszont Akháb feleségül merte venni Jézabelt, a szidoni király lányát – ez már jóvátehetetlen bűn volt!

Könnyen érthető, hogy egy ennyire megátalkodott király nem elégedhetett meg közönséges aranyborjakkal a szentségtörő istentiszteleteihez. Akháb csakugyan "oltárt emele a Baálnak a Baál házában, amelyet Samariában épített". (32. vers.) De Akháb nemcsak Baálnak hódolt – most reszkessen a kedves olvasó: "És csinált Akháb Aserát is, és jobban haragra indítá Akháb az Urat, Izrael Istenét, mint az Izrael valamennyi királya, akik ő előtte voltak." (33. vers.)

Ezek után nem lehet kétséges, hogy Jézabel királyi férjeura merő rosszindulatból cselekedett, és gyönyörűségét lelte abban, ha haragra gerjeszti a jóistent.

Egy rendkívüli prófétára volt szükség. Zebaoth úristen Thesbites Illést jelölte ki, hogy szembeszálljon a megrögzött istentelen Akhábbal.

"És szóla Thesbites Illés, a Gileád lakói közül, Akhábnak: Él az Úr, az Izrael Istene, aki előtt állok, hogy ez esztendőkben sem harmat, sem eső nem lészen; hanem csak az én beszédem szerint." (17, 1.) Illés ezután méltóságteljesen eltávozott. Azt azonban nem közli a biblia, hogyan fogadta Akháb ezt a bejelentést.

"És lőn az Úrnak beszéde őhozzá, mondván:

Menj el innét, és menj napkelet felé, és rejtezzél el a Kérith patakja mellett, mely a Jordán felé folyik.

És a patakból lesz néked italod; a hollóknak pedig megparancsoltam, hogy tápláljanak téged ott.

Elméne azért, és az Úrnak beszéde szerint cselekedék; és elméne és leüle a Kérith patakja mellett, amely a Jordán felé folyik.

És a hollók hoztak néki kenyeret és húst reggel és este, és a patakból ivott." (2–6. vers.)

Az az ötlet, hogy a hollók táplálják a szenteket, később megismétlődik a pusztai remeték történeteiben. Pál remetét például hatvan éven át egy holló táplálta egy thébai barlangban. Mindennap fél kenyeret hozott neki a csőrében. Pál alig száztizenhárom esztendős volt, amikor a kilencvenéves Antal remete meglátogatta. S akkor a holló egy egész kenyeret hozott a két szent ebédjéhez.

Ez pedig szentigaz, mivelhogy Jeromos egyházatya a becsületszavát adta rá!

Térjünk vissza Illéshez.

"És lőn néhány nap múlva, hogy kiszáradt a patak; mert nem volt eső a földre.

És lőn az Úrnak beszéde őhozzá, mondván:

Kelj fel, és menj el Sareptába, amely Sídonhoz tartozik, és légy ott; ímé megparancsoltam ott egy özvegyasszonynak, hogy gondoskodjék rólad.

És felkelvén, elméne Sareptába, és mikor a város kapujához érkezett, ímé egy özvegyasszony volt ott, aki fát szedegetett, és megszólítván azt, monda néki: Hozz, kérlek, egy kevés vizet nékem valami edényben, hogy igyam. De mikor az elment, hogy vizet hozzon, utána kiáltott, és monda néki: Hozz, kérlek, egy falat kenyeret is kezedben.

Az pedig monda: El az Úr, a te Istened, hogy nincs semmi sült kenyerem, csak egy marok lisztecském van a vékában, és egy kevés olajom a korsóban, és most egy kis fát szedegetek, és haza megyek, és megkészítem azt magamnak és az én fiamnak, hogy megegyük és azután meghaljunk.

Monda pedig néki Illés: Ne félj, menj el, cselekedjél a te beszéded szerint; de mindazáltal nékem süss abból először egy kis pogácsát, és hozd ide; magadnak és a te fiadnak pedig azután süss;

Mert azt mondja az Úr, Izrael Istene, hogy sem a vékabeli liszt el nem fogy, sem a korsóbeli olaj meg nem kévésül addig, míg az Úr esőt ád a földnek színére.

És ő elméne, és az Illés beszéde szerint cselekedék, és evek mind ő, mind amaz, mind annak háznépe, naponként.

A vékabeli liszt nem fogyott el, sem pedig a korsóbeli olaj nem kevesült meg, az Úrnak beszéde szerint, amelyet szólott Illés által." (7–16. vers.)

"És lőn ezek után, hogy megbetegedék a ház gazdasszonyának fia, és az ő betegsége felette nagy vala, annyira, hogy már a lélegzete is elállott.

Monda azért Illésnek: Mit vétettem ellened istennek embere? Azért jöttél hozzám, hogy eszembe juttassad álnokságomat, és megöljed az én fiamat?

És monda néki: Add ide a te fiadat. És ő elvévé azt az ő kebeléről, és felvivé a felházba, amelyben ő lakik vala, és az ő ágyára fekteté.

Akkor kiálta az Úrhoz, és monda: Én uram, Istenem, nyomorúságot hozol erre az özvegyre is, akinél én lakom, hogy az ő fiát megölöd?

És ráborult háromszor a gyermekre, és felkiáltott az Úrhoz, mondván: Én uram, Istenem, térítsd vissza e gyermek lelkét őbelé!

És meghallgatta az Úr Illés szavát, és megtért a gyermekbe a lélek, és megélede.

És felvévén Illés a gyermeket, alávivé őt a felházból a házba, és adá őt az anyjának, és monda Illés: Lássad, él a te fiad!

És monda az asszony Illésnek: Most tudtam meg, hogy te Isten embere vagy, és hogy az Úrnak beszéde a te ajkadon: igazság." (17–24. vers.)

Az utolsó verssor szerint úgy fest a dolog, mintha az özvegy megtért volna; hiszen mint sídoni, nyilván a föníciaiak vallását követte, s az imént láthattuk, hogy isten, aki először az Izrael királyságbeli eretnekekhez küldötte prófétáját, hirtelen visszahívta onnan, s a hitetlenekhez küldte. A próféta igen éles eszű ember lehetett, hiszen első pillantásra kitalálta, hogy a fát gyűjtögető asszony özvegy. Valaki talán meglepőnek találja, hogy a próféta mindjárt magának követelte a szegény asszony utolsó falat kenyerét. Úgy látszik azonban, hogy az özvegy – bár a hamis föníciai istenekben hitt – mégis jobban bízott az Izrael istenének nevében szóló ismeretlen szavában, mint amennyire maga a próféta bízott a saját Jehovájában. Ez azonban csak látszat, mondják majd a teológusok. Illés próbára tette az asszonyt, és éppen azért történt csoda az érdekében, mert habozás nélkül hitt a prófétának. Ha megtagadja az utolsó falat kenyerét Illéstől, úgy nem lett volna csoda. Akkor nem valósult volna meg az, amit isten prófétájának megjósolt? Fölösleges tovább firtatni. Hiszen a természetfeletti dolgoknak éppen az a sajátosságuk, hogy érthetetlenek.

Alaposabb vizsgálatot érdemel az a körülmény, hogy Jehova csodákat művelt olyan népeknél is, amelyek nem hódoltak neki és még e csodák láttán sem fogadták el vallását. A biblia például nem közli határozottan, hogy a sareptai özvegy a zsidó hitre tért. A megfigyelés alapján ismét hangsúlyozták a tudósok, hogy az ókori népek mind elismertek valamilyen legfőbb istent, aki hatalmának egy részét átadta kegyeltjeinek – az egyiptomi mágusoknak, vagy a perzsa, babiloni mágusoknak, vagy a szamaritánus eretnekeknek, sőt még Bálám-féle bálvány-imádóknak is. Ezek a vallástörténészek azt is hozzáfűzik, hogy valamennyien megőrizték szertartásaikat, vallásukat, másodrendű isteneiket, az egyetemes fő istent pedig országok szerint változó néven imádták. Ez magyarázatot adhat arra is, hogy a fáraó, aki látta Mózes csodáit és elismerte istenének hatalmát, mégsem változtatta meg vallását, a sareptai özvegy pedig elismerhette az Illés által segítségül hívott örökkévaló isten erejét, de ehhez nem kellett zsidóvá lennie. A tudósok e megjegyzéseik révén természetesen egyáltalán nem szándékoznak hitelesnek elismerni a különféle csodákról szóló történeteket, csak magyarázattal szolgálnak – mint az előbb idéztük –, hogy az olvasó megismerhesse azokat a viszonyokat, amelyek

között e csodálatos történetek születhettek.

"És lőn sok idő múltán, a harmadik esztendőben, az Úrnak beszéde Illéshez, mondván: Menj el, mutasd meg magadat Akhábnak, és esőt adok a föld színére." (18, 1.)

Tehát három évig egyetlen csepp eső sem hullott a földre!

"És elméne Illés, hogy megmutassa magát Akhábnak. Nagy éhség volt pedig Samanában." (2. vers.)

Három esztendei szárazság után ez magától értetődik; de miért pusztított nagyobb éhség Samariában, mint másutt?

"És Akháb hívatá Abdiást, aki az ő házának gondviselője volt. (Abdiás pedig felette igen féli vala az Urat;

Mert mikor Jézabel megölette az Úr prófétáját, Abdiás száz prófétát vett oltalmába, és rejtette el ötvenenként egy-egy barlangba, és ott táplálta őket kenyérrel és vízzel.)

És monda Akháb Abdiásnak: Menj el az országba szerén-szerte a vizek forrásaihoz és a patakokhoz, hogyha valami füvet találhatnánk, hogy a lovakat és öszvéreket megtarthatnánk életben, és ne hagynánk a barmokat mindenestől elpusztulni.

Elosztták azért magok közt a földet, amelyen ki-ki elmenjen. Akháb egyedül ment az egyik úton, és Abdiás is egyedül ment a másik úton." (3–6. vers.)

Nehezen képzelhető, hogy egy király elhagyja a palotáját és elindul füvet szedni, állatai számára. A szolgáit kellett volna inkább megbíznia ezzel a feladattal. Erre azonban azt válaszolhatná valaki, hogy a három aszályos esztendőt végzetszerűen követő szörnyű ínség miatt Akháb király minden bizonnyal elbocsátotta egész személyzetét és csak udvarmesterét tartotta meg. A legkülönösebb az, hogy még egyáltalán voltak kutak, patakok és folyók; a legelők természetesen eső híján eltűntek. Ha az égből nem hullott semmilyen csapadék, akkor mi táplálta ezeket a vízforrásokat? Mulatságos arra gondolni is, hogy a bibliát olvasó és minden betűjét elfogadó ájtatos hívekben fel sem merülnek az efféle kérdések.

Menjünk tovább. Abdiás a fű keresése közben találkozik Illéssel, leborul előtte, és a próféta megbízza, hogy jelentse Akhábnak közeli látogatását. Ez a kívánság különösképp zavarba ejti Abdiást, s a következőképp okoskodik:

"És most te azt mondod: Menj el, mondd meg a te uradnak: Imé itt van Illés.

Ha most elmegyek tőled, téged pedig olyan helyre ragad el az Úrnak Lelke, amelyet én nem tudok, és én elmegyek, hogy megmondjam Akhábnak, és ha ő téged nem talál meg, engem öl meg; pedig a te szolgád féli az Urat gyermekségétől fogva." (11–12. vers.)

A derék Abdiás szemlátomást annyira félt Jehovától, hogy csapdára gyanakodott. Illés azonban szerencsére megnyugtatta, és a mindenható nevére megfogadta, hogy még aznap jelentkezik Akháb királynál. (15. vers.)

"Elméne azért Abdiás Akháb eleibe, és megjelenté ezt néki, és eleibe méné Akháb Illésnek.

És mikor meglátta Akháb Illést, monda Akháb néki: Te vagy-é az Izrael megháborítója?

Ő pedig monda: Nem én háborítottam meg az Izraelt, hanem te és a te atyád háza, azzal, hogy elhagytátok az Úrnak parancsolatit, és a Baál után jártatok.

Most azért küldj el, gyüjtsd hozzám az egész Izraelt a Kármel hegyre, és a Baál négyszázötven prófétáját, és az Aserának négyszáz prófétáját, akik a Jézabel asztaláról élnek.

És elküldе Akháb mind az egész Izrael fiaihoz, és egybegyűjté a prófétákat a Kármel hegyre.

És odamenvén Illés az egész sokasághoz, monda: Meddig sántikáltok kétfelé? Ha az Úr az Isten, kövessétek őt; ha pedig Baál, kövessétek azt. És nem felelt neki a nép csak egy szót sem." (18, 16–21.)

"Akkor monda Illés a népnek: Én maradtam meg csak egyedül az Úr prófétái közül; míg a Baál prófétái négyszázötvenen vannak;

Adjatok azért nekünk két tulkot, és ők válasszák magoknak az egyik tulkot, amelyet vagdaljanak darabokra, és rakják a fákra; de tüzet ne tegyenek alája; én pedig a másikat készítem el, amelyet a fákra rakok, de tüzet én sem teszek alája.

Akkor hívjátok segítségül a ti istenteknek nevét, és én is segítségül hívom az Úrnak nevét; és amely isten tűz által felel, az az Isten. És felelvén az egész sokaság, monda: Jó lesz!

És monda Illés a Baál prófétáinak: Válasszátok el magatoknak az egyik tulkot, és készítsétek el ti először; mert ti többen vagytok, és hívjátok segítségül a ti istenteknek nevét, de tüzet ne tegyetek alája." (22–25. vers.)

"És vevék a tulkot, amelyet nékik adott, és azt elkészítek, és segítségül hívák a Baálnak nevét reggeltől fogva délig, mondván: Baál! hallgass meg minket! De nem jött szó, sem felelet. És ott sántikáltak az oltár körül, amelyet készítettek.

Mikor pedig már dél lett, elkezdte őket gúnyolni Illés, azt mondván: Kiáltsatok hangosabban, hiszen isten! Talán elmélkedik, vagy félrement, vagy úton van, vagy talán aluszik, és felserken.

És elkezdtek hangosan kiabálni és az ő szokásuk szerint késekkel és borotvákkal metélték magokat, míg csak ki nem csordult a vérök." (26–28. vers.)

A kritikusok hangsúlyozzák, hogy a Kármel hegy a sídoniak területén volt, a sídoni királyság pedig Izraeltől független ország; hiszen éppen az előbb olvastuk, hogy Jézabel a sídoni királynak, Ethbaálnak a lánya. Hihetetlen, hogy Akháb alattvalói egy másik ország területén fekvő helyen gyűltek össze, hogy jelen legyenek az Illés által kívánt próbatételen. A Kármel hegy tehát csak az isteni galamb földrajzi baklövése folytán szerepel az elbeszélésben. A tudósok még azt is megállapítják, hogy ha hiszünk az epizód hitelességében és elfogadjuk a fenti történetet, akkor Illés ajánlatának egyhangú, azonnali elfogadása nyilvánvalóan az izraeliták jóhiszeműségét bizonyítja. Nyilvánvaló az is, hogy papjaik – a biblia szerinti hamis próféták – éppannyira bíztak Baálban, mint Illés Jehovában, mivel összevagdalták magukat és vérüket ontották, hogy elnyerjék az égi tüzet.

Helyesebb azonban, ha ezekből a nevetséges, légből kapott történetekből csak bizonyos megállapításokat vonunk le, amelyek a zsidó nép története szempontjából érdekesek. Ezekhez a tényékhez úgy jutunk, ha előbb megszabadítjuk a bibliai anekdotákat a többé-kevésbé bámulatos csodák burkától. Az egészből egyszerűen az derül ki, hogy Izrael népe és Júda népe ugyanazt az istent imádta, de különböző néven. Izraelben aranyborjúk voltak. Júdának is voltak aranyökrei, amelyeket Salamon helyezett a szentélybe, mielőtt Sisak feldúlta Jeruzsálemet és a templomot. A szövegből kitűnik, hogy Izrael valójában nem imádta ezeket a borjúkat, mert csak Baálnak hódolt. Ez a Bal, Bel vagy Baál szó pedig "úristent" jelentett, akárcsak Adonaj, Eloa, Zebaoth, Shaddai, Jehova. A szertartások, az áldozatok szakasztott ugyanazok voltak, csak az érdekek különböztek. Izrael eretneksége tehát csak abban rejlett, hogy az izraeliták nem akarták pénzüket Jeruzsálembe hordani, amely Júda törzsének birtokában volt.

"Mikor pedig a dél elmúlt, prófétáim kezdtek egész az esteli áldozatig; de akkor sem lett szó, se felelet, se meghallgattatás.

Akkor monda Illés az egész sokaságnak: Jöjjetek énhozzám. És hozzá méné az egész sokaság, és megépíté az Úr oltárát, amely leromboltatott volt.

És vőn Illés tizenkét követ, a Jákob fiai nemzetségeinek száma szerint, akiknek az Isten azt mondotta volt: Izrael legyen a te neved.

És oltárt építe a kövekből az Úr nevében, és egy árkot húzott az oltár körül, amelybe két véka vetni való mag férne.

És odakészíté a fát és felvagdalá a tulkot, és felraká azt a fára;

És monda: Töltsétek meg négy vedret vízzel, és öntsétek az égő áldozatra és a fára. Monda ismét: Tegyétek ezt még egyszer! És másodszor is azt tevék. Monda még is: Harmadszor is tegyétek meg! És harmadszor is azt mívelék;

Úgy, hogy a víz lecsurgott az oltárról, és még az árok is tele lett vízzel.

És amikor eljött az esteli áldozás ideje, odalépett Illés próféta, és monda:

Oh Uram, Ábrahámnak, Izsáknak és Izraelnek Istene, hadd ismerjék meg a mai napon, hogy te vagy Isten az Izraelben, és hogy én te szolgád vagyok, és hogy mindezeket a te parancsolatodból cselekedtem.

Hallgass meg engem, Uram, hallgass meg engem, hogy tudja meg e nép, hogy te, az Úr vagy az Isten, és te fordítod vissza az ő szívókét!

Akkor alászálla az Úr tüze, és megemészté az égő áldozatot, a fát, a köveket, és a port, és felnyalta a vizet, amely az árokban volt.

Mikor ezt látta az egész sokaság, arcra borult, és monda: Az Úr az Isten! az Úr az Isten!

És monda Illés nékik: Fogjátok meg a Baál prófétáit; senki el ne szaladjon közülök! És megfogák őket, és alávivé őket Illés a Kison patakja mellé, és megölé ott őket." (29–40. vers.)

Egyes tudósok azt állítják, hogy Illés csupán jelképes személy, és sohasem élt. De ha létezett, akkor a bibliakritikusok szerint nem volt nála kegyetlenebb zsidó, hiszen – a szöveg szerint – Baál papjai éppúgy ragaszkodtak a saját istenükhöz, mint ő a maga istenéhez, és hitük éppoly erős volt, mint az övé. Hívek voltak istenükhöz és királyukhoz.

Ezért tehát szörnyű igazságtalanság halállal sújtani őket. Hogyan tűrhette kivégzésüket Izrael királya? Hiszen ezáltal önmagát marasztalta el!

Azonkívül Illés logikusan azt remélhette, hogy ez a páratlan csoda, amikor a derült égből lecsapó villám egy szempillantás alatt felperzselt ökröt, fát, követ, sőt még az árok vizét is felszárította – mindez gondolkodóba ejti az eretnek papokat s feltétlenül megtéríti őket. Tehát az lett volna a feladata, hogy gondjaiba vegye az eltévedt bárányokat – arra törekedjék, hogy a bűnösök megtérjenek, ne pedig meghaljanak.

Miután Baál papjait a Kison patakba fojtatta, "monda Illés Akhábnak: Eredj fel, egyél és igyál, mert nagy esőnek zúgása hallszik." (41. vers.)

Nem felejtettük el, hogy valamennyi nép, s különösen Izrael, immár három esztendeje epedve várta a jótékony esőt. Illés tehát örvendetes hírt közölt Akhábbal; de lódított, amikor azt állította, hogy zápor zúgását hallja, hiszen az égvilágon semmit sem hallott – mint ez alább kiderül.

"És felment Akháb, hogy egyék és igyék. Illés pedig felment a Kármel hegy tetejére, és leborula a földre, és az ő orcáját az ő két térde közé tévé." (42. vers.)

Ez a próféta ifjúkorában talán bohóc volt!

"És monda az ő szolgájának: Menj fel, és nézz a tenger felé. És felment, és arrafelé nézett, és monda: Nincsen semmi. És monda Illés: Menj vissza hétszer.

És lőn hetedúttal, monda a szolga: ímé egy kis felhőcske, mint egy embernek a tenyere, jő fel a tengerből. Akkor monda: Menj fel, mondd meg

Akhábnak: Fogj be és menj le, hogy meg ne késleljen az eső.

És lőn azonközben, hogy besötétedett az ég a fellegektől és a széltől, és nagy eső lett. Akháb pedig szekérre ült és elment Jezréelbe.

És lőn az Úr keze Illésen, és felövezvén az ő derekát, még Akháb előtt futott el Jezréel felé." (43–46. vers.)

Festői látvány lehetett, amikor a próféta esernyő nélkül, inaszakadtából rohant a királyi szekér előtt!

"És Akháb elbeszélé Jézabelnek mindazokat, amelyeket Illés cselekedett és a többiek között, hogy hogyan ölte meg mind a prófétákat fegyverrel.

És követet külde Jézabel Illéshez, mondván: Ezt cselekedjék velem az istenek és úgy segéljenek, ha holnap ilyenkor úgy nem cselekszem a te életeddel, mint ahogy te cselekedtél azoknak életekkel mind egyig.

Amit mikor megértett, felkelvén elméne, vigyázván az ő életére. És méné Beersebába, amely Júdában volt; és otthagyá az ő szolgáját.

Ő pedig elméne a pusztába egynapi járóföldre, és elmenvén leüle egy fenyőfa alá, és könyörgött, hogy hadd haljon meg, és monda: Elég! Most oh Uram, vedd el az én lelkemet; mert nem vagyok jobb az én atyáimnál!" (19, 1–4.)

Itt két dolog ejti bámulatba az olvasót. Először Jézabel királyné balgasága, aki hírnök útján figyelmeztette Illést, hogy elhatározta, másnap megöleti – s így huszonnégyórai időt adott neki a menekülésre. Másodszor pedig ennek a kemény legénynek a hirtelen gyávasága, aki ennyire megrettent egy asszony fenyegetőzésétől, holott képes volt holtakat feltámasztani, és kedvére rendelkezett az ég fellegeivel és villámaival.

"És lefeküvék és elaluvék a fenyőfa alatt. És ímé angyal illeté őt, és monda néki: Kelj fel, egyél.

És mikor körülnézett, ímé fejénél vala egy szén között sült pogácsa és egy pohár víz. És evek és ivek, és ismét lefeküvék.

És az Úr angyala eljött másodszor is és megilleté őt és monda: Kelj fel, egyél; mert erőd felett való utad van.

És ő felkelt, és evett és ivott; és méné annak az ételnek erejével negyven nap és negyven éjjel egész az Isten hegyéig, Hórebig." (5–8. vers.)

Amikor a szent galamb ezt a szívderítő históriát diktálta a szent szerzőnek, nyilván teljesen megfeledkezett arról, hogy amikor Mózes történetét sugallta, úgy tüntette fel a dolgot, mintha a zsidók harmincnyolc évig gyalogoltak volna a Hóreb-hegyétől Beerseba környékéig. El tudjuk képzelni, hogy valamilyen jámbor asszony meglepődhet ezen az ellentmondáson, és megkérdezi lelkiatyját. Azt hiszik talán, hogy a gyóntatópap zavarba esnék? Ó dehogy! Egy csuhás mindig talál választ a hiszékeny báránykának.

– A Hóreb-hegytől Beersebáig – jelentené ki méltósággal –

háromszáznegyvenhétszer hosszabb az út, mint Beersebától a Hóreb-hegyig; ezért gyalogolt Mózes harmincnyolc esztendeig, Illés pedig negyven napig, az isten igéje szerint, amely csalhatatlan s bennünket sem ejthet tévedésbe.

A hűséges bárány pedig nem kérdezősködne többet, hanem annál jobban csodálná a bibliát, minél érthetetlenebb.

Bármekkora volt is az út, sajnálnunk kell, hogy a beersebai angyal nem írta le valahol annak a pogácsának a receptjét, amely negyven napra elegendő táplálék volt egy turista számára. Ha Illésnek nem árulta el, akkor legalább Tarasconi Tartarinnek elmondhatta volna, aki bizonyára belakott volna ebből a csodálatos süteményből, mielőtt bámulatos kirándulásaira indul.

Ez az út, amely ilyen csodálatos módon kezdődött, nyilvánvalóan még sok más meglepetést is tartogatott Illés számára.

Amikor isten prófétája a Hóreb-hegyre ért, "beméne ott egy barlangba, és ott hála. És ímé lőn az Úrnak beszéde ő hozzá, és monda néki: Mit csinálsz itt Illés?" (9. vers.)

Illés semmiféle pontos utasítást nem kapott az angyaltól. Csak annyit tudott, hogy a Hóreb-hegyre kell mennie. Arról fogalma sem volt, mi az út célja. A jóisten kérdése tehát igen különösnek látszik. Illés így mentegetődzik: "…mert elhagyták a te szövetségedet az Izrael fiai, a te oltáraidat lerontották, és a te prófétáidat fegyverrel megölték, és csak én egyedül maradtam, és engem is halálra keresnek!" (10. vers.)

Jegyezzük meg mellesleg, hogy Illés lódított Jehova úristennek: ő nem Izrael gyermekeitől félt, hanem Jézabel asszonyságtól, akit nem is említ. Izrael gyermekei az imént – hogy a kedvére cselekedjenek – a Kison patakba vetették Baál valamennyi papját. Tehát Illésnek egyáltalán nem kell tartania tőlük! A hitehagyás pedig, melyet felhánytorgat, már régi dolog! A nép, amely tanúja volt a Kármel hegyén véghezvitt csodának, így kiáltott fel: Éljen Adonaj! Jehova éppúgy tudta, hogy a közhangulat a javára fordult, akár Illés. A próféta csakugyan a vakvilágba beszél.

Jehova ügyet sem vet a válaszra. Így felel:

"Jöjj ki és állj meg ezen a hegyen, az Úr előtt. És ímé ott az Úr volt elmenendő. És az Úr előtt megyén vala nagy erős szél, amely a hegyeket megszaggatta és meghasogatta a kősziklákat az Úr előtt; de az Úr nem vala abban a szélben. És a szél után földindulás lett, de az Úr nem volt a földindulásban sem." (11. vers.)

Képzeljék el Illést a táncot járó hegycsúcson. Szép látvány lenne, ha messziről távcsővel gyönyörködhetnének benne. És ez még nem minden!

"És a földindulás után tűz jőve, de nem volt az Úr a tűzben sem. És a tűz után egy halk és szelíd hang hallatszék." (12. vers.) Ne nevessenek: isten ebben a szelíd fuvallatban rejtezett.

"És mikor Illés ezt hallotta, befedé az ő arcát palástjával, és kimenvén, megálla a barlang ajtajában, és ímé szózat lőn őhozzá, amely ezt monda: Mit csinálsz itt Illés?" (13. vers.)

A próféta szóról szóra megismétli előbbi válaszát.

"És monda az Úr néki: Menj el, térj vissza a te utadon a pusztán át Damaskusba, és mikor oda jutándasz, kenjed királlyá Hazáéit Síriában:

És Jéhut, a Nimsi fiát kenjed királlyá Izraelben, és Ehzeust az Abelméholabeli Sáfát fiát pedig kenjed prófétává a te helyedbe. És lészen, hogy aki megmenekedik Hazáel fegyverétől, azt Jéhu öli meg, és aki megmenekedik a Jéhu fegyverétől, azt Elizeus öli meg." (15–17. vers.)

A biblia e részét soha senki sem tudta megmagyarázni, mert sehol sem derül ki, hogy Elizeust valóban felkenték, és hogy leszúrta volna azokat, akik megmenekültek Jéhu kardjától.

Illés "elmenvén onnét, megtalálá Elizeust, a Sáfát fiát, amint szántott tizenkét járom ökörrel, és ő maga a tizenkettedikkel volt; és Illés hozzá méné, és az ő palástját reá veté. És ő elhagyván az ökröket, Illés után futott, és monda: Kérlek, hadd csókoljam meg az én atyámat és az én anyámat, és azután követlek." (19–20. vers.)

Így lett Elizeus Illés szolgájává, minden rendű és rangú felkenés nélkül.

A Királyok első könyvének 20. fejezete beszámol egy háborúról, amelyet Síria királya, Benhadád – újabb ismeretlen nagyság – nem mindennapi ürüggyel üzent meg Izrael királyának. Ez a Benhadád egy szép napon hírnököt küldött Akhábhoz és közölte: A feleségeid férje és gyermekeid atyja akarok lenni; tehát add nekem azonnal feleségeidet, gyermekeidet, s egyúttal sok pénzt és sok aranyat is adj. (5. vers.) Akháb erre összehívta Izrael véneit, és így szólt hozzájuk:

– Úgy vélem, ez a fejedelem gúnyt űz belőlem.

A vének pedig felelték:

– Uram, ne hallgass Benhadádra, ne teljesítsd kérését.

Amikor Benhadád látta, hogy kérelmét visszautasítják, éktelen haragra gyúlt, és megesküdött, hogy Izrael fővárosát egy maréknyi porrá változtatja. Hadüzenet következett, szörnyű csatát vívtak; Akháb győzött, akit Jehova – nem tudni, mi okból – váratlanul pártfogásába vett. Benhadád Afek városába menekült, "és ott bolyongott a városban kamaráról kamarára". Végül mégis Akháb kezére jutott, aki nyilván bolondnak tartotta s megkímélte életét. Isten pedig megbánta, hogy győzelemre segítette Akhábot. Érdekes, ugye?!

Ezután következik Nábót közismert históriája. Ennek a Nábótnak szőleje volt Jezréelben, Akháb palotájának tőszomszédságában. A király olyan kedvező ajánlatot tett a derék Nábótnak, amely manapság bárkit levenne a lábáról. Akháb ugyanis azért akarta megvásárolni a szőlőt, hogy kertté alakítsa

át. Hajlandó volt megfizetni Nábótnak, alku nélkül, akármennyit is kért, vagy – ha ez neki jobban megfelel – egy másik, sokkal értékesebb szőlőt adni helyette. Nábót azonban visszautasította a király kezdeményezését. Ez a szőlő az apjától maradt rá, és ő megtartja, még az ördöggel szemben is! Akháb annyira elkeseredett a paraszti konokság okozta kudarcán, hogy enni-inni sem volt kedve. Erre Jézabel felbérelt gazfickókkal megköveztette Nábótot, s azután azt tanácsolta Akhábnak, foglalja el az áhított szőlőt. Ezek az események beavatkozásra kényszerítették Illést, Jehova prófétáját. Akháb a fenyegetések hallatán megszaggatta ruháit, s egy ideig szőrzsákban sétált fővárosában. (21. fej.)

Az Akháb halálát megelőző események megérik, hogy teljes részletességgel idézzük őket, a szent szöveg nyomán. Érdekes olvasmány a Királyok első könyvének 22. fejezete, amely nemcsak a földi, hanem az égi fejleményeket is ismerteti. Egy bizonyos Mikeás – foglalkozására nézve próféta – szerepel itt, aki részt vesz Jehovának a mennyek országában tartott nagy tanácskozásán, és szemtanúként beszámol róla; nála pontosabb tudósító senki sem lehet, mindjárt meglátják!

"És három esztendő lefolyt úgy, hogy nem volt hadakozás a síriabeliek és az Izrael között.

De a harmadik esztendőben aláméne Josafát, Júda királya az Izrael királyához." (1–2. vers.)

Jó, ha tudjuk, hogy Josafát, az erényes Asa fia, maga is példás jámborságot tanúsított Jehova irányában. Júda uralma idején Josafátot és Ezékiás királyt – akiről később esik szó – mintaszerű fejedelem gyanánt idézték a papok. Az is igaz, hogy a jámbor Josafát kitűnő baráti kapcsolatot tartott fenn az istentelen Akhábbal. Cseppet sem ütközött meg Akháb és Jézabel bálványimádásán, olyannyira, hogy Athália leányuk kezét megkérte saját fia, Jórám számára – s a frigy létrejött. Jézabel királyné egyébként roppant termékeny volt, márpedig Jehova úristennek Ábrahámhoz és Jákobhoz intézett szavaiból tudjuk, hogy a népes család a legszebb isteni áldások egyike. Akháb és Jézabel tehát, bálványimádásuk ellenére, isten kegyeltjei voltak, hiszen – mint később kitűnik – hetvenkét fiuk született, nem számítva a leányokat, akik közül Athália volt a legidősebb!

A jámbor Josafát tehát látogatóba ment apóstársához, Akhábhoz.

"Akkor monda az Izrael királya az ő szolgáinak: Nem tudjátok-é, hogy Rámoth Gileád a miénk? És mi hallgatunk és nem vesszük vissza azt Síria királyától?" (3. vers.)

Három évvel azelőtt, Benhadád szíriai királlyal vívott háborúja idején Akháb kiirtotta ellenségeit, és akkor valóban nem jutott eszébe, hogy visszaszerezze Rámoth Gileád izraeli várost! Micsoda hanyagság!

"És monda Josafátnak: Feljössz-é velem e hadba Rámoth Gileád ellen? Felele Josafát az Izrael királyának: Úgy én; mint te, úgy az én népem, mint a te néped; úgy az én lovaim, mint a te lovaid." (4. vers.)

Ejha! Milyen nyájas volt Júda jámbor királya az istentelen Akháb iránt!

Josafát mint buzgó hivő mégis azt tanácsolta, hogy előbb érdeklődjenek Jehovánál, vajon jó szemmel nézi-e ezt a vállalkozást.

"És monda Josafát az Izrael királyának: Kérdezősködjél még ma az Úr beszéde után.

És összegyűjté az Izrael királya a prófétákat, közel négyszáz férfiút, és monda nékik: Elmenjek-é Rámoth Gileád ellen hadba, vagy elhagyjam? És mondának: Menj fel, mert az Úr kezébe adja azt a királynak." (5–6. vers.)

Mint láthatjuk, prófétában nem volt hiány a zsidóknál. Josafát azonban úgy vélte, hogy ennyi sem elég. Azt szerette volna, ha egyetlen próféta sem hiányzik a tanácskozásról. Ezért "monda Josafát: Nincs itt már több prófétája az Úrnak, hogy attól is tudakozódhatnánk?

És monda az Izrael királya Josafátnak: Még van egy férfiú, aki által megkérdhetjük az Urat, Mikeás, ajemla fia: de én gyűlölöm őt, mert soha nem jövendöl nékem jót, hanem mindig csak rosszat. És monda Josafát: Ne beszéljen így a király!

És előszólíta az Izrael királya egy udvari szolgát, és monda: Hívd ide hamar Mikeást, ajemla fiát." (7–9. vers.)

"És ott ült az Izrael királya és Josafát, Júda királya, ruhákba öltözötten, mindenik a maga trónusán Samaria kapuja előtt a térségen, és a próféták mind ott jövendöltek előttük.

És Sédékiás, a Kénaána fia, vasszarvakat készített, és monda: Ezt mondja az Úr: Ezekkel ökleled a síriabelieket, míg meg nem emészted őket.

És a próféták is mindnyájan ekképpen jövendöltek, mondván: Menj fel Rámoth Gileád ellen, és jó szerencséd lesz; mert azt az Úr a király kezébe adja." (10–12. vers.)

Megjegyezzük, hogy Sédékiás próféta kellemes dolgokat jósolhatott volna a két királynak anélkül is, hogy két vasszarvat biggyeszt a fejére. Pompás látvány lehetett volna, ha a többi próféta és a hadsereg valamennyi tisztje is szarvval ékesíti magát a véleménynyilvánításhoz!

A Mikeáshoz küldött hírnök megállapította, hogy a próféta hajlandó eljönni és ígérete szerint pontosan Jehova szavát fogja tolmácsolni. Amikor Mikeás a két király színe elé járult, ugyanúgy kezdte, mint a többiek: "Menj fel Rámoth Gileád ellen, és jó szerencséd lesz; mert azt az Úr a király kezébe adja." (13–15. vers.)

Akháb igencsak elcsodálkozott ezen a kellemes jóslaton, minthogy Mikeástól származott, ezért nem is hagyta annyiban.

"És monda néki a király: Még hányszor kényszerítselek téged, hogy az igaznál egyebet ne mondj nékem az Úr nevében?

És monda: Látám az egész Izraelt szétszéledve a hegyeken, mint a juhokat, amelyeknek nincsen pásztoruk. És monda az Úr: Nincsen ezeknek urok? Térjen vissza ki-ki az ő házához békességben.

És monda az Izrael királya Josafátnak: Nemde nem megmondottam-é néked, hogy soha jót nékem nem jövendöl, hanem csak rosszat." (16–18. vers.)

Most már csak azt kellett kideríteni, hogy a többi próféta miért mondott kedvező jóslatot. Vajon a négyszáznak volt-e igaza Mikeással szemben, vagy Mikeásnak a négyszázzal szemben?

Újra Mikeás vette át a szót, és most már igazán csodálatos dolgok következtek.

"Azért halld meg most az Úr beszédét: Látám az Urat az ő székiben ülni, és az egész mennyei sereget az ő jobb és bal keze felől mellette állani.

És monda az Úr: Kicsoda csalja meg Akhábot, hogy felmenjen és elvesszen Rámoth Gileádnál? És ki egyet, ki mást szól vala hozzá.

Akkor előjőve egy lélek, aki az Úr eleibe álla, és monda: Én akarom megcsalni őt. Az Úr pedig monda néki: Miképpen?

És felele: Kimegyek és hazug lélek leszek minden ő prófétáinak szájában. Akkor monda az Úr: Csald meg és győzd meg: menj ki, és cselekedjél úgy.

Ímé az Úr a hazugságok lelkét adta mindezeknek a te prófétáidnak szájába; és az Úr szólott veszedelmes dolgot ellened." (19–23. vers.)

Nos mit szólnak ehhez az anekdotához? Remek figura ez a Jehova, aki angyalaival együtt azon mesterkedik, miként szedje rá az embereket? Lord Bolingbroke, a bibliának ehhez a részéhez fűzött megjegyzéseiben rámutat, hogy ez az "Iliász" egyik epizódjának (II. könyv) gyatra utánzata. Ott Jupiter – hogy mindenáron növelje Achilles dicsőségét Agamemnon rovására – hazug álommal csapja be Agamemnont.

"Lehetséges – írja az angol gondolkodó –, hogy mivel a zsidó könyvek igen későn keletkeztek, a héber legendákat összegyűjtő pap ezt a homéroszi legendát dolgozta át. Hiszen – az egész biblia tanúsága szerint – a zsidók istene ugyancsak alulmarad a görögökével szemben. Majdnem mindig vereséget szenved, csak az áldozati ajándékokon jár az esze, s népe mindig az éhhalál szélén áll. Hiába van állandóan jelen és beszél személyesen, semmit sem ér el, amit szeretne. Ha templomot építenek neki, beállít holmi Sisak, egyiptomi király, kifosztja és mindent magával visz. Ha álomban bölcsességet ad Salamonnak, akkor ez a Salamon gúnyt űz belőle és elhagyja más istenekért. Ha odaadja népének az ígéret földjét, akkor ez a nép rabszolgasorban sínylődik ott, Józsué halálától fogva egészen Saul uralmáig.

Nincs még egy isten vagy nép, amely szerencsétlenebb volna. A héber mesék összeállítói hiába hivatkoznak arra, hogy a zsidók hitetlenségük miatt voltak mindig ilyen nyomorultak. A mi anglikán papjaink is ugyanezt mondhatnák az írekről meg a skót hegylakókról, akik szintén nyomorúságban élnek – pedig ezek igen ájtatosak. Mi sem könnyebb, mint ezt hangoztatni: Ha vereséget szenvedtél, ha balsors sújt, ennek az az oka, hogy nem voltál eléggé vallásos; ha több pénzt adnál az egyháznak, akkor győznél, ügyeidet siker koronázná. Ez az ocsmány babona igen régi. Bejárta az egész világot. Minden vallás papjainak jelszava volt, s valamennyi népnél a papokat gazdagította, az emberi ostobaság rovására."

A prófét
ák azonban, akiket Mikeás meghazudtolt, ellenszegültek. Sédékiás, a vasszarvakkal ékes férfiú, pofon vágta Mikeást (24. vers.), ez utóbbi pedig ráadásul börtönbe került. (27. vers.) Ezután Akháb hadba indult, hogy visszafoglalja a síriaiaktól Rámoth Gileádot, és Júda királya csatlakozott hozzá. (29. vers.) Ebből arra következtethetünk, hogy a jámbor Josafát jobban hitt a négyszáz prófétának, mint a páratlan Mikeásnak.

A bibliai történet szerint azonban Izrael királya mégsem volt teljesen biztos a dolgában. "És monda az Izrael királya Josafátnak: Megváltoztatom ruhámat, és úgy megyek a viadalra, te pedig öltözzél fel ruhádba. És elváltoztatá ruháját az Izrael királya, és úgy méné a viadalra." (30. vers.)

Akháb szándéka nagyon is átlátszó volt. Felmerül a kérdés, mennyire naiv lehetett a derék Josafát, még apóstársának bejelentése után is!

"Síria királya pedig megparancsolá az ő szekerei harminckét fejedelmeinek, mondván: Ne vívjatok se kicsinnyel, se naggyal, hanem egyedül csak az Izrael királya ellen vívjatok.

És amikor meglátták a szekerek fejedelmei Josafátot, mondának: Nyilván ez az Izrael királya: és reá rohanván, vívának ellene. De Josafát elkezdett kiáltani.

Mikor pedig látták a szekerek fejedelmei, hogy nem az Izrael királya, ott hagyták.

Egy ember pedig csak úgy találomra kilövé az ő kézívét, és találá az Izrael királyát a páncél és a kapocs között." (31–34. vers.)

Így pusztult el Jézabel férje; "és meghalt este felé, és a vér a sebből a szekérbe csörgött". (35. vers.)

A szent szerző azt is közli Akhábról, hogy "elefántcsontból építtetett ház"-at (39. vers.), részletekkel azonban nem szolgál.

Utána legidősebb fia, Akházia következett a trónon. Rövid történetét a Királyok második könyvének 1. fejezete beszéli el. Ez mindjárt szerencsétlenséggel kezdődik: "És mikor Akházia kibukott az ő felházának korlátján Samariában, és megbetegedék". (2. vers.) Magyarázat híján

kénytelenek vagyunk azt feltételezni, hogy ez az uralkodó hajlott az iszákosságra. Bizonyára palotájának legfelső emeletén lakott. A szerencsétlenség estéjén kétségtelenül a szokottnál is részegebb volt, és valószínűleg azért sétált ki az ablakon, mert boros szekrénynek vélte és kinyitotta. A korhelyek istene azonban megóvta Akháziát attól, hogy szörnyethaljon. A király mégis aggódott állapota miatt, és szerette volna tudni, vajon meggyógyul-e. Ebben a helyzetben az Ekronban imádott Baálzebub (a későbbi Belzebub) istenséghez fordult, s ezen Illés szerfelett megbotránkozott.

"Az Úrnak angyala pedig szóla Thesbites Illésnek: Kelj fel, menj el eleibe a samaria-beli király követeinek, és szólj nékik: Nincs-é Isten Izraelben, hogy Baálzebubhoz, az Ekron istenéhez mentek tanácsot kérdeni?

Azért azt mondja az Úr: Az ágyból, amelyben fekszel, fel nem kelsz, hanem kétség nélkül meghalsz. És elméne Illés." (3–4. vers.)

A követek közölték Akháziával Illés szavait, de nem tudták pontosan tájékoztatni a vészpróféta kilétéről.

Akházia "monda nékik: Milyen volt az a férfiú, aki élőtökbe jött volt, és ezeket a beszédeket szólá nektek?

És felelének néki: Egy szőrruhás ember, derekán bőr övvel felövezve. Akkor monda: Thesbites Illés volt.

És hozzá külde egy ötven ember előtt járó főembert, az alatta való ötven emberrel. És mikor ez hozzá felment, ott ült fenn a hegy tetején, és monda néki: Isten embere, a király azt parancsolja: Jöjj le!

Felelvén Illés, monda az ötven ember előtt járó főembernek: Ha én Isten embere vagyok, szálljon tűz alá az égből, és emésszen meg téged és az alattad való ötven embert. És tűz szállá alá az égből, és megemészté őt és az ő ötven emberét." (7–10. vers.)

Ekkor Akházia egy másik kapitányt küldött Illéshez, szintén ötven katona kíséretében; s pontosan megismétlődött az előző jelenet. (11–12. vers.) Ezt követte a harmadik kapitány.

"És újra elküldött egy harmadik ötven ember előtt járó főembert is, az ő ötven emberével együtt, és felmenvén ez az ötven ember előtt járó főember, elméne és térdre borult Illés előtt, és könyörögvén néki, monda: Oh Isten embere, kérlek, legyen becsülete a te szemeid előtt az én lelkemnek, és ezeknek a te szolgáidnak, ez ötven ember lelkének!

Imé tűz szállott le az égből és megemészté az ötven ember előtt való elébbi két főembert az ő ötven emberével egybe: Most azért legyen becsülete az én lelkemnek a te szemeid előtt!

Ekkor szóla az Úr angyala Illésnek: Menj alá vele, ne félj semmit tőle. És ő felkelvén aláméne vele a királyhoz.

És szóla néki: Ezt mondja az Úr: Amiért követeket küldöttéi tanácsot

kérdeni Baál-zebubhoz, Ekron istenéhez, mintha nem volna Izraelben Isten, akinek a beszédéből tanácsot kérdhetnél: azért fel nem kelsz ez ágyból, amelyben fekszel, hanem kétség nélkül meghalsz.

És meghalt az Úrnak beszéde szerint, amelyet szólott Illés, és uralkodék Jórám őhelyette. Jórámnak, a Josafát fiának, a júdabéli királynak második esztendejében; mert Akháziának nem volt fia."

(13–17. vers.)

Lord Bolingbroke a következő megjegyzéseket fűzi ehhez az epizódhoz: "Ez az Illés, aki két ízben villámmal sújtja agyon a király küldötte kapitányt és a kíséretében, levő egy-egy szakasz katonát, csakis kitalált személy lehet; hiszen ha villámcsapásokkal tudott vagdalkozni, akkor feltétlenül meghódította volna az egész földkerekséget – csak végigsétál rajta egyetlen szolgájával. Ugyanezt mondják mindig a varázslóknak: Ha bizonyosak vagytok benne, hogy az ördög, akivel szövetkeztek, minden parancsotokat teljesíti, akkor miért nem parancsoljátok meg neki, hogy adja nektek a világ minden országát, minden pénzét és minden asszonyát? Illésnek is ugyanezt lehetett volna mondani: Az imént mennykőcsapással megöltél két kapitányt és két szakasz katonát, és gyáván, ostobán menekülsz, amikor Jézabel királyné felakasztással fenyeget! Hát nem tudod villámmal sújtani Jézabelt is, mint a két szegény kapitányt? Miféle felháborító ellentmondás az, amely hol istent, hol fajankót csinál belőled? Van-e értelmes ember, aki elviseli ezeket a visszataszító meséket, amelyek a szánalom kacaját és a rémület borzongását keltik az olvasóban?"

Ráadásul a villám általi kettős gyilkosság oka sem érthető. A szent szövegben sehol sem esik szó róla, hogy Akházia börtönbe akarta volna vetni Illést. Amikor ez utóbbi rászánja magát, hogy eleget tesz a király hívásának és felkeresi, az uralkodó előtt is megismétli baljós jövendölését – s azután nyugodtan távozik. Azonkívül, ha Akházia valóban Mikeás sorsára akarta volna juttatni Illést, akkor nem kellene tűzzel elpusztítani százkét teljesen ártatlan katonát, akik csak a parancsnak engedelmeskedtek. Elegendő lett volna hirtelen és múló bénulás által tehetetlenségre kárhoztatni őket – ez éppoly bámulatos csoda, akár a villámcsapás.

Ami pedig Akháziát, Josafátot és a két Jórámot illeti, az isteni könyv itt egy tárgybeli ellentmondást tartalmaz, amelyet helyénvaló megemlíteni – annyira szembeszökő.

A Királyok első könyvének 22. fejezetében ez áll: "És Josafát, az Asa fia lett királlyá Júdában, Akhábnak, az Izrael királyának negyedik esztendejében.

Esjosafát harmincöt esztendős volt, mikor uralkodni kezdett, és huszonöt esztendeig uralkodott Jeruzsálemben." (41–42. vers.) Később, ugyanebben a fejezetben, ez áll: "És elaluvék Josafát az ő atyáival; és eltemettetek az ő

atyáival az ő atyjának, Dávidnak városában; és az ő fia, Jórám, uralkodék helyette." (51. vers.) Ez a Jórám, Júda királya nem más, mint Akháb leányának, Atháliának férje. "Akházia pedig, az Akháb fia kezde uralkodni Izraelen Samariában, Josafátnak, a Júda királyának tizenhetedik esztendejében, és uralkodék Izraelben két esztendeig." (52. vers.)

Ennél világosabb, pontosabb nem is lehetne a szöveg. Mivel pedig később közli a biblia, hogy Akháziának nem volt fia, és fivére követte a trónon, ennélfogva világos, mint a nap, hogy ez a Jórám, izraeli király, Josafát uralkodásának tizenkilencedik évében lépett trónra; vagyis amikor Josafátnak még hat esztendeje volt hátra, más szóval hat évvel előbb, mintsem trónra jutott Jórám, Júda királya, Josafátnak fia és Atháliának férje.

Lehetetlen tehát összeegyeztetni a Királyok első könyvének 22. fejezetét a második könyv I. fejezetével, amelynek 17. verse ezt közli velünk: "Uralkodék Jórám (Akházia fivére és utóda. – *Szerző.*) …Jórámnak, a Josafát fiának, a júdabeli királynak második esztendejében; mert Akháziának nem volt fia." Minthogy a júdai Jórám nyolc évvel Akháb halála után követte a trónon atyját, Josafátot (a 22. fej., 42., 51. és 52. verse szerint), miként uralkodhatott már két éve, amikor sógora, az izraeli Jórám, Akházia örökébe lépett, aki szintén sógora volt?

Ez már meghökkentő ellentmondás. De várjunk csak!… Valamivel tovább, a Királyok második könyve 3. fejezetének legelején azt olvashatjuk: "Jórám pedig, az Akháb fia kezde uralkodni Izraelen Samariában Josafátnak, a Júda királyának tizennyolcadik esztendejében, és uralkodék tizenkét esztendeig." (1. vers.) Ez aztán páratlan! Az ellentmondás immár háromszoros. Ez az újabb vers *egy évre* csökkenti Akházia uralkodását, amelyet az első könyv 22. fejezetének 52. verse *két évben* állapított meg; az első ellentmondás pedig (első könyv, 1, 17.) *nyolc évvel* hosszabbította meg ennek a fejedelemnek az uralkodását, aki oly híressé vált azáltal, hogy rejtélyes módon kipottyant a magas ablakból! Ne vesse szemünkre senki, hogy ilyen hosszasan taglaljuk a szent szerző vaskos otrombaságait. Ezek ugyanis igazolják, mennyire hanyagul jártak el az ostoba, szörnyűséges és trágár bibliát kiagyaló papok, akik még annyi fáradságot sem vettek, hogy újra átolvassák! Ezalatt nagy csoda készült.

"És lőn, mikor az Úr Illést fel akará vinni a szélvész által mennyekbe: elméne Illés és Elizeus Gilgálból.

És monda Illés Elizeusnak: Maradj itt, kérlek, mert az Úr Béthelbe küldött engem. És felele Elizeus: Él az Úr, és a te lelked, hogy el nem hagylak téged! És mikor lein énének Béthel felé:

Kijövének a próféták fiai, akik Béthelben valának, Elizeushoz, és mondának néki: Nem tudod-é, hogy e mai napon az Úr elragadja a te uradat

tőled? És monda: Tudom én is, hallgassatok.

És monda néki Illés: Elizeus! Maradj itt, kérlek; mert az Úr engem Jerikóba küldött. Ő azonban monda: Él az Úr és a te lelked, hogy el nem hagylak téged. És mikor elmenének Jerikóba:

A próféták fiai, akik Jerikóban valának, Elizeushoz jövének, és mondának néki: Nem tudod-é, hogy e mai napon az Úr a te uradat elragadja tőled? És ő monda: Én is tudom, hallgassatok.

Azután monda néki Illés: Maradj itt, kérlek, mert az Úr engem a Jordán mellé küldött. De ő felele: Él az Úr és a te lelked, hogy el nem hagylak téged. És elmenének együtt mindketten.

Ötven férfiú pedig a próféták fiai közül utánok menvén, velők szemben messze megállának, mikor ők ketten a Jordán mellett megállottak." (2, 1–7. vers.)

"És foga Illés az ő palástját, és összehajtva azt, megüté azzal a vizet; és az kétfelé válék; úgy, hogy mind a ketten szárazon ménének át rajta.

És mikor általmentek, monda Illés Elizeusnak: Kérj tőlem, mit cselekedjem veled, mielőtt tőled elragadtatom. És monda Elizeus: Legyen, kérlek, a tebenned való léleknek kettős mértéke énrajtam.

És ő monda: Nehéz dolgot kértél; mégis, ha majd meglátandasz engem, mikor tőled elragadtatom, meglesz, amit kérsz: ha pedig meg nem látándasz, rem lesz meg.

És lőn, amikor ménének és menvén beszélgetének, ímé egy tüzes szekér tüzes lovakkal elválasztá őket egymástól. És felméne Illés a szélvészben az égbe." (8–11. vers.)

"Elizeus pedig ezt látván, kiált vala: Édes atyám, édes atyám! Izrael szekerei és lovagjai! És nem látá őt többé. És vévé a maga ruháit, és két részre szakasztá azokat.

És felemelé az Illés palástját, amely róla leesett, és visszatért, és megállóit a Jordán partján.

És vévé az Illés palástját, amely róla leesett, s azzal megüté a vizet, és monda: Hol van az Úr, az Illés Istene? És mikor ő is megütötte a vizet, kétfelé válék az; és általméne Elizeus." (12–14. vers.)

Itt önként kívánkozik néhány kérdés:

– Mivel Jehova úgy határozott, hogy Illést elevenen, testestül-lelkestül az égbe ragadja, mint hajdan Énókhot, miért kényszerítette arra, hogy előbb teljesen céltalanul jókora sétát tegyen Gilgáltól Béthelig, Bétheltől Jerikóig, Jerikótól pedig a Jordánig? Azonkívül miért kellett átkelnie a Jordánon? A tüzes szekér, amelybe Illés beszállt, nem vehette volna fel utasát éppúgy a folyó jobb partján, mint a bal parton?

– Mi az a léleknek kettős mértéke, amelyet Elizeus kér? És végül megkapta

azt, amit kért? A szöveg ugyanis azt állítja, hogy Elizeus eleinte szemmel követte a magasba emelkedő Illést, de nyomban hozzáteszi – Elizeus furcsa kiáltozása után –, hogy többé nem látta őt. Ez nem fér össze.

– Minthogy a teológusok tökéletesnek tartják a tiszta szellemeket, akik szerintük a mennyei birodalmat lakják, szerintük nincs csodálatosabb a paradicsomban élő, a minden anyagitól megszabadult leieknél. Vajon Énókh és Illés kettős esete nem mond-e homlokegyenest ellent ennek a tételnek? Mit kezdhetett földi porhüvelyével ez a pátriárka és ez a próféta odafönn, a természetfölöttiség és anyagtalanság végtelen birodalmában? Miért nagyobb ezáltal Énókh és Illés dicsősége a többi választotténál, hiszen a túlvilág lakóinál egyremegy, hogy van-e emberi alakjuk, testük, vagy nincs? így hát, amikor Illés és Mózes az égben társalog egymással, akkor ez a társalgás egy puszta gondolatot kifejező, testetlen lélek és egy élő test között folyik, amely szájával beszél, hangokat ad ki, míg tiszta szellemtársa meg sem mukkan?

Végül pedig a tüzes szekér, a tüzes lovak, a forgószél, sőt Illés neve is (a görög *héliosz* = nap szóval rokon) arra a gondolatra indította lord Bolingbroke-ot és Boulanger-t, hogy Illés kalandja csupán a nap szekerén kocsizó Phaeton históriájának utánzata. Phaeton meséje egyiptomi eredetű, s legalább erkölcsnemesítő célzatú, leleplezi a becsvágy veszélyeit. De mit jelent Illés szekere? A bibliaírók – állapítja meg lord Bolingbroke – mindig csak otromba, ügyetlen plagizátorok voltak.

Elizeus tehát örökölte Illés palástját és lelkének legalább egy részét, hacsak nem kapott dupla adagot belőle. A próféták fiai leborultak előtte. (15. vers.) Jerikóban pedig egy marék sót dobva a vízbe, örök időre ihatóvá tette a város kútjait. (19–22. vers.) Elizeus azonban később még jelesebb tetteket művelt.

"Felméne azután onnét Béthelbe; és mikor az úton felfelé méné, apró gyermekek jövének ki a városból, akik őt csúfolják vala, ezt mondván: Jöjj fel, kopasz, jöjj fel, kopasz!

És hátratekintvén és meglátván őket, megátkozá őket az Úr nevében, és az erdőkből két nőstény medve jővén ki, szétszaggata közülük negyvenkét gyermeket." (23–24. vers.)

"Ha ez a történet igaz – jegyzi meg lord Bolingbroke –, akkor Elizeus egy hirtelen meggazdagodott szolgához hasonlít, aki bosszút áll mindenkin, aki gúnyt űz belőle. Hogyan?! Gyalázatos pap-szolga, te negyvenkét ártatlan gyermeket vetnél medvék prédájául, pusztán azért, mert azok kopasznak neveztek! Szerencsére Béthel környékén nincs semmilyen erdő, és medve sem akad Palesztinában. Ez túlságosan meleg vidék. A mese képtelensége enyhíti szörnyűségét."

Ehhez még hozzátehetjük, hogy a két kiéhezett medve, amely együltében felfalt negyvenkét lurkót, ha nem is erdőből, de bizonyára legalább valami

héber csapszékből jött elő, ahol étvágygerjesztőül jókora adag pálinkát küldhetett le a torkán.

A Királyok második könyvének 3. fejezete – miután az 1. fejezet közlésével ellentétben, még életben levőnek tünteti fel a derék Josafát királyt – elmeséli, hogy Mésa uraság, a moábiták királya, Akháb haláláig évente százezer "gyapjas" bárányt és százezer kost fizetett Izraelnek adóba. Amikor Akházia került trónra, Mésa úr helyesnek vélte, ha megszünteti az adófizetést; a fivére után Izrael trónjára lépő Jórám azonban tüstént követelte a moábita bárányokat és juhokat. Mésa visszautasító válaszára Jórám hadat indított, s két szövetségese – Júda királya, Josafát és Edom királya – támogatta.

"És mikor hét napig bolyongtak az úton, nem volt vize sem a tábornak, sem a velők volt barmoknak.

Akkor monda az Izrael királya: Jaj, jaj: az Úr azért hívta egybe e három királyt, hogy a Moáb kezébe adja őket!

És monda Josafát: Nincs itt az Úr prófétái közül egy sem, hogy általa tanácsot kérhetnénk az Úrtól? És felele egy az Izrael királyának szolgái közül, és monda: Itt van Elizeus, a Sáfát fia, aki Illésnek kezeire vizet tölt vala.

És monda Josafát: Nála van az Úrnak beszéde. És alámenének hozzá az Izrael királya és Josafát és az Edom királya." (9–12. vers.)

Jegyezzük meg, hogy Akháb fia és Edom királya nem vallotta Jehova hitét. Erről lord Bolingbroke a következőt írta:

"Ha három király – egy katolikus és két protestáns – együtt felkeresne egy kapucinust, hogy esőért könyörögjön – vajon mit szólnának az emberek az efféle badarsághoz? És ha egy kapucinus szerzetes efféle dajkamesét jegyezne fel rendjének évkönyveiben, nem bizonyítaná ezzel csak a régi szólásmondás igazságát: Locsog, mint egy szerzetes?"

"És monda Elizeus az Izrael királyának: Mi közöm van hozzád? Menj a te atyádnak és anyádnak prófétáihoz! És monda néki az Izrael királya: Ne utasíts el: mert az Úr gyűjtötte össze ezt a három királyt, hogy a Moáb kezébe adja őket.

És monda Elizeus: Él a Seregek Ura, aki előtt állok, ha nem nézném Josafátnak, a Júda királyának személyét, bizony téged nem néznélek, és rád sem tekintenék;

Hozzatok ide egy énekest. És mikor énekelt előtte az éneklő, az Úrnak keze lőn őrajta." (13–15. vers.)

Bosszantó, hogy a szent szerző nem közli, milyen hangszerkíséret kellett ahhoz, hogy Illés utódját megszállja az ihlet s jósolni tudjon.

"És monda: Ezt mondja az Úr: Csináljatok itt és ott e patakon árkokat.

Mert ezt mondja az Úr: Nem láttok sem szelet, sem esőt, és mégis e patak megtelik vízzel, hogy ihattok mind ti, mind a ti nyájatok és barmaitok.

Kevés pedig még ez az Úr szemei előtt, hanem a Moábot is kezetekbe adja.

És megvesztek minden kulcsos várost és minden szép várost, és minden jótermő fát kivagdaltok, és minden kútfőt betöltőtök, és minden jó szántóföldet behánytok kövekkel." (16–19. vers.)

A jóisten szabta feltételek között nem érthető, mire lehetett jó a győzelem; hiszen az izraeliták egyedül azért üzentek hadat a moábitáknak, hogy kikényszerítsék az eddig adóval fizetett évi százezer bárányt és ugyanannyi juhot. Ha a győzelmet teljes pusztítás követi, akkor az izraeliták végképp elesnek a kívánt adótól.

"És lőn reggel, amikor áldozatot szoktak tenni, ímé vizek jőnek vala Edom útjáról, és megtelek a föld vízzel." (20. vers.)

A jóslat második része éppúgy teljesült, mint az első: az izraeli táborra rontó moábiták csúfos vereséget szenvedtek.

"De mikor az Izrael táborához jutottak, felkeltek az izraeliták, és megverték a moábitákat, és azok megfutamodtak előttök; betörtek hozzájok és leverték Moábot.

És városaikat lerontották, és a jó szántóföldekre ki-ki követ hányt, és elborították azt kövekkel, és minden kútfőt behánytak, és minden jótermő fát kivágtak, úgy hogy csak Kir-Haréset kőfalait hagyták fenn; de körülvevék azt is a parittyások, és lerontották.

Látván pedig a Moáb királya, hogy legyőzettetik a viadalban, maga mellé vett hétszáz fegyverfogó férfiút, hogy keresztül törjenek az Edom királyához; de nem bírtak.

Akkor vévé az ő elsőszülött fiát, aki őhelyette uralkodandó volt, és égő áldozatul megáldozá a kőfalon. Mely dolog felett az Izrael népe igen felháborodék, és elmenének onnét, és megtérének az ő földjökbe." (24–27. vers.)

Ez a bárgyú história nézetem szerint párját ritkítja a maga nemében, s nem szorul semmiféle magyarázatra.

Elizeus ezután kisebb változtatásokkal megismétli Illés csodáit. Például találkozik egy próféta fiának özvegyével (a helyet nem jelöli meg a biblia), aki elpanaszolja, hogy elhunyt férje adósságokat hagyott, s mivel ő nem tudja kifizetni, a hitelezők el akarják venni a két fiát és rabszolgának eladni. (4, 1.) Elizeus arra kéri az özvegyet, mondja meg, van-e valamije a házában. Az özvegy így felel: "A te szolgálóleányod házában nincs egyéb, csak egy korsó olaj." (2. vers.) Több sem kell Elizeusnak: meghagyja az asszonynak, kérjen kölcsön szomszédaitól bármilyen üres korsókat, azután pedig zárkózzék be házába gyermekeivel együtt és a korsóból öntsön olajat a többi edénybe. Nem nehéz kitalálni, hogy csoda történik: az özvegyasszony korsója kiapadhatatlanná válik. A derék asszony álmélkodva keresi fel Elizeust, hogy

köszönetet mondjon. Isten embere így szól hozzá: "Menj el, add el az olajat, és fizesd ki hiteleződet; te pedig és a te fiaid éljetek a maradékából." (7. vers.)

Ez a csoda nem azért figyelemre méltó, mert hasonlít arra, amelyet Illés a sareptai özvegy érdekében művelt: hanem mivel Elizeusnak ez alkalommal már nem volt szüksége muzsikára.

"És történt ebben az időben, hogy Elizeus Súnembe ment. Ott volt egy gazdag asszony, aki tartóztatá őt, hogy nála egyék kenyeret. És lőn, hogy valamikor csak arra járt, betért oda, hogy kenyeret egyék.

És monda az asszony a férjének: Imé úgy veszem észre, hogy az az Isten embere, aki szüntelen erre jár által, szent ember;

Csináljunk, kérlek, egy kicsiny felházat, és tegyünk abba néki egy ágyat, asztalt, széket és gyertyatartót, hogy mikor hozzánk jön, hadd térjen oda.

És történt egy napon, hogy oda ment Elizeus, és megszállott a felházban, és megpihent ott.

És monda Géházinak, az ő szolgájának: Hívd ide azt a súnemitát. Előhívá azért azt, és az eleibe álla.

Megmondotta volt pedig néki: Mondd meg néki: Imé nagy szorgalmatossággal szolgálsz nekünk, mit kívánsz, hogy cselekedjem veled? Nincs-é valami mondani valód a király előtt, vagy a sereg fővezére előtt? És monda az: Én az én nemzetségem között békességgel lakom.

Monda Elizeus: Mit lehetne tehát érette tennünk? Felele Géházi: Nincs fia és a férje vén ember (!).

És monda: Hívd ide! És amikor oda hívta, megállott az ajtóban.

És monda Elizeus: Esztendő ilyenkorra fiút fogsz ölelni. És monda az: Ne, édes uram, Isten embere, ne mondj képtelen dolgot a te szolgálóleányodnak!

És teherbe esek az asszony és fiat szült abban az időben, amelyet megmondott volt Elizeus." (4, 8–17.)

Ebben az elbeszélésben egy különös dolog tűnik fel: Elizeus, mióta ennél az ájtatos hölgynél vendégeskedik, nem árulja el, hogy rossz viszonyban van a királlyal (a Gilboá hegy tövében elterülő Súnám, Issakhár törzsének birtoka volt, és az izraeli királysághoz tartozott). Hogy megkedveltesse magát, buzgón felajánlja szolgálatait Jórámnál, mintha kegyencei közé tartozna, holott nemrég jelentette ki arcátlanul ugyanennek a királynak, hogy látni sem akarja, sem pedig beszélni vele!… Bizonyára azt is észrevette az olvasó, a szöveg nem állítja határozottan, hogy a próféta volt az apja az ájtatos asszony gyermekének. A szerző azonban sejteti. Semmi sem vall ugyanis arra, hogy az öreg férj újra erőre kapott. A történet folytatása során viszont a jámbor öregúr szerepel apa gyanánt. Talán ugyanolyan atya volt, mint amilyen Jézusnak József?…

"De mikor megnőtt a gyermek, történt, hogy egy napon kiment az ő

atyjához, az aratókhoz.
És monda az ő atyjának: Jaj fejem, jaj fejem! És monda az ő atyja a szolgának: Vidd el őt az anyjához.
Ki mikor felvette őt, vivé az anyjához, és az az ölében tartá délig, és akkor meghalt.
És felméne az asszony, és az Isten emberének ágyára tévé őt, és az ajtót bezárván kijőve onnét.
És előhívatá az ő férjét és monda: Kérlek, küldj ide nékem egyet a szolgák közül és egy szamarat, hadd menjek el hamar az Isten emberéhez, és mindjárt megjövök.
És az monda: Miért mégy őhozzá, ma nincs sem újhold, sem szombat? Felele az: Csak hagyd rám!
És megnyergelé a szamarat, és monda a szolgának: Hajtsd és siess, ne késlelj engem a menésben, hanem ha mondandóm néked.
És elmenvén, juta az Isten emberéhez a Kármel hegyére. És mikor meglátá őt az Isten embere távolról, monda Géházinak, az ő szolgájának: Imé a súnémita ez!
Fuss, kérlek eleibe, és kérdezd meg tőle, ha békességben van-é mind ő, mind az ő férje, mind az ő gyermeke? Monda az: Békességben!
Mikor pedig az Isten emberéhez jutott a hegyre, átölelte az ő lábait; de Géházi odament, hogy elűzze őt, az Isten embere azonban így szólt: Hagyj békét néki, mert megkeseredett az ő szíve, és az Úr eltitkolta tőlem, és nem jelentette meg nékem.
És monda az: Vajon én kértem-é fiat az én uramtól? Nemde nem mondám-é néked: Ne csalj meg engemet?
És monda Elizeus Géházinak: Övezd fel derekadat, és vedd kezedbe az én pálcámat, és menj el, ha valakivel találkozol, ne köszönj néki, és annak is, aki köszön néked, ne felelj, és az én pálcámat tedd a gyermek arcára.
De a gyermeknek anyja monda: Él az Úr és él a te lelked, hogy el nem hagylak téged. Felkele azért és követé őt.
Géházi pedig már előttök elment volt, és a pálcát a gyermek arcára fekteté, de nem szólott és nem is eszmélt rá a gyermek. Azért visszatért eleibe, és megmondá néki, mondván: Nem támadt fel a gyermek." (18–31. vers.)
Felmerül a kérdés, miért küldte Elizeus a szolgáját, hogy a botjával feltámassza a gyermeket, hiszen mint próféta tudta: Géházi nem járhat sikerrel. Az is talány, vajon miért hagyta meg neki, hogy senkinek se köszönjön az úton. Így persze gyorsabban célhoz ért, de minek rohanjon annyira, mikor úgysem csinálhat semmit? Ez aztán hiábavaló hókuszpókusz!
"És bement Elizeus a házba, és ímé a gyermek ott feküdt halva az ő ágyán.
És bement, és bezárta az ajtót magára és a gyermekre, és könyörgött az

Úrnak.

És az ágyra felhágván, a gyermekre feküdt, és az ő száját a gyermek szájára tévé, szemeit szemeire, kezeit kezeire, és ráborult, és megmelegedék a gyermek teste.

Azután felállott, és egyszer alá és fel járt a házban, majd újra felment és reáborult. Akkor a gyermek prüsszente vagy hétszer, és felnyitá szemeit a gyermek.

Ő pedig szólítá Géházit, és monda: Hívd ide a súnémitát. És odahívá azt. És mikor oda ment, monda: Vedd a te fiadat.

Ki mikor bement, lábához esek, és leborula a földre, és az ő fiát fogván, kiméne." (32–37. vers.)

A bibliakritikusok kifigurázzák Elizeus e csodatételét, amely alig különbözik Illés csodájától. A hittudósok azonban azt állítják, hogy ebben misztikus értelem rejlik. A kicsinyekhez kell alkalmazkodni, hogy jót cselekedjünk velük. Bizonyos egyházatyák még tüzetesebben megvizsgálták ezt az epizódot.

Szerintük legfontosabb a bot mozzanata, a bot, amely Géházi kezében nem volt képes csodát műveim, mert ennek sikere egyedül Elizeus kiváltsága. Géházi és a bot a zsidó vallást jelképezi, amelynek isten nem engedi meg az emberiség feltámasztását; Elizeus viszont a római egyházat személyesíti meg, amely mindenkor sikeresen tevékenykedik az emberiség boldogítása érdekében – mint ez köztudomású.

Még nem fejeztük be Elizeus kacagtató kalandjait.

"Azután visszament Elizeus Gilgálba. Éhség vala pedig akkor az országban." (38. vers.)

Megint, mindig csak éhség! Ez ismét csak azt bizonyítja, hogy a gyönyörűséges Kánaán tar hegyeivel, barlangjaival, szakadékaival, a Sodoma-tóval meg a homokos és köves sivatagával egyetemben mégsem volt annyira termékeny, mint azt a jóisten annak idején Mózes által népének megjósolta!

"És a próféták fiai ő vele laktak vala. És monda az ő szolgájának: Tedd fel a nagy fazekat, és főzz valami főzeléket a próféták fiainak.

Kiméne azért egy a mezőre, hogy paréjt szedjen. És holmi vad indákra találván, tele szedé az ő ruháját azokról sártökkel, és mikor hazament, belevagdalta a fazékba főzeléknek; de nem tudta, hogy mi az?" (38–39. vers.)

A sártök rendkívül keserű kis tökfajta, amelyet az orvostudomány egykor hashajtónak használt, de igen rossz íze miatt lemondtak alkalmazásáról. Ebből látható, milyen pompás ételt kotyvasztott buzgón Elizeus, gilgáli barátainak.

"Mikor azután feladták a férfiaknak, hogy egyenek, és ők enni kezdenek a főzelékből, felkiáltanak és mondának: Halál van a fazékban, Isten embere! És nem bírták megenni.

Ő pedig monda: Hozzatok lisztet. És beleveté azt a fazékba, és monda: Add fel immár a népnek, hadd egyenek. És nem volt már semmi rossz a fazékban." (40–41. vers.)

"Jőve pedig egy férfi Baál Sálisából, és hoz vala az Isten emberének első zsengék kenyereit, húsz árpakenyeret, és megzsendült gabonafejeket az ő ruhájában; de ő monda: Add a népnek, hadd egyenek.

Felele az ő szolgája: Minek adjam ezt száz embernek? Ő pedig monda ismét: Add a népnek, hadd egyenek, mert ezt mondja az Úr: Esznek és még marad is.

És Ő eleikbe adá, és evének, és még maradt is belőle, az Úrnak beszéde szerint." (42–44. vers.)

Ebben a csodában az a legnevezetesebb, hogy később Krisztus utánozta; akkor azonban Elizeus már régóta halott volt és a földben pihent, s így nem indíthatott plágium miatt pert ellene.

Az 5. fejezet Naámán történetével foglalkozik. Ez megint olyan ember, aki a biblia tanúsága szerint közismert lehetett – de egyetlen történetíró sem említi.

"És Naámán, a síriai király seregének fővezére, az ő ura előtt igen nagy férfiú és nagyrabecsült volt, mert általa szabadította volt meg az Úr Síriát; és az a férfi vitéz hős, de bélpoklos volt. :

Egyszer portyázó csapatok mentek ki Síriából, s azok Izrael országából egy kis leányt vittek el foglyul, és ez Naámán feleségének szolgált.

És monda ez az ő asszonyának". Vajha az én uram szembe lenne azzal a prófétával, aki Samariában van, kétség nélkül meggyógyítaná őt az ő bélpoklosságából." (1–3. vers.)

E szavak a tábornok fülébe jutottak, szabadságot kért a királytól, és meg is kapta. Síria királya azonkívül megígérte: baráti levelet küld Izrael királyának, hogy szíves fogadtatásban részesítse országában Naámánt. A fővezér el is indult, és tíz talentum ezüstöt, hatezer aranyat és tíz váltás ruhát vitt magával. (4–5. vers.) A szíriai király azonban összekeverte a dolgot; amikor ugyanis Jórám, Izrael királya felbontotta a levelet, ezt olvasta benne: "Mikor e levél hozzád érkezik, ímé az én szolgámat, Naámánt azért küldöttem hozzád, hogy őt gyógyítsd meg bélpoklosságából." (6. vers.) Érthető, hogy Jórám elképedt e sorok olvastán; az azonban már kevésbé érthető, amit – megint csak a biblia szerint – e hírre cselekedett: "De amikor elolvasta az Izrael királya a levelet, megszaggatá az ő ruháit és monda: Isten vagyok-é én, hogy öljek és elevenítsek, hogy ez énhozzám küld, hogy gyógyítsam meg e férfiút az ő bélpoklosságából? Vegyétek eszetekbe és lássátok, hogy csak okot keres ellenem." (7. vers.)

Elizeus szerencsére tudomást szerzett a történtekről, és megüzente

Jórámnak, hogy csak küldje el hozzá Naámánt. Előírása szerint a derék tábornok hétszer megfúrdött a Jordánban, és teljesen megszabadult a leprától: "Beméne azért a Jordánba, és belemeríté magát abba hétszer az Isten emberének beszéde szerint, és megújult az ő teste, mint egy kis gyermek teste, és megtisztult." (14. vers.) Az igazat megvallva, Naámán eleinte meglepődött a próféta receptjén: nem is gondolt arra, hogy pusztán holmi fürdő miatt idejöjjön olyan messziről. Úgy vélte, Damaszkusz környékén is akadnak szép folyók, ahol gyógyulást találhat, de megmagyarázták neki, hogy ezek a folyók nem rendelkeznek a Jordán hatóerejével, mely Elizeus erényéből fakad. A tábornok, mihelyt meggyógyult, felkereste a prófétát és köszönetet mondott: "ímé, most tudom már, hogy nincsen az egész földön Isten, csak Izraelben! Azért most vedd el, kérlek, ez ajándékot a te szolgádtól." Elizeus azonban – Naámán nyomatékos kérése ellenére – visszautasította.

"És monda Naámán: Ha nem; adj kérlek a te szolgádnak e földből annyit, amennyit elbír két öszvér; mert a te szolgád többé égő áldozattal, vagy egyéb áldozattal nem áldozik idegen isteneknek, hanem csak az Úrnak. Ebben a dologban legyen az Úr kegyelmes a te szolgádnak, hogy mikor bemegy az én uram a Rimmon templomába, hogy ott imádkozzék, és ő az én kezemre támaszkodik, ha akkor én is meghajlok a Rimmon templomában: azt, hogy én meghajlok a Rimmon templomában, bocsássa meg az Úr a te szolgádnak ebben a dologban.

És monda néki Elizeus: Eredj el békességgel." (17–19. vers.)

Elizeus önzetlensége azonban nem volt ínyére Géházinak, a szolgájának. Amikor Naámán eltávozott, Géházi utána sietett, utolérte a mezőn, és így szólt hozzá:

– Elizeus, az én uram, semmit nem kívánt saját magának. Az imént azonban két ifjú érkezett hozzá Efraimból, igen szegény próféták fiai. Elizeus ezért arra kér, adj nekem, e fiatalok részére, egy tálentom ezüstöt és két váltás ruhát.

Naámán az egy helyett örömest két tálentomot adott Géházinak, és két ruhát. Amikor Géházi hazatért, megbűnhődött mohóságáért. A bélpoklosság, amelytől Naámán szerencsésen megszabadult, most rászállt. (22–27. vers.)

Elizeus még számos csodát művelt. Egy szép napon, a szent szerző által a "próféták fiai" bizonytalan kifejezéssel jelölt személyek egyike éppen a Jordán partján tartózkodott, és fát vágott.

"És történt, hogy mikor egy közülök egy fát levágna, a fejsze beesék a vízbe. Akkor kiálta és monda: Jaj, jaj!…

És monda az Isten embere: Hová esett? És mikor megmutatta néki a helyet, levágott egy fát és utána dobta, és a fejsze feljött a víz színére." (6, 5–6.)

A próféta fiának nem volt más tennivalója, mint hogy kifogja és ráillessze a

nyélre. A csoda még szebb lett volna, ha a fejsze pengéje magától a helyére kerül.

Egy másik csoda szintén tanúsítja, mennyire pártolta Jehova Elizeust:

"Síria királya pedig hadat indított Izrael ellen, és tanácsot tartván az ő szolgáival, monda: Itt meg itt lesz az én táborom.

És elküldé az Isten embere az Izrael királyához, mondván: Vigyázz, ne hagyd el ezt a helyet, mert ott akarnak a síriaiak betörni. És elküldé az Izrael királya arra a helyre, amelyről néki az Isten embere szólott, és őt megintette volt, és vigyázott magára nem egyszer, sem kétszer.

És felháborodott ezen a síriai király szíve, és összegyűjtvén az ő szolgáit, monda nékik: Miért nem mondjátok meg nékem, ki tart közülünk az Izrael királyával?!

Akkor monda egy az ő szolgái közül: Nem úgy uram király, hanem Elizeus próféta, aki Izraelben van, jelenti meg az Izrael királyának a beszédeket, amelyeket te a te titkos házadban beszélsz.

És monda: Menjetek el és nézzétek meg, hol van, hogy utána küldjék és elhozassam őt. És megjelenték néki, mondván: ímé Dotánban van.

Akkor lovakat, szekereket és nagy sereget külde oda, akik elmenének éjjel, és körülvevék a várost.

Felkelvén pedig jókor reggel az Isten emberének szolgája, kiméne, és ímé seregek vették körül a várost, és lovak és szekerek. És monda néki az ő szolgája: Jaj, jaj, édes uram! mit cselekedjünk?

Felele ő: Ne félj. Mert többen vannak, akik velünk vannak, mint akik ővelök.

És imádkozott Elizeus és monda: Óh Uram! Nyisd meg kérlek az ő szemeit, hadd lásson. És megnyitá az Úr a szolga szemeit és láta, és ímé a hegy rakva volt tüzes lovagokkal és szekerekkel Elizeus körül.

És mikor azok hozzá lementek, könyörgött Elizeus az Úrnak, mondván: Verd meg ezt a népet vaksággal! És megveré őket vaksággal az Elizeus kívánsága szerint." (8–18. vers.)

A kaland itt már a legbolondosabb komédiává válik, amiről csak álmodni lehet. Képzeljük el ezeket a hirtelen vaksággal sújtott, szerencsétlen katonákat – tiszteket és közlegényeket egyaránt. Ne feledjük, hogy igen népes hadseregről van szó, hiszen a próféta lakóhelyéül szolgáló várost teljesen körülzárták, és gyalogság, lovasság és harci szekerek is felvonultak. Nos hát, ha ilyen csoda történhetett, akkor a szeme világa elvesztésén kétségbeesett sok ezer ember nyilván nem gondolhatott egyébre, mint hogy megszüntessék az ostromot és irgalomért esdekeljenek az izraelitákhoz, akiknek országába betörtek. Bizonyára könyörögtek, hogy vigyék haza őket, s még örülhettek, ha ilyen olcsón megússzák. De szó sincs ilyesmiről. A biblia szerint, a vak

csapatok továbbra is arra törekedtek, hogy elfogják Elizeust. És ekkor a szent szerző egy olyan kolosszális badarságot próbál elhitetni a hívőkkel, amely párját ritkítja valamennyi között, amit a hiszékeny nyájukból gúnyt űző papok valaha is kieszeltek: Elizeus maga ajánlkozik, hogy a szíriai tiszteket és katonákat… Elizeus keresésére vezeti; a bolond vakok ráállnak, és a próféta magával hurcolja őket, míg csak az ország fővárosába nem érnek – ahol a szíriaiak fogságba esnek. Ez olyan képtelen badarság, hogy megint idéznünk kell az isteni szöveget.

"És monda nékik Elizeus: Nem ez az út, sem ez a város; jertek el én utánam, és ahhoz a férfiúhoz vezetlek titeket, akit kerestek. És élvezeté őket Samariába." (19. vers.) Képzeljék el, amint a csapatok libasorban vonulnak a próféta után. Gondolják el, hogy miközben Dótánból Samariába ballagnak ezek a vakok, mindegyik az előtte haladó kabarjának szárnyát fogja. A sok ezres tömeg élén botorkáló pedig Elizeus ruhájának szegélyébe kapaszkodik. Ezek után mondja meg az olvasó, van-e olyan vallás, amely ennél bohóbban űzne gúnyt saját követőinek hitéből!

"És mikor bementek Samariába, monda Elizeus: Óh Uram, nyisd meg ezek szemeit, hogy lássanak. És megnyitá az Úr az ő szemeiket és látának, és íme Samaria közepében voltak." (20. vers.)

De minden jó, ha a vége jó; mindjárt megállapíthatjuk, hogy Elizeus ezen a napon nagylelkűen viselkedett, és nem élt vissza diadalával.

"Az Izrael királya pedig mikor látta őket, monda Elizeusnak: Vágván vágassam-é őket, atyám?

És monda: Ne vágasd. Le szoktad-é vágatni azokat, akiket karddal vagy kézívvel fogsz el? Adj nékik kenyeret és vizet, hogy egyenek és igyanak, és elmenjenek az ő urokhoz.

És nagy lakomát szerzett nékik; és miután ettek és ittak, elbocsátá őket. Ok pedig elmenének az ő urokhoz; és ettől fogva többé nem jöttek a síriai portyázó csapatok az Izrael földjére." (21–23. vers.)

Amit most olvastunk, azt azonnal megcáfolja a történet folytatása. Ez aztán derék, tisztelt szentírás! A 23. vers azt állítja, hogy Elizeus nemeslelkűsége következtében az izraeli királyság örök időre békében élt a szíriai királysággal. De nézzük csak a 24. verset:

"És lőn ezek után, hogy Benhadád, Síria királya összegyűjté egész seregét, és felment és megszállottá Samariát."

A papok, hogy ne kelljen sokat magyarázkodniuk e roppant bárgyú ellentmondások miatt, szentírás-kézikönyveikben csak a szíriaiak megvakításának csodáját említik.

Benhadád tehát ismét színre lépett: ez ugyanaz a Benhadád, akit Akháb király futni hagyott, ha talán emlékszik rá az olvasó.

"És igen nagy ínség lett Samariában, mert addig tartották megszállva a várost, míg egy szamárfej nyolcvan ezüst, és egy véka galambganéj öt ezüst lett." Szóról szóra így áll a 25. versben.

"És mikor az Izrael királya a kőfalon széjjeljára, egy asszony kiálta őhozzá, mondván: Légy segítséggel, uram király!

A király monda: Ha nem segít meg téged az Isten, hogyan segítselek én meg? A szérűről vagy a sajtóról?

És monda néki a király: Mit akarsz? Monda az: Ez az asszony azt mondta nékem. Add ide a te fiadat, hogy együk meg őt ma, az én fiamat pedig holnap esszük meg.

És megfőztük az én fiamat, és megettük őt. Mikor azután másnapra azt mondtam néki: Add ide a te fiadat, hogy azt is együk meg, ő elrejté az ő fiát.

Mikor pedig hallotta a király az asszonynak beszédét, megszaggatá az ő ruháit, amint a kőfalon járt, és meglátta a nép, hogy ímé alól zsákruha van az ő testén (?). És monda: Úgy cselekedjék velem az Isten és úgy segéljen, ha Elizeusnak, a Sáfát fiának feje ma rajta marad!" (26–31. vers.)

"Elizeus pedig ott ült az ő házában, és együtt ültek vele a vének. És elküldött a király egy férfit maga előtt. Mielőtt azonban hozzá jutott volna a követ, monda Elizeus a véneknek: Látjátok-é, hogy az a gyilkos hogyan küld ide, hogy a fejemet vétesse? Vigyázzatok, hogy mikor ide ér a követ, zárjátok be az ajtót és szorítsátok meg őt az ajtóban: ímé az ő ura lábainak dobogása követi őt.

És mikor még így beszélne velők, már a követ leérkezett hozzá és nyomában a király, és monda: ímé ilyen veszedelem származott az Úrtól; várjak-é még tovább az Úrra?" (32–33. vers.)

Bár Elizeus volt az éhség oka, szerencsére azonban hamarosan gyökeresen megváltoztatta a helyzetet. Gyönyörködjünk a fejleményekben.

"És monda Elizeus: Halljátok meg az Úr beszédét. Ezt mondja az Úr: Holnap ilyenkor egy köböl zsemlyelisztet egy sikluson, és két köböl árpát egy sikluson vesznek Samaria kapujában." (7, 1.)

"Mert az Úr azt cselekedte volt, hogy a síriabeliek tábora szekerek zörgését és lovak dobogását, és nagy sereg robogását hallotta, és mondának egymásnak: ímé az Izrael királya bérbe fogadta meg ellenünk a Hitteusok királyit és az égyiptombeliek királyit, hogy ellenünk jöjjenek.

És felkelvén elfutának alkonyatkor, és elhagyák mind sátoraikat, mind lovaikat, mind szamaraikat, amint a tábor volt, és elfutának, csakhogy életöket megmenthessék." (6–7. vers.)

"Kiment a nép, és kirabolta a síriabeliek táborát, és egy köböl zsemlyelisztet egy sikluson, és két köböl árpát egy sikluson vettek, az Úrnak beszéde szerint." (16. vers.)

A 8. fejezet közlése szerint a súnémita asszony, akinek gyermekét Elizeus feltámasztotta, hét évet a filiszteusoknál töltött, hogy ne kelljen az éhségtől szenvednie. Ezután Hazáéi kapitány története következik. Ennek megértéséhez emlékezzünk vissza arra, hogy amikor Illés (nem Elizeus, kérem szépen!) a Hóreb-hegyen tartózkodott, Jehova – aki oda rendelte – a földrengés és a kősziklák közül előtörő lángok elülte után így szólt hozzá: "Menj el, térj vissza a te utadon a pusztán át (negyven napi és negyven éjszakai gyaloglás. – *Szerző.*) Damaskusba, és mikor oda jutándasz, kenjed királlyá Hazáéit Síriában.

És Jéhut, a Nimsi fiát kenjed királlyá Izraelben, stb." (Királyok első könyve, 19, 15–16.)

A biblia nem fárad azzal, hogy megmagyarázza, miért nem kente fel Illés sem Hazáelt, sem Jéhut. Az imént tolmácsolt szavakat a jóisten nyilatkoztatta ki, tehát nem férhet kétség hozzájuk – és punktum. Most Elizeusnál tartunk. A szent szerzőnek pedig hirtelen eszébe jut Hazáéi és Jéhu. Így most teszi jóvá mulasztását, hiszen Elizeus éppen kéznél van. Végre megtudjuk, mi lett ezzel a Hazáellel!

"És Elizeus elment Damaskusba, Benhadád pedig, Síria királya beteg volt, és hírül adták néki, mondván: Az Isten embere ide jött.

És monda a király Hazáelnek: Végy ajándékot kezedbe, és menj eleibe az Isten emberének, és kérdj tanácsot az Úrtól ő általa, mondván: Meggyógyulok-é ebből a betegségből?

És eleibe ment Hazáel, és ajándékokat vitt kezében mindenféle drága damaskusi jószágból negyven teve terhét, és elment, és megállott előtte, és így szólt: A te fiad, Benhadád, Síria királya, az küldött engem hozzád, mondván: Vajon meggyógyulok-é ebből a betegségből?

Felele néki Elizeus: Menj el, mondd meg néki: Nem maradsz életben, mert megjelentette nékem az Úr, hogy halált hal." (Királyok második könyve, 8, 7–10.)

Az ember azt sem tudja, ébren van-e vagy álmodik, amikor efféle badarságokat olvas. Elizeus tudja istentől, hogy Benhadád meg fog halni, de akkor miért mondja Hazáelnek, hogy gyógyulással biztassa urát?[53]* Próféta létére miért hazudozik Elizeus? Ezt nem magyarázza meg a biblia. Ennyi ostobaság hajmeresztő. És még ezt nevezik egy vallás legfőbb kútfejének!…

"És mereven ránézett Hazáelre, mígnem zavarba jött; végre sírni kezdett az Isten embere.

És monda Hazáel: Miért sír az én Uram? És felele: Mert tudom a veszedelmet, amelyet az Izrael fiaira hozol; az ő erős városait megégeted, az ő

53 A Vulgata bibliafordításban így áll. A katolikus egyház a Vulgata-fordítást tekinti hivatalosnak. – *Szerk.*

ifjait fegyverrel levágatod, és kis gyermekeiket a földhöz vered, és terhes asszonyait netté vágod." (11–12. vers.)

Azt hiszem, ha bárki így beszélne önökhöz, és bizonyosak volnának a próféták jóslatainak igazságában, akkor megrettenve visszahőkölnének e beszéd hallatán; s mit gondolnak, hogyan válaszolt Hazáéi kapitány?

"És monda Hazáéi: Kicsoda a te szolgád, ez az eb, hogy ilyen nagy dolgokat cselekedném? És felele Elizeus: Megjelentette nékem az Úr, hogy te leszel Síria királya.

És elméne Elizeustól, és beméne az ő urához, és az monda néki: Mit mondott Elizeus? és monda: Azt mondta, hogy meggyógyulsz.

Másnap azonban elővett egy takarót és bemártván azt vízbe, ráteríté az ő arcára, és meghalt: és uralkodék Hazáéi ő helyette." (13–15. vers.)

A korona megszerzésének ez a módja roppant egyszerű. Mint láthatjuk, Benhadád örökösei közül senki sem tiltakozott.

A fejezet végéből megtudjuk, hogy az öreg Josafát életének utolsó éveiben megosztotta uralmát fiával, Jórámmal, aki Athália férje volt. Ez egy kissé ellentmond annak, amit előzőleg olvastunk, hiszen a Királyok első könyvében (22, 51.) az áll, hogy ez a Jórám, Júda királya, csak apjának halála után lépett trónra. De ha ki kellene térnünk a biblia valamennyi fonákságára, akkor sosem érnének a végére!

Jórám, Júda királya, rossz úton járt. Szakasztott úgy, mint sógora, az izraeli Jórám, ő is minden tőle telhetőt elkövetett, hogy borsot törjön Jehova orra alá. Meg is bűnhődött érte. Az edomiták fellázadtak és megszüntették az adófizetést. A júdai Jórám harminckét éves volt, amikor trónra jutott – mint a szövegben áll –, és nyolc esztendeig uralkodott. Halála pedig az izraeli Jórám uralkodásának tizenkettedik évére esett. A júdai Jórámot Atháliától született fia, Akházia követte. Huszonkét éves korában kapta meg atyja koronáját, de nem imádta Jehovát, és csak egy esztendeig maradt a trónon. Szövetkezett nagybátyjával, az izraeli

Jórámmal, s hadat indítottak Hazáéi síriai király ellen; Hazáéi azonban mindkettőjüket megverte.

"Akkor visszatért Jórám király, hogy meggyógyíttassa magát Jezréelben a sebekből, amelyeket rajta a síriabeliek Ráma alatt ütöttek, mikor Hazáéi, Síria királya ellen harcolt. Akházia pedig, a Jórám fia, Júda királya aláméne, hogy meglátogassa Jórámot, az Akháb fiát Jezréelben, ahol az betegen feküdt." (29. vers.)

Hamarosan megint reszkethet a kedves olvasó, mert isten akaratából szörnyű vérontás készül.

"Elizeus próféta pedig szólíta egyet a próféták fiai közül, és monda néki: Övezd fel derekadat és vedd kezedbe e korsócska olajat, és menj el Rámóth

Gileádba.
És menj be oda, és nézd meg, hol van Jéhu, Josafátnak, a Nimsi fiának fia. Mikor pedig oda érsz, költsd fel őt az ő atyjafiai közül, és vidd be a belső kamrába.
És vedd elő e korsócska olajat, és töltsd az ő fejére, ezt mondván: Azt mondja az Ur: Téged kentelek királlyá Izraelen! És az ajtót kinyitván, fuss el, és semmit ott ne időzz." (9, 1–3.)
A próféta-csemete, aki Elizeus szolgálatában Géházi helyébe lépett, el is ment hát Rámóthba, és híven végrehajtotta az utasításokat. Jéhu kapitány pedig magánkívül volt az álmélkodástól. Mihelyt azonban megkapta olajadagját, azt gondolta magában, hogy ez a felkenés csakugyan komoly dolog lehet, s elmesélte a történteket a helyőrség többi tisztjének.
"Akkor nagy sietséggel ki-ki mind vévé az ő ruháját, és alája terítették a grádics felső részére, és megfúvatták a harsonákat, és ki-kiálták: Jéhu uralkodik!
Így ütött pártot Jéhu, Josafátnak, a Nimsi fiának fia, Jórám ellen. Jórám pedig ott táborozott volt Rámóth Gileád alatt az egész Izraellel, Hazáéi, Síria királya ellen." (13–14. vers.)
Most pedig újra visszahullottunk a véget nem érő gyilkosságok szörnyűséges útvesztőjébe. Láttuk Hazáéi istentől kapott, borzalmas küldetését, amely Benhadád megölésével kezdődött és a legiszonyúbb mészárlásokkal folytatódik. Szíria új királya kisgyermekek fejét fogja szétzúzni és terhes asszonyok hasát vágja fel. Jéhu is parancsot kapott, hogy vérben gázoljon. A Jórámok, Akháziák és a többi herceg bűne az volt, hogy Adonaj helyett Baált imádták. Így tanít a biblia vallási türelemre.
Miután a fellázadt Rámóth Gileád-i helyőrség királlyá kiáltotta ki, "befogatott Jéhu, és elment Jezréelbe, ahol Jórám feküdt, és ahová Akházia is, a Júda királya lement volt, hogy meglátogassa Jórámot.
Mikor pedig az őrálló, aki Jezréelben a tornyon állott, meglátta Jéhu seregét, hogy jő, monda: Valami sereget látok. Akkor monda Jórám: Válassz egy lovat és küldj eléjök, és mondja ezt: Békességes-é a dolog?" (16–17. vers.)
A hírnök nem tért vissza, mire Jórám egy másikat küldött, de annak sem látta többé a színét.
"Akkor monda Jórám: Fogjatok be! És befogván az ő szekerét, kiméne Jórám, az Izrael királya és Akházia, a Júda királya, mindenik a maga szekerén, Jéhu eleibe és a jezréelbeli Nábót mezején találkoztak vele.
És mikor meglátta Jórám Jéhut, monda: Békességes-é a dolog, Jéhu? Felele ő: Mit békesség?! Mikor Jézabelnek, a te anyádnak paráznasága és varázslása mind nagyobb lesz." (21–22. vers.)

Hogy a Jézabel királyné szemérmetlenségére vonatkozó vádat a maga teljes gyönyörűségében élvezhessük, előbb egy kis kronológiai számítást végzünk, a biblia szövege alapján. Hány éves lehetett akkor Akháb özvegye? Hiszen Athália anyja volt, ez pedig száz esztendő körül járt!… Arról nem esik említés, hogy a két hölgy hány éves korában ment férjhez. Tegyük fel, hogy Akháb lánya csupán tizenöt esztendős volt, amikor összeadták a júdai Jórámmal, Josafát fiával. Azt már tudjuk, hogy ez a Jórám nem volt Jehova híve; a Krónika második könyve (21. fej.) a büntetését is közli:

"Felindítá azért az Úr Jórám ellen a filiszteusok és az arábiabeliek elméjét, akik a szerecsenekkel határosak valának.

És feljövének Júda ellen és megtámadván őt, zsákmányul vivék mindazt a vagyont, ami a király házában található volt, sőt fiait és feleségeit is, és nem maradt néki más fia, csak Joákház, a legkisebbik. És mindezek után megveré őt az Úr felette nagy bélbajjal, mely gyógyíthatatlan vala.

És ez így volt napról napra, egészen a második év végéig, midőn belei kifolytak a betegség miatt, és meghala nagy kínokban." (16–19. vers.)

A 22. fejezet pedig a következő becses tájékoztatással kezdődik:

"És királlyá tevék Jeruzsálem lakosai helyette az ő legkisebb fiát Akháziát; mert az idősebbeket mind megölték azok, akik az arábiabeliekkel jöttek vala a táborba. Uralkodék azért Akházia, Jórámnak, a Júda királyának fia.

Akházia negyvenkét esztendős volt, mikor királlyá lett, és egy esztendeig uralkodék Jeruzsálemben. Anyjának neve Athália volt, aki az Omri leánya vala." (1–2. vers.)

A Királyok második könyvének 10. fejezete a 14. versben közli Akházia fivéreinek számát: Negyvenketten voltak. Most pedig összegezzük az adatokat.

Athália legkorábban tizenötéves korában ment férjhez, s egy esztendő múlva szülhette első fiát. Tegyük fel, hogy csak fiai voltak, hiszen a biblia nem említi a királyné leánygyermekeit. Akházia a negyvenharmadik volt a sorban, tehát Athália ötvennyolc éves lehetett, amikor a világra hozta. Ennélfogva pontosan százéves, midőn Akházia negyvenkét esztendős korában trónra lépett. Ebből pedig az következik, hogy Athália anyja, Jézabel legalább százhuszadik évében járt, amikor parázna életmódra adta magát. Könnyen érthető, hogy az öreg Jézabelnek ugyancsak latba kellett vetnie "varázslatait", ha ebben a korban még el akarta csavarni a szerelmes férfiak fejét!

Jéhu válasza nemigen volt alkalmas Jézabel fiának megnyugtatására.

"Akkor megfordítá Jórám az ő kezét és futni kezde, és monda Akháziának: árulás ez, Akházia!

Jéhu pedig meghúzván az ívét, Jórámot hátba lövé a lapockák között úgy, hogy a szívén ment át a nyíl, és lerogyott a szekérben." (Királyok második

könyve, 9, 23–24.)

Akházia, Júda királya, szintén elmenekült.

"De Jéhu utána menvén, monda: Ezt is vágjátok le a szekérben, és megsebesítek őt a Gur hágójánál, amelyJibleám mellett van: és ő Megiddóba menekülvén, ott meghalt." (27. vers.)

Most pedig Jézabelre került a sor.

"És mikor Jéhu Jezréelbe ment és Jézabel ezt meghallotta, arcát megékesítette kenettel, felékesítette fejét, és kitámaszkodott az ablakon." (30. vers.) Ez a százhúsz esztendős vénasszony még a saját bájaiban reménykedett, hogy elcsábítsa a bitorlót! "És mikor Jéhu bevonult a kapun, monda: Békesség van-é, oh Zimri! Uradnak gyilkosa?" (31. vers.)

Emlékezhetünk rá, hogy Zimri, miután lemészárolta Baása királyt és egész háza népét, csupán hét napig uralkodott, és Omri sikeres lázadásának hírére öngyilkosságot követett el.

"Ő pedig (Jéhu. – Szerk.) feltekintve az ablakra, monda:

Ki van ott velem? Ki? És alátekintett két vagy három főember.

És monda azoknak: Vessétek alá őt. És alávetek, é az ő vére szétfecskendezett a falra és a lovakra, és eltapodtatá őt.

Bemenvén pedig oda, evett és ivott, és monda: Nézzetek utána annak az átkozottnak és temessétek el; hiszen mégis csak király leánya.

De mikor kimentek, hogy eltemetnék őt, már semmit sem találtak belőle, csak a koponyáját, a lábait és a keze fejeit.

És visszamenvén, megmondák néki, és ő monda: Ez az Úr beszéde, amelyet szólott az ő szolgája, Thesbites Illés által, mondván:

Az ebek eszik meg Jézabel testét a Jezréel földén.

És olyan lesz Jezréel földén a Jézabel teste, mint a mezőn a ganéj, úgy, hogy senki meg nem mondhatja: Ez Jézabel!" (32–37. vers.) Tudjuk azonban, hogy Jézabelnek igen sok gyermeke volt. Jórámnak pedig fivérei maradtak, akik követhették a trónon.

"Akhábnak pedig hetven fia volt Samariában. És levelet írt Jéhu, és elküldé azt Samariába Jezréel fejedelmeihez, a vénekhez, és az Akháb fiainak tutoraihoz."[54] (10. fej., 1. vers.) A levelek azt a parancsot tartalmazták, hogy irtsák ki mind egy szálig a hercegeket. "És mikor a levél hozzájok jutott, vevék a király fiait, és megölték a hetven férfiút, és fejeiket kosarakba rakták, és őhozzá küldték Jezréelbe." (7. vers.)

Jéhu ezenkívül Akháb házának valamennyi barátját és főemberét is eltette láb alól. (11. vers.)

"És felkelvén, elindult és elment Samariába. De útközben volt a pásztorok juhnyíró háza,

54 Tutor gyámot jelent (latinul). – *Szerk.*

És itt Akháziának, a Júda királyának atyjafiaira talált Jéhu, és monda: Kik vagytok? És felelének azok: Akházia atyjafiai vagyunk, és alájöttünk, hogy köszöntsük a király gyermekeit és a királyné fiait.

Ő pedig monda: Fogjátok meg őket elevenen. És megfogták őket elevenen, és megölték őket a juhnyíróház kútja mellett, negyvenkét férfiút: és egyetlenegyet sem hagyott meg közülök." (12–14. vers.)

Nem árt, ha megemlítjük, hogy Athália c negyvenkét fiát már egyszer megölték az arabok, hiszen Akházia, a negyvenharmadik és a legfiatalabb ivadék, csak ennek révén foglalhatta el atyja trónját… Ó! Ez a kegyetlen Jéhu! Még a hazajáró lelkeket is meggyilkolta!…

Ha az olvasó azt hiszi, hogy most már vége a históriának, ugyancsak téved. Jéhu bejelentette, hogy nagy ünnepséget rendez Baál tiszteletére.

"Most azért hívjátok hozzám a Baál minden prófétáit, minden papját és minden szolgáját; senki el ne maradjon; mert nagy áldozatot akarok tenni a Baálnak; valaki elmarad, meg kell halni annak. Jéhu pedig ezt álnokságból cselekedte, hogy elveszítse a Baál tisztelőit.

És monda Jéhu: Szenteljetek ünnepet Baálnak. És kikiálták.

És szétküldött Jéhu egész Izraelbe, és eljövének mind a Baál tisztelői, és senki el nem maradt, aki el nem jött volna, és bemenének a Baál templomába, és megtelek a Baál temploma minden zugában." (19–21. vers.)

Mialatt pedig áldozatokat mutattak be Jehova vetélytárs-istenének, Jéhu csapatai körülvették a templomot.

"Mikor pedig elvégezték az égő áldozatot, monda Jéhu a vitézeknek és a hadnagyoknak: Menjetek be, vágjátok le őket, csak egy is közülök meg ne meneküljön! És levágták őket fegyver élével, és elhányták az ő holttestöket a vitézek és a hadnagyok. Azután elmentek a Baál templomának városába.

És kihordván a Baál templomának bálványait, megégetek azokat.

És lerontották a Baál képét is templomostól együtt, és azt árnyékszékké tették mind e mai napig.

Így veszté ki Jéhu a Baált Izraelből." (25–28. vers.)

Most pedig támaszkodjék neki jól a falnak, kedves olvasó, nehogy hanyatt essék. A 29. vers ugyanis így hangzik:

"De Jeroboámnak, a Nébát fiának bűneitől, aki vétekbe ejté az Izraelt, nem szakadt el Jéhu az aranyborjúktól melyek Béthelben és Dánban valának."

Érthetetlen eljárás ez Jéhu úr részéről, ugyebár?… Ejha! Itt van még egy idézet:

"És monda az Úr Jéhunak: Amiért szorgalmatosan megcselekedted azt, ami nékem tetszett, és az én szívem kívánsága szerint cselekedtél az Akháb házával: azért a te fiaid negyedízig ülnek az Izrael királyi székiben.

De Jéhu mégsem igyekezett azon, hogy az Úrnak, Izrael Istenének

törvényében járjon teljes szívéből, mert nem szakadt el a Jeroboám bűneitől, aki bűnbe ejtette az Izraelt." (30–31. vers.)

Akárhogyan volt is, a bitorló Jéhu huszonnyolc esztendeig uralkodott; amikor meghalt, Joákház nevű fiára hagyta a koronát. (35–36. vers.)

A szent szerző teljesen belemerült Jéhu hősi tetteinek fejtegetésébe, és elhanyagolta Atháliát. A 11. fejezetben szerencsére pótolja mulasztását. A bitorló uralomra jutása miatt Akháb leánya szomorú sorsra jutott. Néhány nap alatt ugyanis meggyilkolták anyját: Jézabelt, fivérét, az izraeli Jorámot s még hetven fivérét, fiát, Akháziát, valamint még negyvenkét fiát. Jeruzsálem királynéjának csak unokái maradtak, Akházia gyermekei. S vajon mit tett, hogy megóvja őket Jéhu dühétől? Maga ölte meg valamennyiüket. "És Athália, Akházia anyja, mikor látta, hogy fia meghalt, felkelt és az egész királyi magot megölette." (1. vers.) Csak a bibliában fordul elő ilyen képtelen bosszú! Voltaire a következő megállapítást tette erről:

"Athália, a kis Joás nagyanyja, a szentírás szerint Jeruzsálemben megöli valamennyi unokáját, az egyetlen Joás kivételével, aki elmenekült. Athália majdnem százéves lehetett, s egyébként semmiféle érdeke nem fűződhetett ehhez a tömeggyilkossághoz. Ezeket az állítólagos gyilkosságokat pusztán kedvtelésből követte el, s azért, hogy ürügyet szolgáltasson Jójada főpapnak az ő megölésére. Izrael és Júda királyainak ebben a korszakában olyan öldöklési és mészárlási jeleneteket láthatunk, amelyekhez foghatót legfeljebb a görények történetében lehetne találni, ha valamilyen baromfíudvárbeli kakas megírta volna a történetüket."

Ráadásul a bibliában mindig a képtelenségek vannak túlsúlyban. Hogyan menekült meg az általános vérfürdő elől Akházia legkisebb fia? Nagynénje, Jóséba mentette meg, aki elrejtette. De kicsoda ez a Jóséba? Akházia nővére és Athália leánya (Királyok második könyve, 11, 2.); azonkívül Jójada főpap felesége (Krónika második könyve, 22, 11.) Az istentelenségéről híres Athália a királyné tehát, aki csak Baálnak hódolt, leányát Jehova főpapjához adta feleségül! És a kis Joás titokban a templomban nevelkedett. Hat éven át Athália egyedül uralkodott (Királyok második könyve, 11, 3.), és fogalma sem volt vejének ellene irányuló, tartós összeesküvéséről. A hetedik esztendőben azután Jójada összehívta Jehova hűséges hadvezéreit, megmutatta nekik Akházia ifjú fiát, s királlyá kiáltatta ki. Atháliát pedig, aki a történtekre odaszaladt, megölték a Dávid palotájának istállóihoz vezető úton. (16. vers.) Ez alkalommal lemészárolták Matthánt, Baál főpapját, Jójada vetélytársát is. (18. vers.)

A Királyok második könyvének 12. fejezete Joás uralkodásával foglalkozik, amely bizony nem volt valami fényes. Egyetlen érdekes mozzanata a perselyezés dicső intézményének feltalálása, amely Jójada

főpaptól származott. A templom ugyanis javításra szorult. Joás már előbb kijelentette, hogy ez a papok feladata, s evégből különböző összegeket kapnak, akár általános adókivetés, akár a hívek adakozása révén. Joás uralmának huszonharmadik évében azonban még semmiféle tatarozás nem történt, holott a papok állandóan behajtották járandóságukat. (6. vers.) A király ezért elhatározta, hogy rendet teremt. Úgy rendelkezett, hogy a papok többé nem kaphatnak közvetlenül pénzt, s ennélfogva a tatarozás terhe sem hárul többé rájuk.

"És Jójada pap vett egy ládát, és annak a fedelén csinált egy nyílást, és helyezteté azt az oltár mellé jobbfelől, amely felől az Úr házába bemennek, hogy abba töltsenek a papok, a templom küszöbinek őrizői minden pénzt, amelyet az Úr házába hoznak.

És mikor látták, hogy sok pénz van a ládában, felment a király íródeákja a főpappal együtt, csomóba kötötték és megszámlálták a pénzt, amely az Úr házában találtatott.

És a megmért pénzt a munka vezetőinek kezeibe adták, akik az Úr házához voltak rendelve, és ezek kiadták azt az ácsoknak és építőknek, akik a házon dolgoztak." (9–11. vers.)

Látható, hogy a persely feltalálása nélkül a templom javítása sohasem készült volna el.

A Királyok könyvéből az derül ki, hogy Joás istenfélő uralkodó volt. A Krónika könyve szerint azonban mégis rosszul végezte. (Második könyv, 24. fej.) Visszaállította az Aserák és más hamis istenek bálványainak tiszteletét. Meg is botránkozott ezen Zakariás, aki apjának, Jójadának halála után Jehova főpapja lett. Joás felbőszült Zakariás szemrehányásain, s megköveztette a főpapot a templom előcsarnokában (21. vers.), Joást viszont két szolgája ölte meg: Zabád és Józabád. (26. vers.) Ez a király negyven esztendeig uralkodott. A trónon fia, Amásia követte.

Visszatérve a Királyok könyvéhez, megtudjuk, hogy Izraelben a rettegett Jéhu utóda a fia, Joákház volt, aki tizenhét évig tartó uralkodása alatt gúnyt űzött Jehovából. Fel is dúlták országát a síriai királyok: előbb Hazáéi, majd a fia, Benhadád. Hogy az izraelitákat miszlikbe aprították, ez még semmi! A következő versből ítélhetünk a helyzetről: "Pedig nem hagyattatott meg Joákháznak több nép, mint ötven lovag, tíz szekér és tízezer gyalogos; a többit mind megölte Síria királya, és olyanná tette, mint a cséplő pora." (Királyok második könyve, 13, 7.)

Joákház után fia, Joás következett, akit nem szabad összetéveszteni a másik Joással, Júda királyával. Az izraeli Joás, Jéhu unokája, hadat indított Amásia, a júdai Joás fia ellen, ízzé-porrá zúzta Bethsémesnél, négyszáz singnyi rést ütött Jeruzsálem falán, és kifosztotta a templom és a királyi ház kincsestárát.

Az izraeli Joás uralkodása idején halt meg Elizeus próféta.

"És megbetegedett Élizeus olyan betegséggel, amelybe bele is halt, és lement hozzá Joás, az Izrael királya, és arcára borulván sírt és monda: Édes atyám, édes atyám! Izrael szekerei és lovagjai!" (13, 14.)

Immár másodszor találkozunk a bibliában ezzel a furcsa felkiáltással, de semmiféle magyarázatot nem ad rá a szent szerző. Különben nem is fontos. Folytassuk.

"És monda néki Elizeus: Végy kézívet és nyilakat. És ő kézívet és nyilakat vett kezébe.

Akkor monda az Izrael királyának: Fogd meg kezeddel a kézívet. És ő megfogván azt kezével, Elizeus is rátette kezeit a király kezeire;

És monda: Nyisd ki az ablakot napkelet felől. És mikor kinyitotta, monda Elizeus: Lőjj! És lőtt. Akkor monda: Az Úrnak győzedelmes nyila ez, győzedelmes nyíl a síria-beliek ellen; mert megvered a síriabelieket Afekben a megsemmisülésig.

Monda azután: Vedd fel a nyilakat. És felvette. Ő pedig monda az Izrael királyának: Lőjj a földbe, és bele lőtt a földbe háromszor; azután abbahagyta.

Akkor megharaguvék reá az Isten embere, és monda: Ötször vagy hatszor kellett volna lőnöd, akkor megverted volna a síriabelieket a megsemmisülésig; de így már csak háromszor vered meg a síriabelieket.

Azután meghalt Elizeus, és eltemették." (15–20. vers.)

Nézetünk szerint hiába próbálná megérteni bárki, hogy Izrael királya – akinek férfi alattvalói az előző kormányzat alatt ezerötven főre fogyatkoztak – vajon miképpen irtotta volna ki a szíriaiakat, ha három helyett hat nyilat lő a földbe. Elizeus tehát nemcsak azt tudta, aminek történnie kell, hanem azt is, ami nem fog történni. Hát ez pompás!

"A moábita portyázó csapatok pedig az országba törtek a következő esztendőben.

És történt, hogy egy embert temettek, és mikor meglátták a csapatokat, gyorsan odatették azt az embert az Elizeus sírjába; de amint odajutott és hozzáért az Elizeus tetemeihez, megelevenedett és lábaira állott." (20–21. vers.) A portyázó moábitáknak nyilván inukba szállt a bátorságuk, és kereket oldottak.

Az örökké elégedetlen bibliakritikusok megint csak kifogásokat tesznek. Azt kérdezik, miért nem támasztotta fel Jehova magát Elizeust, ahelyett, hogy életre keltett egy teljesen ismeretlen és cseppet sem érdekes salabaktert, akit véletlenül a próféta sírjába vetettek. Felteszik a kérdést, hogyan lehetett ez a sír egy év múltán még mindig nyitva – ami igen kapóra jött. Azt firtatják, mi történt ezzel a feltámasztott emberrel, és csodálkoznak rajta, hogy egy ilyen rendkívüli esemény után, a második életében sem tartotta fontosnak, hogy

hírnevet szerezzen magának. Végül pedig, ha Elizeus csontjaiban ilyen titokzatos erő rejlett, akkor ugyan miért nem gondoltak többé ennek felhasználására. Hiszen e csontváz révén – ha a módszer általánossá válik – valamennyien halhatatlanok lehetnénk!

Elizeus halálától az izraeli és a júdai királyság végéig olyan politikai zűrzavar honolt, hogy az olvasó nehezen ismerheti ki magát benne, hacsak nincs a szeme előtt a királyok trónöröklési táblázata.

Izraelben: Joást fia, II. Jeroboám követi, aki negyvenegy évig uralkodik (14, 23.); II. Jeroboám utóda fia, Zakariás (29. vers.), Jéhu utolsó ivadéka, aki csupán hat hónapig király. (15, 8.) Egy Sallum nevű hadvezér megöli (10. vers.), megszerzi a trónt, de csak egy hónapig ülhet rajta (13. vers.), mivel meggyilkolja Menáhem – egy másik, szerencsésebb hadvezér, aki tíz esztendeig uralkodik. (17. vers.) Ezalatt adót fizet Púinak, Assíria királyának. (19–20. vers.) Menáhem békésen hal meg a saját ágyában, követője Pekája nevű fia (22. vers.), két évig kormányoz. (23. vers.) Őt Péka hadvezér teszi el láb alól (25. vers.), trónra lép és húsz évig marad uralmon (27. vers.); ezalatt hadakozik Tiglát-Piléser assír királlyal, s a háborúban elveszíti egész Galileát és Natthali törzsét, amelynek tagjait szolgaságba hurcolják. (29. vers.) Végül Hóseás megdönti Péka uralmát, és megöli. (30. vers.) Ezután ő kormányoz kilenc évig (17, 1.), de azután foglyul ejti Salmanassár, assír király, aki három évi ostrom után elfoglalja Samariát (5. vers), és elpusztítja Izrael királyságot. Hóseást és volt alattvalóit rabságba hurcolják és szétszórják Halába, Háborba és a médek városaiba. (6. vers.)

Júdában: Amásia huszonkilenc esztendei uralkodás után (14, 2.), Lákisban összeesküvők áldozatául esik (19. vers), és a koronát a nép Amásia fiának, a tizenhat éves Azáriának juttatja, s ez ötvenkét esztendeig uralkodik Jeruzsálemben. (15, 2.) Utána fia, Jótám kerül a trónra (7. vers.), és tizenhat éven át uralkodik. (33. vers.) E jámbor királyt Akház nevű fia követi (16, 1.), aki szintén tizenhat évig kormányoz, de istentelen (2. vers.), és azzal válik nevezetessé, hogy szövetkezik Tiglát-Piléser assír királlyal, Péka izraeli és Réczin síriai király ellen. (5–9. vers.) Akház utóda fia, Ezékiás (20. vers.), példásan istenfélő uralkodó – akiről még lesz néhány szavunk – s huszonkilenc évig kormányoz. (18, 2.) Erre az időre esik Izrael királyságának feldúlása. Fia, Manasse (21, 1.) lép ezután trónra és ötvenöt évig uralkodik, s a leggyalázatosabb tetteket követi el, amelyek mélységesen elszomorítják Jehovát. (2. vers.) Utána fia, Amon kerül trónra (19. vers.), s atyjának rossz példáját követi. (20. vers.) Két év múlva azonban szolgái meggyilkolják. Jósiás nevű fia lép örökébe (26. vers.), és harmincegy esztendeig (22, 1.) jámborán uralkodik. Csatában esik el, Nékó egyiptomi fáraó keze által. A jámbor, de balszerencsés Jósiást egyik fia, Joakház követi, akit a nép királlyá

ken fel. (23, 29–30.) Csupán három évig uralkodik (31. vers.), és Nékó fogságába esve, Egyiptomban hal meg. (34. vers.) Nékó ezután Jósiás egy másik fiát, Joakimot ülteti trónra, s az tizenegy évig kormányoz. (36. vers.) Ennek utóda a fia, Joákin, akit a biblia Jekoniásnak is nevez, de uralma csak három hónapig tart (24, 8.): Nabukodonozor, Babilónia királya ugyanis betör Júda országába, kirabolja a templomot, és sok foglyot visz magával, köztük Joákint is (10–16. vers.), és helyette a nagybátyját, Mattaniát ülteti trónra. (17. vers.) Ez utóbbi Sédékiás néven vált ismertté, s Júda utolsó királya volt. Uralkodásának tizenegyedik esztendejében (25, 2.) ugyanis Nabukodonozor hadai – tizennyolc hónapi ostrom után – elfoglalták Jeruzsálemet (4. vers.), a királyi hercegeket lemészárolták, Sédékiást megvakították és kettős vasbilincsbe verve, népének maradékával együtt babiloni fogságba hurcolták. (7. vers.) Nabukodonozor pedig felgyújtotta Salamon templomát és a palotát, s romba döntötte Jeruzsálemet. (9–10. vers.)

"Tehát így oldódik meg a zsidó történelem legjelentősebb fejezete – írja Voltaire. – Előbb elpusztul az izraeli királyság tíz törzse, hamarosan pedig fogságba esik a másik két törzs. Ez az eredménye a javukra végrehajtott sok-sok csodának. A keresztény bölcsek fájdalommal látják ősatyáik balsorsát, akik az üdvösség útját egyengették számukra. A szkeptikusok pedig titkos örömmel szemlélik egy nép csaknem teljes megsemmisülését, amelyet bálványimádásra hajló babonások, kicsapongók, útonállók, vérszomjas, ostoba és könyörtelen zsarnokok hitvány tömegének tekintenek. Ez a fordulat új helyzetet teremt, új szereplőket vet fel. Ugyan miféle népek és asszír királyok lehettek azok, akik oly messziről jöttek ide, hogy rátörjenek egy kis népre, amely Cocle-Szíria közelében lakott, Dán és Beersébe között, egy körülbelül ötven mérföld hosszú és tizenöt mérföld széles területen, s azt remélte, hogy kiterjesztheti uralmát az Eufráteszig, a Földközi-tenger és a Vörös-tenger mellékére?"

Azon epizódok között, amelyek némi vidámsággal fűszerezik a zsidók e viszontagságos korszakának évkönyveit, elsősorban Tóbiás történetét kell említeni. Ez abban az időben keletkezett, amikor Izrael királysága megdőlt, lakossága fogságban sínylődött.

Ez a história nem található sem a Királyok könyvében, sem a Krónika könyvében. Külön szerepel azoknak a műveknek a csoportjában, amelyeket a zsidók tisztelnek ugyan, de nem tartják közvetlenül isteni sugallatúaknak. A katolikusok viszont elismerik Tóbiás könyvét. A tridenti zsinat kánoni könyvnek nyilvánította. Ez szükségessé teszi, hogy legalább kivonatosan közöljük az ószövetségről nyújtott általános áttekintésünk során.

"Tóbiás Neftáli törzséből és abból a városából való volt (mely felső Galileában Náász-szon felett terül el, azon az úton túl, mely Széfet városától

balra, nyugat felé vezet). – Szalmanaszárnak az asszírok királyának idejében lett fogollyá, de a fogságban sem tért le az igazság útjáról."

Így kezdődik Tóbiás könyve.[55] E sorok olvasásakor élénken sajnáljuk, hogy az említett Szalmanaszár nem készíttetett megbízható térképet országairól. Így csak nagy nehezen lehet kideríteni, hogy a Tigris menti Ninive királya létére, miként tudott átröppenni a babiloni királyság fölött, hogy rabláncra fűzze a Jordán partjának lakóit és egészen a Kaspi-tenger környékéig kiterjessze hódításait. Ez szakasztott olyan, mintha a Konstantinápolyban uralkodó szultán, basi-bozukjaival egyetemben könnyedén átugrana Ausztrián és foglyul ejtené s birodalmába hurcolná Poroszország lakosságát. De menjünk tovább.

"Így tehát eljárt mindazokhoz, akik a fogságban voltak, és üdvös intelmeket adott nekik.

Amikor aztán egyszer eljutott Rágesbe, a médek városába, s abból a pénzből, amellyel őt a király megtisztelte, éppen tíz ezüst talentum volt nála.

És nemzetének nagy sokadalma közepette szűkölködni látta Gábelust, aki az ő törzséből való volt, kezeírása ellenében odaadta neki az említett ezüstmennyiséget." (1, 15–17.)

Csodálatos, hogy egy fogoly ilyen bőkezű ajándékot kapjon a népét rabszolgaságban tartó uralkodótól, hiszen tíz talentum ezüst nem kevesebb, mint ötvenezer frank, mai pénzben. Ez minden bizonnyal nagy összeg lehetett egy mosónő férjének. Tóbiás felesége, Anna ugyanis vászonfehérítéssel és javítással foglalkozott. (2. fej.) Valóban nem győzi bámulni az ember ezt a Tóbiást, aki elmegy a Ninivétől négyszáz mérföldre eső Rágesbe, hogy kölcsönadjon ötvenezer frankot a koldusszegény Gábelus zsidónak, aki valószínűleg sohasem tudja visszaadni! Ez túlságosan szép.

"Tóbiás azonban jobban félte Istent, mint a királyt, azért titokban összeszedegette a legyilkoltak holttesteit, házában eldugta és éjfél körül eltemette őket.

Történt pedig, hogy egyik nap fáradtan érkezett haza a temetésről, lefeküdt a fal mellé és elaludt."

(2. 9–10.)

Ezt teszi egy olyan gazdag ember, aki ötvenezer frankot ad kölcsön Rágesben! Hát miért nem a szobájában pihent le?

"Miközben aludt, a madárfészekből meleg ganéj hullott a szemeDe és megvakult." (11. vers.)

A természetrajzban jártas bírálók szerint a madárgané senkit sem vakíthat meg. Tóbiásnak legfeljebb csak sürgősen meg kellett volna mosakodnia.

---

55 Tóbiás könyvét a Vulgata alapján készült Káldi-féle szentírásfordítás nyomán közöljük. – *Szerk.*

"Történt pedig ugyanazon a napon, hogy Sára, Ráguel lánya, Rágesben, a médek városában, atyjának egyik szolgálóleánya részéről becsmérlést hallott; hét férfiúnak adták ugyanis feleségül, de egy Ásmodeus nevű gonosz lélek, mihelyt beléptek hozzá, megölte őket.

Mikor pedig megfeddette a leányt hibájáért, ez ily módon válaszolt neki: Ne lássunk tőled soha fiút vagy leányt a földön, te férjeid gyilkosa!

Tán engem is meg akarsz ölni, amint már hét férfiút megöltél? Erre a szóra Sára elvonult házának felső kamrájába, és három nap meg három éjjel sem nem evett, sem nem ivott, hanem állhatatosan imádkozott és könnyek között könyörgött az Istenhez, hogy szabadítsa meg ettől a gyalázattól.

Történt pedig, hogy a harmadik napon, amikor befejezte könyörgő imáját, áldotta az Urat.

Ilyképpen: Áldott a te neved, atyáinknak Istene, ki ha megharagszol is, irgalmasságot gyakorolsz, és a sanyarúság idején megbocsátod a bűnöket azoknak, akik kérlelnek téged.

Feléd fordítom, Uram, orcámat, hozzád emelem szememet.

Kérlek, Uram, oldj fel engem e gyalázat kötelékéből, avagy ragadj el végképp a földről." (3, 7–15.)

A bibliakritikusok megállapítják, hogy a zsidók addig sohasem hallottak semmiféle ördögről vagy gonosz lélekről; a jó és a gonosz szellemeket Perzsiában eszeltek ki Zoroaszter vallásának a követői. E hit tanítása szerint két, egyforma hatalmú isten létezik: az egyik Ormuzd, a jó kútfeje, a másik pedig Ahrimán, a rossz forrása. Mindkét isten seregnyi jótét léleknek, illetve gonosz szellemnek parancsol. Perzsiából ezek a démonok KaHeába vándoroltak, és végül Görögországban telepedtek meg, ahol Platón bőkezűen minden embernek adott egy jó és egy rossz szellemet. Shamaddai, akit Ásmodeusnak fordítanak, a főördögök egyike volt. Calmet benedekrendi atya, Ásmodeushoz fűzött magyarázataiban kijelenti, hogy az ördögöknek többféle csoportját ismerjük: vannak vezér és főszellemek, és vannak alárendelt, alantas szellemek. Tehát minden egyöntetűen arra vall, a bibliát alkotó különböző könyvek tanúsága alapján, hogy a zsidók mindig csak utánzók voltak. Sorra átvették szomszédaik és uraik vallási szertartásait, de nemcsak a szertartásaikat, hanem a legendáikat is. Így például a médek és az asszírok fogságából visszatérve, magukkal hozták a perzsa és a kaldeus legendákat és hozzátoldották a saját dogmáikhoz.

Azok a kifejezések, amelyeket Tóbiás könyvének szerzője használ, azt sejtetik, hogy Ásmodeus szerelmes volt Sárába és féltékeny kecí ett rá. Ez a gondolat megfelel a szellemekről, tündérekről, angyalokról, ókori istenekről szóló tanításnak. Valamennyien földi lányokat szerettek. Mózes első könyvében már láthattuk, hogy az isten fiai vagy angyalai emberek lányait

szerették, és óriás gyermekeket nemzettek.

Ez a hely nem alkalmas arra, hogy elismételjük mindazt, amit a teológusok összeírtak a férfi és nő alakban megjelenő szellemekről és lidércekről, a képzeletbeli egyesülésekből született csodálatos emberekről, a száz- meg százféle módon a fiúk és leányok testébe behatoló különféle ördögökről; megidézésük és elűzésük módszereiről; az effajta temérdek babonáról, amelyet az ámítok minden korban az ostobák becsapására használtak fel. Mindez túl messzire vezet. Ez lesz a tárgya egy másik művemnek, amely "A hit furcsaságai" címen fog megjelenni.

"Abban az időben mindkettőnek (Tóbiásnak és Sárának. – *Szerk.*) a könyörgése meghallgatásra talált a fölséges Isten dicsőséges színe előtt.

És Ráfáel, az Isten szent angyala azt a küldetést kapta, hogy gyógyítsa meg mindkettőjüket, akik egyidőben mondották el imádságukat az Úr színe előtt." (24–25. vers.)

Ráfáel feladata volt az is, hogy Sárát férjhez adja Tóbiás fiához, Ásmodeust, a gonosz szellemet pedig megbéklyózza; mivel isten úgy rendelkezett, hogy az ifjú Tóbiásnak van joga nőül venni Sárát.

Ez az első eset, hogy a szentírás a nevén említ egy angyalt. A bibliamagyarázók egyöntetűen elismerik, hogy az angyalok nevei kaldeus eredetűek: Rafael, isten orvosa; Uriel, isten tüze; Azrael, isten nemzetsége; Mihály, istenhez hasonlatos; Gábriel, isten embere. A perzsa angyalok egészen más névre hallgattak: Mah, Kur, Dubadur, Bahman stb. A zsidók a kaldeusok és nem a perzsák rabságában éltek, így a kaldeusok angyalait és ördögeit vették át, s egészen újfajta szellemvilágot teremtettek maguknak, amelyre azelőtt nem is gondoltak. Láthatjuk tehát, hogy ennél a népnél minden megváltozik, amint urait változtatja. Amikor a zsidók a kanaániak igájában sínylődnek, átveszik isteneiket; mihelyt az asszíroknak nevezett királyok foglyai, az ő jótevő és gonosz angyalaikat tisztelik.

"Közben Tóbiás, mivel úgy gondolta, hogy könyörgése meghallgatásra talál és meg fog halni, magához hívta fiát, Tóbiást, és így szólt hozzá: Hallgasd meg fiam ajkamnak igéit és vésd őket mélyen a szívedbe.

Ha majd magához szólítja az Isten lelkemet, temesd el testemet, légy tisztelettel anyád iránt élte minden napján." (4, 1–3.)

Ezután hosszú szónoklat következik, amely így végződik:

"Arra is figyelmeztetlek, fiam, hogy amikor még kicsi voltál, tíz talentum ezüstöt adtam Gábelusnak, Rágesben, a médek városában; keze írása nálam van." (21. vers.)

Azután Tóbiás átadja fiának a Gábelus által aláírt adóslevelet (5, 3.), és azt ajánlja, keressen magának útitársat. (4. vers.)

"Tóbiás erre kiment és találkozott egy viruló ifjúval, aki felövezve és

mintegy útra készen állott ott.

Minthogy pedig nem tudta, hogy az Isten angyala az, köszöntötte őt és így szólt: Honnét való vagy, jó ifjú?

Erre ő így felelt: Izrael fiai közül való vagyok. Tóbiás így szólt hozzá: Tudod-e azt az utat, amely a médek országába visz?

Ő így felelt neki: Tudom, gyakran járom minden útját, megszálltam már Gábelus testvérünknél is, aki Rágesben lakik, a médek városában, mely az ekbatánai hegységben van." (5–8. vers.)

Mennyire kapóra jött mindez! Az ifjabb Tóbiás mindjárt bemutatta apjának az útra öltözött fiatalembert. Ez kijelentette, hogy Azariásnak hívják, és a nagy Ananiás nemzetségéből származik. (15. vers.) Az öreg Tóbiás történetesen ismerte Ananiást, aki szegről-végről rokona is volt. Ezután a gyámolító útitársnak járó bért vitatták meg. Tóbiás megkérdezte, vajon elegendő lész-e napi egy drachma, az útravalón kívül, akárcsak a fia számára. Megígérte továbbá, hogy ha sikerrel térnek vissza, még meg is toldja valamivel. Ebben meg is egyeztek.

Igen furcsa, hogy a zsidó Tóbiás, aki akkor Ninivében lakott, nem zsidó, és nem is méd pénzben számolt. A drachma ugyanis görög pénzegység. Az ifjú Tóbiás tehát útnak indult az ál-Azariással, és "elkísérte őt kutyája is".

Elképzelhető, hogy az utazás nem zajlott le kaland nélkül.

Tóbiás "első szálláshelye a Tigris folyó mellett volt.

Mikor kiment, hogy megmossa lábát, íme előjött egy igen nagy hal, és el akarta nyelni.

Tóbiás megijedt tőle, és hangos szóval így kiáltott: Uram, reám támad!

Odaszólt erre az angyal: Ragadd meg kopoltyúját és húzd magadhoz! Ő megtette, s kihúzta a szárazra, és az elkezdett ficánkolni lába előtt." (6, 1–4.)

Rejtély, hogy egy ilyen hatalmas hal, amely fel tud falni egy embert, miként tűrhette ezt? Hogy kurtán-furcsán megragadják a kopoltyújánál fogva, mint valami nyulacskát, amelyet a fülénél fogva akasztanak fel? Ilyen apróság azonban nem ejti zavarba a teológusokat. Nyilvánvaló, hogy akkora édesvízi halak nem léteznek. Bizonyára Jehova telepítette kivételesen a folyóba ezt a szörnyű jószágot. Egyenesen erre az alkalomra teremtődött, isteni beavatkozás műve, s ezért felesleges kutatni, vajon milyen fajtához tartozott ez a vízi szörny.

Az angyal ezután meghagyta az ifjú Tóbiásnak, hogy bontsa fel a halat és tegye félre a szívét, a máját és az epéjét. E művelet elvégeztével megsütötték a halat, és a két útitárs egészen Ekbatánig belőle táplálkozott. "Akkoron Tóbiás kérdést intézett az angyalhoz és monda neki: Kérlek, Azariás testvér, mondd meg nekem, milyen gyógyító erejük van azoknak a részeknek, amelyeket félretétettél velem a halból?

Feleletül az angyal ezt mondotta neki: Ha szívéből egy kis darabot parázsra helyezel, ennek a füstje a gonosz lelkek minden fajtáját kiűzi férfiból és nőből egyaránt, úgy hogy nem közeledik többé feléjük.

Az epe pedig arra jó, hogy bekenjék vele a szemet, ha hályog van rajta, és az meggyógyul." (7–9. vers.)

Majd Ráfáel azt tanácsolta az ifjú Tóbiásnak, hogy rokonánál, Ráguelnél kérjen szállást és vegye feleségül a lányát. Ez utóbbit illetően Tóbiás ugyancsak habozott.

"Tóbiás erre így válaszolt: Úgy hallom, hogy hét férfiúnak adták, és azok meghaltak, sőt azt is hallottam, hogy a gonosz lélek ölte meg őket.

Attól félek, hogy ugyanaz megtörténhetnék velem is, és így, mint hogy szüleim egyetlené vagyok, öregségüket szomorúság közepette juttatnám az alvilágba.

Erre Ráfáel angyal monda neki: Hallgass ide, s én megmutatom neked, kik azok, akiken a gonosz léleknek hatalma van." (14–16. vers.)

"Mindjárt az első éjszakán pedig égesd el a hal máját, és a gonosz lélek elmenekül." (19. vers.)

E szavak hallatán bizalom ébredt Tóbiásban, egy csapásra beleszeretett Sárába, és szívébe zárta. Jegyezzük meg, hogy a fiatal Tóbiás még nem is látta lányrokonát!

"Betértek tehát Ráguelhez, és Ráguel örömmel fogadta őket.

Amint pedig rátekintett Ráguel Tóbiásra, monda feleségének, Annának: Mennyire hasonlít ez az ifjú nővérem fiához!" (7, 1–2.)

Az ifjú Tóbiás felfedi kilétét. Összeölelkeznek, nagy lakomát csapnak, Tóbiás azonban nem hajlandó az ételekhez nyúlni, hacsak Ráguel azon nyomban hozzá nem adja a leányát. Ráguel azt feleli, hogy szívesen beleegyezik. Mégis szükségesnek tartja közölni a fiatalemberrel a nászéjszakán meghalt hét férj szörnyű históriáját. Tóbiás azonban kitart elhatározása mellett, és kijelenti, hogy ő nem fél semmitől.

Ráguel "erre megfogta leánya jobbját, belehelyezte Tóbiás jobbjába és így szólt: Legyen veletek Ábrahám Istene, Izsák Istene meg Jákob Istene, ő kössön össze benneteket és teljesítse áldását rajtatok.

Majd lapot vett elő, és elkészítették a házasságlevelet." (15–16, vers.) Éljetek boldogul!

"Közben Ráguel magához szólította feleségét, Annát, és meghagyta neki, rendezzen be egy másik hálókamrát.

Mikor oda bevezette leányát, Sárát és az könnyezett, így szólt hozzá: Bátorság, leányom! Az ég Ura örvendeztessen meg téged kárpótlásul azért a szomorúságért, melyet elszenvedtél." (18–20. vers.)

"Amikor azután befejezték a lakomát, bevezették hozzá az ifjút.

Tóbiás pedig megemlékezve az angyal szavairól, kivett tarisznyájából egy darab máját és azt tüzes parázsra helyezte.

Erre Ráfáel angyal megragadta a gonosz lelket, és Felső-Egyiptom pusztájában megbilincselte." (8, 1–3.)

Egyes hittudósok azon tűnődtek, hogy ha Ásmodeus ördögöt meg is bilincselték, de vajon pontosan hol történt az eset – roppant fontos kérdés! Megoldására tengernyi tintát pocsékoltak. A legnagyobb szélhámosok az egyik egyiptomi kolostorban élő barátok, akik egy igen mély kutat mutogatnak a zarándokoknak, s azt állítják, hogy Ráfáel itt kötözte meg ellenfelét, és az még most is ott tartózkodik. Némi adomány fejében a jámbor szerzetesek azt is megengedik, hogy a zarándok követ dobjon vagy néhány csepp szenteltvizet szórjon a kútba, s így növelje a tehetetlenségre kárhoztatott démon kínszenvedését.

Miután a gonosz lélek eltávozott a szobából, Tóbiás letérdelt az ágyon és így fohászkodott:

"Te tudod, Uram, hogy nem élvezetvágyból teszem nővéremet feleségemmé, hanem tisztán csak az utódok után való vágyból, hogy áldassék bennük neved örökkön-örökké.

Sára pedig így szólt: Könyörülj rajtunk, Uram, könyörülj rajtunk, hogy együtt öregedjünk meg egészségben mind a ketten." (9–10. vers.)

Ezután lefeküdtek és az első éjszakán békésen aludtak.

Ezalatt Ráguel, aki bizonyos volt benne, hogy Tóbiás nem ússza meg ép bőrrel, sírt ásatott a kertben. (11. vers.) Amikor azonban másnap reggel megtudta, hogy veje ép és egészséges, leírhatatlan öröm fogta el. Megparancsolta szolgáinak, temessék be az árkot, és úgy határozott, hogy a lakodalom két hétig tartson.

"Átengedte pedig egyúttal Ráguel Tóbiásnak a felerészt mindenből, amivel rendelkezett, és írást adott, hogy haláluk után a megmaradt másik fél rész is Tóbiás tulajdona lesz." (24. vers.)

A menyegző alatt Ráfáel angyal, aki már visszatért Felső-Egyiptomból, Azariás képében megjárta Rágest; az adós Gábelus sikerrel intézte ügyeit, és könnyűszerrel visszaadta a tíz talentumot, amelyet az öreg Tóbiástól kapott. (9. fej.)

Végül Tóbiás, ifjú felesége, angyali útitársa és kutyája visszaérkezett Ninivébe, ahol az öreg vak már-már kétségbeesett.

"Ekkor Tóbiás vett a hal epéjéből és megkente atyja szemét.

Körülbelül egy félóráig tartott, és a hályog, mint valami tojáshártya, kezdett leválni szeméről.

Tóbiás megfogta, lehúzta szeméről és azonnal visszakapta látását." (11, 13–15.)

Nem maradt más hátra, mint hogy Azariás megkapja ígért bérét; ő azonban visszautasította a drachmákat, s közölte, hogy ő Ráfáel, a mennyei ranglétra hét főangyalának egyike – és eltűnt, mint a kámfor. (12. fej.)

Mialatt az izraeli zsidók Ninivében, Rágesben, Ekbatánában és más méd városokban raboskodtak – bár a szegény rabok szolgákat, nyájakat és nagy házat tarthattak, mint Ráguel, mások pedig ötvenezer frankot adtak kölcsön könnyűszerrel a jóbarátjuknak, mint Tóbiás – eközben Júda királysága továbbra is fennállt. Eleinte a jámbor Ezékiás kormányzott, aki vallási kérdésben nem értette a tréfát.

"Ő rontotta le a magaslatokat, törte el az oszlopokat, és vágta ki az Aserát, és törte össze az érckígyót is, amelyet Mózes csinált; mert mind az ideig az Izrael fiai jó illatot tettek annak, és nevezték azt Nékhustánnak." (Királyok második könyve, 18, 4.)

A jóisten ezért győzelemre segítette a filiszteusok ellen. Jehova azonban bizonyos esetekben csak félig-meddig részesítette pártfogásában Ezékiást. Uralkodásának tizennegyedik évében például országába betört Sénakhérib, Szalmanaszár fia, és Júda uralkodója csak úgy tudta elérni a megszállás megszüntetését, hogy háromszáz talentum ezüstöt és harminc talentum aranyat fizetett Ninive királyának. (14. vers.)

"És Ezékiás oda adott minden ezüstöt, amely találtatott az Úr házában és a király házának kincsei között.

Ugyanebben az időben fosztotta meg Ezékiás az Úr templomának ajtait és az ajtók félfáit, amelyeket Ezékiás, Júda királya maga boríttatott be, és oda adta azokat Assíria királyának." (15–16. vers.)

E fosztogatás után Sénakhérib békén hagyhatta volna Ezékiást. De szó sincs róla! Hamarosan újabb támadást indított. Egy bizonyos Rabsakét fogas kérdéssel Ezékiáshoz küldött, közben pedig seregével körülzárta Jeruzsákmet. A kérdés a következőképp hangzott: "Micsoda bizodalom ez, amelyben te bizakodtál?" (19. vers.) Ha ugyanis Jehovában bíztál, ez nem ment meg téged.

Ezékiás három békekövetet küldött Rabsakéhoz. Amikor ezek meghallották e fura beszédet, így szóltak:

"Beszélj, kérlek, a te szolgáddal síriai nyelven, mert jól értjük; és ne beszélj velünk zsidóul e nép füle hallatára, amely a kőfalon van." (26. vers.)

Rabsaké azonban erre még arcátlanabb lett.

"Vajon a te uradhoz, vagy tehozzád küldött-é engem az én uram, hogy elmondjam e dolgokat, avagy nem inkább e férfiakhoz-é, akik a kőfalon ülnek, hogy azután veletek együtt egyék meg a saját ganéjokat, és igyák meg a saját vizeletöket?" (27. vers.)

Ezékiás nyilván nem bízott túlságosan Jehovában, mivel mindjárt a legelején ellenállás nélkül tűrte, hogy kirabolják. Ésaiás próféta azonban – aki

éppen abban az időben élt – bátorságot öntött belé, s ami a legfontosabb, a jóisten is a zsidók segítségére sietett.

"És azon az éjszakán kijött az Úr angyala, és levágott az assíriabeli táborban száznyolcvanötezeret, és mikor jó reggel felkeltek, ímé mindenütt holttestek hevertek.

És elindult, és elment, és visszafordult Sénakhérib, Assíria királya, és Ninivében maradt." (19, 35–36.)

A biblia azután közli, hogy Sénakhéribet megölte két fia, Adramélek és Sarézer, s a gyilkosság után Örményországba menekültek. Sénakhérib egy másik fia, Esárhaddon lépett a trónra. (37. vers.) A következő fejezetben a szent szerző arról tudósít, hogy Ezékiás uralkodása utolsó esztendeiben szövetséget kötött Berodákh Baladán babiloni királlyal. (20, 12.) Ezek az állítások azonban egyáltalán nem egyeznek meg a régészeknek az asszír királyságokra vonatkozó felfedezéseivel. A híres khorsabadi palota – amelyet 1842-ben tárt fel Botta,[56] moszuli francia konzul – felirataiból ugyanis kitűnik, hogy Berodákh Baladánt ugyanez a Szalma-naszár Sénakhérib atyja – űzte el Kaldeából, miután legyőzte a betlakini csatában (i. e. 709-ben). E győzelem után pedig Szalma-naszár elfoglalta Babilont, és az országot a ninivei királysághoz csatolta. Ugyan miként lehetett Ezékiás ennek a Berodákh Baladánnak a szövetségese, Esárhaddonnak, Sénakhérib fiának uralkodása idején, hiszen ez a babiloni király elveszítette birtokait a ninivei uralkodóval, Esárhaddon nagyapjával vívott háborújában.

Ha pedig nem kívánjuk figyelembe venni a tudósok felfedezéseit, és inkább kizárólag a bibliára támaszkodunk, akkor is önként kívánkozik egy megjegyzés. Jehova ugyanis, aki Ésaiás próféta által kijelentette Ezékiásnak: "És megoltalmazom e várost, hogy megtartsam azt, énérettem és Dávidért, az én szolgámért" (19, 34.) – könnyen megtehette volna, hogy nem várja meg Sénakhérib második támadását. Mindenható lévén, oltalma alá vette Jeruzsálemet s így helyesebb lett volna mindjárt megvédelmeznie, és nem engedni meg Sénakhéribnek, hogy elhurcolja az ország javait és az isten hajlékául szolgáló templom kincseit. Az is érthetetlen, hogy Zebaoth úristen, aki ünnepélyesen Júda törzse oltalmazójának nyilvánította magát, és öldöklő angyala által egyetlen éjszakán száznyolcvanötezer asszírt pusztított el – miért hagyta cserben néhány év múlva ezt a törzset, amelynek kormánypálcája örök időre uralkodásra hivatott, miért engedte meg a legszentebb szentély elpusztítását egy másik asszír had által, és tűrte békésen Júda és Benjámin törzsének és a sok levitának fogságba vetését…

Ezékiással kapcsolatban még egy tényt kell közölnünk, amely érdeklődésre

---

56 Botta, Paul Emile (1802–1870), olasz születésű francia archeológus, konzul. Feltárta Ninive romjait. – *Szerk.*

tarthat számot. Ez a herceg huszonöt éves korában került trónra, és sorsának könyvébe azt írta isten, hogy harminckilencedik évében hal meg. Bizonyos körülmények folytán azonban Jehova kitörölte a mennyei főkönyv e lapját, és azt írta helyébe, hogy Ezékiás ötvennégy esztendős koráig fog élni.

Ezékiás tehát királyságának tizennegyedik évében megbetegedett, minthogy ez is meg volt írva odafönt, még mielőtt a mennyei törlőgumi működésbe lépett. Júda királya nem hívatott orvost. Ez merőben fölösleges lett volna, hiszen kéznél volt Ésaiás próféta, az isten elhatározásáról teljesen tájékozott szent ember.

Amikor Ésaiás megtudta, milyen célból kíván tanácskozni vele a királyi beteg, nyomban odasietett.

"Ésaiás próféta, az Ámós fia, monda néki: Azt mondja az Úr: Rendeld el házadat, mert meghalsz és nem élsz.

Akkor arccal a falhoz fordult, és könyörgött az Úrnak, mondván:

Óh Uram, emlékezzél meg róla, hogy te előtted hűséggel és tökéletes szívvel jártam, és hogy azt cselekedtem, ami jó volt a te szemeid előtt. És sírt Ezékiás nagy sírással.

Azonban Ésaiás még alig ért a város közepére,[57]* mikor az Úr beszéde lőn őhozzá, mondván:

Menj vissza és mondd meg Ezékiásnak, az én népem fejedelmének: Azt mondja az Úr, Dávidnak, a te atyádnak Istene: Meghallgattam a te imádságodat, láttam a te könnyhulla tásidat, ímé én meggyógyítlak téged, harmadnapra felmégy az Úr házába;

És a te idődet tizenöt esztendővel meghosszabbítóm." (20, 1–6.)

Lord Bolingbroke tréfásan említi a zsidó isten rendelkezéseinek ingatagságát, és felveti a kérdést, vajon milyen alakban jelenhetett meg, amikor ott az előszoba közepén tudatta Ésaiással akaratának megváltoztatását.

Ésaiás a legcsekélyebb álmélkodás nélkül teljesítette új megbízatását. A haldoklót azonban nyilván nem nyugtatta meg túlságosan a két ellentmondó jövendölés.

"És mikor azt kérdezé Ezékiás Ésaiástól: Mi lesz a jele, hogy meggyógyít engem az Úr, és hogy harmadnapra felmehetek az Úr házába?

Felele Ésaiás: Ez legyen jeled az Úrtól, hogy ő megcselekszi ezt a dolgot, amelyről szólott néked: Előremenjen-é az árnyék tíz grádiccsal, vagy visszatérjen-é tíz grádiccsal?

És felele Ezékiás: Könnyű az árnyéknak tíz grádiccsal alábbszállani. Ne úgy, hanem menjen hátra az az árnyék tíz grádiccsal.

És könyörgött Ésaiás próféta az Úrhoz, és visszatéríté az árnyékot Akház napóráján, azokon a grádicsokon, amelyeken már aláment volt, tíz grádiccsal."

---

57 A Vulgata-fordítás szerint: "még el sem hagyta az előszobát" – *Szerk.*

(8–11. vers.)

"És monda Ésaiás: Hozzatok egy kötés száraz fügét ide. És hozának, és azt a kelevényre kötötték, és meggyógyult." (7. vers.)

A hitetlenkedő bibliakritikusok tömege ízekre szedi a fügeköteg és a megkergült napóra históriáját. Azt állítják, hogy vagy csekélység volt Ezékiás betegsége, s egyszerű fügeflastrom is elmulasztotta; vagy pedig pusztán az isteni hatalom ereje eszközölte ki a halál küszöbén levő király gyógyulását – és akkor ez a füge nyilvánvalóan fölösleges. Ami pedig a napóra történetét illeti, Ezékiás, a bírálók szemében sült bolondnak látszik, amikor megállapítja, hogy az árnyéknak könnyebb előremennie, mint hátra. Hiszen mindkét esetben egyformán megszegi a természeti törvényeket, és egyaránt megbontja az égi rendet. Azonkívül, az árnyék hátrálása Akház napóráján nyilván nem egyéb, mint Józsué csodájának retusált másolata. A teológusok viszont habozás nélkül elhiszik, hogy a nap megállt Józsué számára, és hátrált Ezékiás kedvéért. Ugyanez az Ésaiás próféta, jövendöléseinek könyvében – a 38. fejezetben – visszatér erre az esetre, és világosan kijelenti: "A nap visszatért tíz fokkal"; Ésaiás azonban próféta létére nyilvánvalóan nagy bakot lőtt. Hiszen az árnyék mindig a nappal szemben áll, és ha a nap keleten van, az árnyék nyugat felé mutat. Akház napóráján az árnyék csak akkor hátrálhatott tíz fokkal reggel felé, ha a nap tíz fokkal előbbre haladt, este felé. Az árnyék olyan mozgása a számlapon – mint ezt a szent szerző közli – gyakorlatilag lehetetlen – még ha a csoda lehetőségét is elismernénk. Mindezt fontolóra véve, aznap bizonyára kétszer olyan hosszú volt a nappal, az éjszaka pedig teljesen elmaradt!

A korra jellemző, különös események közül is kiválik azonban Ésaiás halála. Ez a férfi, aki a megtestesült csoda volt, semmilyen csodát sem tudott művelni azon a napon, amikor saját élete forgott veszélyben.

Ezékiás fia és utóda, Manasse, ugyanis erősen kételkedett a napóra trükkjében, s éppoly istentelen volt, mint amennyire vakbuzgó az apja. Manasse meg akart győződni róla, vajon Esaiás a saját épségének megóvására is tartogat-e holmi fügét. Ezért elfogatta a prófétát, és megparancsolta, hogy fűrészeljék ketté.

A szerencsétlen Ésaiást úgy kettényiszálták, mint egy közönséges deszkát. Sem Ráfáel, sem más angyal nem sietett segítségére.

Meglehet, hogy hűséges szolgájának kínszenvedése idején Jehova éppen egy másik bolygó ügyeivel foglalatoskodott.

Ha már e zavaros időszaknál tartunk, amely Júda királyságának bukását megelőzte, Juditról is kell beszélnünk, akinek páratlan hőstette örök időre híressé vált, s egy külön könyv tárgya. Ez az epizód annyira közismert, hogy elegendő néhány sorban vázolnunk.

A biblia által pontosan meg nem határozott időben – de nem sokkal Júda királyságának pusztulása előtt – a történetírók és a földrajztudósok előtt teljesen ismeretlen Bethulia városát vette ostrom alá Nabukodonozor hadserege. Parancsnoka Holofernes tábornok volt, aki az asszír okmányokban sehol sem szerepel. Ez a Holofernes elvágta a várost vízzel ellátó csatornákat, úgy hogy az ostromlottak szomjúságukban úgy öltögették a nyelvüket, akár a pulikutyák nyáron. A helyzet tűrhetetlenné vált. Akkor egy Judit nevű szép bethuliai özvegyasszony – akinek férje árpaaratás idején, napszúrástól halt meg – vállalkozott a haza megmentésére. Evégből felöltötte legszebb ruháját, meghintette magát bódító illatszerekkel és öreg néger szolgálója kíséretében az ostromlók táborába indult. Holofernes, aki mint a katonanép általában, rajongott a szépnemért, meghívta Juditot, hogy édes kettesben a sátorában ebédeljen vele. Nagy dínomdánomot csaptak, sűrűn ürítgették a poharakat, sőt a csemegénél már bókokat mondtak egymásnak. A lakoma után pedig, míg Holofernes elégedetten heverészett nyoszolyáján, Judit szaporán felkapott egy vágószerszámot és egyetlen nyisszantással lenyakazta a tábornokot. Mondja valaki ezek után, hogy a szerelemtől nem veszíti el néha a fejét az ember! Azután Judit, anélkül, hogy bárki is látta volna, visszatért a városba. Szerccsen komornája zsákba rejtette Holofernes fejét. Nabukodonozor fővezérének kobakját Bethulia falára tűzték, s amikor az ostromlók megpillantották, hanyatt-homlok kereket oldottak, eszükbe sem jutott, hogy egy másik parancsnok zászlaja alá álljanak.

Megelégszünk annyival, hogy idézzük Voltaire megjegyzéseit erről a bibliai epizódról :

"Bármely földrajztudós nagy zavarban volna Bethulia helyét illetően: egyesek Jeruzsálemtől negyven mérföldre északra helyezik, mások néhány mérfölddel délre képzelik. Egy tisztességes asszony azonban még nehezebben tudná igazolni a szépséges Judit viselkedését. Egy hadvezérrel enyeleg, s azután levágja a fejét – ez bizony nem ildomos dolog. Majd véres kezével a vértől csöpögő fejet egy szatyorba dugja, és szolgálójával békésen átsétál egy ötvenezer főnyi hadseregen keresztül, s egyetlen őrszem sem állítja meg – ez aztán nem mindennapi eset.

Még páratlanabb az a tény, hogy e pompás hőstett után még százöt évig néhai férjének házában élt, mint ezt a 16. fejezet 28. verse közli. Ha feltesszük, hogy a vakmerő tett elkövetésekor harminc esztendős volt, akkor tehát százharmincöt évet élt. Calmet atya azzal a megállapítással próbálja tisztázni a helyzetet, hogy Judit hatvanöt esztendős volt, amikor rendkívüli szépsége megigéztc Holofernest. Ez a legszebb kor a férfi fejek elcsavarására és lenyisszantására. A szöveg azonban újabb nehézség elé állítja az olvasót. Megállapítja, hogy Judit életében senki sem háborgatta Izraelt;

szerencsétlenségre pedig ez éppen a legnagyobb csapások időszaka volt."

Egyébként szó szerinti fordításban így hangzik ez a részlet: "Eltének egész tartama alatt pedig, sőt még halála után sem volt sok évig senki sem, ki háborgatta volna Izraelt." (Judit könyve, 16, 30.)[58]*

Ez a szöveg megint csak azt bizonyítja, hogy a biblia isteni sugallója milyen önhittséggel űz gúnyt a jámbor hívekből. Ha elfogadjuk Calmet benedekrendi szerzetes és a katolikus teológusok magyarázatát, amely szerint Holofernes megölésekor Judit hatvanöt esztendős volt *(ami a szövegben sehol sem szerepel)*, és a 28. vers értelmében összesen százöt évet élt, nem pedig százöt évet e hőstette után – akkor is negyven évi időköz maradt az állítólagos cselekedet és a hősnő halála között. Ha pedig egybevetjük a Királyok könyvét (a Júda utolsó királyairól szóló fejezeteket) az asszír birodalmak történetéről való adatainkkal – akkor nagyszerű bizonyítékot kapunk arra, mennyire hamis Judit históriája.

Sénakhérib második fia, Esárhaddon – akiről az imént esett szó – egy személyben Ninive és Babilon királya volt, miután nagyatyja, Szalmanaszár, a szárgonida dinasztia feje, elűzte Babilonból Berodákh Baladán királyt, Nabonassár utolsó ivadékát. Esárhaddon fővárosul megtartotta Ninivét, Babilonban pedig satrapát nevezett ki: Sédékiást. Ez utóbbi azonban Esárhaddon halálakor (i. e. 608) függetlennek nyilvánította országát, és ellenkirályként uralkodott Babilonban, V. Tiglat-Piléserral – Sénakhérib harmadik fiával és Esárhaddon utódával – szemben, valamint VI. Szárdanapal ninivei királlyal szemben (i. e. 660–647). Végül II. Asszurdanil (görög nevén Kiniladán), aki apját, VI. Szárdanapalt követte a trónon, elfoglalta Babilont, mégpedig uralkodásának legelső évében – vagyis 647-ben – és újra satrapákat nevezett ki. II. Asszurdanil idejére esik Nékó fáraó betörése, aki – hogy megütközzék az asszírokkal – átvonult Júdán s a megiddói csatában halálra sebezte a jámbor Jósiást, Manasse unokáját és Ezékiás dédunokáját, Júda királyát. Ugyanebben az időben uralkodott egyébként Médiában I. Kiakszáresz (i. e. 635–595), aki kiirtotta a szkíták ázsiai maradványait. Története egyébként megtalálható Hérodotosznál II. Asszurdanil fia, VII. Szárdanapal uralma alatt – aki utolsó volt ezen a néven és Ninive királyai között – Nabopolasszár babiloni satrapa függetlennek nyilvánította magát és szövetséget kötött Kiakszáresz méd királlyal, akinek leánya nőül ment a satrapa fiához, Nebukadnezárhoz (a bibliában Nabukodonozor néven szerepel). 606-ban Kiakszáresz támogatásával Nabapolasszár elfoglalja Ninivét. V. Szárdanapal meghal, Ninivét lerombolják, így ér véget az általunk ismert, második asszír birodalom. Nabopolasszár – felesége a történelemben

58 Judit könyve a Károli-féle bibliában nem szerepel; ezért a Vul-gata nyomán készült Káldi-féle szentírásból idézzük.

híres Niktorisz egyiptomi hercegnő – megalapítja a harmadik asszír birodalmat, az úgynevezett kaldeus–babiloni királyságot. Niktorisz pazar épületekkel ékesíti Babilont, az új birodalom fővárosát, Nebukadnezár trónörökös pedig – miután az Eufrátesz menti Karkhemiszben legyőzte Nékó fáraót – szintén részt kapott a hatalomból.

Ebben az időben támadta meg Nebukadnezár először Júdát, hogy megbüntesse Joakim királyt, Jósiás fiát, amiért Nékó pártjára állt az asszírokkal szemben; Jeruzsálem megváltja magát, a lakosság egy részét azonban Babilonba hurcolják, ekkor kezdődik a hetven évi fogság, s Júda királysága ezután már csak *tizenkilenc esztendeig* áll fenn. Nebukadnezár első júdai hadjáratának adatai tehát – amelyeket a Királyok második könyve is elismer (24. fej.) – semmiképp sem egyeznek mindazzal, amit a biblia Judittal kapcsolatban közöl. Ha Holofernes epizódja erre az időszakra esik, akkor Nebukadnezár kétségtelenül bosszút állt volna első diadalmas hadjárata idején.

Az ezután következő történelmi adatok sem egyeznek. I. e. 601-ben Jeremiás intelmei ellenére – aki sejtette, hogy Júda királysága hamarosan éppoly gyászos véget ér, mint Izrael – Joakim megszünteti az adófizetést Nebukadnezárnak. A zsidó kiskirály tehát fellázadt. Vajon erre az időre tehető Holofernes hadjárata? Nem, mivel a zsidó fegyverek nemigen ragyognak ezekben az években! Az asszírok négy esztendeig dúlják a zsidók földjét, majd Nebukadnezár bevonul Jeruzsálembe (most foglalják el másodszor a szent várost a babiloni hadak), megöleti Joakimot és fiát ülteti helyére, aki a Joákin vagyjekoniás névre hallgat. Három hónap múltán azonban Nebukadnezár meggondolja magát. Joákin-Jekoniás a foglyok közé kerül, akiket az asszírok a templom kifosztása után Babilonba visznek. A győztes pedig Mattaniát, Jekoniás anyai nagybátyját teszi királlyá a trónfosztott és fogságba hajtott ifjú fejedelem helyébe. Nebukadnezár az új király nevét Sédékiásra változtatja (579). Erre a korszakra sem tehető Judit dicső története, ugyebár?

A következő kilenc esztendőbe sem illik, amely a pusztulás időszaka volt Júda számára. Az asszír iga most nehezedett a legsúlyosabban az izraelita lakosság maradékára, amelyet Jeruzsálemben Júda és Benjámin törzsének más városaiban hagytak. 588-ban végül Apriesz fáraó a tirusiakkal viselt szerencsés háborúja után ráveszi Sédékiást, hogy rázza le a babiloni igát. Apriesz azonban vereséget szenved hazájában, Egyiptomban, és a diadalmas hadjáratáról visszatérő Nebukadnezár harmadízben ostrom alá veszi Jeruzsálemet. Judit hőstette nyilván nem ebben az időpontban történt, hiszen megint Izrael ellenségei arattak győzelmet. Ekkor volt a tizennyolc hónapos ostrom, mely Jeruzsálem bevételével és Júda királyság bukásával végződött (i.

e. 587): az asszírok ugyanis a július 9-ről 10-re virradó éjjelen a falon tört résen keresztül bevonultak Dávid városába. A templomot és a palotát lerombolták, a középületeket és a magánházakat felgyújtották, a bástyákat lebontották. A királyi családot lemészárolták, Sédékiás kivételével. Őt megvakították és láncra verve babiloni fogságba hurcolták, a még életben maradt zsidókkal együtt.

Tehát az i. e. 606 és 587 közötti időben Nebukadnezár szüntelenül Júda ostora volt. Seregei csakis ebben az időszakban törtek be a zsidó területre, és mindig győzelmet arattak, akár személyesen vezette őket, akár tábornokai. Ezt kifejezetten elismeri a Királyok könyve a bibliában. Mivel Judit könyve azt állítja, hogy a hősnő Nebukadnezár egyik tábornoka ellen követte el állítólagos merész tettét, s mivel Asszíriának nem volt más Nebukadnezár (Nabukodonozor) nevű királya – így hát Judit könyve első sorától az utolsóig vakmerő hazugság. Voltaire joggal állapította meg, hogy a teológusok által Judit ideje gyanánt megjelölt kor éppen a zsidó nemzet legnagyobb katasztrófáinak kora volt.

"Judit egyes hívei – folytatja Voltaire – azt hangoztatták, hogy kalandjában volt valami igazság, mivel a zsidók évente megülték a csodálatos asszony ünnepét. Mások viszont azt felelték erre, hogy ha a zsidók évi tizenkét ünnepet tartanának Judit tiszteletére, ez sem bizonyítana semmit.

A görögök hiába tartották volna meg a trójai faló ünnepét, akkor is éppoly nevetséges hazugság volna, hogy Tróját e nagy faló által foglalták el. A görögök és a régi rómaiak csaknem minden ünnepe mesebeli kalandokat örökített meg. Castor és Pollux bizonyára nem termett elő sem az égből, sem a pokolból, hogy egy római sereg élére álljon, s mégis megünnepelték ezt a szép csodát. Megülték Rhea Sylvia vesztaszűz ünnepét, akinek álmában Mars isten két fiút (Romulust és Remust) nemzett, holott a latinok akkor még nem ismerték sem Mars istent, sem a vesztaszűzeket. Rómában és éppúgy Athénben minden regének ünnepe volt. Minden műemléket valamilyen turpisság szentesítésére emeltek. S minél szentebbek voltak, annál bizonyosabban nevetségesek.

De ne keressünk példákat túlságosan messze: vajon nem ismerjük-e a »hét alvó« meséjét a görög egyházban, valamint a tizenegy szűz meséjét a római egyházban? Vajon nálunk Nyugaton nem akad nevezetesebb esemény, mint a vízkereszt meg a három király, Gáspár, Menyhért és Boldizsár, akik egy csillagtól vezérelve, gyalogszerrel jönnek messzi keletről Bethlehem falucskába? Ugyanez elmondható Juditról és Holofernesről is.

Van azonban egy még helyesebb válasz: valótlanság az, hogy a zsidók valaha is megtartották volna Judit ünnepét. Egy Jean Nanni nevezetű hamisító, domonkosrendi szerzetes – aki Viterbói Annius néven vált ismertté –

nyomatta ki a XVI. században Philo[59]* és Berosius[60]** állítólagos műveit, amelyek említést tesznek erről az állítólagos ünnepről. Így hát ezernyi különböző hiedelem alakult ki: s minél nevetségesebbek, annál divatosabbak voltak. A világon az »Ezeregyéjszaka« mesevilága uralkodik."

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

Fogságban és fogság után

A jövendölések könyvei – például Ésaiásé és Jeremiásé laposak, szellemtelenek és nagyon unalmasak. Megjegyezhetjük, hogy csakis azok a pontosan tárgyalt események, amelyeket bizonyára utólag beszélnek el. Az állítólag előre megírt történetek csakis fölöslegesen ismételgetik a biblia más fejezeteit. Ami a jövendölések többségét illeti, ezek a bizonytalanok. Ez lehetővé teszi, hogy a papok a maguk módján, sőt, saját érdekeik szerint magyarázzák őket és az események alakulása alapján változtassák magyarázatukat. Nem időzünk sokáig e kitérőnél; csak az olvasó idejét vesztegetnénk, szakasztott úgy, mintha Dávid Zsoltárainak magyarázatába fognánk, amelyek szintén a bibliához tartoznak.

A "Szórakoztató biblia" befejezéséül az utolsó fejezetben összegyűjtjük mindazokat az egyházilag hitelesnek minősített epizódokat, amelyek többé-kevésbé dogmaszerűen a zsidó nép történelmét alkotják, a jeruzsálemi templom Nebukadnezár által történt lerombolásától fogva egészen Jézus Krisztus születéséig. A keresztények számára ezzel végződik az ószövetség. Az olvasó így válogatást kap a legérdekesebb és legkülönösebb szemelvényekből Dániel korától kezdve, akinek kalandjai Nebukadnezár és utódai idejére esnek.

Dániel könyve mindenekelőtt azt mondja el, hogy Nebukadnezár király Babilonban, eunuchjai között négy előkelő származású zsidó ifjút neveltetett, akiket a legszebbek közül válogatott ki. Aspenáz, az eunuchok főnöke, Meltsárnak, a helyettesének gondjaira bízta a négy ifjút: Dánielt, Sidrákot, Misákot és Abednégót. A szövegben nem áll kifejezetten, hogy kiherélték őket, de az értelemből elég világosan kitűnik. Ez a nevelés azonban csodálatos módon hasznára vált a fiataloknak, és Nebukadnezár, aki vizsgának vetette alá őket, elismerte, hogy tízszerte műveltebbek és tanultabbak, mint saját

59 Philo, Judaeus (i. e. 20–i. sz. 54) alexandriai hellén zsidó bölcsész. A görög filozófia és a zsidó hit összeegyeztetésén fáradozott.
60 Berosius (i. e. III. sz.) khaldeus pap, megírta Khaldea és Asszíria történetét; műve nem maradt ránk.

országának jövendőmondói és csillagjósai. (1. fej.)

Egy napon, vagy inkább egy éjszakán, Nebukadnezár álmot látott, s ez annyira zavarba ejtette, hogy felébredésekor nem tudott visszaemlékezni rá. Maga elé rendelte valamennyi kaldeus mágust, és felszólította őket, hogy: 1. derítsék ki, mit álmodott; 2. fejtsék meg az álmát. Ezek azt felelték, hogy a probléma első része megoldhatatlan; de ha a királynak sikerülne visszaemlékeznie az álomra, akkor megfejtése számukra a világ legkönnyebb dolga lenne. Nebukadnezár válaszul halálra ítélte az összes mágust. A kivégzés már-már megkezdődött, és hasonló sors várt a négy ifjú zsidóra is, akiket pedig nem is hívtak meg a királyi tanácsba – amikor Dániel kijelentette, vállalja, hogy eszébe juttatja Nebukadnezárnak az álmát és pontos magyarázatot is ad rá. Ezek után felidézte a király álmát: Nebukadnezár egy nagy szobrot látott, amelynek feje aranyból volt, melle és karja ezüstből, hasa és csípője rézből, lába vasból, lábfeje pedig részint vasból, részint agyagból. Hirtelen egy kis kődarab vált le a közeli hegyről, ráhullott a szobor lábára és széttörte, úgyhogy az egész alkotmány összeomlott, a kis kövecske pedig nagy heggyé nőtt, és betöltötte az egész földet. Dániel pedig a következő magyarázatot adta: az aranyfej Nebukadnezár személyesen, Nebukadnezár után ezüst – vagyis kisebb – királyság emelkedik fel. Utána egy harmadik, réz-királyság, amely uralkodik az egész világon. Negyedszer félig vasból, félig agyagból lesz egy királyság, vagyis felerészt erős, felerészt gyenge lesz. Akkor pedig isten egy ötödik királyságot támaszt, amely szétzúzza és elpusztítja a többit, s örökké tart. Nebukadnezár elámult ekkora tudományon, leborult az ifjú Dániel előtt, elhalmozta ajándékkal és a babiloni tartomány kormányzójává nevezte ki. A biblia legalább ezt állítja (2. fej.), a régészek ugyanis soha semmi effélére nem bukkantak az asszír feliratokban.

Nem sokkal később Nebukadnezár a babiloni tartománybeli Dura mezején egy hatvan sing magas és hat sing széles, színarany szobrot emeltetett, s felavatásának napjára egybehívta valamennyi satrapát, bírót, hivatalnokot, felügyelőt, adószedőt, tanácsost, tartományi kormányzót stb. A szobortól bizonyos távolságra pedig hatalmas kemencét építtetett, amelyben tűz lángolt. A király nevében hírnök adta tudtul, hogy mindenki, aki nem borul le az aranyszobor előtt, a láng martaléka lesz. Sidrák, Misák és Abednégó nem volt hajlandó erre. Nebukadnezár éktelen haragra gerjedt, megparancsolta, hogy a szokottnál hétszer több tüzelőt tegyenek a kemencébe, és beledobatta a három zsidó fiút. A kemence annyira perzselt, hogy az áldozatokat belevető szolgák is elevenen megégtek, amint közeledtek hozzá. Nebukadnezár roppant meglepetésére azonban négy fiatalember sétálgatott nyugodtan a kemece belsejében, s fittyet hányt a lángoknak. A négy közül egyik pedig isten fiához hasonlított. Nebukadnezár akkor felkérte Sidrákot, Misákot és Abednégót,

hogy hagyják el a kemencét; ezt meg is tették. A satrapák, bírók, kormányzók, tanácsosok stb., és maga a király is bámulva nézték ezeket az embereket, akiknek "egy hajszáluk sem égett meg, és az ő alsó ruháik meg nem változtak, és a tűz szaga sem járta át őket". Nebukadnezár azon nyomban rendeletet adott ki, amelynek értelmében mindenkit, aki rosszat mond a zsidók istenéről, darabokra tépnek és házát lerombolják. (3. fej.)

A 4. fejezet az ostobaság netovábbja. A papok azt mesélik, hogy Nebukadnezár hét évre állattá változott. Éppen a bibliában kell ezt az epizódot olvasni! Dániel könyvében az asszír királynak adja át a szót, és Nebukadnezár maga meséli el a vele történteket.

"Én Nabukodonozor békében valék az én házamban, és virágzó az én palotámban.

Álmot láték és megrettente engem, és a gondolatok az én ágyamban, és az én fejemnek látásai megháborítának engem." (4, 1–2.)

És így tovább, harmincnégy versen keresztül! A biblia egész fejezetét Nebukadnezár szerkesztette! Ez az án gyöngyszem a javából; a lódító szentlélek semmiféle hazugságot nem restell elhitetni a hivőkkel… Nos hát, Nebukadnezár elmeséli, hogy álmában óriási fát látott, amelynek csúcsa az égig ért, ágain pedig a föld minden madara tanyázott. Egyszerre csak egy szent ereszkedett le a felhőből, és megparancsolta, hogy vágja ki ezt a fát, s csak a törzsét és a gyökereit hagyja meg. A maradványokat kösse össze vasláncokkal, a törzset és a gyökereket öntözze harmattal, és hét évre állatszívet adjon a fa törzsének és gyökereinek. Nebukadnezár elmondja, hogy meghányta-vetette a dolgot Dániellel, és a próféta mindenekelőtt feltárta, hogy ez a fa az ő királyi személye. Az álom többi része pedig azt jelenti, hogy elveszíti trónját és hét évre állattá változik. Elbeszélését folytatva, Nebukadnezár közli, hogy egy napon, amikor palotája teraszán sétált és Babilon pompás látványában gyönyörködött, csakugyan egy hangot hallott, amely hírül adta bukását, és nyomban kiűzték palotájából. Mindenki kicsúfolta, és kénytelen volt a mezőre menekülni; itt füvet tépegetett, s hét esztendőn át nem volt más tápláléka. Egész testét ökörszőr és sastoll borította el. Körmei olyanok lettek, mint a ragadozó madarak karmai. A hetedik esztendő végén azonban – tudósítja Nebukadnezár – "szemeimet az égre emelem, és az én értelmem visszajőve, és áldám a felséges Istent, és dicsérém és dicsőítem az örökké élőt, kinek hatalma örökkévaló hatalom és országa nemzedékről nemzedékre áll. – És az én tanácsosaim és főembereim fölkeresének engem, és visszahelyeztettem az én országomban, és rendkívüli nagyság adatott nékem." (4, 31–33.) Bosszantó, hogy ez a Nebukadnezár nem árulta el, ki uralkodott helyette. Magától értetődik, hogy a tudósok az égvilágon semmi olyasmit sem fedeztek fel, ami Nabopolasszár fiának

állítólagos trónfosztására és hét év múltán történt állítólagos visszahelyeztetésére utalnak.

Az 5. fejezetben Dániel újra átveszi a szót, és elmeséli bámulatos kalandját, amelyet Belsazár lakomája néven ismerünk. A szerző több ízben kijelenti, hogy ez a Belsazár Nebukadnezár fia volt. Történt hát, hogy ez az asszír király ezer főemberének díszvacsorát rendezett, és csemegéül – puszta szeszélyből – vendégeit azokból a szent edényekből kínálta itallal, amelyeket atyja a jeruzsálemi templomból hozott el. Akkor hirtelen egy kéz jelent meg és ismeretlen nyelvű betűket rótt a falra. Belsazár rémületében összehívatta Kaldea csillagjósait, jövendőmondóit, legnagyobb tudósait. Arany nyakéket, skarlát köntöst és birodalma egyharmadát ígérte annak, aki elsőnek fejti meg a titokzatos írást és megmagyarázza értelmét. Senki sem tudta ezt megtenni. A királynénak szerencsére eszébe jutott Dániel. A próféta megérkezett, és szemrebbenés nélkül e szavakat olvasta le a falról: *Mene, Tekel, Ufarszin*. Azután – bár nem közölte, milyen nyelven íródtak – a gyülekezet roppant csodálkozására, így fordította le őket: "*Mene*, azaz számba vette Isten a te országlásodat és véget vet annak. – *Tekel*, azaz megmérettél a mérlegen és híjával találtattál. – *Peresz*, azaz elosztatott a te országod és adatott a médeknek és perzsáknak." Belsazár mint szótartó férfiú azonnal skarlát köntösbe öltöztette Dánielt, arany nyaklánccal ékesítette, és hírnök útján legott kihirdettette, hogy országának harmadrésze ezentúl a próféta uralma alá kerül. A fejezet nyomban véget is ér, mégpedig e két verssel: "Ugyanazon az éjszakán megöletek Belsazár, a kaldeusok királya.

És a méd Dárius foglalá el az országot mintegy hatvankét esztendős korában." (30–31. vers.)

Belsazár lakomájának történetecskéje nem is olyan rossz ötlet. Tudjuk, mekkora sikere volt. A téma roppant vonzó a festők számára, és bőségesen ki is aknázták. Hány derék ember hitte el, hogy mindez megtörtént! Szerencsétlenségre azonban a történelem határozottan ellentmond a bibliának. Mindenekelőtt semmiféle Belsazár nem szerepel sehol a babiloni uralkodók között. Nebukadnezár (Nabukodonozor) i. e. 561-ben halt meg, és maradt egy fia – Evilmerodákh, aki 561–556-ban uralkodott – és egy leánya, aki Nergalsarassár (Neriglissor) felesége lett. Ez utóbbi meggyilkolta sógorát, magához ragadta a királyi hatalmat, de egy esztendő múlva (i. e. 555) elesett a Kürosz perzsa királlyal vívott csatában. A korona azonban egyelőre Nebukadnezár családjában maradt: először unokája, Laboroszoarhodoszra – Evilmerodákh fiára – szállt, de ez csak néhány hónapig viselte, másodszor Nabonidoszra, Nebukadnezár öccsének fiára, akit egyes szerzők Szemirámisz ivadékának tüntetnek fel, mivel összetévesztik ezt a királynét Niktorisszal, Nebukadnezár jeles anyjával. Nabonidosz azonban, aki 555-től 538-ig

kormányzott és az utolsó babiloni király volt a Nabopolasszár-dinasztiából, nyilvánvalóan nem az a fejedelem, akit a biblia Belsazárnak nevez. Dániel könyve ugyanis határozottan közli, hogy ez a Belsazár Nebukadnezár fia, és azt is megemlíti, hogy meghalt azon az éjszakán, amikor Dareiosz elfoglalta Babilont. Kürosz viszont, aki 560-ban követte atyját, I. Kambüzeszt a perzsa trónon, s akinek anyja Mandane, Asztiagesz méd király leánya és I. Kiakszáresznek – Nabukodonozor apósának – unokája volt, ez a Kürosz 536-ban egyesítette Média és Perzsia koronáját. Erre II. Kiakszáresz halála adott módot, aki anyja nagybátyja és apósa volt, mivel Bardáne nevű egyetlen leánya Kürosz felesége lett. Így hát Kürosz és *nem Dareiosz* foglalta el 538-ban Babilont, és vetett véget Nabonidosz uralmának, aki nyilvánvalóan nem azonos Belsazárral.

Igaz ugyan, hogy Babilon huszonkét esztendő múlva újra elesett, s ez alkalommal I. Dareiosz vette be. Egyes furfangos teológusok azt próbálják elhitetni, hogy az e korszakban uralkodó babiloni király a bibliabeli Belsazár. Ez a tétel azonban nem állja meg a helyét, mihelyt alaposabban megvizsgáljuk. Közismert tény, hogy Kürosz, miután megszerezte Perzsia, Módia, Asszíria és Lydia koronáját (544-ben megdöntötte Kroizosz király uralmát), mindezeknek az államoknak az egyesítése révén megalapította a nagy perzsa birodalmat és egész Nyugat-Ázsiára kiterjesztette azt. A trónon fia, II. Kambüzesz követte, a birodalomhoz csatolta Egyiptomot, amelyet 525-ben foglalt el, de hamarosan – 522-ben – meghalt. Kambüzesznek köztudomásúan nem volt gyermeke, és ezért a korona Szmerdisz nevű fivérére szállt. Ezt azonban orvul meggyilkolták a médiai mágusok, és egyik társukat csempészték a helyébe, s az hét hónapig uralkodott. A csalás azonban kiderült, a perzsa urak összeesküvést szőttek, legyilkolták a mágusokat és az ál-Szmerdiszt (521). A koronát Dareiosznak adták, aki Kürosz kétszeres veje volt (feleségül vette Atossza és Ariszthone nevű lányait), és I. Dareiosz, Hüsztaszpisz fia néven vált híressé. Ez történelem! Dareiosz, aki i. e. 521–486-ban uralkodott, húsz helytartóságra osztotta birodalmát. Igaz, hogy a babiloni satrapa, Nabu-Imtuk és fia, Belsa-russzur egy időre függetlennek nyilvánította magát, Dareiosz azonban visszafoglalta Babilont (516). De miként lehetne azt állítani, hogy ez a Belsarusszur azonos Belsazárral? Hiszen ez a király csak egy fellázadt satrapa volt, és nem Nebukadnezár saját fia, holott a biblia határozottan és több helyütt ezt állítja róla. Nebukadnezár és Belsarusszur között kilenc király uralkodott Babilonon. Dániel könyvének következő fejezeteiben egyébként úgy szerepel a próféta, mint akit Dareiosz és Kürosz megtartott legmagasabb tisztségeiben. A szöveg szerint a két király egy időben uralkodott, az egyik a médeken, a másik a perzsákon. Pedig valójában egymás után, de egy személyben kormányozták a médeket és a

perzsákat, s Kürosz és veje, Dareiosz uralma között még a hódító Kambüzesz és az ál-Szmerdisz is hatalmon volt.

Vitathatatlan, hogy Babilon eleste, amely véget vetett a kaldeus–babiloni birodalomnak (Nabopolasszár dinasztiájának), 538-ban történt, vagyis amikor Kürosz elfoglalta a várost. Ezért más teológusok azt a feltevést kockáztatják meg, hogy a Kürosz seregeit vezető Dareiosz – aki veje volt Kürosznak – voltaképpen apósa nevében foglalta el az országot. A teológusok szerint ez burkoltan benne van az 5. fejezet 31. versében, amelyet előbb már idéztünk. Hozzáfűzik azt a feltevést is, hogy bizonyára Kürosz maradt az egész új perzsa birodalom legfőbb uralkodója, de valószínűleg különleges hatalommal ruházta fel vejét, Dareioszt, nevezetesen királlyá nevezte ki Kaldeában, vagyis Belsazár országaiban – amelyek fővárosa Babilon volt. E hiedelem igazolására a 6. fejezet 28. versére és a 9. fejezet 1. versére hivatkoznak: "És ennek a Dánielnek jó szerencsés dolga lőn a Dárius országában és a perzsa Czírus (Kürosz) országában." (6, 28.) – "Dárius-nak, az Asverus fiának első esztendejében, aki a médiabeliek nemzetségéből vala, aki királlyá tétetett vala a kaldeusok országán." (9, 1.)

Dániel elbeszélése tehát – hangoztatják – összeegyeztethető a történelemmel.

Érthető, hogy a papok, akik Dánielt az egyik legnagyobb prófétának tartják, akinek isten valaha is megnyilatkozott, mindenáron igazolni akarják bármiféle kétkedéssel szemben. Nyilvánvaló, hogy ha ez a zsidó író hamisan beszélte el azokat a múltbeli eseményeket, amelyeknek tanúja és egyik főszereplője volt, akkor annál kevésbé számíthat hitelre a jövőbeli eseményekről szóló jóslataiban. Mivel pedig ezek a Messiásra és egyházára vonatkozó jövendölések rendkívül fontosak a kereszténység számára, amely az itt előre megjósolt vallásnak nyilvánítja magát – semmi esetre sem szabad megengednie, hogy Dánielt csaláson érjék.

De a végzet játéka közbeszólt. Dániel, ez a hebehurgya fecsegő és nagyzoló, azt hitte, hogy csak a zsidó nép legalsó rétege számára ír, tudatlan honfitársainak, akik nem szállhatnak vitába a levitákkal egy történelmi problémáról. Ezért eszelte ki ezeket a legendákat Holofernesről, Belsazárról meg a többi, hasonló epizódot, amely mind roppantul hízeleg a szegény zsidók önérzetének, akiket valójában kegyetlenül sanyargattak különféle legyőzőik. A Juditok hősiességéről meg a Dánielek és Eszterek felmagasztaltatásáról szóló badarságok jólesőn csiklandozták a nemzeti büszkeséget, némi vigasztalást nyújtottak a hosszú fogság után a szolgaságból végre kiszabadult, legyőzött zsidóknak. Ekkor íródtak ezek a szertelen fantáziából fakadó könyvek, és szerzőjük nem sejtette, hogy egy napon összeomlik az egész hazug tákolmány, s leleplEződik minden idők papjainak cinikus

rosszhiszeműsége és hazugsága.

A hittudósok utolsó érve, amellyel menteni próbálják Dánielt a csalás vádja alól Dareiosszal és Kürosszal kapcsolatban – semmivel sem helytállóbb többi hipotézisüknél. Dareiosz nem király fia volt, hanem egy Hüsztaszpisz nevű perzsa nagyúré. Tehát nem lehetett Asvérus ivadéka, aki különben is csak egy újabb képzeletbeli király, akit a biblia eszelt ki: Perzsia és Média állítólagos uralkodója, aki a zsidó Esztert vette feleségül. Dareiosz nem a médek fajtájából származott; éppen ellenkezőleg. Kürosz halála után ugyanis – aki mindenkor a perzsa befolyást juttatta érvényre az új birodalomban – a médiai mágusok Kambüzesz egyiptomi hadjáratát használták fel a hatalom megszerzésére, és sikerült is egy időre az ál-Szmerdiszt trónra ültetniük. Éppen a méd befolyás kiküszöbölésére szerveztek felkelést a perzsa nagyurak, gyilkolták le a mágusokat és párthíveiket, s adták a koronát a perzsa vérből származó Dareiosznak, Hüsztaszpisz fiának. Végül pedig Dareiosz sohasem volt külön csak Babilon királya. Amikor fejére került a korona, Kürosz és Kambüzesz törvényes utóda gyanánt uralkodott, a hatalmas perzsa birodalom feje lett, egy személyben királya a tulajdonképpeni Perzsiának, valamint Médiának, Lydiának, Kaldeának, Baktriának és Egyiptomnak.

Belsazár szívderítő históriája után Dániel elmeséli (6. fej.), hogy Dareiosz a kaldeai királyságot százhúsz helytartóságra osztotta, és a százhúsz satrapa fölébe három kormányzót rendelt, akik közül ő maga, Dániel, volt a legelső. A többi kormányzó és a százhúsz satrapa azonban megirigyelte a Dánielnek jutott óriási hatalmat, és vesztére esküdött. Azt eszeltek ki, hogy rendeletet adatnak ki Dareiosszal, amely szerint harminc napon át – minden más isten mellőzésével – csak a király személyét kell imádni és hozzá kell imádkozni. Dániel természetesen nem törődött ezzel a rendelettel, továbbra is Jehovához fohászkodott. Amikor emiatt feljelentették Dareiosznál "miniszterelnökét", akit nagyon kedvelt, az uralkodó felismerte tanácsadói kelepcéjét. Királyi szava azonban kötelezte, így hát megparancsolta, hogy Dánielt vessék egy oroszlánokkal teli verembe. Dareiosz, aki eleinte híven ragaszkodott országának isteneihez, mindazonáltal többé-kevésbé bízott Jehovában is.

"Erre szóla a király, és előhozák Dánielt, és vetek az oroszlánok vermébe. Szóla a király, és monda Dánielnek: A te Istened, akinek te szüntelen szolgálsz, ő szabadítson meg téged! És hozának egy követ, és oda tevék a verem szájára, és megpecsétlé a király az ő gyűrűjével és az ő főembereinek gyűrűivel, hogy semmi meg ne változtassák Dánielre nézve.

Erre eltávozék a király az ő palotájába, és étien tölte az éjszakát, és vigasságtevő szerszámokat sem hozata eléje; kerülte őt az álom.

Hajnalban a király azonnal felkele még szürkületkor, és sietve az oroszlánok verméhez méné.

És mikor közel ére a veremhez, szomorú szóval kiálta Dánielnek: szóla a király, és monda Dánielnek: Dániel! az élő Istennek szolgája, a te Istened, akinek te szüntelen szolgálsz, meg tudott-é szabadítani téged az oroszlánoktól?

Akkor Dániel szóla a királynak: Király, örökké élj!

Az én Istenem elbocsátá az ő angyalát, és bezárá az oroszlánok száját és nem árthattak nékem; mert ártatlannak találtattam ő előtte, és te előtted sem követtem el, oh király, semmi vétket.

Akkor a király igen örvende, és Dánielt kihozatá a veremből. És kivevék Dánielt a veremből, és semmi sérelem nem találtaték ő rajta; mert hitt az ő Istenében.

És parancsok a király, és előhozák azokat a férfiakat, akik Dánielt vádolák, és az oroszlánok vermébe vetteténak mind ők, mind fiaik és feleségeik; és még a verem fenekére sem jutának, amikor rajok rontanak az oroszlánok és minden csontjokat összezúzták.

Akkor Dárius király íra minden népnek, nemzetnek és nyelvnek, akik az egész földön lakozának: Békességtek bőséges legyen!

Éntőlem adatott ez a végzés, hogy az én birodalmamnak minden országában féljék és rettegjék a Dániel Istenét; mert ő az élő Isten, és örökké megmarad, és az ő országa meg nem romol, és uralkodása mind végig megtart." (16–26. vers.)

A zsidó népet valóban teljes tudatlanságban tarthatták vezetői a többi népek sorsáról, és a leviták, akik ezeket a szent könyveket írták, szörnyen arcátlanok lehettek – azért akadnak a bibliában ilyen vakmerő állítások, amelyek homlokegyenest ellentmondanak a történelemnek. Méghogy Dareiosz Jehova hitére tért! És királyi rendelettel államvallássá nyilvánította a zsidó hitet! S ezt a rendkívüli politikai és vallási jelentőségű eseményt királyi levelekkel a világ minden népének tudomására hozta! Ki mer kigondolni egy ilyen szemérmetlen hazugságot? Lehetségesnek tartaná-e bárki, ha a biblia nem maradt volna fenn?… Hogy Dareiosz hódolt Zebaoth-Jehova-Adonaj-nak, ugyanaz a Dareiosz, aki mérhetetlen kincseivel hozzájárul az epheszoszi Dianatemplom létrehozásához! Ez a híres pogány szentély ugyanis, amelynek építése i. e. 620 táján kezdődött és időszámításunk kétszázhuszadik esztendejében fejeződött be, valamennyi nyugat-ázsiai állam közös költségén készült el… (Plinius szerint) Dániel viszont, Dareiosz állítólagos első minisztere, könyvének tizennégy fejezetében egyetlen szóval sem említi Dareiosznak a görögök ellen viselt hadjáratát; ő sohasem hallott erről a hatalmas háborúról! Még a marathoni csatáról sincs tudomása!…

Dániel könyvének 7–12. fejezetei azokkal az álmokkal foglalkoznak, amelyeket az író szerint a próféta látott, és jövendöléseket tartalmaznak. Ha

igazmondó szerzőtől származtak volna ezek az álornképek, akkor sem volna semmiféle értékük. Egy lódító tollából azonban – aki gátlástalanul azt mesélte, hogy ő a babiloni tartomány kormányzója volt Nebukadnezár uralma alatt, később pedig Dareiosz első minisztere lett – ezek az állítólagos jövendölések és látomások még nem is érdekesek. Ugyan mit érdekel bennünket, hogy Dániel álmában látott-e vagy nem látott sasszárnyú oroszlánt, három óriási szemfogáról nevezetes medvét, négyfejű és hátán négy madárszárnnyal ékeskedő párducot, meg egy leírhatatlan fenevadat, amelynek tíz szarva és vasfogai voltak? Mit érdekel bennünket, hogy ez az arcátlan hazudozó általános feltámadást jósol? Mindez ugyanannyit ér, akár egy jöttment kártyavető asszony badar fecsegése. E képtelen oldalak olvastán az ember csak megutálhatja a papokat, akik ilyesmihez folyamodnak a hívek elbutítására, és szánalmat érez azok iránt, akik mérhetetlen ostobaságukban csodálatos sugallatnak tekintik ezeket a nevetséges bárgyúságokat.

A 13. fejezet[61]* elbeszéli, hogyan mentette meg Dániel egy erényes asszony életét, akit két vén zsivány halálra ítéltetett, s miként leplezte le a vádaskodók rágalmait és végeztette ki őket áldozatuk helyett. A jelenet Babilonban játszódik, a fogság idején. Hősnője egy bizonyos Zsuzsanna, egy Joakim nevezetű zsidó felesége.

Ez a Zsuzsanna igen szép asszony volt, s nem kevésbé hű a férjéhez. Történt pedig, hogy két koros hivatalnok, aki olykor néhány szóra benézett a férjéhez, heves szenvedélyre lobbant iránta.

"Mert szégyelltek egymásnak elmondani vágyukat, hogy hálni akarnak vele; de napról napra figyelmesebben leselkedtek, hogy őt lássák." (13, 11–12.)

A véletlen egy napon arra késztette őket, hogy kölcsönösen megvallják egymásnak bűnös szerelmüket. Akkor elhatározták, egyetértésben járnak el, hogy megnyerjék a szépasszonyt. Ezért elrejtőztek a kertben, ahová Zsuzsanna néha fürödni járt. Megvárták, amikor elküldte szolgálóit és meztelenre vetkőzött. Akkor a két vén ember hirtelen előbukkant, s követelte, hogy Zsuzsanna engedjen tisztátalan gerjedelmüknek. Ha ellenkeznék, akkor – azzal fenyegetőztek – elhíresztelik: rajtakapták a szeretőjével. Zsuzsanna sírt, de ellenállt. A két öreg bíró erre lármát csapott, összecsődítette a ház népét, a szomszédokat, és addig-addig heveskedett, hogy másnapra népgyűlést hívtak össze Joakim háza elé.

Ugyan micsoda fura fogság volt ez! A zsidókat hadifoglyokként Babilonba deportálták, és a hatóság megengedi nekik, hogy tanácskozó gyűlést tartsanak, törvényt üljenek – szakasztott úgy, mintha otthon volnának Jeruzsálemben!

---

61 A Károli-féle Biblia-fordításban Dániel könyvének csak 1–12. fejezete szerepel; ezért a 13–14. fejezetet a Káldi-féle fordításból idézzük.

Inkább azt hihetne az ember, hogy a két babiloni hivatalnok által házasságtöréssel vádolt Zsuzsannát rendes babiloni bíróság elé állítják, a Nabukodonozor kaldeus bírái elé. Az eset ugyanis Dániel ifjúkorában történt.

A babiloni fogságban sínylődő zsidók tehát egytől egyig, teljesen szabadon összegyűltek a megadott időpontban. Zsuzsanna megjelent a népgyűlés színe előtt. A két öreg babiloni bíró fenntartotta vádját. Mindegyik Joakim feleségének fejére tette a kezét, s úgy esküdött meg, hogy rajtakapta a kertben a fürdő ürügyén meztelenre vetkőzött asszonyt, amint egy fiatalemberrel szerelmeskedett. Ók nem tudták elfogni az ifjút, mert – mint állították – erősebb volt náluk, így hát a házasságtörés tettestársa kereket oldott. Az asszony tagadott, de nem árulta el, hogy a két vén lókötő miért tanúskodik hamisan ellene, hanem hangos szóval Jehovához fohászkodott, azt bizonygatva, hogy ártatlanul ítélték el. A nép ugyanis hitt a rágalmazóknak, és úgy döntött, hogy Zsuzsannának el kell pusztulnia.

Már-már hozzáláttak az ítélet végrehajtásához, amikor a tömegből szót kért az ifjú Dániel. Meg is kapta az engedélyt, s nekifogott, hogy bebizonyítsa Zsuzsanna ártatlanságát, holott életében először látta. Kérelmére a két vádlót különválasztották. Az egyiket újra hívatták, s Dániel a következőképpen kezdte el furfangos vallatását:

"Te megátalkodott vén gonosztevő! Most jött el ama bűneid büntetése, melyeket a múltban elkövettél, amikor igazságtalan ítéleteket hoztál, elnyomtad az ártatlanokat és szabadon eresztetted a bűnösöket, noha az Úr azt mondotta: Az ártatlant és az igazat meg ne öld!

Nos tehát, ha láttad őt, mondd meg, milyen fa alatt láttad őket egymással beszélgetni? Ő azt felelte: Mézgafa alatt.

Dániel pedig mondotta: Valóban önnön fejed ellen követted el a hazugságot, mert íme az Isten angyala az ő parancsára kettéhasít téged!" (52–55. vers.)

Talán úgy vélheti valaki, hogy Dánielnek – mielőtt hazugnak bélyegezné az első hamis tanút – meg kellett volna várnia a másik tanú ellentmondó vallomását, hiszen egyedül ez az ellentmondás bizonyíthatja be, hogy a vádaskodók rágalmaztak. De hát egy olyan fiatalember, aki később leolvassa a falról és megfejti a nem emberi nyelven írott szavakat, nyilván nem ugyanolyan, mint a többi közönséges halandó.

"Aztán félreállította őt, és előhozatta a másikat és mondotta neki: Te Kánaánnak és nem Júdának ivadéka! A szépség elvette eszedet és a vágy megrontotta szívedet.

Így cselekedtetek Izrael leányaival, és azok félve szóba álltak veletek; de Júda leánya nem engedett gonoszságtoknak.

Nos tehát mondd meg nekem, milyen fa alatt kaptad őket rajta, hogy

beszélgettek egymással? Ő felelte: Tölgyfa alatt." (56–58. vers.)

A tárgyalás véget ért, a hamis tanúzás leleplePleződött. A két öreg babiloni hivatalnok nyilván példás büntetést érdemelt. De ki ítélkezett ezután fölöttük? A biblia állítása szerint az ítéletet a fogoly zsidók népgyűlése hozta és hajtotta végre!

"Ekkor az egész gyülekezet nagy szóval felkiáltott, és áldották az Istent, ki megmenti a benne bízókat.

Aztán reárontottak a két vénre (mert Dániel a saját szájukból reájuk bizonyította, hogy hamis tanúságot mondtak), és úgy cselekedtek velük, ahogy ők cselekedtek gonoszságukban felebarátjuk ellen, hogy Mózes törvénye szerint járjanak el: megölték őket, és az ártatlan vér megszabadult azon a napon." (60–62. vers.)

Ha feltesszük, hogy ez a történet igaz és az ítéletet csakugyan végrehajtották, akkor a két vén kópé bizonyára megérdemelte a sorsát. De bármennyire méltatlanok voltak is az irgalomra, éppoly bizonyos, hogy ügyük elbírálása a babiloni törvényszékek hatáskörébe tartozott. Ez a megoldás tehát egymagában elegendő a bibliai elbeszélés hazugságának kimutatására. Hihetetlen ugyanis, hogy Nebukadnezár hivatalnokai eltűrték volna, hogy két – bár vitathatatlanul bűnös – társukat elítélje és kivégezze a szolgasorban tartott hadifoglyok gyülekezete. Lehetetlenség, hogy a Babilonban fogságban élő zsidók szabadon és nyilvánosan alkalmazhatlak volna Mózes törvényét két babiloni állami tisztviselőre, két hivatalos személyiségre, akik uraik és elnyomóik sorába tartoztak. Zsuzsanna s a vének históriája még a leginkább elfogadott történetek közül való! A művészet is sorompóba állt népszerűsítésére. Tiszteletre méltó hagyománynak számít, amelyet az emberek többsége elhisz. Valóban nem olvassuk eleget a bibliát – mondhatjuk –, hiszen aki figyelmesen olvassa, abban feltétlenül megvetés és kétség ébred iránta: annyira cinikusan bárgyúak a dajkameséi!

Dániel könyvének 13. fejezete egy kirívó történelmi hazugsággal végződik:

"Mikor Asztiáges király megtért atyáihoz, a perzsa Círus (Kyrosz) vette át országát." (65. vers.)

"Dániel pedig a király asztaltársa volt, és nagyobb tiszteletben részesült minden barátjánál." (14. fej., 1. vers.)

A könyvet író levita még azt sem tudja, hogy az i. e. 559-ben elhunyt Asztiágcsz médiai király után – akinek Mandane nevű leánya Kürosz anyja volt – egyetlen fia, II. Kiakszárcsz lépett trónra és huszonhárom évig uralkodott. A levitának arról sincs tudomása, hogy Kiakszáresz halála után (i. e. 536) örökölte Kürosz – egy személyben unokafivére és veje – Média koronáját, amelyet a perzsa koronával egyesített. II. Kiakszáresznek ugyanis nem maradt férfi ivadéka. A 14. fejezet nyilván sokat ígérő, ha már ilyen

vaskos lódítás vezeti be.

Megtudjuk belőle, hogy Kürosz egy Bel nevű bálványt imádott Babilonban. Ezt számos magyarázó Baállal azonosítja. Bel avagy Baál papjai mármost azt állították, hogy bálványuk éjjel felfalja mindazokat az étkeket, amelyeket a hivők napközben oltárára tesznek. A biblia el akarja hitetni az olvasóval, Kürosz annyira együgyű volt, hogy hitelt adott egy ilyen címeres badarságnak, sőt még Dánielt is megpróbálta meggyőzni róla.

"Mondotta neki a király: Te Beit nem tekinted élő istennek? Nem látod-e, mennyit eszik és iszik naponkint?

Dániel mosolyogva mondotta: Király, ne ámítsd magadat! Hiszen ez belül agyagból, kívül pedig rézből van, és nem eszik sohasem." (5–6. vers.)

Dániel megsajnálta az együgyű Küroszt, és rávette, hogy tegyen próbát. A szokásos módon húsféléket és bort hozattak Bel oltárára, és eltávolították az áldozópapokat. Azután Dániel – a király jelenlétében – hamut hintett a földre, majd mindketten elmentek és Kürosz gondosan lepecsételte valamennyi ajtót. A papoknak azonban volt egy rejtekajtajuk az oltár alatt. Éjszaka ezen a titkos járaton keresztül odaosontak, és valamennyi élelmiszert elvitték, hogy családi körben bekebelezzék. Másnap a hamuban látható nyomok könnyűszerrel leleplezték a csalást. Kürosz éktelen haragra gerjedt, amikor rájött, hogy hosszú ideig becsapták. Bel valamennyi papját feleségestül, gyermekestül megölette, a bálványt pedig Dánielnek adta, aki a templommal együtt lerombolta.

"Volt azon a helyen egy nagy sárkány is, és azt is imádták a babiloniak." (22. vers.)

Kürosz pedig így szólt Dánielhez: Ez a szörny nem holt anyagból való bálvány, hanem bizonnyal élő, tehát isten. Dániel arra kérte a királyt, engedje meg csupán azt, hogy kard és bot nélkül harcba szálljon ezzel a sárkánnyal. Kürosz beleegyezett.

"Vett erre Dániel szurkot, hajat és szőrt és azt összefőzte, darabokra gyúrta és beadogatta a sárkány szájába, és megpukkadt a sárkány. Ekkor ő azt mondotta: íme, mit imádtatok!" (26. vers.)

A nép zúgolódott a sárkány halála miatt. A fenyegető zendülés lecsendesítésére Kürosz a nevezetes oroszlánverembe vettette Dánielt. A király és a babiloniak nyilván tudták, hogy Dánielt nem falják fel a fenevadak, hiszen ez a kaland egy ízben már megesett. A szent szerző azonban itt a legkomikusabb módon belezavarodik saját hazugságaiba. Először még Dareiosz idején vetik Dánielt az oroszlánverembe, s ez a király csak egy éjszakára hagyja ott. Ez alkalommal Dániel hat napot és hat éjszakát tölt a vadállatok között; mert a második csodának még hajmeresztőbbnek kellett lennie, mint amilyen az első volt.

"A veremben hét oroszlán volt; naponkint két testet és két juhot adtak nekik, de ekkor nem adtak nekik semmit sem, hogy falják fel Dánielt." (31. vers.)

Most tehát istennek nemcsak meg kellett óvnia prófétáját az oroszlánok karmaitól és fogaitól, hanem táplálnia is. Így hát ez minden bizonnyal páratlan csoda lesz! Az epizód folytatása tehát még bámulatosabb, mint amit eddig olvashattunk.

"Júdában volt ekkor Habakuk a próféta. Ez éppen megfőzte a főzeléket, beleaprította a tálba a kenyeret, és kiment a mezőre, hogy elvigye az aratóknak.

Az Úr angyala azonban így szólt Habakuknak: Vidd el ezt az ebédet, mely a kezedben van, Babilonba Dánielnek, ki az oroszlánok vermében van.

Mondotta erre Habakuk: Uram, Babilont én még nem láttam, és a vermet sem ismerem.

Erre az Úr angyala megragadta őt üstökénél és elvitte hajánál fogva, és letette szellemének erejével Babilonban a verem fölé.

És kiáltott Habakuk, mondván: Dániel, az Isten szolgája! vedd az ebédet, melyet az Isten neked küld!

Mondotta erre Dániel: Megemlékeztél rólam, Istenem, mert nem hagyod el azokat, kik szeretnek téged.

Aztán felkelt Dániel és evett, az Úr angyala pedig azonnal visszavitte Habakukot lakóhelyére.

A hetedik napon aztán elment a király, hogy meggyászolja Dánielt. Amikor a veremhez ért, betekintett, és íme Dániel ott ült az oroszlánok között." (32–39. vers.)

Kürosz természetesen – akárcsak Dareiosz – felhozatta Dánielt a veremből és ellenségeit vettette bele, s az oroszlánok nyomban felfalták őket. Kürosz oroszlánvermének csodája tehát sokszorosan felülmúlja Dareiosz oroszlánvermének csodáját. Csakhogy van egy kis bökkenő, amelyre a bibliakritikusok hívják fel a figyelmet. Dareiosz ugyanis kilenc évvel Kürosz halála után lépett trónra; tehát amikor a szentlélek ezeket a badarságokat diktálta a levita szerzőnek, megfeledkezett az időrendről s belezavarodott, és szeleburdian egyszerűen megcserélte a két király uralkodásának sorrendjét!

Ezékiel – Ésaiás, Jeremiás és Dániel mellett – a négy nagy próféta egyike; jövendöléseit a Kébár folyó (?) partján írta, ahol raboskodott. Míg Dániel megrögzött füllentő, Ezékiel viszont bolondnak látszik. Negyvennyolc fejezetből álló könyve csupa szertelen csapongás. Elmeséli a többi között, hogy látott (de nem álmában) négy állatot, amelynek emberi teste és négy szárnya, borjúlába és négy arca volt: ember-, ökör-, oroszlán- és sasarca. Külsejük olyan, mintha merő lángból volnának. Ide-oda járkáltak; mellettük

pedig kerekek futottak, amelyek roppant magasak voltak és tele szemekkel. (1. fej.) Ez a leírás képet ad a szerző zilált elmeállapotáról.

A próféta elmeséli, mit cselekedett isten parancsára. Egy napon megevett egy könyvet, amely sirámokat és átkokat tartalmazott. (2. fej.) Egy idő múlva pedig háromszázkilencven napon keresztül a bal oldalán feküdt, hogy levezekelje az izraeli királyság vétkeit, majd pedig negyven napig a jobb oldalán pihent, Júda királyság bűneinek jóvátételére. (4. fej.) E kettős vezeklés időtartama alatt azonkívül furcsa szendvicset evett reggelire. Jehova személyesen rendelte számára ezt az önsanyargatást:

"És ételedet árpa-lepény formájában egyed, és emberi ganéj tőzegénél süssed azt szemök láttára." (12. vers.)

A próféta azonban megundorodott ettől a tápláléktól, és isten étrendi változást engedélyezett:

"Nézd, marhaganéjt engedek néked emberi tőzeg helyett, hogy annál süsd meg a te kenyeredet." (15. vers.)

Más alkalommal, amikor Ezékiel egy házban volt és el akart távozni, nem az ajtón távozott, mint más közönséges halandó – hanem lyukat vágott a falon és ezen keresztül sétált ki, minden cókmókjával együtt. (12, 7.) A 37. fejezetben Ezékiel arról tudósít, hogy amikor egyszer egy szikkadt emberi csontokkal teli mezőn őgyelgett, szónoklat útján életre keltette a holtakat.

Ezékiel könyvének van egy részlete, amely a legnagyobb felháborodást keltette a bibliakritikusok körében, és a leginkább zavarba ejtette a teológusokat: mégpedig a két parázna nővérről, Oholáról és Oholibáról szóló példázat. Hogy megbélyegezze Izrael hitetlenségét és Júda vallási közömbösségét – amely bizonyos időszakokban mutatkozott –, Ezékiel a legocsmányabb trágárságokat közli Jehova szájából.

"És mikor feltakarta paráznaságait (Oholiba) és feltakarta szemérmét, eltávozék az én lelkem őtőle, amint az ő nénjétől (Oholától) lelkem eltávozott vala.

És megsokasítá paráznaságait, megemlékezvén ifjúságának napjairól, mikor Egyiptom földjén paráználkodott.

És fölgerjede azok bujálkodóihoz, kiknek teste olyan, mint a szamarok teste, és folyásuk, mint lovak folyása." (23, 18–20.)

Micsoda szégyenletes hasonlatok akadnak a bibliában, példázat örve alatt, s a papok szerint csodálatos misztikus értelem rejlik bennük! Miszticizmus? Nevetséges! Vajon ilyen disznóságokat kell irkálni annak tolmácsolására, hogy Izrael és Júda nem tanúsított kellő jámborságot Jehova iránt?…

Egy másik próféta, aki gyönyörűséggel vájkál az illetlen dolgokban: Hóseás. Megtörtént eseményeket beszél el, és – bár azt állítja, hogy látomásai vannak Jehovától – ugyancsak ocsmány részletekkel toldja meg őket.

Ez a Hóseás a szamaritánusok földjén született, s mégis a jeruzsálemi vallásnak hódolt. A biblia az istennek való engedelmesség mintaképe gyanánt idézi; de milyen különös parancsokat ad neki isten!…

"Amikor beszélni kezde az Úr Hóseással, monda az Úr Hóseásnak: Menj, végy magadnak parázna feleséget és parázna gyermekeket; mert paráználkodván paráználkodik e föld, nem követvén az Urat." (1, 2.)

Így próbálja menteni önmagát a derék férfiú, amiért erkölcstelen életű nőt vett feleségül. Ha hihetünk a próféta szavainak, istentől később azt az utasítást kapta, hogy háljon egyik barátjának feleségével, de csak akkor, ha az asszony már megcsalta a férjét.

"És monda az Úr nékem: Menj el újra, szeress egy asszonyt, akit szeret az ő társa és mégis házasságtörő; amint az Úr is szereti Izrael fiait, bár ők idegen istenekhez fordulnak, és szeretik a szőlős-kalácsokat.

És megszerzém azt magamnak tizenöt ezüstön és egy hómer árpán és egy letek árpán.

És mondám néki: Sok ideig ülsz nálam; nem paráználkodol és nem leszel férfié; én is így leszek te irántad." (3, 1–3.)

Csak azt a következtetést lehet levonni a bibliában oly gyakran előforduló erkölcstelen részletekből, hogy "isten népe" züllött csőcselék volt, amely nem riadt vissza semmilyen ocsmányságtól; egyúttal pedig megrögzött korhelyek gyülekezete – ha hihetünk egy másik szent próféta, a szent életű Jóel szavainak:

"Serkenjetek fel részegek és sírjatok, és jajgassatok mind ti borivók a mustért, mert elvétetett az a ti szátoktól!" (Jóel könyve, 1, 5.)

Eszter könyve kétségtelenül azoknak a műveknek a csoportjába tartozik, amelyek a zsidó önérzeten ejtett sebek begyógyítására íródtak. Láthattuk, hogy Dániel önhitten azt állította, hogy Dareiosz első minisztere volt, akinek apjaként egy állítólagos Ahasvérust említett. Egy másik – nem kevésbé arcátlan – levita pedig nem átallotta megírni ennek a képzeletbeli Ahasvérusnak a történetét, s olyan uralkodónak tette meg, akinek birodalma "Indiától fogva Szerecsenországig százhuszonhét tartományon" át terjed, fővárosa Szúza – a király pedig zsidó nőt vett feleségül.

A biblia szerint ez a történetírók előtt ismeretlen Ahasvérus uralkodásának harmadik esztendejében páratlan lakomát rendezett, amely száznyolcvan napig tartott. (Eszter könyve, 1, 4.) A huzamos étkezés vége felé a fejedelem hét napig vendégül látta Szúza egész lakosságát, a leggazdagabbtól a legszegényebbig. (5. vers.) A népi bankett hetedik napján a király – aki az elfogyasztott bor hatására a szokottnál vidámabb volt – megparancsolta eunuchjainak, "hogy hozzák el Vástit, a királynét, a király elé, királyi koronával, hogy megmutassa a népeknek és fejedelmeknek az ő szépségét;

mert szép arcú vala". (11. vers.)

Vásti azonban nem volt hajlandó országvilág előtt meztelenre vetkőzni. A király éktelen haragra gerjedt. Hét bölccsel tanácskozott. Végül is eltaszította hitvesét, és koronáját királyi rendelettel a legszebb szűznek ígérte, aki megtetszik neki. Hégai foeunuch őrizete alatt sok-sok fiatal leányt gyűjtöttek össze, és sorjában mindegyiknek egy próbaéjszakát kellett töltenie őfelsége ágyában.

"Vala egy zsidó férfiú Susán (Szúza) várában, akinek neve Márdokeus, Jáirnak fia, aki Simei fia, aki Kis fia, Benjámin nemzetségéből,

Aki Jeruzsálemből fogva vitetett el a száműzött néppel, amely elvitetett Jekóniással, Júda királyával együtt, akit rabságba vitt el Nabukodonozor, babiloni király.

És ez gondviselője volt Hadassának, azaz Eszternek, az ő nagybátyja leányának; mert sem atyja, sem anyja nem volt, és a leány szép alakú és szép ábrázatú vala, s mikor meghalt az ő atyja és anyja, Márdokeus leánya gyanánt magához fogadá.

Lőn pedig, mikor a király parancsa és rendelete kihirdettetett és sok leány gyűjtetett Susán várába, Hégai keze alá, akkor felvétetett Eszter is a király házába, Hágainak, az asszonyok őrének keze alá.

És tetszett a leány az ő szemeinek és kegyébe fogadá, és siete néki szépítő szereket adni, és kiadni az ő részét és hét leányzót, akit néki a király házából kellé kiszemelni, és vivé őt és az ő szolgálóleányait az asszonyok legjobb házába.

Meg nem monda Eszter az ő nemzetségét és származását; mert Márdokeus meghagyta néki, hogy meg ne mondja.

Márdokeus pedig minden nap járt az asszonyok házának pitvara előtt, hogy tudakozódjék Eszter hogyléte felől, és hogy mi történik vele.

Mikor pedig eljött az ideje minden leánynak, hogy bemenne Ahasvérus királyhoz, miután asszonyok törvénye szerint tizenkét hónapig bántak vele (mert ennyi időbe telik az ő szépítésök, hat hónapig mirtusolajjal és hat hónapig illatos szerekkel és asszonyi szépítő szerekkel):

Akkor így ment a leány a királyhoz: Mindent, amit kívánt, megadtak néki, hogy menjen azzal az asszonyok házából a király házáig;

Este bement és reggel visszatért az asszonyok második házába, Sahásgáznak, a király udvarmesterének, a hálótársak őrzőjének kezei alá; nem jött többé a királyhoz, csak ha kívánta őt a király, és nevén hívták.

Mikor azért eljött az ideje Eszternek, a Márdokeus nagybátyja, Abihail leányának, akit leánya gyanánt fogadott, hogy bemenne a királyhoz, nem kívánt mást, mint amit Hégai, a király udvarmestere, az asszonyok őrzője mondott néki, és kedves vala Eszter mindenki szemei előtt, aki őt látá.

És felviteték Eszter Ahasvérus királyhoz, az ő királyi házába, a tizedik hónapban, ez a Tébet hónapja, országlásának hetedik évében.

És a király Esztert minden asszonynál inkább szerété, és minden leánynál nagyobb kedvet és kegyelmet nyert ő előtte, és tette a királyi koronát az ő fejére, és királynévá tette Vásti helyett." (2. fej., 5–17. vers.)

Egy idő múlva az Agág nemzetségbeli Hámán, Hammedáta fia lett a király főminisztere. Ez a Hámán igen kevély ember volt, és azt kívánta, hogy mindenki térdet hajtson előtte. Csupán Márdokeus merészelt szembeszállni ezzel a rendelkezéssel. A miniszter dühében rávette a királyt, hogy elrendelje valamennyi zsidó lemészárlását. Hámán éles elméje dacára sem talált más módot Márdokeus megbüntetésére. Mialatt azonban a gyilkos rendelet eljutott a tartományok kormányzóságaihoz, Márdokeus figyelmeztette Esztert, s ez hívás nélkül felkereste a királyt – ami igen súlyos bűnnek számított. Bárki, aki kéretlenül a király elé járult, ezáltal kimondta önnönmaga halálos ítéletét, hacsak a király – a vakmerőség megbocsátása jeléül – nem nyújtotta feléje arany kormánypálcáját. Eszter vállalta a kockázatot. Ahasvérus elámult, de nyomban elragadtatással nyújtotta kormánypálcáját a bájos királyné felé, és megkérdezte tőle, mit kíván; sőt, még a fele királyságát is felajánlotta. Eszter arra kérte a királyt, hogy Hámánnal együtt tisztelje meg asztalát. Az ebéd le is zajlott, és a kíváncsiságtól furdalt Ahasvérus a csemegénél megismételte ajánlatát az ország kettéosztásáról. Eszter elhárította a kegyet, viszont arra kérte királyi férjét, tisztelje meg másnap is asztalát, megint Hámán kíséretében. Ez utóbbi roppant büszke volt, hogy a királyné ekkora tisztességben részesíti, s el is dicsekedett vele felesége, Zéres, és valamennyi barátja előtt. Márdokeus hajthatatlansága azonban jobban fájt, mint valaha; ezért ötven sing magas akasztófát emeltetett, és elhatározta magában, hogy felkötteti a gyűlölt zsidót, akiről nem tudta, hogy a királyné rokona. (3., 4. és 5. fej.)

Történt pedig, hogy Ahasvérus ezen az éjszakán – mivel nem jött álom a szemére – szórakoztatásul felolvastatta magának országa krónikáit. Így alkalmasint megtudta, hogy két eunuchja, Bigtána és Térés annak idején összeesküvést szőtt az élete ellen, de a titkos tervet leleplezte a hatóságok előtt egy bizonyos Márdokeus, aki így megmentette az ő királyi életét. Ahasvérus megkérdezte, vajon milyen jutalmat kapott ez a Márdokeus. Azt válaszolták, hogy nem kapott semmit. Ezért másnap reggel, amikor Hámán megjelent, az uralkodó így szólt hozzá:

– Hámán, adj nekem tanácsot. Mit kellene cselekedni egy olyan ember el, akit a király rendkívüli tisztességben akar részesíteni?

Hámán azt hitte, róla van szó, s így felelt:

– Királyom, ezt az embert királyi palástodba kell öltöztetni, fejére tenni

koronádat, felültetni lovadra; aztán végigvezetni fővárosod utcáin, s a paripa kantárszárát egyik főembered tartsa, és ezt kiáltsa a népnek:

Íme a férfiú, akinek a király örök időre tisztességet kíván birodalmában! Akkor felelte a király:

– Igazad van; nos hát, keresd fel Márdokeust, és vezesd végig a városon, mint az imént mondtad.

Hámán pedig kénytelen volt engedelmeskedni. Képzelhetjük, mennyire nem szívesen tette! (6. fej.)

S amikor a királyné megerősítette, hogy fajtájának egyik ellensége mindannyiuk kiirtásán mesterkedik, és ezért könyörög a legmagasabb kegyelemért – Ahasvérus, aki meglepett Eszter királyné panasza, értetlenül így kiáltott fel:

– Ki az és hol, aki annak a fajnak a kiirtására tör, amelyhez a számomra oly kedves Eszter királyné tartozik?

Eszter így felelt:

– Ez az ellenség, fajtám sanyargatója, nem más, mint az itt jelenlevő gonosz Hámán.

Hámán meghökken, a király haragra gerjed; belép egy eunuch és jelenti, hogy a Márdokeusnak szánt magas bitófát a miniszter rendeletére állították. Megoldás: Ahasvérus megparancsolja, hogy Hámánt akasszák fel a magaállította bitófára; a királyi parancsot legott végrehajtják, és Márdokeust nevezik ki miniszterelnöknek. (7. és 8. fej.)

A király beleegyezésével Eszter és Márdokeus közzé teszik, hogy a zsidóknak, akiknek legyilkolását Hámán az Adár hónap tízenharmadik napjára tűzte ki, joguk lesz e napon és a következő napon megölni bárkit, aki a fogságuk kezdete óta bántalmazta őket. Ekként nyolcszáz személyt pusztítottak el Szuzában és hetvenötezret a királyság más városaiban. Adár tizenötödik napján az izraeliták országszerte nagy dínomdánomot csaptak. Eszter rendeletet adott ki, amely szerint ezentúl a zsidók minden esztendőben megünneplik ezeket az eseményeket. (9. fej.) Ezek a Purim ünnepek, amelyeket manapság is megtartanak az izraeliták: egy napi böjt az Eszter-legendában leírt rettegés és imádság emlékére, és két napi mulatság az állítólagos öldöklés emlékére.

Így hangzik Eszter meséje, amelyet a papok szentírás rangjára emeltek, úgyhogy kiáltó valószínűtlensége ellenére is hinni kell benne. A szent legenda mégiscsak szemérmetlenséggel kezdődik: ha ugyanis Vásti királyné azért lett kegyvesztett, mert nem akart anyaszült meztelenül megjelenni Ahasvérus főurai és alattvalói előtt, akkor nyilvánvaló, hogy a szép Eszter, amikor beállt Vásti utódjelöltjeinek sorába, hajlandó volt engedelmeskedni a király szeszélyének. A bírálók azt is megjegyzik, hogy a török vagy a marokkói

szultán, a perzsa sah, a nagymogul, a kínai császár csak olyan lányt fogadott háremébe, akinek ismerte származását és beszerezte a megfelelő igazolásokat születési helyéről. A szultán istállóiban egyetlen arab paripa sem akad, amelynek származási táblázata ne volna a főistállómester kezében. Miként lehetséges tehát, hogy Ahasvérus ne tájékozódott volna egy olyan leány hazájáról, családjáról, vallásáról, akit ünnepélyesen feleségül vett és királynévá koronáztatott?… Ami pedig ezt a Hámánt illeti, aki ki akar irtatni egy egész nemzetet, mert egy bizonyos tagja nem hajlandó leborulni előtte, a többi, lemészárlásra ítélt zsidó azonban megadja neki a kívánt tisztességet – az igazat megvallva, ilyen nevetséges és szörnyű ostobaság soha senkinek nem jutott az eszébe. Másrészt pedig, ha – a biblia nyomán – elfogadjuk, hogy Eszternek zsidó származását titkolva sikerült királynévá lennie és megtartania a koronát, akkor e magas méltóság dicsőségét ugyancsak csorbítja, ha a nemzeti önérzet szempontjából vizsgáljuk. Ráadásul nem értjük, miként tarthatta bűnösnek Ahasvérus Hámánt abban, hogy zsidó származása miatt meg akarta gyilkolni a kedvenc feleségét, Esztert – mikor éppenséggel senki sem tudta, milyen fajtához tartozik a királyné!… Végül pedig – a mese befejezéséül – a szelíd Eszter visszataszító kegyetlensége ocsmánysággal tetézi a nevetségest.

"Jól tudjuk – írja Voltaire –, hogy Eszter meséjének van egy csábító oldala: egy fogoly nő, aki királyné lesz és megmenti honfitársait a haláltól – ez regény vagy tragédia témájául alkalmas. De mennyire elrontja a temérdek ellentmondás és képtelenség! Mennyire beszennyezi Eszter barbársága, amely éppúgy ellentmond neme erkölcsének, mint a valószínűségnek!"

Ezsdrás és Nehémiás révén elérkezünk isten népének felszabadulásához. A biblia fantasztikus időszámítását követve, a zsidók szerencsétlen sorsa nagymértékben enyhült Dárius apjának, Ahasvérusnak uralkodása alatt – ne feledjük el, hogy Dárius valójában Hisztaszpesz perzsa nagyúr fia volt, aki soha, sehol nem uralkodott –, valamint Dárius országlása idején, aki első miniszterelnökéül a zsidó Dánielt választotta, mint ahogy Ahasvérus a zsidó Márdokeust. Mint láthattuk, a biblia Kyrosz uralkodását Dáriusé után helyezi, ha Dániel próféta könyvét vizsgáljuk. Viszont ha Ezsdrás próféta könyvét vesszük elő, ebben Kyrosz után következik Ahasvérus, majd Artaxerxes, végül Dárius. (Ezsdrás könyve, 7. fej.) Ez az újabb trónutódlási rend éppúgy nem felel meg a történelemnek, mint a másik. Micsoda zagyvaság! Micsoda zűrzavar! Mindennek tetejébe Ezsdrás és Nehémiás, az a két próféta, akire a papok a jeruzsálemi visszatérés körülményeinek megállapításában támaszkodnak – még egymásnak is ellentmond. Ezsdrás szerint Kyrosz volt az, aki trónra jutásának legelső évében engedélyezte Izrael gyermekeinek a szabad visszatérést Júdeába, és rendeletben hirdette ki, hogy Jehova

megparancsolta neki jeruzsálemi templomának újjáépítését. A zsidók tehát Zorobábel vezetésével visszatérnek hazájukba. Az építkezés Ahasvérus és Artaxerxes uralkodása idején sajnálatos módon félbeszakad, mivel a zsidók távollétében országukban letelepedett különféle népek nehézségeket támasztottak. Nem sokkal Dárius trónra lépése után végre megszűnt ez az ellenségeskedés, s uralkodásának hatodik esztendejében elkészült a templom. Nehémiás szerint viszont nem Kyrosz, hanem Artaxerxes idején, kormányzásának huszadik évében kaptak engedélyt a zsidók arra, hogy visszatérjenek Jeruzsálembe és újjáépítsék romjaiból" a várost. A felszabadult nép élére Zorobábel állt. A területükre betolakodott népek által támasztott nehézségeket győzelmesen leküzdötték a zsidók, akik egyik kezükben a vakolókanállal dolgoztak, míg a másikkal a kardot forgatták. E szent szerző végül megemlíti, hogy a templom helyreállításának befejezésekor, Artaxerxes uralkodásának harminckettedik évében ő Babilonba utazott. (Nehémiás könyve, 13, 6.) Ezsdrás pedig azt állítja könyvében, hogy a Júdeába való visszatéréskor Nehémiás is elkísérte Zorobábelt, s ez Kyrosz idején történt. Hangsúlyozza továbbá, hogy egy második hazatelepülés is volt Artaxerxes idején, de uralkodásának nem a huszadik, hanem a hetedik évében, és kijelenti, hogy ekkor ő maga, Ezsdrás vezette honfitársait. Próbálja valaki kihámozni az igazságot e nyilvánvaló ellentmondások közül!…

Ezsdrás, Nehémiás és Eszter könyve után a papok Jób könyvét iktatják a bibliába. Ez egy olyan történetet mesél el, amelynek időpontja sehol sem szerepel. A históriát röviden így foglalhatjuk össze:

Élt Úz földén (?) egy dúsgazdag ember, aki isten hűséges szolgája volt. Történt egy napon a mennyei birodalomban, az angyalok hónában, hogy isten így szólt a közöttük levő sátánhoz:

– Hát te honnét jössz?

Az pedig így felelt Jehovának:

– Sétálni voltam a földön, ide-oda járkáltam.

Isten így folytatta:

– Ha így áll a dolog, akkor bizonyára találkoztál szolgámmal, Jobbal, akihez fogható jámbor nincs még egy a földön.

A sátán visszavágott:

– Azért jámbor, mert elhalmoztad javakkal; de vedd csak vissza tőle a kincseit, és majd meglátod, micsoda átkokat szór!

Jehova nem akart személyesen bánatot okozni hűséges szolgájának; viszont felhatalmazta a sátánt, hogy kedvére sanyargassa.

– Mindenféle csapással sújthatod – szólt a gonosz angyalhoz – a halál kivételével.

Sátán úr élt is az engedéllyel. Először egy arab törzs ellopja Jób 500 pár

ökrét és 500 szamarát; villám sújtja nyájait (7000 juh) és a pásztorokkal együtt elpusztítja valamennyit; kaldeus lovasok elragadják 3000 tevéjét és őreiket kardélre hányják; végül a tomboló sivatagi szél feldönti a házat, ahol hét fia és három leánya éppen javában borozgatott, s romjai alá temeti őket. Jób egymás után értesül mindezekről a csapásokról: de jólelkű ember lévén, térdre hull és így kiált fel:

"Mezítelen jöttem ki az én anyámnak méhéből, és mezítelen térek oda vissza. Az Úr adta, az Úr vette el. Áldott legyen az Úrnak neve!" (Jób könyve, 1, 21.)

A sátán azonban nem adta fel a harcot. A szerencsétlen Jóbot csakhamar undok fekély borította el, amely feje búbjától talpáig elharapózott. Trágyadombon ülve, egy törött bögre cserepeivel fogta fel a nyílt sebeiből csorgó bűzös folyadékot. Még felesége is szidalmazta; Jób azonban megnyugvással válaszolt:

"Ha már a jót elvettük Istentől, a rosszat nem vennők-é el?" (2, 10.)

Három barátja, Elifáz, Bildád és Czófár értesült szerencsétlenségéről és eljött, hogy meglátogassa; "és ülének vele hét napon és hét éjszakán a földön, és nem szóla egyetlen egy szót egyik sem, mert látják vala, hogy igen nagy az ő fájdalma". (3. vers.)

Jób azonban hirtelen heves panaszra fakad nyomorúsága miatt; elátkozza a napot, amikor született.

"Miért is nem haltam meg fogantatásomkor; miért is ki nem múltam, mihelyt megszülettem?" (3, 11.)

És harsány kiáltozással halálért rimánkodik. Panaszai töltik meg a 3. fejezet 26. versét. Mivel azonban ellentétben vannak a könyv főtémájával, a szentírás-kézikönyvekben nem esik említés róluk. Valóban elég volna, ha a könyv itt véget érne. A sátán – amely mintegy fogadásfélét kötött Jehovával – győzött. Hiszen Jób türelmét vesztve, szemrehányást tesz istennek, amiért a világra küldte és most nem veszi magához.

Elifáz, Bildád és Czófár akkor leckéztetni kezdi Jóbot; megalázzák s fejére olvassák, hogy a balsors csak a gonoszakat sújtja. Jób istent hívja ártatlanságának tanújául, és azt hangoztatja, hogy igazságtalanul szenved. Jób és barátainak párbeszéde huszonkilenc fejezeten át tart. A 32. fejezetben egyszerre csak új beszélgető társ bukkan fel: Elihu. Ez fiatalabb a többinél, s nem azért veszi át a szót, hogy vádolja Jóbot, mivel bűnei révén megérdemelte a Jehova szabta szigorú büntetést. Figyelmeztetni akarja, hogy túlságosan kevélyen bizonygatta ártatlanságát, hiszen – mint mondja – egyetlen halandó sem áltathatja magát azzal, hogy kifürkészheti isten ítéleteit és mindenkor teljesen tisztán áll előtte.

Azután Jehova személyesen jelenik meg a forgószélben. Miután megrótta

az ifjú Elihut elbizakodott állításáért, hatalmának bizonyságául felidéz néhány csodát. Jób elismeri, hogy áthágta önnön gyengeségének és tudatlanságának korlátait. Isten elégedetten veszi tudomásul meghódolását, kigyógyítja minden bajából, és kétszeresen pótolja elveszett javait. Mindenhatóságának tanúságául Jehova szónoklatában két rendkívüli állatot említ: a behemótot és a leviathánt; fantasztikus leírásuk két fejezetre terjed. A sátán már szóba sem kerül. Az utolsó – negyvenkettedik – fejezetből megtudjuk, hogy Jóbnak még két fia és három leánya született és száznegyven esztendeig élt a szörnyű megpróbáltatás után.

Jób könyve szemlátomást nem valami érdekfeszítő. A bibliakritikusok kiemelik egy sajátos vonását: a sátán, aki most először szerepel, itt a jó angyalok között sürög-forog az égben, s fogadást köt, hogy a jámbor Jób az átkozódás súlyos bűnébe esik, ha nyomor és betegség sújtja. Isten pedig rááll az alkura, azt remélve, hogy hűséges szolgája mindenkor béketűrő marad. Jehova tehát nem ismeri a jövőt és téved sejtéseiben, hiszen Jób csakugyan átkozódásra vetemedik.

Mint láthattuk, a bibliában négy nagy próféta szerepel, akik állítólag egy-egy könyv szerzői. De akad benne néhány olyan könyv is, amelyet feltehetően a kis próféták írtak – szám szerint tizenketten. Nevük: Hóseás (akitől idéztünk egy rövid szemelvényt), Jóel, Ámos, Abdiás, Jónás, Mikeás, Náhum, Habakuk, Sofóniás, Aggeus, Zakariás és Malakiás. Vitathatatlanul Jónás az egyetlen közülük, aki említést érdemel; "a tizenkét kis próféta története – állapítja meg Calmet benedekrendi szerzetes – nem nyújt semmi olyat számunkra, ami megközelítőleg annyi csodás elemet tartalmazna, mint Jónás élete".

Jónás galileai volt és Zebulon nemzetségéből származott. A magyarázók szerint II. Jeroboám izraeli király idején élt. Egy napon parancsot kapott Jehovától, hogy Ninive bálványimádó lakói közé menjen prédikálni. Egyébként ő volt az egyetlen, aki ilyen küldetést kapott. Vajon milyen nyelven hirdette az igét? – kérdi Voltaire, aki egyúttal azt is megjegyzi, hogy Jónás hazájától Ninive négyszáz mérföldre esett. Feltehetőleg Jónás is gyenge sikerre számított, mivel ahelyett, hogy Ninivébe ment volna, szaporán az ellenkező irányba inait: lesietett Jáfó tengeri kikötőbe, és miután kifizette a viteldíjat, felszállt egy Tarsisba induló hajóra.

A tengeren hirtelen szörnyű vihar támad, amely csodálatos módon álomba ringatja Jónást. A megrettent matrózok mindenekelőtt a vízbe dobálják az egész rakományt. A hajó könnyebb lett ugyan, de mégjobban hányódik. Akkor a fő hajókalauz felkelti Jónást és kérve kéri, fohászkodjon Jehovához, hogy csendesítse le a förgeteget. Jónás azonban nem tesz semmit. A tenger mindjobban háborog, s a matrózok sorsot húznak, hogy megtudják, melyik

utas vagy a személyzet melyik tagja okozta a vihart. A sors Jónásra esik; a vízbe vetik s azon nyomban eláll a vihar. A nyakas próféta éppen jókorát kortyintott a vízből, amikor egy északi-sarki cethal, amely véletlenül a Földközi-tengeren kószált, odavetődik, kitátotta a száját és lenyelte.

Jónás nem számított erre az újabb kalandra; mivel azonban nem tehetett egyebet, várakozó álláspontra helyezkedett különös hajlékában. A biblia közlése szerint három napot és három éjszakát töltött a cethal gyomrában, és közben egy meglehetősen hosszú dicshimnuszt zengett Jehovához. Ez utóbbi, aki pusztán meg akarta leckéztetni prófétáját, utasította a szörnyű halat, hogy vesse ki magából Jónást. A bálna engedelmeskedett, és kitette Jónást egy partra. Manapság is mutogatják a helyet, ahol a cethal kiköpte a prófétát. A teológusok azonban nem tudják egyöntetűen megállapítani, vajon kiokádta-e Jónást, avagy a hátsó részén át távozott a próféta.

A hitetlen kritikusok azt állítják, hogy ez az elbeszélés a görög regék utánzata. Homérosz egy tengeri szörnyről beszél, amely Héraklészre rontott. Likofron elmeséli, hogy Héraklész három napon és három éjszakán át maradt a hasában, és a szörnyeteg májával táplálkozott, melyet előzőleg roston megsütött. A három nap elteltével pedig győztesen távozott börtönéből. Héraklész meséje szemlátomást nem marad el Jónásé mögött. A pogány mitológiában találkozunk Árion történetével is. Ót a tengerbe vetették a hajósok, egy delfin azonban megmentette és hátán vitte Leszbosz szigetére. Ez a kaland azonban nem ér fel Jónás és Héraklész históriájával.

Amikor Jónás kikerült a cethal gyomrából, Ninivébe ment, és isten nevében közölte a lakosokkal városuk közeli pusztulását. A biblia szerint az utcákon sétálgatott s így kiáltozott: "Még negyven nap, és elpusztul Ninive!" (Jónás könyve, 3, 4.)

Az egyszerű szavaknak bámulatos hatásuk volt:

"A niniveiek pedig hivének Istenben, és böjtöt hirdetének, és nagyjaiktól fogva kicsinyeikig zsákba öltözének.

És eljuta a beszéd Ninive királyához, és felkele királyi székéből, és leveté magáról az ő királyi ruháját, és zsákba borítkozék, és üle a porba.

És kiáltanak és szólának Ninivében, a királynak és főembereinek akaratából, mondván: Emberek és barmok, ökrök és juhok; semmit meg ne kóstoljanak, ne legeljenek és vizet se igyanak!

Hanem öltözzenek zsákba az emberek és barmok, és kiáltsanak az Istenhez erősen, és térjen meg kiki az ő gonosz útáról és az erőszakosságból, amely az ő kezökben van!" (5–8. vers.)

Minthogy az egész lakosság megtért, isten meghatódott az őszinte bűnbánaton, s Jónás jóslata nem teljesült. Ninivét csak jóval később dúlták fel és döntötték romba.

Jónás bosszankodott amiatt, hogy üres hetvenkedőnek tarthatják; odábbállt Ninivéből és egy sivatagba menekült. Kegyetlen hőség volt, a látóhatáron pedig sehol egyetlen bokor.

"Az Úr Isten pedig egy tököt rendele, és felnőve az Jónás fölé, hogy árnyékot tartson feje fölött és megoltalmazza őt a hévség bántásától. És nagy örömmel örvendezek Jónás a tök miatt.

De másnapra férget rendele az Isten hajnalköltekor, és megszúrá az a tököt, és elszárada.

És lőn napköltekor, hogy tikkasztó keleti szelet rendele Isten, és a nap rátűzött a Jónás fejére, és ő elbágyada. Kívánná azért magának a halált, és monda: Jobb halnom, mint élnem!

És monda az Isten Jónásnak: Avagy méltán haragszol-é a tök miatt? És monda: Méltán haragszom, mind halálig!

Az Úr pedig monda: Te szánod a tököt, amelyért nem fáradtál és amelyet nem neveltél, amely egy éjjel támadt és más éjjel elveszett:

Én pedig ne szánjam Ninivét, a nagy várost, amelyben több van tizenkétszer tízezer embernél, akik nem tudnak különbséget tenni jobb és bal kezük között, és barom is sok van?!" (4, 6–11.)

Ezzel az isteni elmésséggel végződik Jónás könyve, amely négy fejezetből áll. Gyatra befejezés! A tök csodája bizony édeskevés a cethalhoz képest.

Elérkeztünk tehát a zsidó nép Jézus Krisztus előtti történetének utolsó szakaszához. Az Ószövetség a Makkabeusok négy könyvével zárul.

Az első nyolc vers Nagy Sándornak III. Dárius fölött aratott győzelmét tárgyalja és közli, hogy a több országon uralkodó macedón király még életében felosztotta óriási birodalmát hadvezérei között, majd meghalt. Másrészt, egy zsidó legenda alapján az is fennmaradt (Josephus Flavius, XI. könyv, 8. fej.), hogy amikor a hódító Jeruzsálemhez közeledett, Jaddus zsidó főpap elébe járul, s megmutatta azokat az állítólagos jövendöléseket, amelyek szerint az egész világ meghódol Sándor előtt. A hízelgés iránt fogékony Nagy Sándor állítólag megkímélte Jeruzsálemet.

Júdea abban az időben papi uralom alatt állt: a nép bizonyos függetlenségben élt, nem háborgatták a szomszédos országok, és királya sem volt. A papok kormányozták a népet és intézték a közigazgatást. A zsidók számára szakasztott ugyanaz volt a helyzet, mintha királyuk lett volna, mert a főpapnak tizedet és adót is fizettek.

Nem tudjuk, mennyi ideig tartott ez a viszonylagos függetlenség. A Makkabeusok könyveiből, amelyeknek szerzőjét nem ismerjük, kitűnik, hogy a zsidók nemigen dicsekedhettek Nagy Sándor utódaihoz fűződő kapcsolataikkal. A helyzet e változását a biblia a következő keserű megállapítással veszi tudomásul: "Tizenkét esztendeig uralkodott Sándor,

aztán meghalt:

És szolgái kormányozni kezdtek, ki-ki a maga helyén.

Halála után pedig mindannyian koronát tettek fejükre, s utánuk fiaik is, sok esztendőn át. Meg is sokasodott a baj az országban.

Belőlük egy gonosz sarj támadt: Antiokhosz Epiphánész." (Makkabeusok I. könyve, 1, 8–11.)[62]

Amikor Szíriában a görög Szeleukida-dinasztia uralkodott, az izraeliták megint szerencsétlen időket éltek. A szent szerző ugyan néhány csoda elbeszélésével igyekszik emelni isten választott népének tekintélyét, holott ez a nép ismét hűbéres-sorban sínylődött.

Akárcsak az Otestamentum többi része, a Makkabeusok könyvei is bővelkednek ellentmondásokban és vaskos történelmi tévedésekben. Olyan összevisszaságban beszélik el az eseményeket, hogy lehetetlen szétválasztani az igazat a hamistól, főként ha az ember fejezetről fejezetre követi a történteket. Voltaire azonban nagy türelemmel összegyűjtötte mindazokat az érveket, amelyeket a kritikusok a biblia ezen utolsó könyveinek hitelességével és igazmondásával szemben támasztanak; végezetül mi sem tehetünk jobbat, mint hogy kivonatosan ismertetjük megállapításait.

"I. Mindenekelőtt el kell vetni azt az állítást – írja Voltaire –, hogy a hét Makkabeus-fivér és anyjuk vértanúhalált halt (a kínzások következtében, mert nem voltak hajlandók disznóhúst enni); hiszen erről nem esik említés az első könyvben, amely pedig időben messze túljut Antiokhosz Epiphánész (Dicsőséges) korán. Maltatiásnak, a Makkabeusok atyjának csak öt fia volt, akik egytől egyig kitüntették magukat a haza védelmében. A második könyv a Makkabeusok kínhalálát írja le (7. fej.), de szerzője nem árulja el, melyik városban rendezte Antiokhosz ezt a barbár kivégzést. Pedig megmondaná, ha igaz volna. Antiokhosz egyébként teljesen képtelennek látszik egy ilyen kegyetlen, gyáva és oktalan cselekedet elkövetésére. Igen nagy uralkodó volt, s Rómában nevelkedett. Méltónak bizonyult neveltetéséhez, bátor volt és művelt, kegyes a győzelemben és végtelenül nyájas. Csupán túlságos közvetlenségét róják fel. Ebben a római főemberek zöméhez hasonlított, akiknek az volt a szokásuk, hogy a szavazatok megnyerése érdekében leereszkedtek a néphez. A Dicsőséges cím, amellyel Ázsia felruházta, s amelyet az utókor megőriz, találó válasz azokra a sérelmekre, amelyeket a zsidók zúdítottak emlékére.

Jeruzsálem Antiokhosz terjedelmes szíriai birtokai közé ékelődött. A zsidók fellázadtak ellene. Az uralkodó, miután legyőzte Egyiptomot, visszatért, hogy megbüntesse a zsidókat. Mivel vallásuk örökös ürügyül szolgált e nép zendüléseire és kegyetlenkedésére, Antiokhosz elunta

62 A Makkabeusok történetét a Káldi-féle bibliafordítás alapján adjuk. – *Szerk.*

türelmességét – amely csak lovat adott alájuk –, s végül elrendelte, hogy ezentúl csak egyetlen vallás legyen birodalmában: Szíria isteneinek hite. Elvette tehát a lázadók hitét és pénzét: ami számukra egyformán nagy baj volt. Antiokhosz másként járt el Egyiptomban, amelyet fegyverrel hódított meg. Ezt az országot páratlan nagylelkűséggel visszaadta királyának, s ehhez csak Nagy Sándornak állítólag Porus[63] iránt tanúsított nemes bánásmódja fogható. Ha tehát a zsidók iránt szigorúbb volt, akkor nyilván kényszerítették rá. A szamáriaiak engedelmeskedtek; Jeruzsálem azonban dacolt vele; innen eredt ez a véres háború, melyben Makkabeus Júdás és négy fivére – a biblia tanúsága szerint – igen kicsiny hadsereggel oly nagyszerű tetteket hajtott végre. Az állítólagos hét Makkabeus-testvér és apjuk vértanúsága tehát puszta regény.

II. A regényes szerző azzal a kijelentéssel kezdi hazugságait, hogy Nagy Sándor még életében felosztotta országait hadvezérei között. Ez a baklövés, amelyet szükségtelen cáfolni, képet nyújt a szerző tájékozottságáról.

III. A Makkabeusok I. könyvében vázolt események csaknem mind éppoly fantasztikusak. Eszerint Makkabeus Júdás, mikor barlangról barlangra osonva harcolt Júdea egyik zugában, a rómaiak szövetségét kereste. (8. fej.) »Hallottak ugyanis harcaikról, meg Galatiában véghezvitt hőstetteikről; arról tudniillik, hogy ezt leigázták és adófizetőjükké tették.« (2. vers.) Nos, Galatia népét még nem igázták le a rómaiak; ezt csak Cornelius Scipio végezte el.

IV. A könyv ezután azt közli, hogy Nagy Antiokhoszt – Antiokhosz Epiphánész apját – a rómaiak »elfogták elevenen«. Ez nyilvánvaló tévedés: ezt a királyt Lucius Scipio győzte le, aki az Asiaticus melléknevet kapta. Antiokhosz azonban nem volt hadifogoly; békét kötött, visszavonult perzsiai birtokaira, és megfizette a háború költségeit. Láthatjuk, hogy ez a zsidó szerző tájékozatlan a világ többi részének eseményeiről, s összevissza beszél olyasmiről, amiről fogalma sincs.

V. A Makkabeusok könyvének írója hozzáfűzi, hogy ezt a Nagy Antiokhoszt arra kényszerítették, »engedje át az indusok, a médek és a lídiaiak országát«. (8. vers.) Ez már több a soknál. Érthetetlen ekkora arcátlanság. Kár, hogy a zsidó szerző nem tette hozzá Kínát meg Japánt is!

VI. Azután – mivel jól tájékozottnak óhajt látszani a római kormányzatról – azt állítja, hogy ott egy emberre bízzák évente azt a tisztet, hogy kormányozza egész országukat. (16. vers.) A tudatlan szerző arról sem hallott, hogy Rómának két consulja volt.

VII. Makkabeus Júdás és fivérei – ha hihetünk az írónak – követséget küldenek a római senatushoz; a követek pedig a következő szónoklatot vágják ki: »Makkabeus Júdás, az ő testvérei, és a zsidók népe küldött minket

---

63 Az egyik indiai fejedelemség ura, kinek Nagy Sándor visszaadta az országát. – *Szerk.*

hozzátok, hogy barátságot és szövetséget kössünk veletek.« (20. vers.) Ez körülbelül olyan, mintha San Marino köztársaság egyik pártvezére követeket küldene a török szultánhoz, hogy szövetséget kössön vele. A rómaiak válasza pedig – a biblia szerint – nem kevésbé különös. Ha valóban követség érkezett Rómába egy elismert palesztinai köztársaságból, ha Róma ünnepélyes szerződést írt alá Jeruzsálemmel, akkor Titus Livius és más történetírók említést tettek volna róla. A zsidó gőg mindig túlzásokra vetemedett. Ennél nevetségesebb dolgot nemigen eszelt ki.

VIII. Hamarosan egy újabb hetvenkedő állítás következik: a zsidók és a spártaiak képzelt rokonsága. A szerző feltételezése szerint egy Arius nevű spártai király a következő levelet írta III. Óniás zsidó főpaphoz: »A spártaiakra és a zsidókra vonatkozólag azt találták megírva egy okmányon, hogy ők testvérek és Ábrahám nemzetségéből származnak. Mivel ezt most már tudjuk, legyetek szívesek és értesítsetek minket hogylétetekről. A magunk részéről máris ezt írjuk nektek: A mi barmaink és jószágunk a tietek, a tietek pedig a mienk. Ki is adtuk a parancsot, hogy értesítsenek erről titeket.« (12, 21–23.) Az ilyen józan észtől elrugaszkodott sületlenségeket nem is tárgyalhatjuk komolyan. Olyasféle ez, mintha Arlequin egyszerre csak plébánosnak adná ki magát, s amikor a bíró rábizonyítja a turpisságot, így válaszol: »Uram, én azt hittem, hogy plébános vagyok.« Nem érdemes azt bizonygatni, hogy Spártának sohasem volt Arius nevű királya, különben pedig III. Óniás főpap korában már egyáltalán nem uralkodtak ott királyok. Fölösleges időpazarlás volna annak bebizonyítása is, hogy Ábrahám éppoly ismeretlen volt Spártában és Athénben, mint Rómában.

IX. Ezekhez a bárgyú, gyermeteg históriákhoz most hozzáfűzzük Heliodorosz csodálatos kalandját, amelyet a Makkabeusok II. könyvének 3. fejezete beszél el. Szeleukosz Filopátor – Antiokhosz Epiphánész bátyja és elődje –, Szíria, Perzsia, Fönícia és Palesztina királya, értesül egy zsidó templomgondnoktól, hogy a szentélyben óriási kincs van. Szeleukosznak pénzre van szüksége a háborúihoz, s elküldi érte egyik tisztjét, Heliodoroszt. Szakasztott úgy tett, mint jó néhány évszázaddal később I. Ferenc francia király, aki elkérte a Szent Márton-templom aranyrácsát. Heliodorosz eljár megbízatásában, s megállapodik Óniás főpappal. Miközben a templomban tárgyalnak, hatalmas paripa száll le az égből, s rajta egy aranytól csillogó lovas ül. A mén előbb mellső patáival Heliodorosz felé vágott, majd két, vesszőnyalábbal felfegyverkezett angyal – aki lovászi szolgálatot teljesített a a paripa mellett – derekasan elcsépeli Heliodoroszt. Óniás főpap nagy kegyesen imádkozik érte. A két angyal abbahagyja a verést, és így szól a tiszthez: Hálát adhatsz Óniásnak, ha ő nem imádkozik, halálra püföltünk volna. Ezután a két angyal eltűnt.

Az nem derül ki, vajon a verés után Óniás főpap megegyezett-e Szeleukosz királlyal és kölcsönzött-e neki néhány garast.

Ez a csoda annál inkább arcátlanságnak látszik a bibliakritikusok szemében, mivel Sésák (Szuszakim) egyiptomi fáraó, Nebukadnezar, Ázsia ura, Antiokhosz Epiphanész, Ptolemaiosz Szótér, a nagy Pompeius, Crassus, Kleopátra királynő, Titus császár mind vitt némi pénzt a zsidó szentélyből, és mégsem korbácsolták meg egyiket sem az angyalok. Egy szent életű szerzetes ugyan látta, amint Martel Károly lelkét az ördögök csónakon a pokolba szállították, s közben szüntelenül ostorozták, hogy megbüntessék a szaracénok legyőzőjét, amiért elsajátított egyet-mást a Saint-Denis apátság kincsestárából.

Az ilyen esetek azonban ritkán fordulnak elő.

X. Mellőzünk egy sereg anakronizmust, tévedést, felcserélést, tudatlan dajkamesét – amelyek valósággal hemzsegnek a Makkabeusok könyveiben –, hogy mielőbb eljussunk Antiokhosz Epiphánész halálához, amelyet a II. könyv 11. fejezete ír le. Olyan valótlanságok, képtelenségek és sértő kijelentések vannak itt egy rakáson, hogy csak szánalmat ébresztenek. A szerző szerint Antiokhosz azért vonul be Perszepoliszba, hogy kifossza a várost és a templomot. Hiszen közismert tény, hogy ezt a fővárost, amelyet a görögök neveztek Perszepolisznak, Nagy Sándor már lerombolta. A zsidók mindenkor elszigetelten éltek a többi nemzet között és csak saját érdekeikkel és saját országukkal törődtek, s így könnyen meglehet, hogy nem szereztek tudomást a kínai és az indiai törtérielem sorsfordulatairól. Hogy nem tudhatták azt sem, hogy ez a város – melyet csak a görögök neveztek Perszepolisznak – már százhatvan éve nem létezik? Igazi neve Szesztekar volt. Ha egy jeruzsálemi zsidó, vagyis ázsiai ember írta volna a Makkabeusok könyveit, akkor nem említette volna a perzsa királyok tartózkodási helyét olyan néven, amely egyes-egyedül a görög könyvekben szerepel. Ebből arra lehet következtetni, hogy az Ótestamentum ezen utolsó könyveit csakis valamelyik alexandriai hellenista zsidó írhatta, aki szónoki babérokra pályázott.

Van egy másik ok is a kétkedésre. Az első könyvben az áll, hogy Antiokhosz Epiphánész meg akarta szerezni azokat az arany pajzsokat, amelyeket Nagy Sándor az Ekbatána, azaz Rágesz felé vezető úton fekvő Elimaisz városban hagyott, e vidéken meghalt bánatában, amikor arról értesült, hogy csapataival szemben Júdeában ellenállást tanúsítottak a Makkabeusok. A második könyv viszont azt állítja, hogy a király leesett szekeréről; olyan súlyos zúzódásokat szenvedett, hogy teste elüszkösödött; húsában férgek nyüzsögtek; s akkor bocsánatot kért a zsidók istenétől. Itt van az ismert verssor, amelyet annyiszor idéznek: »Majd az Úrhoz imádkozott a gonosz. De az már nem könyörült meg rajta.« (9, 13.) A szerző hozzáfűzi: Antiokhosz megfogadta Jehovának, hogy zsidó hitre tér. Ez az utolsó közlés

éppen eleget mond: mintha V. Károly megfogadta volna, hogy törökké lesz!

A Makkabeusok III. könyvéről csak néhány szót ejtünk, a IV.-kel pedig nem foglalkozunk, minthogy mindkét könyvet egyhangúan apokrif írásnak tekintik.

Íme, egy rövid történet a III. könyvből. A cselekmény Egyiptomban játszódik. Ptolemaiosz Filopátor király haragszik a zsidókra, akik jelentős kereskedelmet folytatnak országaiban. Népszámlálást rendel el, és kiderül – Philon szerint –, hogy egymillióniyan vannak. Ezt az egymillió embert az alexandriai lóversenypályára terelik. A király rendeletet tesz közzé. Eszerint valamennyiüket elefántok martalékául vetik, hogy azok összetiporják őket. A látványosság kitűzött időpontjában a népe sorsán őrködő isten mély álmot küld a királyra. Amikor Ptolemaíosz felébred, másnapra halasztja az ügyet. Akkor azonban isten megfosztja emlékezőtehetségétől. Ptolemaiosz mindent elfelejt. A harmadik napon végül feleszmél, és előkészíti a zsidókat meg az elefántokat az eseményre. A műsorszám már-már elkezdődött, amikor hirtelen megnyílt az ég kapuja, és két angyal szállott le. Az elefántokat a kísérő katonák ellen vezették, s az állatok széttiporták a harcosokat, a zsidók megmenekültek, a király pedig megtért…

Milyen mulatságosan írták a történelmet abban az országban!"

Végül, ha nagy vonásokban át akarjuk tekinteni a Makkabeusok bibliai történetét, a következőképpen foglalhatjuk össze:

Antiokhosz Epiphanész uralkodása idején Matatiás zsidó pap megöli egy honfitársát, aki a szíriai isteneknek áldoz – s ezzel jelt ad az általános felkelésre. Matatiás öt fia: János, Simon, Júdás, Eleázár és Jónatás szintén bátran viselkedik. Egész Júda felkel, mindenből fegyvert kovácsolnak. Matatiás legkiválóbb fia, Makkabeus Júdás, a lázadás élére áll és szétzúzza a királyi hadakat. Nem elégszik meg a hadvezérséggel; követi a főpapi méltóságban Menelaust, aki a Nagy Sándorhoz törleszkedő, híres Jaddus ivadéka. Júdás győzelmet arat Apolloniosz ellen Szamária környékén, legyőzi Széront Betnoronnál, valamint Antiokhosz három másik tábornokát is: Ptolemaioszt, Nikánort és Gorgiászt.

Antiokhosz Epiphanész után fia, Antiokhosz Eupátor uralkodott. Ebben az időben Makkabeus Eleázár kevesebb szerencsével járt, mint fivére, Júdás: az egyik csata hevében megpillantott az ellenség sorai között egy királyi jelvényekkel ékesített elefántot, s azt gondolva, hogy a király ül rajta, nekirontott.

Az állat azonban ormányával megragadta a jámbor zsidót, és úgy kettétörte, mint valami szalmaszálat.

Démétriosz Szótér uralma alatt – aki Antiokhosz Eupátor nagybátyja és utóda volt – Makkabeus Júdás ismét diadalt arat a Bakkhidész vezette szír

seregen, s két ízben Nikánor hadán; ez utóbbi menekülés közben elpusztult. Bakkhidész újabb hadjárata során azonban Júdás 3000 embere 22 000 katonával került szembe. Ez alkalommal nem jutott eszébe Jehovának, hogy öldöklő angyalt küldjön népe segítségére, s így a Makkabeusok rémülten szétszéledtek és sorsára hagyták vezérüket, aki halálát lelte az ellenség csapásaitól. Így végezte életét a híres Makkabeus Júdás. Főpapi és hadvezéri kettős tisztében két fivére követte sorjában: Jónatás és Simon.

Voltaire nyomán megjegyezhetjük, hogy a Makkabeusok trónra kerülése megcáfolta Júda törzse prófétáinak jövendöléseit Dávid házának annyit hangoztatott örök dicsőségéről és uralmáról.

A Makkabeusok ugyanis Lévi nemzetségéből származtak, egyszerű áldozópapok voltak Modinban, egy Holt-tenger környéki kis faluban, s váratlan fordulat révén emelkedtek papi, majd királyi méltóságra.

Dávid nemzetségéből már senki sem élt. A fogság óta legalábbis egyetlen zsidó könyv sem említi ennek az uralkodónak bármely leszármazottját, pedig áttanulmányoztuk mindegyiket.

A levita Matatiás gyermekei tehát – akiket előbb Makkabeusoknak, azután Hasmoneusoknak neveztek – kezükbe ragadták a tömjénfústölőt és a kormánypálcát, de vesztükre tették. Unokáik bűnökkel szennyezték be az oltárt és a trónt, s barbár politikát folytattak, ami végképp tönkretette országukat. Bár kezdettől fogva a főpapi tisztet töltötték be, mégis adót fizettek a szír királyoknak. Antiokhosz Eupátor kiegyezett velük, de mindenkor alattvalóknak tekintették őket. Azonkívül ezek a szent hősök egymással is torzsalkodtak. Makkabeus Júdás legifjabb öccsét, Simont, két fiával együtt meggyilkolta veje, Ptolemaiosz jerikói kormányzó, aki a hatalomra tört.

Ennek a Simon főpapnak a fia, Hirkánus – maga is főpap – megpróbált fellázadni Antiokhosz Szidetész ellen. A szír király ostrom alá vette a főpapot Jeruzsálemben, s Jehova nem sietett papjának segítségére, mivel Hirkánus állítólag pénzzel békítette meg a királyt. De honnan vette a pénzt Hirkánus főpap? Ez itt a bökkenő, amin lépten-nyomon fennakad a józan olvasó. Vajon honnan származhattak ezek az állítólagos kincsek, amelyek minduntalan előkerültek ebből az annyiszor kifosztott jeruzsálemi templomból? Josephus Flavius bátran azt állította, hogy Hirkánus felnyittatta Dávid sírját, és háromezer talentumot talált benne. Ugyanígy kincseket sejtettek Kürosz, Rusztán, Nagy Sándor, Nagy Károly sírboltjában. Nem is olyan régen történt, hogy egy naiv francia miniszter, aki bízott egy szélhámos vagy bolond varázslónő csodás erejű varázsvesszejében, kincseket remélt lelni a francia királyok Saint-Denis-i kriptáiban. Bármiképp volt is, Hirkánus meghódolt és kegyelmet kapott.

Ugyanez a Hirkánus a szíriai zavargásokat felhasználva, végül elfoglalta Jeruzsálem örök ellenségét, Szamáriát, melyet később Heródes újjáépíttetett és Sebasténak nevezett el. A szamáraiak visszavonultak Szikhembe, amelyet manapság Nábulusznak hívnak. Még közelebb kerültek Jeruzsálemhez, és annál engesztelhetetlenebb gyűlölet lángolt isten választott népének e két része között. Jeruzsálem, Szikhem, Jerikó, Szamária, amely annyi hűhót keltett mifelénk s oly kevéssé ismert a Keleten, egytől egyig csak szegény kis szomszédvárosok voltak, s lakóik messze földön próbáltak szerencsét, akár az örmények, a párszik, a banianok.[64]

A túlzó hazafiságtól mámoros Josephus Flavius nem mulasztja el megjegyezni, hogy ez a Makkabeus Hirkánus hódító és próféta volt, és isten gyakran négyszemközt szólt hozzá. Ha hitelt adhatunk Josephus Flavius kijelentésének, akkor mindjárt vitathatatlan bizonyíték is akad Hirkánus prófétai mivoltára: két fia ugyanis az álnokság, a kapzsiság és a kegyetlenség szörnyszülötte volt, ő pedig megjósolta nekik, hogy ha ilyen megrögzött bűnösök maradnak, akkor esetleg rosszul végezhetik. A két semmirekellőt Arisztobulosznak és Antigonosznak hívták. A zsidók hiúságból már görög neveket vettek fel. Egy éjszaka isten meglátogatta Hirkánust, és lefestette előtte egy másik fiának arcképét, aki eleinte csupán a Janneás (János becéző alakja) névre hallgatott, később azonban öntelten felvette a Sándor nevet nyilván Nagy Sándor nyomán.

– Ez a fiú egy napon főpapi öröködbe lép – mondotta Jehova.

Hirkánus, a jeles családapa, az isteni szózatban a közelgő bitorlás hatalomjelét sejtette, és sietve halálba küldte Jankó nevű csemetéjét: "nehogy valóra váljék a jóslat", mint a történetíró mondja. Ez a Janneás vagy Jankó azonban nyilván nem halt meg egészen, vagy pedig isten feltámasztotta, mert nemsokára főpapként és Jeruzsálem uraként látjuk viszont.

Addig is nézzük meg, mi történt a két hőn szeretett fivérrel, Arisztobulosszal és Antigonosszal, atyjuk, Hirkánus halála után. Arisztobulosz pap a templomban megöleti testvérét, Antigonosz papot, saját anyját pedig tömlöcben fojtatja meg. És ugyanerről az Arisztobuloszról – az első Makkabeusról, aki felvette a zsidók királyának címét – állítja Josephus Flavius, hogy igen szelíd uralkodó volt!

Ebben a korban Júdát két vallási szekta versengése háborgatta, s mindkettő hamarosan politikai párttá alakult. Az egyik volt a farizeusok pártja – ez a név a héber "különvált" szóból ered, mivel a farizeusok a néptől való elkülönülésre törekedtek. A másik pedig a szadukeusoké, akik vezérükről, Szádokról kapták nevüket – ezek holmi zsidó epikureusok voltak, akik aprólékos gonddal ragaszkodtak Mózes öt könyvének betűjéhez, nem ismerték el a lélek

64 Párszi – óperzsa vallás híve. Banian – indiai szekta.

halhatatlanságát s ennélfogva a poklot és a paradicsomot sem, még kevésbé a feltámadást. Ezzel szemben a farizeusok Mózes törvényéhez hozzáfűzték a szájhagyományt, amelynek alapján elfogadták a lélekvándorlást, a lélekvándorlás tanába pedig még mindenféle hiedelmeket illesztettek bele. Ekként azt vallották, hogy a gonosz szellemek behatolhatnak az emberek testébe. Minden ismeretlen betegségben démoni megszállottságot láttak. A farizeusok találták ki az ördögöket és az ördögűzést. Egyikük tákolta össze a "Salamon kulcsa" című művet, az okkultizmus szent könyvét.

A farizeusokat mint tudós törvénymagyarázókat tisztelték. Az emberek iparkodtak elsajátítani titkos tanításaikat. A farizeusok ugyanis a feltámadást és a mennyek birodalmát hirdették.

Volt egy harmadik szekta is, az esszénusoké. Ezek közösségben éltek, és a világtól elvonulva, a gyakorlati erényeknek, a mértékletességnek és a munkának hódoltak, s eléggé jól megfértek a különféle perzsa vallásokkal.

A Makkabeusok előbb a szadukeusokat pártolták a farizeusokkal szemben, főként azért, mert az utóbbiak voltak a legbefolyásosabb párt, és igyekeztek részt venni a közügyekben.

I. Arisztobulosz halála után fivére, Jankó-Sándor feltámad és örökébe lép. Eddig bizonyára börtönben tartották, nem ölték meg. Mindjárt feleségül veszi Szalomét, azaz Arisztobulosz özvegyét, és nevét Alexanderra változtatja.

Főként erre az időszakra esik az egyiptomi Ptolemaidák és a szíriai Szeleukidák közti viszály Palesztina birtokáért. A két ország uralkodói közti pörlekedés Nagy Sándor halála óta folyt, s hol kiéleződött, hol enyhült. A zsidó nép valamennyire megerősödött urainak sorozatos katasztrófái következtében. A kis nemzetet kormányzó papok évről évre változtatták pártállásukat, és az erősebb fél szolgálatába álltak. Janneás-Sándor papi pályafutását azzal kezdte, hogy meggyilkolta utolsó fivérét, s ez bizony nem támadt fel, mint jómaga. Josephus Flavius nem közli ennek a testvérnek a nevét, és ez nem is fontos a hosszú bűnlajstromban. Janneásnak az ázsiai zavargások következtében sikerül uralmon maradnia; kormányzata egyszerre papi, demokratikus és arisztokratikus volt – tökéletes anarchia.

Josephus arról tudósít, hogy egy napon a templomban összegyűlt nép almával és citrommal dobálta meg Janneás főpapot, amikor az államfőnek nyilvánította magát, s az újdonsült Sándor hatezer embert öletett meg saját népéből. A mészárlást tíz esztendőn át tartó tömeggyilkosság követte.

De vajon kinek fizettek adót a zsidók ebben az időben? Melyik uralkodó tekintette birtokának ezt a tartományt? Josephus éppen erről hallgat; úgy látszik, azt akarja elhitetni, hogy Júda szabad és szuverén tartomány volt. Pedig bizonyos, hogy az egyiptomi és a szíriai királyok versengtek birtoklásáért, egészen addig, amíg megjelentek a rómaiak és bekebelezték.

Janneás után, aki annyira méltatlan volt Sándor nagy nevére, kilenc éven át özvegye, Szalome-Alexandra gyakorolta a hatalmat kiskorú fiai nevében. A kormányzást teljesen a farizeusokra bízta, és szemet hunyt erőszakos cselekményeik fölött, amelyeket ellenfeleikkel, a szadukeusokkal szemben követtek el. Alexandra halála végképp szabad teret nyitott a két szekta politikai és vallási vetélkedése számára. Polgárháború dúlt a kicsiny országban, amely még tíz mérföld hosszú sem volt. Janneás főpap legidősebb fia, II. Hirkánus a farizeusok élére állt, a kisebbik fiú, II. Arisztobulosz pedig a szadukeusok vezére lett. Így Júdának egy helyett két királya volt. A két szemben álló fivér Jerikó mezőváros közelében ütközött meg, de seregeik nem számláltak három-, négy-, öt-vagy hatszázezer főt. Akkoriban már nem mertek ekkora lódítást megkockáztatni. Ezt még a túlzásokra hajlamos Josephus is restellte volna. A két zsidó hadsereg csupán három-négyezer katonából állt. Hirkánus vereséget szenvedett, és Arisztobulosz maradt az úr a csatatéren.

Ebben az időszakban a rómaiak – akik nem sokat törődtek a Makkabeusokhoz fűződő, állítólagos baráti kapcsolatukkal – győzelmesen nyomultak előre Kisázsiában, Szíriában, s egészen a Kaukázusig jutottak. A Szeleukidák már nem léteztek. Tigran örmény király – Mithridatész apósa – hódította meg birtokaik egy részét. Pompeius legyőzte Tigrant; majd öngyilkosságra kényszerítette Mithridatészt, s római tartománnyá változtatta Szíriát. A Makkabeusok könyvei nem említik ezt a nagy államférfiút, sem Lucullust, sem Sullát. Ezen nem is csodálkozhatunk.

Hirkánus, akit fivére, Arisztobulosz elűzött, egy Aretasz nevű arab törzsfőnökhöz menekült. Jeruzsálem mindig olyan kis pont lehetett, hogy ez a haramiavezér ostrom alá vette Arisztobuloszt a városban. Pompeius akkor Alsó-Szíriában tartózkodott. Arisztobulosz megszerezte az egyik hadvezérének, Scaurusnak pártfogását. Ez megparancsolta a beduin főnöknek, hogy szüntesse meg az ostromot és többé ne háborgassa a rómaiak birtokait. Szíriát s így Palesztinát ugyanis bekebelezték a római birodalomba. Ez az egyetlen szövetségi szerződés, amelyet a római köztársaság Júdával köthetett.

Josephus Flavius leírja, hogy Arisztobulosz pompás ajándékkal igyekezett megnyerni Pompeius pártfogását. Sztrabon is beszél erről az ajándékról, amely állítólag egy arany szőlőtő volt, de nem Arisztobulosznak, hanem Janneás-Sándornak tulajdonítja. Akármint volt is, a főpapi méltóságért versengő két fivér, Arisztobulosz és Hirkánus, peres ügyét a hadjáraton levő Pompeius elé terjesztette. Ez utóbbi éppen dönteni készült, amikor Arisztobulosz kereket oldott. Ez arra mutat, hogy az ajándékba küldött arany szőlőtő nemigen befolyásolta a döntőbírót. Janneás ifjabbik sarja pedig azóta inkább Dávid fővárosának sáncaiban bizakodott. Pompeius valóban ostrom alá fogta Jeruzsálemet. Ez a város védelem szempontjából köztudomásúan kitűnő

fekvésű; ügyes hadmérnök kezében a Kelet egyik legerősebb bástyája lehetne; legalábbis a szakadékokkal körülvett, meredek hegycsúcson épült templom bevehetetlen fellegvárrá változtatható. Pompeius kénytelen volt csaknem három hónapot fordítani hadigépei előkészítésére és felvonultatására. Segítségükkel rést tört a várfalon és benyomult a városba. Sulla diktátor egyik fia hágott fel elsőnek a várba. Jeruzsálem elfoglalásának napját még emlékezetesebbé tette az a körülmény, hogy Cicero konzulsága alatt történt (i. e. 63). Josephus Flavius szerint tizenkétezer zsidót öltek meg a templomban; el is hinnénk, ha nem túlozna mindig. De nem hihetünk neki, amikor olyasmit állít, hogy kétezer talentum ezüstöt találtak itt, s a győztes még tízezer talentumot zsákmányolt a városban. Hiszen ezt a templomot annyiszor s olyan könnyedén elfoglalták, annyiszor kifosztották és feldúlták, hogy lehetetlenség lett volna kétezer talentum ezüstöt ott tartam – ami körülbelül tizenkétmillió franknak felel meg mai francia pénzben. Még különösebb az a feltevés, hogy egy ilyen kicsiny, ennyire kimerült és szegény országra valaki tízezer talentum, vagyis majdnem hatvanmillió frank hadisarcot vessen ki! … Erre azonban nem gondolnak azok, akik kritika nélkül olvassák a bibliát és könnyelműen szajkózzák a dajkameséket. Az értelmes ember csak vállat von, amikor látja, hogy Sándor csak harminc talentumot tudott összeszedni Júdában, amikor hadba vonult Dareiosz ellen, most pedig egyszerre tizenkétezer talentum akad a zsidók pénztáraiban, azon a háromezren kívül, amelyet állítólag Dávid sírjában találtak.

Az bizonyos, hogy Pompeius saját maga számára nem zsákmányolt semmit, és beérte azzal, hogy megfizettette a zsidókkal expedíciójának költségeit, amely nagyszabású kisázsiai hadjáratának mellékhajtása volt. Cicero dicsérően emlékezik meg erről az önzetlenségről. Rollin azonban ("Római történelem", XVI. kötet) azt írja, hogy Pompeiusnak semmi sem sikerült, mióta szentségtörő kíváncsisággal behatolt a zsidó nép szentélyébe. Voltaire azt válaszolja erre, hogy Pompeius aligha tudta, hogy oda tilos belépni; ez a tilalom a zsidókra vonatkozhatott, de nem Pompeiusra. Az ácsok, az asztalosok és más mesteremberek mindannyiszor bementek, amikor javításra volt szükség. Azt is hozzáfűzhetjük, hogy valamikor régen a frigyláda jelenléte szentté tette ezt a helyet, az isteni láda azonban Nebukadnezár idejében elveszett. Caesar nyilván éppúgy megfordult ebben a harminc láb hosszú helyiségben, mint Pompeius, s bizonnyal ugyanolyan kíváncsiság furdalta, hogy megnézze. Mivel pedig Pompeius vereséget szenvedett Caesartól a pharszaloszi csatában, akkor ez esetleg a jeruzsálemi kíváncsiskodás miatt történt. Kétségtelenül azonban más okok is közrejátszottak ennél a kudarcnál, és Caesar lángelméje is sokat nyomott a latban. Megjegyezhetjük még azt is, hogy sokkal nagyobb szentségtörés

megölni tizenkétezer embert egy templomban, mint belépni egy szentélybe, ahol az égvilágon semmi sincs. (Voltaire: "A zsidó történelem áttekintése.") Ráadásul Pompeius elfogta Arisztobuloszt és hadifogolyként Rómába küldte. Az i. e. 49. esztendőben ezenkívül parancsot adott szíriai helytartójának, a Scipiók ivadékának, hogy fejezze le Arisztobulosz idősebb fiát, aki felvette a Sándor nevet és a királyi címet. Ez az esemény végképp megmutatja, miféle "uralkodók közti szerződés" volt az, amellyel a zsidók a rómaiakkal kapcsolatban kérkedtek, és mennyire lehet építeni e történetek íróinak elbeszélésére. Végül – hogy az utolsó ecsetvonást is megtegyük a képen és megmutassuk, milyen tiszteletet táplált a római birodalom a zsidók iránt – elegendő, ha közöljük, hogy néhány évvel később (i. e. 38-ban) Marcus Antonius triumvir Antiochiában egy másik zsidó királyt, Antigonoszt – Arisztobulosz fiát – a rabszolgák kínhalálára ítélte: megkorbácsoltatta és keresztre feszíttette.

Ez idő tájt adományozta a római szenátus a királyi címet az edomita Heródesnek, Antipator fiának, Júda helytartójának, aki II. Hirkánus leányát, Marianmét vette nőül. Heródes körülbelül negyven évig uralkodott Róma pártfogásával, és zsarnoki uralma alatt sínylődtek zsidó alattvalói.

*

Így végződik az ószövetség.

Jelenlegi feladatunkat teljesítettük. Egy idő múlva új kiadásban adjuk közre a "Jézus életé"-t, amely tizenhat éve jelent meg. A "Szórakoztató biblia" régi változata, mely megelőzte az újszövetség e humoros bírálatát, akkor még csak puszta játék, vidám tréfák füzére volt, Frid'Rick barátunk kacagtató rajzai köré. Akkor úgy látszott, a klerikalizmus végképp tehetetlenségre van árhoztatva, s nem maradt egyéb tennivalónk, mint hogy felderítsük a legyőzöttek táborát és magunk győződjünk meg róla, vajon milyen szerep jut a dogma utolsó bajnokai jóhiszeműségének. Közelről akartuk látni, hogy a romba hulló oltár csakugyan olyan papokat sorolhat katonái közé, akik hisznek az egyház tanításában. Ezt az érdekes kísérletet annak köszönhetjük, hogy az egyház a végsőkig visszaél tagjainak hiszékenységé-vel.

Mielőtt azonban közölnénk e vizsgálat eredményeit, szükségesnek tartjuk, hogy – mivel a klerikális párt újra felütötte a fejét – ismét kezünkbe vegyük régi munkatársunk e komikus rajzalbumát, és átdolgozott, teljes kritikát készítsünk a badarság e remekéről, amelyet bibliának neveznek. Végezetül még egy megjegyzést teszünk, amely bizonyára csodálatot kelt szabadgondolkodó olvasóink körében, pedig a tizenegy évig folytatott, személyes vizsgálódásunk során megállapított igazságot tolmácsolja.

Bármennyire ostoba is a biblia, mégis akadnak papok, sőt értelmes papok is, akik jóhiszeműen igaznak, hitelesnek tartják, és akiknek elméje nem ütközik meg a szentírás hazug szerzőinek legfantasztikusabb meséin. Ezek a páratlanul naiv emberek nemcsak azt hiszik el, hogy a cethal lenyelte Jónást, hanem még azt is elhinnék, hogy Jónás nyelte le a cethalat – ha az isteni galamb ezt diktálta volna valamelyik botcsinálta "szent szerzőnek", prófétának.

Mindebből az a végkövetkeztetés vonható le, hogy a vallásos hit az őrültség egyik válfaja.